CAGNO. DE REG. IVRIS.

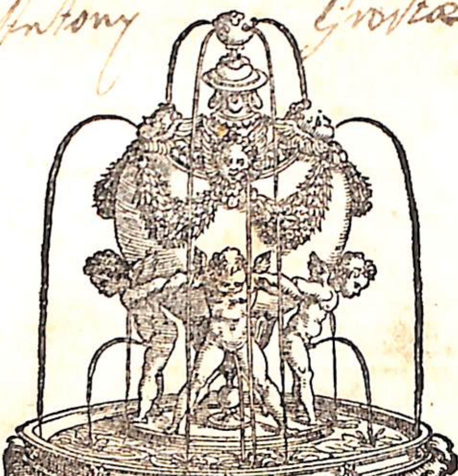
COMMENTARIA

D. HIERONYMI CAGNOLI VERCELLENSIS IVRISCONSVLTI CLARISSIMI,

IN TITVLVM DIGESTIS DE regulis iuris, omnibus iurisperitis vtilissima.

NOVIS SVMMARIIS IN GRATIAM *studiosæ posteritatis illustrata, & a mendis quamplurimis, quibus scatebant, expurgata.*

Marci Antonij Grosta J. V. Dr.

VENETIIS MDLVIII.

ELENCHVS LEGVM AC PARAGRAPHORVM HVIVSCE TITVLI ORDINE ALPHABETICO DVCTVS.

Finis indicis legum ac paragraphorum.

INDEX LOCVPLETISSIMVS SENTENTIARVM AC CONCLVSIONVM

memoria dignarum, quæ in hoc titulo continentur Alphabetico ordine nunc primum composito.

A

D

G

H

Hæreditaria

I

L

De intellectibus, declarationibus, & limitationibus legum.

N

O

P

Q

R

S

V

FINIS.

DO. HIERONYMI CAGNOLI

Patritii Vercellen. Equitis, & Iurisconsulti clarissimi, & illustrissimi Sabaudiæ Ducis Senatoris, Commentaria in titulum ff. de regul. iur.

NOVIS SVMMARIIS HAC EDItione in gratiam studiosæ posteritatis illustrata, & a mendis quamplurimis restituta.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio Rubricæ ad Rubricam est necessaria.*

2 *Continuare est idem quòd subordinare. & post nu. 4. & 5.*

3 *Continuus, dictio, secundum subiectam materiam accipitur.*

Intellectus l. continuus. ff. de verb. obli.

4 *Ordo in iure est laudabilis.*

5 *Edictum perpetuum quid sit: & qui eum composuit.*

Intellectus l. ij. ff. de statu homi.

6 *Cōtinuatio fieri debet ad immediate præcedentia: Nisi materia media sit impertinens, quia tunc tolleratur ad aliquantulum remota.*

7 *Continuatio librorum partialium est necessaria, sed de libro ad librum: secus in princi. totius libri. nu. 5.*

8 *Continuatio Pau. de Cast. Deci. & Moder. in rubr. ff. si cer. peta. inepta est, & vera hic ponitur.*

Intellectus. §. nos vero. in prohem. ff. & l. ij. C. de vete. iur. enucl.

10 *In continuatione compilatores quandoque digniora præposuerunt, sed communiter ad materias congruo ordine coniungendas respexere.*

11 *Ordo scripturæ probat prioritatem. Et quomodo procedat, remissiue.*

12 *Clausula generalis non refertur ad specificata.*

13 *Continuatio ad præcedentia recte hic sit:*

vt generalia hæc particularibus adiungantur.

14 *Cur compilatores posuerunt hunc titulum in fine operis: cum in prima parte ff. factum sit contrarium? Ponitur ratio numero 7.*

15 *Doctrina (secundum Philosophum) tradenda est ab vniuersalibus.*

Nisi respiciat faciliorem modum tradendi, & vnde quis facilime adiscit nu. 16.

18 *Regula accipitur multis modis*

19 *Lex est regula quædam ducta a ratione recta.*

20 *Lex debet ordinare actus virtutum, & prohibere vitia.*

21 *Regula, stricte accipiendo, est plurium rerum sub compendio facta traditio.*

22 *Regula quæcunque iuris est lex: sed omnis regula non est lex.*

23 *Regula differt a diffinitione.*

24 *De, dictio, denotat causam proximam & materialem.*

25 *Regula iuris est idem quòd regula iuridica. Et accipitur trāsitiue & intransitiue.*

26 *Decisiones domini de Rota non habēt vim legis, licet sint magnæ auctoritatis.*

Ludoui. Roman. quando affirmare volebat aliquod somnium, mouebatur auctoritate decisio. de Rota.

27 *Regulæ Cancellariæ extra curiam non ligant: Nisi respiciāt materias origines trahentes ex curia, Vel decidat idem quòd ius commune.*

28 *Gratiæ pontificum quando ligent.*

29 *Præsumptiones iuris & de iure an faciant ius? Remissiue.*

VT a continuatione tituli, more maiorum, initium faciam: Et iam † crebrior, 1 receptiorque sit scribentiū sententia, Rubricæ ad rubri. & titulo ad titulum ꝓxime præcedentem continuationem necessariam esse, prout concludunt docto. in rubri, supra solu, matri, & si certum peta, & in rub. insti. de actio. & in rub. extra de iudi. vbi post Barb. & alios late Dec. & alij, ac etiam in rubri. C. de contra tab. Fundamentum communis opin. est super l. ij. supra de statu homi. ibi, proximos atq; coniunctos &c. & in l. cum delanionis. in. §. asinam, ibi proxima copulata procedunt. supra de fundo instru. Nihilominus in cōtrariam sententiam subtiliter speculantes iere. Rapha. Commen. in rubri. supra de no. oper. nunc. & Arc. in rubr. prohem. institu. quia nō probatur prædicta opinio lege: ergo. l. illam. C. de collat. Et alleg. supra non loquunt̄ de continuatione sed de subordinatione, iuxta. §. final. institu. per quas perso. nob. acquir. ibi, oportunius in inferiori loco inseremus. facit tex. §. quartus. ibi in cō finio ponere C. de vete. iur. enucle. Confirmatur, nam continuatio dicitur actus ad perfectionem eiusdem materiæ tendens. l. continuus. in princ. supra de verbo. obligatio. l. cum antiquitas. C. de testamē. facitq; continuatio de duobus vnum. cap. apost. de conuer. coniug. cum alijs adductis per Geminia. in cap. j. ad fin. de consecra. eccl. vel alta. in vj. sed in diuersis titul. diuersæ (vt patet) tractantur materiæ, ideo continua. videtur impossibilis, sed subordinationem, vt statim dicam, conuenire. Quam cōclu. iam diu tentaui in rubri. supra de orig. iur. eo ꝙ processus scientiarum opus sit rationis, cuius proprium est ordinare: cum in omni opere rationis ordo aliquis inueniatur, secundum quem proceditur ab vno in aliud, vt scribit sanct. Thom. de cœlo & mun. Dicebam ergo rubri. non deberi, neq; posse continuari, sed subordinari vt materiæ coniunctim ordineque tradantur. Et hanc opinionem secutus est postea Ripa in rubr. supra soluto matrimo. colum. iij. & in rubri. extra de iudic. colum. ij. Nunc aliud

2 sentio, † nec inter continuationē & subordinationē vllam in proposito differentiam esse arbitror, hallucinarique credimus allegantes ad istud propositum dicta l. conti-

3 nuus. Quod † vocabulum multifariam secundum subiectam materiam accipit, nam in stipul. quæ vnica est, & vnicus actus dici potest, secundum Imol. ibi, actus continuus dicitur siue incontinenti factus, vbi extranea non interueniunt, licet aliquale sit interuallum, vt ibi & in. §. j. l. j. cod. titu. & sic ad perfectionem stipulat. quæ vnico contextu fieri debet & absque medio extraneo exigitur vt actus continui sint. hoc est quod intendit iurisconsul, in dicta l. con

tinuus. Idem vult Philoso. Ethic.v.aquã in cacabo existentem in se continuam dici: Cacabo autem contiguam ad identitatem rei continuum referens. sequitur Io. And.& inde Imo.in dicta l.continuus. In materia possessoria continuum aliter sumitur, vt per Aretin. in d.l.continuus:ad fin. principij. Apud Liuium perseuerantiam significat, dum ait, cõtinuum imperium vsq; ad vos habetis. Et similiter secundum Cicero.in ij.Offic.continuare est, simul se tenere, Et secundum Gemi.præalleg.contin. est duorum inter se corporũ tactus. Actusque continuus dicitur quando partes extranea non diuerterunt.§.quinimmo.l. iurisgentium.supra de pact.cum accumulatis per Felyn. in prohem.Rex pacificus. Est ergo continuatio, coniunctio, connexio, &
4 concatenatio. Et quia † in iure præsertim laudabilis est ordo.l.ij.in princip.vbi Bal. no.supra de orig.iur.quando quidem (Ambro.teste relato per Bald.supra in princip. Pandectarum.) scire quid facias, sed nescire quo ordine, non sit perfectæ cognitionis: tradanturq; scientiæ ordine cõpositiuo, vt Dialectici dicunt, conueniens fuit et necessaria continuatio rubri.& titulorum, id est, colligantia vnius capitis ad aliud. Facit tex.no.in l.secunda.colum.ij.in.§.quartus. ibi ea quæ de eodem plene loquuntur in confinio ponere & in viij.col.in versicu.si quid autem.ibi hoc diuidere & separare pœnitus erat in ciuile. De huiuscemodi continuatione, quæ a subordinatione non differt, neque distat, loquitur dicta l.secunda ibi proximos atque coniunctos applicantes titulos. cum alijs supra allegat. connexionem enim ac colligantiam rubricarum & titulorum siue subordinationem respiciunt. Ad quæ alium pulcherrimum text. ego soleo allegare in l.penulti.C. de conditio.indeb.ibi, & huius sententiæ su-
5 blimissimũ testem adducit † Saluium Iulianum summæ authoritatis hominem & prætoriani edicti ordinatorem.hic Iulian. edicta prætorum, iam facta perpetua lege a Cornelio lata, sed deuia & deuagantia in vnum cõposuit temporibus Adriani principis: hocque appellatum fuit edictũ perpetuum, secundum Eutropium & Eusebiũ Cæsariensem, de quo edicto perpetuo sæpe meminere leges nostræ. Iulia.ergo qui edicta prætorum in vnum composuit congruenti & consentaneo quodammodo illa coniungendo continuando & connectendo edicti prętoriani ordinator nuncupatur in dicta l.penultima. Ex quo clarissimo euincitur argumen. idem in proposito nostro esse continuare quod recte componere, coniungere, & ordinare seu subordinare. Et hoc modo sane rem intelligendo, necessaria vt diximus est Rubric. continuatio seu subordinatio titulorum. hæc si adãmussim scribentes considerassent ad scopulos.d.l.continuus, rationes suas non appulissent, neque impegissent in eam, perniciose quidem errantes. Cum igitur titulorum diuersitas materiarum arguat diuersitatẽ, vt de se pater, probaturque in l.si idẽ. C.de codicil.& in.§.quibus.in prima constitutio. C.manifeste constat tituli ad titulum non posse continuationem fieri (intelligendo prout communiter intelligebant doct.cõtinuationem pro actu ad perfectionem eiusdem materiæ tendente) sed posse immo debere fieri contin. ordinationem, & colligantiam tituli, hoc est quod intendit imperator. in.§.fi.institu.per quas person.in dicta l. secunda in locis supra signatis.C.de vete.iur.enucle.& text.in dicta l. ij. supra de statu homi. ibi prout res patitur dicemus, id est, prout melius & congruentius materiæ patientur, & applicari coniungique poterunt, ita vt ratione aliqua præcedens titulus sequentem postulet, & sequens loco illi quadret & conueniat, vt quia materia præparata sit dependens annexa vel connexa, vt probatur instit.de legat. in princip. Et sicuti ex dicta lege
6 secunda, & alijs præalleg.apparet, † continuatio fieri debet ad immediate præcedentia: nam medium impertinens impedit extrema coniungi.l.duos. in fine supra de duobus reis.l.prima. si tab.te.nu.exta. & l.cum antiquitas.C. de testamen.hinc est ꝙ licet ad præscript. complendam fiat coniunctio & accessio temporis & possessionis.§.cum quis.l.Pomp.supra de acqui. posses.tamen iniusta possessio media prędictam coniunctionem impedit ac præscrip. vt per Balb. inter mod.insignem doct. in tract.præscrip.fol.xxiij.col.ij.sed si materia media non sit impertinens toleratur cõtin. ad aliquantulum remota, licet non simus in princi.librorum.d.l.j.si tab.test.ex quo enim medium non est impertinens nõ
7 impeditur coniunctio extremorum. † Ex quibus patet perperam sentire cõiter scriben.qui dicunt in principijs librorum partialium non esse necessariam contin. iuxta glo.rub.supra de condi.fur.cum accumulatis per Alex.& alios in rub.so.ma.Aquẽ.i

A 2

rub.supra ad Treb.Deci.in rubri.de iudi.
col.iij.in ij.lect.& in rub.si cer.pet.& Ia-
so.in rub.instit.de actio.col.iij.cum simil.
sane enim intelligendo cõtinuationem pro
colligantia titulorum & materiarũ, iuxta
prædicta,etiam in principijs librorum par
tialium necessaria est continuatio. Sed quia
diuisio lib.partialium maiorem diuersitatẽ
arguit,quam diuisio tit.vbi tit. ad titu.im-
mediate præcedentem fieri debet contin.
in principijs dictorum lib.fit non ad ti.re-
motum,vt sine lege dixit præalleg.glos.de
cõdi.fur.sed fit ad librum proxime præce-
dentem,hæc nobis demonstrat legislator.
institu.de rer.diuisio.& de obliga.quæ ex
delic.nas.& in l.j.supra ad Trebel.vbi Iu
risconsul.laxioribus habenis facit contin.
ad materiam præcedentis tractatus plures
libros complectentis. Immo quandoque
videt fieri ex partibus operis diuisiuis.§.
nos vero, in prohe.digestorum. & l.ij.C.
de ve.iur.enuc. qua cõtinuatione vsus est
Pau.de Ca.in rub.si cer.peta.damnata cõi
continuatione glo.& doc.ad nimis remota
8 ibi facta:quæ quidem contin.† inepta her-
cle fuit,& omnium scriben.ingenia inique
torsit. Verum quod per imperator.in locis
præal. scribitur non contin. & connexio-
nem,sed diuisionem potius & separationẽ
dicit,vt illa iura & glo.ibi volunt. quam-
uis Deci.& alij mod.in d.l.rub.non viden-
tes meliorem secuti sint illam.Ego nouam
& planam ibi posui,quæ si antea visa fuis-
set,multarum hercle difficultatum quę per
glo.& doc.ibi exagitatæ fuerunt occasio-
nem sustulisset.& postquam nusquam eam
vobis me insinuaturum alibi arbitror, hic
quatuor verbis docebo. Nam cum præpa-
ratoria præmittenda sint.l.ordinarij. cum
vulg.C.de rei vend. dicto de interrog.act.
in lib.ibi proxime præcedenti quæ secun-
dum gl.rub.ipsius titu.præparatoriæ sunt
personalium actionum,consonum & conue
niens erat de ipsis personalibus actionibus
dicere,ideo subiunxit lib.xij.de rebus cre-
di. &c. in qua parte de ipsis personalibus
actio.tractatur. Et sic elegãter ad lib.pro-
xime pręcedentem fit continuatio. Illud
9 indubitati iuris est,† in principijs librorũ
continua.fieri non posse:quia quod primũ
est,aliud cui continuetur vel coniungatur
ante se non potest habere d.§.nos vero. &
c.Ioseph cum glo.de verb.sig.

Nec est sine fructu, materia hæc rubri-
caria & inquisitio ordinis & compositio-
20 nis rubri, digniora † enim censentur quæ
in ordine rubr.præposita conspiciuntur gl.
& doct.in rubr.C.de testa.mili. Alexan.in
rubri.supra de offic.eius.col.j.Deci.& alij
in rubri.de offi.delega.& in dicta rubri. si
certum peta.per l.j.supra de albo scrib. &
l.ij.vt dig.ordo ser.libr.xij.Contra quam
conclu.obstat.nam personæ digniores sunt
rebus d.l.ij.de statu homi. qui tamen titu.
postponitur quibusdam alijs. Item senato-
res & iudices,titu.de procura. postponun-
tur.Et rubri.de ser.fugi.liber.& eorum li-
ber.in ordine titulorum præposita legitur.
Similiter in decretalibus titu.sacramento-
rum ecclesiæ postpositi titu. de rescrip.ad
lites & alia quæ omitto. Potius igitur ad
materias congruenti ordine connectandas
quam ad dignitatem materiarum iuriscon-
sulti & compilatores respexere, id quod
probatur etiam in dicto.§.quibus. & in.§.
tertij. in prohem.digestorum. in l.j.supra
de acquiren.rer.domi.& institu.de legi.in
prin.Istud est quod intendit Vlpian.in di-
cta l.ij.prout res patitur,idest prout melius
& cõgrue magis materiæ coniungi & ap-
plicari poterunt. Vnde quandoque dignio-
rem præmiserunt,vt in dicta rubri.de mili.
testamen.& de offic.delega.Nonnunquam
ad antiquitatem respicientes, & exordium
ab ea sumpsere.d.l.j.de acquiren.rerum do
mi.&.§.singulorum institu. de rerum diui-
sio.ibi commodius est a vetustiori iure in-
cipere. Communiter & vt plurimum ad
materias congruo ordine coniungendas &
subordinandas respexere, vt in præallega.
non habita consideratione dignitatis, de
11 qua non erat quæstio. Ex † nominatio-
ne tamen in eadem scriptura facta ad præse
rentiam & præcedentiam primo nominati
arguimus, per regulam l.quoties, supra de
vsufruc.vt per Felyn.pulchre in c.cum di-
lecta.col.iij.de rescrip.& in rub.de maio.
& obed.col.j.& Deci.in cons.dcix.col.fi.

Redeundo ad continuatione rubri. no-
stræ: glos.in rubri.de regul. iur.in vj.ple-
nius continuauit, & ab illa mutuatus est
Deci.plura quæ hic circa hunc articul.scri
psit. Glo.vero.§.inquit lex.l.si seruus.
supra ad legem Aquiliam. opposuit prius
12 † de l.doli clausula. in oppo.alleg. hic per
Decium & soluit in d.l.doli.vbi approba-
tur per Barto.& Ias.inferẽtes ad not.quæ-
stio.de quibus etiam ibi per Angel.Imol.
& Areti.& Iason.in consil.lxxix.lib.iiij.
Facit quod de generali confirmatione vel
derogatione, quę ad specialiter dicta,repro
bata, vel confirmata(singula singulis refe

rendo) non porrigitur, scribunt Aquen. in l. si quis priore. in fin. supra ad trebel. & Ioan. Francis. Ripa in l. j. col. xj. nu. 66. supra si cer. peta. Et dixit inaduertenter hic Deci. contra tex. d. §. inquit lex, & glo. approbatam in d. l. doli. Et sequendo gloss. Vel. Dyn. Bar. & Abb. super istis rubri. et
13 †faciẽdo contin. ad proxima, dicẽdum est, quia non est nouum vt, quæ in specie posita sunt, generaliter compendiose per regulas tradantur. d. §. inquit lex & l. j. infra eod. Vnde post præcedentes tractatus & casus specialiter decisos, sublatasq; varias dubitationes tam circa res quam circa verba. per ll. tilu. præcedentis, pro complemẽto legalis doctrinæ subijcitur hic tract. de regu. iur. quibus breuiter narrantur quæ in alijs partibus iuris pluribus verbis sæpe differuntur: & secundum præallega. gl. ponitur, vt pateat nõ ex regulis ius sumi, sed ex iure quod est regulas constitui. d. l. j. Si enim in principio positæ fuissent, putasset forte aliquis, ius sequens ex regulis sumi & etiam in fi. positus fuit, quia ea quæ in fine ponuntur melius memoriæ commẽdãtur. c. liquido. ij. distinct. secundum prædi-
14 ctam glos. Sed† videretur non in fine sed in principio has regulas & generales traditiones poni debuisse, cum oporteat docẽtem a principiorum doctrina incipere: ad cognitionem enim specierum præcedere debet cognitio generis, secundum Bart. & Bald. in l. j. per illum tex. supra si cer. pet. non enim possum scire vtrum titius sit homo, nisi prius sciam in genere quid est homo, secundum Bar. ibi. in iij. colum. ad idẽ est gl. not. in c. humanum. j. distinct. ideo cõmuniter in cõpilatione vtriusque iuris prępositi fuere tit. generales inde speciales: patet ex accumulatis per gl. pręalleg. rub. de reg. iur. in vj. & per Deci. tam hic quam in rub. de proba. col. j. & ex tit. supra de legi. cum sequentibus specialibus constat, vt in rub. & l. j. præallega. titu. moder. notant.

Solu. Decij hic confunditur ex ordine seruato in j. parte digestorum. vbi iurisconsulti procedere tradendo doctrinas incipiẽdo tamen a particularibus, patet in toto primo libro. inde in prin. ij. libri posuere generalem tit. de iu. om. iudi. Ea propter ipse Deci. in rub. de proba. colum. j. nesciẽs videre solut. hęc iuris positiui dixit esse, ideo voluntatem pro ratione esse. Sed si cognitio generis præcedere debet, & ab vniuersalibus tradenda sit doctrina, vt diximus, & ita procedere oporteat, si philosopho credimus, de necessitate sequitur ista non esse iuris positiui. Aduerteñ. igitur prædictam sententiam fuisse etiam philo. in j. physi. tex. com. iiij. Ibi, vnde ex vniuersalibus ad singularia procedere oportet. i. ad vltimas species, ordo. n. doctrinę, vt ibi habetur, nihil aliud est nisi habitudo scibiliũ, magis communium, & minus communiũ.
15 Dixit† ergo philo, quod in tractando de principijs naturæ, de motu, & de alijs ad physicum pertinentibus oportet incipere ab vniuersalioribus & communioribus ad minus vniuersalia & minus communia. Ratio autem huius processus, (vt dicit Auer. in prologo physi. & in prologo. 1. poste. magni commenti) triplex est. potissima, vt de alijs duabus me remittam, quia magis vniuersalia sunt nobis magis & prius nota, naturaliterque nostro intellectui offeruntur: quia nostra cognitio naturaliter procedit a potentia ad actum, & ab imperfecto ad perfectum: sed vniuersalia sunt magis imperfecta & confusa, quam minus vniuersalia. ideo prius naturaliter cognoscuntur. Sic in cognitione sensitiua citius, cum a remotis sese aliquid offert, videtur totũ corpus quam singulæ partes: & aliquid citius iudicatur sub nomine animalis quam sub ratione hominis vel alterius speciei. cum enim hominem a longe speculamur, prius cognoscimus quod vniuersalius est, substãtiam. s. demum cum proprius accedit, quod sit homo, cum vero nobis adhęret proximus, cognoscimus indiuiduum quod sit Socrates. Ita etiam in cognitione intellectiua, quia intellectus tantum apprehendit illa quæ sensui offeruntur, sed magis communia ei citius offeruntur. Hoc ẽt modo se habet imaginario, nam prius apprehendit cõfusa magis, vt patet in pueris, q primo omnes homines patres & fœminas matres appellant. inde paulatim discernunt parentes a cæteris, secundum phylo. Fuit hoc similiter obseruatum ab eodem philo. qui prius ęgit de syllogismo in communi, postea de syllogismo demonstratiuo, & de singulis eius speciebus. Eundem ordinem obseruauit in naturali philosophia, quia prius egit de motu, postea de speciebus motus in alijs libris. Propositũ igitur problema ex vniuersalibus ad particularia & singularia ꝓcedere oportet, verificatur in vniuersalibus vniuocis, prout est animal, homo, bos: ita procedit quod Barto. loco præalleg. dixit, vt in pluribus etiam in analogis vt ens ad substantiam & accidens quę analogata:

dicuntur sub ente. Fallit tamen quandoque in communibus analogis in quibus incipimus a priori analogato, philos. 7. meta. tex. i. vbi facta diuisione entis in substantiã & accidens, dicit se velle incipere a substãtia quæ est primum analogatum & postea de accidente. Idem fecit in xij. meta. in princ. vbi prius tractat de substantia quã de ente. Et in j. cœli determinat primo, quod cælum non est generabile neq; corruptibile, postea vero generaliter inquirit vtrũ omne in generabile sit incorruptibile, vt in tex. cix. ibi naturaliter de cęlo dictum est, vniuersaliter ac de omnibus speculabimur. Et ratio est ista, quia ordo doctrinæ in sciẽtijs, præsertim quæ non procedunt ex notioribus naturæ, & nobis, quales sunt mathematicæ quandoq; attendimus naturas scibilium aliquando habitiorem tradendi modum vt talis scientia a nobis haberi potest. Et ideo ordo scientiæ ex natura scibilium a prioribus, communioribus, & vniuersalioribus, procedere debet. Sed non
16 † semper sic procedit quando artifex illã tradens faciliorem expeditioremq; tradendi modnm respicit, & hoc ex mente & intentione philo. & Auer. in v. meta. in text. commenti. dum ait, principium doctrinę nõ est semper principium rei, sed vnde quis facilime adiscens erit aliquando. vbi Auer. in v. commen. ait principium doctrinæ in scientijs est aliud ab eo, quod est in rei veritate principium. Sic fecit Arist. in multis libris præsertim in ij. de anima, vbi de sensibus prius incipit a visu qui est posterior tactu secundum naturam, tactus enim communis est omnibus animalibus, sed visus non est, nisi in perfectis tantum. sicque per ordinem doctrinæ non esse semper a communioribus ad particularia, immo aliquando est a minus vniuersalibus respiciẽdo capacitatem addiscentis, & vnde quis facilime addiscit, prout est etiam de intentione Aristo. ad fin. lib. de causis longitu. & breui. vitæ, vbi propterea se præposuisse dicit librum de animalibus, libro de plantis ratione doctrinæ facilius consequende, vera est ergo propositio vt in pluribus nõ semper. Ad propositum dicendum est, ordinẽ esse a generalibus & vniuersalibus & a doctrina principiorum incipere maxime ĩ naturalibus, vt commmuniter & in pluribus fecit phil. Et etiam in istis actionibus humanis cõmuniter & vt plurimum iurisconsulti & compilatores, vt supra probatum
17 est. Aliquando † tamen a particularibus & minus vniuersalibus aliqua speciali ratione, vt etiam in præalleg. fecit philo. respiciens faciliorem modum tradendi, & vnde quis facilime addiscit. Et in proposito nostro fecere hic iurisconsul. & compilatores ponẽdo istum generalem tractatum regularum in fi. & per rationes glo. in d. rubri. de regul. iur. in vj. in superioribus relatas. Sed in prima parte Pandectarum speciali alia ratione. tractatũ enim primo fuit specialiter de officio & iurisdictione singulorum magistratuum ibi nominatorum, postea in genere. de iurisdi. om. iudic. quia legislator non intendebat tractare de scientia iuris & legum a primis principijs: fuisset enim tunc melius ab vniuersalioribus & communioribus incipere, sed propositũ fuit tractare de iure ciuili Romanorum & de magistratibus ordine in vrbe constitutis, ideo necessariũ duxit in primis ipsius iuris originem & processum demonstrare: postea de magistratuum nominibus & origine dicere, quia illud dicitur perfectum ꝙ ex omnibus suis partibus constat, & principium est potissima pars rei. verba sunt ipsius iurisconsul. in l. j. & ij. supra de orig. iuris. Nimirum ergo si a particularibus & singularibus officijs ac iurisdictio. magistratuum in vrbe constitutorum, initiũ ibi factum fuit: quia non est nouum nec ab re enumeratis speciebus generaliter de omnibus dicere. d. §. inquit lex. & tradit etiam phllo. in locis præalleg. ideo posuit postea generalem titulum. de iuris. om. iudi.

Præmitte ad intelligentiam infra dicen
18 dorum † regulam plurifariam sumi & dici, vt per Cano. in c. regula. & c. canon. per illos tex. iij. distin. dicemus post Bar. in l. j. infra eo. Generaliter & absolute loquendo capitur pro ordine, eo ꝙ regat & ordinem præbeat. d. c. regula. variaturq; secundum subiectam materiam, vel ratione adiunctæ qualitatis, secundum præalleg. & ideo omnis lex, quia regit & ordinem viuendi dat, regula dici potest, secundum Barto. probaturq; per finem l. ij. ff. de legib. quicquid dicat gl. in l. iura non in singulas illo. cod. ti. hoc enim cuiusq; legis proprium est, ꝙ sit regula a mensura humanorum actuum. Et est ratio, quæ principium primum est humanarum actuum. rationis enim est ordinare ad finem: qui in agendis, secundũ Philos. primum principium est. In vno quoq; autem genere id ꝙ est, principium mensura est, & regula illius generis, sicut vnitas in genere numeri & motus in genere mo-

19 tuum. Ex quo concluditur † legem esse regulam quandam deriuatam & ductam a ratione recta, secundum beatum Thom. in j. ij. q. xc. artic. j. Vt tamen ethicorum. v. philo. ait: licet lex sit regula, propter duritiem plumbea esse debet, cum interdum lapides sic dolari non possint vt equentur alijs in edificio existentibus, in quibus ideo plumbea regula recuruabitur & denuo ad rectitudinem redibit, ita accidit in lege. occurrunt enim particulares aliqui casus in quibus legis rectitudo quæ communiter locũ habet, seruari nequit, regulam in illis flectere, & per dispensationem incuruare opus est. Vnde quemadmodum volens parietis murive rectitudinem comprehendere, regulam super imponit, ex quo deprehẽditur si quid distortum & obliquum in muro fuerit: ita qui actus humanos, an boni vel mali sint cognoscere cupit, regulam eorum superimponit, id est legem ex qua cognoscere poterit an recta vel obliqua sint opera.

Ex quibus apparet secundum Cardin.
20 Alex. in dicto c. regula. ꝙ † lex duo principaliter facere debet dirigere scilicet & ordinare actus virtutum, prohibereque vitia, & actus a rectitudine distortos. Vnde qui suos actus dirigere desiderat, ad legis rectitudinem oculos dirigat: hinc dicebat Propheta. tunc non confundar cũ in omni-
21 bus mãdatis tuis prospexero. Propriet† vero stricteque loquendo. regula est plurium rerum sub compendio facta traditio l. j. cũ
22 not. infra eodem titu. Et tunc † omnis iuris regula erit lex. sed non econtrario omnis lex erit regula. Et secundum Zasium Germanum in l. iura. supra de legibus, ex facto oritur lex: & hæc hypothesis dicitur: quæ cum super facto ponatur, omnes personas in quibus factum simile existit comprehendit: sed regula ad factum se nõ restringit, non oritur ex facto, sed doctrinas dat generales ex. ll. extractas. & ista in ꝓposito dicitur, thesis, id est generalis & restrictior positio nullo facto supposito. Lex itaque ex facto fundatur, regula ex lege. lex ad facta se arctat, regula factum non respicit. sic Zasius intellexit dicta l. prima, infra eodem. Verumtamen non est legem semper ex facto fundari, cum plures leges sint nulla præcedente interrogatione æditæ, & quarum fundamentum ex facto occurrenti sumptum minime fuit, sed procedit in eis legislator declarando, vel doctrinas generales tradendo, aut futuris negotijs formam imponendo; iuxta l. leges, C. de legib. quamuis, vt in pluribus, a vero non abhorreat, ex facto oriri legem, & factum determinare. Dicit tamen etiam potest legem semper facti determinationem semper respicere, vel occurrẽtis, vel quod occurrere potest. videlicet, vt dictum est.
23 Aduerte etiam † ꝙ regula a diffinitione differt, vt per glos. & Deci. in l. omnis diffinitio. infra eodem, & ex finitione ipsorum terminorum patet. aliter enim diffinitur regula: aliter ipsa diffinitio, vt constat ex l. j. infra eod. & ex l. j. ff. de test. & l. j. ff. de acqui. posses. cum ibi not. per Bar. & alios, & dicetur deo dante. in d. l. omnis
24 diffinitio. In tex. rub. ibi † de: ista præpositio denotat causam proximam & materialem, vt post Deci. & Moder. late scripsi in rub. supra si cer. pet. inferendo ad plures quæstiones. Sciendum est etiam pro intelligentia & declaratione rub. & mate-
25 riæ, ꝙ† idem est dicere regula iuris quod regula iuridica: quemadmodum capa Socratis dicitur capa socratica, secundum Io. And. post Ioan. Mona. in prohem. mercur. col. ij. Et sicut declarat Bar. in l j. infra eo. & in l. j. supra de reg. cato. regula iuris trãsitiue & intrãsitiue capi potest. Primo modo capitur in hoc titulo: & vbi de iure prius constituto regula fit, consequenter de iure ad regulam fit transitus. Secundo modo quando regula ius facit. vt in regula cato. vbi non fit transitus: sed regula ipsa est ius, & facit ius secundum Bar. & Deci. in dicta l. j. §. Quid autẽ sit regula iuris quomodo & qualiter constituatur. cuius effestus potentieque sit. an & quomodo exceptio sit de regula, illamq; declaret & firmet in casibus non exceptuatis, & ad casus exceptis similes extendi possit, pluraq; alia ad materiam hanc pertinentia di-
26 cã in l. j. ti. nostri. Decisiones † vero quas domini Rotæ interpretando fecere non habent vim legis, nec ligant: cum l. condendæ potestatem ipsi non habeant: sed instar aliarum decisionum doctorum sunt, licet magnæ sint auctoritatis. Felyn. in c. ij. col. penulti. de rescrip. & in c. pastoralis. col. fina. de fide instrumen. & de authoritate Rotæ latius tradit Lud. Gomes in prohemium regularum cancellarię. char. vj. Vnde in locis præallega. inferebat Felyn. ꝙ valida est sententia contra decisiones Rotæ: præcipue vero ab illis recedendum est quando ad oppositum validiores rationes militant: vt per Geminia. in c. duobus. de rescrip. in vj. Deci. in c. j. in secunda le

ctu. de constitu.& ff.si cer.peta.in l. j.col. iiij.secunda lectu.De quibus quidem decisionibus Rotæ dicebat contra Roma. Alexan.in l.si cum dotem.in.§.eo autem tempore.col.ij.ff.sol.matri.ꝙ quando ipse Roman.aliquod somnium affirmare volebat, authoritate antiquarum decisionum Rotæ mouebatur, quas inuenire difficile erat:cũ tot essent vt vix vno curru veherẽtur,ideo Alexan. parum sibi credebat vt ipse scri-
27 bit. De regulis Cancellariæ† maius dubium videtur, vt tradit Ioan.Milis in repertorio in verbo lex col.j.& latius Ludoui.Gomes in loco præalleg.& Guil.Casiadorus in decisio.ad regulas cancella. decisio.xxxj.vbi late vagantur. Conclusiue procedendo dicimus, ꝙ extra curiam non ligant.Fely.& Deci.in locis præalleg. nisi in respicientibus materias origines trahẽtes ex curia.Fely.pulchre in d.c.ij.col.penul.Vel nisi extracta fuerit decorpore iuris communis,vt ibi per Ripam col.final.
28 Gratias † vero successorum põtificis nisi per ipsum confirmatæ fuerint non ligant. Fely.in locis præalleg.vbi etiam de extra-
29 uagantibus agit. De † de præsumptionibus vero iuris, ac iuris & de iure.vide Felyn,no,in c quanto,colum.ij,de præsump,

SVMMARIVM.

1 *Paulus & Vlpianus iurisconsulti quo tempore floruerint.*

2 *Titus Liuius Patauinus quo tempore floruit. Et ipsius ossa vbi reperiantur.*

3 *Diffinitio seu descriptio debet præcedere tractatum.*

4 *Regula est quæ ius in varijs partibus constitutum breuiter recitat.*

5 *Regula & generalis esse, & omnia comprehendere debet. Et quibus verbis consti tui debet.nu.6.*

7 *Indesinita æquipollet vniuersali ex interpretatione Nisi negatiue sit plata,nu.8. Intellectus l.si seruitus.ff.de serui.vrbano.prædio.*

9 *Indesinita in obligatione bonorum generaliter facta æquipollet vniuersali quando est eadem ratio.*

10 *Idem in statutis.*

11 *Statutum,si illusorium redderetur, tunc a propria significatione receditur.*

12 *Stante statuto quòd occidens occidatur nisi habuerit pacem ab hæredibus occisi, an sufficiat quòd habuerit pacem cum vno, an vero requiratur ab omnibus.*

13 *Indesinita in lege æquipollet vniuersali. Et quid si prolata sit ab homine circa res nu.14.Et quid circa personas.nu.15.*

16 *Indesinita in materia probatoria quæ de necessitate debet concludere, non æquipollet vniuersali.Et ponuntur declarationes.*

17 *Indesinita quando æquipolleat vniuersali collectiue,vel distributiue.Remissiue.*

18 *Regula nõ facit ius,sed ex iure colligitur. Et quibus casibus nu.19.*

20 *Regula sumi potuit ex legibus resecatis, quas hodie non habemus.*

21 *Regulam habentes in casibus non decisis a iure, quòd habent intentionem fundatã,*

22 *Regula seu dispositio generalis comprehendit etiam causam dotis vel militem. Fallit quando loquitur in materia in qua causa vel persona sit priuilegiata.*

23 *Regulæ officium est clauo rationis plures casus similes coniungere.*

24 *Coniunctio plurium instrumentorum faciunt probationem liquidam. Item & duarum legum.*

25 *Regula quando perdat officium suum. & nume.28.*

26 *Dictio generaliter se habet in plus quam regulariter.*

27 *In generali legato quando includantur venalia.remissiue. Et post nu.35.*

29 *Exceptio licet sit contra regulam est tamẽ de genere regulæ.Et sufficit quòd sit secundum quid.nu.30.*

31 *Exceptio firmat regulam in casibus nõ exceptuatis.limita nu.34.& 36.*

32 *Exceptio regulam declarat in quibus terminis loquatur. Et quando inepta reputatur.*

33 *Recognitio facta episcopo Mutinensi per*

hæc verba, quicquid habeo in ciuitate mutinæ excepta tali domo: non cõprehendit iurisdictionem quã habet in homines mutinæ.

34 *Stante statuto, quòd debeat solui gabella de omni instrumẽto cõtinente 100. lib. excepto instrumẽto procuræ: nõ cõprehendit instrumẽtũ legitimationis de quo gabella non fuit soluta.*

35 *Clausula nõ obstãtibus, gratiam firmat.*

37 *Episcopus si concessit vicario vt possit facere omnia quæ potest ipse episcopus excepta collatione beneficiorum: an possit facere alia reseruata ipsi episcopo.*

38 *In generali confirmatione priuilegiorũ an & quando intelliguntur confirmata priuilegia contra ius.*

39 *In delictis ubi imponitur pœna corporalis dolus requiritur.*

40 *Exceptio facta in aliquo casu quãdo ad similes porrigatur per alia iura. Vel per viã extẽsionis nu. 41. & vsque in finem.*

42 *Stante statuto quòd occidẽs occidatur nisi se defendẽdo fecerit: nõ occidetur qui culpa leui, aut lata, casualiter occiderit.*

43 *Præscriptio & cõsuetudo an extendantur de vno casu ad alium remissiue.*

Regula. I. *Paulus.*

REGVLA est, quæ rẽ q̃ est, breuiter enarrat: non vt ex regula ius sumatur: sed ex iure quod est regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur. Et vt ait Sabinus quasi causæ coniunctio est: quæ simul cum in aliquo vitiata est perdit officium suum.

Paulum Patauinum Iurisconsultum peritissimum huiusce primæ legis, quemadmodum ex præscripto cognoscimus, authorem fuisse constat: quem & Vlpianum amicos gratissimosque fuisse Alexan. severo alias Mammeę quarto & vigesimo Romanorum Imperatori apud Historicos inuenies: collapsamq; imperij dignitatem. (vt in vita eiusdem Alexandri Helius Lãpridius scribit) ipsius Pauli & Vlpiani legum verticum Imperatorem optimum restituisse, Romanorumq; rempublicam feli-
1 cissime rexisse. † floruerunt hi sapientissimi iurisconsulti sub eodem Alexandro tẽporibus Christianæ salutis circiter annos. xxiiij. supra ducentos, vt scribunt Historici, christianos tamen fuisse non legimus, sed duros asperosque christianis minime fuisse crediderim: cum Imperator ipse consilijs eorum viuens, Christum vt prophetam sanctissimi inter deos referri voluerit, imaginiq; suę max. reuerentiam, teste Lam-
2 pridio, impenderit. Sed † Tit. Liui. etiã Patauinus historicus eloquentiss. longo temporis interuallo præcessit sub Augusto & Tiberio paucis aliquot annis ante Christi aduentum natus, tertio, quartoue anno Imperij ipsius Tiberij, vt Eusebius Cęsariensis & alij historici scribunt. Cuius ossa in Palatio Patauinorum iacent lapide marmoreo erecto muroq; affixo. his literis incisis.

Ossa Titi Liuij Patauini vnius omnium mortalium iudicio dignissima, cuius prope inuicto calamo inuicti pop. Rom. res gestæ conscriberentur.

Blund. autem de Italia illust. non hoc, sed quædam alia monumenta refert per Liuium ędificata. Quia lex ista obscura difficilisq; videtur, glossator summa ope eam declarare nixus fuit diuidendo in quatuor partes, materiamq; super ipsis not. expediendo: quem ordinem sequutus est etiã hic Dec. Ego clarius enucleando diuido in quinque partes. In prima iurisconsultus regulam describit. In secunda quæ est ibi, nõ vt, tangit quæ sit potestas & natura regulæ. In tertia quæ est ibi, per regulã, ex prædictis infert primum dictum dilucidius declarans. In quarta ibi, & vt ait, quod esse debeat officium regulæ ponit. In quinta & vltima quæ ibi est, quæ simul, docet officiũ perdere vbi exceptionem patitur. Nota
3 in primis † iurisconsultum eius regularũ iuris tractatum a descriptione regulæ recte incepisse: omnis enim, quæ a ratione suscipitur de aliqua re ĩstitutio deberet a diffinitione proficisci vt intelligatur quid sit id de quo disputatur, secundum Ciceronẽ in principio librorum suorum de officijs, & iurisconsult, in l. j. ff, si cert, pet, & latius di

cetur in l.omnis diffinitio.infra eodem.sed quemadmodum voluit gl in rub. sexti lib. hoc eod.titu. Iurisconsultus hic magis describendo quam diffiniendo procedit, & prudenter quidem, cum periculosa minus sit descriptio quam diffinitio:prout ibidem
4 videbimus.Est igitur,inquit,regula†quæ rem,de qua est sermo, breuiter enarrat: id est ius in varijs partibus constitutum breuiter recitat.sicq; secundum glo. hic & in d.l.omnis diffinitio. regula dicitur pluriũ rerum sub cõpendio facta traditio: id quod clare hic voluit iurisconsultus dum descriptionem declarando subiungit, per regulã igitur breuis rerum enarratio traditur.laudabilis igitur est breuitas de quo in prohe.
5 ff.orum late scripsimus.Et†quia regula generalis esse debet, cunctaq; comprehendere:constituitur, secundum glo. & Bart. hic glo.& Dynũ in rub.extra co. in vj.per verba quæ de sui natura omnia cõprehendũt. id est per signa vniuersalia affirmatiua quę omnia comprehendunt. Item per negatiua, quæ vniuersaliter negando omnia excludunt. ac per indefinita quæ vniuersaliter æquippollent. exempla ipsi tradunt. constituitur etiam per verbũ plerunq; vt
6 in iij.no.post Deci. videbimus. † Dicuntur autem vniuersalia signa secundũ gloss. & Bar.hic & in l.si pluribus. ff de leg.ij.& Gemin.in c.vt circa.in prin.ij.col. de elec. lib.vj.ea quę sequũtur. omnia,nemo, nullus,nihil,nũquam,semper,& similia.Barto. tñ in l.si ita.col.ij.ff.de auro & arg.leg. & Soci.in.§.vtrum.col.pen.volunt illam vocẽ omnia, generale signum esse cunctaque comprehendere.Indefinita est quando terminus pluribus secũdũ eãdem significationẽ naturaliter conueniens ponitur: prout, homo,fœmina,seruus, & similia. dicuntur enim indefinita:id est nõ distincta & generaliter dicta:quia non magis de vno ꝗ̃ de alio intelligũtur.Quædam appellantur singularia,vt Petrus, fundus, sempronius, et similia queadmodũ ex infra dicendis apparebit.Particularia vero quibus particulare signũ præponitur vt cũ dicitur, vnus, aliquis &c.Itẽ vniuersalium orationum quędã sunt distributiuę, vt quilibet. quædam collectiuæ vt omnis.Inter quas est differẽtia:vt per glos. d.l.si pluribus.oratio enim distributiua actum insolidũ cuilibet attribuit cui adiũgitur:vt si dicatᷣ, ꝙ pro qualibet hora interessentes diebus indulgẽtiarũ cõdonẽtur,& tũc cuilibet interessenti diebus xl.,ꝑ vna hora cõcedũtur,cle,vnica, in fi.de reliq.& vẽ.san. Sed oratio collectiua oĩbus simul attribuit actũ cui adijcitur: vt cũ dicimus,oẽs Canonici ius habẽt eligẽdi. collectiue.n.& nõ singulariter intelligitᷣ.c.
7 in genesi. de elec.lib.vj. †An aũt indefinita vniuersali ęquipolleat Bar. ad dicta in d.l.si pluribus. se remittit. Dyn. tractat in pręalleg.loco. Videndum est primum,secũdum Bartol.hic.& in d l.si pluribus,vtrum ęquipolleat ex propria significatione vocabuli,an ex interpretatiua.seu ex benignitateᷣ Bar.pręalleg.& in l.oẽs populi. in iij. q.vj.q.princ.ver.vt igitur. de iust. & iur. post Pet.de Bellaper.hoc esse dicit ex humanitate & benignitate,nõ ex propria significatione vocabuli.nõ.n.paria sunt hęc. homo currit:& omnis homo currit.secũdo enim casu falsus redditur sermo vno minime currente. sed nõ in primo.§.vtrum cum not.per Bart. l. si is qui ducenta.ff.de reb. dub.Pro qua opi.adduxit semper Bar. tex. l.si seruitus imposita.ff.de seru.vrb. præd. ibi, humanius est verbo generali omne lumẽ significari. Vbi si cautum fuerit ne luminibus officiatᷣ:hęc indefinita oratio ambiguitatem generat,an de præsentibus,vel ẽt de futuris luminibus intelligatᷣ:& ex humanitate respõ.ibi iuriscõsultus, interpretationẽ fieri vt oĩa cõprehẽdat, & ad futura quoq; referatᷣ.Et sequũtur cõiter scribẽ. vt per Gemi.in cap.vt circa. de elec.in vj. Cor.in cõsi.cccxiiij.col.pe.lib iiij. & Ias. in l.ij.co.si. ff.de lib.& posth. Imo.& alios in d.l.si pluribus.& cõtra Soci. scribit hic Deci.in ij. col.asserens ita cõiter tenere docto.adde Soci.in tract.fallẽ.(si ipsius sunt) in regula.ccxlvij. Curt.ĩ l.j.col.ij.& iij.ff. si cer.pe.Deci.in cõsi.iij.colũ. iij. vbi post
8 Fulg.ponit†ꝙ licet indefinita affirmatiuę ꝓlata nõ ęquipolleat vniuersali de ꝓprietate sermonis.d.l.si seruitus:secus tñ est si sit negatiuę ꝓlata,cũ potẽtior sit negatiua dispositio ꝗ̃ affirmatiua,vt ibi ꝑ eũ. Itẽ adde Are.in rub ff.sol.mat.col.iij.vbi aliud esse dicit,in verbo gñali, qđ proprie competit oĩbus sub se cõtẽtis.de quo pulchre Soci. in l.j.colũ.ij.ff.de vulg. & Mod.Perus. in præal.rub.sol.mat.colũ. xix. cum sequen.
9 In†obligatione tñ generaliter facta indefinita nõ ęquipollet vniuersali, vt per Deci.in cõsi.xxx.sequitᷣ simpliciter Parisius in cõsi.lxxxviij.col.pe.vol.j.sed Dec. expresse loquitᷣ,qñ nõ est eadem ratio, aliud esse subiũgẽs in dispositione vniuersali, in qua omnia includũtur: quia qui omnia dicit nihil excludit,c,si romanorũ, xix, dist

& hanc differẽtiam colligi, dicit, ex Bart. in d.l. si pluribus. & si diceres. d.l. si seruitus, nõ probare id ad quod allegat: cum nõ esset ibi dubitatio de indefinita an equipolleret vniuersali, sed an futura comprehẽderet, ꝑpter regulã. l. si ita. ff. de auro & arg. leg. & respõ. ꝙ sic ex benignitate. rationẽ assignat Bar. in d.l. si. col ij. Rñdeo ꝙ probat vtrũq;. vt ibi volũt Bald. Ang. & Pau. de Cast. ꝙ cõprehẽdat futura ex benignitate tex. clare dicit. ꝙ equipolleat vniuersali probatur ibi, verbo gñali omne lumẽ significari. per quã quidem. l. plures. nor. decidũt questiones p doct. in locis alleg. per Alex in apostil. ad Barto. in d.l. si seruitus. Dicendũ est igitur indefinitã equipollere vniuersali ex significatione interpretatiua. per illũ tex. & per rationẽ Pet. supra relatam. Et propterea secundũ subiectã materiã, vt infra dicã, iudicabimus vtrũ particulariter an vniuersaliter accipienda sit oratio. Ex quibus inferri posse videbatur,
10 †prædictã cõclusionẽ nõ procedere in statutis, in quibus a propria significatione vocabuli nõ est recedẽdũ. l. cõstitutionibus. & ibi not. ff. ad municip. c. ĩ nostra. de iniur. & post alios in terminis. ponit Ioã. Crot. in reper. d. l. omnes populi. colum. xxxvj. in secunda cõclus. Dyn. tamẽ in rub. de re. iu. in vj. & Bar. in locis prealleg. Imol. & alij. in d.l. si pluribus. Gemin. in d.c. vt circa. Bald. in tract. stat. super verbo indefinita. Bald Ang. & alij. in d. l. si seruitus. communiter oppositum cõcludũt indefinitam equipollere vniuersali ẽt in statutis, in his vz. in quibus eadem est ratio. Et dicit not. Bal. in d.l. si seruitus. ꝙ æquipollet vniuersali ex significatione interpretatiua attenta mente seu ratione, non ex necessitate sermonis, hocq; velle. l. illam. vnde, credo, subijcit, ꝙ etiam in statutis indefinita accipiatur pro vniuersali qñ est eadem ratio et cõditio particularis: quia etiã ratio & mẽs statuti ponderanda est, sicuti ratio cõsuetudinis l. prima C. quæ sit Lon. cõsue. prædictam opi. ꝙ instatutis indefinita æquipolleat vniuersali, tenet etiam Nellus in tracta. bannit in secũda parte. secũdi tempo. quæst. l v. stante statuto. & Dec. in l. j. in prima lectu. Flor. colum. iij. ff. si cer. peta. eo quia, quicquid sit de dispositione hominis, in dispositione. l. indefinita equipollet vniuersali. allegat Bar. in d.l. si pluribus. col. j. & illud dictũ Bart. sequũtur cõiter doc. vt per Cur. in l. j. col. ij. & iij. si cert. pet. Paris. in d. c. auditis, col. v, Archi, & Card. Alex, in c. si romanorũ. ad fi. xix. dist. vbi dicũt, ꝙ indefinita canonis vel legis generalẽ regulã tradere intẽdentis equipollet vniuersali: secus in indefinita communis locutionis. vel clarius dicũt, quãdo non est eadem ratio, vel conditio omniũ particulariũ cõprehensorum sub indefinita, tunc non equipollet vniuersali. l. quæsitum. §. illud. ff. de leg. iij. alias secus. d.l. si pluribus. & hoc volunt Bal. Ang. & alij superius relati. Nellus in tract. bannit. in secunda parte, secũdi temporis. q. l v. incip. stante statuto. & Deci. in consi. cccxliij. ccclxxxviij. & ccccxc. Nõ ergo dicamus. cum Deci. in d.l. j. col. iij. ꝙ in statuto indefinita equipolleat vniuersali, quia in dispositione legis istud statuitur: loquũtur enim Bar. & alij supra alleg. hoc dicentes de vniuersali lege, nõ de particulari: prout est statutum. l. j. ff. ad munic. & sic quæ non est lex simpliciter, sed secundum quid. verum id esse ex significatione interpretatiua, & ex mẽte statuentiũ, per prædicta, alias statutum esset elusoriũ, ideo ex idẽtitate rationis omnia comprehẽdit. arg. c. j. de fil. presbyt. & l. a Titio. ff. de verb. oblig. Licet. n. statutum stricte interpretãdum sit: non tamen eo modo vt nullum elusoriumue reddatur, arg. l. si qñ. ff. de leg. j. & not. in c. ad audientiam de decim.
11 Nec refragatur, ꝙ † in statutis nõ sit a propria significatione verborũ recedeñ. hoc enim ꝑcedit vbi sic intelligẽdo statutum nõ esset elusorium: alias secus, per prædicta. & l. si stipulatus fuero per te nõ fieri. cũ ibi not. ff. de verbo. oblig. vbi aũt esset casus in quo nõ esset eadẽ ratio cum indefinita nõ cõprehendat ex propria significatione, tũc non comprehenderet nec equipolleret vniuersali, vt probari videtur in d.c. ad audientiam. & in c. cũ dilectus. de cler. non resid. vbi statuta verbis indefinitis cõcipiũtur, dum dicitur, canonici nõ aũt omnes Cano. & tñ fit ibi interpretatio vt omnes cõprehẽdat, præter illos in quibus contraria militat ratio, vt quãdo sunt in seruitijs Papæ aut ecclesiæ. Dicitq; Bal. in l. si. in. §. in cõputatione. col. si. C. de iur. delib. esse ibi glo. quæ ad hoc semper allegat, ꝙ statutum indefinite loquẽs per ius cõe distinguitur. nã indefinita ẽt in statutis non equipollet (ait) vniuersali, vbi cõtraria est ratio, & cõditio terminorũ includendorum & excludendorum. Cum enim statutum loquat indefinite intelligit loqui secdm naturã indefinite, & indefinita locutio recipit restrictionem etiam proprie & absq; abu-

sione loquendo, quia non significat vniuersaliter significatione necessaria, sed significatione contingenti. Ex prædictis infertur ad decisionem quęstionis formatæ per Bart. in l. iiij. in. §. cato. col. pen. ff. de verb.
12 ob. q † disponente statuto, homicidam vltimo supplicio affici nisi ab hærede occisi pacem impetrauerit: non sufficere ab vno vel altero, vbi sunt plures, habere pacem, verum ab omnibus habendam esse: quia illa indefinita ab herede ęquipollet vniuersali, perindeque esse, ac si diceret ab omni hærede: & ita tenent Alex. Iaso. & omnes mod. cõtra Bar. in d. §. cato. in vltimis col.

Cum aũt indefinita ęquipolleat vniuersali in statutis: proculdubio, vt diximus secundũ Bart. & doc. in locis præallegatis.
13 † dicendũ est equipollere in lege quæ generalis esse debet, & omnia comprehendere. l. iij. & l. leges sacratissimę. C. de ll. & supra de legib. l. j. & ij. Si igitur loquat̃ lex de venditore, locum habet in omni venditore. de homicida, in omni homicida, de vsufructu, in omni vsufructu de ecclesia, in omnibus ecclesijs, & sic de alijs. Si vero
14 † ab homine indefinita proferatur in materia necessaria, exempli gratia, in diffinitionibus, vt cũ dicimus homo est animal, obligatio est iuris vinculum &c. tunc ęquipollet vniuersali, quia cum diffinito conuerti diffinitio debet: vt per Bartol. & Paul. de Cast. in d. l. si pluribus. Idem est in materia impossibili negatiue sumpta, est. n. in effectu necessaria: vt cũ dico, homo non est lapis. idem enim est ac si dicatur, nullus homo est lapis, secundũ Ioan. mona. & Gemi. in d. c. vt circa. eo maxime, quia magis negat negatiua, q̃ affirmet affirmatiua l. hoc genus. cum ibi not. ff. de condi. & demon. secundũ Paul. de Cast. in d. l. si pluribus.

Si aũt proferatur in materia contingenti: tunc, aut profertur negatiue, & ęquipollet vniuersali d. §. vtrum. & . §. si. l. ij. ff. de verb. oblig. vbi promissio per hęredẽ meũ non fieri, intelligitur, idest per nullum hæredẽ. Aut ponitur affirmatiue: & tunc aut communi termino aliquid adijcitur quod contingenter ex aliquo euentu ei inesse potest pręter voluntatem disponentis, & tunc ęquipollet, vel non æquipollet vniuersali secundum contingentiam casus: vt cum dicimus, homo currit: vtrum currat vel non ex voluntate mea non dependet, si ergo cõtingat omnẽ hominem currere ęquipollet tunc vniuersali. sinautem aliquem tantum currere contingat tunc non ęquipollet vniuersali. Si vero contingentia dependet ex voluntate proferentis, vt in legato lanæ vel marmoris, indefinita non videtur vniuersali æquipollere. si. n. alicui lego omne marmor, & statuas marmoreas & cæteras species ex marmore factas legasse videor. l. hęres. §. j. ff. de leg. iij. et ff. de auro et arg. leg. l. j. Et tñ si marmor indefinite lego, sola rudis materia cõprehẽditur, nõ aũt species ex marmore factę. l. quęsitũ. §. illud. ff. de leg. iij. Pariter si lana indefinitę legetur, tincta in legato non continetur. pulcher tex. in l. si cui. ff. de leg. iij. secus si leget̃ omnis lana. l. pediculis. §. lana. cũ glo. ff. de aur. & arg. leg. Dic q̃ qñ non est eadẽ ratio, & omniũ particularium in vniuerso cõprehensorum cõditio ꝓpter aliquod accidẽs, indefinita nõ ęquipollet vniuersali. nam tinctura lanę & spẽs marmoris nõ cedũt ex ipsa origine, sed ex accidenti hominis operatione, & maioris æstimationis esse posset ipsum additum tincturæ vel speciei quam principale ipsum. Sed quando omnium particularium eadem est ratio & conditio, quia non variatur per accidens licet forte sit ibi imparitas ex origine, quia alia lana, exempli gratia, melior & nobilior est ex origine, & similiter in marmore, tunc indefinita negatiue aut affirmatiuæ prolata æquipollet vniuersali. §. vtrum. & l. si pluribus præalleg. secundum glos. in dicto cap. vt circa. in verbo aliorum. Verba igitur ista, piscis, aurum, argentũ, lana, ex sui natura generalitatem quandam significant. Et prædicta procedunt
15 in indefinita circa res prolata: Verum † si proferatur circa personas, tunc aut profertur in casu odioso, & non æquipollet: vnde non sunt paria exhæredare filios & omnes filios. l. j. & ij. cum no. ff. de lib. & posthu. aut in casu fauorabili & tunc ęquipollet l. si quis ita. ff. de testa. tut vbi plures habens filios si tutorem filio det, omnibus filijs dedisse censetur. ¶ Illud autem.
16 scias † q̃ in materia probatoria, quæ de necessitate debet concludere, indefinita non æquipollet vniuersali, siue prolata sit a testibus, siue in instrumento, vt late per Abb. Felyn. & Moder. in cap. auditis. de præscrip. Curt. Iun. in consil. xvij. colũ. pen. Dec. in c. cum omnes. in ij. lectura. de constitu. Iaso. in l. ij. col. fin. supra de lib. & posth. & Aquen. in l. Celsus. col. pe. & fin. vbi etiam per Balbum in repet. ff. de vsucap. Vnde concludunt, q̃ si testes deponant aliquẽ exercuisse iura episcopalia, nõ ꝓbãt

de omnibus: cum illorũ dictũ in aliquibus verificari posſit. Quodq; ſi teſtes dicant canonicos feciſſe talem actum, non concludunt ꝙ omnes fecerint: cũ duo feciſſe potuerint. Et ſi deponant Titium poſſediſſe ab annis decem citra, non probant cõtinuationem poſſeſsionis: cum in vna die depoſitio verificari posſit. etiam ſi deponant Titium talem fundum poſſediſſe, nec dicãt de toto: concludenter de toto non probãt. Pariter ſi dicant tale, quid factum videntibus dominis molendini, non probãt de omnibus dominis: vt per ſcriben. præallega.

Sed quod de fundo dictum fuit, verum non eſt cum de toto intelligatur. Are. conſi. ciij. in cauſa. col. ij. Alexan. conſi. liiij. viſo col. ij. lib. v. Soci. in l. ij. in. §. ſi. col. ij. ff. ſi cer. peta. & in l. ſi quis cum totum. vbi plenius ff. de excep. rei iudi. vbi poſt Bart. ait, ꝙ depoſitio ad fundum puta Cornelianum ſe referens, indefinita non eſt, ſed particularis. Limita etiam prædicta quando teſtes ad articulum ſeu capitulum ſe referunt: vt per Fely. & alios in d. c. auditis. & Aquen. addentem aliam limita. loco proxime alleg. ad id quod diximus de teſte deponẽte quempiam fundum poſſediſſe a decem annis citra. De quibus videri ẽt poſſunt quæ ſcribit quidam Gramma. Neapo-
27 li. in vo. xxvj. Et tandem ſi vis ſcire, † qñ indefinita æquipolleat vniuerſali collectiue, aut diſtributiue, vide Bar. & alios inferentes ad not. quæſtio. ad ſi. d. l. ſi pluribus. & Rufinum in j. lectu. repe. §. Cato. fol. xj. colum. ij.
28 Secundo not. † regulam non facere ius, ſed ex iure, quod prius erat, regulam ipſam ſumi. Ideo dicit Raph. Commen. in l. ij. ff. de leg. j. ꝙ regula non poteſt extendere ſtatutum, quia ſic cõſtitueret ius nouũ, ſed Are. ibi ad fin. commenti damnans Rapha. in illo articu. reſpondet, ꝙ licet regula non inducat ius nouum, ſed inductum narret, vt hic: per hoc tamen non ſequitur, ꝙ extenſio, quæ fit ad equiparata, per regulam fiat virtute regulæ. fit enim virtute legis, de qua mentio eſt in regula:, per quam legem facta fuit adequatio: vt ibi per eum. Et niſi regula ex iure quod prius eſt ſumeretur, non bene diceretur regula iuris: quemadmodum in regula ligni, vel ferri, neceſſe eſt materias illas pręcedere lignum, aut ferrum, ad hoc vt ex eis diſponatur regula, ſic in regula iuris neceſſe eſt ius, quod eſt materia, præueniſſe ad hoc vt regula inde diſponi posſit. ſecundum glo. in rub. extra de regul. iur. in vj. Et hoc procedit capien-
19 do regulam iuris tranſitiue, † ſed capiendo in tranſitiue, quicquid ibi dicat gl. vt in regula Catoniana, & in caſibus antea nõ determinatis, regula facit ius: eſtq; vnum & idem, ſecundum Bart. & cõiter doc. vt hic per Deci. facit quod dixi ſupra ad ſi. rubr. ꝙ ſit idem dicere regula iuris, & regula iuridica: ſicuti capa Socratis, & capa ſocratica. Vel ſaltem ſecũdum gl. ibi diſpoſitione condentis regulam præceſsit ius. videns enim formator regulæ ſic de iure eſſe debere, quod ſaltem in eius mente ſedebat regulam formauit. Et hoc reſpectu, ius dicit ars boni & æqui. ſi enim iuris ſcientiam in homine ponimus, dicemus, ꝙ ars ſiue conceptus, qui eſt in tali homine, eſt ars in mente hominis iuſti & æqui, diuinarum humanarumq; rerum notitiam habentis, æquumq; ab iniquo, iuſtum ab iniuſto, licitum ab illicito, ſcientis diſcernere. Habet ergo talis homo artem & ius in mente, veluti artifex quiſq; qui opus ineſſe producere vult, in mente conceptum habet, quæ mentis ratio vel conceptus dicitur ars, etiã ante operis in actum productionem. A tali igitur iure & arte licet nondum ſcripta (ſecundũ Ioannem And. in prohem. mercur.) regula produci poſſet. Nec eſt conſequentia bona: non apparent leges diſponentes, quod in regula dicitur: ergo non facit ius, ſeu fieri non debet deciſio ſecundum regulam, cũ
20 † etiam ſumi potuerit ex legibus, quas hodie non habemus, cum innumeræ ſint reſecatæ: ita ſcribit in terminis Corne. in l. nutritoribus. in ſi. C. cõia de ſucceſſ.
21 Et adeo regula ius facit, † ꝙ habens pro ſe regulam dicitur rem certam & intentionem fundatam habere: ideo alleganti ſpecialitatem onus probandi incumbit. vt hic plene per Deci. Philip. Franc. in rub. extra eo. col. ij. Fely. in c. quoniam frequenter. in prin. in iij. col. vt lite non conteſta. Iaſ. pulchre in l. cætera. in iij. no. ff. de leg. j. Deci. in conſi. ciij. col. ij. Curt. in rub. C. qui admitti. col. iij. dum ponit, ꝙ excipiens contra regulam de tẽpore, illud probare debet. & dicit eleganter Are. in l. j. col. ſi. ff. de teſta. ꝙ ſecũdum ius noſtrum eſſentia & forma ſubſtantialis rei conſideratur, ſecundũ id quod ipſi rei ineſt regulariter vt in pluribus. caſus eſt, dicit, cũ gl. in l. ſuus quoq; in. §. puto. ff. de hæred. inſti. ideo reprehendit gl. in rub. ff de vſufru. quæ dixit, ꝙ id quod aliquo caſu deeſt rei, non eſt de eſſentia rei.

22 Nunquid autē † regula vel dispositio generaliter loquēs comprehēdat etiam cām priuilegiatā puta dotis vel personā priuilegiatā: puta militē: Dec. cōcludit ꝙ sic: nisi sit priuilegiata in materia, de qua est sermo, p tex. in l. in fraudem. in. §. pe. & fi. ff. de test. mil. quicquid dixerit. Iaso. in l. j. in iij. no. ff. solut. matrimo. hallucinatus ex dicto Saly. in l. fi. C. de iure dot. per illum text. ibi enim causa specialiter erat priuilegiata: vt per eum. idem vult ipse Dec. in c. sedes. col. vj. de rescrip. in l. ij. C. vnde lib. in consil. v. & in consil. cccj. in quibus locis attestatur iudicatū fuisse pro hac sententia iuxta consultationes eius. Inuenio ꝙ Moder. de Fano. in tract. de pign. in viij. parte. fol. 21. & seq. cum Iaso. sentiunt, idem tenuisse dicētes Bal, Saly, Soci, Bal. Nouel. in tract. de iure dot. & quosdam Moder. Florentinos, attestāturque opi, istam cōmunem esse nec esse ab eadē, quā aliquibus cōprobāt, recedēdū. Sed non. respō. ad rationes decisiones & iura Dec. cum quo tenet Crot. de Monteferrato in repet. l. si constante. colum. iiij. ad fi. ff. sol. mat. Frāci. Ripa in repet. l. fi. q. lj. C. de reuoc. don. & in d. l. j. col. iiij. ff. solu. matri. & Mod. Pap. in l. hæres absens, ad fin. prin. ff. de iudi. erroneā reputantes regulam Iaso. ꝙ lex generaliter loquēs locū non habeat in causa dotis. per d. l. fi. cum dicto Saly. C. de iure dot. si enim vera esset cōfunderentur, dicūt, infinitæ decisiones, habet enim dos multa priuilegia, vt notorium est, super quibus priuilegijs plurimum laborant doct. si verum esset causam dotis exemptam esse ab omnibus legibus generaliter loquētibus superuacaneum esset tātum super specialibus priuilegijs laborare. Nec obstat d. l. fi. cum doctrina Saly. quia non probat. dicebatur enim ibi, ꝙ dos non requirebat insinuationē. Saly. infert ad statuta requirentia ꝙ instrumēta registrentur, vt locū non habeant in causa dotis. ratio mouēs Saly. est, quia erat ibi specialiter decisum in causa dotis ꝙ insinuatio necessaria nō esset: & ideo nō erit etiam necessaria registratio quę insinuationi similis est. sed ꝙ velit Saly. oēs leges generaliter loquētes nō habere locū in causa dotis, nec est verū, nec tenendū, dicūt ipsi, quia infinita resultarent absurda. Et hæc opinio mirum in modum mihi placet. Tertio
23 not. ibi quasi causæ coniunctio est. † officium regulæ esse clauo rationis plures casus similes cōiungere: vt hic declarat glos. & melius Dyn. post gloss. ibi in rubri. extra eod. lib. vj. in iiij. & v. colum. dum quorundam expositionibus reprobatis regulam, inquit, esse cōiunctionem rationis, quia de ratione plurium casuum eādem rationem habētium vnam numero generalē traditionem facit, ita vt rationes, quæ primum plures erāt numero, ad vnum omnibus per regulam coniunctis reducantur. exemplificando vt per Dynum ibi, & glo.
24 hic. Et nota † ꝙ talis cōiunctio etiam plurium instrumentorum fieri debet ad eliciēdam veritatem: ita Bald. in l. refert. per illum tex. C. de fal. causa adiec. leg. quemadmodum alibi dicitur valere, arg. ex coniunctione duarū legum, ff. de lib. & posthu. in l. gallus. in. §. ille casus. & ponit Curt. Iuni. in cōsil. cxlj. colum. j. ad fi. similiter eademq; ratione in pluribus instrumētis seu scripturis. & quemadmodum tradit Bald. in consi. cccxxxviij. incip. ea quæ veniūt. lib. ij. illud quod intelligitur per relationē ad aliud, vere & proprie intelligitur: quia ex cōtinuatione & cōiunctione duarū scripturarū resultat vere certum, & natura relationis, dicit, est natura veritatis patentis ex cōiunctione scripturarum, sequitur Dec. in cōsil. ccccxcvij. colum. ij. & consil. cccccxxxviij. colum. ij. Et ex contractu preambulo sequēs dubius recipit interpretatiōnē & declarationē, et ꝙ ex interuallo sequatur. vt per Alex. plene in cōsi. lij. incip. Circa. col. v. lib. iiij. & cōsi. xxxviij. colū. j. in v. vol. Rom. cōsi. cccclxx. & cccclxxviij. & pulchre per collegium Papieñ. in consilio impresso post trac. Bruni Asteñ. de augmento, colum. iii. Curt. Iun. in cōsi. vj. colum. iij. & Dec. in consi. xxiii. ad fin. ij. colum. faciūt quæ dicam infra in iiii. not. in versic. quemadmodum igitur. Quinimmo licet publicatis attestationibus prohibita sit probatio, tamen istud non procedit vbi mixta sit probatio ex scriptura & testibus. c. series. vbi late Canon. de testi. Deci. notabiliter post alios declarās in l. certi conditio. in. §. quoniam. colum. fina. ff. si certum peta.

25 Quarto not. ex tex. scdm Deci. † vitiari aliquādo regulam, & tūc officiū suum perdere. sed hic sermo mihi nō placet, nec ex textu bene sumitur. dicēdo. n. quandoque, vel aliquādo, innuitur secus cōmuniter esse: quod tamē verum nō est quia dicitur regula quasi regulariter vera, propriū igitur regulæ est ꝙ habēt fallentias. secūdum glos. rub. de regu. iur. in vj. circa princi. & Card. Alex. in c. synodum, per illū tex. xvii. dist.

non: vt ait Dec. quandoque. Est autem vitiare, corrumpere: sed hic per translationẽ accipitur, vt vitiata dicatur regula in casibus in quibus exceptionem patitur. Melius itaque notari potest, ꝙ vbi regula vitiatur idest corrumpitur & fallit, officium perdit suũ, quia deficit in ipsis casibus exceptis, vt statim dicetur. est autem iniquum regulam non fallere & non vitiari vbi ęquitas suggerit. c. intelleximus. cum not. per Abba. ibi in prima colum. de iudic. & per Lancel. Galiaul. In repeti. l. cẽturio. colum. xli. versic. secundo pro ista communi. ff. de
26 vulgar. An autem verba ista, † regulariter & generaliter paria sint potentiæ, vel in plus se habeat generalis dispositio, ꝗ̃ regularis? Docto. communiter tenent ꝙ in plus se habeat verbum generaliter, quam verbum regulariter. quasi dicatur regulare quod in aliquibus casibus fallit: generale vero quod infallibiliter est verum, nec patitur exceptionem: secundum communiter scribentes per Deci. hic in iiii. not. relatos, & tradit etiam Cardi. Alexand. in d. c. synodum. colum. j. Ipse tamen Deci. cõtrarium firmat. primo quia regula constituitur, vt in superioribus vidimus, ex oratione vniuersali, vel indefinita. i. generali: & sic idem importare videtur regulariter, quod vniuersaliter aut generaliter. Secundo per decisionem Bar. in l. generali. in . §. vxori. ff. de vsufr. lega. volẽtis in legato generali nõ includi venalia, secus in vniuersali. non videtur itaque verum inquit Deci. ꝙ verbum generaliter excludat exceptiones, quia idem importaret quod verbum vniuersaliter. Sed pro communi opinione videtur text. apertus. in cap. venerabilem. cum ibi not. per Abba. de electio. ibi regulariter & generaliter. alterum enim superflueret nihilue operaretur, si eiusdem significationis essent. Rursus verbum regulariter, vt ex prædictis apparet, præsupponit casus aliquos speciales esse, in quibus aliud statuitur: sed verbum generaliter omnia includit. l. generali lege. C. de sacrosanct. eccle. iuncta. l. leges sacratissimæ. C. de legi. ibi ab omnibus obseruentur. generalitas igitur omnes personas comprehendit. His rationibus non respond. Deci. & ad eius primum motiuum responde, regulam quidem constitui per verba quæ de sui natura omnia comprehendant: sed quia exceptiones diuersam rationem habentes nequeunt sub regula includi ob repugnantiam rationis, ideo mirum non est si regula non comprehendit omnia, quæ tamen per dispositionem vniuersalem vel
27 generalem comprehenduntur. Ad † decisionem Bartol. in. §. vxori. dicas, ꝙ male per Deci. intelligitur: vt per Moder. de Fano. in tract. de pignor. fol. vi. nume. 34. & latius scripsi in repet. l. fina. C. de pact. post Socin. in. §. vtrum. colum. pen. probando hanc orationem, obligo omnia bona mea, esse generalem: indefinitam cum dico, obligo bona mea. Et quicquid dicat Deci. text. l. obligatione generali. ff. de pigno. & hypothe. procedit etiam in obligante omnia bona sua: oratio autem vniuersalis est vbi ponitur nomen de sui natura collectiuum, vt grex, peculium, & similia. Quemadmodum igitur ex præ-
28 dictis apparet, † cum in aliquo vitiata est regula statim perdit officium suum: & consequenter sensus istius nostræ. l. j. in fine. (vt post Angel. hic. in secunda colum. vult Deci.) est, ꝙ exceptiones sunt contra regulam, idest contra illud quod dicitur in regula. in illis itaque non est mirum si perdit officium suum, quia tunc deficit: sicuti qui retrocedit, nõ censetur vt procedat pedẽ promouere. vnaq; & eadem res nõ operatur cõtrarios effectus: ita vult hęc lex ad fin. Concordat text. in l. in his. ff. de leg. vbi tamẽ iurisconsultus alia dicẽdi forma & modo, in hoc nostro proposito, & casu vtitur. dicens in his quę contra rationẽ iuris cõstituta sunt. i. in exceptionibus, non possumus iuris regulã sequi, quia deficit in dictis casibus, officiũq; suum perdit, cum exceptio sit contra regulã. Et pro clariori adhuc intelligentia si vis exempla. vide glos. quæ duo exempla tradit. in d. l. in his. & ibi Bald. pulchre dicit de natura exceptionis esse, vt procedat de corpore primeue dispositionis, & probat contrarium eius quod est in præcedenti. quæ verba pulchra & notanda reputat Curt. Senior inferens ad not. quæstionem, in consi. lxv. in iij. colum. & Franc. Ripa ad aliam quæstionem etiam inferens, lib. j. respon c. vj. num. 6. facit quod dixi, supra in iij. not. & quod scribit Bal. no. in tract. dotium fol. 11. ad fi. j. part. Et archiepiscopus Floren. in prima parte suæ summæ sub. c. de re. iur. titu. xx. quærit, vtrum exceptiones contineantur sub regula: & concludit ꝙ quantũ ad potestatem verborũ, quæ in ea proferũtur vniuersaliter vel indefinitæ, affirmando vel negando, comprehendit exceptio-

nes, alias non diceretur exceptio: vt si dicerem omnis homo. currit excepto equo Titij: hic non est exceptio, quia equus Titij non comprehendebatur sub propositione illa, omnis homo currit. sed si dico omnis homo currit excepto Titio: illa est propria exceptio, quia propositio cōprehendebat Titium tollitur ergo Titius dicit virtute exceptionis quo ad materiam de qua est sermo. Sed quantum ad iuris determinationem exceptio non comprehenditur sub regula: quia contraria ratio & ius est tā in exceptione ꝙ in regula. hoc igitur subdit archiepiscopus operatur exceptio, vt illud quod alias sub verbis regulę cōprehendebatur a determinatione regulę exceptionis virtute tollat. Regula ergo in generalitate verborū seu quantum ad verba comprehendit exceptiones, quæ tolluntur a regula virtute exceptionis, quo ad materiam de qua in regula. quo aūt ad iuris dispositionem non comprehenduntur sub regula. Quamuis tamen, vt ex prædictis liquet,

29 exceptio † non sit de regula. i. de officio, vel dispositione regulę, sed contra regulā, contraq; illud quod in regula dicitur (non enim regulatur a regula) eatenus tamē est de regula: quia debet esse de terminis regulæ & posse prędicari de regula: alias sequeretur absurdum, ꝙ exceptio esset superflua quod esse non debet. secundum Are. in consil. xxx. col. iiij. Item inepta similiter esset ipsa exceptio. si. n. regula esset de homine, exceptio de equo, incongrua foret secundum Bal. Pau. de Cast. & alios in d. l. in his. idq; ad sensum patet, quia enim adeo ineptit, qui dicat omnem hominē præter equū Sempronij currere. Socratem enim si non currat recte excipiet. & probatur etiam in l. pe. ff. de vino leg. Hinc not. quæstionem determinat Dec. in consi. dxc. ad fi. Suffi-

30 cit † tamen exceptionē esse de regula secūdū quid: ita limitat Ias. per illum text. in l. nummis. ff. de in litē iur. ī iij. col. exceptio enim ibi posita est de regula respectu iuramenti in litem non iur. affectionis. facit qđ de arg a simili dicimus ꝙ in omnibus non requiritur similitudo, sed satis est similitudinem esse eo respectu de quo agitur. vt post Abb. scribit Deci. in c. translato in j.

31 lect. col. iij. de cōsti. Firmatq; † exceptio regulam in casibus non exceptuatis. tex. no. in l. nā quod liquide. in. §. fi. ff. de pœn. leg. vbi legata penu præter vinum, omnis penus vino excepto debetur. quem tex. pro singulari ad hoc allegauit Imo. ī l. filio prę teri to. ff. de iniust. rup. secundum Alex. in consi. lxiiij. colum. j. lib. iiij. Sed miror de Alexandro id dicente & sequente, cum ad hoc propositum plures sint concordantes allegati per Lance. Dec. in l. generali. in. §. vxori de vsufr. leg. per Fely. in locis. infra allegandis. Dec. hic. & in c. cū dilecta. ī v. not. de confirm. vtil. vel inutil. & in consil. clj. col. ij. & consi. dciiij. col. iiij. & prius per Barb. qui plura alia adduxit in consil. ix. colum. pen. lib. iij. Et si omnia allegata per præfatos scribentes id non probent: prout tex. l. nostræ & d. l. in his. in quibus non dicitur, ꝙ exceptio firmet regulam in casibus non exceptuatis, sed ꝙ exceptio est contra regulam, cōtrariumq; eius quod in regula dicitur ponit. vltra tamen. §. fi. d. l. nā quod liquide. id optime probatur in l. quæsitum. col. vlt. in ver. denīq;. ff. de fun. instru. vbi in legato domus instructæ continetur vestis: maxime inquit in proposita specie. proponebatur enim eum qui legauerat, argentum & rationes excepisse: & qui hæc excepit non potest, ait, videri de cæteris rebus quæ in ea domo essent sensisse. excipere, intellige, vt ibi per glos. Probatur quoque in auct. de non alie. aut permut. in . §. vt autem lex. ibi necessarium existimauimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigilijs, vt eas habēs in auxilio lex nequaquam moueatur. ergo firma remanet in alijs non exceptis. Est etiam ad idē tex. in præalleg. §. vxori. vt ibi not. Bartol. & Lancel. Deci. item & alius tex. in c. dominus. xxxij. q. vij. ad confirmandum vxorē non esse dimittendam dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras vero vniuersas & innumerabiles molestias si quæ extiterint, iubet, inquit, pro fide coniugali & pro castitate fortiter sustineri: & ibi glo. not. Confirmantur prædicta ex eo quod dicimus de negante alterum ex duobus illatis, vt reliquum affirmare præsumatur. c. nonne de præsumpt. item ꝙ vno reprobato reliqua confirmātur l. tribunus. §. fi. ff. de mil. testa. & ꝙ vnius exclusio alterius est inclusio & econtrario l. cum prætor. ff. de iudi. l. maritus. C. de procur. cum not. ibidem per scribentes, & Felyn. in d. c. nonne. Aquen. in l. fi. ff. quod quisque iuris. Rimin. in l. j. colum. xviij. super glos. in verbo fortissimum. ff. de offi. eius, & Lancel. Deci. in l. pen. colum. iij. C. de pact. in quibus locis lim. alias, & declarationes ponunt: præsertim, ꝙ vbi includitur vnus casus ratione frequentioris vsus non excluditur

ditur vnus casus ratione frequẽtioris v sus non excluditur casus minus frequens. Et
32 pariter † exceptio regulam declarat, si forte posita sit generaliter & indefinite, vt cũ testator mihi relinquit omnia dulcia, vel omnem penum præter vina, quæ Romæ sunt: nam exceptio restringit, limitat, declarat vniuersalem propositionem, vt non omnis penus simpliciter, sed ea quę Romę est legata intelligatur d. §. fin. l. nam quod liquide. ff. de pen. lega. vbi Bartol. nugas sparsit super relatiuo, & super pœnu an sit neutri vel masculini generis. sed secũdum Imo. in d. l. filio pręterito. sensus illius tex. est, ꝙ exceptio regulam declarat. præcedẽte enim oratione generali vel indefinita si sequatur casus exceptus cum certa qualitate talis qualitas illuminat generalitatem eamq; declarat & temperat, & istud est ad quod Imo. illum tex. pro singulari adduxit in secundo respon. videlicet. non in primo: Ideo Corne. in consi. cxcv. col. j. vol. j. dicit Imo. in d. l. filio ad hoc. pro singulari illum tex. allegare, ꝙ exceptio declaret regulam vt intelligatur secũdum terminos exceptionis: ex cuius qualitate datur intelligi de quo genere loquatur regula: vt etiam per Fely. in d. c. quoniam frequẽter. in prin. in j. col. vt lit. non contest. & Deci. hic. col. ij. ad fi. & in consi. cccccxx. col. ij. vbi post Alexã. concludit constare principẽ voluisse tertio præiudicare, quando excipit aliquid particulariter in quo noluit tertio præiudicare: in alijs enim non exceptuatis videtur voluisse iuri priuatorum derogare. & licet Fely. loco pręallegato ad istud propositum alia quædam iura citet: labitur tamen & æquiuocat, cum non probem exceptionem declarare regulam, sed firmare & non ampliare. Confirmant prædicta quia vbi fit mentio de genere & specie, simul genus per speciem declaratur & restringitur. l. sed & si adijciatur. ff. pro socio. cum ibi not. per Bar. & dicam in l. in toto iure infra eod. Et per d. §. fi. l. nam quod liquide. & prædicta, scribit not. Deci. in c. sedes. col. fi. de rescrip. ꝙ quãdo genus pręcedit, & sequuntur species cum adiectione certi loci, restringitur genus ad locum expressum: vt voluit Oldra. in consi. viij. Si enim legata fuerit omnis penus præter vinum quod erat Romæ, legatum restringitur ad penum quæ Romæ erat, confirmat per similem tex. in l. quæsitum. in. §. j. ff. de lega. iij. iuncto ij. & vlti. responso, d. §. cum glo. vbi testator legauit argentum omne & suppellectilem & quicquid habebat in prędio Semproniano, id legatum ad ea quæ in fundo Semproniano tantum erant restringitur: ideo subiungit ibi Deci. cum testator legasset vxori omnes res, pannos laneos, & lineos, & alias massarias domus: dicebam, inquit, in eo casu qui senis occurrerat ꝙ legatum intelligebatur de omnibus rebus domus: & non de alijs quæ extra domum fuissent: vt latius etiam apparet ex suo consil. xcij. faciunt quæ ipsemet scripsit in consi. cxc. Probat igitur text. in d. l. quæsitum. in. §. j cũ prædictis, ꝙ quemadmodũ qualitas in exceptione posita declarat regulam de quo genere, & in quibus terminis loquatur. §. fina. d. l. nam quod liquide, ita etiam si apposita fuerit in parte aliqua regulæ vel legati facti. Ex prædi
33 ctis infertur ad aliam nota. quæstio. † quidam recognouit se tenere ab episcopo Mutinensi quicquid habet in ciuitate Mutinę excepta tali domo: quæritur, an pro hoc videatur recognouisse iurisdictionẽ quam habet in homines dictæ ciuitatis? Et videtur ꝙ sic: quia verbum, quicquid, & verbum, omne, ex vniuerso sumitur & nihil excipit l. balista. & l. hæredes mei. in prin. ff. ad Trebel. & l. quicquid. ff. de verb. ob. & qui omne dicit nihil excludit l. Iulianus ff. de leg. iij. l. omnes. C. sine cens. vel reliq. & l si quis seruos omnes. ff. de leg. iij. Sed ad oppo. ꝙ dictis verbis non comprehendatur iurisdictio, & hoc ex vi exceptionis suadetur, nam cum excipiat vnum corporale, domum scilicet, videtur tacite declarare se de solis corporalibus sensisse. præalle. §. fi. l. nam quod liquide. virtus enim exceptionis est duplex eximere: extrahere, & virtutem indefiniti seu obscuri sermonis et præcedentis dispositi declarare l. fin. §. cui dulcia. ff. de vino & oleo leg. quia præcedentia declarantur per sequentia, & econtrario. cum igitur iurisdictio res incorporalis sit, & id qđ excipitur corporale cõsta re, liquido videtur de iurisdictione nõ fuisse intellectum. Item quia præiudicium aliquod propter rei incertitudinem afferri nõ videtur. l. certum. in princ. ff. de confes. secundum Oldra. Bald. autem in tit. de capit. qui cur. vend. col. v. & sequen. dicit, nõ esse verum verba prædicta vniuersalia esse ita incerta ꝙ vitiare debeant. per d. §. fi. & l. rei appel. supra titu. proximo. ideo sic distingui debere dicit: aut recognoui quicquid possideo, & nõ includitur iurisdictio: quia esset trahere verba ad significatum

improprie.l.seruus.§.incorporales. supra de acqui.rerum domi. Aut recognoui quicquid habeo,& includitur iurisdictio de ꝓprio verborum significatu:sequitur Iac.de sancto Georg. in tracta.feud. in verbo dictique vasalli promiserunt recognoscere. col. v.licet Bal.corrupte & diminute referat: Et ad declarationem d.§.fi.l.nã quod liquide.dicit etiam Cor.licet in sono verborum plura verba effundat.in auctem.ex causa.col.vij.& viij.C.de liber.præter.ꝙ ibi ponitur regula & exceptio,quæ exceptio postea arctatur per adiectionem quandam siue qualitatẽ,quæ adaptari potest ad regulam & ad exceptionem. Sed cur relatiuum quod ibi positum non magis refertur ad vinum neutri generis ꝙ̃ ad penum fœminini generis.Respon.posse ad vtrũq; referri. & cum duo substantiua ad quæ refertur diuersi generis sint,se conformat cũ proximiori, secundum figuram generum: de qua facit mentionem Bar.in l.plautius. ff.de auro & argen.lega.quæ in his terminis erit zeuma præcipue quia ĩ d.§.fi.cum figura concurrit, ꝙ exceptio & regula cõformitatem inuicem habent, propterea cõuenit ꝙ ad vtrunque referatur. Et ita ait procedat illud vulgatum ꝙ exceptio declarat regulam.d.§.fi. non intelligas subiungit ibi Corn.simpliciter, sed,prout ex prædictis deprehenditur,nam si relatiuum quod ad penum referri non posset non restringeretur regula illa per dictam exceptionem vt ibi per glo. & Bar.facit etiam quod per.§.fi.determinat Bal.no.in tracta.
34 dot.fol.ij.col.j.Quantum tamen†ad alios casus,qui sub regula non clauduntur, exceptio non dilatat,non extendit,nec ampliat regulam,vt omnino omnes prædicti casus sub illa pro except.comprehendantur,nec facit vt regula extendatur ad ea quæ alias exceptione minime facta sub regula comprehensa non fuissent.prçalleg.§.vt autem lex. cum glo.l.Lucius.§.hæredibus. vbi Ang.& Pau.de Cast.no.ff.ad Treb.& est tex.not.in l.generali.in.§.vxori.ff.de vsufruc.leg.& ibi Bar.tradit.nam in generali legato eorum quæ in domo sunt, non veniunt venalia: quia iuris intellectu nõ censetur domi haberi quæ venalia sunt, licet de facto in domo reperiantur: vt ibi & in l.si chorus.in.§.j.& l.si ita legatum. supra de lega.iij.& l.quintus.ff.de auro & argẽ. lega.si igitur testator vsumfru.eorum quæ in domo sunt legauerit, non veniunt lanæ venabiles ibidẽ in domo repertę.d.§.vxori. Vnde exceptio ibi facta de argento, licet vt dictum est regulam confirmet, non tamen ampliat vt sub generali illo legato res venales includantur quæ in tali legato alias non comprehendebantur. Cuius conclusionis ratio est,quia exceptio fit ad ad restringendum regulam: ideo illam ampliare non debet,nec contrarium effectum operari.l.legata inutiliter.ff.de leg.j. Et vltra ad hanc conclusionem accumulata per Felynum in dicto capitulo quoniam frequenter. in princi. & Deci. hic colum. penulti. & in dicto capitulo cum dilecta. col.ij.vide Bald. Angel.& Pau.de Cast.in d.l.in his.vbi not.determinat quæstionẽ: statuto cauebatur de omni instrumento continente summam centum librarum solui debere gabellam & registrari,alias nullius sit momenti,excepto instrumẽto procuræ,id est procuratorij,siue mandati:accidit de quodam legitimationis instrumẽto gabellam non fuisse solutam: dubitatũ fuit vtrum vigore prædicti statuti dictum legitimationis instrumentum nullus esset roboris? Pau.de Cast.dicit primam partem statuti generalem esse, & regulam ponere de instrumentis continentibus certam quantitatem.vel rem ad quantitatem reducibilem: sed legitimationis instrumentum non est huiusmodi,quia extimationem non recipit,ergo non comprehenditur sub regula l.iiij.§.totiens. cum doctrina Bartol.ff.de damno infecto. & tradit Deci.in consilio dclxxv.Sed refragatur, quia exceptio de instrumento procuræ,quod æstimationem non recipit, loquitur,ergo vt bona sit exceptio supplenda est regula vt comprehendat etiam instrumenta continentia quid inæstimabile,alias non esset de terminis regulæ. Oppositum determinat Paulus de Castr.pro validitate instrumenti legitimationis prædictæ: quia sub regula statuti hic casus non includitur.Nec obstat ꝙ de exceptione dicebatur, quia & si ĩ casibus nõ exceptuatis exceptio regulam firmet, eamque declaret in quibus terminis loquatur: non tamen ampliat, vt illa extendi faciat vltra terminos eius, verum potius dicendum est exceptionem ineptam esse. & sequuntur communiter doctor. infra allega.Et ratio facile assignari potest, quia si eo casu exceptio regulam ampliaret & vltra terminos eius extendi faceret, duo sequerentur absurda: quod exceptio esset inepta & pariter regula,quæ de re æstimabili loquitur, contra.l.nam absurdum.ff.

de bonis libe. & l.ratas. C.de rescindenda venditio. item quod repugnantiam contrarietatemque in se contineret, contra l. vbi repugnantia. infra eodem titulo. Est autem minus inconueniens exceptionem ineptam esse, quàm quòd sit etiam inepta regula repugnantiamque in se contineat, eligendum igitur istud est. l. quotiens nihil. infra eodem. Aliam not. decisionem ponit Bald. in dicta l. in his. quibus nõnullas addunt Seueri. in repetitio. l. omnes populi. colum. lxxvij. & Felyn. in d. c. quoniam frequenter. in princip. in iij. colum. sequentes decisiones Bald. & Pau. de Ca.
35 præalleg. Et subiungunt, quod † sicuti exceptio regulam non ampliat, ita clausula non obstantibus &c. gratiam firmat, non autem ampliat. clementi. j. §. ad hæc. cum ibi nota. de præbend. quodque sicuti exceptio regulam non extendit: ita nec significatum regulæ in non exceptuatis. exempli gratia, statuto ciuitatis Perusinæ cauebatur, quòd exceptis nobilibus ciuitatis omnes artifices possent de prioribus constitui: nunquid artifices ciuitatis de prioribus esse poterunt? Videbatur quod non: quia exceptionis locus regulæ locum arctat. §. si. dicta l. nam quod liquide. Contrarium determinant Bald. Seueri. & Felyn. præallega. argu. l. hæc oratio. ff. si libertus ingen. esse dica. vbi loquens iurisconsultus de oratione generali prohibitiua eam dicit, nullam causam aut personam excipere, quicquid enim non excipitur sub iudicio regulæ remanet. l. titiæ textores. ff. de lega. j. & ad propositum alias quasdam decisiones per prædicta ponunt Alex. in consi. cvj. colum. ij. lib. v. Areti. consi. viij. colum. fina. & consil. xxx. colum. iiij. cuius tamen dicta latius statim examinabimus. Corne. in consil. vij. lib. j. & Deci. in consi. xl. & xliiij. colum. ij. In legato igitur de omnibus rebus quæ in tali domo sunt alicui facto, non comprehenduntur venalia: quia iuris intellectu non censentur domi esse, sed de facto & casu quodam dicto. §. vxori. quem Lance. Deci. ibi dupliciter limitat. Primo quando præter venalia nihil in domo fuisset: facit quod dicimus de regalibus quæ licet in generali concessione non veniant: secus tamen est quando princeps in loco quem concedit nõ haberet nisi regalia. argumen. l. fundus qui locatus. ff. de fun. instruc. vt post alios tradit Aquen. in titu. qui feud. dare possunt. col. ij. Limitat etiam secundo in legato facto per patrem filio, quando patrimonium esset, ita amplum quod per hoc præiudicaretur hæredibus: vt ibi per eum. Item & tertio ex mente & verbis. Barto. ibidem. quando testator legans dixisset se relinquere omnia bona quæ in tali domo sunt, quoquomodo ibi sint: tunc enim includerentur venalia. Hinc etiam dicit Corne. in consil. lvij. libr. j. quòd exceptio regulam firmat in casibus non exceptuatis & ampliat vt comprehendat ex mente disponẽtis ea quæ alias non comprehendisset ne inepta sit exceptio. & respondet ad. §. vxori. illud procedere vbi est in iure determinatum quod sub verbis id non includitur: secus esse, dicit, vbi verba ambigua & generalia essent. vt ibi per eum: faciunt quæ scribit Parisius in consi. lxvij. colum. fina. lib. ij. Vel melius intellige vt statim dicã in versi. melius dici potest. Item vbi exceptio fuisset de re venali quæ alias in legato non comprehenditur virtute exceptionis regula legati generalis etiam ad res venales extenderetur vt congrua sic exceptio & aliquid operetur. argumẽ. l. si quando. ff. de legat. j. vt per Alex. in consil. ccxv. incipi. nec arguendi. colũ. viij. versi. decimo considero. lib. ij. & Deci. hic colũ. penul. & in consi. ccclxxxj. colum. ij. vbi scribit non procedere. d. §. vxori. quando constat de voluntate testatoris quod veniant etiam venalia præsertim per text. in l. seruos. in. §. si. ff. de lega. iij. vbi serui venales in legato non veniunt nisi sic. fuerit euidens testatoris voluntas. Reprehendit etiam Lance. Deci. in d. §. vxori. Iaco. de Areti. qui dixerat in obligatione omnium bonorum non venire venalia. oppo. enim verius est vbi simpliciter legauit quis omnia bona: cum dictio, omnia, non restringatur. l. Iulianus. ff de leg. iij. secus si addatur locus puta, quæ in tali domo sunt: ita intelligitur & procedit. §. vxori. conferũt ad propositum quæ scribunt Mode. de Fano in tractatu de pigno. fol. vj. quæ omnia not. sunt ad intelligentiam & ornamẽtum
36 prædicti. §. vxori. Et † conclusio superius firmata de exceptione quæ non ampliat neque extendit regulam vltra terminos eius, sane intelligenda est: vt procedat quando fit exceptio de eo quod continetur in regula, cum exceptio tunc satis operetur restringẽdo regulã d. §. vxori. secus si exceptio fuerit de eo quod in regula nõ cõprehendebatur, tunc enim an exceptio superflua inutilisque reddatur, intelligitur am-

pliare regulam secundum qualitatem ipsius exceptionis.exempli gratia. si constituo procuratorem generaliter ad omnia,nõ comprehendũtur quæ speciale mandatum exigunt.c. qui ad agendum . de procurat. libr.vj.sed si constituerem procuratorem ad omnia, excepto ꝙ iuramentum deferre non possit, sicq; vnum casum excipio de requirentibus speciale mandatum:talis exceptio regulam declarat & ampliat vt etiã includantur alia quæ mandatum exigunt speciale:vt post Lapum & Geminia,in dicto c.qui ad agendum. concludunt Alexã. & alij in l.fi.ff.quod quisque iur.Ex quo enim exceptio alias inepta esset nisi regula intelligeretur generaliter ac in querenti bus speciale mandatum, & verba regulæ non repugnent, quia generalia sunt & de sui natura apta quo ad sonum verborum cuncta comprehendere,& requirentia speciale mandatum puta, ampliatur tunc, & extẽditur regula, vt omnia includat etiam quæ speciale exigunt mandatum : secus si verba regulæ repugnarent penitusque refragarentur:quia tunc regula per exceptionem non ampliatur neque extenditur : sed potius inepta iudicatur & reijcitur : vt declarat Pau.de Cast.in d.l.in his.quem in superioribus retuli. & hoc modo secundum Deci.hic.colum.penul. & in d.c.cum dilecta.colũ.ij.& iij.concordari possunt multa scribentium dicta,quę inter se contraria videbantur.Melius dici potest isto casu non ampliari nec extẽdi regulam:vt retuli Deci.& præalleg.dicere,sed regulam & generalem conclusionem declarari per except. vt intelligatur isto casu generaliter prout verba sonant etiam in requirentibus speciale mandatum . Et in his quæ alias sine expressione exceptionis non fuissent in regula comprehensa ex verisimili disponentis mente ac iuris censura. argumen.d.§.fi. l.nam quod liquide. & eorum quæ scribit Corne.in conf.lvij.lib.j.Et postquam hoc scripsi,inueni ꝙ Deci.infra in princi.vlti. col. melius considerans ꝗ̃ in superioribus fecerat , istud voluit,quando tamen exceptio nihil reperit quod excipiat,nihil operatur.l.in lege.ff.de contrahen.empti. Angel.in l.certo.ff.de serui.rust.prædio.vnde legatum prædij exceptis vineis , si vineæ nullæ erunt,vineas non comprehendit, vt ibi & in l.si quis legauerit.ff.de legat.j.& ratio manifesta videtur , quia si non sunt comprehendi non possunt, cum non entis nulle sint qualitates.l.eius qui in prouincia.ff.si certum peta. Et retenta conclus. prædicta ac resolutione. dubia (vt inquit Deci. in d.c.cum dilecta colũ.iij.& latius hic.col.penul.& fin.) redditur decisio Pe. de Ancha. in c.ij.de offic.vica.lib.vj. vo-
37 lentis , † ꝙ si episcopus concesserit vicario vt possit omnia quæ episcopus ipse potest , excepta collatione beneficiorum ; ꝙ non poterit facere alia episcopo reseruata. sequitur Fely.in d.c. quoniam frequenter. in princ.& Are.in consi.viij.circa fi.inducendo subtiliter tex.in l.fi.ff.quod quisq; iur. secundum vnam solu.gl.j.p quam patet,ꝙ licet lex vel statutum puniat delictũ excipiendo vnum casum per quem a pœna eximitur qui in dolo non est , per hoc non sequitur, dicit Aret.ꝙ in alijs casibus statutum comprehendat non dolosum. cum enim vt inquit hic Deci.exceptio facta sit de collatione beneficiorum quæ de reseruatis episcopo existit.c.fi.de offic.vica.in vj.talis exceptio regulam ampliare videtur ad alia omnia quæ episcopo reseruata sunt.vel melius, vt dixi , declarare vt omnia comprehendat ex mente disponentis : quia verba regulæ non repugnant : immo conueniunt dum dicitur omnia concessisse:Quando enim conueniunt verba & restringuntur ob verisimilem mentem disponentis:vt in d.c.qui ad agen.& in d.c.fin. de offic.vica. Excipiaturque casus in quo specialis exigatur prouisio ex tali exceptione mens disponentis cognoscitur:ideo verba generalia , generaliter intelliguntur quemadmodum sonãt, neque isto casu ampliatur regula,sed potius dicendum est verba generalia non restringi, secundum Deci.hic. colum.fi.& in d.c.cum dilecta.col. iij.& Parisium in consil.supra alleg. & cõsequenter Deci.hic melius sentiens quam in superioribus,posuit conclus.quam supra dixi in versic.melius dici potest. Mod.Papien.in d.l.fi.quod quisque iur.post Fely. in d.c.quoniam frequenter & alios ibi citatos contrarium tenent,ꝙ alij casus videlicet speciale mandatũ & commissionẽ in specie exigentes non includuntur sub regula vel dispositione generali,quamuis facta fuerit exceptio vnius casus ex requirentibus speciale mandatum , quia exceptio regulam ad casus qui sub ea non comprehenduntur non extendit.allegant quædam,sed latius dictũ fuit in superioribus. adde Phil.Franc.in c.qui ad agendum . in .§.j.præalleg. contra Lapum & Geminia. tenentem in commissione episcopi vica-

rio facta vt possit omnia quæ potest episcopus excepta collatione beneficiorum, ꝙ alia episcopo reseruata peragere expedireq; nequeat, per regulam prædictam, ꝙ & si exceptio firmet regulam in casibus non exceptuatis non tamen operatur inclusionem casuum qui de natura regulæ non includerentur. d. §. vxori. Sed non est recedendum a prædicta distinctione & ab opinio. superius firmata quæ communis est in iudicandoq; & consulendo tenenda: vt per Alexan. Iaso. & Aquen. in dicta l. fi. quod quisque iur. & Ias. in l. nummis. colum. iij. ff. de in litem iur. sequitur Casaneus Vltramontanus in consil. suo iij. per rationem
38 Areti. & Iason. supra alleg. ꝙ † licet summus Pontifex in generali confirmatione priuilegiorum non intelligatur confirmare priuilegia contra ius: si tamen vnum cōtra ius exciperet intelligeretur omnia alia priuilegia quæ contra ius sunt confirmare, ad hoc vt exceptio sit bona. per text. in l. tribunus. in. §. j. ff. de milit. testam. Vt enim dicunt Alexan. Ias. & alij præalleg. nisi talis exceptio operaretur inclusionem omnium casuum requirentium alias speciale mandatum sub regula, ipsa exceptio non esset de regula vt esse debet, inutilisque & superuacua redderetur: cum tamen fieri debeat interpretatio, vt actus valeat & verba aliquid operentur. l. quotiens in stipulationibus. ff. de verbo. obligat. l. si quando. ff. de leg. j. cum ibi not. idem voluit in prealleg. consil. xxx. col. iiij. ꝙ exceptio debeat esse de regula, & declaret illam in casibus nō exceptuatis, alias sequeretur absurdum, dicit, ꝙ exceptio superflua esset, & eadem ratione post Ancha. voluit ꝙ faciat includi casus quos alias regula non cōprehenderet, ne superflua reddatur exceptio ipsa. Et hanc opinio. tenuit etiam ipse Ancha. sibi contrarius in rubri. extra de regul. iur. in vj. in iiij. quæsti. secundum quod refert Alexan. in d. l. fin. Addas etiam pro hac parte & sic patebit respon. ad fundamentum Moder. Papi. & aliorum oppositum tenētium, ꝙ hoc casu & similibus per exceptionem non ampliatur nec extenditur regula: sed declaratur vt verba generalia regulæ vel dispositionis generaliter intelligantur vt sonāt, talemque fuisse proferentis & disponentis mentem: quod no. Superest modo respondere argu. Are. in dicto consil. viij. circa fi. de l. fin. cum glos. ff. quod quisque iur. vbi patet, ꝙ licet lex uel statutum delictum puniat & vnum excipiat casum per quem eximitur a pœna qui non est in dolo, per hoc non sequitur ꝙ in alijs casibus stat, comprehendat non dolosum, quam inductionem de text. illo pulchram dixit Fely. in dicto c. quoniam frequenter. in ij. colum. Sed respondeo quod in terminis prædictarum quæstionum verba non refragantur nec repugnant, in suiq; generalitate apta sunt omnes casus comprehendere, ideo nimirum si per exceptionem mens & intentio disponentis declaratur, vt regula & cōclusio generaliter intelligatur, & comprehēdat omnes alios casus consimilis rationis, & ita includit vt latius in superioribus dictum fuit. Sed in terminis argumenti facti per Areti. repugna-
39 ret lex & ratio, † quia in delictis maxime vbi imponitur corporalis pœna dolus requiritur: vt per Alexan. in consil. cix. ponderatis. col. iiij. libr. j. & Mod. Papi. in d. l. fi. ad fi. ideo nimirum si dolus exigitur & consequenter termini dispares sunt: vnde ex diuersis male infertur. l. pap. exuli. ff. de mino. & istud est in effectu quod post glo. dixit Alexan. in d. l. fi. ꝙ virtute exceptionis nunquam ampliatur regula si correctio iuris sequeretur, prout necessario cōtingeret dato argu. Areti. pro bono & valido. Et consequenter ne sequatur correctio iuris & absurdum exceptio nō ampliat conclusionem: vt hic etiam per Decium colum. fina. seu melius non operatur effectum declarationi de qua dictum est supra referendo Lapum, Gemini. & Ancha.

Conclusionem vero & declarationē prędictam dupliciter restringit Aquen. in dicta l. fi. sed mihi parum placent: quando vero expressa nominatim essent aliqua exigentia specialem expressionem, & inde subiecta generalis clausula omnia iura &c. omnia comprehenderentur per ea quæ scribunt docto. ꝙ licet in generali concessione non veniunt regalia, tamen si princeps aliqua ex eis nominatim concessisset, inde subiunxisset generalem clausulam, omnia iura &c. tunc veniunt etiam regalia: vt per Fely. in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. & Aquen. in Specul. feu. in titu. qui feud. dare poss. colum. ij. Ex prædictis nonnulle conclusiones colliguntur. Prima est ꝙ licet exceptio non sit de officio regulæ, sed contra regulam, tamen esse debet de terminis regulæ, alias non est bona, sed inepta & superflua. Secunda, ꝙ exceptio regulam confirmat in casibus non exceptuatis per rationes prædictas. Tertia quod exce

ptio regulam declarat in quibus terminis loquatur, facitq; vt intelligatur secundum terminos exceptionis, ex cuius qualitate, de quo genere loquatur regula colligit. §. fi. d. l. nam quod liquide. Et hoc quãdo verba regulæ seu conclusionis nõ repugnant, nec refragantur, sed generalia sunt & intelligentiam talem, patiuntur: alias secus. potius enim tunc vitiatur exceptio & superflua ineptaq; vt dixi reputatur. Quarta cõclusio, exceptio nunquam ampliat nec extendit regulam vt sub regula comprehendi faciat ea quæ alias non facta exceptione saltem in generalitate & sono verborũ non fuissent comprehensa: quia inducta ad diminutionem nõ debet operari augumentum, & vna eademque res contrarios effectus operari non debet, vt in superioribus dictum fuit.
40 Videndũ quoq; est † pro complemento præsentis materiæ: vtrũ quemadmodum limitatur non procedere regulam in casibus exceptuatis, vt dictum est, pariformiter dicendum sit non habere locũ in casibus similibus exceptuatis, sicq; exceptio facta in aliquo casu ad similes porrigatur? Pro intelligentia & enucleatione præsentis articuli nonnulli casus discutiendi sunt. aliquando enim casus exceptis similes per alia iura includuntur, & indubitati iuris est tales casus non excludi. secundum Decium hic col. fi. per text. in. §. quãquam. c. post translationem. de renun. & in d. c. cum dilecta. vbi Cano. no. & est etiam tex. in d. l. fina. vbi Alexan. Aquen. & alij not. ff. quod quisque iur. alias sequeretur iuris correctio quod est absonum, vt per eos. facit tex. c. in nostra. de sepultu. cum nota. per Abba. licet enim priuilegium de quo ibi super electione liberæ sepulturę solum excipiat interdictos & excommunicatos, non per hoc firmatur regula cõcessionis vt possint ibi sepeliri impuberes, quia per alia iura prohibetur illis electio sepulturæ: vt ibi per glo. & Felyn. in d. c. quoniam frequenter. ad fin. primę col. faciunt quæ scribit idem Fely. in c. nonne. de præsumptio. & glos. not. in l. j. C. de conditio. indebi. dicens, ꝙ positio vnius exceptionis non remouet alias exceptiones in iure expressas. quam glo. dicit not. Bald. ibi in vlti. col. colligens ex ea, ꝙ exceptio limitat regulam sed non limitat alias exceptiones. Et prædicta procedunt etiam ꝙ per dictionem taxatiuam tantum, aut duntaxat, facta esset exceptio: quia propter hoc non tolluntur aliæ exceptiones comprehensæ per alia iura, quia sic corrigerentur dicta iura, quod dicendum non est. l. ob æs. cum glo. C. de prædi. minor. cum alijs hic adductis per Decium, & in dicto c. cum dilecta. & Felyn. loco præallegato. colum. ij. Alexan. Aquen. & alios in d. l. fina. Alex. consil. cxxx. incipien. in causa. colum. iij. versicu. nec obstat. volu. iiij. vbi ampliat etiam, ꝙ uerba taxatiua geminata fuissent. faciunt quæ scribit Aquen. in præallegat. titu. qui feud. dare possunt. colum. ij. in vj. limita. Plura etiam ad prædictum propositum congerunt Deci. in consil. clj. col. iiij. & cclxxxiiij. colum. ij. & iij. & consilio dcxcvij. & dcxcix. & Fran. Ripa in repe. l. fina. C. de reuocan. dona. q. xlj. colum. penulti. & fina. & quemadmodum diximus hunc casum pro indubitato doct. habent,
41 † Maius dubium est, quando alij casus per alia iura non includuntur, vtrum exceptio facta in vnum casum ad similem porrigatur per viam extensionis? Fely. in dicto c. quoniam frequenter. colum. j. et ij. de hoc puncto nihil dicit. Si exceptio facta fuerit taxatiue, tunc videtur ꝙ ad alios casus non extendatur: quia dictiones taxatiuæ excludunt omnes alios casus de proprietate sermonis. l. qui aliena. §. libertos. ff. de nego. gest. & C. de contratabu. l. prima cum ibi nota. ita concludit Deci. hic circa fin. commenti alia quædam adducẽs. Confirmari potest. ex not. per Bal. & Moder. in auct. quas actiones. C. de sacrosan. ecclesi. vbi regulam dant, ꝙ taxatiua impedit extensionem & quod ex identitate rationis extensio licita non est: vbi lex taxatiue loquitur per tex. in l. ij. cum glo. C. de patrib. qui fil. distra. Sed caue quia lex illa secunda loquitur in odiosis in quibus non fit extensio. Barto. & Iaso. in l. si constante. in quinta & vlti. quæstio. gl. ff. solu. matri. Sed miror ꝙ Deci. ita leuiter transeat & oppositum eius ꝙ ipse scribit veritate iuuatur, ꝙ ad casum expresso similem ex paritate vel maioritate rationis permissa est extensio in l. vel statuto, non obstantibus dictionibus taxatiuis in eis appositis in materia pia, aut fauorabili: immo in odiosa pœnali limitatoria ac correctoria quando ratio est scripta aut expressa in lege vel statuto: vt per Iaso. in d. l. si cõstante. colum. xiij. & sequentibus. vbi Crotus char. vij. & viij. ff. solu. matrimo. Felyn. in c. lator. extra de homicid. & Deci. in consi. clj. col. iiij. & in consil. cclxxxiiij. colum. ij. & iij. & in consil. dcxcvij. & dcxcix.

Barba.in c.fina.de dona.Curt.iuniorem in consi.lix.col.ij.& Ripam in repeti.d.l.si. C.de reuocan.dona.in xlj.q.vbi hanc opinio. communem esse testãtur & ab eadem in iudicando & consulendo nequaquam recedẽ. Quandoque vbi in lege vel statuto ratio expressa est non dicitur extensio illa quæ fit ex eadem ratione, sed intensio seu comprehensio & propria dispositio.l.cum mulier.ff.sol.matrimo. quando enim in pluribus casibus eadem est ratio, omnes casus illa decidit, dicunt, non per extensionem, sed comprehensiue: quia sicut genus comprehendit species, sic generalis ratio diuersas species emergentium casuum includit per doctrinam Bal. in l.de quibus.colum. vj.supra de legib. Et vbi subest maior ratio vel causa eadem subesse dicitur: quia comparatiuum relinquit positiuum in suo termino, vt per scriben.præalleg.faciliusq; fit extensio de casu ad casum q̃ de persona ad personam: vt post Areti.scribit Deci.in consi.præalleg.præsertim permittitur dicta extensio in pœnali etiam odiosaque materia quando dispositio redderetur elusoria si non extenderetur. argu.l.fina.ff.ne quid in loco publi.ac.l.& si prætor.ff.de iudi.cum simil.vt per Mathesi.in suo trac. extensionum.col.penul.& Curt.Iuniorem in consi.lix.col.j.Sin autem exceptio simpliciter facta sit. tunc secundum Deci.videtur procedere prædicta conclusio ꝙ ad similes casus porrigatur. sed quia materia extensionis profunda est, hoc altiorem postularet indaginem, inquit, Deci. eodem modo perfunctorie transit Felyn.in c quoniam frequenter.in ij.colum.nihil firmãs, sed latius tetigit in c.lator, de homici.dum
42 refert Cardi.dicentem † statuto disponente, ꝙ omnis qui occidit occidatur nisi se defendendo fecerit: si tamen culpa leui, aut lata, casualiter quis occiderit non occidetur, sic consuluisse se dicit in fauorem cuiusdam, qui volens ramos piscationem impedientes incidere, socium sine dolo occiderat, sequuntur ibi Ioan.de Ana.& Fely. quia tale statutum casum vnum solummodo excipiens interpraetari nihilominus debet, secundum ius cõe, per quod nõ puniẽ homicida pœna mortis nisi dolo hoc fecerit, neque sufficit lata culpa.l.in lege.ff.de sicar.vt not.Bal.in l.data opera.col.vj.C. qui accusa.& in l.quid ergo in.§.pœna grauia.ff.de infam.Nec obstat dicunt, ꝙ exceptio facta in vno casu regulam firmet in alijs non exceptuatis, quia respon, verum esse in casibus dissimilibus: non autem in similibus, quia etiam lex taxatiue loquens per dictionem tantummodo vel duntaxat, extenditur ad casum paris vel maioris rationis: vt per eum & dixi in superioribus. Dicit etiam Aquẽ.in d.l.si.ff.quod quisq; iur.distinguendum esse, an materia sit fauorabilis, vel odiosa, aut mixta, & an simus in dispositione hominis vel legis, aut statuti.loquitur tamen remissiue nec mirũ: quia materia extensionis lata est & periculosa: ideo Alex.in d.l.si constante. col.iiij.dixit vix in lectionibus decem expediri posse.de qua late scribunt doc.in l si vero. in .§.de viro.ff.solu.ma.& latius Mathesi.in suo tract.de extensione. Sed quemadmodũ in superioribus diximus ex identitate vel maioritate rationis extẽsio fit ad casum exceptuato similem, etiã in odiosis & pęnalibus, & si ratio expressa & scripta sit in lege fit extẽsio etiam in materia limitatoria, & correctoria nõ obstante taxatiua in exceptione apposita: fortius igitur quãdo simpliciter et sine taxatiua facta fuit exceptio. de qua tamen materia vide scribentes in dicta l.si constante. Alexan.& Moder. in l.ij.ff.de leg.j.& Balb.in tracta præscript.
43 fol.j.colum iij.Nunquid autem † præscriptio extendi possit de vno casu ad alium, ponunt Fely.& Mode.in c.auditis.de præscriptio.& Balb.in tractatu præscrip.loco præallegato. Et pariter an consuetudo de vno casu ad alium extendi possit, late Butri.& alij maxime Roch.de Curte in repetitione capituli final. de consuetudine in duodecima char.cum sequenti.vbi de materia extensionis plura scribit. Et ista sufficiant pro dote & ornamento istius primæ regulæ.

SVMMARIVM.

1 *Fœmina dicitur a fœtu, id est partu.*

2 *Dictio, vel, quomodo accipiatur.*

3 *Fœmina est remota ab omnibus officijs ciuilibus, quæ sunt tamen virilia. Et quæ sint rationes. Fallit. nu. 4.*

5 *Fœmina non potest magistratum gerere. Nec esse procuratrix, postulare, vel pro alio fideiubere nu. 6.*

7 *Fœmina Iudæa tutelam Iudæi administrare potest.*

8 *Fœmina tripliciter exceditur a viro.*
9 *Fœmina omnis est bona regulariter. Et tri statur in morte maritorum, siue senem, siue iuuenem habeat.*
10 *Fœmina citius fit viripotens quam vir. Et quæ sit ratio.*

L. I I. Vlpianus.

FOEMINAE ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotę sũt: & ideo nec iudices esse possunt: nec magistratum gerere: nec postulare: nec pro alio interuenire: nec procuratrices existere.

Diuiditur principiũ istius l. in duas partes. In prima ponit regulam. In secũda quæ est ibi, & ideo. illationem. Sumitur hæc regula ex. ll. per glos. hic allegatis. In tex.
1 ibi fœminæ: secundum Grammaticos † fœmina a fœtu idest partu dicta est. In eodem
2 tex. ibi ciuilibus vel publicis. aliqui † accipiunt, vel, pro seu: vt probari videtur in. §. fi. l. fi. ff. de munerib. & honor. quæ intelligentia non videtur bona: cum iurisconsultis ex dictis verbis illationem faciat ad oficia tam priuata ꝙ̃ publica: non sumuntur, ergo pro eodem. Deci. hic tenet disiunctiuam, vel, poni tanꝙ̃ inter genus & speciẽ: vt in rub. C. de serui. & aqua. Quæ declaratio videtur probari per finem istius l. ibi, impuberes ab omnibus officijs ciuilibus abstinere debent. de publicis nõ facit mẽtionem, ex quo insinuatur, significaturque appellatione ciuilium cõtineri. ad idem l. j. ff. ad velleia. quæ simpliciter dicit, ciuilia officia fœminis esse adempta. & põdera ꝙ est creatura Vlpiani sicuti & nostra.
3 Not. igitur, † fœminas debere esse remotas ab oĩbus officijs ciuilibus. intellige de virilibus nõ de alijs: vt per Abba. in c. dilecti. de arbi. & ideo iudices subiũgit tex. nequeunt esse. hocq; cõtingit nõ quia iudiciũ non habeant: sed quia moribus & cõsuetudine ita receptum est. l. cum prætor. §. fi. ff. de iudi. quæ quidem cõsuetudo introducta est propter honestatẽ, ne virilibus officijs implicẽtur: secundum Abb. in d. c. dilecti. Mihi aũt videtur optime cõuenire & quadrare quatuor rationes assignatas per Bal. in l. quotiẽs. col. pe. C. de suis & leg. cur regulariter in feudo fœmina nõ succedat. Primo propter honestatẽ, quæ nõ patitur, vt fœminæ virorum cẽtui se immisceant. Secundo, propter fragilitatem cõsilij, & lubrica vota: cũ ter mutetur in hora. Quarto, ratione periculi: quia sub secreto rem tenere non possunt. quibus rationibus prædictam cõsuetudinem vestiri potuisse liquet. Vnde
4 † stante cõsuetudine contraria, aliud esset: aut si ex priuilegio principis id facere permitteret: aut iure hæreditario hoc sibi cõpeteret: Deci. hic: Alber. & alij in d. c. dilecti. & in c. significauit. de rescrip. & Fel. in c. dilecta. de maio. & obedi. & licet mulier principaliter iurisdictionem habere nõ possit, illam habere poterit in consequentiam superioritatis vel dignitatis aut successionis. vno enim cõcesso omnia alia ad illud consecutiua concessa videtur. Immo quod plus est mulier regnum obtinere potest. c. cum deuotissimam. vbi Archi. no. xij. q. ij. vt scribit Cor. in cõsi. xvj. ad fi. vol. j. Cui sniæ adstipulatur Alex. cõsi. xxiiij. col. iij. lib. j. latius tradit Cur. in trac. feu. fo. xxiij. in viij. limi. de regno Siciliæ, in quo ex cõsuetudine non existẽtibus masculis succedit fœmina, & pondera ex cõsuetudine dictum, nam de iure cõi in istis dignitatibus feudalibus fœmina non succedit nisi aliud sit in cõcessione actum & expressum. Abba. in d. c. significauit. ões in ti. qui feu da. pos. in. §. hoc aũt notandum. per illum tex. & Deci. sæpe, maxime in consil. cclxix. cccxc. ccccIxviij. ccccxcviij. cccccxvj.
5 col. vj. & cõs. seq. Nec † etiam magistratũ gerere possunt, subdit hic tex. quod de ordinario intellige vt a præcedenti differat. ad hoc tex. no. cum gl. in l. quidam cõsulebat. ff. de re iudi. Capi etiam potest pro officio publico: cõcordat text. ĩ. §. corporalia. l. iij. ff. de mune. & hono. corporalia, inquit, munera fœminis ipse sexus denegat quo minus honores vel munera iniungantur. huic membro accommodabiles etiam sunt ra-
6 tiones supra adductæ. Nec † etiam, subdit iurisconsultus, procuratoris officiũ assumere aut postulare: vel pro alio intercedere possunt. ad primum dictum vltra alleg. per Deci. facit tex. not. in l. j. ff. ad Velleia. sicut moribus, ait, ciuilia officia fœminis adepta sunt: ita multo magis adimendum eis fuit officium, in quo non solum opera nudumque ministerium versatur, sed etiam periculum rei familiaris: limitan-

do, vt ibi per scribẽ. & hic per Deci. tractã tem in quibus deterior sit fœminarum ꝗ̃ masculorum conditio. in quibus melior. & in quibus ęqualis. Et an masculinum concipiat fœmininum: quæ res magis laboriosa fuit, ꝗ̃ subtilis, vt in simili dicit glos. in l. j. ff. solu. infinita. n. addi scribiq; possent ex repertorijs & consilijs docto. in verbo fœmina. & in verbo mulier, collecta. quædam etiã ponit Barb. lib. j. in consil. xxv.
7 concludens † mulierem iudæam, iudæi tutelã administrare posse. Item fœmina nõ procreat sibi agnatos. sicut. n. principia generationis magis attribuuntur patri tanquã formę perfectiori & nobiliori: ita iura genitorũ efficacius patri attribuũtur, & iura familię, quæ agnatio vocatur, vnde nõ mulier, sed masculus domum facit & cognominat: quia ipsa nõ est caput familię, sed masculus. l. pronũciatio. in fi. ff. de verb. sig. & tradit Bal. ad not. q. inferẽs in l. vnica. col. ij. C. quãdo non pet. part. Neque indignẽtur mulieres vidẽtes viros maioris esse dignitatis vel pręeminẽtię: vt. n. scribit Bo-
8 nauẽtura in iij. dist. xij. art. iij. q. j. † virilis sexus muliebrẽ tripliciter excedit. primo quantum ad dignitatẽ in principiando: omnes enim tam viri ꝗ̃ mulieres ex vno viro fuerunt, in quo expręssa repręsentatio apparet egressus rerũ ab illo vnico & summo principio. Secũdo excedit quantũ ad virtutem in agendo: viri n. est agere & mulieris pati. propterea Philo. in lib. de animalibus. fœminam virũ occasionatum, idest, imperfectũ esse dicit. Tertio, virilis sexus excedit quo ad authoritatẽ in præsidẽdo: secundum. n. rectum ordinem nõ viro mulier, sed mulieri vir præficitur, sicut caput corpori. vnde Apost. ad Corinthios caput autẽ mulieris est vir Quibus stantibus simpliciter loquẽdo melioris cõditionis est vir ꝗ̃ fœmina. nõ tñ propter hoc ab ipsis mulieribus inesse suo nobilitatis proprie conditio aufertur. est. n. sexus muliebris omni dignus honore, nonne enim ex fœmina na-
9 tus est Christus. † Et ideo male dicit Bart. in l. pater seuerinam. in. §. socrus. ff. de condit. & demon. ꝙ regula est: omnes mulieres esse malas. §. quia vero. in auct. vt sine prohib. matr. debitr. &c. est enim vltra prædicta contra tex. in l. merito. ff. pro socio. et in c. estote misericordes. de reg. iur. in antiquis. c. dudũ. vbi late traditur. de pręsump. & per Ang. in l. sciendum. ad fi. ff. de ver. oblig. vbi dicunt istam esse præsumptionẽ naturæ: quia quilibet præsumitur bonus, Nec ob. tex. in d. §. quia vero. vbi mulieres nõ obstãte iuramẽto præstito de non transeundo ad secunda vota communiter illud contemnebãt & transibant, propter quod prohibet ibi Imperator de cætero tale iuramentũ apponi, non propterea dicit ille tex. ꝙ omnes mulieres malæ sint, licet in illo casu spernerent iuramentum: sed illud est propter commune votum mulierum pariẽdi, matresq; essendi. c. j. & fi. de frig. & malefic. item quia multæ cõtinere nõ possunt: ideo vt inquit Apost. melius est nubere ꝗ̃ vri. immo magis damnari debeat legislator qui indiscrete talem legem ediderat. Et propterea (quicquid dicãt glo. Bart. Paul. de Cast. & alij in præalleg. §. socrus) fœminæ communiter dolent & tristantur in morte maritorũ, siue senes sint, siue iuuenes: licet illę quæ malę sunt gaudeãt: sed hoc est per fallentiã. paucæ enim sunt regulæ quę
10 exceptionẽ nõ patiãtur. Est † etiam in hoc maioris virtutis fœmina ꝗ̃ vir, quia citius est viripotẽs: glo. in l qua ætate. ff. de testa. Ratio philosophica est secũdum Bald. in c. iij. de desponsa. impub. quia fœmina citius consumitur, ideo citius perficitur, vt etiam videmus in alijs animalibus. Hostien. ibi dictã rationem assignat. & aliã addit, quia facilius est pati ꝗ̃ agere: ideo mulier facilius & ocius est parata.

SVMMARIVM.

1 *Impubes unde dicatur. & quando.*
2 *Impuberes ab omnibus officijs ciuilibus remoti sunt. limita nu. 8. & nu. 18.*
3 *Impubes ad officia ecclesiastica non admittitur. Etiam stante hominum penuria nume. 4. limita in ordinibus, & beneficijs simplicibus. nu. 9. & in canonicatu et prabenda nu. 11.*
5 *Impubes potest fieri notarius. Et creari miles, & feudo condonari. nu. 8.*
6 *Habilitas delegati attenditur tẽpore datæ.*
7 *Impubes non habilitatur ex dispensatione principis. Nisi fuerit doli capax, & pubertati proximus: quia tunc habilitaretur ad testandum.*
10 *Quæ ætas requiritur in beneficijs tam secularibus quam regularibus, & ordinibus & nume. 11. 12. 13. 14. 15. 16.*

15 *Episcopus an possit dispensare ad beneficiũ curatum ante xxv. annos.*
17 *Annus cœptus an habeatur pro completo.*
19 *Fratres minores licet possint esse testes, officium tamen notariatus exercere non possunt.*
20 *Pupilli testimonium quando admittatur. Et factus maior an possit testificari de his quæ vidit in pupillari ætate & numero 21. & 22.*

ITem impuberes ab omnibus officiis ciuilibus debent abstinere.

Finem secundæ ætatis (secundum Varro.) hoc est finem pueritiæ pubertatem vocant. pubes enim proprie dicitur lanugo quæ maribus xiiij. anno, fœminis. xij. circa pudenda oriri incipit: quod quia maturitatis est signum, factum est, vt mas pubes dicatur, siue puber cum primum ad generandũ aptus factus est: & fœmina similiter ad
1 concipiendũ. A quo impubes † siue impuber, qui nondum eam quam diximus lanuginem emittere incœpit, siue qui nondũ ad pubertatis annos peruenit. Et quando pubes significat dictam primã lanuginẽ, siue pro pudenda parte corporis ponitur, substantiuum est, & facit in genitiuo pubis. Virg. Pubetenus &c. quando vero adiectiuũ est puberis, inde pubesco .i. lanuginẽ prædictam emitto. Et puberesco .i. cresco. Ephebus vero est, qui iam est in pube, & ad annos pubertatis peruenit.

Nota ꝙ sicuti fœminę ab omnibus officijs ciuilibus, vt in prin. l. dicitur, remotæ
2 sunt. † ita etiam impuberes: quinnimo maior fuit ratio remouendi impuberes ꝙ̃ mulieres, quæ intellectum habent, & iudiciũ, ꝗ̃uis non maturum, vt per Dec. in l. j. col. iij. C. vnde vir. & vx. quo iudicio carẽt impuberes: quorũ ætas quicquid videt ignorat. l. j. C. de fal. mon. Ampliatur hæc regula quatuor modis. In officijs ecclesiasti-
3 cis. Item † stante hominum penuria. Rursus etiam ꝙ exercitium conferretur post pubertatem: Et etiam ꝙ accederet principis
4 dispensatio, vt hic per Dec. Quo † ad officia ecclesiastica. cum tales personæ indigeant regimine, alios regere non dicũt, nec possunt, neque in ecclesijs propter imbecillitatem ætatis deseruire. c. indecorũ. & c. super inordinata. de ęta. & quali. & de præb. hic alleg. per Dec, probaturq; magis in ratione, ꝙ̃ in dicto. hinc et dicit tex. insti. de exc. tut. in. §. minores autem. ꝙ minores. xxv. annis ad tutelam vel curã aliorũ aspirare prohibẽtur: cũ in ciuile sit eos qui alieno auxilio in rebus suis egere noscũtur & sub alijs reguntur, aliorũ tutelã aut curam subire. Et incidẽter dico, ꝙ hospitalia veniũt sub nomine officij: licet nõ veniãt sub nomine beneficij. gl. in clemẽ. dispẽdiosam. in verbo beneficijs. de iudic. Ioã. Milis su-
5 per verbo beneficiũ, col. ij. † Circa. iij. ampliat. Deci. hic tenet contra Bar. in l. impuberũ. ff. de fal. ꝙ licet notariatus sit officiũ publicũ, tamẽ pupillus notarius creari potest, dummodo exercitium post puberratẽ conferatur, sicq; in tempus habile. facit qđ statim dicẽ de puero maiori septẽnio qui respectu tituli habilis est ad canonicatum: sed non quo ad exercitium & administrationem, quæ post pubertatem defertur. Et quia paria sunt aliquid fieri tẽpore habili, vel tempore inhabili & conferri in tempus habile. l. in tẽpus ff. de hęre. insti. late scripsi in repet. l. fi. C. de pac. circa prin. Item vbi personæ habilitas ad certum actum requiritur: sufficit, ꝙ adsit tẽpore quo exercitiũ talis actus ad personã applicatur. c. ei cui. de præben. in vj. & ibi not. & c. post cessionẽ. cũ not. ibi per Dec. in vj. not de proba. & Fely. in c. eam te. col. pe. de rescri. & in c. dilectus. col. j. de accusat. Vnde sufficere videbatur adesse Habilitatẽ tempore quo officium notariatus exercẽdum est & sic post pubertatem. In practica nõ recederetur a doctrina Bar. pro quo facit, ꝙ ad cõsiderandum habilitatem inspicitur & attenditur tempus in quo dispositio effectum sumir. c. de vxori. cum ibi not. per Abb. de sponsal c. accepimus. de pact. tradit Felyn. in d. c. dilectus. col. j. scribens etiã, ꝙ si aliquis fuerit excõicationis sentẽtia innodatus tẽpore acceptationis beneficij, & absolutus tẽpore collationis, subsistit collatio: quia effectus sumitur, iusq; ex acceptatione acquirit, & nõ ex collatione: vt ibi per eum. Accedat etiam glo. not. in c. statutum. in verbo canonicis ad fi. de rescrip. in vj.
6 quod † in consideranda habilitate delegati attenditur tempus datæ: quia in delegatione iurisdictionis habitus imprimitur tẽpore dati rescripti: ideo secundum illud tẽpus exigitur habilitas: vt late per Felyn. in c. eam te. colum. pen. de rescrip. Cũ igitur constitutio notariatus imprimatur & sumat robur et effectum tempore creationis, licet exercitium in aliud tempus differa-

tur, constitutionis tempus attendendũ est, si pupillus inhabilis sit: vt ait Bartol. quicquid dicat Deci. & inuenio nuper cũ Bart. tenere Bald. in tract. de tabellione. q. xvj. & Firmianum in suo repert. in verbo notarius quis esse. circa fi. facit etiam quod dici solet, rem quamlibet iudicari debere secundũ statũ præsentem. l. nõ distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arb. cum his quæ accumulabimus infra in l. in omnibus officijs, in §. non debeo. Circa vltimam ampliatio
7 nẽ de dispensatione principis. † vide etiam post Alex. & Mod. Deci. in l. fi. C. de test. mil. vbi cõcludit ꝙ in pupillo infante vel infantiæ proximo, qui nullum habet animi iudicium, nõ cadit neq; subsistit principis dispensatio: cum defectus sit super iudicio naturali: secus in pupillo doli capace, pubertatiq; proximo, quia positiui iuris defectus est, super quo cadit dispensatio. firmatq; ibi post alios, proximum pubertati habilitari posse per principem vel statutũ ad testandum ratione prædicta, quod est not. & posset facere pro amico in actu practico.

Limitatur modo regula secũdũ Deci. vt procedat in officijs & dignitatibus cũ ad-
8 ministratione. secus † in officio & simplici dignitate quæ non haberet administrationẽ: quia ẽt pupillus habilis tunc est d. l. fi. cũ not. et ideo miles potest creari, & feudo condonari: vt per Deci. eandem cõclus. firmantẽ in d. l. fi. quæ tamẽ loquitur in officio cũ administratione, sed intelligitur accidẽte dispensatione principis. vt ibi per eũ.

Et pariformiter, subiungit hic Deci. pu-
9 pillus † potest habere ordines, beneficia simplicia, præbendã & canonicatũ in ec-
10 clesia cathedrali. Quæ ętas requiratur † in beneficijs tam secularibus ꝗ̃ regularibus, necnon in ordinibus, plene ponit Abb. in d. c. super inordinata. de præben. Philip. Fran. & alij in c. si eo tempore. de rescrip. in vj. & in c. ex eo. de elec. eo. lib. Deci. in c. cũ incunctis. in prin. & in §. inferiora. de elec. & plenius Cardi. Alexan. in c. de his.
11 xxviij. dist. Et no. † ꝙ ẽt pupillus modo maior septennio canonicatum & præbendam in ecclesia cathedrali tenere potest. tex. est in d. c. ex eo. glo. in c. statutũ. in §. j. super verbo canonicis. de rescri. in vj. & in præalleg. c. si eo tẽpore. in verbo, ætatẽ. & quicquid dicat Cardi. Alex. loco pręalleg. hęc est cõis opin. vt testãtur Gemi. & Phil. Frã. in d. c. si eo tẽpore. & in c. ex eo. vbi casus, illud ẽt voluerunt Deci. in locis præalleg. & Paris. in c. accedẽtes. col. j. de pręscrip. Quãuis ex regulis cãcellariæ & decisionibus Rotę requirat de cimusquartus annus cõpletus vt canonicatũ & prebẽdã obtinere quis possit in cathedrali ecclesia Rota decisio. cccxxiiij. ĩ nouis. nisi summus Põtifex (vt quotidie fit) cõcesserit vt in minori ætate quis recipiatur, quibuscũque in cõtrarium facientibus non obstãti-
12 bus &c. Respectu vero tituli † septennio maior habilis est etiã hodie, si Papa regulis & cõstitutionibus prędictis derogauerit, sed non quantũ ad exercitiũ & administrationẽ: quia ad ętatẽ adultam vox illius suspẽditur d. c. ex eo. & tradit Card. Alex. in d. c. de his. & Phil. Franc. in d. c. si eo. co
13 lum. iij. Ad † primã vero tonsuram recipiendam, et simplicia beneficia obtinendũ, infantiam excessisse oportet: sicq; septennium completum esse debet. d. c. de his. & ibi not. Card. Alex. & etiã glo. vlt. in clem.
14 fi. de ętate & qualit. In † beneficio curato vigesimumquintũ annum attingere ne-
15 cessarium est. Nec † episcopus potest dispensare cap. cum in cunctis. §. inferiora. & c. cum dilecti. de election. cum glos. ibi & in dicta clemen. fina. licet secundum glos. prædictas male de facto seruetur, quia episcopi quandoque dispensant. Summus vero Pontifex, de quo non est dubidm, id sępe facit: nonnulli etiam tenent propter necessitatem, vel ecclesiæ vtilitatem episcopum posse cum maiore. xiiij. annis etiam in curatis beneficijs dispensare: vt per Phili. Franc. in cap. j. de ætate & qualitate. vbi tamen contrarium de iure esse debere ipse firmat. Ex prædictis etiam apparet Cardi. Caieta. non caluisse canones lapsumque errore, dum in eius summula super verbo, beneficium, in fin. scribit, pueris non concedi canonicatum aut beneficia in ecclesijs. & si aliquibus in locis ordinate reperiãtur prebendæ pro pueris. ecclesiastica beneficia nõ esse, sed prouisiones quasdam ad sustinendos alendosq; pueros in ecclesiastico seruitio. quæ consideratio cõfunditur, per tex. in d. c. ex eo. & in c. ex insinuatione.
16 de simonia. Ad † decurionatum autem ciuitatis vel ad gubernandum rempublicã ante vicesimumquintum annum quis admitti non debet l. non tantũ. ff. de decurionibus. l. ad rempublicam. ff. de muneri. &
17 honori. Et † annus cœptus pro completo habetur, vt ibidem dicitur. De qua materia, vide Rotam in nouis decisione. cccxxiiij. Fely. in c. cum vicesimũ. de offi.

delegat. In aliquibus locis, & in ciuitate nostra Vercellen. ex dispositione statutaria admittuntur ad decurionatum existētes in decimooctauo ætatis anno. Et ex corruptela quadam etiam ante illud tempus in locum prędefunctorū parentū, qui decuriones fuerant, sufficiuntur descendentes.

18 Secundo limitatur regula, † nisi impuberes hæreditario iure dignitatem cum administratione consequantur: vt hic per Deciū & in l. fina. C. de testamen. mil. & in simili de fœmina diximus supra in princip. istius legis. Et isto casu impuberes quāuis reges sint, per tutores reguntur: vt per scribentes a Deci. citatos. & Corf. in repet. c. grandi. de supplenda negligen. prælat. lib. vj. ponentem quid tales principes post pubertatem facere possint. ea.n. quæ sunt iurisdictionis exercent: arg. l. quidam consulebat. ff. de re iudic. non ea quæ respiciunt regni administrationem, præterquā cum authoritate curatoris, adde, vel per se cum iuramēto, quod maiores repræsentat. auten. sacramenta puberum. C. si aduer. vendit. Pro tutoribus vero regum & principū de quibus proxime, sufficiunt tales fideiussores quales reperiri possunt: vt per Iacob. de sanc. Georg. in prin. sui trac. feud. Per hanc regulam infert, ꝙ impuberes non possunt esse notarij secundum Dec. quod procedit etiā ꝙ exercitium actus conferretur post pubertatem, vt in superioribus dictum est. † Et

19 idem in fratribus minoribus, qui officium notariatus exercere non possunt, ideo licet possint testes esse in testamentis, ipsa tamē testamenta recipere nequeunt. Dec. in c. de

20 cernimus, co. ix. de iudic. Pariter † piuberes non possunt testimonium dicere. §. testes autem. instit. de testa. vt hic per Deci. esset.n. ac si cecus de coloribus iudicaret, secundum Bal. quem hic refert Deci. facit. l. j. C. de fal. mon. ꝙ illorū ætas quæ videt ignorat. quibus rationibus suadetur, neque in aliorum defectum eos admittendos. Posset tamen pupillus pubes factus de his testificari quæ in pupillari ętate vidit, secundū glo. l. iij. in §. lex iulia. ff. de testi. & communiter scribentes, vt per Deci. hic ad fin. qui tamen contrarium firmat, ex quo dictū refertur ad tempus pupillaris ætatis, quo iudicium non habebat. Non est a communi recedendum quàm consulendo sequitur Alex. in consi. lxxxviij. col. iiij. lib. v. Ioā. Crot. de Monteferrato in trac. de testi. ad fi. quartæ part. nu. 194. Felyn. & Parisius in c. cum nobis, fol. j. de præscrip. vbi Pa-ris. sic communiter per Doct. teneri inquit, modo pupillus tunc temporis capax fuerit percipiendi ea quæ modo deponit. & nisi testimonium ad solennitatem requireretur, quo casu habilis esse deberet tempore quo vocatur in testem: vt ibi per eū & per Are. in l. ad testium. ff. de testa. Ex quibus satis patet respon. ad rationem Decij. & si enim dictum referatur ad tempus pupillaris ætatis, intelligitur tamen, quando tunc temporis capax erat percipiēdi ea quæ modo deponit: ita sane intelligitur cōmunis doc. sententia. hinc et Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de teste in. §. j. tenet, ꝙ etiam de his quę in infantia vidit, possit pubes factus testificari, si sint talia quæ in eius intellectū tunc caderent: gratia exempli, si examinaretur de ætate socij sui in scholis, cum esset annorū sex, & quęratur an sit ille. xxv. annis maior, cum deponēs sit annorū. xxx. vel de ætate fratris qui dicatur natus post ipsum testem: similia.n. cadunt etiam in sensum infantis, & iura dicentia ætatem talem ignorare quæ videt: intelliguntur de intellectu & scientia, quæ per causas habetur. non de simplici scientia quæ per sensus corporeos tenetur. & sequitur Rapha. commen. in cōsil. xcj. an productus. & Felv. in d. c. cū nobis. col. iij. Quādo autem sunt doli capaces & proximi pubertati possunt examinari vt faciant aliquale iudicium, non plenā probationem glo. d. l. inuiti. la. ij. ff. de testi. in

21 fi. & Deci. hic col. vlt. Habilitantur † etiā impuberes in crimine læsæ maiestatis. secundū Dec. per l. de minore. ff. de quæstio. idem vult Hyppol. de Marsi. in consi j. col. iiij. sed male: quia text. ille loquitur de tortura in crimine læsæ maiestatis. quod intelligas non de ea tortura qua maiores conquassantur, sed de ferula vel habena, vt dicit text. in l. j. in. §. impubes. ff. ad sylla. & per Bar. & alios in d. l. de minore. Nec faciunt plenam aut semiplenam probationē, sed indicium tantum. secūdum Bart. ibi. qđ adhuc intelligo in puberi doli capace per prædicta. comprobatur, quia alias esset iudicij naturalis defectus, super quo nec Imperator dispensare posset. Alexā. & alij in

22 d. l. fi. C. de mil. testa. In † causa vero criminali minor. xx. annis ad testimoniū non admittitur. l. in testimonium. ff. de testi. nec in causa accusationis vel inqsitionis. Alex. consi. lxiiij. lib. j. & cxlviij. vol. v. & Ioā. Crot. in tract. de testi. fol. v. in v. q. princip. vbi restringunt, quando verisimiliter ex natura negotij alij idonei testes haberi ne-

queunt. quod etiam intellige in maiore. xiiij. annis. alias iudicium tantummodo faceret, vt prædiximus.

SVMMARIVM.

1 *Mulier quæ non est uiripotens non dicitur nolle nubere. l. pater seuerinam in prin ff. de condi. & demon. ornatur.*

2 *Statutum imponens pœnam declinanti iurisdictionem potestatis, non comprehendit clericum.*

3 *Contrariorum est eadem disciplina*

4 *Contractus ab initio sunt voluntatis. ex post facto necessitatis.*

5 *Tutor bonorum possess. agnoscit pro pupillo: & tamen eandem non repudiat.*

6 *Est dare medium inter nolle & velle.*

L. III. Vlpianus.

EIVS EST nolle, qui potest & velle.

Quamuis Dec. hic plura scribat, quæ ex locis infra allegandis expiscatus est, tamē hæc regula est clara, q̄ ille proprie dicitur nolle qui potest velle. Sumitur hæc regula ex legibus statim alleg. Et exemplificari potest melius, q̄ faciat glo. pluribus modis, & primo, vt facit Dec. in casu. l. pater seuerinam in princi. ff. de condi. & demon. vt ibi per glo. & Bar. prædium. n. legatum ibi fuit filiæ si Elio Philipo nupsisset, q̄ si non nupserit Philippo idem prædium dari voluit: si puella nondum viripotens diem obierit suum, fideicommissum non debetur Philippo: quia non dicitur voluisse nu-
1 bere quæ non potuit. † De cuius legis intellectu, vide Barb. in c. Rayn. fol. 22. cū seq. versi. tu vero considera. de testa. Soci. consi. cviij. lib. ij. & in rep. l. j. col. xiij. versi. hanc tamen conclusionem. supra de vulg. & pup. Dec. in consi. cclxxiij. & ccxc. concludentes, q̄ ibi substitutio facta in pœnam filiæ si non nupserit, locum non habet si priusquā viripotēs fieret e vita decesserit, vt ibi dicitur. Rationē assignat Bar. quia vbi nō est delictum, nec pœna esse debet l. aliud est fraus supra titu. j. c. ij. de consti. nec fuit ibi vulgaris substitutio, sed translatio legati in pœnam facti: & casus pœnales sunt stricti iuris extensiuam nō recipientes interpretationem, & secundum voluntatem testatoris quæ in primis consideranda est, ita demum fideicom. factum censetur si filia nubere noluisset, cum ergo per eam non stet, neque remaneat, non potest fideicom. locū habere. Exemplificari etiam potest in l. iiij. ff. de acquirē. hære. vbi casus not. nolle, inquit, tex. adire hereditatem non videtur, qui nō potest adire. & glo. ibi hanc regulā pro cōcordanti citat. Ad idem text. in l. ab administratione, C. de lega. vbi non imputatur non facienti id quod etiam si velit de iure facere non posset. Ex quo infertur ad
2 quæstionem † statuti imponētis pœnā declinanti iurisdictionem potestatis, vt in clerico declinante locum non habeat: quia ēt si vellet consentire non posset, nec coram eo litigare. c. si diligenti. de foro competē. tutius tamē est seruare alias cautelas quæ dantur per Bald. Imol. & alios: vt scribit Areti. in d. l. nolle. & Corn. in d. l. ab administratione. Faciunt etiam quę scribit Iaso. in l. is qui. & in l. is potest. ff. de acquiren. hæred. vbi regulam affirmatiuam ponit, q̄ ille potest repudiare, qui potest adire. & arguendo a destructione cōsequentis ad destructionem antecedentis, sequitur, dicit, nō posse repudiare qui non potest adire, sicq; tunc cognoscimus qui potest repudiare, qñ
3 cognoscimus qui potest adire: † quia cōtrariorum eadem est natura & disciplina. l. j. cum vulg. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. Rursus natura cōtrariorum est, q̄ vbi non cadit vnum non cadit reliquum, secundum Iaso. ibi adducentem regulam præsentem & d. l. pater seuerinam, Facit etiam regula iuris, q̄ nemo potest absoluere qui nō potest condemnare l. nemo qui condemnare infra eo. l. soler, ff. de offic. procōsul. pulchre Soci. in rub. ff. de acquir. poss. & in cōsil. cxx. colum. iij. lib. j. Fely. in c. nemo potest. de re iudi. alia similia adduxit Iaso. in l. iij. ff. de re iudi. Deci. d. l. nemo qui condemnare. & Alex. in l. j, col vj, ff. de vulg. dum loquitur de monacho qui non habet velle aut nolle, sed omnis eius voluntas cōsistit in voluntate superioris c. non dicatis c. nolo. xij. q. j. solumq; velle & nolle abbatis considerandū est, nonnullas idcirco quęstiones decidit: vt ibi per eum. Recte itaq; iuris intellectu ille dicit nolle facere, qui potest velle facere: q̄ si etiam volens facere non posset, talis nō bene diceretur nolle. neque quo ad iuris dispositionem in consideratione haberetur huiusccemodi nolle, cū sine effectu foret, ex quo velle & posse ne

quit. d. l. ab administratione.

Limitatur hæc regula secūdum glo. hic, vt procedat ante contractum initum, non post. per l. sicut. C. de act. & obli. vbi postquā quis voluit, nolle nō pōt. Sicq; †contractus ab initio sunt volūtatis ex post necessitatis. Quæ limitatio n ōest bona. data enim paritate terminorum ille qui potest contrahere, etiam nolle potest. d. l. sicut. sed post constitutam obligationem, vt in terminis l. sicut, nequit quis nolle, quia iam voluit & in eius potestate nolle & velle amplius non est, ex quo iam voluit. Hac ratione si a principio sub pœna quis se obligasset ad cōtrahendū, nō haberet locum regula. d. l. sicut. vt in l. pactum quod dotali. ad finem. Deci. scribit.

4

Secū do limitatur regula in casu. l. tutor. ff. de bo. pos. secundum glo. & Bart. †vbi tutor pro pupillo potest velle, & petere ac agnoscere bo. poss. & tamē nolle, repudiareque nequit. Dictum in se verum est, ꝙ tutor potest agnoscere, & non repudiare bo. poss. d. l. tutor. rationē optime assignāt Ias. & Deci. in l. bonorum, la. ij. in j. not. C. qui admitti. sed non quadrat nec cōuenit regulæ nostræ, ꝙ nolle faccere ad eū pertineat qui facere potest: vt hic etiam per Dec. qui ad declarationem istius. l. subiungit, ꝙ† inter velle & nolle, quæ cōtraria sunt, est dare medium. s. non nolle. l. j. §. scientiam, cū glo. ff. de tribut. vbi inter cōsentire & dissentire est dare medium. Sciētia valet cum patientia. quod Deci. & Pau. de Cast. ibi ad quæstio. not. inducunt. vt tamē scribit Are. in cōsi. clxj. in præsenti. col. ij. licet de sui natura tacere mediū teneat inter consentire & dissentire: quādoque tamen ex præsumpta voluntate tacentis ad alterum extremorum applicatur, vt in casibus in quibus tacēs pro consentiente habetur: iuxta tradita in l. quæ dotis. ff. solu. mat.

5

6

SVMMARIVM.

1 *Voluntas proprie dicitur ex libero arbitrio: non coacta. Et an veniat in statuto faciente, mentionem de voluntate. numero. 3.*

2 *Voluntas vnde dicatur. Et quot modis. Et de vi ipsius verbi.*

4 *Voluntas coacta licet improprie dicatur voluntas: non tamen dicitur spontanea.*

5 *Filius vel seruus delinquentes cum mandato patris vel domini an excusentur. Et quòd sic in leuibus nu. 6. In atrocibus sic: & non mitigatur pœna. nu. 8.*

7 *Leuia delicta quæ dicantur: & quæ atrocia.*

9 *Occidenti aliquem iussu Tyranni an mitigatur pœna.*

10 *Iudex obedire debet principem ad capturā & custodiam, sed non ad occidendū: quia princeps sine scientia publica hoc nō pōt.*

11 *Homo liber, prout sunt laborantes, quid faciens alterius mandato an excusetur, & quando.*

12 *Mandatum etiam cum cursu & spacio 1000. annorum non præsumitur: Et quæ sit ratio. nume. 13. Declara vt nume. 14. 15. 16. 17. & 18.*

19 *Mandatum enunciatum in instrumento, Cum temporis diuturnitate præsumitur.*

20 *Tempus dicitur esse de antiquo per cursum 100. annorum tantum.*

L. IIII. Vlpianus.

Velle non creditur qui patris vel domini imperio obsequitur.

Sumitur vnde præcedens desumpta fuit. ex alijsq; hic per Deci. allegatis. Vltra declarationē glo. Dec. itelligit generalius †ꝙ voluntarie fieri proprie illud dicitur, quod ex libero mētis arbitrio ꝑfici scit: non aūt qđ metu puta fit, vel ex alterius obedientia. Si vt oportet sequentibus iungātur præcedentia, clare liquebit hanc interpretationē menti iurisc ōsulti cōuenire, proxime. n. dictū fuerat, ꝙ ille dicitur nolle, qui potest & velle, & econtrario. ex dicta regula infert nunc iurisconsultus, ꝙ non credit velle filius vel seruus, qui patris dominiq; obsequuntur imperio: quia liberū nō habent velle propter obediētiam, cui astricti sunt, ideo nec velle creditur proprie, scilicet cū mādato patris vel dñi aliquid agunt. quod enim cogēte imperio fit non pōt dici spōte fieri l. si quis maior. C. de transact. facit ad corro borationē præsentis regulæ text. not. in l. nouissime. ff. quod fal. tut. auct. ꝙ actus nō censetur voluntarius, siue factus voluntarie, vbi per eū, qui compelli potuit, fit ad

1

quã regulã vltra hic per Deci. alleg. plura adduxi in repe.l.si quis maior. nume.67.& & 70.C.de transact.& in repe.l.ij.nu.199. C.de rescin. vendi. Et consequẽter in actu facto ab eo, qui cogi potuit, volũtas illius proprie adesse nõ creditur, maxime quãdo
2 iussus facit. Diciturq; †voluntas a volo, vo las: ꝙ animus in quo velle est talis sit, vt puncto tẽporis quo vult peruolet. quot vero modis dicatur bona voluntas explicatur per Bonauentu.in ij.dist. xxxviij.q. j.art.j.& summa Ang. in verbo voluntas. ver.ij. Verbum aũt voluntatis simpliciter prolatum, relatũq; ad eũ qui iustitiam administrare tenetur, intelligitur de rationabili: alias tale verbũ refertur ad liberam voluntatẽ non submissam freno rationis iuris positiui, dolo tñ cessante. l. creditor.§.Lutius. ff.man.Fely.in c.significauerunt. col. fin.de testi.& Card. Alex.in c. humanum genus.col.iij.in j.distinc.Barb.consi. xlij. col.j.lib.j.vbi pulchre. Dicit tñ Card.loco proxime citato, & multifariam probare conatur: ꝙ libertas prædicta per verbum voluntatis importata intelligitur considerato iure positiuo, nõ autem naturali, diuino, vel gentium: aduersus quæ iura libertas non competit neque datur. Ex quibus infer-
3 tur, †ꝙ licet voluntas coacta voluntas dicatur.glo.hic.& in c. Mathęus. de simon. quæ dicit voluntatem turbatam voluntatem esse.declarando & exemplificando, vt ibi per Ioã.de Ana.istud tamen nõ est proprie & simpliciter: sed secundum quid voluntas coacta: vt hic per Deci. Ex quo sequitur ꝙ non veniret in statuto mentionẽ faciente de voluntate: quandoquidẽ verba statuti proprie & simpliciter intelligi debeãt, nõ improprie & secundũ quid.l. iij.§. hæc verba.cũ ibi not.ff.de nego. gest. nisi loquendi cõmunis vsus aliud vellet.statuta enim & omnis quęuis dispositio secũdũ communẽ loquendi vsum intelligi debent. late Felyn.in prohem.decret. char.1.Curt. Iunior cõsi. v.& scdm Bal.quẽ referũt Deci.hic & Firmia. in verbo volũtas. ad fin. Procedũt prędicta qñ agitur de ꝓprio negotio, nõ de alieno: tunc.n. voluntas coacta nõ dicitur volũtas.per.l.j.ad fi.ff. de auth. tut.ideo dixit Bal.ad fi. rub.de contro. inuestitu. ꝙ inuestitura facta a prælato per metum non tenet ipso iure: quia ad id mandatum non habuit. decisio Bald. vera est secundum Deci. sed negari non potest, ꝙ voluntas coacta nõ interuenerit in illo alieno negotio, sicuti in proprio, Ego autem dico.§.fina. dicta l.j. ad propositum minime facere.loquitur enim quando tutor per vim præcise authoritatem præstare compulsus fuit: quo casu adest voluntas & consensus, & taliter consentiens pati potius ꝙ̃ agere dicitur: vt hic per Deci & actus non subsistit : vt ibi per glos. Aduertendum
4 est etiam, ꝙ †licet voluntas coacta voluntas dicatur, non tamen dicitur spontanea, vt hic per Deci.post Bald. & per Alexã. in.§.si metu.l.si mulier. ff quod met. cau. & in.§.fin.l.j.ff.de quæstio. & Angel. Ias. & alios in l.qui in aliena.in.§.celsus.col.1. 2.ff.de acquir.hæred.præsertim dum Iaso. ibi in v. colum.ꝙ quando confessio fieret in actu torturæ, & notarius scriberet confessionem sponte factam fuisse, falsum esset instrumentum: secus quando voluntarie diceret confessum fuisse, ex quo volũtas coacta dicitur, voluntas. quam differentiam inter verbum sponte, & verbum voluntarie, notari mandat Iaso.quia forte ait alibi non inueniri. tradunt etiam Moder. Bononien.in.§.fina.l.prima. colum. xiiij. versi. quærit vltimo Bartol.ff.de quæstio.Barb. tamen in c.cum M.colum.xxxiij. de consti. hanc differentiam dicit non procedere attento communi vsu loquẽdi: & ꝙ vtroque casu puniretur notarius, quod solum procederet probato tali communi vsu loquendi, & fieret id cum difficultate. An
5 autem excusentur †facientes aliquid ad mãdatum patris vel domini? Deci.hic post gl. & alios articulum tangens concludit, in leuibus delictis excusari, in grauibus & atrocibus nequaquam, pœnam tamen mitigari, & si metu mortis ad id faciendum cogerentur etiam excusari: vt hic per eum & per eundem in l.is damnum. in §.j.infra eod. Antequam ad discusionem præsentis articuli descendamus. non erit impertinens nec absurdum elegantia quædam Aul. Gell. cap. vij. secundi libri referre: quæri, inquit, solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper, inq; omnibus iussis parcendum sit patri: & tres sententias refert. Vna est, omnibus quæ pater imperat parendum.altera quibusdam parendum, aliquibus non obsequendum. tertia nihil necessum esse patri obsequi & parere primam improbat. quid enim ait se proditionẽ patriæ si matris necẽ si alia quędam imperarit turpia aut impia.tertiã friuolam & inanem ostendit. omnia, inquit, quæ in rebus humanis fiunt, sicuti docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia, quæ

sua vi recta & honesta sunt: vt fidem colere, patriam defendere, & amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue nõ: sed quæ his cõtraria, quæque turpia & omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. quæ vero in medio sunt & indifferentia, seu media appellantur, vt in militiam ire, rus colere, honorem capescere, causas defendere, vxorem ducere, accersitum venire: quoniam & hæc & his similia per se ipsa neque honesta sunt, neque turpia. sed perinde vt a nobis agũtur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda. propterea in huiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse cẽsuit. Sicque liquet non esse integram propositionem dicendo aut honesta sunt quæ imperat pater, aut turpia. deest enim tertium adiacens, aut neque honesta sunt, neque turpia. Media igitur sentẽtia optima atque tutissima, inquit, visa est, in quibusdam esse parendum, in quibusdam non obsequendum, ea tamen quæ obsequi non oportet leniter, & sine obprobratione acerba reprehensionis sensim declinanda esse, & relinquenda.

6 Redeundo modo ad propositũ. † Prima conclusio glo. nostræ, ꝙ in leuibus excusatio admittatur, & venia detur, probatur per text. l. ad ea quæ infra eod. titu. In his, inquit, quæ non habent atrocitatẽ sceleris vel facinoris ignosci seruis obtemperantibus dominis suis, vel illis qui vice dominorum sunt. vbi glo. plura adducit exempla. hinc etiam Angel. in l. seruus non in omnibus. ff. de actio. & obliga. declarando text. illum inquit, in vi expulsiua, vel ablatiua seruum domino parere nõ debere, quia ab ea maleficium non abẽst: in vi autẽ turbatiua, vbi violentia infertur causa iuris retinendi, secus est. per illum tex. vnde si plures se possidere contendunt, seruus, inquit, vnius pro defensione possessionis domini sui vim inferre potest, nec vis punibilis est: sed si constaret vnum pacifice possidere, secus esset, teneretur q; liber factus, quia violentia talis a facinore non abest. ꝓ qua violentia legitur proditum iniuriarum iudicium l. iniuriarum. §. si quis me. ff. de iniur.

7 Quæ † autem leuia delicta dicuntur, & quæ atrocia, declarat Bar. in l. leuia. ff. de accus. & Saly. in l. non ideo minus. colum. iij. C. de accusat. Circa secundam conclusionẽ,

8 ꝙ † in grauibus & atrocibus non excusantur, sed puniri debent: probatur in d. l. ad ea. & in l. seruus. præalleg. dum ait, si iussu domini hominem occiderit vel furtum fecerit, non esse impunitum, & pariter si piraticam fecerit, in eum iudicium reddi oportere etiam post libertatem. quæ comprobatur ex dictis Aul. Gel. superius relatis, non debẽt ergo obedire, sicuti nec Petrus principibus sacerdotum prohibẽtibus sibi prædicationem. Actuum. iiij. & v. sed se humiliter excusare. ij. q. vij. c. item cum Balaam. Adhuc tamẽ isto casu mitigatur pœna propter debitum obedientiæ. secundum Deci. per tex. not. in l. seruos. C. ad legem iul. de vi. dum ait, ꝙ si metu atque exhortatione dominorum violentiam admiserint, palam est dominũ infamem fieri, seruos vero quos furoribus talibus paruisse constiterit metallo post sententiam dedi, vbi vltimo supplicio tradebantur si absque iussu dominorum violentiam commisissent per quẽ tex. Cæpo. in caut. xl. nota ꝙ licet. dicit, ꝙ interficiens quempiam domini mandato in metallum damnari debet & ciuili morti tradi: vbi vero sine mandato deliquisset, mortem naturalem pati debuisset, sequitur Deci. in consi. dxxxv. Ego falsum hoc esse arbitror, quia in atrocioribus non est parendum patri dominoue, vt supra dictum est. ideo mãdatum patris vel domini in homicidio vel atrociori delicto a pœna mortis naturalis non excusaret, neque operaretur mitigationem pœnæ, quia non tenebantur, nec debebant parere. & d. l. seruos. loquitur in violentia vbi homicidium nõ interuenit, & vbi seruus punitur seuerius ꝙ liber, vt ibi per glo. ideo illo casu ob mandatum dominorum in seruis lex pœnã mitigat ad mortem ciuilem, & ad damnationẽ in metallum. sed vbi interuenisset homicidium etiam ex iussu domini, ꝙ homicidæ mori non debeant, absit tantus error. homicida enim quod fecit expectat, dicit tex. in l. iij. C. de epis. aud. eisque imputañ. est si paruerint, cum non tenerentur neque deberent, ratione naturali in illicitis & atrocioribus id suadente. Et ꝙ vbi in violentia cedes interuenerint, supplicium capitale sit, probatur not. in l. quoniam. C. eo. titu. ad l. iul. de vi. & ab ista opin. (quicquid dicãt Cæpol. & Deci.) non esset in iudicando & consulendo recedendum. Dicunt etiam

9 præfati scribeñ. † ꝙ occidens aliquẽ iussu tyranni metu ac timore mortis, licet non excusetur, mitiganda tamen erit pœna, ita ꝙ non moriatur, per d. l. seruos. prout etiam ibi tenent Bald. & Sali. videturq; de mente Bar. in l. si seruus. in. §. j. ff. ad l. aquil. & tradit Cors. in sing. suis in verbo metus. limitans

tans in foro poli. Nollem in cœlum os ponere cum legum vertices id firment. tamen in puncto iuris contrarium verius, equiusq; puto, per supradicta: cũ l. seruos. non loquatur in istis atrocioribus, vbi maxime homicidia interueniũt. fugere enim debet faciem tyranni, & potius omnia mala pati, q̃ malo consentire. si tamen fugere non posset & ad perpetrandum homicidiũ per tyrannum cogeretur, tunc illum excusarem. Hinc Bal. in l. liber homo. la ij. ff. ad leg. Aquil. per illam legem, reiectum fuisse libellum testatur contra officialem potestatis datum, qui illicite hominẽ torserat mandato superioris excusationem præbente. discutere enim nõ habet officialis ipse, iustum ne sit mandatum vel non: sed exequi tenetur, ideo excusatur. ad quod vide Cur. Iun. in. §. si procurator. l. iij. ff. quod quisq; iur. quæ quidem ratio cessat in occidẽte hominem iussu tyranni absq; iuris & iustitiæ ordine, est itaq; rationabilius aliquem excusari propter vim sibi illatam ad sic faciẽdum. Pro qua distinctione videtur text. in c. sacris. quod met. cau. quęsitum fuerat, an excommunicatus sit qui communicat excommunicatis? distinguit, an compulsus, vel per metum id egerit. primo casu excõmunicationem non incurrit, cum pati potius videatur q̃ agere. In secundo, licet metus culpam attenuet, quia tamen eam prorsus non excludit, ex quo, vt ibi dicit, nullo vrgente metu debeat quis mortale peccatum committere, vinculo excommunicationis ligatur. Sunt igitur homicidij rei quicunque veneno, ferro, vel alio modo, ex mandato dominorum nõ citatos, nõ auditos, non damnatos, etiam si læsæ maiestatis dicerentur, rei occidũt. Nec excusat authoritas principis etiam si constaret ei vt personæ priuatæ talem pœnam mortis esse dignum: quoniam scientia & potestas pari passu currunt: hoc est oportere potestatem publicam moueri a scientia publica, & secundum illam regulari. nec est hoc iuris positiui vt possit princeps legibus solutus nõ seruare: sed est iuris naturalis. exigit nanque natura actus publici, qualis est iusta hominis occisio, ex publica potestate, vt sit publica volũtate, & publica scientia: alioqui nec causæ sunt sibi inuicem cõmensuratæ dum potestas est publica, & scientia est priuata. nec adhibentur causæ commensuratæ effectui, dum actio potestatis publice a priuata scientia exire ponit.

10 Eis † autem licet obedire quo ad capturã & custodiã: quia ex causa rationabili hoc potest princeps iubere: sed non quo ad occidendum, quia hoc non potest princeps absq; scientia publica iubere. scientia autẽ publica non est nisi tripliciter. vel ex propria confessione iudiciali, vel ex probatione iudiciali, aut ex facto notorio, vt tradit Caiet. in summula in versi. homicidium. facit quod eleganter scribit Pius II. in sua quinta Epistola in ordine. ad oppositũ tamen videtur esse decisio Cy. communiter per doc. approbata, q̃ si princeps absq; processu mandet aliquem furca suspendi, licite & sine peccato quis potest exequi cũ præsumitur ex causa legitima fecisse: vt per Abb. in consi. lxxxiij. col. fi. Felyn. plene in c. quæ in ecclesiarum. col. xx. in v. conclusione. de constitu.

11 An autẽ † ea quæ dicta sunt de seruo, & filio patris, dominiq; obtemperãtibus imperio procedant in cæteris hominibus sui iuris, vt ad mandatum alterius aliquid facientes excusentur: & similiter, an laboratores conducti ad laborandũ in alienis prędijs excusentur, punirive possint. late hic insistit Deci. plura scribens circa gl. §. si tignum. l. si rem. ff. de rei ven. sed quia incidit, nec est hic huiusce articuli proprius locus, remittam me ad Bal. in consil. cclxiiij. lib. iij. & cxxxij. lib. v. Alb. de Rosa. Ioã. Crassum & alios in l. j. in prin. ff. de eo per quẽ fact. erit. & in l. si quis id quod. in vlti. col. supra de iurisdi. om. iud. vbi quidã dubitant de laboratoribus fructus præcoces & immaturos colligentibus aut destruentibus, an tunc ipsi ẽt teneantur, cesserq; dictum gl. §. si tignum. vide etiam Alex. Ias. & alios in l. de pupillo. in. §. nunciatio. in vlt. col. ff. de no. ope. nũ. Pau. de Ca. in l. refectionis. in fi. ff. cõia prædi. Alexã. consi. xxxvj. lib. j. Soci. consi. liiij. col. pe. & fi. vol. iiij. & in l. quod te. col. fi. ff. si cer. pet. Fely. in c. vniuersitatis. de senten. excom. & in c. constitutus. col. vij. de rescrip.

Postremo diligenter aduertendum est: quia hæc regula & prædicta procedũt, qñ de mandato patris dominive apparet, &
12 probatur: alias † mandatum non præsumitur, etiam cum cursu & spatio annorũ mille. dictum est Bal. valde famigeratũ. in l. ij. C. si ex fal. instr. vbi quærit, si dñs non appellauerit a sñia, an videatur falsum procuratorem approbasset? Et quamuis prima fronte videretur q̃ sic, quia non dissentire ratihabitioni par est. l. quo enim. §. j. cum ibi not. ff. rem rat. habe. Ad oppo. tñ dicit

esse veritatē:quia silentium nihil est, vnde sententia perpetuo etiam vsq; ad mille annos nulla dici potest, ex quo de mandato non constat, per not.in c.cum in iurepericus.de offic deleg. idem aiunt dicere Bal. & Saly.in l.j.C.de rebus alie.non alie.sed non loquitur de numero tot annorum. verum simpliciter dicunt mandatum nō praesumi,per illum text.quia non praesumitur quempiam habere officium publicum aut priuatum, nisi probetur.l.prohibitum.C. de iure fis.lib.x.l.sciendum.ff.de verb.ob. & istud dictum Bald.est vulgatum tam in scholis ꝙ in palatijs & causarum auditoriis: sed male ab omnibus intellectum declaratumq;:Alex.tam legendo ꝙ consulēdo secutus est dictum Bald.de mille annis, ꝙ etiam tanta temporis intercapedine mādatum non praesumatur:vt per ipsum Alexan.in l.qui in aliena.in prin.ff.de acquir. haere.in l.sciendum.col.iii.ff.de verb.obliga.in cons.i.lib.iiii.& videntur sequi doc. communiter cum aliquibus limi.& declarationibus:vt per Rimi.& Curt.in l.i.col. xii.& xiii.C.qui admitti. Fely.in c.sicut. col.xvi.de re iudi.Balb.in tract.de prescr. fol.xii. versi.secundo principaliter. Brun. Asten.in tracta.de forma. char.lxxx.col. iii.& sequuntur simpliciter omnes limitationes.Fely.in d.c.sicut. quibus adde etiā eundē Curt.in tract.feud. fol.i.col.iii.Deci.varius fuit,tam legendo ꝙ consulendo. nam in consi.xxxvi.colum.iiii.& in consi.cxcix.col.fi.transit cum Bal.ꝙ non praesumatur mandatum, etiam ex magna temporis diuturnitate,qn̄ mandatum simpliciter allegatur,quod nulla alia ratione iustificatur ꝙ ex tempore. secus vbi enunciatᵉ & ex temporis intercapedine coadiuuatᵉ: vt ibi per eum.sed in consi.ccxv.sequitur simpliciter dictum Bal.ꝙ non presumatur mandatum:non tn̄ discurit articulum.& in l.i.col.iiii.praealle.vt in cōsil.cxcix.col.i. aliisq; multis in locis. illud esse praecipuū & peculiare in mandato,dicit,vt non praesumatur etiam ex cursu longissimi temporis.sequendo Bal. Sed contra Bal.cōsuluit late Curt.senior in consil.lxxvj.eum dicens loquutum ex capite suo, sine lege, & sine ratione : prout saepe faciebat, contraq; infinitas decisiones docto.volētium, ꝙ antiquitas temporis fidem det,& authoritatem praestet instro:arg.c.super quibusdam.in.§.praeterea. de verb.sig.cum aliis per eum allegatis. sequitur Deci.in d.l.i. col.iiii.& pro hoc allegant ipsummet Bal. in consi.cclxxxvii.incip.in primis.col.fi. lib.iii.concordat idē Deci.in consi.cxcix. col.fi.& in consi.dcxxxviii.vbi cōcludit dictum Bal.de tempore annorum mille verum non esse,etiā in antiquis de annis centum,propter antiquitatis fidem & auctoritatem.Ias.hic colum.v.in ii.limi.& in d.l. sciendum.ad fi.vi.col.dicit se vidisse illud dictum Bal.in pluribus doct.consiliis allegatum:& ꝙ licet non habeat contradicentem,contrarium tenet verius esse, per tex. l.si filius.C.de peti.haere.debuit tn̄ Ias.vidisse Curt.seniorem damnantem Bal.in cōsil.supra alleg.arg.tn̄ Iaso.respon.Balb.& Bru.praealleg. & Curt.Iunior in d.l.i.col. xiii.& dicam latius infra.

13 Ego † aūt quicquid laterent Cur.senior, Deci. & sequaces dico Bal.in dicto mille annorum rationabiliter & iuridice locutū fuisse:neq; adeo mirandam rem esse praecipuumq; & peculiare nihil esse in mandato (quicquid Deci.et sequaces dixerint) si rē bene intelligere voluerimus. Ea propter dico vobis idcirco non praesumi mandatū ex quocūq; temporis cursu: quia facti est. & facta regulariter non praesumuntur nisi probentur.d.l.sciendum.& l.si emancipati.vbi scripsi.C.de colla.c.cum in iurepericus.cum ibi not.per Abb.& alios de offic. deleg.& in c.i.de constitu. in vi.& in c.si forte.in verbo,sciente.de elec.lib.vi.& l. quatenus. vbi Deci. citat alios concor.i. eod.Hinc dici solet,ꝙ tempus non est modus inducendae obligationis.l. obligationum fere.§.placet.ff.de actio.& obli.Item ꝙ tempus non est modus inducendi nec subuertendi testamentum.Bal.in l.scimus. per illum text.C.de testa.& pariter si duo fratres bona paterna per decennium separatim tanꝙ diuisa possederint, quilibet vꝫ partem suam,nec sit in partibus inaequalitas magna,praesumitur facta diuisio: iuxta tex.cum gl. in l.pe.C.cōi diui.ab initioq; diuisisse praesumuntur,non autem nūc diuidere:quia tempus non diuidit,sed cōsensus presumptus ab initio temporis.finis enim principium suum respicit,& ei coniungitᵉ, operaturq; retro ab initio ipso cū sit vnus & indiuiduus effectus totius temporis.argu.l.eos.in prin.ff.de vsufru.Bar.notanter in d.l.i.col.iii.vbi Bal.ix.in vii.q.facit ad confirmationem praedictorum tex.l.quod ab initio.ibi,tractu temporis non conualescit.infra eo.ti.Hae sunt vere & fundamentales rationes,quare mandatum non presumatur;sicq; nihil praecipuum nihilq; pecu

liare in mandato est, sed non præsumitur, sicuti nec cætera facta regulariter præsumuntur. rationabiliter itaq; & iuridice locutus est Bal. in locis præalleg. & in consi. lxxxij. incip. Bertonus. col. ii. lib. iii. dicens illud esse certum, ꝙ mandatum nõ prę sumitur etiam ex cursu mille annorum nisi probetur, nec melius dicere potuisset, cum nunquam ex quocũq; cursu temporis præsumatur mandatum per prędicta, militant enim rationes adductæ semper quando allegatur, vt simpliciter mãdatum nulla alia ratione iustificatum, q̃ ex temporis diuturnitate, per prę allegata. Estq; adeo verum dictum Bald. quicquid perperam sentiant præalleg. scribentes, vt nunq̃ inflectat̃ neque limi. patiatur si consideretur solũmodo tempus, illiusq; longitudo, per rationes adductas. Et miror ꝙ Moder. Mediolanẽsis qui præsumptionum edidere tractatum de isto not. articulo verbũ non fecerint.

Sed quando probabiles aliquę coniecturę & prę sumptiones cum tempore concurrerent, seu iustę causę prę sumendi mandatum, dicendum esset prę sumi quidem mandatum, aliqñ cum minore cursu temporis, sæpe cum maiori. secundũ subiectam materiam, qualitatesq;, ac metũ coniectura, & prę iudicia, prout contingebat in casibus enumeratis per scribentes prę alleg. dum limitando dicunt tunc prę sumi mandatum, non sunt enim limi. ad dictum Bald. qui vt dixi loquit̃ in aliis terminis. sunt tñ declarationes in materia, vt infra clarius ponã.

14 Quando † enim quis pro vicario epi publice se gesit: ex epi mandato id fecisse prę sumitur, licet non probetur: secundum dominos de Rota decis. ccccxcix. in antiquis. sequit̃ loco prę alle. Fely. Rimi. in d. l. i. col. xiii. vbi deci. iiii. Balb. et Bru. Astẽsis præalleg. Intellige tu melius hanc primam restrictionem, secundum quod dñi de Rot. ibi declarant, notãtes acta in partibus coram officiali alicuius epi agitata, licet non probẽtur per literas patẽtes ipsius potestas dummodo a partibus nõ neget̃, prę sumi, quia ordinarius est. c. ii. de consue. in vi. c. romana. de app. co. lib. Si vero ab aliqua parte negetur dicta potestas, oportet ꝙ probent̃; quia res per negationẽ dubia efficitur. l. inter stipul. ff. de verb. obli. sed sufficit, dicunt, probari habilitationem, nominationem, & reputationem, ad hoc vt acta coram ipso facta valeant, iuxta l. barbarius. ff. de offic. prę to. cum ibi not. nam cum pro tali se publice gesserit, & toleratus fuerit, ac propter vtilitatem publicam validitatis gestorum, coram illo mandatũ ab episcopo factum præsumitur. Et nota non requiri illam diuturnitatem temporis de qua in superioribus. quicquid senserint Fely. Rimi. Deci. & alij. verum sufficit, ꝙ durante officio quod exercebat se pro tali gesserit, & publiceq; pro tali habitus reputatusque fuerit: per d. l. barbarius cum ibi nota.

15 Rursus † quando pro alio quis soluisset pensionem, ex temporis longitudine ad id faciendum mandatum habuisse præsumitur. secundum Deci. in dicta l. j. colũ. iiij. post Fely. & Dominos de Rota: sequitur ibidem Rimi. col. xiij. sequuntur etiam Balb. & Brun. in locis præallegat. & Deci. consi. xxxvj. col. iiij. Tu aduerte quod hæc præsumptio inducitur, quia verisimile non est quempiam sine mandato suum iactare, contra præsumptionem, de qua in l. cum de indebito. supra de probatio. soluisse. Et quia a communiter accidentibus soluentes ad id mandatum habẽt: ideo nimirum si præsumitur secundum Rimi. præallegat. Item aduerte, ꝙ Rota & alij præallega. quicquid dicat Deci. & sequaces, non exigunt illam temporis diuturnitatem: & videtur sufficere semel, bisve, soluisse existenti in quasi possessione exigendi eam pensionem. Quinimmo in puncto iuris talis decisio minime procedit: cũ factum vnius alteri tertio nocere non debeat. l. si vnus. §. ante omnia cum vulg. ff. de pact. nisi solutio dictæ pensionis facta fuisset sciente & non contradicente illo, qui debitor dicitur. tunc enim videtur ratificare, ad idque mandatum dare. argumen. c. ex parte decani. cum ibi nota. de rescrip. ita mihi videtur voluisse dominos Rotæ decisione xxij. in antiquis. Tertio

16 † præsumitur mandatũ quando quis probat iura causæ per dominum sibi tradita. l. fin. cum glos. in versicu. nulla. C. de pactis conuen. de quo tamen vide Roma. consil. ccccxlvj. colum. fina. & in singulari folio xxxviij. & xxxix. Alexan. in l. j. colum.

17 ij. de procurato. Quarto † in casu l. fin. ff. de vsucapio. pro empt. propter iustam causam credulitatis mandati præsumitur mandatum ipsum: & faciens actum sub prætextu ipsius mandati excusatur, vt per Francis. de Curt. in præallega. tractatu feud. col. iij. & in d. l. j. colum. xiij. Præsu-

18 mitur † pariter mandatum in casu l. qui in aliena. in princip. ff. de acquir. hære. &

in casu. l.si filius.C. de pet. hær. in hocque errore lapsus est Iaso.in locis prælleg. volens per illa iura probari, ꝙ præsumatur mandatum etiam vbi agitur de magno prę iudicio,prout in hæreditate ex diuturnitate temporis annorum decẽ,sed patet sol.ex dictis Alex.in d.l.qui in aliena. in prin. & Rimi.loco pręalleg.expreſſeq; arg.Iaſ.respondet Balb.loco pręalleg.& satis colligi respõ.potuit ex relatis per eundẽ Iaſ. in d. l.j.in iiij.lim.& in cõſi.cxlviij.col.fi.lib. iiij.dum referẽdo declarationem Bar. ad d. l.si filius.probat agi ibidem de modico ꝑiudicio.Et adhuc clarius dicas.non eſſe verum ꝙ ibi præsumatur mandatũ iuſſumq; patris præceſsiſſe, vt filiusfam. hæreditatẽ adiret.cum plura ibi cõcurrerẽt.primo causa præordinata ad talẽ acquiſitionẽ hæreditatis,quia delata erat hęreditas filio,ideo ex diutina poſſeſsione & patientia bene præsumitur actus consecutiuus ad causam prædictam.secus vbi non constat causam aliquam præcedere.Are.in d.l. qui in aliena.in.§.j.col.fi. vbi Iaſ.vij.item interueniebat vnitas personarum patris & filij, qui iuris fictione vna eademque persona esse censetur.l.fi.C.de impub. & alijs substitu. diuturnitas temporis & poſſeſsio rei. Alexan.in d.l.qui in aliena.col.ij. per illũ tex. item modicitas præiudicij patris & filij: vt per scribentes in d.l.qui in aliena.Iaso. in d.l.j.in iiij.lim.vbi Curt.colum.xiij. & Balb.loco pãlleg.immo vt Rimi. & Curt. ibidem tradunt tractabatur ibi de commodo patris præsumendo iuſſum in illius fauorem,non autẽ tractabatur de præsumendo mandato & iuſſu contra eum:prout in quęstio.nostra.Et ꝙ ibidem ageretur de leui præiudicio filij patet,quia & si hæreditas patri quæratur, quæ sibi acquiri poſſet si factus sui iuris adiret,modicum tamen præiudicium eidem infertur,propter spem quã habet in succeſsione patris quę considerabilis est l.nec ei.§.fina.ff.de adopt.secundũ Areti.in dicta l.qui in aliena.in.§.j.in ij.colum.Quæ tamen consideratio Areti.Rimi. & Curtij de leui præiudicio & de præsumptione iuſſus & mandati in fauorem patris non autem contra ipsum,videtur confundi, per tex. dicta l.qui in aliena.in prin.nam illa præsumptio aditionis hæredit. per filiũ præuio iuſſu patris,etiam contra ipsum patrem inducitur in fauorem creditorum, vt pater ęri alieno obligetur, sicuti ibidẽ. in princi.l.dicitur.& post Paul. de Caſt. voluit ibi Alexand.colum.fina.Reijcias itaque causam hanc de leui præiudicio, commodoque,ac fauore patris:& dicas id contingere propter concurrentem causam ad acquiſitionem hæreditatis,vt dixi pręordinatam,ac diuturnitatem temporis, longãq; poſſeſsionem rei. Item propter scientiam & patientiam patris, quæ quidem patientia inducit scientiam l.quotiens.la.ij. ff. de seruit.rit.gen.facitq; præsumi mandatum. l.qui patitur.ff.mandati. igitur nimirum si concurrentibus tot coniecturis. & causis mandatum seu iuſſus æquipollens,mandato præsumitur ibi.Quod tamen dicũt Aretin.Rimin.Curt.& alij de leui præiudicio & patris fauore potius ꝙ̃ damno, in d. l.si filius procedere poteſt existente solummodo differẽtia inter patrem & filium: secus vbi eſſet contentio etiam cũ creditoribus hæreditarijs, vt dixi.

19 Maius dubium est, † quando in alio instrumento enunciatur mandatum, an cum temporis diuturnitate præsumatur? Et dico ꝙ sic, modo simus in his quæ sunt de antiquo.dat enim antiquitas fidem & authoritatem instrumento enuncianti mandatum,vt propter cursum tanti temporis prę sumatur interueniſſe mandatum,non ex solo cursu temporis,neque sola ratione temporis: hoc enim non est potẽs, vt post Bal. dictum est supra.sed propter enunciationẽ mandati in instrumento antiquo factam.Et in his terminis proprie procedunt quæ in præalleg.consilio.lxxvj.scribit Curt. Senior,Deciusque & alij in locis supra alleg. faciunt quæ scribit Alexand.in l.iulianus. colum.j.per illum text. supra qui satisda. cogan.& per Guill. Caſsiado.in decisionibus Rotę in decisione.iij. sub.titu.de pro curat.Propterea paucis elapsis diebus petente quadam muliere restitui , & relaxari sibi bona,quæ olim tenebantur & postulabantur per ipsius genitorẽ,& tunc per conuentum occupabantur, tanquam ipsi mulieri spectãtia & pertinẽtia, cũ prima causa sit liberorũ & descendentiũ.instit.de hęre. quæ ab intesta.deferun.in princi. & in.§.j. opponereturque ꝙ bona erant feudalia , a quibus excludebatur fœmina ipsa, tam ex dispositione iuris communis, ꝙ̃ ex forma ducalis Subaudię celsitudinis decreti, & consuetudinis ipsius patrię, ad quod probandum exhibebatur quoddam publicum instrumentum recognitionis factę iã annis xl.præteritis,in quo enunciabat̃ mandatũ. dicebatur.n.talis ꝓcuratorio noĩe no.P.cõ stante instrumẽto mãdati & ꝓcurę recepto

per talem notarium, designatis etiã anno & die. omnia enim hæc nunciabantur & designabantur in instrumento prædictæ recognitionis procuratorio nomine prędicto recognoscit dictũ eius principalem vasallum & subditũ illustrissimi principis &c. seq; ab eodem illustrissimo principe tenere in feudum nobile &c. castrum cum iurisdictione ac talia bona particulariter, & distincte illa specificando. & respõderetur non constare de mandato quod non præsumebatur per prædictum verum probandũ erat. Replicabatur ꝙ in antiquis prout eramus attenta qualitate nostrorum temporũ quibus homines nõ diu viuunt. dictũ Bal. non procedebat, sed quod in superioribus dictum fuit negabatur nos esse in antiquis. Ad quod demonstrandum & intelligendũ scire oportet varias fuisse scribentium opiniones, quando tempus dicatur esse de antiquo. quidam voluerunt tempus quadraginta, vel quinquaginta annorum hisce maxime asperis temporibus antiquũ dici seu de antiquo. aut saltem id iudicis arbitrio relinqui: vt per Soci. in consi. lxxxix. col.
20 iij. lib. j. Nihilominus † tu firmiter tene requiri cursum & metam centum annorũ vt dicamur esse in his quę sunt de antiquo. Is enim est longeuus vitæ hominis terminus. l. fi. C. de sacrosan. eccles. hæcq; uera est & communis doctorum sentẽtia, a qua in iudicando & consulendo recedendum non est. vt dicunt & attestantur Ias. & alij in l. cum aliquis. C. de iure delibe. & in cõsi. suo cxlviij. col. fi. lib. iiij. & Deci. in cõsi. xiij. col. pe. & in consi. cccxxj. col. iiij.

SVMMARIVM.

1 *Furiosus nullum negocium contrahere potest. Neque matrimonium nu. 6.*

2 *Furiosus qui dicatur, Quomodo probetur, Quãdo præsumatur. Et quando posit puniri pro delicto.*

3 *Furiosus non potest puniri de homicidio commisso ante furorem.*

4 *Furiosus moriens in peccato mortali, quòd ante furorem incurrerat, est damnatus.*

5 *Furor quotuplex sit.*

7 *Dormiens delinquens punitur de culpa tantum.*

8 *Pupillus, qui fari potest, tutore authore omnia negotia agere potest.*

9 *Et quid si fuerit proximus infantiæ, vel infans. nu. 10.*

L. V. Paulus.

In negotiis contrahendis, alia causa habita est furiosorũ, alia eorum qui fari possunt: quamuis actum rei nõ intelligant. nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia negotia tutore authore agere potest.

Dividitur in duas partes In prima ponitur dictum. In secunda quę est ibi, nam furiosus. ratione ponit. hanc regulam plenius explicat Imperator in. §. furiosus. insti. de inuti. stip. sumitur autem hæc regula ex legibus adductis per gl. & Deci. tam hic ꝙ in l. furiosum. infra alleg.

1 No. primo † furiosum nullum posse negotium contrahere. nulla enim est eius voluntas, quia quod agit nõ intelligit, & per omnia absentis dormientis & quiescentis loco habetur: iuribus hic in princ. per Deci. allegatis. furor enim hominis mẽtẽ abstrahit, vt veram rerum substantiam discernere nõ possit. c. sicut. vbi Cardi. Alex. not. xlvij. dis. ideo in l. j. in. §. item acquirimus. ff. de acqui. pos. Bar. equiparat furiosum lapidi: sequitur Ias. in l. pupillus si fari. ff. de acqui. hære. Materia ista vtilis est & quotidiana, circa quam Deci. hic quædam scribit, sed plenius in l. furiosum. C. qui testa.
2 face. pos. Qui † dicatur furiosus: qũo probetur: an & qñ præsumatur: an tam in vlt. voluntatib. ꝙ in delictis ista procedant: & vtrũ furiosus posit vel debeat puniri, ibidẽ discussum inuenies. Et inquantum cõcludit
3 Deci. ꝙ † pro homicidio commisso ante furorem nõ puniatur superueniẽte furore, verum differatur executio: multi contrarium tenuere: sed hæc opi. cõis est & benignior, late Ias. in l. ex facto. in princ. in ix. col. vbi Aquen. v. & Ripa. xvj. plures limitationes ponentes. ff. de vulg. Bar. vero in l. nunꝙ. in. §. j. ibidẽ per præfatos alleg. ff. de vsuca. per illum tex. decidit quæstio-
4 nem theologicam. † de eo qui mortale peccatum incurrit, si furiosus efficiatur & ta-

lis in furore moriatur, in peccato mortali
dicitur decedere & cẽsetur damnatus. De-
ci. in d. l. furiosum. ad fi. sequitur. & Ias. pa
riter loco præallegato citans text. de quo
non meminit Bart. in c. maiores. col. iij. de
baptis. vbi probatur in ij. colum. & circa
5 finem capi. Furiosorum autem † quidam in
continua mentis alienatione sunt: quidam
habent dilucida interualla: aliquibus ta-
men breues induciæ: nonnullis maiores
ab huiusce modi vitio indicuntur, & me-
dijs furoris interuallis omnia facere, quæ
sanis cõpetunt hominibus, libere possunt.
Sed vt omittam doctorum philaterias in
locis preallegatis, duas habemus pulchras
leges sic determinantes in l. diuus. ff. de of-
fici. præsid. & in l. cum alijs. C. de curat. fu
rio. alij impetu furoris apparentis prægra-
uantur: nonnulli in conspectu inumbratæ
quietis sunt furoris signis non apparenti-
bus: de quibus in princip. l. quod meo. ff.
de acquiren. posses. & quantum ad iuris di-
spositionem non differunt. Deci. in l. huma
nitatis. colum. j. C. de impube. & alijs sub-
stitu. Est tamen casus specialis vbi furio-
sus fingitur consentire in. §. fi. l. ij. ff. soluto
matri. secundum glos. & Deci. hic. de quo
per omnes Moder. in d. §. fi. Et cum fu-
riosus, vt dicit tex. nullum negotium con
6 trahere possit. infertur, † ꝙ matrimonium
non contrahet, nec carnale, nec spirituale.
c. dilectus filius. de sponsa. c. sicut tenor. de
regul. l. patre furioso. vbi late Iason. in
iij. notab. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu-
ris. Semper tamen verum non est furioso
æquiparari dormientem, & quiescentem:
nam furiosus ex delicto non punitur. dicta
l. diuus. & clemen. si furiosus. de homicid.
7 secus † in dormiente, & delinquente: quã-
uis enim ex delicto non puniatur, ex culpa
tamen punitur, si defectus, vitijque proprij
conscius, ꝙ in somnijs puta solitus erat sur
gere, loqui, & alia facere, neque cauit ne
obesse posset tertio, si autem nesciebat, qꝛ
similia facere non consueuerat, nullo mo-
do puniretur. Bart. Alex. Are. Ias. & alij in
l. j. §. j. ff. de acquiren. posses. & Anchar. in
dicta clemen. si furiosus. Secundo princi
8 paliter not. † pupillum, qui fari potest, tu
tore authore omnia negotia agere posse. &
si enim in tali ætate, neque scire, neque di
scernere quicquã possit, nec discursum ra-
tionis habere cẽseatur, id est discretionem,
per quam possit deliberare, nec scientiam
per quam concludere & determinare ali-
quid valeat, in hisq; furioso similis sit, ab

illo tamen differt: quia principia quædam
intelligit, quæ sine discursu omnibus nota
sunt. exempli gratia, appetere bonum, &
fugere malum, quæ tamen sunt ignota fu
rioso: quia igitur intellectum aliquem ta-
lis pupillus habet, benigne receptum est,
vt omnia possit tutore authore, per quem
suppletur imperfectio pupilli. §. furiosus.
institu. de inuti. stipulat. l. pupillus si fari.
vbi scribentes notant. ff. de acqui. hęr. me
lior tex. in. §. infans. l. quãuis. ff. de acqui.
9 posses. Pupillus † tamen infans & proxi-
mus infantiæ furioso æquiparatur, secun-
dum Decium hic. de quo miror, nam pro-
ximus infantiæ alicuius est sensus & intel
lectus, quo furiosus caret: ideo vtilitatis
causa receptum est, vt id iuris datus pu-
pillus habeat quod pubertati proximus,
sicque a furioso differat. text. est apertus.
in dicto. §. furiosus. ad finem. contra quem
loquitur hic Deci. ad quod vide etiam So
cinum in. §. primo. l. j. ff. de acquiren. pos-
10 sessio. De pupillo † infante contrariæ
sunt scribentium sententiæ. Alexand. &
Areti. in dicta l. pupillus si fari. post Imol.
& alios per hanc legem, & præallegat. §.
infans. tenent, quod pupillus siue maior,
siue minor sit infante, dummodo fari pos-
sit, valeat cum authoritate tutoris actum
gerere: alias non. quæ opinio videtur qua-
drare huic legi & alijs superius allegatis
simpliciter requirentibus, quod loqui
possit: quasi tunc temporis iuris præsum-
ptione intellectum aliquem habeat, lege
prima. §. furiosum. ff. de actio. & obligati.
vt post Areti. declarant Moder. Perusi. in
l. prima. in. §. j. colum. viij. ff. de acqui. pos-
sessio. Socin. ibi in secunda colum. per plu
ra contrarium ostendit, quod minor in-
fante, eo ipso quod loqui potest, non cen
seatur intellectum habere: ideo ibi in pri-
ma colum. versicul. quartus casus. putat
iudicem ex indicijs, cum a iure hoc de-
terminatum non sit, arbitrari debere. Sed
lex ista & omnia præallegata iura solum-
modo requirunt eum pupillum posse fari,
prout Alexan. & Aretin. concludunt: qui
si intellectum in tali exegissent, id dixis-
sent: nec difficile fuisset exprimere. argu
men. text. lege vnicæ. versiculo sinautem
ad deficientes. C. de caduc. tollen. Illud au
tem certum est, quod tam pupillus do-
li capax, quam infantiæ proximus pos-
sunt stipulando sibi acquirere. plene Ia-
so. in lege prima. in. §. primo. colum. finali.
ff. de acquiren. possessio.

SVMMARIVM.

1 *Exempla gl. & Deci. reprobantur. Nouus intellectus ad hũc tex. & post. nu. 2*

2 *Verbum, voluit, quomodo intelligatur. Et de verbo, transferre. nu. 3. Et de verbo, voluerit. nu. 4*

L. VI. Vlpianus.

NON vult hæres esse, quia ad aliũ transferri voluit hęditatẽ.

IVRISCONSVLTVS hic de industria obscure loqueretur si cõem literã, & scribẽtes cõiter sequeremur: sed nos aliter sentientes, melius forte, dicemus & legem candori suo restituemus. Dixerat supra, eius esse nolle qui potuit & velle. prosequẽdo eandẽ materiam aliam regulam tradit, dicens, qui vult hęreditatem ad alium deuolui ipse non vult hæres esse: sicq; eius est nolle qui potuit & velle hęres esse. Gl. 1 ponit † quatuor exempla, quæ secundum Deci. huic legi non cõueniunt, nec adaptari possunt, & duobus primis exẽplis tex. hercle aperte refragat̃, dum dicit ad alium transferre voluit: cum in dictis exemplis cogatur facere, sicq; ab illius voluntate id nõ dependet. Vltimis vero exẽplis quamuis prima pars legis conueniat, quia pater & maritus in iuribus per gl. alleg. hæredes esse nolint: non tñ conuenit vltima legis pars, qui ipsi non sunt qui ad alios transferant hæreditatẽ, iuxta verba istius regulę. Et similiter reijcimus exemplum Decij, de. l si quis ita hæres instituat̃ si legitimus hæres. ff. de hæred. insti. quia hæres legitimus nolens hæreditatẽ vendicare, non est ille qui in institutũ hæreditatẽ trãsfert: sed est testator, ipse vero legitimus omittit vẽdicare. Præterea in casu illius. l. hæres. legitimus hæreditatẽ vendicare nolens nullo modo hæres efficitur: vt ibi patet. & tñ in aliũ hæreditatẽ transferens de necessitate per prius hæres efficit̃, l. si auia. C. de iure delib. scdm Deci. infra ad fi. commen. & tñ lex nostra vult ꝙ non efficiat̃ hæres. exẽplum igit̃ non procedit. Vides itaq; ex oĩbus exemplis datis nullum procedere nec verbis regulæ nostræ conuenire. Ego vt supra pollicitus sum hanc legẽ clarissimã tibi reddo sola litera mutata & restituta. legi, n. debet non transferre, vt cõiter habet̃, sed transferri. & tunc duo vltima exẽpla gl. & pariter exemplum Decij optime cõueniẽt. & alia multa faciliter dari possent, ꝙ ille qui voluit hęreditatem ad aliũ trãsferri, cum ipse hæres effici potuisset, hęres esse non vult. & hoc modo voluntatẽ eius declarat ꝙ ipse hęres esse nolit. Et sumitur hæc regula ex iure quod prius erat, vt clare apparet: & consequenter verbũ, voluit
2 † simpliciter intelligitur vt iacet. nec est necesse confugere ad expositionem factam per Deci. i. cum effectu de voluntarie transtulerat. & loquitur hic iurisconsultus de voluntate verbis declarata, non aũt facto, sicuti Deci. sensit, voluitque. Hic est meus nouus intellectus & planus ad hunc tex. ꝗ si bene consideretur aliter intelligi non potest. Si enim qui hæres esse poterat, in aliũ hæreditatem transferret, per prius ipse efficeretur hæres, nec posset etiam si vellet hęres esse desinere l. & si sine. circa fi. ff. de minor. gl. no. in l. in substitutione. ff. de vulg. ubi per scribentes. sicq; iurisconsul. frustra hic diceret, ꝙ nõ vult esse hęres. eius enim voluntas legibus repugnans non attẽderetur. De verbo aũt † transferre vltra ea quę
3 hic scribit Deci. quædam alia ponit in c. translato. in ij. lect. de constit. & in. §. fi. l. j. ff. de offi. eius. faciunt quæ dicent̃ in l. cui ius est donandi. infra eo. Pro intelligentia vero. §. si maritus. in fi. gl. allegati vidẽdus est Areti. in consil. xcj. col. j. De vi verbi
4 † voluerit. quod secundum subiectam materiam capitur cum effectu, id est voluntarie fecerit, iuxta glo. ij. l. fi. ff. de rer. diuisi. & probatur hic secundum vnam intelligẽtiam quam sequitur Deci. ego autem minime vt supra dixi. Hinc sumpta occasione Deci. quædã scribit, quibus plura possem addere: sed quia incidit me remittã ad Cæpol. rep. l. si fugitiui. col. ij. & xij. C. de serui. fugi. Barb. in c. fi. col. xix. versi. & subdit. de rescrip. & in consi. xxj. col. iij. & cõsi. xxiij. col. fi. lib. ij. & consil. lxxxj. col. j. & ij. vol. iiij. Alex. consi. xcviij. col. fi. lib. iij. Fely. in c. iusgentium. col. ij. in j. dist. decre. & in trac. de conatu. Ias. in l. fin. col. ij. C. de codi. Aquen. in l. si quis maior. col. j. C. de trãsa. Deci. in. §. j. l. pe. ff. de offi. eius. & tex. no. in l. labeo. supra de statu lib.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum est actus indiuiduus.*

2 *Paganus vnde dicatur, & quis dicatur.*

3 *Causa testati & intestati sunt contraria.*
4 *Quis non potest pro parte intestatus decedere. Amplia nu. 6. 7. 8. limita nume. 9. 10. 11. 12. 13. 14.*
5 *Ius accrescendi quare introductum fuit. L. si solus. ff. de acquiren. hæredi. quomodo intelligatur. L. Hæreditas ex die. ff. de hæredi. institu. ornatur post nu. 7.*

L. V I I. Pomponius.

IVS nostrum non patitur eundem in paganis & testato & intestato decessisse: earumq; rerum naturaliter inter se pugna est, vt testatus & intestatus quis sit.

Ad intelligentiam. l. & materiæ præ-
1 mitte † testamentũ esse actum indiuiduũ, ideo secundum scriben. relatos per Deci. nõ potest pro parte valere & pro parte nõ. l. si is qui. ff. de testa. & late tradunt Fulg. in cõsi. xxix. Pau. de Ca. in cõsi. clxxxix. in antiquis. Barba. consi. ix. col. vj. & consi. lviij. lib. iiij. Alex. consi. iiij. cv. & cxiij. vol. vij. Ias. consi. cxcvj. lib. ij. et cõsi. viij. lib. iij. & consi. clv. lib. iiij. & Deci. consi.
2 ccccl xxxviij. Secundo præmitte † paganum dici a pago, id est villa, hominem rusticum, semipaganum semirusticũ. hic pro homine non militante accipitur, tametsi vrbanus sit. & est vocabulum peculiare iurisconsultorum, a quibus duo hæc paganus, & miles, perinde vt opposita ponuntur. sunt de his penes historicos etiam ad manum exempla, ideo plus non dico. Ter-
3 tio præmittendum est, † ꝙ causa testati & intestati opponuntur, vt hic. & in l. quandiu. la ij. ff. de acqui. hære. & l. quandiu. infra eod. titu. ideo dicitur hic earum rerum naturaliter inter se pugnam esse: quia duo contraria in eodem subiecto simul stare nõ possunt. l. j. cũ no. C. de fur hinc exit illud nobile Dantis Poetæ dictum.

Assoluer non si po chi non si pente.
Pentir e voler non po star insieme,
Per la contradittion che nol consente.

facit lex vbi repugnantia, & ibi latius dicam infra eodem.
4 Est igitur regula iuris † nõ posse eundẽ pro parte testatũ & pro parte intestatũ decedere. ꝙ aũt sumpta sit hæc regula ex iure prius constituto, verba legis probant: dum dicit, ius nostrum. potuitq; sumi ex l. neq; enim. & l. si duobus. & l. miles ita hæredem. ff. de mili. test. cum si. cõcordat tex. no. in. §. non aũt vtiq;. insti. de hær. insti. facit l. j. & ij. ff. de acqui. hære. vbi quis pro parte adire nõ potest hæreditatẽ illã scindendo. Nã vt Bar. & alij ibidem scribũt, iura pro inconuenienti habẽt personam testatoris pro parte repræsentari. quæ ratio & si sufficiat in causa testati, non tamen sufficit in causa intestati: quia si pro parte adiretur ex testamẽto, pro parte ab intestato, repræsentaret defunctus in totũ, quod tñ non admittit: nisi diceres ꝙ repræsentaret sub cõtraria qualitate tanꝗ̃ testatus. s. & intestatus quod absurdũ est. Are. in d. l. j. paucis se expediens rationem esse dicit, quia vna eadẽq; res diuerso iure nõ debet censeri. l. eũ qui ædes. ff. de vsuc. quam rationem subtiliter declarat Soci. in l. si mihi & tibi. col. fi. ff. de leg. j. earum rerum, inquit hic iuriscõ. naturaliter inter se pugna est, vt decedat q pro parte testatus, & pro parte itestatus. hoc est dicere ait Soci. has qualitates repugnãtes reputari in eodẽ subiecto a lege ciuili, si repugnantes sunt: ergo naturalis ratio dictat in eodẽ subiecto stare nõ posse: vt scribit Philos. in ij. de generat. facit l. si ancilla. ff. pro soc. Si earum itaq; rerũ intra se pugna est, vniusest victoria: & causa testati tanꝗ̃ fauorabilior vincit: vt declarat Bal. in l. j. C. de indic. vidu. tol. alias esset, dicit ipse, repræsentare dimidiũ hoiem intellectualem, per mediũq; hominẽ secare: ideo qualitas testati & intestati in eodẽ subiecto esse non põt. neq; in eadẽ hæreditate repugnãtes qualitates dari, ꝙ adita, videlicet, sit, & nõ adita: ꝙ repræsentet & non repræsentet. & sequitur Soci. loco præallegat. Sicuti igitur naturalis ratio duo contraria simul & in eodem subiecto stare non patitur: ita nec lex ciuilis, vt probãt verba præsentis regulæ. ibi, ius nostrum. iuncto fine ibi, naturaliter inter se pugna est.
5 Et hæc † fuit ratio introductiua iuris accrescẽdi in causa testati, ne, vz, decedat qs pro parte testatus & pro parte intestatus: scđm gl. in l. seruus cõis ab altero ad fi. ff. de acquir, hæredi, vt hic per Deci, & licet

Alexan.& Rimi.in l.vnica col.fi.C. quando non pet.part.& latius ibi Iaf.col.iiij. et in l.re coniuncti.fol.vij. cũ seq. ff. de leg. iij.post Soci.in l.si mihi & tibi.in princ.in vlti.col.ff.de leg.j.aliquibus medijs eã ratione impugnare nitantur: communiter tamen per Bar.Odof.Rom.Dec.& fere omnes Moder.approbata est,nec ab ipsa receden.est.probaturq; in l.si duobus.ponderato contrario sensu in non milite. ff. de testa.mil.& in.§.non autem.instit. de hæred. insti.vbi ratio prædicta expræsse assignatur. Ad rationes & argumenta tenentiũ contrariam partẽ diuersimode respondent Dec.in d.l.vnica.in j.not.Crotus in reper. d.l.re coniuncti.col.xiij.vbi Lancel. politus,xxxiiij.& Ripa,xxj. cum seq. Alciatusq; lib.iiij.paradoxorũ.c. viij. vt p cos.

Maior difficultas est circa tex.l.si solus. ff.de acqui.hære.vbi, vno in pluribus partibus hærede instituto, & in parte aliqua dato substituto:si portionẽ vnam acceptauerit,accrescent aliæ etiam inuito, quãuis res ad causam intestati non reduceretur,propter dationem substituti,qui etiam ex voluntate testatoris deficientium portionem, in qua substitutus extitit, assequeretur. ratio igitur prædicta communiter a doct. assignata,ne pro parte decedat quis testatus, & pro parte intestatus bona non videtur: cũ generalis non sit,per iura vulg. Curt. Crotus.Ripa,& Alciatus in locis præalleg. post tamen Pau.de Cast.& Are.in d.l. si solus.id ibi dicunt esse, vt seruetur volũtas testatoris,quam fuisse,aiunt, vt institutus acceptata vna parte,habeat & reliquũ hæreditatis:& quãuis testator substitutum dederit,id minime fecisse animo diuidendi hæreditatẽ respectu instituti:sed ꝑpter dubium repudiationis totius ab hærede faciẽte,voluisseq; sibi prouidere medio substitutionis:& legem sequi voluntate defuncti vt successionis parte acceptata,aliæ etiam inuito accrescant,iuxta tex.l.j. & ij. ff. de acquir.hære.Nec refragatur ꝙ voluntas testatoris in iure accrescendi super causa testati parum curetur,aut a lege consideretur: quandoquidem etiam contra eius voluntatem a lege inducatur hoc ius accrescendi. d.§.nõ autẽ:& propterea ius accrescẽdi prohibere nequit,vt post alios scribit Deci.in d.l. vnica.in ij.col. facit text. l. nemo potest.ff.de leg. j.& l.ius publicũ. ff. de pac. Quia responderi potest defendendo rationem prædictam, id procedere, quando super iure accrescendi,illud puta prohibẽdo, vellet testator disponere contra legem faciendo,quod non potest,per prædicta,alias secus.nimirũ igitur si in casu. d. l. si solus. propter defuncti voluntatem tota hæreditas hæredi qui vnam partem acceptauit, etiam inuito per ius accrescẽdi acquiritur. immo secundum Fulg.Alex.& Rimi. non agitur in d.l.si solus.de iure accresc.

Ampliatur hæc regula tribus modis per
6 Dec.hic. primam† ampliationẽ de pupil. substitutione quam pater pro filio facit,cõprobare potes:nam substitutio censetur testamentum filij.§.j.insti.de pupil. substitu. ergo eadem ratio præsentis regulæ,ne quis testatus intestatusq; decedat, pariformiter militat in pupillari substitutione. Restringe tamen ampli.hanc, quando filio legitimo & naturali substitutus foret pupillariter ipsius testatoris illegitimus filius: vt p Soci.in tract. fallentiarum (si eius fuit) in cccc.regula.

Ampliatur pariter regula non solum re-
7 spectu substantiæ:verũetiam† respectu temporis, quia nõ potest quis pro parte tempo ris decedere testatus & pro parte intestatus.§.hæres & pure.instit.de hæredi. insti. vbi hæres & pure,& sub conditione institui potest:nõ autem ex certo tempore,vel ad certum tempus, vt post quinquennium a morte testatoris, ex Calendis illis, vel vsque ad Calendas illas, hæres esto : adiectumq; diem pro superuacuo haberi placuit,dicit ibi imperator,& perinde esse debere, ac si pure hęres ĩstitutus esset. Ad idẽ tex.in l.hæreditas ex die. ff.de hæredi. instituen.& in l.miles ita hæredem.ff.de milit.testamen.ibi,& quod in bonorum portione ei licet hoc, etiam in temporis spatio licet,non modicum sit ex eodẽ priuilegio competat:secus ergo de iure communi. d. l.hæreditas ex die. De qua materia late p Anchar.in consi.xlvij.& cclxxxj. colũ.j. in fin.& in fine consilij Pau.de Cast.in cõsil.ccij.in antiquis Soci.consil. xiiij.lib.j. Angel.Areti.in d.§.hæres.Deci.in consil. cclxxviij.& cccccxcvij.& in l.incerti.ad finem.C.de milit. testa. quæ omnia signa ad l.hæreditas ex die.

8 Ampliatur etiam, † vt cum duobus testamentis decedere quis nequeat. l.fi.ff. de hæredi.institu.tradit Corn.in auct.ex causa.colũ. xxxj. C. de liber. præter.& Soci. in l.moribus.col.ij.vbi limitat. ff.de vulg.

9 Limitatur modo prædicta regula† primo in militibus, quorum voluntas sola in testando spectatur, ideo pro parte testati &

pro parte intestati, pro libito decedere possunt. l. si duobus. &. §. nõ autem prealleg. & satis innuit hec litera, quod procedit (vt inquit hic Deci) tã respectu substantiæ & patrimonij, ꝙ̃ tẽporis. l. miles ita hæredem. ff. de testa. mil. specialique militum prerogatiua hoc, secundum Deci. dispositũ fuit. nam ꝙ hereditas corpus sit a. l. imaginatum, defuncti personam repræsentans, ex rigore iuris ciuilis est: vt per Bart. in rub. ff. de acquir. hæredi. qui rigor in testamẽtis militum non seruatur, sed mera iurisgentium equitas. l. j. ff. de milit. testa. Soci. in l. si mihi. in fin. princi. ff. de leg. j. & Calderi. loco infra alleg. Et ideo volente milite in sua hæreditate iuri accrescendi locus non erit, cum cesset ratio inductiua ipsius iuris accrescendi, ex quo testatus & pro parte intestatus pro libito decedere potest. De tali tamẽ voluntate constare, liquereq; debet: cum in dubio iuris communis, nõ iuris specialis viã eligere presumatur. l. iij. C. de testa. mil. l. si certarũ. ff. de testa. mili. Deci. hic. & in d. l. iij. in vlti. not. Ideo ius accrescẽdi locum habebit etiam in milite, nisi iure militari ex priuilegio sibi competenti testatus sit. l. si miles vnum. ff. de testa. mil. vel quando essent distinctæ hæreditates seu patrimonia, vt quia vnum in paganicis alterũ in castrẽsibus instituisset heredem. d. l. si duobus. aut vnus tm̃ esset institutus in paganicis, vel in castrensibus, institutus enim in vno dictorum patrimoniorũ, vel in parte vnius ex eis, non consequitur alterũ patrimoniũ, siue cohæres institutus fuerit solum in altero patrimonio, siue in vtroque: vt per Cor. post alios in l. j. col. fi. C. de testa. mil. Et quicquid ibi in fi. commenti scribat Deci. concludit etiam Corn. ibi cum communi, ꝙ. §. si ex fundo. l. j. ff. de hære. insti. locũ habeat etiam in milite, vt nõ cẽseat̃ velle residuũ auferre instituendo quẽpiam absque dictione taxatiua in vna re uerũ sub censura iuris communis ipsum residuũ relinquere, vt etiam per Are. insti. de hęred. insti. in. §. hæreditas. Et prædicta lim. de militibus. extenditur etiã ad piam causam: & ad testamentum inter liberos. Deci. hic & in terminis Calde. in consi. xxiij. an testamentum, ad fi. sub rub.

10 de consti. Secundo lim. †vt regula procedat ab initio: sed ex post facto. i. post aditã hereditatẽ, secus: quia pro parte decedere testatus quis põt, & pro parte intestatus.. secundũ glo. & Deci. hic, p l. circa. vbi Pau. de Cast, not, ff. de inoffi. testa. De ratione, vltra hic per Deci. posita, vide Pau. de Ca. in l. pen. ff. de iniusto rupt. sed cum regula tẽpus mortis respiciat, & exceptio tempus hæreditatis iam adite, hec non est propria

11 limitatio. Ad tertiam lim. †de lege, vel statuto, ex quorum dispositione decedere quis potest pro parte testatus, & pro parte intestatus: addenda vidẽdaque sunt ea que scribunt Soci. & Moder. in l. moribus in not. ff. de vulg. Bald. in l. j. C. de secun. nup. omnes docto. in l. in substitutione supra de vulg. item non est limitatio ad regulã: quia ius hoc patitur tunc. Circa quartam lim.

12 †sumptam ex l. j. C. de secun. nup. Deci. defendit glos. ꝙ non sit limitatione: verũ institutus, qui vltra metam ibi taxatam & positã capere nequit, restituat: inde quod excedit portionem per legẽ relinqui permissam. vide Bald. in d. l. j. colũ. fina. C. de secund. nupt. Areti. & Ias. & alios in d. l. si is qui. ff. de vulg. reprobantes hanc glo. & est communis scribentium sententia, secundũ præfatos, ꝙ vltra tertiam partem bonorũ, de qua ibi, succedant venientes ab intest. de quibus lex ibi meminit. nec sit nouum quempiam decedere ipso iure pro parte testatum, & pro parte intestatum ex dispositione. legis, & pro veritate (quicquid hic dicat Deci.) communis doctorũ intelligentia conuenit verbis. d. l. j. volentis, ꝙ maritus solummodo habeat illam tertiam partem, reliqua bona personis ibi nominatis applicẽtur. neque fit ibi verbum iuris accrescendi, de quo hic loquitur Deci. Sunt

13 †nonnulli, alij casus, in quibus paganus potest pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere: de quibus vide Alex. in apostillis ad Bar. in l. j. col. xiij. in apostil. incipiente. not. secundum istam. C. de summa trin. Soci. in asserta fall. supra alleg. & Ripam in repet. l. re coniuncti. colum. xxij.

14 Postremo lim. †vt per Cor. in auct. ex causa, col. xxxj. versic. & secũdum hoc. C. de liber. præter. vbi sequendo opin. Bart. & communem, ꝙ ibi agatur ad legata actione ex testamento: dicit, verba illa, Cætera firma manent, non sumi diuersimode, sed limitari potius præsentem regulam, prout in simili limitatur regula, ꝙ paganus cum duobus testamentis nequeat decedere. l. fina. ff. de hæredi. instit. inquit enim, dici posse illam regulã debere principaliter cõcedi, & procedere circa institutionem hæredis, quæ caput est testamenti & successionis hæreditarij iuris, vbi defunctus vniuersaliter repræsentatur, quod curæ non

est, licet circa legata aliud contingat. prout in simili in d.l. fina. quis decedit quo ad institutionem cum vno testamento, & quo ad legata cum alio.

SVMMARIVM.

1 *Consanguinitas, quæ est a natura, & procedit ex sanguine tolli nequit: secus in iure & effectu ex ipsa consanguinitate pro ueniens.*
2 *Deus non põt q̃ produxit ingenita facere.*
3 *Alimenta an possint tolli statuto vel pacto.*
4 *In omnibus causis in quibus filius potest exhæredari, possunt etiam eidem denegari alimenta.*
5 *Legitima an possit tolli per statutum: quòd non, sed bene minui.*
6 *Legitima potest tolli per pactum.*
L. si quando. §. & generaliter. C. de inoffi. testa. ornatur.
7 *Argu. de statuto ad pactũ quãdo procedat.*
8 *Lex maiori fauore prosequitur alimenta quam legitimam.*
9 *Defensio quãdo possit per statutum tolli.*

L. VIII. Pomponius.

IVra sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.

1 INTELLIGO hanc legem de † consanguinitate ipsa, quæ est a natura. prout etiam in l. ius autem agnationis. ff. de pac. secundum vltimam lectu. glos. quę verior est vt verba illius legis indicant, dum probat a simili de dicere nolle se esse filium alicuius: nisi enim de ipsa naturali consanguinitate & coniũctione intelligeret, simile nõ esset bonũ. Iura aũt ab eadẽ cõsanguinitate ꝓuenĩetia bene tolli põt: vt hic p Deci. post Bal. & Rom. per doct. post gl. instit. de capit. dimin. in. §. qđ aũt. & in §. fi. insti. de legit. agna. tut. p Curt. in apostil. ad Pau. de Ca. in d.l. ius aũt qcquid. ibi. cõtra Roma. dixerit Iaso. facit ẽt. l. abdicatio. C. de pat. pote. & quę ad illã scribũt Mod. Mediolan. lib. ij. dispu. c xxviij. hinc Aret. in d. §. qđ aũt notat, ꝙ ius ꝓcedens ex sanguine, & a natura, nequit tolli: secus in iure & effectu ex sanguine ꝓuenientibus, naturalia. n. sunt immutabilia. d. §. fi. & insti. de iure nat. in §. vlti. cũ not. per Arc. & Fely. i c. si diligẽti. colũ. j. de foro cõpet. facit l. maximũ vitiũ. C. de liber. p̃tc. Et ꝓpterea ipsum ius sanguinis necessitudo nũcupatur. l. fi. ff. de iust. & iur. & huiusce necessitudinis infinita est ęstimatio, vt dicitur in l. nõ est singulis infra eo. Et qui ob ius istud sanguinis coniuncti sunt, necessarij dicuntur. Aul. Gell. in noct. atti. c. iij. lib. xiij. cuius quidẽ necessitudinis infinita ꝓpterea diciẽ ęstimatio. l. nõ est singulis. §. j. infra eo. titu.

Et ad cõprobationem eius qđ in regula ista dr̃, facit tex. in auct. de ęqual. dotis. in §. j. ver. quę igitur. dũ ait, qđ enim factum est, infectũ manere ipossibile est: immo vt
2 Phil. & theologi dicũt, nec deus, † qui põt omnia, posset quę ꝓduxit ingenita facere: quia hoc cõtradictionẽ implicat, factum & nõ factũ: & deus nõ põt ea quę cõtradictionẽ implicãt. Ias. late in l. j. in. §. si vir. ff. de acquir. poss. ideo nimirũ si lex iura sanguinis. i. cõsanguinitatẽ tollere nequit. Et facere ꝙ filius nõ fuerit filius. Et ꝙ ille q traxit ab aliquo sanguinẽ, nõ traxerit: Quãuis, vt supra dixi effectũ inde prouenientẽ tollere possit, facereq; quantũ ad effectũ vt facta pro infectis habeant. text. est not. in clem. vnica de immun. eccle. & in l. non dubiũ. vbi Ias. colligit. C. de legi. tradit gl. de deo loquens, in c. si Paulus. xxxij. q. ij. & vnde hæc regula desumpta sit præscripta satis demonstrant.

3 Ex prędictis infertur ad qõnem † alimẽtorũ, q̃ de iure naturali deberi videtur, an per statutum, aut pacto tolli possunt? Fede. de Senis in consi. lx. & cxlj. cõcludit non valere pactũ de alimentis non petendis, & Cur. in tract. de cõsue. super c. fin. fol xxij. col. iiij. ver. ex hac cõclusione. post Abba. non subsistere cõsuetudinem, vt filij a parentibus nõ aluntur, docet. quãuis de prędictis non faciat Deci. mentionẽ, tenet tamẽ tam per pactum, q̃ per statutum fieri statuiq; posse, ne præstentur alimenta: vt per eum. Aquen. etiam in l. j. in. §. ius naturale. ff. de iur. naturali. colligit ex tex. illo, ꝙ liberos alere est de iure naturali: idest inclinationem & instinctum ipsum alendi liberos de iure naturali esse, necessitatem vero de iure ciuili causatam, per l. si quis a liberis. & totum titu. ff. de liber. agnos. quod patet, quia in pluribus casibus necessitas illa remittitur, vt in d. l. si quis.
4 Et inter cætera dicit, † ꝙ in oĩbus casibus, & oĩbus ex causis, ex qbus filius exhęre-

dari potest, eidem alimenta denegari possunt: vt ibi per eum. Ex causa igitur legitima obligatio alimenta prestandi tolli potest, faciunt quae inferius dicentur de legitima ex naturali iure debita, quae ex causa in totum tolli potest: hinc etiam Fely. in c. si diligēti. colum. j. de foro compe. ex limitatione, ꝙ iuri naturali renūciari nequeat, quartum infert Correlarium iuris alimentorum, cui renunciari non potest. l. cum hi. ff. de transactio. restringendo se ad alimēta futura, & ad debita ex testamento: non autem ad debita ex contractu, de quibus per Deci. in l. de alimentis. colum. fi. C. de transa. Item intellige secundum Fely. loco praeallega. de alimentis proprio iure naturali debitis, puta filijs. c. ius naturale. ibi liberorum educatio. j. dist. ideo secundum Specu. in titu. qui filij sint legiti. in. §. j. filij renunciare non possunt alimentis per patrē debitis: secus in alijs, quae non proprio naturali iure debentur, sicut a filio patri, quae per pactum tolli possunt, quia solummodo ex aequitate illa debentur vt benefacienti benefaciamus: vt ibi per eum.

5 Quid autem † de legitima ex iure nature debita an per statutum tolli possit? Deci. hic post alios quos refert concludit, minui posse: & ex causa in totum tolli: secundum communem scribentium opi. adde Iaso. in l. quoniam in prioribus. C. de inoffi. testa. Alciatum in tracta. de praesumptio. in viij. praesumptione, primae regulae. Brun. Asten. in iij. volu. de constit. stat. & decre. in verbo legitima. col. iij. & in tracta. exclud. foemi. fo. j. & Soci. consi. cl. lib. j. Deci. consil. xix. col. iij. & consil. cvj. colum. fina. & consi. dxxv. colum. j. Cur. in tractatu de consuet. super c. fi. char. xxij. col. iiij. versi. secundo infertur. Bald. no. in tract. de dote. fol. xiiij. vbi concludit, statutum posse legitimam in totum tollere, sed non dotem nec alimenta, quae de iure naturali debita sunt. Tamen Franc. Ripa lib. j. respō. c. vij. vult legitimam, secundum communē opi. minui posse, sed non tolli: nisi loqueremur de illa quae ascendentibus debita est, & quae non debetur de iure naturali, sed de iure positiuo: vt hic etiam per Deci. circa fi. ideo facilius tollitur. facit quod dictum fuit de alimentis patri per filium debitis, ꝙ pacto tolli possunt. Et opi. ista aequa, verior, & magis communis videtur, vt ex adductis in praedictis locis constat, ꝙ legitima, videlicet, iure naturali debita possit per statutum minui, non autem in totum

6 tolli nisi ex causa. Pacto † vero eius cui debita est videtur posse tolli, & illi in specie renunciari: vt per Fely. in d. c. si diligenti. colum. j. & probatur in. §. et generaliter. l. si quando. C. de inoffi. testamen. de cuius intellectu & materia variant docto. multa circa praedicta scribentes. vide Cor. in consi. cclxv. lib. iij. Soci. consi. lxxix. lib. ij. & xviij. col. fi. lib. iiij. Ias. consi. ccvij. libr. ij. & cxxxj. lib. iiij. Curt. Iuni. in consi. xxj. & clix. Rouinum in repeti. §. & quid si tantum. col. lxviij. cum sequentib. & Deci. in consil. ccccv. & dclxxxvij. Quod si op-

7 ponas † de glos. rubri. C. de decur. lib. x. quę vult fieri per statutum posse, quod per pactum fieri potest. Respon. conclusionem procedere vbi est eadem ratio, secus si diuersa: quia nonnunquam aliquid fieri potest per pactum, quod per statutū fieri prohibetur. princeps enim ligatur pacto. c. i. de probatio. non autem lege vel statuto. l. princeps. supra de legib. & l. digna vox. C. eod. titu. Item per pactum remitti potest iuramentum ab eo in cuius fauorē prestitum fuit. c. ii. de sponsa. & tamen non potest per stat. tolli Alex. plene in consi. lix. lib. i. Deci. in l. nec ex praetorio. ad fin. infra eod. titu. quibus vltra ea quae ibi dicentur, adde not. per Aquen. in l. non solum. in §. morte. col. iii. de no. oper. nuncia. & in repeti. l. vt vim. colum. ii. & iii. de iustit. & iure. vbi dicit fieri aliquando posse per pactum, quod non potest fieri per statutum, quando pactum respicit praeiudicium paciscentium, quia statutum publicum incōmodum concerneret: vt per Bald. in l. fi. in §. illud. ad fi. C. de tempo. appel. vbi patet appellationem tolli posse per pactum, non per statutum. Item per pactum remitti potest iuramentum testis, non per statutum. Felyn. in cap. constitutus. colum. viii. de rescrip. Item licet pacto prohiberi possit ne res in ecclesiam transeat, secus tamen est per statutum. Fely. in c. ecclesia sanctae Mariae. in vlti. chartis. de constitutio. facit quod scribit Alexan. in l. i. colum vii. ff. de re iudica. dum concludit, ꝙ iudex possit alterare tempus appellationis, quod tamē fieri nequit per statutū. Idq; in dictis casibus contingit propter rationis diuersitatē. pactum enim, vt diximus, priuatum incommodum tantummodo respicit: & in re sua quilibet est moderator & arbiter: vnusquisque iuri pro se introducto renunciare potest. iuribus vulgar. sed statutum esset contra publicam vtilitatem vel autho-

ritatem superioris, ideo nimirum si per statutum legitima tolli non potest, secus vero per renũciationem & pactum illius cui est
8 debita. Et sicuti ex prædictis liquet, † lex maiori fauore prosequitur alimenta q̃ legitimam. multi etenim firmant legitimã per statutum tolli posse: qui quantum ad alimẽta id negant: vt per Bal. nouellum, & Alciatum in superioribus relatos. Rursus iuri legitimæ pacto renunciari potest, non iuri alimentorum, vt dictum fuit. nec mirum, quia ab ipsis vita hominis dependet. l. vel necare ff. de libe. agnoscen. l. cum hi. in. §. modus autem. ff. de transaction. & notatur in
9 l. de alimentis. C. de trãsaction. De † defensione vero an posit per statutum tolli: vide Deci. in rub. de appellatio. in iij. q. & in l. vt vim. col. j. supra de iusti. & iure, concludentem q̃ sic ex causa: aliter non, vt ibi per eum.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, semper, quomodo accipiatur.*
2 *Obscurum an differat ab ambiguo. Et vnde dicatur. nu. 3.*
4 *Dubium verbum, quomodo accipitur.*
5 *Voluntas hominum in primis inspici debet. Secundo verisimilitudo nu. 6. Tertio ad proprietatem uerborum nu. 7. Quarto ad consuetudinem regionis nu. 8. Quinto hæc regula. nu. 9.*
10 *Legatum ad pias causas large debet intelligi. §. fi. l. titia. ff. de aur. et arg. lega. quo modo intelligatur.*
11 *In voto deo facto stricte quando procedatur.*
12 *In contractibus stricte proceditur, & de minimo Intelligitur. limita. nume. 13. 14. 15. 16. & 17.*
L. veteribus. ff. de pact. ornatur post nu. 16.
17 *Verba in omni materia accipiuntur secũdum subiectam materiam.*
18 *In delictis quòd minimum est sequimur. limita nu. 19. 20 21. 22.*
L. item mella. §. si plures. ff. ad l. aquil. ornatur post nu. 20.
23 *Delictum plura territoria tangens, vnicuique iurisdictio in solidum cõpetit, præuentionique locus est.*
24 *Non solum in quantitatibus verum in speciebus quòd minimum sequimur.*
24 *In sententijs quòd minimum est sequimur.*
25 *Et quid in iudicijs.*

L. IX. Vlpianus.

Semper in obscuris quod minimũ est sequimur.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. & prima facie superflua videbatur ob duas sequẽtes regulas quarum prima est in l. semper in stipul. secunda in l. in obscuris. quę idem plusq; dicere videbantur. sed diligenter cõsideranti aliud est propter diuersitatem ipsarum regularum, nullaque est quæ precise loquatur in terminis præsentis regulę. & ita generaliter: vt infra dicetur. In text.
1 ibi semper, † nota regulam tradi vniuersali vel generali signo vt fieri debet sicuti vidimus post glo. in l j. supra eo. & quamuis tex. dicat semper, non tamen procedit semper quod hic dicitur: vt infra apparebit, ideo expone, semper, idest communiter & regulariter secundum naturam huiusce tituli, ad hoc text. cum glos. in l. j. in verbo semper ff. solu. matri. vbi Ias. colũ. viij. Et plura de his vniuersalibus & generalibus signis quæ ciuiliter intelligi debent & cũ temperamento: vt per Felyn. etiam in prohemio Rex pacificus. In tex. ibi obscuris
2 † an obscurum differat ab ambiguo ponit Deci. in c. fin. in iij. not. de consti. concludens ambiguũ dici, quod pluribus modis: obscurũ, quod nullo modo intelligi potest. idem videtur sentire Felyn. in prohemio decret. colum. ij. Et male meo iudicio, quia obscurum intelligi potest seu interpretari licet cum difficultate, iuxta illud. dum breuis esse laboro obscurus fio. & cõtra Dec. est tex. in l. veteribus. ff. de pact. & in hac l. cum similibus vbi obscura dispositio valet & interpretationem capit secundũ regulas istius tit. Quod si nullo modo intelligi posset nullius roboris vel momẽti esset: arg. tex. no. in l. sed & si pupillus in. §. proscribere. cum ibi not. ff. de instit. & per Signorol. de Homodeis pulchre in consi. lix. Pau. de Cast. in cõsi. cccxxxiij. in antiquis. Ioan. de Ana. in consi. xxv. & ibi Fely. in c. ex parte decani, col. xiij. & xv. de rescri

Et dicit poſt Zabarellam Guido papę in q.ccxlij.ꝙ ſi fuerit productum inſtrumentum non intelligibile,vel per quod pars inſtrui non poſsit,pro nõ producto habetur. & ſimiliter obſcure libellans pro nõ libellante reputabitur. Bal.in l.edita.col.xviij. C. de eden. & text. in l.de ętate. in.§.nihil intereſt.cum gl.in verbo,obſcure.ff. de interrog.actio.allegatus per Deci.loquitur in reſponſione interrogatorio data,quæ debet clara eſſe ne interrogans incertus dimittatur:ideo ſi obſcura ſit,pro non data habetur nulliuſque eſt momenti,accedant quę ſcribit Alex.in conſi.xxxiij.lib.ij.Felyn.loco præalleg.dum tractat de obſcura,ambigua, & dubia diſpoſitione. Deci. in conſi. dxl.

Aliam declarationem inter Ambiguum & obſcurum ponit Aul.Gell.in noct. atti. c.ij.lib.xj.quem ſequitur Soci.in l. in ambiguo. colum.j. ff. de rebus dub. ꝙ ambigui verbi natura ſit duo vel plura dicere: obſcuri vnum,ſed de quo ſenſerit loquens
3 latens ſit & abſconditũ. Vt enim ſcias † obſcurum dicitur latens abſconditum & ſine lumine,componiturque ex ob & curo ſiue cura.ſ.litera interpoſita: ꝙ ea quæ obſcura ſunt curam omnibus obijciãt. Ambiguũ quod in ambas partes agi animo poteſt,licet & de pluribus intelligi quandoq; poſſit.Cic.ad Heren.lib.j.ex ambiguo controuerſia naſcitur cũ ſcriptum duas ſententias aut plures ſignificat hoc modo: Tullius meus hęres Terentię vxori meę triginta pondo vaſorum argenteorum dato quę volet.poſt mortem eius pretioſa vaſa & cælata magnifice,petit mulier:filius ſe quæ ipſe vellet in triginta pondo debere dicit. conſtitutio eſt legitima ex ambiguo. Vt igitur ex prędictis apparet ambiguũ eſt quod in ambas partes agi poteſt.hinc illud. Satyrici: Ambiguum cum iter eſt & vitæ neſcius error,obſcurum cuius ſenſus enucleatio ſit difficilis,& mens proferentis latẽs, vt ſi quis fundum leget, quamplures enim ſunt fundi.Et ſi prædicta confundantur & promiſcuę ſępe ponantur accipianturq;, vt per gl.ĩ l.veteribus ſupra de pac. triplexq; eſt ambiguitas,iuris,facti, & perſonæ, vt ꝑ glo. in c.vlti.xxiij.diſt.& archiep. Florẽ. in prima parte ſummæ, ſuper regula in dubijs, & ibi ponunt,an vbi facti ambiguitas eſt,certa poſsit proferri ſententia in præiu-
4 dicium alicuius dę dubio † autem,an a prędictis differat, & quomodo reddatur quid dubiũ,dicemus in l.ſemper in dubijs eo.ti.

Inſeritur etiam præſens regula in c. obſcurus.de regu.iur.in vj. & ſecundum glo. hic & ibi Dyn.& Ioan.Andre. & plenius Dynum in c.inſpicimus,illo eo.titu.

Hęc regula locũ habet duntaxat in ſubſidiũ deficientibus alijs regulis quæ ponuntur in l. ſemper in ſtipul.& in l. in obſcuris in
5 fra eo.titu.In primis † enim & ante omnia inſpici debet quod actum, potius quam id quod dictum fuit.l.iij.C.plus val.quod agitur.& dicta l.ſemper. intellige expreſſe vel tacite.vt ibi dicitur & declarat glo. in d.c. in obſcuris.& clarius Azo exemplificans in tit.de rebus dub.Dec.quę in d.l.ſemper. primo enim dicit Dynus voluntatem ſequimur ſi de ea apparere poſsit.iuribus per eũ alleg.& l.iij.in fin.C.de lib. præter. & de verbo.ſignifi.c.in his,eleganterque ſcribit Cice.in oratione pro Aulo Cecinna, quæ eſt xxviij. charta. iij. Vbi non ex verbis, ait,actum pendere: ſed hominum conſilijs & auctoritatibus verba ſeruire. voluntas, inquit,totum facit:quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet,verbis omnino non vteremur ſed quia id fieri non poteſt verba reperta ſunt,non quæ impedirent. ſed quæ indicarent voluntatem.Et Hierony. ſuper Epiſtolam ad Galathas teſtatur,non in verbis ſcripturarum eſſe euangelium , ſed in ſenſu:nõ in ſuperficie, ſed in medulla:non in ſermonum folijs,ſed in radice rationis . Item in verbis ambiguis & multiplicibus , vt dicunt theologi,non eſſe recurrendum ad cõmunem intelligentiam:ſed potius ad intentionem loquentium,quorum interpretationi ſtandum eſſe,dicunt:niſi conſtet aut probabiliter vel violenter præſumatur , ꝙ eo ambiguo modo loquendi vſus ſit ad decipiẽdum,vel ad alium malum finem: vt per Ioan.Picum in ſua Apologia circa fi. j.q.

Secundo ſi de voluntate non conſtat , id
6 † quod eſt veriſimilius inſpicitur.dicta l. in obſcuris infra eo.& in præalleg.regula inſpicimus: & per Azon. loco ſupra citato Quæ quidem veriſimilitudo ex pluribus habetur:vt per Dyn.Ioan.And. & alios loco præalleg.& pulchre per Soci. in l. cum teſtamento.ff.de rebus dub.& aperte probatur in l.nummis.ff.de leg.iij.dum dicitur nummis indiſtincte legatis hoc receptũ eſt vt exiguiores legati videantur,ſi neque ex conſuetudine patrisfa.neq; ex regione vnde fuerit, neq; ex cõtextu teſtamenti poſſit apparere.hocque ideo eſt. quia proxime accedit hominis voluntati . Tertio recurrendum eſt, ſecundum ſcribẽtes præ-
7 allegatos † ad propriam verborum ſigni-

cationem:iuxta l.non aliter.de leg.iij. Cir-
ca quod membrum plura dici possent : sed
te remittam ad Roma. in consil. xvj. &
cxxvj. Anchar.consil. ccxix. & cclxxxj.
colum.pen.Paul.de Cast.in consi.ccxlvij.
in antiquis. Areti.in consil.lxvj.colum.ij.
Alexand.consil. clxij.colum. fin.lib. ij.&
consil.lxxxv.colum.ij.volu.iiij.& consil.
cxlij.col.ij.& iij.lib.v.& clxxv. colũ. iij.
eiusdem vol.Corn.consi.vij.col.ij. & con
sil.lxxxj.colum.iij.lib.j.Soci.in l.ij. colũ.
ix.supra de vulga.Deci consi.lxx.col.fin.
ccv. cclxxxix.cccv. & cccxv. Curt iu-
niorem in consi.xiiij.& Ludo.Gozadinũ.
in consil.lx.colum.ij.& lxxxij. colũ.j. &
ii.in quibus locis docto.præalleg. dictam
regulam declarant,ampliant,& limitãt,di-
centes a verbis contractus & testatoris re-
cedendum non esse, licet aliquę coniecturę
sint in contrarium.Dummodo non sint ni-
mium efficaces: vel nisi ratio subiectę ma-
terię a verborum proprietate recedi debe-
re suaderet. Quarto, quicquid dicat Dy-
8 nus,†inspicimus consuetudinem vsumque
regionis:secundum Philip.Franc.in præal
le.regula inspicimus,per illum tex. & Ioã.
Andr. in dicta regula in obscuris . proba-
turque in d.l.semper in stipul.de hoc etiam
per Curt.in tract.de consuet.super cap. fin.
in xij.q. maxime in iiii. colum. vbi ponit
inspici potius attendiq; consuetudinem lo
ci conuersationis testatoris ꝙ consuetudi-
nem loci vbi testatus est. Quinto, secũdũ
9 omnes,†recurrimus ad regulam l. nostræ,
& quod minimũ est sequimur: ꝙ si de mini
mo non apparet actus nihil valet.l.duo sunt
titij.ff.de testa.tut.& hic per glo. Quod lo
cũ habet in contractibus,in vltimis volun
tatibus,& in delictis,vt post præalleg. Ca-
non. tradit hic Deci. rationem assignans .

Habet ergo locũ regula in legatis & vlti
mis voluntatibus.d.l.nũmis.cum pręalleg.
& tex.not. in l.apud iulia.in.§.scio ex fa-
cto.ff. de leg.j.

Quasdã restrictiones ponit hic Deci. de
quibus oĩbus: vide pulchre Azo.in titu.de
reb.dub.Ioã.Fab.insti.de lega.in.§.genera
liter.col.ij.Corn.in cõsi.ccxliiii. vt̃ prima
facie col.ij.Alex.in consil. xxj. visis his.
lib.ii.Soci.consi.xcvi.in secũdo dubio.vo
lu.ii.Fely.eleganter.in c.inter cæteras.co.
iiij.de rescri.Deci.in cõsi.cclxxxix.col.fi.
& in l.in testamẽtis infra eo.Bar.per illum
tex.in l.quidã hęredẽ.ff.de vin.trit.oleoq;
leg.vbi prędicta ẽt limitat in legato alimẽ
torũ:sed Ias.reprobat melius declarãs in l.

ita stipulatus.la grãda col.vii.& viii.ff.de
verbo oblig.

Sed est diligenter aduertendũ circa vlti-
10 mã restrictionem Decij,de†legato ad pias
causas facto, vt intelligi debeat de maiori
nõ de minori fauore religionis & piæ cau-
sę:per tex.not & pulchrum in l.titia in.§.
fi.ff.de auro & arg.leg.vbi iussus a testato-
re signum vel imaginem in ecclesia pone-
re,de argento non de ęre ponere debet. De
ci.contradicit per illummet tex.vbi de au-
reis & argentis signis fit mentio, & tamen
legatum de argenteis intelligi dicit factum
ergo de minori:prout etiam in hac regula
dicitur.hoc & latius tradit Iason.in l.si ita
ascriptum.col.fi.ff.de leg.i. dicens intelle-
ctum Bar.in d.§.fin.erroneum esse. Sed li-
mitatio & restrictio prædicta a doct. com-
muniter est approbata. quam ẽt sequuntur
Bald. & alii. in l. si nondum. C. de furt. &
Areti.in l.si ita stipulatus fuero decem aut
quinq;.ff.de verb.obli.& in l.si duo. in fi.
eo.tit.& Barb.in c.iudicãte.col.vii.cũ seq.
de testa. vbi late & eleganter tangit intel-
lectum tex d.§.fi. &.c. ex parte.de censib.
pro communi consuluit etiam Ludo. Go-
zad.in consil.suo.lx.in.ii.col.Et secundum
veram bonamque literam dicti.§.fin.quam
Ias. & Deci. non habuerunt.communis cõ
clusio,ꝙ de maiori legatum factum intelli-
gatur concludenter ibi probatur : nam vbi
secundum codices impressos in.d.§.fin. di-
citur, nisi aurea aut argentea tantum sint
dona. in antiquis codicibus legitur : nisi,
videlicet , aut ærea , aut argentea tantum
sint dona , & cum inde argentum ponen-
dum respondeatur . argumento concluden
ti euincitur fauore piæ causæ de maiori in-
telligi factum legatũ: quia si de minori in-
telligeretur de ære respondisset . Nec ibi-
dem dicitur,ꝙ in sacra illa æde essent etiam
aurea signa . licet iurisconsultus quærat ,
an de auro poni debeant . sic que de pre-
ciosiori materia metalli quæ inueniri pos-
sit.Immo aperte vult iurisconsultus ꝙ non
essent signa aurea , dum ait , argentea tan-
tum . & si aurea fuissent , magis de auro
quam de argento respondisset fauore piæ-
causæ . Nec refragatur ꝙ testator ibi non
taxauerit quantitatẽ . pondus.n.expressit
librarũ centum,nõ metalli, materięq; qua-
litatem,cum solum ordinauerit signum dei
fieri ex Libris centum in templo illo vbi
erant signa ęrea & argentea tantummo-
do.ad argẽtumque redigitur sensus & lega
tũ,et si ead maius ob honorẽ dei & pię cau

sę fauorem, quemadmodum etiam declarauit Barba.in d.c.iudicante.colum.viij.vbi etiam pulchre excussit intellectum c. ex
11 parte.de censib. Vbi † in voto quod immortali deo redditur fit interpretatio vt minus obliget vouentem. ibique votum de certa mensura panis tradenda ad minorem mensurā redigitur. Vt enim ipse dicit, quoddā est votum factum super re, quæ immediate dicatur assignaturque pro honore, & seruitio dei. exempli gratia, in calice, paramentis, & similibus, quibus deo exhibetur honor: hoc casu in consideratione est dei honor & piæ causę fauor, proceditque decisio tex. præalleg. §. fin. l. titia. non autem. d. c. ex parte. quod viua ratione probatur dū ibidem subiungitur, ne clerici temporalibus inhiare videantur. quæ ratio in casu præscripto non militat. illud enim est immediate deputatum ad honorem dei, nec clerici sibi imbursant. Quoddam est votum factum super re quæ ipsis clericis applicatur & in eorum fauorem recipitur: vt in d.c. ex parte. & hoc modo exigere nō possunt, nisi quod minimum est, per rationem ibidē assignatam quam supra retuli. Ea propter subiungit ibidem Barb. si quis fratribus prandium dare vouerit, exigere non poterunt magnos pisces, sed minutos quod grauiter, ait, tolerabunt. Ex quibus videre potes quantum a scopo aberret hic Deci. circa prædictam lim. verba faciens.

Secundo locum habet prædicta regula
12 † ꝙ inspiciatur minimum etiam in contractibus: vt hic per Deci. post glo. Dyn. Ioā. And. & alios in dicta regula in obscuris. & Azo. in pręalleg. tit. de rebus dub. Et ista conclusio posset multipliciter probari, primo in d. l. semper in stipul. in fi. infra eod. in l. fi. ff. de preto. stip. in l. inter stipulantem. in. §. si stipulante. ff. de verb. obli. in l. si stipulatus fuero decem aut quinque. & in l. si ita stipulatus fuero decem aut quindecim. illo. eo. tit. in quibus locis glo. plura alia iura citant. dicitque Areti. in d. l. si stipulatus fuero decem aut quinque. ꝙ in summa & quātitate temporis remanet maior numerus temporis, & non minor per illum text. quia maior numerus quo ad ipsam obligationem facit minus esse in obligatione ꝙ̄ si aliquid deberetur breui tempore. non abre igitur dixit glo. not. in d. l. fin. ꝙ iudices semper sequuntur quod est minus. & quanto minus possunt cōdemnare solent. Per istam regulam consuluit Fulg. in consil. ccxxxj. incip. in quodam instrumento. ꝙ ille qui promisit ecclesię amphoras duas vini singulis annis, tenetur solummodo ad vinum, non autem ad amphoras & ampullas, dato ꝙ obligatio sit obscura, vel ambigua. vt quod minimum est sequamur. sed miror ꝙ pro eius consultatione non adduxerit text. l. iij. ff. de vino & tritico leg. ibi sic inquit loquimur nos habere amphoras mille ad mensuram vini referentes, & sic amphorarum expressio fit solummodo respectu mensurę prętandę. nimirum ergo si amphorę ipse non debentur in contractibus, nec etiam in legatis: vt per illū text. & glo. tradit Paul. de Cast. in l. sed & si restituatur. in. §. si libertus. supra de iudic. ꝙ iussus a testatore emere mensuras decē frumenti, intelligitur de frumento mensurato, non de mensuris per quas fit mensuratio.

Procedit autem ista regula quando mi-
13 nimum non est inutile † alias mediocre debetur. l. si quis argentum. §. similique modo C. de dona. secundum Dyn. & Deci. hic pulchre. Alexan. & alios in l. legato generaliter. col. j. & ij. ff. de leg. j. vbi inuenies declaratum. d. §. similiq; modo. & quando sit ꝙ magis prosit rem non habere ꝙ̄ habere.
14 Item & secundo † non procedit in dote: vt per glo. l. nuptura. ff. de iure dotium. per illum tex. in ambiguis enim pro dotibus respondere melius est l. in ambiguis infra eo. quæ regula est magis specialis ꝙ̄ regula istius legis: ideo illa prius attendi debet, secundum Deci. ibi post glos. Et not. diligenter istud procedere vbi verba dubia sunt vel ambigua, vt de maiori summa intelligamus fauore dotis per d. l. nuptura. & l. in ambiguis, secus esset in alternatiua summarum vbi de minori intelligitur etiam in materia dotium. per tex. cum glo. in l. si pater. in. §. quę debitorem. ff. de iur. dot. quicquid aliqui dixerint: vt per Ias. in d. l. si ita stip. decem aut quinque. & melius per Aretin. quem Iaso. minime retulit in l. si duo. ff. de
15 verb. obli. Circa tertiam † restrictionem datam per Deci. quando obscurum per iudicem declarandum est c. j. de decim. l. cū pater. in. §. gener. ff. de iure dot. de ipsius intellectu. vide omnino Pau. de Cast. in cōsil. cxxv. colum. iiij. in antiquis, facit quod scribit Bal. in l. si nondum. circa fin. versic. extra not. C. de furt. Iudex enim in dubijs sequitur potius mediam viam vti tutiorem quia in medio consistit virtus Quarto li-
16 mitatur † in pactionibus obscuris aut ambiguis, vbi verba contra eum interpretantur qui apertius potuit legem dicere aut loqui.

qui. Et generalius loquendo interpraetatio fit contra fundantem se in verbis. l. veteribus. ff. de pact. quia intentionem fundans in aliquo, siue agẽdo siue excipiendo eam probare tenetur. l. ij. ff. de probat. & dubia probatio non releuat. l. non hoc. C. vnde cog. hinc est, ꝙ vbicunque probatio necessario non concludit, interpraetatio fit contra fundantem se in verbis seu actu tali. vt per Ias. dupliciter limitantem in d. l. veteribus. plura alia ponunt Oldra. consi. xcv. col. ij. Imo. consi. xxj. Arc. in consi. liiij. & lxxxiiij. Ioan. de Ana. consi. xcviij. Alex. consi. x. col. ij. & lj. & lxxxj. vol. iij. & cõsi. ij. col. ij. & xxviij. col. ij. & lxxx. col. j. & consi. xciiij. ad fi. & cvj. ad fi. lib. iiij. & in consi. cxxviij. in fi. & cxxxix. ad fin. & cxl. col. j. & cxlv. col. iiij. & clxxxvij. colum. fi. semper in v. vol. Cor. consi. cccxx. lib. iij. dum tangit an illa verba sine cõtradictione talis, intelligantur si talis non contradicat, aut non obstante contradictione sua: & respondet fieri debere interpretatio nem contra fundantem se in verbis. Soci. pulchre in consil. xcix. colum. j. & consil. cxxvij. ad fi. & cxxxiiij. col. ij. lib. j. Deci. consil. clxxxiij. col. ij. & in l. in contrahenda, infra eo. Curt. in tract. de consuetu. super c. fin. in xij. q. dum ait primo recurri ad morem & consuetudinem regionis pro habenda declaratione & interpraetatione: ꝙ si haberi nõ posit tunc insurgere dispositionem d. l. veteribus. Pulchre etiam in proposito ait Azo. in summa ti. de reb. dubi. Rog. antiquum glosat. verba sua obscure & sub nube posuisse, et verbum dubium dixisse appositũ in his quae abscõdita sunt & inuisibilia, vt si dicat equi venditor id patitur vitij, quia non ascendit arborem. id est põtem, vel nimis rodit pro mordet, aut oportet habenas retineas. id est cespitat, seu vt ipse loquitur scaputiat, & consimilia nimis obscure loquitur. idem si insidiose dissimularet: ut in l. Iulia. §. idem Iul. cum gl. ff. de actio. emp. in omnibus praedictis contra venditorem fit interpretatio. Si vero apponatur in his quę tam emptori ꝙ̃ venditori sunt cognita, visui, audituiq; patentia; vt si dixerit accedere stichum seu vasa, contra emptorem fit interpraetatio. dementię enim adscribi, dicit, quare statim non quęsiuit, ostendiq; sibi fecerit q̃ essent illa vasa. aut seruus ille quem dicebat accedere. l. si in emptione. & l. cum comprehensum. ff. de contrahẽ. emp. Quinta limita-
17 tio † Decij. d. l. j. ff. pro dote. ꝙ in dubio transfertur dominium ratione subiectę materię, comprehensa est in superioribus, dum diximus a proprietate verborum tam in contractibus ꝙ̃ in vltimis volũtatibus recedi ratione subiectę materiae. Generalisq; est, et in omni materia recepta sentẽtia, verba intelligi debere secundum subiectã materiam. l. si vno. ff. loca. cum cumulatis per Felyn. in c. nam concupiscentiam. fol. j. de consti. Ias. in l. j. in glo. potest. ff. de iurisdi. om. iudic. & Deci. in c. cum parati ad fi. ij. col. de appel. Hinc etiam dicimus verba contrahentium in dubio interpraetãda esse secũdum naturam iuris, super quo interponuntur. Bal. in l. j. col. iiij. C. commod. Ro. consi. lxxxviij. & ccxj. Arc. consil. clxiij. col. fi. Alex. pulchre consi. xxxvij. ad fi. j. col. vol. iij. et consi. xxxv. ad fi. iij. col. lib. iiij. & consi. cxxviij. col. j. in v. vol. Dixit quoq; eleganter Ang. in consi. cclxxxiiij. exorta. col. fi. ꝙ verba quantumcunq; generalia in quauis dispositione inserta semper restringũtur, & regulantur ad causam, & secundum causam de qua agunt & cogitant disponentes, per. §. Lucius. l. emptor. ff. de pactis. Et cum, vt superius diximus, ad hanc regulam in subsidium recurratur, non est mirum si prius dispositio secundũ subiectam materiã intelligi debeat. & si non solum obscura essent verba, verũ in contractu omissum quid dici posset, tũc ad minimum res non redigitur, nec fit talis interpretatio: sed omissum habet̃ ꝓ omisso l. quicquid astringende. cum ibi nota. ff. de verbo. obligat.

18 Tertio principaliter haec regula † etiam habet locum in delictis: vt quod est minimum sequamur, quia mitior pars semper est eligenda. l. interpraetatione. & l. si praeses. in fi. ff. de pœ. cum alijs de quibus per Dy. in dicta regula in obscuris. & gl. in c. in pœnis. de reg. iur. in vj. & in d. l. si praeses. Ex quibus infertur ad plures not. qõ. vt hic per Deci. plura addi possent, quia materia est diffusa. & declarari debet praedicta conclusio vti faciunt Dy. & Philip. Fran. in regula in obscuris. Restringitur
19 † primo conclusio secundum Deci. hic. Dy. & Ioan. And. loco pręalle. nisi ex qualitate facti aliud praesumatur, quia secundũ praealleg. vbi delictum & qualitas sunt recta, sed incertus animus delinquẽtis, sequimur, non quod minimum est, sed quod durius est. videlicet. ꝙ animum delinquendi habuerit, ex quo ad delinquendum est habilis, idq; inducit facti atrocitas. l. j. C. de

ficar.l.si non couitij.C.de iniur.c.j.de præ
sumpti.de quo pulchre per Aret.in consil.
lxxx.sicut decet.col.ij.Soci. cōsi. cxviij.
lib.j.Fely.& alios in d.c.j.faciūt quæ pro
xime diximus de verbis intelligendis se
cundum subiectam materiam: restringique
ad causam,& secūdum causam de qua agi
tur: & ꝙ factis sicuti verbis datur intelli
gi declaraturq; volūtas: immo fortior est
actus facti & magis intētus ad declarandū
voluntatem.l.Paulus.ff.rem rat.habe.late
Deci.in l.non vult hæres esse.col.fi.supra
20 eo. Secundo † restringitur in casu.l.itē
mella.in.§.si plures.ff.ad l.Aquil.quando
plures fuerunt in actu delinquendi & igno
ratur quis deliquerit. vbi enim delictum
& qualitas sunt certa,sed persona incerta,
vt quia nullus deprehēditur fuisse in actu
delinquendi,sequimur minimum:omnes.s.
absoluendo.l.absentem.ff.de pœn.Si vero
plures fuerunt in actu delinquēdi,tū igno
ratur quis deliquerit, tunc non sequimur
minimum,quia omnes puniūtur.d.§.si plu
res.Ratio est dicit Ioā.And. quia apparet
omnes esse culpabiles ex quo fuerūt i actu
delinquendi.& concurrit vtilitas publica
suadens delicta puniri:vt per eum.non ta
men puniuntur omnes de homicidio vel
occiso.sed aliter vt per Alex.in consi.xv.
volu.j.& consi.xiiij.vol.iij.& xlvj.volu.
iiij & consil.ij.vol.vij.Ioan.de Ana.in c.
significasti.el ij.de homici.omnes Moder.
in l.si quis id quod.in vlti.nota.per illum
tex.ff.de iurisdi.om.iudi.Cassaneum in cō
si.lviij.Hippo.de Marsi.in repe.rub.C.de
probatio.col.lxxxiij.& in l.j.in princi.in
vlt.col.ff.de quæstio.& late in l.fina.ff.de
sicar.& per Deci.in l.fauorabiliores. infra
eod.in quibus locis inuenies quicquid di
ci possit circa materiam.§.si plures. Ter
21 tia restrictio † quando proprietas verbo
rum aliud desideraret,quia etiam in pœna
libus fit larga interpretatio quatenus pro
prietas verborum patitur,secundum Deci.
per text.no.vbi Are.signat.in l.cum lege.
ff.de testa.vide Fely.in c.causam quę.col.
ix.de rescrip.pulchre Moder.Perusi.in ru
bri.sol.mat.col.xix.cum seq.Deci.consil.
cclxxxix.col.fi.& in c.sedes.in iij.no. de
rescrip.in l.imperium.col.iij.supra de iur.
om.iudi.vbi concludit,ꝙ qñ mentio fit de
pœna capitali,non de morte, sed de exilio
intelligitur.vt benigniorem partem ample
ctamur.quamuis Ang.de morte intellexe
rit.pro quo videbatur facere regula.d.l.cū
lege,sed poteris negare strictā & propriā
verborum significationē id suadere, quin
immo equiuoce,& varijs modis capitalis
pœna capitur,vt ibidem per prealleg.ideo
in pœnalibus æquum & iustum est in du
bio accipere in mitiorem partē, sicq; pro
22 exilio. Quarta† limi.est in casu.c.pen.
de sen.excom.de qua ad Deci.hic te remit
to.Inuenio ēt ꝙ Alcia.in tract.de presum.
in xlv.præsump.tertiæ regulæ quædam in
proposito istius materiæ scribit. vide ibi.

Intelligitur autem prædicta regula qñ
23 in obscuris habetur minimū: si† vero oc
currunt delicta vbi nō sit minimum, vt cū
dubitatur quis sit iudex delicti:exēpli gra
tia,existēs in vno territorio sagitta vel la
pide in alio territorio existentem percus
sit, & ad quem iudicem cognitio & puni
tio huiusce delicti pertineat,dubitatur: ne
delicta remaneant impunita? quicquid di
xerit Fran.Vercellē.relatus.per Ioan.An.
in regula in obscuris.ad fi.commēti cōclu
dunt ipse Ioan.And.& Phil.Fran.ibidem,
iudicem vtriusq; territorij posse procede
re,& punire.iudicem territorij,a quo pro
cessit iactus,respectu principij,et quia sub
eo perfecit quo ad sc.Iudicem alterius ter
ritorij,respectu finis & effectus: sicq; deli
ctum plura territoria tangēs vnicuiq; ter
ritorio insolidum attribuitur.l.j.cū ibi no.
C.vbi de crimi.agi opor.præuētioniq; lo
lus est,secundum præfatos scribētes.& tra
dit Soci.in c.postulasti.col.iij.cum seq.de
foro competē. vbi in simili materia plures
quæstiones tangit.de quo etiam per Fely.
in c.j.col.pe.de præsump.vbi inducit illū
tex.ad determinationem istius qōnis. &
plura alia similia congerit.accedant q̄ scri
bunt Roma.in consil.ccxiii.& ccxxiij.&
ccclxxv.& cccclxiij.Pau.de Ca.in consi.
cxix.in antiquis.Are.consi.lviij.col.pen.
& fi.Alex.in cōsi.xj.in quinto dubio lib.
j.Barba.consi.xxxj.col ij.libr.iiij.& in c.
cum sit generale. colum.iiij.cum pluribus
seq de foro compe.Fely.in c.at si clerici.
in prin.in iiii.col.vbi Deci.vij.de iud.eū
dem Deci.consi.cxxxvij.
24 Quarto principaliter † dicta regula lo
cum habet non tm̄ in quantitatibus verum
etiam in speciebus:ita sentit hic Deci.cir
ca prin.cōmen.qđ clare probari vr̄ per ge
neralitatē pn̄tis regulæ. ad qđ vide Ias.in
l.si ita scriptū.ī vlt.no. & ī l.legato gn̄ar.
ff.de le.j.& ff.so.ma.ī l.diuortio.in prin.ī
25 iii.col. Quinto†regula ista ,pcedit ēt in
sentētiis: qa si iudices in diuersis summis
condēnent summā minimā spectamus.l.in-

ter pares.in fi.ff.de re iudi.Hinc est ꝙ verba sniæ, vt sonant intelligenda sunt, neque plus ex ea inferri debet ꝙ̄ necessario inferat.Fel.in c.aduersario.col.iiij.ver. difficilius.de excep.De.i.cõs.xliii.col.fi. faciũt quæ idem Fely. scribit.in c.quod ad consulta.colum.ii.de re iudica.& Aquen.in l. impossibilis.ad fi.ff.de verbo.obliga.dum disputant,an æquiparetur vltimæ voluntati, vel contractui. in vltimis enim voluntatibus & contractibus hæc regula procedit.ergo &c.

26 In † iudiciis non habet locum. glo.hic in fi. quæ rationem assignat. Intellige secundum terminos.l.si quis intentione ambigua.ff.de iudi.alleg.per glo.quia stante dubio in deductis in iudicium per actorem statur potius declarationi actoris ꝙ̄ rei, per rationem glos.ad dicta l.si quis intentione.quędam hic congerit Deci.ego late scripsi in l.ædita.in materia emendationis, post alios scribentes.C.de eden.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula procedit in connexis, & quæ dicantur connexa nu. 2.*
3 *Consuetudo de extrahendo capitale de primis fructibus est illicita.*
4 *Incolis onera subeuntibus communicanda sunt iura communitatis.*
5 *Forensibus quando competant beneficia legum: & quid in clericis.*
6 *Contractus debet in totum acceptari.*
7 *Idem in confessione qualificata.*
8 *Quando ex priuilegio interdicti tempore familiares monasterij possunt ad diuina admitti, an familiares recepti post priuilegium comprehendantur.*
9 *Mulier infra annum luctus debet alimentari ab hæredibus mariti.*
10 *Bona communitatis an diuidantur per capita, vel pro modo æstimi.*
11 *Contrariorum quando sit eadem disciplina, & quomodo intelligatur.nume. 12. 13.14.15.& 18.*
16 *Mulierẽ tangere an bonum sit vel malũ. c.hospitiolum. xxxij.distinctio.quomodo intelligitur.*
17 *Contrario existente bono, an aliud malum sit.*
19 *Absolutio an intelligatur prohibita, quando est prohibita condemnatio.*
20 *Statuto disponente, quòd fratri non succedat soror, non habet locum econtra.*
21 *Dos lucrum amplectitur & onus non patitur.*

L. X. Paulus.

SECVNDVM naturam est commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequũtur incommoda.

Ex antiquo iure sumpta fuit, & ex.ll. per glo.alleg.Inseritur pariter in c.qui sentit.de regul iur.in vj.qui sentit onus (dicitur ibi) sentire debet commodum,& econtra.Iurisconsul. elegantius loquendo (vt nonnulli naris emunctæ voluere) econtrario dixissent: vt in l.iii.in.§.ex contrario. ff.de acquir.posses.Et si inueniam econtra iurisconsultum sæpe dixisse in l.quid tamẽ in.§.si massæ.ff.quib.mod.vsusfruct.amit. & in l.qui status.ff.de re milita.est ergo secundum rationem naturalem, vt sentiens alicuius rei incommoda, eius pariter rei commoda sentiat,& habeat: & ecõtrario, vt hic & in d.c.qui sentit.vbi glos.Dy. & Ioan.Andr.in mercur.congerunt exempla & nonnulla similia: vt hic etiam per Deci.& dicit tex.l.si igitur.in fi.ff.pro socio. æquum esse cuius participauit quis lucrũ, participet & damnum. rationiq; congruit vt succedat in onere, qui substituitur in honore.c.rationi. de regul.iur.in vj.Ex quo sequitur, ꝙ Papa, qui substituitur in honorem Petri.immo Christi,Et episcopi apostolorum loco, & qui religiosi in honore sanctorum Benedicti, Dominici, Francisci, & sic de alijs, succedant in onere vitæ & austeritatis eorum.secundum Archiepisco. Floren.in prima parte summæ super regula,rationi congruit,per tex.etiam in c.non vos.& c.nõ est.xl. dist.& c.ecclesię.xxv. distin.Hinc etiam dici solet, commoda quĩ sentis iungas onus emolumentis: vt per Pau.de Cast.in l.ad instructiones.C.de sacrosan.ecclesi.Et sunt diligenter † not. ver

1 ba tex.ibi,cuiusq; rei commoda et incom-

moda. eo enim sermone insinuatur hanc regulam de cõnexis intelligi, et aliud esse qñ commodum & incommodum eandem rem nõ respiciunt, seu eodem ex fonte nõ procedunt. ideo recte dicit text. l. vnicæ. in. §. pro secundo. C. de cadu. tol. non esse eum ferendum qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contẽnit. vnitorũ enim vniformis debet esse dispositio, & cõnexorum idem iudicium. l. iij. §. iudicio cõtrario. ff. de cõtr. act. tu. c. tráslato. vbi Fel. Deci. col. ij. & iij. plura congerunt, de con stitu. Et q onera rei annexa, ex natura ipsius veniant in cõsequentiam, ponit etiam Deci. exempla tradens, in l. si ruffinus. col. ij. post alios. C. de testa. mil. & Anch. in cõsi. lxxij. dum inqt iudicari de accessorijs, vt de principali in mixtis, licet diuersam naturam habeãt. Are. consi. xxix. col. viij. Alex. consi. lxxxv. col. ij. lib. iij. vbi cõnexa, vt de vno corpore, iudicari scribit. & in consi. cxlv. colum. fi. lib. vij. dum ponit, vtrum conuentus ratione cõnexionis gaudeat immunitate ecclesiæ. vide etiam Ias. in l. j. col. i. C. de transac. & in l. sed & si. in
2 .§. filio. ff. de vulga. Quæ autem † dicantur connexa, declarant doc. in locis præalleg. Et propterea Bar. in l. debitori. ad fi. C. de pact. quærens, quæ sit ratio, q vbi absque pacto apud aliquem dimittitur hæreditas, teneatur ille dimittẽti, aliisq; creditoribus satisfacere. §. pe. l. ii. ff. de hære. vel act. vẽ. Respondet istud contingere ob vim & virtutem vocabuli, hæreditatis: cuius natura est commoda & incõmoda continere, propterea remanet cum suis oneribus, soluiq; debet æs alienum. l. fi. ff. de vsufr. le. l. si qs seruum. §. fi. cum l. seq. ff. de leg. ii. cũ aliis de quibus per Deci. in consi. ccxxxvii. & Soci. in consi. lxxxv. col. ii. vol. ii. quod secundum ordinem cõtinuatiuum est consi. ccxxxvi. vbi ex illa declaratione infert, aliud esse si res singularis legatario dimissa fuisset, quia onera in legatarium nõ trãseunt. l. si hæreditatem. ff. man. vnde nõ tenetur ad solutionẽ oneris testatori propter dictam rem impositi. & secundum hanc distinctionem regulam istam intelligendam
3 esse dicit. quod no. Hinc etiam est, † q consuetudo de extrahendo capitale ex primis fructibus, sicq; vt lucrum quęrens damnũ non sentiat, est contra naturam, & illicita censetur, vt in summa Ang. in verbo societas. el ii. versi. tertio. Et pariter si consuetudo disponeret capitale saluum esse debere, aut recipientis periculo fore, contra naturam est, & damnata. Soci. in consi. cxvi. volumi. ii.

Et per istam regulam Bar. in tract. de re
4 presal. in i. q. v. q. principal. dicit, q † incolis onera subeuntibus communicanda sunt iura communitatis. Eadem ratione forenses, qui nõ ligantur statutis, non gaudẽt beneficiis statutorum, cum non debeat cõmodum sentire qui non sentit onus. vt etiam per Soci. in consil. cclii. in causa. ad fi. lib. ii. vbi concludit, clericum nõ posse conuẽtionalem pœnã contractus petere, nisi quatenus interesset. argu. not. in c. ex parte. & in c. licet. de censi. eo quia clerici legibus ciuilibus talis pœnæ exactionem permittentibus non ligantur. quemadmodum igitur dictæ pœnæ ab eis peti non possunt: ita nec ipsi ab aliis debent posse petere: vt idem operetur oppositum in oppo. quod propositũ in proposito. ad quod vide tex. in c. suam. de pœ. Soci. in consil. xviii col. iii. lib. i. Lance. Galiau. in repe. §. cato. col. xxiiii. cum aliis quæ adducẽtur in l. quod a quoquam. infra eo. ti. Circa materiam ve
5 ro supra tactam, † vtrum beneficia legum, statutorum, & decretorum forensibus, & clericis competant. vide Anchar. in consil. clxix. circa fi. Alexã. consi. xli. & cxi. lib. vii. Deci. in c. ecclesia sanctę mariæ. fol. penul. de consti. & in consi. cxiiii. ccccccl. & dclxi. Mod. Asten. in tracta. exclus. fœmi. stant. agna. arti. vi. & viii. col. i. Ex prędictis inferri etiam potest ad quęstionem
6 † contractus initi per tutorem, qui non potest a pupillo ꝑ parte acceptari, & pro parte respui & refutari, verum onus cum commodo debet acceptari, in totũq; aut agnoscere, aut a toto recedere: vt dicit Iurisconsultus in l. cum quæritur. ad fi. ff. de administra. tut. vt per Bal. in consil. ccclvii. lib. i. Ancha. in consi. ccvii. col. ii. Pau. de Ca. in consi. cxxxix. & cclxiii. in antiquis. & Soci. consi. cxxv. col. i. lib. iii. Et idem di
7 cimus † de confessione qualificata, quæ scindi non potest. Bart. in l. Aurelius. in. §. idem quæsiit. ff. de lib. leg. late Barb. in cõsi. iii. col. fi. lib. ii. & in c. bonæ. el ii. col. pe. & fina. de postula. prælato. Alexan. consil. cxxxii. col. iiii. lib. v. Fely. in c. cum dilecti. colũ. vi. de accusa. Cæpol. in cautel. lx. Soc. i l. i. col. vi. ff. de vulg. Ias. in l. manifeste. col. fi. ff. de iureiurã. & in l. si quidem. C. de transac. & Deci. in c. i. in xii. not. de postul. prælato.

8 Regula ista inducitur etiam ad nota. q. monasterium priuilegio suffulctum est, vt

tempore interdicti Abb.& cōuentus possint suos familiares ad diuina recipere & admittere. vt etiam post priuilegium receptos familiares admittere possint, vt sentiant commodum qui onera supportant & sufferunt, intelligendo tamē vt ibi late distinguendo scribit Ioan. Andrę.& Philip. Fran. plura alia addi possent de quibus per scribētes in discussione articuli quem infra tangemus. an & quando contrariorum eadem sit disciplina: vt per Aret. Socin.& alios in rubri. ff. de acqui. poss. Bar.& Ias. in l. inter stipulātem. in. §. sacram. ff. de verbo. oblig.& Mod. Asten. in tract. de augumento conclusi. xiii cum seq.& conclusi. xxiiii. Item inferri potest ad aliam quę-
9 stionem † de alimentis præstandis vxori intra annum luctus ab hæredibus mariti, propter dotem interim retentam: vt per Guidonem Papæ in qō. ccxcvi.& doct. in l. diuortio. in prin. ff. solu. mat. Aliam similiter quæstionem decidit Pau. de Ca. in l. ad instructionem. præalleg.& aliam Ioan. de Plate. in l. fi. circa fi. C. de immu. nemi.
10 conced. lib. x. an † commoda ciuitatis seu alterius communitatis diuidi debeant per capita vel pro modo facultatū & æstimi. item ad alias de quibus per Soci. in consi. xcvi. lib. ii. Et pariter inferri potest ad decisionem. de qua in l. quo tutela. infra eod. & instit. de legit. par. tut. vbi Christophorus Porti.& alii nōnullos casus excipiūt.

Et per prædictam regulam & iura in gl. alleg. infertur secundum glo.& Deci. hic. Dynumq; & alios in d. c. qui sentit. ad cō-
11 mune illud dictum † de contrariis quorum eadem dicitur esse disciplina: declarando vt hic per Deci. Areti. vero in rubri. ff. de acqui. poss. materiam dicit Brocardicā, quomodo illud commune & vulgatum dictum intelligatur. durus enim videbatur talis sermo, quinimmo dicendum, contrariorum in genere, cōtrariam esse disciplinam, ex quo affirmatiue de vno, negatiue de alio disponitur, quod est eius oppositum: secundū Dy. in d. c. qui sentit. natura enim oppositorum est vt se inuicem tollant. non vt se inuicem ponant. l. fuit quæstionis. ff. de acqui. hære. secundum Bald. in l. licet. ff. si quis omis. cau. testa. neq; enim (vt Boetius ait) solent sibi aduersa sociari, cum natura respuat, vt contraria quæq; iungantur.

Bar.& alii in l. inter stipul. in. §. sacram. ff. de verbo. obligat. Alex. Aret. Soci. Ias. Aquen.& cæteri scribentes in rubri. ff. de
12 acqui. posses. concludunt, † prædictam cōclusionem intelligi primo posse quantum ad cognitionem, quia cognito vno de contrariis cognoscitur & reliquum. cognito enim quid sint alterius iuris, cognoscit quę sui iuris sint. l. i. cum not. ff. de his qui sui vel alie. iur. sunt. Et intellecto quomodo & q̄bus modis perdit possessio, intelligit q̄uo et quibus modis retinet. gl. in dicta rubri. ff. de acqui. posses. Et quemadmodum publicatis testibus alii testes super eisdem capitulis nō admittuntur, ita nec super capitulis directo contrariis: cum eadem ratio timoris subornationis militet, ex quo cognito vno de contrariis cognoscitur & aliud: vt hic per Deci. post Ang. Areti.& secundum hanc intelligentiā res caret omni dubio, scripturęq; cōcordes sunt. Se-
13 cundo potest principaliter intelligi, † contrariorum eandem esse disciplinam: id est iuris decisionem & dispositionem: & hoc casu secundum Aret. Soci. Iaso. Aquen.& alios loco præallegato distinguen. est, aut in contrariis eadem ratio militat, & eadem regula iurisq; dispositio militabit. l. diem proferri. §. stari. ff. de arbi. l. penul. C. de solutio. glo. not. in clemen. cum a repulsione. de appel. quæ vult, ꝙ admissio & repulsio exceptionis peremptoriæ sint ambæ sententiæ interlocutoriæ, eadem ratione in vtroq; extremorum militante, cum nulla ipsarum principale diffiniat negotium, sed diffinitiua expectatur sententia. de quo tamen latius. per Moder. Perusi. in dicta rubri. de acqui. poss. col. fi. Facit vulgata regula. l. a titio. ff. de fur.& l. illud. ff. ad legē Aquil. ꝙ vbi eadem est ratio, est etiā eadē iuris dispositio. Hinc est, ꝙ vbi exceptio ex forma statuti non potest per testes probari, pariter nec actio, nec replicatio eo modo probari poterunt, secundum Bald. in c. cum venissent. col. fi. de iudic. Et sicuti renunciatio beneficii per testes probari potest, nec scriptura requiritur: ita collatio. Bald. in l. ab emptione. per illum tex. ff. de pact.& in c. ii. ad fi. de restitu. spol.& quędam alia similia, ponit Aquen. in dicta rubri. de acquir. posses. col. i. Et non tantum contrariorum eadem est regula: verumetiā eadem est potentia. nam ea quæ nudo consensu contrahi possunt, a pari potentia etiā nudo consensu dissolui possunt. Bal. in d. l. ab emptione. per illum text. Idemque est etiam significandi modus: vt patet de supremo, qui dicitur post quem nemo fuit. et de proximo qui etiam dicitur ante quē nemo fuit: vt per Iaso. in dicto. §. sacram, in

ix.col.& Mode. Asten.in locis præalleg. & in paruo suo trac.de diminutione & deterioratione, in iiij.& v.conclu.vbi etiam aliam regulam ponunt de augumento & diminutione, ambulãtis pari passu: ita q cui spectat onus & diminutionis grauamẽ, pariter econtrario spectabit augumentum, l. plerunq;.in prin.& l.si mancipia.ff.de iure dot. Sed si oppositorum eadem nõ sit ratio secus erit . propterea qualitas adiecta in primo capitulo, licet repetita videat in secundo, attamẽ adiecta in secundo nõ censetur in primo præcedenti repetita, quamuis ab eodem verbo ambo regantur: vt solẽ niter declarat Bar.in l.item in repetẽdis. ad fi.ff.de leg.iii.quia præcedentia magis influunt in sequentia, q̃ ecõtrario, l.quisquis.vbi Bar.not.de leg.iii.& in l.auia.ff. de condi.& demon.prout etiam declarant Are.& Ias.in l.cum filio.super glo.in verbo, relictis.ff.de leg.i.& Are.in l.talis scriptura.col.i.eodem tit.de leg.i.

14 Si vero † in cõtrariis eadem non sit ratio, sed contraria, tũc eadem erit disciplina per contrarium: quia quod statuitur in vno ex cõtrarijs per vnam rationem, in suo cõtrario oppositum statuitur per cõtrariam rationem.exemplum in l.& sic.in.§.fin.ff. de vulg.& pup.& in l.si negotia. de nego. gest.& ff.de leg.j.in l. si ex toto.in princi. vnde dicunt philosophi , q sicut se habet propositum in proposito: ita oppositum in opposito, vt habetur Topicorũ.ij.Soci.& Are.in d.rub.de acqui.poss. Alex.in d l.si ex toto.in prin.alia iura adducit Ias. loco præalleg. & plures decisiones aggregarũt Moder. Asten.in locis præalleg. Et secun-

15 dum Alex.& Ias.præalleg. non † procedit præsens regula i his quæ sunt stricti iuris: puta vbi agitur de forma mandati, quod diligenter & ad vnguem obseruandum est . tunc enim cõtrariorum nõ est eadem disciplina.alleg.tex.not.cum ibi no.per Anto. de But.in c.fi.de verb.signi. Et ex contrarijs prædictis.qñ vnum est bonũ , aliud est malum.c.hospitiolum.xxxij.distin. bo

16 num est, † inquit ibi Hieron. mulierem nõ tangere : eam ergo tangere malum est : timens enim Hieronymus mulierum deceptionem, nõ sum, inquit, fortior Sansone, sapientior Salomone, fortior Dauid, qui per mulieres decepti fuerunt. Sanson per Dalidam. Dauid per Bersabee. Salomõ per mulieres alienigenas. Loquũtur autem prædicta de tactu carnalis illicitiq; concubitus. Pro cuius intelligentia sciendum est, secũdum Thom. & Nicol. de Lyra super Epistola prima ad Corinth.ca.vij. q sicut vis nutritiua ad conseruationem indiuidui ordinatur: ita vis generatiua ad conseruationem speciei, propterea vt dicit, non potest bonum esse homini quantum ad indiuiduũ alimento minime vti : ita dici nequit, bonum esse hominem quantũ ad speciem non tangere mulierem sed est hoc homini bonum, quantum ad indiuiduum. Et primo ratione animæ quę, pro hoc eleuatur ad cognitionem veritatis. vnde Augustin. nihil sic deijcit ab actu veritatis cognoscendo, sicut tactus iste corporum sine quo vxor haberi non potest, quia ei tenetur vir debitum reddere per actum carnis in quo absorbetur intellectus. vnde populo legem diuinam accepturo præceptum fuit (Exodi.xix.) ne appropinquarent vxoribus suis. Secundo ratione corporis , per quod matrimonium subijcitur perpetuæ seruituti coniugis. vir enim non habet sui corporis potestatem, sed vxor, secundum Apost. seruitus autem amara est. Tertio ex parte rerum exteriorum, quarum occupationi & solicitudini necesse est hominem implicari, qui habet vxorem & filios nutriendos. Nõ est tamen illicitus talis tactus mulieris matrimonio sibi coniunctæ, vt per Cardi. Alexan. post alios ibidem relatos in dicto c.hospitiolum. Si vero quæras , an vno

17 contrario † existente bono aliud malum sit? Dicas, aut simul concurrit virtus & vitium, & tunc si vnum est bonum , aliud est malum : vnde continentia , quæ virtus est, bona est. Luxuria, quæ vitium est illi contrarium, mala est. Aut simul cõcurrunt contraria vitia , & tunc vtrunque est malum, vt patet in prodigalitate & auaritia. Aut simul concurrunt virtutes, & in istis contrarietas non cadit, quia virtus non est virtuti contraria , sed in alijs bonis sæpe duo bona contraria inueniuntur. sicq; possibile est vtrunque contrariorum esse bonum, sicut nubere & nõ nubere. cognoscere vxorem & non cognoscere . ieiunare in sabbato & nõ ieiunare. vnde in istis bonis non procedit regula prædicta: quia cõtrariorum vnum est bonum, ergo aliud est malum, sed procedit quando concurrũt simul virtus & vitium, secundum Archi. & Cardi. Alex. in d.c.hospitiolum.

18 Aliquando † in quolibet ex contrarijs seu oppositis diuersa est ratio: tunc dispositio non est eadem, nec quod operatur propositum in proposito, operatur oppositum

in opposito, sed diuersa est dispositio.d.§. sacram. vbi si res desinit esse in cõmercio extinguit obligatio,& tñ si in commerciũ redierit nõ reuiuiscit, quia deficiunt verba obligatoria: vt ibi per Bart.probatur ẽt in l.in fundo.ff.de rei ven.vbi ad hoc vt refi ciantur expẽsæ duo copulatiue requirunt, ꝙ expensa sit pecunia, & res meliorata: si ergo ęstimatio meliorationis minor est q̃ titate expẽsarum,peti nõ possunt,nisi vsq; ad meliorationem:propterea diuersa est di spositio:vt ibi per Bar.et Soci.in rub.ff.de acqui.pos.Item si negotiorũ gestor indebi tum exigit,cogit restituere:& tñ si indebi tum soluit sibi imputare debet.l.si quis ne gotia.ff.de nego.gest. quemadmodum qui vsuras exegit,cogitur eas restituere: & tñ si alteri ipse vsuras prosoluerit,sibi imputa tur: vt per Bar.& alios in d.§.sacrã. Hinc etiam est,ꝙ licet eps extra territorium nõ possit excõicare,absoluere tñ potest fauo re animarum: & consequẽter contrariorũ non est eadem regula propter diuersam ra tionem:quia fauorabilius est absoluere q̃ excommunicare.Inno.in c.nouit. de offi. leg. Ang.& alij in l.fi.ff.de iuris.om.iudi. quamuis prædicta sint potius correlatiua q̃ contraria:vt etiam sensit Iaso. loco sta tim allegando.

Inducunt prędicta doct.ad duas alias q.
19 prima est† vtrum prohibita cõdemnatio ne in materia correctoria,vel stricta intel ligenda,censeatur ẽt prohibita absolutio? Aret.Soci.& Aquẽ.in præal.rub ff.de ac qui.pos.tenẽt,ꝙ sic.vt ẽt per Soci.in cõsi. cxx.col.iij.lib.j.Iaso.vero in l.iij.ff.de re iudi.articulũ latius tangens cõtrarium te nuit. potes cõcordare opin.vt pulchre per Fely.in c.nõ potest.de re iudic. Secunda
20 quæstio.† de sorore per statutum exclusa a fratris successione,nunquid cẽseat pari ter a successione sororis exclusus frater? Bal.in l.lege xij.tab.C.de legi.hær.per il lum tex.tenuit ꝙ nõ,quia dato vno incon uenienti,dari nõ debet aliud maius incõue niens: estq; cõiter a scribentibus recepta sña, vt hic circa finem commenti voluit Deci.& latius Ias.in præall.rub.de acqui. pos.& in d.§.sacram.col.ix.& seq.vbi me liorem rationẽ se asignare dicit,quia con trariorũ contraria est ratio.nã in prædicto statuto ꝙ soror non succedat fratri,militat fauor agnationis,vt in linea masculina cõ seruent bona & familiarum salua sit digni tas:q̃ ratio cessat in casu contrario, si enim frater succedat sorori,potius militat fauor agnationis per diuitias augmẽtãdæ,alias qñ nõ esset diuersa ratio,sicut vnus ex cor relatiuis excluditur, ita alias intelligeretẽ exclusus.§.filium.in auct.quib.mod.natu. effi.sui.& in correlatiuis quod statuitur in vno,intelligitur statutum & in alio.l.fi.C. de indict.vidu tol. Soci.tamen in rubr. de acqui.poss.sequitur conclusionem præ dictam vbi ratio cõseruandæ agnationis a statuto cõsiderata esset,vt quia excluderet propter existentiam alicuius agnati:secus si statutum simpliciter excluderet sororem a successione fratris, vt per eum. Sed nõ esset recedendum a decisione Bal.quæ cõ munis est & indistincte tenet,vt diximus: quia ratio conseruandæ agnationis in tali statuto considerata censet,& pro expressa habetur, secundum communes doctorum conclusiones,vt late per Moder. Asten.in tract.exclus.fœmi.stan.agna.in iij.articu. principali. & Deci. in consil.cccxxxiij. colum.iij.

21 Et tandem scias† hanc regulam nõ pro cedere fauore dotis: vt post alios scribit Bald.Nouel.in tracta. de dote in xiij.spe ciali vij.par.princi.

SVMMARIVM.

1 *Verba, sine facto nostro, generaliter accipiuntur, etiam pro non facto.*

2 *Verbum, nostrum, quomodo accipiatur. Et nume.20.*

3 *Ius quęsitum in contractu, sine facto nostro etiam ex causa dotis non potest alienari. Et deciduntur nouem quęstionem per hanc regulam secundum numerum signatum.*

13 *Ius quęsitum reuocabiliter tantum sine facto nostro potest auferri. Et ponuntur alię quinque limitatio. nume.15.16. 17.18.19.*

14 *Dos stipulata per notarium genero vnius fratris transigentis cum altero fratre, non potest reuocari per aliam transactionem sine facto generi.*

20 *Verbum commune, an improprie & ficte meum dicantur.*

21 *Aqua fluminis labentis inter duas ciuitates quomodo ad eas pertineat.*

21 *Aqua fluminis labentis inter duas ciuitates quomodo ad eas pertineat.*

L. XI. Pomponius.

ID quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non pōt.

SVMITVR ista regula ex. §. si quis
1 ita. l. quodcunque. ff. de verbor. obligatio. & ex. §. ante omnia. l. si vnus. ff. de pact. ac l. si. eod. tit. &. §. si. l. cum maritus. vbi tex. pulcherrimus. ff. de iure dot. cum similib. facit vulg. regula. l. in re. C. manda. quod in re sua quilibet est moderator & arbiter: ideo nimirum si absque facto suo ab eo tolli nō
2 potest. Quę quidem † verba, sine facto nostro, generaliter accipiuntur tam pro actu meri & naturalis facti: iuxta l. traditionibus. C. de pact. quam pro simplici voluntate. quãq; etiam pro negligentia, & sic non facto, quia appellatione facti venit non factum. §. si qua vxor. instit. de nupt. secundū Deci. hic de quo est text. in famigerato. §. cato. vbi stipulatio vel non fieri, secūdum omnes factum continet. Ruinus tamen ibi in ii. lectu. in i. colum. id verum esse scribit large & improprie, non autem proprie. per text. l. quotiens. ff. de ser. titu. general. seruitutis, inquit, non ea natura est, vt aliquid faciat quis, veluti vt viridaria tollat, aut in suo pingat, sed vt aliquid patiatur, aut non faciat aliquid. Hanc opi. quod largo modo & improprie appellatione facti veniat nō factum, tenuerunt Alber. de Rosa. Petr. de Ancha. Areti. & plures alii Moder. in dicto. §. cato. Alci. ibidem distinguit aliquos
3 casus: vt per eum. Et licet † meum & mihi debitum inter se differant. l. videamus. §. si actionem. ff. de vsur. not. Deci. in princip. l. cum fundus. ff. si cer. peta. tamen hæc regula de meo loquens, habet locum etiam in mihi debito. per easdem rationes, vt volunt communiter docto. infra allega. Procedit etiā præsens regula quamuis ius spe tantum quæsitum fuisset, ex contractu, quia sine facto nostro tolli non posset. Bal. in l. si constante. colum. fina. C. de donatio. ante nupt. Areti. consil. lxxiiii. diligenter. in tertio dubio. & Deci. cons. cvii. colum. fina. Rursus procedit in vtili tantum dominio, vt sine causa auferri alicui nō possit, quemadmodum nec plenum. Bald. in l. secunda. C. de fun. patrimo. lib. xi. Ias. in l. si constante. colum. xiiii. versic. secundo in contrarium. ff. solu. matri.
3 Ex quibus infertur, quod † licet bona alienari prohibita, quia testator voluit perpetuo remanere debere in agnatione, alienari possint ex causa dotis per descendentes: iuxta auct. res quæ. C. communia dele ga. tamen quando alienatio prohibita esset ex contractu inter viuos, taliter quod impediretur dominii translatio, tunc quia ex facto nostro & ex contractu ius quæsitum est, non possunt alienari etiam ex causa dotis: vt per Iaso. in dicta auct. res quæ. colum. vii. seu viii. & antepenulti. facit quod in habente expressam hypothec. anteriorem non consideratur causa vel fauor dotis: iuxta glos. in l. assiduis. C. qui potio. & no. in l. i. ff. soluto matrimo. Hinc est, quod
4 † vbi ex facto notarii, vel iudicis, vel testis, est alicui ius quæsitum, non est in facultate eorū aliquid dicere vel facere per quod tale ius tolleratur: vt per Alexā. in l. sciendum. col. vii. de verb. obli. & Mod. Pap. in l. i. col. vii. ff. si cer. pet. Item per
5 hanc regulam infertur, † quod hæreticus condemnatus inde reconciliatus, nō recuperat ius patronatus nec bona, etiam loquendo de restitutione generali: quicquid dixerit Imo. siue enim ab homine, vt inquit Abb. siue a iure facta sit confiscatio, statim perditur dominium, quod non recuperatur per pœnitentiam. tex. est in c. vergentis. de hæreti. qui cauillari nō potest, secundum Fely. ibi in ii. col. etiam si fiscus nondum apprehendisset, quia ius sibi quæsitum sine facto suo auferri nequit, per istam regulā. adducit etiam Fely. not. dictum Ioā. And. in titu. de instru. edic. in. §. nunc aliqua. quod si ea lege tibi fundum donaui, vt post certum tempus sit ecclesiæ, in præiudicium ipsius ecclesiæ tale pactū remittere tibi nequeo. faciunt quæ diximus in l. ea sola. ad fin. in-
6 fra eod. titu. Ad idem † decisio Ange. in l. petens. colum. iiii. C. de pact. si post absolutum instrumentum iubeant partes instrumentum ipsum cancellari, soluenda erit nihilominus gabella per l. nostram. vt etiam tenuerunt Guil. de Cun. Bald. & alii ibi-
7 dem relati. Et pariter † si duo facientes pacem obligant se ad eam non frangeñ. sub pœna centum ducatorum ecclesiæ applicanda, & se offendant, inde reconcilientur. hoc non nocet ecclesiæ per hanc regulam: ita Bald. & Paulus de Cast. in l. insulam. in. §. fina. ff. soluto matrimonio has decisiones sequitur Felyn. in dicto capitu. vergentis. Hinc etiam est, quod † si con-
8

uentum fuerit inter nos vt penes me remanerent instrumenta communia, contigeritq; fiscum tibi succedere, instrumenta auferri mihi non debent, eo q fiscus dignior sit, quia fiscus vtitur iure priuati. l. fiscus. ff. de iure fis. & quia ex persona successoris conditio obligationis mutari nõ debet. l. ij. §. ex his. ff. de verb. obli. secus quando absq; facto meo, ac conuentione, res fuisset apud alterum ratione dignitatis vel antiquitatis: quia tunc cessante qualitate personę cessat priuilegium. arg. l. titia. §. vsuras. ff. de leg. ij. vt per Salic. & Alexã. & alios in l. procurator. C. de eden. Item si ille qui dignior erat conditionem mutet & vilior efficiatur, ab eo possunt instrumenta auferri: arg. l. cum quis. in princi. ff. de solu. ita Bar. in d. l. procurator. Quæ cõclusio secũdum Dec. ibi, procedere videtur qñ simpliciter propter dignitatem instrumenta deposita fuissent: secus vbi ex conuentione ita factum foret, per ea quæ supra dicta sunt: quia ius ex conuentionæ quæsitum ab eo non potest auferri, per regulam. l. nostræ: quia etiam propter turpitudinem vitę iure suo quempiam priuari non conuenit. argu. not. per Ang. in. §. sed & aliud. in auct. quibus mod. naturales effic. leg. dum loquitur de meretrice, quæ turpitudine eius non obstante coniunctis suis succedit. Impertinens non est alia not. quęstio† domini in
9 terra sua tertias habent venditionũ, vnus hominum suorum prędium vendidit, & tradidit, in crastinum contrahentes cassari & cancellari dicti contractus instrumentũ iubent, notario sic faciente de consensu partium, an dominus possit petere tertiam vẽditionem? Iac. de sancto Georg. in tract. de Rhoidis. col. xj. ver. addo aliam quæstionẽ concludit, q sic: quia dicti contrahentes nõ potuerunt annullare nec cancellari facere dictum instrumentum in præiudiciũ domini, cui fuerat ius quæsitum, sicq; sine facto suo ius suum sibi tollere: adducit etiam decisionem Angel. & Imol. in l. acta. ff. de re iu. dicentium stante statuto, q de omni contractu solui debeat gabella. fueritq; contractus celebratus & publicatus coram testibus, postmodum partes iubeant notario, vt instrumentum casset totum contractum, talis cancellatio non præiudicabit fisco cui soluenda est gabella: facit tex. §. adeo. l. iurisgentium. ff. de pac. Item per hanc re-
10 gulam† apparet non cogi quempiam in foro fori ad remitteñ. iniuriam sibi factam: vt per Fely. limitantem in rub. de treu. & pac. & summam Ang. in verb. iniuria. §. sexto.
11 Item q †princeps non potest pœnam remittere parti quęsitam. glos. in l. venia. C. de in ius voc. de quo ibi late per Deci. &
12 Mod. Pap. Hinc etiam est, q † licet pactio in fauorem tertij facta in donatione inter aliquos celebrata de consensu donatoris & donatarij reuocari possit: vt per Bart. in l. qui Romę. in. §. flauius. ff. de verbo. obli. tamen quando vltra pactum a donatore factum, notarius stipulatus est, vicequeillius tertij recepit, etiam volentibus donatore & donatario tale ius tertio quæsitum reuocari nõ põt, per regulam nostram. ita singulariter Bal. in l. cum a socero. in fi. C. de iure dot. quia cum ex eius prouisione seu per ministrum suum, ius sibi quæsitũ sit: non potest sine facto suo tolli. sequitur & extollit Areti. in consi. lxxiiij. in tertio dubio. confirmans pluribus elegantissimis medijs, legibusque, & decisionibus: vt ibi per eum, & per eundem in consil. xlj. colũ. ij. & consi. liij. colũ. j. Corn. in consi. lxviij. lib. iij. Deci. consi. lviij. cvij. colum. fin. & consi. ccxxxix. col. iij. & iiij. Iaso. in l. quę dotis. col. vj. & vij. ff. sol. mat. & in d. §. flauius. col. viij. & ix. vbi decisionem Bartol. communem dicit & tenendam, quicquid dicat Pau. de Cast. eam tamẽ limitando tri
13 bus modis, vt ibi per eũ, qui subiungit† legem nostram procedere quãdo plene & irreuocabiliter ius quæsitum est: secus si reuocabiliter: vt in decisione Bar. præalleg. & probatur in d. §. flauius. iuncta. l. iij. ff. de ser. expor. cum not. per Bar. & latius prosequitur Barb. in consi. vij. col. ij. lib. iiii. facit quod limitando legem nostram. scribit Pau. de Cast. ad fin. l. si ego. ff. de neg. gest.

Ex prædictis inferebat alias consulendo genitor meus ad decisionem not. quæstionis, & fuit consiliũ per celeberrimos doct.
14 approbatum: † Titius & Seius fratres inita inter eos quadam transactione inter cætera conuenerunt, q Titius domum regeret de bonis communibus, pro libito disponeret, ipsi Seio vxorique suę alimenta præstaret, & Sempronio Seij genero pro dote Proculæ Seii filiæ & Sempronij vxoris centum florenos aureos persolueret, notario pro dictis iugalibus stipulante, interueniente iuramento de obseruando promissa & conuenta. Post modum dicti fratres ad aliam deuenerunt transactionem a prima recedentes absque consensu prædictorũ iugalium, qui & ipsorum quilibet prout ad eos spectabat, iuxta tenorem ac mentem pre-

dictæ primæ transactionis ipsos flor. centum auri petebat, opponebatur de recessu a prima transactione & reuocatam fuisse ipsam conuentionem, nec causam fuisse secutam. quærebatur quid iuris: & vtrũ conuentus absoluendus vel cõdemnandus esset. Prima facie videbatur fore respon. in fauorem conuenti. potuisse videlicet reuocari prædictam conuentionem per fratres qui transegerant: per ea quæ de fundo ecclesiæ absenti in certum casum & euentum donato, scribunt Bartol. & alij in præallegato. §. flauius. Secũdo quia promissio prædictis iugalibus facta, videtur fuisse cum causa, seu sub modo vel conditione, aut qualitate, videlicet, si titius non cõtrauenerit de iure, vel de facto: vnde ipso contrauenientе dissolui debet promissio, siue ex capite causæ non secutæ promissio ipsa de soluendo dotem sempronio & proculæ iugalibus ligare non debet. l. si donaturus. & l. fina. ac toto titu. ff. de condi. ob causam. Idque importare videntur verba illa conuentionis & instrumenti, adimpletis his, de quibus in transactione, seu illa, quibus mediantibus vel mediantibus infrascriptis. &c. Sed conuenta non fuerunt obseruata nec adimpleta: quinimmo a conuentione recessum, neque administratio bonorum communium penes titium, iuxta cõuenta, remansit. videtur ꝙ ad obseruantiam promissorum sic que ad soluen. dotem de qua supra ipse minime teneatur.

Oppositum, vt dixi, consuluit genitor meus vir solidæ doctrinæ motus quia ius ex facto tuo mihi quæsitum tolli non potest, nec a me auferri sine cõsensu meo, per hanc regulam nostram etiam quod spe tantum vel conditionaliter quæsitum esset. l. si constante. in versicu. exceptis vbi Bald. not. C. de dona. ante nupt. §. fina. l. cum maritus. præalleg. cum not. per Bald. in dicta l. cum a socero. ac alijs in superioribus adductis. Sed in quæstione proposita ministerio notarij publici, qui pro iugalibus absentibus stipulatus est, acquisita fuit illis actio & ius etiam sine cessione ipsius notarij. l. secunda. vbi Bartol. notat. ff. rem pub. sal. fo. Bal. l. in l. non aliter. ff. de adoptio. Alexand. in l. stipulatio. in. §. si stipuler. ff. de verborum obligat. ergo sine consensu ipsorum iugalium tolli auferriue ab eis non potuit, per regulam nostram. Confirmatur quia vbicunque vtilitas mea coniuncta est cum vtilitate alterius, licet inquantum vtilitatem meam concernit renunciare possim, secus tamen est quo ad illum tertium. l. prima. C. de commu. rerum alien. notant Bartol. & alij in l. si quis in conscribendo. C. de pac. & Pau. de Cast. in consil. xvij. colum. iij. in antiquis. Bal. in l. petendæ. C. de temp. in integ. restitu. pet. dum ait, ꝙ quando iudex reo dilationem assignauit, non potest reus in præiudicium actoris ipsi dilationi renunciare: quia ius sibi quæsitum est, non solum ex facto rei, sed etiam ex facto iudicis. similiter in quæstione proposita, sempronio ius quæsitum erat non solum ex facto titij & seij trãsigentium, sed etiam ex facto proprio, hoc est ex stipulatione notarij, iuxta superius allegata. Confirmabat etiam, quia vbi tertio ex contractu nominato ius quæritur, reuocationi locus non est sine facto & voluntate ipsius tertij: Imol. & alij in d. §. flauius. omnes scribentes. in. §. quoniam. l. certi conditio. ff. si certum peta. & hodie omnes contractus, de quibus instrumenta cõficiuntur, propter stipulationem quam in ipsis instrumentis notarij apponere solent nominati sunt. Bartol. in l. si vt proponis. ad fin. C. de condi. ob causam. & in l. si creditores. colum. vj. C. de pignor. & per omnes in rub. ff. de verbo. obliga. Vnde cum in prædicto casu confectum fuisset instrumentum, & in eo apposita stipulatio, contractus erat nominatus, & ius irreuocabiliter quæsitum tertio absenti, ex quo consequens erat reuocari non potuisse in præiudicium dictorum iugalium, maxime propter iuramentum ob quod pœnitentiæ locus non est, vt per gloss. & Alexan. in l. si pecuniam. in princi. ff. de condi. ob causam.

Non obstant alleg. in oppositum. nam decisio Bart. in. §. flauius. vt volunt doct. ibi, alijque supra allega. non procedit vbi pro ecclesia aliquis stipulatus fuisset, & sic irreuocabiliter ius sibi acquisitum fuisset, prout fuit in proposito nostro, aut quando contractus nominatus, aut iuratus est quibus casibus vt diximus non est pœnitentiæ locus. Nec etiam obstat quod dicebatur saltem ex capite causæ non secutæ posse titium contrauenire ipsi contractui: quia respondebatur stetisse per ipsum titium ꝙ conuenerat cum seio absentibus dictis iugalibus, ꝙ non obseruaretur contractus, iure vero cauetur ꝙ vbicunque stat per aliquem quominus conditio seu causa impleatur, perinde esse ac si impleta foret in illius præiudicium l. labeo scribit. ff. de contrahen. emptio. ponit Alexã.

in l. dedi. ff. de condition. ob causam, & in consilio xlix. in princip. secundo volu. dicens differre, an quis contrauenire velit ex capite pœnitentiæ, an vero ex capite causæ non secutæ: quia secundo casu semper mora requiritur, vel culpa eius cui aliquid dari fieriue debebat, subiungens etiã, quod in contractibus nominatis conditio ob causam locum non habet l. ea conditione, C. de rescindẽ. vendi. Vnde cum dictus contractus propter stipulationem notarij sit nominatus, & iugales prædicti non fuerint in culpa aliqua, vel contrauentione, censeanturque ministerio notarij contraxisse, & titius causa fuerit cur seius non obseruauerit contractum, ex quo ipse per secundam transactionem recessit a prima. Dicendum est quo ad ipsos iugales perinde haberi debere ac si omnia adimpleta obseruataque fuissent, eisdemque omnia adimpleri obseruarique debere. c. cum non stat. de regulis iuris. in vj. l. iure ciuili. ff. de conditio. & demonstra. & l. sicut. C. de actio. & oblig. alias fuisset in potestate & facultate ipsorum fratrum transigentium facere, ne tenerentur dictis iugalibus ad promissa, quod absonum esset l. hæc venditio. in princi. ff. de contrahen. emptio. l. si quis rem & l. ne in potestate. ff. de arbit. tradit Alexand. in consilio xlj. inspectis. circa fin lib. ij. facit quod scribit ad propositum Salice. in dicta l. si donaturus in. §. primo. Confirmatur dicta opinio, quia sufficit implementum semel secutum fuisse: licet postmodum non duret l. fina. C. de institu. & substitutio. sub conditio. fac. Corn. in l. si quis hæredem illo. eod. titu. Alexand. consilio cij. volumi. primo. sed in proposita specie, titio perfecte fuerat adimpletum: quia seius frater illius in transactione in ipsum pleno iure transtulerat omnia iura & bona de quibus agebatur, constituendo se illa tenere & possidere nomine eiusdem titij acceptantis. erat itaque perfecte adimpletum, ita vt de cætero agi non posset vigore prædictæ transactionis maxime obstante constituto: iuxta glos. & not. per docto. in l. ab emptore. ff. de pactis. vnde cum implementum secutum fuisset, neque plus fieri potuisset quam in eum transferri bona ipsa cum constituto, non refert si postmodum cesset implementum, & dictorum bonorum administratio, maxime facto, causaque ipsius Titij, vt dictum fuit ex quo non perseuerauit in administratione & regiminæ dictæ domus voluntate propria. Et verba illa mediantibus infrascriptis, conditionem faciunt ad capitulum administrationis, & translationis bonorum in ipsum Titium: scilicet quod haberet idem Titius bona mediante solutione dotis, & aliis prædictis. non autem faciunt promissionem dotis conditionalem respectu iugalium prædictorum. capitula enim diuersa sunt, ideo de vno ad aliud non infertur: vt per Alexand. & alios in l. cum proponas. C. de pactis. Nec apposita verba ea fuerunt ad commodum Titij, sed ad vtilitatem Seij. vnde Titius ex eis se iuuare nequit, cum magis in odiũ suum quam aliter adiecta cẽseantur. Concludebat itaque genitor meus in consilio suo iudicari debere in fauorem iugalium contra Titium conuentum: maxime ne iugales se deceptos & delusos reperirent in dote ꝓmissa, cuius causa semper & vbique præcipua est l. i. ff. solu. matri. Et quãuis hic sermo longior fuerit ꝙ putaueram, e re tamen visum fuit referre: tum quia subtilis, tum etiam quia præcipue quęstio ipsa per hanc nostram regulam deciditur.

15 Secundo limitatur hæc regula † non procedere ex causa: quia princeps & respub. rem meã auferre mihi possunt. l. item si verberatum. §. j. cum ibi not. per Bar. ff. de rei ven. l. lucius. ff. de euict. Intellige soluto pretio, secũdũ Deci. per l. serui. C. quibus ex cau. serui pro premio lib. accip. & l. vẽditor. §. si constat ff. cõmunia prędi. de quibus vide Fely. in c. omnes leges. colũ. pen. & fin. in j. dist. decre. & in c. quæ in ecclesiarum. colum. ix. de consti. vbi etiam late Dec. & Curt. in tract. de consuet. super c. fi. colum. lxxj. & seq. Dec. in c. ad audientiã. col. ij. de rescrip & quę scripsi in prohem. ffforum. char. vj. Et etiam sine pretio iusta causa intercedẽte in auferẽdo. per id quod habetur in toto tit. de bon. dam. secundum Barb. in pręalleg. cõsi. vij. colũ. ij. sed nõ est tunc sine facto nostro, immo ob culpam & scelus delinquentis: vt etiam per Deci. in d. c. quæ in ecclesiarum. col. viij. ver. & adde. vbi dupliciter restringit, quod de pretij restitutione dictum est. Tertio limitatur ex dictis Fely. in pręalleg. rub. de treu.
16 & pace. colum. ij. dũ † ponit principem ex causa posse cogere partes ad compromitteñ. Non obstat ꝙ princeps alicui dominium rei sue auferre non possit: & cominium rei sue auferre non possit: & cogendo ad compromissum ingerit periculum amissionis rei, propter futuram

arbitri sententiam cui omnino stari oportet. l. diem. §. stari. ff. de arbit. quia respon. post alios, quod maior istius argumenti procedit quando princeps aufert alicui certitudinaliter dominium rei. sed quando occasionaliter, secus: vt quando compellit ad cõpromitten. quia licet possibile sit quod arbiter ius partis auferat, non est tamen certum: & poterit esse quod non auferret. de quo etiam per eundem Deci. in d. c. quae in ecclesiarum. col. x. versi. tertius casus. quamuis etiã dici possit hanc limitationem sub prima comprehendi. quia ex causa tantum istud fit, vt quando partes diu litigassent, vel alio re
17 spectu: vt ibi per Deci. aliter † hanc regulã limitantẽ in ver. quartus casus. vbi, videli
18 cet, agit de modico preiudicio, & vbi † dominium quaesitum esset de iure ciuili, praescriptione, vel sententia. Sexto potest li
19 mitari † iste tex. quando verteretur bonum publicum: per l. conuentionum. ff. de pac. ideo principes & ciuitates propter pacem ineundam iniurias & damna subditorũ remittere possunt. c. in nostra. de iniur. secundum communiter doct. vt per Ias. & alios in d. l. conuentionũ. Alexan. consi. cxc. incip. mature. col. j. lib. iij. Deci. loco praeal leg. vbi dicunt, quod licet personis particularibus tolli non possit quod suũ est: per viã tamen statuti vel l. generalis tolli potest, et sine pretij restitutione. Sed limitatio ista in effectu sub praecedenti comprehenditur, quod ex causa ius meum a me auferri potest.

Glo. hic plures oppo. format & no. soluit. reputaturque multum not. circa princi-
20 pium dum vult † nostrum proprie dici quod insolidum nostrum est. commune autẽ dici meũ improprie & ficte. Pro defensione gl. contra Are. Deci. hic late insistit. est materia. §. labeo. l. serui electione. ff. de leg. j. vbi post alios latissime scribit Ruinus defendens opi. Are. Communis receptiorq; sententia est cum glo. nostra: vt per scribentes ibidem Paul. de Cast. in consil. cccxliii. in hoc passu in antiquis dicit, hanc glo. procedere quo ad dispositionem totius: non autem quo ad dispositionem partis meę. quia quod commune est quo ad partem meam seu dispositionem partis meę, proprie meũ dicitur. & est rationabilis opinio, Iasoniq; placet in d. §. labeo. colum. fi. in prin. quicquid ibi senserit Bart. Et propterea res quę communis est quo ad partem & portionem mihi spectantem, potest respectu illius partis pro indiuiso alienari. l. falso. C. de communium rerum alien. Pro indiuiso vendicari & euinci. l. j. ff. de euict. Pro indiuiso que possideri, vt per Curt. Seniorem in cõsil. lxxvii. col. fi. Deci. consi. clxxix. col. ij. & consi. cclij. col. j. & Alex. consi. lxxxix. circa fin. lib. vij. vbi possidentium pro indiuiso quemlibet, inquit, partem suam possidere, quae iuris intellectu percipitur, licet oculo corporali non discernatur, agiq; posse actione reali ad talem partem scribit.

Non praetermittam etiam pulchrã deci-
21 sionem. Bald. in consi. lvij. lib. iii. dum † accedens ad determinationem occurrentis dubij, de flumine labente inter duas ciuitates quomodo & qualiter ad eas pertineat & aquam communem pro indiuiso esse respondet propter continuum aquae motum & eius permutationem, sed alueum communem, esse pro diuiso tanquam locũ confinantem inter duas ciuitates ad similitudinem lapidis existentis in confinio & insulae in flumine natae: vnde quaelibet ciuitas vti potest aqua pro parte sua aedificando in solo ipsius vniuersitatis: totam vero aquam vsurpare non potest, quia cum sit communis, est dũtaxat proprie sua pro parte sibi spectante per praedicta.

SVMMARIVM.

1 *In legatis an procedat Haec regula, & numero 2. 6.*

3 *Institutio haeredis facta in fun do] trahitur ad omnia bona.*

4 *Testamentum quid sit.*

5 *Lex prosequitur voluntatem hominum sicut uenator leporem. Et remissiue ponit plures fauores vltimarum voluntatum.*

7 *In testamentis sit plenior interpretatio quã in contractibus: & quando valeat arg.*

8 *Relicta in testamentis quòd paratam habeat executionem.*

L. minor annis xxv. cui fideic. ff. de mino. ornatur.

9 *Idem in confessione facta in iudicio.*

10 *Quid de conuentionibus coram iudice factis. Et de statuto ita disponente.*

11 *Legato vino & in contractum deducto, vasa modici valoris ueniunt.*

12 *Angustiae temporis in testamentis & contractibus quando reijciuntur.*

13 *Tributa in legato & contractu quid de-*

bet solui.

14 *Hostium res an possint legari, vel in contractum deduci.*

15 *Rescripta, concessiones principum quam interpretationem patiantur.*

L. XII. Paulus.

IN testamentis plenius voluntates testantium interpretamur.

1 PROCEDIT †hæc regula, secundum glo. hic, etiam in legatis quæ ab vltima voluntate dependet. ita consuluit Anto. de But. in consi. xxx. colum. iij. intelligens regulam istam generaliter, ꝙ latior fieri debeat interpretatio in vltima voluntate, & in legato ab ea dependente. idem vult Corne. in aucten. ex causa. colum. vij. C. de libe. præter. ꝙ etiam in legatis fieri debeat larga interpretatio dicens doct. istud communiter tenere.

Sed ꝙ immo in legatis stricta fieri debeat interpretatio, probari videtur in l. 2 nummis. ff. de legatis iii. vbi †legatis nummis, exiguiores deberi dicit. probatur etiã in l. apud iulia. in. §. scio ex facto. ff. de leg. j. in. §. fina. l. nam quod liquide. ff. de penu lega. & in l. si ita sit ascriptum. in fi. de leg. j. vbi glo. Alex. Are. Ias. & alij communiter ita tenent: prout facit etiam Bar. in l. cũ auus. ad fin. ff. de condi. & demon. propterea Dec. hic tenet hanc regulam non posse nec debere intelligi in legatis. Et mouẽtur præfati scribẽtes præcipue ea ratione, quia testator censetur hæredem suum minus grauare ꝙ̃ sit possibile. l. vnum ex familia. in. §. si rem. ff de leg. ij. assentit his etiã Roma. in l. plures. ff. de damno infec. dum ait, legata non esse amplianda, sed restringenda: & in sing. 721. quæro quid si. cũ alijs quæ adduximus in l. in obscuris supra eo. Et ad hunc text. nostrum respon. Dec. post Bar. intelligi debere respectu institutionis conseruandæ quæ caput est testamenti. §. ante hæredis institutionẽ. insti. de leg. ideo fauorabilior est interpretatio testamẽti respectu institutionis, ꝙ̃ respectu legatorum: ita etiam Goza. Bono. in consi. lxxxij. colum. j. Cõfirmo põderando verba istius legis ibi, in testamentis. Item ibi, testantium. eo addito ꝙ testamentum totum consistit in hæredis institutione: vt probatur in l. quæ conditio. ff. de condi. & demon. vbi Soci. notat. & Ruyn. in rub. ff. de leg. j. col. iii. propterea non videtur extranea interpretatio per testamentum hæredis institutionẽ intelligere quæ est principalior pars & caput testamenti, non autem in legatis quæ stricte interpretanda videntur. iuribus præallegatis. Et exemplificari potest hæc regula in l. si ita. ff. de lib. & posthu. vt per Bart. in d. l. cum auus. Item in

3 . §. si ex fundo. l. j. ff. de hæred. insti. †vbi si quispiam ex fundo heres institutus fuerit, fundi mentione detracta in omnibus bonis factam institutionem interpretamur, vt testamentum instituitoque subsistat. quã materiam late explicant Barb. in consi. lxxj. lib. iij. Bened. de Perusio in consil. ix. in tertio dubio. Ias. in consi. lxxij. volu. iij. & in l. cohæredi. in. §. fi. ff. de vulg. & in l. centurio. colum. xiij. vbi Lancel. Galiau. lix. eo. titu. Itẽ exẽplificari potest in duobus casibus positis hic per glo. ad fi. & melius in l. placet. cum l. seq ff. de lib. & posthu. vbi si quis instituat sibi hæredem posthumum nasciturum, intelligitur non solum de primo sed de omnibus aliis: & sic fit plena interpretatio fauore testamenti conseruãdi: vt per Felyn. in c. ii. colum. penul. de treuga & pace.

Sed huiuscemodi declaratio & intelligentia non placet nec est tenenda, cum restringat regulam hanc generaliter loquentem ad hæredis institutionem, cõtra vulgatam regulam. l. de pretio. ff. de publi. Et si ita intelligeremus & restringeremus l. istã non in testamentis (vt dicit tex) plenior fieret interpretatio: sed in parte testamenti, respectu institutionis. s. Facit etiam. d. l. cũ auus. & l. cum acutissimi. C. de fideicom. vbi pro conseruatione voluntatis defuncti etiam præsumptæ, ac in substitutionibus lex fingit plus dictum ꝙ̃ scriptum: sicque plene interpretatur voluntatem testatoris etiam in alijs partibus testamenti, ꝙ̃ sit in institutione. Et ꝙ ista pars sit verior probat hic tex. recte intelligendo, dum generaliter de testamentis loquitur, testamentum enim continet & comprehendit legata, cæteraque omnia in eodem scripta: vt probatur in l. hæredes palam. in §. j. ff. de testa. & instit. de lega. in. §. ante hæredis institutionem. vbi dicitur, ꝙ testamenta vim capiũt ex institutione hæredis, quæ ob id veluti caput & fundamentum totius testamenti intelligitur. hæredis ergo institutio non est totum testamentum: alias male diceret imperator ꝙ testamentum vim accipit ex in-

stitutione heredis: esset enim perinde ac si diceret institutionem heredis, ex institutione vim capere, quod esset ineptum & fatuum dicere. item cum institutio dicatur caput testamenti, datur intelligi alia in eo scripta & contenta esse membra testamẽti, seu de testamento. facit etiam l.j.ff.de testam.
4 cum ibi not. Et†testamentum est quoddã incorporale & intellectuale, secundum gl. in d.l.j.& vult dicere secundũ Bal.& Are. ibi col.fin.ꝙ testamentum non dicitur ipsa scriptura testamenti: sed dispositio testatoris quæ intelligitur per ipsam scripturã. vnde duæ tabulæ simul scriptæ & signatæ vnum sunt testamentum.l. vnum. ff. de testa.l.j.in.§.si quis duobus.in ij.responso.ff. de bon.poss.secũdum tab. ex quo infertur ad quæstionem. de qua per Areti. loco præallega.

Quicquid ergo dixerit hic Deci.& Gozadin.loco præalleg. regulam istã generaliter intelligas in testamẽtis, & in vltimis voluntatibus: sicque & in legatis in testamentis relictis, & in codicillis qui largo modo appellatione testamenti veniũt, secũdum glo.in d.l.j.ff.de testa. cũ not ibi per Are.in pe.col.ac Ias.& alios in rub. ff. de leg.j.ꝙ fieri debeat. videlicet, plenior interpretatio q̃ in contractibus, vt hic per glo & est tex.clarus.in c.cũ dilecti. de dona.hocq; est fauore vltimæ volũtatis, quo effectũ sortiatur iuxta mentem defuncti. Vltimæ enim hominis voluntati leges plurimum fauent.ff. de inoffi.testa.l. si pars.c. fi.de re iudi.l.j. vbi doct. not.C. de sacrosanc.eccl.l.in conditionibus.in princ.ff.de condi.& demon.vbi Soci.post Bald. ibi re
5 latum dicit,†ꝙ lex prosequitur voluntatẽ defuncti, sicuti venator leporem. plures prærogatiuas & fauores vltimarum voluntatum congerit. Iaso.in l.quæ de legato.ff.de leg.j.& plenius mod.Taurin.s.Parpa.olim præceptor meus in l.j.C.de sacrosan.eccle. nam vt dicitur in l. vel necare. ff. quemadmo. testa. aper. expedit hominum iudicia exitum habere. ideo statutum prouidens conseruationi testamenti, fauorabile esse dicitur: vt hic per Deci. Procedit ergo ista regula fauore vltimę voluntatis, locumque sibi vendicat vt dixi in codicillis, qui largo modo testamenti appellatione veniunt,
6 &†similiter locum habet in legatis quatenus voluntas defuncti concurrit, concurrere præsumitur, prout erat in casu consultationis. Anto.de But. in consil. xxx. vbi probat relictũ habitationis filię factum in casum viduitatis, late debere intelligi & interpretari tam de prima viduitate q̃ de alijs sequentibus viduitatibus, propter præsumptam defuncti voluntatem in omni viduitate militantem. sequitur Fely. in c.ij. colum.pen.de treug.& pac. Hinc est etiam ꝙ iurisconsultus in l. iij. ff de vino tritico oleoque. lega. vino, inquit, legato, etiam amphoras vinum continentes legatas videri, quia credibile est mentem testatoris eã fuisse, vt voluerit vino accessioni esse amphoras. facit text. pro hac parte. l. titiæ textores.ff.de leg.j.& l.seruis vrbanis. ad fin.ff.de leg.iij. Posset etiam comprobari ex accumulatis, per Dec. in cõsi. cclxxxix. dum congerit casus, vbi in legatis sit plenior interpretatio propter præsumptam testatoris voluntatem. Dicẽdum est ergo generaliter in testamentis, & contentis in illis fauore vltimę voluntatis pleniorẽ fieri debere interpretationem pro conseruatione & executione voluntatis defuncti. In legatis tñ quia testator censetur minus hæredẽ suũ grauare q̃ sit possibile, quod minus est legatũ censetur.d.l. nummis legatis. sicq; exiguũ præstandũ est, quia voluntas defuncti præsumitur fuisse talis: ꝙ si largior fieret interpretatio offenderet ipsa defuncti voluntas, quã pro lege seruari ordinauit lex.§.disponat.in auct. de nup. vnde videmus ꝙ vbi volũtas testatoris præsumitur fuisse velle plus legare, nõ autẽ ad exiguum se referre, tũc fit larga interpretatio: vt per Deci in d.regula in obscuris.& consi.cclxxxix. Ludo. Gozadin. in consi. lx.col.ij.& consi.lxxxij.col.j.& ij. & per alios scribentes in locis per me citatis in
7 d.l.in obscuris. Quod†autem plenior fiat interpretatio in testamentis, & vltimis voluntatibus, q̃ in contractibus duobus modis probat hic Deci. subiungens valere tamen arg.de testamento ad contractus, quãdo eadem militaret ratio. vide Iaso. plura cumulantem in l. seruum filij.in.§.cum qui chirographum.ff. de leg. j. & in l. quæ de legato.eo.titu.& Deci. in c. in præsentia. col.xvij. vbi limitat de proba. Et rationẽ diuersitatis dicit post alios. Aquen. in l. fi. ff.de consti.princi.col.v. Quę tamen confunditur per generalitatem l.nostrę. & l.in ambiguo. ff. de reb. dub. cum ibi notat. per Socin.
8 Et ad id quod prealleg. dicũt de†relictis in testamento quę habẽt paratã executionẽ: secus in cõtractibus & alijs instris, quę regulariter nõ habent executionẽ paratam

tex. est sing. quē viua voce a Ias. didici dū scholaris eius essem, in l. minor. xxv. annis cui fideicō. ff. de minor. ibi, ad initiū nouę petitionis redigerat. de quo plura, vide per Pau. de Ca. in cōsi. lxxiij. colū. iiij. & v. in antiquis. eūdē. & Are. in l. si pacto quo poe nam. C. de pact. Barba. cōsi. xlij. col pe. lib. j. & cōsi. ibidē sequēti. Corn. cōsi. ccxxxviij. & cclix. vol. iij. Alex. in l. si cū dolū. in. §. eo. aūt tēpore. ff. sol. mat. Lanc. Deci. in l. in bonęfidei. col. pe. C. de pac. Bar. in l. j. in iij. not. per illū tex. C. de cōfes. Iaso. in d. l. quę de legato. & in l. tale pactū. in. §. q prouocauit. col. fi. ff. de pac. Matth. de Afflict. in decisi. regni. cccxxxvij. in quibus
9 locis habes † de cōfessione facta in iudicio quæ paratā habet executionē, vt sentētia.
De conuentionibus corā iudice factis,
10 dubitat ibi Ias. † sed in hac patria instrumēta conuentionū initarū corā illustribus Sabaudiæ Cancellario, & Cismontano pręside, quæ ipsi appunctuamenta uocant, paratam habent executionē: ita consuetudine inductū est, & ipsi seruari faciunt. pro quibus facit l. j. ff. de offi. præfect. pretor. vide etiā omnino Deci. in auct. si quis in aliquo in iij. not. C. de eden. Et qñ ex forma statuti instrumentū habet paratam executionē, si contra instrm sint indicia, executio debet in suspenso teneri, donec euacuata fuerint indicia: vt per Barba. in locis prealle. ex quibus exornari posset. d. l. minor. xxv. annis cui fideicō. Glo. hic in pluribus re
11 prehēditur per Bar. † & primo, dum legato vino vasa, inquit, deberi, secus in venditione: & sic fieri pleniorem interpraetationem in testamētis, q̄ in contractibus. nulla enim est in predictis casibus differentia, quia vasa parua & modici valoris, veluti amphorę, ita debentur vendito vino, sicuti legato. l. pen. ff. de trit. vino. leg. l. iij. eo. titu. vbi glo. melius & correctius q̄ hic lo
12 quens sic voluit. Iterū dū gl. ponit † de angustijs temporis quę non vitiant in testamētis, secus in stipulationibus. hoc falsum esse dicit Bart. sed nō est ita per. §. loca. in glo. alleg. vide tu Bart. Ias & alios in d. l. si mihi & tibi, in. §. j. ff. de leg. j. communiter dicentes, q in cōtractibus bonęfidei, & in vltimis volūtatibus quę illis ęquiparantur angustiæ temporis non vitiāt, sed reijciuntur, secus in contractibus stricti iuris:
13 vt ibi per eos. Tertio dum glo. dicit † hęredem soluere tributa preterita rei legatę, non sic in venditore. Bart. reprobare videtur, & pro certo vbique conuenitur possessor, qui potest recuperare, tam legatarius ab hęrede, q̄ a venditore emptor. l apud iul. in. §. hęres. cum ibi not. per omnes scribentes. ff. de leg. j. & in l. imperatores. ff. de publicia. Aret. consi. cv. & Barba. consil. lxxxiiii. lib. iij. Rursus dum gloss. dicit
14 † fundum hostium, posse legari, sed non in stipulationem deduci. Bart. hic contradicit propter regulam catonianam. Iaso. reprehendit rationem Bart. & melius distinguit in l. liber homo. ff. de verbo. obli. & in l. id qd apud hostes. ff de leg. j. q res quę semper fuit hostium legari non potest, nec in stipulationem deduci, nisi sub conditione si desierit esse hostium: secus in re quę nostra fuit, sed ab hostibus occupata, quia propter ius postliminij, & ,pmitti, & legari potest, sed quia hoc non est pręsentis speculationis, neque materia nostra, vide latius per scribentes in locis prealleg.
15 In † rescriptis & concessionibus principum fieri debere largissimam interpretationem glo. hic asserit, sed distinguendum est vt per Iaso. & Aquen. in l. fin. supra de constit. princi. In donationibus clarum est sic fieri debere, c. cum dilecti. vbi per Canon. de donatio. Postremo nonnulla seruientia ad faciendem interpretationem tam in rebus obscuris, q̄ in rebus dubiis etiam in testamentis: tradit Brunus Asten. cumulando decisiones doct. in varijs locis sparsas in quodam suo paruo tractatu de rebus seu dispositionibus dubijs.

SVMMARIVM.

1 *An verbum videtur denotet fictionē, & quando. & nu. 3.*
2 *Verbum, capere, quid significet. & nu. 4.*
5 *Deberi non dicitur, quòd perpetua exceptione defendi potest.*
6 *Capere nō videtur, qui tātum erogat quātum accipit.*
7 *Maritus legās dotē alicui vt vxori suæ restituatur: falcidia hoc casu cessat.*
L. cum dotem. ff. ad l. falci. ornatur.
8 *Actio intētata perimit exceptionē oppositā.*
Nisi quo ad ea q̄ extrinsecus ueniūt. nu. 9.

L. XIII. Vlpianus.

NOn videtur cœpisse, qui p̄ exceptionem remouetur a petitione.

FACIT secundum Deci. alia regula. l. nihil interest. & l. si quis obligatione. in. §. j. infra eo. immo hæc secunda eadem videbatur & propterea superflua. Sed diligẽter considerando multum differre conspiciuntur. hæc est magis generalis, de omni petitione: illa de agente ex stipulatione. hæc de eo qui a petitione per oppositam exceptionem remouetur: illa de eo qui potest submoueri, sicque de potentia ibi, de actu hic tractat. subiungitque ibi iurisconsultus regulam illam ad declarationem verbi cœ-
2 pisse cuius meminerat in prin. l. †& not. ꝙ istud verbum videtur, denotat fictionẽ. l. j. §. deiecisse videtur. ff. de vi & vi ar. & Bar. hic nihil aliud scribens: & per eundẽ in l. si is qui pro emptore colum. iiij. ff. de vsucap. & in l. si vnus. in. §. pactus ne peteret. colum. pen. ff. de pac. vbi exemplificat regulam istius. l. dum ait, quemadmodũ ille qui habet actionem quæ exceptione eliditur, eam habere non videtur, vt in regula. l. nostrę. quę vtitur verbo videtur qd est fictionis not. ita ille qui habet exceptionem quæ replicatione eliditur, non videtur eam habere, & consequenter per fictionem dicit Bar. Quæ declaratio procederet si iuriscõsultus loqueretur de habẽte actionem: vt Bart. præsupponit, sed quemadmodum verba regulæ demonstrant alio modo loquitur, aliaque est mẽs iurisconsulti ideo crederē verbum, videtur, hoc loco veritatẽ denotare, quia pro veritate, qui remouetur per exceptionem a petitione, non dicitur capere propterea iurisconsultus optime dicit, non videri eum cœpisse, quia pro ve-
2 ritate non cœpit. Et †proprie capere est cũ effectu & penes se retinere, quicquid sit de verbo accipere: vt est tex. not. in l. aliud est
3 capere de verborum signific. Et ꝙ †verbũ, videtur, licet regulariter fictionem denotet possit veritatem referre ac denotare, præcipue secundum subiectam materiam, indubitati iuris est: vt per Are. in l. si duo. in vlti. not. ff. de acquiren. hæredi. vbi ponderat illum tex. probantem verbum, videri, semel in l. positum, importare veritatem & fictionem facta relatione ad diuersos casus: & ꝑ eundem Are. in l. sciendum. in secundo nota. vbi Aquen. colum. ij. ff. de verbo. oblig. Areti. & Aquen. in l. naturaliter. i j. not. ff. de acquiren. posses. Iaso. in l. cum quis. colum. ij. C. de iuris & facti ignor. & in l. qui liberis in. §. hæc verba. colũ. iiii. ff. de vulga. Cano. in c. i. in vlti. not. de iudic.

Exempla autem & limitationes glo. secundum Decium non videntur conuenire verbis regulæ nostræ, quæ etiã primã acquisitionem excludit, dum ait, remouetur a petitione, & in casibus glo. non remouet a petitione, licet alteri res restituenda veniat. Sed nonne exempla glo. de petẽtibus consulto deleta in testamento, qui exceptione repelluntur: vt dicit tex. in l. i. ff. de his quæ in testamen. del. optime conuenit verbis regulæ nostrę: certe sic: quia tales cœpisse non videntur, a primaq; excluduntur petitione. Sumi igitur potuit hęc regula ab illa lege & ab infinitis similibus.

4 Textũ vero hic in verbo, cœpisse, †Deci. ad finem meliusquã glos. exponi dicit. i. inchoasse, et petiisse: de quo miror, quia absolutę & generaliter loquendo, cœpisse ꝑ inchoasse capi non ambigitur: iuxta illud poeticum, Dimidium facti, qui bene cœpit habet. &c. §. cœpisse. l. i. ff. de pollicit. Sed talis expositio & sensus tantum hic conuenit quantum magnificat ad horas matutinas, vt patet literam intuenti. est igitur melius interpretari cœpisse. i. acquisiuisse, & cum effectu habuisse, secundum significatum verbi capere: iuxta. dicta l. aliud est capere.

Et per hanc regulam infertur ad aliquas
5 not. quęstiones, ꝙ †illud deberi non dicitur, quod perpetua exceptione defendi potest. nec dicitur esse in negligentia ille, qui non petiit debitum, a quo per exceptionem poterat excludi, quia male agere dicitur ille, cui obstat exceptio, vt hic per Deci.

Et considerato effectu vltra glo. plura si-
6 milia adduci possent, in primis ꝙ† capere non videtur qui tantum erogat, quantum accipit. l. ciuitatibus. §. fin. ff. de legat. i. & in regula non videtur quisquam. cum ibi
7 not. per Deci. infra eod. Et si† maritus alicui dotem legauerit, vt vxori restituatur, cessat falcidia. vt omissa interpositi capientis persona spectetur. l. cum dotem. ff ad l. falcid. hinc dicit Bald. in l. auia in. §. ticio. per illum text. ff. de condi. & demon. ꝙ si mihi factum fuerit legatum, vt ad pias causas amore dei restituam, & primum legatũ & secundum inspecto fine ad pias causas dicitur, vt etiam per Paul. de Cast. in d. l. cum dotem. dicentem, ꝙ si iure legati bona alicui relicta sint ea lege, vt inter Christi pauperes distribuat, etiam per primũ legatarium falcidia detrahi nequit, quia qualitas pauperum, ad quos tandem debẽt peruenire bona, inspicitur, vt consuluit Deci. in consi. ccccciiii. qui plura similia congerit in

rit in consil.ccccclix.vide etiam Petr.de Ancha.in consil.clxxij.col.j.Soci.consil. lxxvij.col.v.& consilio sequenti.& consi.cxliiij.col.fin.volu.j.& consil.cxv.col. ij.lib.iiij.Crotum in repe.l.frater a fratre. in iij.limita.xij.q.ff.de condi.inde.& Deci.in auctenti.praeterea in tertia limitatione,vltimi no,C.vnde vir & vxor.quę omnia signanda sunt.ad l.cum dotem pręalle.

Aduertendum est etiam ad intelligentiã
8 istius legis,† quæ, vt in superioribus dixi, loquitur de actu & reali oppositione exceptionis: de potentia vero loquetur in ,§.j.l.si quis obligatione.infra eo.ideo necesse non est, ꝙ opponatur exceptio, vt a petitione remoueatur agens.alias si potentia non deduceretur ad actum cõdemnaretur conuentus, vt hic latius per Deci.

9 Limitantem † postremo regulam istam respectu principalis petitionis,quæ perimitur opposita exceptione, prout loquitur, secus quo ad ea quæ extrinsecus veniunt, qnia videtur quis petere, licet per exceptionem repellatur.l.amplius nõ peti.ff.rem ratam habe.cum similib.per eum adductis.quæ dicta in se vera sunt,sed pro limitationibus non conueniunt verbis nostræ.l.quæ non proposuit quæstionem sub verbo petere,aut sub verbis, actionem habere,sed sub verbo cæpisse, quod cum effectu, vt dixi,intelligitur.

SVMMARIVM.

1 *Promissum simpliciter, præsenti die debetur, sed cum aliquo temperamento. limita nu,3.& 4.*

2 *Promissio quælibet pura habet tempus in executione ad soluendum.*

5 *Breuitas temporis operatur ne quis in mora constituatur.& post nu.8*

6 *In promissionibus tota dies cedit.*

7 *.§.decem hodie.l.liber homo.ff.de verbo. obligatio.quando habeat locum. & post nume.8.*

8 *Tempus, licet breue, interpellat pro homine.*

9 *Tempus certæ ætatis requirit interpellationem ad moram.*

10 *Obligatio quando dicatur pura. L.cedere diem,ff.de verbo.signific,ornatur per totam legem.*

11 *Diem cedere,& venire quid sit:& quando dicatur.*

12 *Dies tacita,quæ ratione loci subintelligitur.non impedit obligationem nasci ante diem:sed bene actionem. limita numero 13.14.15.*

16 *Creditor ad diem certam an possit agere, vt adueniente die sibi soluatur.*

17 *Agens ante diem quando dicatur male agere.& nu.18.19.*

20 *Ante conditionem neque cessit,neque venit dies:quia nec obligatio,nec actio nata est.*

21 *Conditio executioni apposita, non facit actum conditionalem. et quando dispositioni vel executioni dicat apposita.numero 22.*

23 *Conditionis natura est actum suspendere. Et quid de modo.nu 24.*

25 *Promittens partem vini nasciturì in tali vinea,non obligatur nisi probato, quòd vinum natum collectumq; sit.*

Quod procedit in qualibet dispositione conditionali.nu.28.

26 *Relatiuum adiectum verbo futuri temporis inducit conditionem.*

27 *Iudex sub conditione datus,non habet iurisdictionem nisi purificata cõditione.*

29 *Conditio habetur pro causa.*

L. XIIII. Pomponius.

IN OMNIBVS obligationibus,in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

SVMITVR hæc regula ex.ll.in glos. allegatis & est clarissima quãtum ad corticem & sonum verborum, sed ĩ materia difficilis & speculatiua.Doc. hanc materiã plene examinant in l.in illa stipulatione.in l.interdum.in l.cum qui calendis.in.§.quotiens.& in l.ita stipulatus. la granda.ff.de verb.obli.& in l.j.ff.de cõdi.& demon.& in.§.omnis.insti. de verb. obli,ita ꝙ facile esset fimbrias dilatare:sed

quia materia ordinarie in dictis locis tradi
tur, incōueniens videtur eam hic transplā
tare: dicam tamen & declarabo nonnulla
necessaria & notatu digna.

1 Diligenter igitur primo no. est ꝙ † licet
simpliciter promissum, pręsenti die debea-
tur, & peti possit. l. liber homo. in. §. decē
hodie. ff. de verbo. oblig. & d. §. omnis. sta-
tim tamen exolui nō debet nec exigi po-
test, sed cum aliquo temperamento & tem
poris spatio: vt hic per glo. Ideo eleganter
dixit iurisconsultus in l. quod dicimus. ff.
de solut. ꝙ creditor recepturus pecuniam
sibi debitam venire non debet cum sacco
paratus dandum est enim aliquod spatium
temporis. Hinc est ꝙ licet interpellatio
constituat debitorem in mora. l. si ex lega-
ti causa. ff. de verb. obli. l. quod te. si certū
peta. intelligitur tñ ciuiliter nō ad vnguē,
sed cū moderato spatio temporis arbitrio
iudicis limitando: vt per glo. solēnem in l.
emilius. in verbo restitui. ff. de mino. & in
l. diuortio. in prin. ff. de neg. gest. Deci. hic
& in d. l. quod te. col. iij. Ias. in d. l. si ex le-
gati causa. in iiij. nota. & in d. §. decem. &
in d. l. cum qui. in. §. quotiens. ff. de verbo.
2 obliga. Vbi propterea dicit, ꝙ † quælibet
promissio pura miserationis gratia, tēpus
aliquod habet in executione ad soluendū:
& vbi a iure taxatum non reperitur taxā-
dum est a iudice: ad quod uide Bar. et alios
in d. l. quod dicimus.

3 Limita prædicta † in præcario quod sta
tim præcise reuocari potest, nec recipiens
cōqueri potest se decipi, ex quo ista est na-
tura pręcarij, de qua recipiens a principio
cogitare potuit. Deci. hic & ĩ l. cōtractus.
col. ij. infra eodem.

4 Item limita prædicta, nisi † quis promi
sisset hodie vel præsenti die soluere: quia
exactio in ipso die tunc nō impeditur ꝑ-
pter specificam expressionem temporis, li
cet secus sit in promissione simpliciter fa-
cta. Ang. in d. §. omnis. & per Deci. hic ad
fi. Facit quod scribit ĩ Bal. l. j. C. ne lice. in
vna eademq; causa tertio prouoc. de pro-
mittente statim vel in proximo soluere, q̄
constituitur in mora per transitum horæ:
sicuti si solutioni esset apposita dies absq;
interpellatione aliqua, vt sic verba aliqđ
operentur. Areti. tñ in d. l. ita stipulatus
magna. col. pe. reprobat Bal. per l. si decem
cum petiero illo. eo. ti. de verb. obliga. vbi
conditio quę tacite inerat, nō aliter operat̃
si sit expressa ad faciendum committi ci-
tius tardiusve obligationem. Facit eiusdē
Bal. dictum in l. si mihi & tibi. in. §. j. ff. d.
lega. j. per illum tex. ꝙ breuitas temporis
5 operatur † ne quis in mora cōstituatur: &
sequitur Ias. in d. l. decem. col. ij. vers. vnus
ex vobis. & Soci. in d. §. j. confirmans ra-
tione. nam mora est delictum negligentiæ
l. mora. ff. de vsur. quæ negligentia non di-
citur esse vbi adest impossibilitas. facit
tex. l. ratum. & l. quod dicimus. ff. de solu.
qui vtuntur verbis mox, & statim, & ta-
men cum temperamēto temporis promis-
sionem intelligi debere, volunt. Et ꝙ An-
gel. & Deci. male asserant eadem die pro-
missionis exactionē fieri posse liquet aper
6 te, quia † tota dies cedit, & ante lapsum
diei exactio fieri nequit. immo nec agi, pe-
tiue. d. §. omnis. & l. q hoc anno. ff. de ver-
bo. obl. Nisi dicas Deci. & Ang. loqui qñ
dies hodierna apponit̃ promissioni: secus
si solutioni vel actui solutionis, quia dies
ponitur tūc ad differendam solutionem, &
sic ante lapsum diei agi. vel peti nō pōt, se
cundum communiter a scribentibus rece-
ptam sententiam: vt per Ias. in d. §. decem
hodie. col. fi. in quarta limita. Ex hoc ta
men nō defenditur nec defendi potest opi-
nio Ange. & Decij superius relata, qui lo-
quuntur, vt eorum verba demonstrant, qñ
7 dies fuit apposita solutioni: quo † casu lo-
cum nō habet dispositio d. §. decem hodie.
vt ibi per doct. Præterea in casu ipsius. §.
decē. licet ea die agi petiq; possit exactio,
tamen differri debet arbitrio iudicis, nec
cum sacco paratus venire debet creditor:
vt supra dixi, & ad limitationem ipsius. §.
decem. tradit post alios. Iaso. ibi. col. ij. in
prima limita. Male igitur loquunt̃ An-
ge. & Deci. volentes in ipso promissionis
die exactionem fieri posse. b ene arbitrarer
ꝙ post lapsum diei factæ promissionis in
terminis prædictis posset exactio fieri, per
decisionem Bal. supra relatam, de promit-
tente statim vel in proximo soluere. debi-
tori enim imputandum videtur, qui fidem
suam ad breue temporis spatium sic astrin
xit, quasi haberet pecuniam paratā, quic-
quid enim dixerit Ias. in d. §. decem. in ver
8 si. vnus ex vobis. tempus † expressum, li-
cet breue, interpellat: quia si promitto de-
cem hodie dare, lapsus istius diei me inter-
pellat & in mora cōstituit: vt volunt An-
ge. & Imo. in d. §. decem. & facit l. magnā
in sui generalitate. C. de contrahē. & com-
mit. stip. Nec ob. §. decem. quia nō dicitur
ibi ꝙ nō constituat in mora, sed ꝙ non dat
dilationem debitori, nō enim censet̃ appo-

situm gratia debitoris, sed potius creditoris: prout in simili habetur in d.l. si decem cum petiero. Neq; refragatur quod dixit Bal. de termino nimis breui, quia intelligitur qñ est tanta breuitas quæ promissionē impleri impediat. prout loquitur. §. si seruos quos gadibus. in quo Bal. fundat se: ut etiam declarat ibidem Soci. quod non contingit in terminis nostris, & præallega. §. decem. Et ita consulendo tradit Cor. lib. j. consi. xxvj. vbi consuluit, ꝙ ille qui promisit proficisci incōtinenti Aretium cum instrumento ad faciendum certum quid, absq; aliqua interpellatione cōstituitur in mora, si non accesserit intra tempus, intra quod commode ire poterat, propter appositionē termini incōtinenti. Et ad l. si decē cum petiero. iuxta inductionem Areti. supra relatam responde, ꝙ expressio ibi fiebat per eum modū per quem tacite inerat, ideo nihil operatur: vt per eundem Arc. & Ias. in d. §. decem. col. j. & ij. sed in quęstione proposita expressio aliter fit ꝙ̄ tacite inesset: tacite enim inerat ꝙ solutio & exactio fieret cum interuallo & moderato tēporis spatio, vt prædiximus. & expressio cantat, ꝙ fiat statim, incontinenti, vel in proximo: ideo nimirum si aliud longū tempus ad soluendum nō conceditur. Scias ta

9 men, ꝙ † tempus certæ ætatis habens cōdi. purificare, non constituit debitorem in mora sine interpellatione: vt per Decium in consi. ij.

10 In obligationibus † igitur, ī quibus dies non ponitur, præsenti die debetur. sicque obligatio est pura, cessitq;, et venit dies, quia obligatio cum actione orta est. l. cedere diem. ff. de verb. sig. licet exactio differatur secundum dicta in superioribus. Ce

11 dere † autem diem (vt eleganter declarauit iurisconsul. in d. l. cedere) significat incipere deberi pecuniam. venire diem, significat eum diem venisse quo pecunia peti possit, vbi pure quis stipulatus fuit, vt in regula. l. nostræ, & cessit (ait ibi iurisconsul.) & venit dies. vbi in diem, cessit dies: sed nōdum venit. vbi sub cōditione, neq; cessit, neq; venit dies, pēdente adhuc cōditione.

Limitatur tñ primum membrū nisi dies tacite subintelligatur ratione loci, vel ratione rei promisse: sed nondum inesse productæ, aut ex voluntate disponētis, vel ex qualitate actus, seu contractus: vt hic per Deci. col. j. & per doct. in locis præalle. supra & Brunum Asten. in tracta. de rebus seu dispositionibus dubijs, fol. xxv. vbi dicta Decij hic reassumpsit aliqbus additis.

12 Sed instat not. dubitatio † de die tacita, quæ ratione loci subintelligitur, an ante dictam diem obligatio nata sit? Bar. in l. interdum. ff. de verb. obl. concludit ꝙ sic, sed non actio: per illum tex. Oppositum tenet ibi Ias. cuius argu. respondet hic Deci. tenens tñ contra communem ꝙ ante diem quæ tacite subintelligitur nō sit nata obligatio. per tex. vbi Are. in l. cōtinuus. in. §. cum ita. in fi. ff. de verb. obli. dum ibi dicitur, ꝙ si ille qui certo loco dare promisit, celerius ꝙ̄ fieri solet ad talem locum peruenerit: statim ꝙ ad locum applicuit, obligatus est: ergo prius non erat obligatus.

Non recedo a communi sententia per d. l. cedere diem. dum ait, ubi in diem quis stipulatus est, cessit dies, & incipit deberi pecunia: ergo nata obligatio? nec refragatur ꝙ loquatur in die expressa: quia taciti & expressi par est virtus l. cum quid. ff. si certum peta. Et si expressa non impedit ortū obligationis, minus tacita. Probatur etiā subtiliter inducendo in l. eum qui calēdis. in. §. quotiens. ff. de verb. oblig. quotiens, inquit, dies nō ponitur in obligationibus, præsenti die debetur, nisi locus adiectus spatium temporis indicat: ergo probat natam obligationem, alias non deberetur pecunia. Ad tex. Arc. in. §. cum ita. responde, ꝙ statim obligatus est, scilicet cū effectu: prout verba intelligenda sunt, & non verbotenus. l. j. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iur. probaturq; dicta sol. per text. cum gl. faciente similem expositionē, deberi, scilicet cum effectu: in d. l. eum qui calēdis. in. §. fi. obligatus igitur tunc erit cum effectu, quia agi poterit & exactio fieri. antea vero obligatus quidem erat per prædicta, sed non cum effectu: cum actio minime nata foret. Et ꝙ dies tacita impediat natiuitatem actionis, sed non obligationis, tradit Aquen. nōnulla dicens, in d. l. ita stipulatus magna. §. fi. col. pe. & fin. vbi post

13 Bar. & alios limitat † quando tempus incertum esset, puta quando quis stipulatus fuit aliquid dari vel fieri post eius mortē. quia tunc impedit natiuitatem obligationis & actionis, quæ solum ab hærede & contra hæredem incipit. l. j. C. vt actio. ab hæredi. & contra hæred. Et reprobata ratione Bartol. Aquen. aliam assignat, quia quādo quis stipulatur post mortem suam, videtur hæredi suo stipulari velle, ita ꝙ nunquam obligatio in persona sua accipiat vires, quod licet de iure antiquo im-

possibile videretur, per l. quicunq;.ff.de actio.& obli.tex.tñ in.§.post mortem.in stitu.de inuti.stipul.hoc putat rationabile propter consensum partium, qui & si non possit natiuitatem obligationis impedire per appositionem diei tātum: vt declarat Bar.in d.l.ita stipulatus.tamen qñ cum tēpore concurrit personarum diuersitas, vt in terminis quæstionis prædictæ,hoc bene
14 facere potest. Et fortius † vbi vltra incertitudinem diei alia quoq; in promissione deducta incerta sunt,vt in promittente fructus ex fundo percipiendos. hæc enim est maxima incertitudo cōditionem sapiens, ideo nec obligatio nec actio interim orit.l. j.ff.de condi.& demon.& per Bar.in l.in-
15 terdum.ff.de verbo.oblig. Item † quando in obligatione deductū est id quod sui natura ad hæredes non transit, prout est vsusfructus: tunc ante diem non nascitur obligatio,nec actio.l.j.in fin.cum l.seq.ff. quando dies leg.ced.vbi iurisconsul.rationem assignat.& tradit Matthæus de Afflictis in decisione regni cclxxix. vbi discu
16 tit practicabilem quæstionem. An † creditor ad diem certam agere possit, vt adueniente die sibi soluatur, & interim formetur processus;& concludit agi posse ante diem, vt soluatur adueniente die ac tempore. Iuraque dicentia ante tempus agi non posse,debere intelligi, ut tunc soluatur:sed bene agi posse ante diem & tempus vt solutio fiat adueniente tēpore:ita sæpe fuisse practicatum dicens. Idem tenēt aliqui Moderniores in d.l.ita stipul.in vlti.col.Quæ sententia mihi non placet. quamuis enim vbi obligatio & actio nata est, sed dilatio ad soluēdum a lege datur,vt in dote.§.exactio.l.vnicæ.C.de rei vxor. ac procedere possit ea opinio: tamen vbi actio nata nō est,secus est.Ideo recte consuluit Alexan. lib.j.consi.xcv.ꝙ vbi in diem,puta sancti Michaelis,collata est solutio:& ante diem data fuit petitio, contra quam oppositum extitit,non esse admittendam. Iudex pronunciare,inquit,debet, non esse procedeñ. ad vlteriora super petitione actoris ante diem agētis, & reum absoluere:quia actor male agit ante diem. præallegata.l.cedere diem.& c.j.de plus peti.cum alijs de quibus ibi per eum & per Areti.in d.§.cum
17 ita.vbi post Pau.de Cast.ait,ꝙ † si aliquis ante diem ageret,quæ tacite sub intelligit. & peteret reum condemnari ad præstandū id quod debet soluere tempore congruo, id est post diem subintellectū, repelli posset a limine iudicij,quia,q ante diem agit, male agit. Quod est indubitanter verum, subijcit Are.quando ante diem non est nata actio, vt in casu illius.§.quia sine actio-
18 ne agit,ideo repelli potest: sed † vbi ante diem nata esset actio.tunc an sit necessaria exceptio,vel iudex debeat, aut possit repellere,ponit idem Aret.in d.l.ita stipulatus.col.antepenul.Aquen.loco præallegato & Ias.in l.eum qui.in.§.qui ita.el secundo.col.antepenul.& seq.de verbo.obliga.
19 vbi † autem non præcessit debitum purum. sed solum in diem & ante diem agatur iudex reum absoluere debet, quamuis nihil opposuerit.tex. est in l.ꝙ si in diem. in prin.ff.de peti.hæredi.secundum sanum intellectum.vt per Iaso.loco præallega.& probatur etiam in.§.temporales.institu.de excep.ibi,ergo hi quibus intra certum tēpus volentibus agere obijcitur exceptio, aut pacti conuenti,aut alia similis, actionē differre debent & post tempus agere. & ibi not.scribētes. Ex prædictis clare intelligitur quod scripsit iurisconsul.in dicta l.cedere diem.quando dies dicatur cessisse & venisse,& qñ venisse, sed nō cessisse.

Superest vt videamus de vltima specie
20 † vt de promisso sub cōditione, qua pendēte neq; cessit,neq; venit dies:dicit præalleg.l.cedere diem. & circa hanc Bart.in d.l.ita stipulatus.col.antepenul.versic. tertio est videndum de conditione possibili, seu contingenti,quę se habet ad esse,& nō esse.& cōcordant,inquit,omnes in hoc casu,ꝙ ante conditionis euentum nō sit nata obligatio,nec actio.d.l.cedere diem.etiam in conditione tacita l.item quia. cum not. ff.de pac.& sequuntur ibi Imo. Are.& alij in vlti.col.& hic in ij.col.Deci.limitans,
21 vbi † conditio executioni apposita esset, quia tunc non suspendit, neq; actum conditionalem facit l.muto.§.sub conditione.ff. de tutel.l.ita demum.in fi.ff.de arbi.tradit Bar.in l.j.col.ij.ff.de condi.& demō. De-
22 claratq; tunc † dici cōditionem appositam dispositioni qñ concernit substantialia, sine quibus obligatio consistere nō potest. sed si respiciat accidētalia tūc videtur executioni apposita, iuribus præallegatis; & ita prius dixerat Ias.in l.item quia.in vlti. col.ff.de pact. Cōditio autem, quam certum est extituram, vel quæ tempus præsens respicit,non est proprie conditio, neque impedit ortum actionis & obligationis,verum pro pura habetur,l.cum ad præsens,ff.si cer.peta.cum ibi not.per doct.et

23 §.§.l.si pupillus.ff.de noua.Et habet† cõditio de sui natura effectum actus suspendere.secundum Bal.& Fely.in c.cum Ioãnes.col.j.de fide instrum per text.in c.verum.de condi.apposi.& l.j.C.de conditio.
24 insert.cum ibi not. Modus † autem non suspendit,sed actum gestum qualificat: vt in d.c.cum Ioannes. vbi emptio habebat certum modum, quo non obstante statim debebatur pretiũ,ideo modus,dicunt,non facit actum conditionalem, quia conditio est præadiacens rei determinatæ:ita ꝙ se habent, vt extrema opposita tempore. Modusq; secũdum prædictos inducit obligationem per quam peti potest modi implementum, sed conditionis implemẽtum
25 peti non potest. Hinc etiam est,ꝙ† promittens annuatim soluere in festo,puta omnium sanctorũ quintam partem vini quod nascetur colligeturq; ex tali vinea,nõ obligatur nisi probetur natum collectumq; vinum.l.cum certus.ff.de vino triticoq; le-
26 ga.Præterea illud relatiuum,†quod,adiectum est verbo futuri temporis nascetur, & colligetur,inducitq; conditionem.l.stichum qui meus erit.ff.de leg.j.qua nõ impleta actio non nascitur, nec obligatio.d.l. cedere diem.vt igitur competat actio, requiritur probatio implementi conditionis prædictæ sicq; vinum natum & collectũ.l. qui heredi.ff.de condi.& demon.prout cõsuluit Rapha.Commen.lxxix.super quę-
27 stione. Et iudex † sub cõditione datus, si ita esse tibi constiterit,non habet iurisdictionem nisi prius purificetur cõditio. nec ante dici potest iudex.c.ab excommunica
28 to.cum not.de rescrip. Et hoc†est regulare in qualibet dispositione conditionali, vt prius ex ea agi vel excipi non possit, ꝙ͂ conditio extiterit.d.l.cedere diem.& c. j.de plus peti.ita Ancha.in consi.ccxcvij. efficacibus.col.j.Soci.consi.xcix.colum. viij.lib.iij.Fely.in c.si constiterit.de accusa.vbi etiam alia ratione id firmant. Et cõditione non verificata nec impleta pactum sub conditione factum locum nõ habet.d. l.cedere diem.& l.hæc venditio.in princ. ff.de cõtrahen.empti.facit l.j.ff.de donatio.ibi,totum hoc sub conditione est. nam
29 conditio† pro causa habetur.Bar.in l.a titio.ff.de uerbo.obli.& causa cessante cessat effectus.c.cum cessante.de appel.ita cõsulẽdo scripsit Deci.in cõsi.dcxiiij.col.fi.

Et pariter si per unum ex fratribus alteri sit facta donatio bonorũ suorum,si alius frater non diuidatur bona communia intra octo dies a tempore notificationis sibi factæ,donatio sub conditione celebrata dicitur,& locum nõ habet nisi impleta sit conditio:quia dispositio cõditionalis cessat cõditione non impleta d.l.cedere.& d.l.hæc venditio.nam quando aliquid conditionale deducitur in iudicio,liquidari debet, ꝙ impleta fuerit conditio.l.si quidem. & ibi Bald.in vlti.col.C.de excep.l hoc iure.ff. de verbo.oblig.not.Deci.in cõsi.dcxxix. Quæ omnia bene signabis ad d.l.cedere diem:quam nunquam ita ornatam & declaratam,vt arbitror,vidisti.

SVMMARIVM.

1 *Idem de actione tam reali quam personali,quòd de re ad quã competunt iudicari. Limita secundum veritatem. nu.5.& in correctorijs.nu.9.*

2 *Actio secundum qualitatem rei, quæ in ea deducitur, quòd mobilis vel immobilis iudicetur.*

3 *Pecunia an iudicetur mobilis vel immobilis.*

4 *Verbum, videtur: & verbum, intelligitur,quòd fictionem significent.*

6 *Meum proprie non dicitur mihi debitum.*

7 *Poßidens rem illam tenetur cathastrare: non autem habens ad eam actionem.*

8 *Vasallus seu emphiteuta non poßidens,non tenetur ad seruitia.*

10 *Emens actionem iam ortam minoris quã valeat est tutus in foro conscientiæ.*

L. XV. Paulus.

QVI actionem habet ad rem recuperandam: rem ipsam habere videtur.

SVMITVR ex.ll.in glo. allegatis.concordat tex.in l.rem in bonis. ff.de acqui.rer.domi.dum ait, rem ad quã recuperãdam actionem habemus in bonis nostris intelligimur habere.& in l.bonorũ appellatio.in fi.de verb.sig.eque bonis nostris,inquit, annumerabitur, si quid est in actionibus, petitionibus, & persecutionibus.nam hæc omnia in bonis esse videntur.

ad idem l. id quod. de verbo. sig. vbi dicit, id apud se quis habere videtur, de quo habet actionem. habetur enim, subiungit: Iurisconsul. quod peti potest. Et procedit
1 † hæc regula tam in actione reali q̃ personali: vt hic post gl. & Bal. per Deci. attestãtem illud quod est in iure & obligatione, in patrimonio propterea esse dici. & econtrario sentimus, inquit glo. debitori id abesse dici, in quo est alteri obligatus l. si mãdato titij. ff. de neg. gest. Præsupposita enim a iurisconsulto uirtute iustitiæ, quæ tribuit vnicuiq; quod suum est, illationem & cõsequentiam facit, ꝙ ille qui habet actionẽ ad rem, videatur rem ipsam habere. Hinc etiam est ꝙ licet non cõtrahatur mutuum, nisi fiat de meo tuum: si tñ iussero debitorẽ meum tibi mutuo pecuniam dare, & ille promiserit, contrahitur mutuum, quicquid plerique dixerint, quia per promissionem quæsita est actio illi cui mutuare volo contra debitorem meum, ita ꝙ pecuniam mutuo habere vr̃, vt in regula nostra, & iuris fictione apud eum dicitur esse pecunia. d. l. id apud. secundum Soci. in l. singularia. in iij. no. ff. si cer. peta. & sequuntur alij Moder. facit quod scribit Alex. ibi in penulti. col. dum allegat. l. id quod. Hinc etiam est, ꝙ ille qui edere debet, nõ solum tenetur si instrumẽta vel rationes penes se habeat, ad quorum editionem tenet: sed ẽt si penes alium sint, quem tñ ipse ad exhibendũ cogere possit. l. procurator. vbi Rimi. in vlt. no. tradit. C. de eden. Et si legatarius rem sibi legatam alteri legauerit, videt legasse actionem quam ad rem habet. l. si sic. §. j. & l. legatum ita erat. cum not. ibi per Bart. ff. de leg. j. Ex prædictis etiam infertur verum esse quod dicitur, idẽ iudicari de actione, quod de re ad quam competit ipsa actio
2 iudicatur, ideo † actio censetur inter mobilia, vel immobilia secũdum qualitatem rei ad quam competit. vnde qui rem recuperare nequit, nec ad rem illã acquirit actionem, Deci. hic post glo. in l. j. C. si aduersus transa. & Pau. de Ca in l. si vnus ex socijs per illum tex. ff. de serui. rusti. prędi. ac per l. si ad resoluẽdum. C. de prædi. mino. quod ita simpliciter verum nõ est, ideo intellige, vt per Bar. in d. l. j. Alex. & alios in. §. q̃si-
3 tum. l. j. ff. ad treb. dum examinant, † vtrũ pecunia tanquam mobilis vel immobilis iudicetur.

Procedit aũt hæc regula, secundum glo. & doc. nõ secundum veritatẽ, sed ex legis interprætatione: & consequẽter non vere nec proprie, sed ficte. ideo text. hic & in
4 locis prælleg. vtitur † verbo, videtur. & verbo intelligitur. quæ fictionem denotãt, vt hic per Deci. & diximus in l. nõ videt. supra eo. Et hoc patet ad sensum, qa aliud est actio, aliud res quam per actionem petimus atq; persequimur. Et licet agẽs rei vẽ. dñium vere habeat. plus tñ sine dubio est rẽ (vt inquit gl.) penes se habere, q̃ actionem ad rem recuperandam, propter expensas & litium anfractus, ac pp commodum possessionis quod magnum est. §. cõmodũ. insti. de interdic. cum pluribus adducendis in l. in pari. infra eo. Ea propter iuriscõ.
5 in l. minus est. infra eo. circa fi. ti. ad † veritatem respiciens aliam tradendo regulam, minus est, inquit, actionem habere q̃ rem. licet enim, scdm gl. in d. l. minus. qui actionem habet, rem habere videat, quantũ ad intellectum & censurã iuris: vt in l. nostra. tñ quantum ad executionem factorũ sæpe aliter cõtingit. euetus enim executionis & sñiæ incertus est. l. quod debet. supra de pecul. & dicit esse cõsiderandam dilationem quæ condẽnatis datur, litium anfractus, & expẽsas vt prædixi. faciunt quæ elegãter scribit Anch. in cõsi. vlt. col. vij. in iiij. dubitatione. Bene igit & sanctæ loquitur gl. insti. de act. in prin. i verbo debetur, volẽs
6 † nõ dici proprie meum quod est mihi debitum, sed large & improprie. sicuti aliud est, ꝙ beneficium sit tuum: aliud quod sit tibi debitũ. vt hic per Deci. in prin. et si. dicentem ẽt, ꝙ statutum loquẽs de vendente rem suam pœnã imponẽdo, locum nõ haberet in eo qui rem vẽderet, ad quã personalem haberet actionem. ille enim nõ dicitur proprie rem habere, qui ad illam actionem habet: vt per Bart. Alex. & alios in l. gallus. in. §. vidẽdũ. ff. de lib. & posth. Hinc
7 etiam est, ꝙ † rem possidẽs illã cathastrare tenetur, non aũt habens ad eam actionẽ. l. forma. §. si cũ ego. & ibi no. Bar. ff. de cẽ. si. accedat tex. in. §. furti. insti. de obli. quæ ex deli. nas. ꝙ melius est pignori incumbere, q̃ in personam agere. Hinc ẽt est, ꝙ in satisdatione de iudicio sisti, habẽs actionẽ ad rem non æquiparatur possidenti rem. l. sciendum. §. fundum. &. §. diuersa. ff. qui satisda. cog. scdm glo. præal. l. minus. Rursus licet ius patronatus sit de foro ecclesiæ. c. quanto. de iudic. actio. tñ personalis ad ipsum ins ecclesiæ non dicitur esse de foro ecclesiæ: secundum Butri. & alios in d. c.
8 quanto. Et † vasallus seu emphyteota nõ possidens, nõ tenetur ad seruitia, nec ad so-

lutionem canonis, neq; ad capiendū inuestiturā. Bal.& alij.in l.solēnibus.C.de rei ven. Et similiter priuilegiū alicui cōcessū ne teneat ad solutionē collectarum pro bonis suis, nō extendit ad prædiū ab alio bona fide possessum, licet dñs ad illius recuperationem habeat actionē, & ad eū inde reuertat. Ro.i sing.603. an priuilegiū. Itē in rescindēda transactione prætextu lesionis vltra dimidiam iusti pretij: talis iustitia ptij accipit nō iuxta metam actionis ac petitionis, sed considerato & ęstimato dubio litis euentu. scđm scribentes in l.ij.C.de rescin.vē. vbi late scripsi. Dicit ēt Soci. post quosdam alios in cōsi.c.col.pe.lib.j. ꝙ cū in regula nostra ponat verbum, vr̄, quod fictionem potius ꝗ̄ veritatem denotat, se-
9 quit, ꝙ si † statutum mentionē faciat de pecunia redacta, locū nō habebit in pecunia quę redigi potuit, sed actualiter redacta nō fuit, cum verba statutorū stricte & proprie sint intelligenda. Et pariter locū nō haberet hæc regula in correctorijs & odiosis ꝑ prædicta. & no. per Alex. & alios in l. Gallus. in. §. videndū. Præterea idem Soci. in cōsi.cxliij.col.fi.lib.j. arguit simulationem contractus, eo ꝙ emerat quis actionē ad centum pro eodē pretio: nam minus dicit valet actio, ꝗ̄ æstimum ob dubium litis euentū. cum possit causam iustam pp iniquitatē iudicis perderet: tum ēt quia debitor inops interim effici posset. ideo recte dicit i d.l.minus. ꝙ minus est habere actionem ꝗ̄ rem. ex quo igit emit quis euentū, speciem; futuri iudicij, ridiculū est sentire ac dicere ꝙ pretiū rationabile tm̄ sit ꝗ̄tū est in actione. Hinc pulchre concludit In-
10 no. in c. in ciuitate. de vsur. † ꝙ salua conscientia potest quis emere actionē iam ortam tpe contractus minori pretio, quia se periculo exponit quis: ergo, inquit ibi Soci. credere talem contractum verū & iustū distat a verisimili, ideo falsitatis imaginem præ se fert: vt inquit Bald. in l.j.C.de ser. fugi. Est itaq; vere & proprie rem habere cum effectu, & actualiter penes se tenere. l.nomen filiarū. ver. habere. supra ti.j. cum alijs alleg. per Alex. in consi xxxv. volu. iiij. Qui tñ etiam ad rem spem habet, rem ipsam habere dicitur: vt per Ias. in l. is potest, col.ix.ff. de acqui hære.

SVMMARIVM.

1 *Pretium et res sunt de substātia vēditionis.*

2 *Verbum imaginarium, & venditio imaginaria quid sit, & quomodo accipiatur. & nume. 3.*

4 *Homo ad imaginem & similitudinē Dei factus est.*

5 *Imagines sanctorū ad memoriam primitiuorum adoramus.*

6 *Origine rei sublata, eius imago relinqui non debet.*

7 *Venit i sunt sapientes: quia ciues quos faciunt non admittunt ad officia ciuitatis propter discordiam.*

8 *Contractum simulatum arguens, debet id probare. Et qualiter probetur.*

9 *Contractum simulatum quando liceat allegare maxime contrahenti.*

10 *Vēditio imaginaria vera quādo dicatur.*

11 *Venditio imaginaria est nulla: nisi facta fuerit in fraudem, quia tunc rescißione opus est.*

12 *Venditio magni pretij pro vno nummo dicitur imaginaria, & est nulla: secus in emphyteusi. nu. 13.*

L. XVI. Paulus.

IMAGINARIA venditio nō est pretio accedente.

SVMPTA fuit ex.ll.alleg. per glo. & pluribus alijs vbi de imaginarijs contractibus agitur. Vbi ergo interuenit pretiū
1 venditio non est imaginaria, sed vera † quę consistit vbi interuenit res & pretium. §. pretium. institu. de emptio. & vendit. Ima-
2 ginarium † autem distinguitur a vero: & solum in imaginatione fit ac consistit, secundum Hieronymum, quem infra referam. Et imaginaria venditio proprie dicitur nuda facta, ac simulata, secundum glos. hic, & in l. nuda. ff. de contrahen. emptio. & in. §. primo. l. tertia. ff. de manumis. & quæ apparentior non autem existenter venditio est. ll. prælleg. Paul. de Cast. in consil. infra alleg. Sic imaginarius vsus dicitur, qui imaginem veritatis, non veritatem habet. l. quoniam indignum. cum glos. C. de testamen. hinc eleganter Iurisconsultus, in l. contractus. ff. de actione &

obli. contractus imaginarij et in emptioni bus, inquit, iuris vinculũ non obtinet, cum fides veri simulatur nõ intercedente veritate. Et Hiero. de diversis leprarum generibus. alius imaginariũ legis opus quasi sub veritatis colore depinxit. alius corpus ip-
3 sius veritatis declarauit. Et pro † similitudine imago plerũq; ponit, iuxta illud Virgi. O mihi sola mei super Astianactis imago. dicitur enim similitudo, quasi imitatio: quia, vt inquit Varro, deducit ab imitatione, & per allusionem ad aliud dicitur. vt echo, vocis imago. Hor. j. Carmi. Iocosa nomẽ imago. nõ enim proprium rei esse repræsentat imago. vt per illum tex. not.
4 Bal. in l. ij. C. de iure aur. annul. Et † homo ad imaginem & similitudinem Dei factus dicitur: in ratione scilicet, quæ est imago Dei. ideo Ambros. de fuga seculi. similem dei esse est habere iustitiam, sapientiam, & in virtute dei esse perfectum, vt habet in c. similem. de pœni. dist. ij. nouem aũt similitudines animæ ad deum ponit Archiepiscopus Flor. hãc materiam plene tangẽs in prima parte suæ summæ. quamuis autem homo ad similitudinem dei factus sit, inter creatorem tamen & creaturam nõ potest similitudo tanta notare, quin maior dissimilitudo notanda sit. c. damnamus. in fi. de summa trini. not. Fely. de rescrip. in c. capitulum sanctæ crucis. col. ij. De imaginibus vero sanctorum non adorãdis nec violandis, postquam hæc materia hisce miseris temporibus nostris agitatur ac mouet, aliquid dicemus. tractatur enim in c. per latum. cum seq. de consec. dist. iij. & iiij. Ve
5 nerabiles † sanctorũ imagines (dicit text.) christiani non deos appellant, neq; seruiũt eis vt dijs, neq; spem salutis ponunt in eis, neq; ab illis expectant futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerãtur eas. de quibus pulchra quædam scribunt Pau. de Ca. C. de fer. in l. fi. Cap. Tollos. deci. cccij. summa Ange. in verbo imagines. Picus in sua Apologia in iij. qõ. de adoratione crucis, & imaginum. Archiepiscopus Flo. in iij. parte summæ. c.
6 xij. §. x. Satis vero absurdum est, † origine rei sublata eius imaginem relinqui, dicit tex. no. in l. vnica. in princi. C. de dedit. lib. tol. per quẽ dicit Soci. in consi. cxxiij. col. ij. lib. j. & doct. in l. fi. per illum tex. et. C. de edic. diui. ꝙ sublata re super qua fit dispositio, & interpretatio, tollitur etiam interpretatio. inferẽtes ad qõnes: vt ibi p eos. Et ex principio prædictæ l. vnicæ loquentis de imagine rei non relinquendã re sublata. tollendas esse occasiones, propter quas ciuilia bella nascuntur: quarũ potissima est facere ciues, qui non erãt & di-
7 scordiam seminabant. Sapientes † tñ sunt Veneti, inquit, qui ciues quos faciunt vt mercari possint, ad honores & officia ciuitatis suæ non admittunt.
8 Volens † autem dicere cõtractum imaginarium fictitium & simulatum, debet dilucide probare. l. sed si maritus. in fi. ff. qui & a quib. ma. Et cum sint plures species simulationum, dicens contractum simulatum, exprimere & specificare simulationẽ tenetur. Deci. hic in fi. & Pau. de Ca. in cõsil. lxxxij. visis his in antiquis. vbi dicit, similes contractus occulte & sine testibus fieri, vno de altero cõfidente. & propterea simulationem ex coniecturis probari. & idem de contractu imaginario. De qua materia vide Soci. in consi. cxliij. col. fi. lib. j. Bologni. consi. xxv. Corn. consi. lxiij. col. pe. vol. j. Fely. in c. si cautio. col. xxiiij. cũ seq. de fide instru. Ias. in consi. clxx. vol. ij. Deci. in consi. cccclxxxvij. dcxlviij. & dclix. ponentes plures coniecturas, per quas fit probatio prædicta, & admitti ad id testes etiam alias inhabiles: vt per Cor.
9 loco præalleg. Quando † vero liceat contractum imaginarium simulatum in fraudem ve celebratum allegare, præcipue contrahenti, ponũt Pau. de Ca. in cõsi. lxxxij. in antiqs. Are. i cõsi. lxv. col. fi. & lxxvij. in ii. dubio. & xcvi. in iii. dubio. & Alex. in consi. xxxvi. col. ii. in ii. v ol.
10 Dicitur † etiam quãdoq; venditio imaginaria vera et vbi pretium interuenit, sed quia momento est duratura hoc inter partes prius acto & conuento. tex. est no. cum glo. in l. iii. in. §. i. ff. de manumiss. de quo facit festum Ludoui Bolog. in præalleg. cõsi. xxv. colum. ii. Imaginaria igitur venditio non est, inquit hic Iurisconsultus, accedente pretio. nam vt dicitur Instit. de emptio. & vendi. in princip. emptio & venditio contrahitur simul atque de pretio conuenerit, licet pretium numeratum non sit. Nec resoluitur dictæ venditionis contractus, licet postea præter primum propositum loco pretii, aliud soluatur seu remittatur. l. pretii causa. C. de rescinden. venditi. cum aliis hic per glos. & Deci. adductis. Intellige quando a principio erat intentio vt pretium persolueretur: secus si apponeres donationis causa nõ exacturus, quia non valeret neque esset venditio, lege cum

in venditione.& l.si quis donationis.ff de contrahen. emptio. vt hic per gloss. ideo bene dixit Iurisconsultus in dicta lege nu-
11 da,† imaginariam venditionem pro non facta esse:neque rei alienationem fieri intelligi,ad idem.l.emptor.ff.de aqua pluuia arcen.cum glo.ꝙ cõtractus simulatus est ipso iure nullus:secus si esset in fraudem factus,quia rescissione & reuocatione tunc est opus:vt hic per Deci.& Alexã.not.in consi.lvij.& cxlij.vol.v. Et eodẽ modo
12 † imaginaria venditio dicitur si pro vno nummo facta fuerit de re magni pretij.§.pretij.§.præterea.cum glos.instit.quibus mod.ius pat.po.sol.secundum Deci.hic. id quod clare probatur per l. si quis conduxerit.ff.loca.Si quis,inquit, conduxerit vno nummo,conductio nulla est, quia hoc donationis instar inducit.Cõfirmatur quia parum & nihil in iure æquiparantur.iuribus & auctoritatibus adductis per Corn.in consil.cxxviij.col.j.lib.j.& Soci.cõsi.cviij.colum.ij.volu.j.sed venditio absque pretio non subsistit.§.pretium.insti.de emptio.& vendi.ergo nec ea quæ facta est modico pretio,quod pro nullo reputatur.vnde actũ nugatorium voluisse partes facere censendum est:iuxta.l.non solum.ff.de actio.&
13 obli. Cõtractus†tamen emphyteoticus ẽt cum vno nummo neque minima celebratur & permittitur.solum enim præstatur in recognitionem dominij.Barb.consi.xiiij.colum.fi.in ij.volu.Deci.in auc.ꝙ rem in princ.C.de sacrosan.eccl.mod.Asten.in tract.stat.exclud.fem.stan.agna.fol.xl.colum.ij.Et ꝙ in vno nummo consistat contractus.tradit Anchar.in consil.vltimo.in octauo dubio.

SVMMARIVM.

1 *Debitum vel legatum quando ante tẽpus solui possit.*

2 *Dies & conditio in dubio fauore grauati censetur apposita.*

3 *Hæres grauatus post mortem eius distribuere bona inter pauperes, vel tot puellas matrimonio collocare, an possit in vita sua facere.*

4 *Causa principalis consideranda est, non remota*

5 *Elemosinæ liberant animas personarum.*

6 *Argu. de contractibus ad vltimas voluntates quando valeat.*

L. XVII. Paulus.

CVM tempus in testamento adiicitur,credẽdũ est pro hærede adiectum:nisi alia mens fuerit testatoris:sicut in stipulationibus, promissoris gratia tẽpus adiicitur.

SVMITVR ex ll.per glo.allegat.sicque multos habet concordantes.Et ex quo tempus hæredis debitorisque gratia appositum censetur,& fauori suo quilibet renun-
1 ciare potest,infertur†debitum vel legatum ante tempus solui posse,nisi de interesse tertij vel creditoris agatur:vt hic per Deciũ.hanc materiam examinantem.omnia sunt dicta per Alexan.Areti.Ias.& alios Moder.in l.qui Romæ.in princip.ff.de verb.oblig.& in l.stipulatio ista.in.§.incertam.illo eo.titu.vbi alias limitationes,& plura in materia tradunt:vide etiam in l.eum qui calendis.in.§.fi.cum l.sequen.ff.de verbo.obli.& in l.quod in diem.ff.de solut.Corn.& Iaso.in l.post mortem.C.de fideicom.
2 vbi Corn.circa fi.dicit,†ꝙ quilibet dies & quælibet conditio in dubio fauore grauati censetur apposita.per d.l.eum qui calendis.in.§.j.& in.§.quotiens. Ex prædictis etiam infertur ad decisionem not.quæstio-
3 nis.†rogatus est hæres post eius mortẽ bona distribuere in pauperes Christi per eum eligendos, aut inter puellas virgines: vt vnius possit pauperes eligere,bona distribuere & puellas matrimonio coniungere,renunciando fauori dilationis pro se introductę:per vulga.regulam.l.si quis in conscribendo.C.de pact.& l.quod in diem.ff.de solut. Contrariũ tamen firmauit Bart.in d.l.cum pater.in.§.a filia.ff.de legat.ij.per illum tex.vbi ille cui commissa est electio personæ cum morietur,non potest ante tempus cum effectu eligere.quam opin. secuti fuere Bald.Angel.de Perusio.Imol.Roma.Salic.& Alexã.eos referens in d.l.stipulatio ista.in.§.incertam.ff.de verbo.obli.& latius in l sed & si alio.quam legit cum.§.si quis alio.l.recusare.ff.ad trebell.& Iaso.in l.post mortem.C.de fideicom.eo qui tale tempus non respicit merum hæ

redis fauorem, sed pauperum, qui viui erũt tempore mortis hæredis, in quorum præiudicium ante illud tempus electio fieri nõ potest per hæredem, arg. tex. dicti. §. a filia. cum alijs pręallegatis. Et hanc opinionem attestantur communem Alex. Ias. pręalleg. & Deci. hic. & notabile verbum scribit Aquen. loco infra allega. seruari in practica opin. Bar. nisi in tali electione perseueraret hæres vel executor post mortẽ hæredis, quia valeret non vi electionis, sed tacite cõfirmationis: vt per Alexan. & Iaso. in locis prędictis & voluit prius gl. in d. §. a filia. & hãc esse veritatẽ ipsam. dixit Bal. in consi. lxxv. vol. iij. Qui quidẽ Bald. in d. l. post mortẽ. amplectitur contrariã opi. tanquã ęquã & probabilẽ, quia si testator cogitasset de volũtate hęredis, hoc permisisset fauore animæ suę: pro expresso ergo haberi debet. arg. tex. cum glo. in l. tale pactũ in. §. fi. ff. de pac. Itẽ quia tale legatum non videtur in se conditionẽ habere, quia relictũ videtur intuitu diuini numinis, dicique quodammodo potest immortali deo relictũ: ergo non expectata morte de consilio episcopi poterũt pauperes eligi. iuxta illud pauperes semper habebitis vobiscum: quia testator ad incertam personam singulariter nõ habuit affectionẽ, sed ad genus personę idest ad qualitatem paupertatis vel pietatis, quę vna & eadẽ est. Nec obstat. §. a filia. quia ibi legatarij pręmori poterant: hic autẽ non. Et istã opin. sequuntur Raph. cõmen. & Pau. de Cast. in l. filiusfa. in. §. diui el. j. ff. de leg. j. Fulgo. & Corn. in d. l. post mortem, quia ex quo pauperibus in genere fuit relictũ, nõ videtur tractari de alicuius pręiudicio si ante mortem fiat distributio,
4 †quod verũ non videtur, quia tractari potest de præiudicio pauperũ qui post mortẽ hæredis viuent: vt pręalleg. scribentes dixerunt. Pro ista opi. cõsuluit eleganter excellentissimus vir Pet. de Ancha. in consil. ccij. col. fin. quia illa distributio quæ fieri debet inter pauperes post mortem hæredis principaliter facta fuit pro salute animę defuncti: & pauperes sunt vt causa secũdaria & accessoria. nec curandũ est multũ, dicit, qui sint isti pauperes præsentes vel futuri, ideo considerari non debet talis fauor, sed fauor animæ testatoris, cuius saluti si hæres celerius vult prouidere reprehendẽdus, inquit, non est, sed cõmendandus, quod citius quàm teneatur adimpleatur: per dicta l. post mortem. cum similibus. Et respon. ad d. §. diui, quod ibi principaliter interest filijsfa. non prius solui, ex quo existente postmodum conditione sui iuris esse poterat. In quæstione præsenti. & si commodum distributionis bonorũ pauperes in genere concernat, non tamen hos vel illos,
5 Item non principaliter sed accessorie, † & consideranda est causa principalis siue proxima, non remota vel secundaria. l. mulier. ff. rerum amot. l. si quis nec causam. ff. si
6 cert. peta. quia ergo † per elemosinas & erogationes bonorum in pauperes christi redimitur & liberatur anima testatoris. xiij. quæstio. ij. c. animæ. dubium non videtur quod heres vt supra rogatus præuenire possit. quod etiam aliter nititur. Anchar. comprobare. Hanc opin. vt veriorem sequitur hic Deci. ad idem citans Abb. in consi. xj. lib. ij. quem etiam refert & sequitur Barb. in apostilla ad Saly. in d. l. post mortẽ. hãc opi. sequitur etiam Ang. de Are. in tract. de testa. in glos. super verbo eligendis. in sol. xvj. idem facit Aquen. in d. l. sed & si alio. in. §. si quis sub conditione. ff. ad trebe. licet præmissa non referat, hanc partem magis rationabilẽ dicens, quãdo restitutio fieret sine fraude ad bonum finem pro anima defuncti. id forte dixit per ea quæ scribũt Bal. in cõsi. lxxv. & Paul. de Cast. in. §. diui. pręalleg. Ex quibus omnibus concludi potest hanc opin. esse magis rationabilẽ, veriorem, & communem. Primũ probatur legibus, & rationibus pręallegatis. Fundamentum cõtrarię partis & opinionis Bar. solũ est in præiudicio pauperum viuentiũ post mortem hæredis de quorum præiudicio videtur agi. Sed responsio ex prędictis colligitur: quia causa pauperũ non fuit principalis, sed secundaria & accessoria. neque ad hos magis quàm ad illos respexit testator, sed ad deum, cuius intuitu legauit pauperibus, distributionẽque fieri ordinauit post mortem hæredis, eidem prospiciendo propter fructus interim percipiendos ab illo. Si ergo præuenire velit renunciando vtilitati propriæ & consulendo animæ defuncti deumque colendo, absonum est dicere causam futurorum pauperum, quæ fuit remota & vltima, talem distributionem in vita hæredis faciendam impedire posse. Et cum in vltimis voluntatibus pręcipue defuncti voluntas primum locum teneat. l. in conditionibus. ff. de condi. & demon. Et talis præsumatur fuisse. nec de pręiudicio pauperum considerasse censeatur per prædicta: dicendum est huic parti tam communi & magis rationabili esse adhęrendum. Quod

sit etiam magis communis ex prælleg. satis dignosci potest, si dinumerentur, ponderenturque doct. tenentes istam partem.

Vltimo potest hic notari, valere arg. de contractibus ad vltimas voluntates. ita hic arguit iurisconsultus & in l. seruum filij in .§. eum qui chirographum. ff. de leg. j. vbi doct. tractant & latius Iaso. in l. quæ de legatis, eo. tit. & Dec. vbi limitat in c. in præsentia. col xvij. de proba.

SVMMARIUM.

1 *Legata, quæ pure uel in diem certam relicta sunt, ad hæredem transmittuntur. Et cui acquirantur.*

2 *Hæc regula an loquatur de seruo vel filio.*

3 *Quæ sit ratio quòd in legatis factis seruo vel filio inspiciatur tẽpus existentis conditionis: in stipulationibus tẽpus cõtractus.*

4 *In contractibus & stipulat. quando inspiciatur tempus contractus.*

5 *Spes conditionalis contractus quãdo trãsmittatur.*

L. XVIII. Pomponius.

QVAE legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transeunt, eorum commodũ per nos, his quorũ in potestate sumus, eodẽ casu acqrimus. aliter atq; cũ stipulati sumus: nã & sub cõditione stipulantes omnimodo eis acqrimus: etiam si libertate nobis præstita a dominis conditio existat.

SVMITVR ex ll. citatis in gl. Legata

1 †igitur quæ ad hrdes trãsmittũtur, vt sunt legata pura, vel in diẽ certũ. l. si post diẽ. ff. qñ dies leg. ced. acquirũtur eo casu, dicit iuriscõsultus. his quorũ in ptãte sumus: ergo secus esse sentit, si legatũ nõ sit trãsmissibile: vt quia cõditionale, vel in diẽ incertum: iuxta. §. finaũt aliquid. l. vnicę. C. de caduc. tol. tunc. n. quo ad acquisitionẽ inspicitur tẽpus existẽtis cõditionis & acquirit existẽti sui iuris. d. l. si post. in §. si. Et istud voluit subobscure hic iuriscõsultus, licet non expresserit. sed sequẽtia p quæ declarantur præcedẽtia satis clare indicãt, dũ subiũgit, aliter in stipulationibus & cõtractibus: nã & sub cõditione stipulãtes omni modo acquirimus eis: etiã si libertate nobis pstita a dñis cõditio existat. ex quo datur intelligi sensisse supra legatũ talis naturę eo casu minime acquiri dñis, alias nõ sequeret aliter in stipulationibus seruari. Et quicquid ma-

2 le hic sentiat Dec. sermo†præsentis regulę non est de filio, sed de seruo. patet ex verbis regulę ibi, libertate a nobis præstita, antea ergo præmebat seruitus, fateor illud qđ hic in seruis modo prędicto intelligẽdo dicitur locum habere et in filijsf. a. vt quo ad acquisitionẽ legati cõditionalis facti filiofamil. inspiciatur tẽpus existẽtis conditionis. tex. est in l. si vxor. C. de condit. inser. Et quod regula ista non loquatur de filio, sed de seruis patet quia iurisconsult. postea incontinẽti subiũxit. l. si filius. quę loquitur idemq; disponit in filio, qđ supra proxime dixerat de seruo: licet ĩ pluribus libris videatur minime fuisse, ppterea glo. super ea. l. nihil scripsit. sed in antiquis codicibus inuenio eã legẽ quę est situata in tit. de verb.

3 obli. et hic insertã. Sed operepretiũ†est scire rationẽ diuersitatis inter cõtractus & vltimas volũtates. Et scdm Dec. vr esse ea, quia in stipulatione conditionali spes illa quę ex futura cõditione hr, ad hęredẽ transit. §. ex cõditionali. instit. de verbo. oblig. secus in spe cõditionalis legati. pręalleg. §. finaũt. ideo nimirũ si potius acquirit domino debitũ ex stipulatione, licet cõditionale quam legatũ cõditionale mortuo seruo per regulã istius legis in prin. & ita prius dixere (licet Deci. taceat) Rapha. & Imol. in d. l. filius prout ibi circa fin. Alex. refert dicẽs rationẽ assignari hic per iurisconsultum. Quæ consideratio non satisfacit: tunc quia hic bene ponitur prædicta regula diuersificans stipulationes a legatis, sed inquirimus rationẽ. Præterea tex. hic ad si. loquitur proceditque etiã qñ viuente stipulatore purificat conditio, sicq; et vbi nõ agitur de trãsmissione ad hæredẽ, & domino acquiri dicit: secus in legatis cõditionalibus existente postea conditione, quia inspicitur tempus existentis conditionis vt prędixi: cur diuersum? Item iurisconsultus in dicta l. si filius. de verborum obligatio. & in l. fina. ff. de stipu. ser. aliam assignat rationem, cur ex contractu conditionali in omnem casum & euentum acquiratur domino. quia vz in stipulationibus id tẽpus spectatur quo contrahimus: non autem rationem assignat, quia trãsmittitur. Qua-

re aūt magis attendatur & inspiciatur tempus contractus, & initium in contractibus, ꝙ in legatis in assignando rationem diuersitatis plurimum laborant. doc. vt late per Iaso. in d. l. si filius. referentem quinque rationes doctorū, quæ in puncto iuris ingenti cum difficultate defenduntur. ipse transit cum Sol. Raph. commen. ꝙ contractus dicitur habere potens & forte principium. cū certum sit debitum iri, siue stipulator viuat purificata conditione, siue mortuus sit, quia in contractibus fit transmissio ad hæredem. d. §. ex cōditionali. ideo lex statuit attendi debere principium, & tempus contractus, ad illudque tempus conditionē retrotrahi. secus in legatis conditionalibus in quibus non est certum debitum iri. si cōtingeret legatariū prꝫmori ante purificatam conditionem: vt dictum est. sicque mirum non est si fortior sit spes in contractibus conditionalibus, ꝙ in legatis. Sed quemadmodū supra dixi, ratio hæc nō est generalis, neque concludit, quando existit conditio viuo filio vel seruo tam in legatis ꝙ in stipulationibus: cur in legatis inspiciatur tempus existentis conditionis, in stipulationibus tempus contractus? Hic. n. de transmissione in hæredem non agitur, neque isto casu considerari potest fortitudo spei, de qua proxime. Vnde glo. in d. l. si vxor. in fin. aliam assignat rationem, quia vз in legatis non interuenit aliquod factū filij vel serui. pater, quia absenti, ignoranti, & dormienti legari potest, & ipso iure eos acquiritur. l. cum pater. §. surdo. ff. de leg. ij. ideo inspicitur tempus existentis cōditionis, sed in contractibus factis per existentes in aliena potestate interuenit factū filij, vel serui: ipse. n. qui facit & contrahit, & cum versetur illius opera, sitque eo tempore in potestate domini vel patris, debet talibus acquiri propter patriam, vel dominicam potestatem. vt enim dicit text. not. in l. fin. ff. de stipul. ser. quicquid contraxit seruus dum nobis seruiret, etiam si stipulationem contulerit in alienationem vel manumissionem suam, nobis tamen acquirit, quia potestas eius tunc cum id contraheret nostra fuit. Alexā. in d. l. si filius. in fi. hāc rationem reprobat dicens esse contra l. fin. ff. de dona. cau. mor. vbi in donatione causa mortis idem quod in legato esse dicitur, & tamen duorum consensu perficitur. l. inter mortis. eo. titu. & fuit Bar. in d. l. fi. vide latius Iaso. in d. l. si filius. vbi etiā aliud arg. Bartol. in contrarium factum resoluit & tandem transit cum ista ratione vti minus periculosa: & ita communiter tenēt doctо. vt per Bal. Saly. Rapha. & Corn. in d. l. si vxor. factum enim filij, vt doct. dicunt, consideratur in contractibus: quia eo inuito acquisitum auferri non potest l. sicut. C. de act. & obli. & l. id quod nostrum. supra eo. ideo quæsitum ex contractu, siue sit purum siue consistat in spe, acquiritur ei sub cuius est potestate. & si sui iuris est transfert in suos hæredes: vt hac l. & d. §. ex cōditionali. sed in vltimis voluntatibus non acquiritur ex facto meo, sed ex sola voluntate dantis, & non dicitur mihi quæsitum, nisi cum ita datum est vt fiat meum l. liber homo. §. ita scriptum. ad fin. ff. de hære. insti. ideo cum proprie nihil mihi quæsitum sit, alteri non quæro, nec moriens transmitto, secundum Raph. & Corn. prælleg. Et ad rationem Bart. & Alexan. de donatione causa mortis, vbi interuenit factum donatarij filij vel serui: & tamen quo ad acquisitionem idem est quod in legatis, Respondendo distinguendo: vt per Commen. & Iaso. loco prælleg. vel ꝙ factum filij & serui tunc est adeo debile, secundum Sali. ꝙ nō consideratur: cum reuocatio dependeat a sola potestate relinquentis. sed glo. in d. l. si vxor. loquitur de tali facto & contractu, cuius reuocatio non est in potestate contrahentis cum filio vel seruo.

4 Ampliari † autem potest & limitari multipliciter prædicta regula, ꝙ in stipul. & cōtractibus inspiciatur tempus contractus: vt per Ias. & alios in d. l. si filius. & Soci. in consi. clxxxiij. siue xxxj. incipit eleganter in secunda parte. Et etiam † quæ dicta

5 fuerunt de spe conditionalis cōtractus quæ transmittitur, & quæ fortior videtur propter consensum duorum, limitari potest: vt per Deci. in consi. ccccxliij. col. fi. & in l. j. col. v. & vj. C. de pac. Circa oppo. glos. hic videnda sunt quæ scribunt doct. in d. l. si filius.

SVMMARIVM.

1 *Admittens fideiussorem non idoneum sibi præiudicat, & nu. 7.*

2 *Qui cum alio contrahit quòd certus esse debeat de cōditione et qualitate cōtrahentis.* Limita nu. 11. 12. 13. 14. 17.

3 Reuocatio mandati debet intimari & noti-

ficari: Alias contrahentes excusarentur, L. sed & si pupillus. §. proscibere. ff. de instito, ornatur.

4 *Ignorans & dubitans licet æquiparentur, non tamen habent locum in contrahēte.*

5 *Contrahens cum alio præsumitur scire qualitatem eius.*

6 *Creditor agens contra emptorem hæreditatis non idoneum, non potest de rigore iuris ad venditorem redire.*

8 *Ciuilitatem acceptans, censetur cum oneribus ciuium illius loci acceptare. L. si duo, ff. de acquir. hæred. ornatur.*

9 *Bannitum occidens banno existente nullo quando puniatur.*

10 *Statutum, quòd vxore decedente sine liberis maritus lucretur dotem, habet locum ea ignorante.*

15 *Necessitate cogente succurritur: secus si quis ponat se in necessitate.*

16 *Argu. de contractu ad quasi, habet locum quando est eadem ratio, Et quid de districtu.*

18 *Mulier soluto matrimonio consequitur in subsidium bona viri fideicommisso subiecta, dato quòd ignorauerit fideicommissum.*

19 *Paria sunt esse, vel esse debere. Et argu. de esse, ad possibile an valeat.*

20 *Sponte factum quādo dicatur. Et nu. 21.*

22 *Clausula motu proprio an operetur facta concessione ad postulationem partis.*

L. XIX. Vulpianus.

QVI cum alio cōtrahit, vel est vel esse debet nō ignarus cōditionis eius: hæredi autem hoc imputari non potest, cū nō sponte cum legatariis contrahit.

EST valde vtilis & ad infinitas quæstiones hæc regula citari solet. Sumi potuit ex l. pen. ff. ad maced. vbi glo. hanc regulam adducit, Item ex fin. l. iij. ff. de fide-

1 ius. vbi † admittens fideiussorem non idoneum sibi præiudicat imputareque debet quia idoneum probare videtur. de quo late per Alex. in l. ij. ad fi. in prin. ff. qui satisd. cog. & in cōsi. lx. lib. v. Sumi etiam potuit ex l. j. ff. si quis in ius voc. secundum verū intellectum vt ibi per Bart. & Paul. de Ca. & Mod. vbi fideius. non idoneus fori priuilegio pro non dato habetur, quando assertū fuit eum esse idoneum, alias secus, quia imputatur recipienti si qualitatem & conditionem illius non inuestigauit. In hoc principio iurisconf. Primo ponit regulam, Secundo excipit casum in quo non procedit, dum ait hæredi autem &c.

2 Notandum igitur est primo, † ꝙ ille qui cum alio cōtrahit debet esse certus de qualitate & conditione secum contrahentis, ita ꝙ si de hoc non inuestigauit, neq; explorauit, seque non certificauit, imputandū est sibi, iuribus supra alleg, hocq; vult etiā hæc lex dum subiungit, hæredi autem hoc imputari non potest: ergo regulariter hoc imputatur contrahenti si non fecit. Et per hanc regulam infertur, ꝙ contrahentes cū præposito alicui negotiationi, vel socio, debet diligenter se informare de qualitate & conditione præpositutæ & societatis, alias sibi imputatur maxime si contraheret finita potestate vel societate. vt per Paul. de Cast. in l. j. §. non autem. ff. de exercit. & in §. conditio. l. j. ff. de instit. & in consi. cccxxxv. visis in antiquis quem hic refert &

3 sequitur Deci. si † tamen a principio societatis contractus fuerit sine temporis præfinitione, aut limitatione, tunc ex quo contrahentes sciunt vel scire præsumuntur ꝙ simpliciter & quandocunque secundū formam dicti mandati contrahere possunt, reuocatio vel limitatio intimari notificariq; debet: iuxta text. l. sed & si pupillus. in. §. de quo. & in. §. proscribere. ff. de insti. alias excusarent, ne remaneant decepti ex reuocatione, aut limitatione subsecuta absque eorum culpa, ita notanter Paul. de Cast. in d. consi. cccxxxv. Et vltra pro intelligentia et declaratione illius not §. proscribere. vide Signorol. in consil. lix. Ioan. de Ana. in consi. xxv. & ibi cum scriptis ibidem in apostillis. Fely. omnino. in c. ex parte decani. colum. xiij. & xv. de rescript. Guidonem Papę in q. ccxlij. & Areti. in l. j. colū.

4 iiij. ff. si cert. pet. Hinc etiam est, ꝙ † licet dubitans & ignorans æquiparentur: hoc tamen, secundum Deci. hic post Bald. non habet locum in contrahente cum alio,

quia si dubitat, se informare & certificare debet, sed ipsemet Deci. in l. quãdiu. col. j. C. qui admitti. dicit eam rationem locum quoque habere in ignorante, quia ista l. a Bald. allegata dicit certum esse debere: ergo non excusatur. ita et prius voluit Lan. Deci. in l. j. colum. iij. C. de pac. referẽs ita velle Bal. in. §. personam. hic per Deci., allega. sed male, quia contrariũ dicit, & prout hic refert Deci. Bald. errorem labitur per
5 regulam istam. Et inde etiam est, ꝙ † in dubio ille qui cum alio quid gerit, præsumitur scire qualitatem eius l. si patronus. cũ Bartol. ff. de confir. tuto. c. innotuit. cũ gl. de elect. & tradit Areti. in l. ij. in princi. in pen. colum. ff. solu. matri. dum ait, in dubio præsumi creditorem sciuisse debitorem sibi delegatum fuisse inopem, imputariq; sibi si ante conditionem illius non explorauit, quoniam cum recipiendo vti idoneum approbasse videtur, per hanc legẽ: nisi probet creditor iustam eius ignorantiam, aut fuisse subductum persuasionibus principalis delegantis, qui asseruerit delegatũ debitorem idoneum esse: iuxta. §. abesse. l. inter causas. ff. man. & sequitur Aquen. in l.
6 ij. C. de pac. dum inquit, ꝙ † si emptor hæreditatis non sit soluendo, & creditor hęreditatis egerit contra eum, de rigore iuris non poterit ad venditorem redire; cum in dubio facultates eius sciuisse præsumatur cum quo contrahebat, & alias sit eidẽ imputandum per istam regulam nostram. Ex æquitate tamen per replicationem, ait, subueniri creditori ignoranti, ne debitor qui pecuniam accepit cum aliena iactura locupletetur. Et quod dictum est de recipien
7 te inopem debitorem delegatum, † idem est in admittente fideiussorem non idoneũ facultatibus, aut fori priuilegio, vt in superioribus scripsi: & late tradit Alex. in consil. lx. volu. v. nisi interuenerit dolus præstantis fideiussorem qui affirmauerit, puta fideiussorem idoneũ, aut iustissima ignorantia recipientis, vt quia fideiussor communiter reputabatur idoneus: vt ibi per Alexã. de quo latius in limitationibus inferius
8 dicam. Hinc etiam est, ꝙ † acceptans ciuilitatem in aliquo loco, se obligasse censetur omnibus oneribus ciuium illius loci, dato ꝙ onera illa ignoraret, quia sibi imputet cur non perquisierit & inuestigauerit, vt hac lege & l. si duo. ff. de acquiren. hære. cum ibi not. per docto. & per Alexan. in consi. ciij. visis scriptis. colum. ij. lib. ij. Anchara. in consi. viij. colum. fina. Barba. consi. lxxiij. colum. pe. lib. iiij. Soci. consil. xcvij. col. pe. & fi. volu. j. facit l. gaius. ff. de manumis. & l. cum quæritur. ff. de admini. tut. quæ omnia signanda sunt ad d. l.
9 si duo. Dicimus etiam ꝙ † occidens bannitum, quando bannum viribus non subsistit: puniri debet ac si occidisset non bannitũ, quando noticiam habuit nullitatis bãni: si autem ignorauit talem nullitatẽ, tunc secundũ receptiorem sententiam, non excusatur quin saltem teneatur arbitrio iudicis. Quia si ille qui cum alio contrahit, non excusatur si non est diligens in perquirendo & inuestigando conditionem personæ illius, vt in regula nostra, multo magis, qui alium propter aliquam illius conditionem occidit, certus esse debet de conditione suę personæ: vt per Bart. in l. fin. ff. de adulte. Alex. consi. lxvij. colum. j. lib. iij. Paul. de Cast. in cõsil. xxxiiij. licet ista in antiquis. nisi iusta excusationis cã subesset. propterea concludit Paul. de Cast. ibidem nõ puniri occidentem bannitum, qui habebat saluum conductum, de quo occidens ignorabat. Licet enim vbi maius est periculum, cautius sit ageñ. c. vbi periculum. de elect. in vj. ei tamẽ non imputatur, si propter iustam causam aliter non inuestigauit in pœnis infligendis, licet quo ad acquisitionem sibi fiendam imputari forsitan posset, vt hac regula, inquit Paul. Quæ tamen differentia non est bona: vt hic per Deci. & ex prędictis confunditur maxime ex notatis per Alexan. in præalleg. consi. lx. & infra dicendis. Facit quod solemus dicere de contrahente cum aliquo, qui pro idoneo illum approbare videtur, & in culpa fuisse si diligenter de conditione illius non inuestigauit, per hanc regulam. & pręalleg. §. abesse. ideo audiri non debet inopiã, quę tempore contractus suberat, allegando vna cũ ignorantia talis inopię ac suspitionis, & illius capturam petendo, nisi iustificet deteriorationem conditionis superuenisse post contractum: vt consuluit late Alex. in consil. xix. volu. iij. Nisi, subiungit, affirmatũ sibi fuisset idoneum esse contrahentem contra veritatem: vel iustissima subesset ignorantia: vt per eundem Alex. consi. lx. lib. v. & per subtilem Are. in princi. l. ij. colum. pen. ff. solut. matri. dum quærit, si tempore contractus erat quis suspectus, verum causa suspicionis ignorabatur ab eo qui secum cõtraxit, an possit postmodum iurari suspectus, petique ꝙ detineatur? Bartol. in l. quę situm. ff. de pign. tenuit, ait, ꝙ sic; id quod

concedi potest, dicit Aret. si ita erat causa occulta ꝙ etiā ab inquisitore diligenti probabiliter ignorari potuisset: vt in simili dicitur in l. de ętate. in. §. ex causa. ff. de interrog. actio. alias doctrina non videtur tuta, cum posit illi imputari si diligenter conditionem & qualitatem contrahentis secum non inuestigauit, intelligereq; curauit. & vere cōfunditur ex præallega & dictis per omnes Moder. in princip. d. l. ij. solu. matri.

10 Hinc est etiam, † ꝙ per mortem vxoris absque liberis maritus lucratur dotem, quā do statutum loci viri ita disponit, quamuis mulier huiusmodi statutum dotis lucrandæ ignorauerit: quia sibi imputatur si de hoc diligenter non perquisiuit & explorauit, per hanc regulam: ita iate Deci. in consilio. xix. nisi excusaretur ex probabili causa, vt quia sibi dictum aut persuasum fuisset quod conciuis suus esset: vt ibi per Decium, per Aquen. & alios in l. cum quædam puella. in princip. ff. de iurisdictio. omnium iudicum Moder. Taurin. in l. cunctos populos. colum. fina. chartę penulti. C. de summa trinita. & plene per Curtium iuniorē in l. exigere dotem. colū. pen. ff. de iudic.

Ex prædictis colliguntur nonnullę li-
11 mit. ad hanc regulam. † In primis si ignorātia esset multū probabilis & iusta, excusaretur contrahens, etiam quod aliter nō inuestigasset rei veritatem: vt per Alexand. in præallega. consil. lx. & Paul. in consi. xxxiiij. dum vult excusari bannitum occidentem, licet haberet saluum cōductum, propter iustam ignorantiam: & per Areti. in princi. dicta l. ij. in penulti. colum. & est ad propositum text. not. in l. si quis patremfamil. ff. ad macedon. qui vult cessare macedonianum, vbi quis mutuauit filiofamil. qui sic agebat, sic contrahebat, sic muneribus publice vti paterfamil. fungebatur. De quo vide quæ scripsit Anchara. in consilio. xlix. & lxiij. Paul. de Castro in consilio clxxiiij. colum. fina. in antiquis. Alexand. consilio cxx. colum. ij. & clxij. colum. v. Iaso. in l. est receptum. colum. fi. ff. de iurisdict. omnium iudic. & Deci. in l. si emancipati. colum. secunda. C. de colla. & hanc limitationem posuit hæc glos. dum ait, quem excusari propter communem errorem. l. barbarius. cum ibi not. ff. de offic. præto.

12 Secundo limita † nisi interuenerit dolus contrahentis, & deceptiua persuasio: vt ꝑ Alexan. in præalleg. consil. lx. Deci. consil. xix. & Aquen. aliosque in d. l. cum quędam puella.

13 Tertio limita † nisi in casu posito per Aquē. i l. ij. C. de pact. et retuli supra. nu. 6.

14 Quarto limita in † hærede contrahente cum legatarijs per aditionem hæreditatis, quia non sponte contrahit. Hanc lim. subiūxit hic iurisconsultus, quasi cesset ratio a iure aduersus contrahentem considerata.

15 Facit, † quia & si non succuratur ei qui se in necessitatem coniecit, succurritur tamē ei quem coegit necessitas. l. si fideiussor. in. §. si necessaria. cū ibi not. ff. qui satisd. cogan. quia necessitas non habet legem: vt in l. j. ff. de offi. consul. Barb. late in cap. quanto. colum v. de consuet. Sed est difficultas casum ponere in quo posit exemplificari hęc limitatio. glo. nostra exemplificat in hærede persoluente legatum pupillo, qui liberatur etiam ꝙ non inuestigauerit cuius ætatis esset. Sed Bar. reprobat: & est hercle contra casum l. pupillo solui. ff. de solu. Itē in herede persoluente militat ratio iurisconf. hic, quia debuit inquirere, videre, & explorare, cuius qualitatis & conditionis esset ille, cui soluebat: quod si non fecerit, est quod merito posit eidem imputari, tanquam si pecuniam in mare proiecisset: ergo militabit etiam regula legis nostrę. Et iste quasi contractus qui celebratur inter hæredem & legatarium, iuxta hunc text. causatur per simplicem aditionem hæreditatis ex iuris dispositione, licet nullum negotium cum defuncto vel cum hærede legatarius gesserit. l. apud iulianū. §. fi. cū lege seq. ff. quib. ex cau. in pos. eat. & §. heres quoq;. instit. de oblig. quæ ex quasi cōtra. ita ꝙ mirum nō est, si eidē, vt hic ait iurisconsultus, nō imputat̃, si de cōditione legatariorū se nō certificauit, cū nullū negotium ꝓprie cū illis gesserit, sed in consequentiā, media hęreditatis aditione. per. §. fina. d. l. apud iulianā. sed nihil est: & ibi verbū nullū de exploratione cōditionis secū cōtrahentis. Tandē glo. posuit aliud exēplum ibi. potest ēt elegātissime poni. Sed nō procedit, quia hic dr̃ imputari non exquirenti qualitatē & cōditionem secum contrahentis, pręterquam in hærede cum legatarijs contrahente, quia non sponte contrahit in casu & exemplo glo. non agitur de aliqua qualitate & conditione secum contrahentis explorāda, sed de re debita vel ꝓmissa.

Vnde considerabam posse exemplificari, quando quis prohiberetur sub pœna cū bannito cōtrahere, ꝙ licet esset factū lega-

tum bannito, & ex post hæres adiret hæreditatem, sicque cum legatario contraheret qui reperitur bannitus, quia non sponte cõtrahit, excusatur, sibique, vt hic dicit iurisconsultus, imputari nihil potest. Et locum sibi vendicat prædicta limitatio, quæ de legatarijs loquitur, etiam respectu creditorũ: vt hic per Deci. in ver. quantum tamen ad istam regulam. Quod mihi non placet: quia & si nihil ei possit ex sua persona imputari per rationem tex. nostri, imputari tamen potest ratione obligationis per defunctum contractæ, quæ ex persona successoris immutari non debet l. ij. §. ex his. ff. de verb. oblig. cuius quidem defuncti personã repræsentat hæres. §. j. in auct. de iureiuran. a mor. præst. nisi casum poneres in obligatione contracta cum eo, qui ex post bannitus fuit, cum quo per aditionem hæreditatis hæres, vt prædixi, contraheret: tunc. n. nec ex persona defuncti neque ex propria, cum sponte non contrahat, imputari sibi põt.

16 Ex quibus videtur posse colligi † ꝙ dispositio loquens de contractu, non habet locum in quasi contractu, nisi eadem omnino militaret ratio: vt hic per Deci. & latius Ias. in l. more. colum. iiij. ff. de acqui. hære. & in l. siue apud acta. colum. ij. C. de transac. Roma. in consi. cclxxx. Commen. consil. clxxvj. Areti. consi. liiij. Deci. in c. qua fronte. colum. ij. de appell. vbi etiam tangunt quid de remissione, liberatione, & distractu, & an statutum loquens de contractu locum habeat in distractu.

17 Quinto limita istam regulam † non procedere in mulieribus, vt videtur probari. in l. fin. ff. qui pet. tut. dum ait, ꝙ inquirere de conditione hominis potius est virile officium, q̃ fœmineũ. Sed mod. Pap. in l. exigere dotem. colum. pe. ff. de iudi. hanc lim. periculosam putant, quia mulier non excusatur a iuris ignorantia, nisi in casibus a iure expressis. l. fina. ff. de iur. & facti ignor. ideo non excusantur ab ignorantia iuris notorij positi in d. l. exigere. ꝙ in dote restituenda attendatur domicilium mariti, eiq; sit imputandum si non inuestigauit scire & intelligere, quid in hac materia disponerẽt statuta loci mariti. Et ista est communis, receptaque a doctoribus sententia vt in superioribus probaui. Corrobora ponderando verba regulæ dicentis, qui cum alio, quæ tam masculum q̃ fœminam complectunt, maxime in materia indifferenti. l. j. cum ibi not. ff. titu. proximo. l. ait diuus. ff. de iure fis. tradit Deci. in l. fœminę. colum. prgan. tepe. supra eo. titu. & ad. §. fi. d. l. vltimę. ff. qui pet. tut. licet præfati Mod. non respõdic, ꝙ nihil facit, quia loquitur in accusatione suspecti tutoris, ad quod agendũ fœminę non astringuntur, quæ secundum iuris regulas ab huiusmodi officijs i iudicijs exercendis remotæ sunt. d. l. fœminę.

18 Restringe tamen, & sublimita † prædicta: vt notanter per Curt. Iuniorem in consil. lix. colum. fi. dum concludit, ꝙ licet nõ inuestigauerit an bona viri, cum quo contrahebat, essent fideicom. subiecta vel ne, in casum restit. dotis, potest manum ponere ad bona fideicom. subiecta pro consecutione restitutionis suæ dotis, quando alia bona non sufficiunt, non obstante hac nostra regula, rationibus ibi per eum adductis, & per Crot. in rep. §. diui. in viij. q. co. ij. illius quæstionis.

Secundo not. ex text. ibi vel esse debet.

19 ꝙ † paria sunt esse vel esse debere. Intellige secundum subiectam materiam quantũ ad imputandum alicui, qui de conditione vel qualitate aliqua secum contrahẽtis certus esse debebat. quædam similia congerit Deci. hic. & in l. quod te. in iiij. not. ff. si cert. peta. & in l. quandiu. la. j. C. qui admitti. & Ias. in l. si per errorem in ij. not. ff. de iurisdi. omn. iudi. De esse autem ad possibile non tenet arg. vt enim dicunt etiã Theologi, multa sunt, quę de sic esse sunt hęretica, quorum oppositum de possibili esset hęreticum. sicuti dicere patrem incarnatum de sic esse, hęreticum est. patrem autẽ posse incarnari non solum non est hæreticum, sed eius oppositum hęreticum esset: vt per Io. Picum in sua Apologia in prin. vj. q. & in ix. q. vbi tamen potentia reducenda est ad actum illud, quod est in potentia ponitur ꝑ actum, perindeque ac si esset in actu: vt declarat Nicol. de Lyra. Ioannis cap. xj. super eo loco: vt filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum, loquitur enim etiam de gentilibus, nec erãt adhuc filij dei actu, sed in po entia ad actum reducenda, quia erant prędestinati. secundum Nicol. de Lyra, super illo euangelio, quod dici & recitari solet in sexta feria post dominicam de Passione.

20 Tertio nota, † ꝙ non dicitur sponte contrahere & se obligare, qui ex quasi contractu per interpretationem iuris obligatur: vt hic per Deci. & ratio posset assignari, quia ipse proprie nullum negotium cũ legatarijs vel creditoribus hęreditarijs gerit. §. hęres. institu. de obliga. quæ ex quasi

contractu, sed a lege in tales obligationes conijcitur. Et secundum Deci. hic cõtra
21 Ancha. factum † sponte dicitur etiã illud, quod est factum ad petitionẽ alicuius, per text. l. ij. C. de pact. vbi Deci. met in nota. idem repetit. Quod confirmari potest per hunc tex. volentem non posse dici illũ spõte facere, quem lex cogit & arctat: qui ergo non est arctatus licet requisitus potest dici sponte facere, Secundum tñ grammaticos & oratores sponte fieri dicitur, quod fit sine requisitione, vt sponte equum tibi donaui, id est non requisitus: & sic videtur idem importare quod motu proprio. De
22 quo vnum notabis, ꝙ † clausula motus proprij, suos operatur effectus, etiam si cõcesio emanauerit ad supplicationẽ alicuius: vt quia dicatur talis nobis supplicauit vt exceptionis priuilegium ei concederemus, cui id etiam motu proprio concedimus: ita Bal. in c. nisi. col. j. de offi. leg. Ex quo non est nouum ꝙ in mente concedentis cadant duo motiua: & in dictis verbis non est repugnantia. quod diligenter dicit esse not. Parisi. in c. accedentes. circa fi. de præscri. Glossator hic nimium prolixus & verbosus fuit cum exigua vtilitate & magna ineptitudine: ideo non insisto.

SVMMARIVM.

1 *Exceptione doli repellitur ille, cui voluntas testatoris refragatur.*
2 *Exceptionis doli sunt quinque species.*
3 *Propter dubium competentis exceptionis vtile est opponere exceptionem generalem doli.*

§. NON solet doli exceptio nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

SVMITVR ex l. pure. in princi. ff. de exce. doli. & l. apud celsum. in. §. præterea. &. §. si quis ex vncia. eo. ti. vbi gl. ad hanc regulam ponit exemplum in casu ipsius. §.
1 præterea Quando autem† voluntas testatoris refragatur tunc nocet doli exceptio. l. fin. §. auus. vbi pulchrum ponitur exemplum, de exceptio. doli. Deci. hic alia duo exempla ponit. alia addi possent, sed prędicta sufficiunt. Et generaliter, inquit Deci. repellitur exceptione doli. qui debitum petit, quod exceptione aliqua elidi potest, l. ij. §. & generaliter. ff. de exceptio. doli. vide plenius practicum Papien. in forma libel. responsionis rei conuenti. in glos. doli
2 exceptione. vbi declarat † quinque species exceptionis doli. quarum vltima est ista quæ datur in locum cuiuscunque alterius exceptionis, & pro quacunque exceptione. d. §. & generaliter. & l. si ex cautione. cum glos. C. de non nume. pecu. Et exi-
3 stente† dubio de certa specie exceptionis, dat consilium, ꝙ opponatur generalis hęc exceptio doli, quę pro omnibus sufficit. & in processu liquidetur certa species exceptionis, solutionis, exempli gratia, vel pacti de non petendo, aut iurisiurandi, seu præscriptionis, vel similium. Tandem si dicas quomodo facit ad propositum hic noster. §. in præsenti materia, & lege ? responde dictum fuisse supra in regula illi imputari qui de conditione & qualitate secum contrahentis non inuestigauit, sicque obesse illi generalem doli exceptionem. secus quando nihil potest imputari, prout in hærede, qui sponte non contraxit cum legatarijs: continuando & seu subordinando materiam subiungit iurisconsultus, doli exceptionem pariter nõ obesse illis quibus non refragatur testatoris voluntas: secus quando refragatur.

SVMMARIVM.

1 *Libertatis causa semper & vbique præcipua fuit. & largo modo dicitur pia causa. nu. 2.*
3 *Eadem determinatio duo determinabilia diuersimode determinat in libertate.*
4 *Dictio, intra, quid significet.*

L. XX. Pomponius.

QVOTIENS DVBIA est interpretatio libertatis, secundũ libertatẽ respondendũ erit.

SVMPTA fuit præsens regula ex. ll. per gl. alleg. necnon ex l. inter pares. ff. de re iudi. cũ si. vt enim ait gl. infinita exẽpla
1 poni possunt: cũ † libertatis causa. semp & vbiq; ꝑcipua fuerit, vt de cã dotis dr̃ in l. j. ff. so. ma. adeo ꝙ causa libertatis dr̃ pia, fauorabilis, & publica. Vñ libertati magis ꝗ̃ reo fauẽdũ est. vt hic ꝑ Dec. materia est

vulgaris, & cunctis obuia, idcirco plura non inculcabimus.

2 Not. tamen ꝙ † causa libertatis dicitur pia largo modo, non proprie: cum non respiciat animam. ideo disposita in causa libertatis locum habent etiam in causa pia, sed non econtrario: quia esset arguere de minori ad maius, quod non licet. vt post alios nouissime tradit Deci. in l. captatorias. col. fi. C. de testamē. mil. Signabitis etiam elegantem tex. alleg. per glo. in l. si ita scriptum fuerit. ff. de man. testa. probā-

3 tem, ꝙ † eadem determinatio duo determinabilia diuersimode determinat, quando in illis est diuersa ratio: prout ibi in libertate respectu alterius legati: vt per Soci. in consi. v. col. fi. lib. iiij. vbi post Benedic. de Plumb. not. ex illo text. ꝙ quando vnum ex speciali priuilegio cōtinet maiorem fauorem, non fit æqualis determinatio.

Est etiam no. tex. alle. per glo. in l. si ita fuerit libertas relicta. in. §. fi. de man. testa. ꝙ alicui relicta libertas intra annum, post mortem testatoris statim competit, hocq; fauore libertatis, non ex natura illius di-

4 ctionis, † intra: cum regula sit, ꝙ qui intra certum tempus quid facere tenetur, licite facit etiam si vltima die determinati temporis id egerit. casus est no. in l. si quis sic dixerit. supra titu. præcedenti. & consuluit Ro. in consi. cxxj. super isto.

SVMMARIVM.

1 *Qui potest aliquē occidere, a fortiori vulnerari, & contumelijs afficere poterit.* Et *quid in bannito mortuo. nu.* 2

3 *Si vinco vincentē te, a fortiori vinco te. limita nu.* 14.

4 *Pater propter famem potest vēdere filium, a fortiori pignorare eum.*

L. ij. C. de patri. qui fili. distra. quomodo intelligatur.

5 *Mulier bannita licet possit occidi, non tamen adulterari.*

6 *Episcopus, qui sub pœna ludum prohibuit, si ludit, non incidit in pœnam.*

7 *Argumen. a maioritate rationis valet. limita nu.* 7. 8. 9. 10. 11.

. §. latrunculator. lege solemus. ff. de iudic. ornatur.

L. XXI. Vlpianus.

NON debet cui, quod plus est, licet quod minus est non licere.

ISTA regula est clara: sumiq; potuit ex iuribus per gl. alleg. & ex l. in actionibus. in. §. j. vbi Ias. in ij. not. ponit. ff. de in litem iur. & ex. §. sed qui. l. nec in ea. ff. de adulter. cum multis similibus. hæc regula est etiam posita in c. cui licet. in regul. iur.

1 in vj. Infertur ex hac regula, † ꝙ qui potest aliquē occidere, fortius seu multo magis poterit illum vulnerare, & cōtumelijs afficere. d. l. nec in ea. secundum Deci. hic & Alexan. in consi. xxiiij. circa fi. vbi casum vulneris, sub casu mortis etiam in statutis dicit comprehēdi. & latius tradit Ias. in l. in actionibus. col. iij. ff. de in litem iuran. & in l. in suis. no. iiij. & vlt. ff. de libe. & posthu. per iura prædicta. Quod intelli-

2 ge † de bannito viuente qui si potest offendi in persona magis in bonis: ibi per Iason. sed quando esset mortuus dixerunt aliqui, ꝙ licet ex forma statuti bannitus impune offendi possit, licitum tamen non esse postquam est occisus, auferre sibi vestes vel pecuniam, quia talis offensa non fieret bannito, cum bannum morte finiatur, sed fieret hæredibus, aut super re non hæreditaria hæreditate iacente. l. fin. ff. de crim. expil. hære. Intelligendo quando id fieret ex interuallo & postquam occidens diuertisset ad extraneos actus: secus si eodem momento & contextu: quia ea quæ incontinenti fiunt, censentur inesse. l. lecta. versicu. dicebam. ff. si cer. peta. Et ex quo licebat occidere multo magis depredari, & pariter cum viuentem realiter & personaliter offendere fortius mortuum, incontinenti scilicet per prędicta. & ita cōsuluit Paul. de Cast. in consi. xxxix. super primo circa fi. in antiquis. Infertur etiā ad tres nota. decisiones per glo. in d. c. cui licet. & ad aliam per Ioan. And. post Ioan. Mona. ibi de casu. §. is qui exequitur. insti. mand. Et iterum ad aliam illius vulgatissimi di-

3 cti † si vinco vincentem te multo fortius vinco te. l. de accessionibus. ff. de diuer. & tempo. præscrip. c. auctoritate martini. de concess. præben. in vj. de quo infra latius dicetur. Infertur etiam secundum Deci.

4 † ꝙ sicuti propter famem pater potest vēdere filium. l. ij. C. de pat. qui fil. distra. fortius pignorare. p regulā istā, scđm glo. Bal.

& Saly.ibi quicquid dicat Iaſ.in dicta l.in
ſuis. in quarto not. allegans ad baliſtam
gloſ. dicta l.ij. quæ, vt retuli, contrarium
eius quod ipſe refert voluit. Si tamē pa
ter ad pinguiorem deuenerit fortunam po
teſt filius contra eum agere vt ipſum redi
mat & liberet: vt per Felyn. in c. cum di
lecta.colum.pe.de reſcrip.& Mod.Bonon.
in l.etiam ſi redhibitus. colum. fina. ff. de
quęſtio.faciunt not.per Ioan.de Ana. in c.
iij.col.ij.de furt. & dicunt prædicti Mod.
in ſuo not.cj.ꝙ illa.l.ij. locum nō habet in
filio clerico,nec filius in caſibus prædictis
efficitur ſeruus:vt per Pau.de Caſt.ī d.l.ij.
5 Infertur pariter ex præmiſsis, ꝙ.† ſi ex
forma ſtatuti mulier bannita poſsit occidi
poterit etiam adulterari:cum maius ſit ho
micidium ꝙ̄ adulteriū, ſecundū Nellum in
tract.bannitorū.Dec.hic ſe remittit ad di
cta per eū in c.q̄ in eccleſiarū.co.vij.de cō
ſtit.vbi contrarium firmat,quia adulterare
eſt contra pręceptū diuinum:non mechabe
ris,quod non reperitur limitatū aliquo ca
ſu,ſicuti de illo non occides. Nec obſt. ꝙ
homicidium ſit maius delictum, ꝙ̄ adulte
rium:quia eſt diuerſæ ſpeciei,quo caſu ſub
eo quod plus eſt, non continetur minus,
ſecundum Deci.poſt Dinum.de quo etiam
infra dicemus. Facit pariter hæc regula
6 ad quęſtionem de† epiſcopo faciente con
tra ſtatutum ſuum.exempli gratia. infligen
tem excommunicationem ludentibus ad
azarrum,ꝙ non incidat in eius pœnam: cū
poſsit illud in totum tollere. ergo & mul
to magis in parte: vt late per Ioan. And.
in dicta regula,cui licet, in mercurialibus.
Septem lim.ad iſtam regulam ordinauit
hic Deci.ex dictis per gl.& doct. præalle.
7 Circa primam† ꝙ in materia correctoria
non valeat arg.a maioritate rationis. vide
late Iaſo.pluribus modis limitantē. in au
ctēn. quas actiones colum.vj. cum duabus
ſeq.C.de ſacroſan.eccle.& in l. ſi conſtan
te.colum. xiij.ff.ſolu.matri. Circa ſecun
8 dam lim.quando †plus & minus ſunt diuer
ſæ ſpeciei:iuxta.§.latrūculator.l. ſolemus.
ff.de iud.vbi latrunculator hominem occi
dere poteſt, & tamen de cauſa pecuniaria
non cognoſcit.vnde ſi fuerit alicui conceſ
ſum merū imperium,non videtur conceſſa
cognitio cauſarum ciuilium,ſed potius de
negata: cum ſint ſpecies diſtinctæ: vt ibi
contrarium tenet ipſe Deci. aliquibus me
dijs reſpondendo ad.§.latrūculator: vt per
eum:qui tamē in c.cum in cunctis. in prin.
in vlt.col.de elect.& in c. quæ in eccleſia-
rum.colum.vij.ſequutus eſt lim.iſtam.Sed
non eſt tenenda.& melius ſenſit Deci. hic,
quia talis limitatio & reſtrictio eſt contra
generalitatem regulæ noſtræ,& contra ea
quæ in ſuperioribus dicta ſunt, ꝙ permiſſa
offenſionē in perſona, cenſetur etiam per
miſſa in bonis.& tamen eſt diuerſę ſpeciei,
confunditurque per exempla & deciſiones
de quibus ſupra quæ a doctoribus commu
niter approbantur. Nec eſt verū ꝙ Dynus
id dixerit in pręalle.regula cui licet, vt re
fert Deci. bene tamen id ſcribit in c. plus
ſemper.eo.tit.de regu.iur. & ſequitur Phi
lip.Fran.ſed male per prædicta.ideo corre
ctius in hoc loquebatur poſt Ioan. And.
Arc.ad fi.l.ij.de leg.j.id facere arg. proba
9 bile non neceſſariū. De qua†tertia lim.
per.§.latrunculator.vide tu pulchre Bald.
& Phil.Fran.in d.c.cui licet.qui dicūt hāc
regulam locū non habere, quando diſcretę
ſunt poteſtates ſecundum ſuperius & infe
rius,ſecundum plus & minus: vt not.ff.de
iur.om.iud.in l.ſi idem. Vel ſecundum qn̄:
vt ff.de verbo.obli.l.ſtipulatio iſta.§.inter
cætera.& l.ſed ſi ante.ff.ad treb. Vel ſecū
dum aliud ad aliud, ſeu quando obligatio
contracta eſt ad aliquid in ſua qualitate de
terminatum:vt not. in l.cum quid.ff. ſi cer
tum pet.Non igitur mirum ſi in.§.latruncu
lator.de cauſis pecuniarijs ille ſe intromit
tere non poterat:quia alteri id erat conceſ
ſum. Et de intellectu.§.latrunculator. cum
materia vltra prædicta.vide Pau. de Caſt.
in l.quicunque.colum.fin.C.de ſer. fug. in
l.quotiens.colum.fi. C. de iudi.& in l.cum
vendente.C. vbi cauſæ fiſ. Fulg. in conſil.
clxij. Corn.in conſil.viij.in quarto dubio
in iij.volu.Fely.in c.cum oporteat.col. fi.
de accuſa.in c.cum ordinem.colum.iiij. &
v.de reſcrip.& Deci.in c.cum ab homine.
colum.ij.de iudi.
10 Quarta limitatio † vt non procedat in
materia diſpenſationis, in qua non fit ex
tenſio etiam ad caſum habentem maiorem
rationem: reprobatur hic per Deci. & in
conſi.lxxvj.col.fi. & latius in c. at ſi cle
rici.in.§.de adulterijs.col.vj.& vij. de iu
di.& in c. quia in &c. de præben. vbi late
hunc articulum diſputat.& in c.cum in cū
ctis.colū.iij.& iiij. de electio. Quinta li
11 mitatio† de mandato, cuius fines diligen
ter ſunt ſeruandi,ideo non valet arg. a ma
iori.c.cui de non ſacerdotali.de præben.in
vj.l.diligenter.ff.man. idem tenet Deci. in
d.c.cum in cunctis.in prin. in vltima col.
de elec. & latius in c.conſtitutus.colum.ij.

vbi limitat, de rescrip. tradunt omnes Moder. in l.j.in.§.si stipulanti.ff.de verborũ oblig. vbi Lance. Galiaula in sexta limitatione: ponit not. distinctionem pro intelligentia præallegatorum iurium. Præterea vide Au Gel. in noc. atti. c. xiij. li. j. Signo. in consi. xvij. Barb. in rub. C. qui admitti. col. lxiiij. versi. nec obstat ille tex. & in cõsi. vij in quinto dubio. libri tertij. Felyn. in c. cum dilecta. de rescrip. Rimi. & Aquen. in l. j. ff. de iurisdi. omni. iudi. Deci. consil. ccccxciij. et Ias. in consi. ccij. col. pe. lib. ij. & Moder. Asten. in tract. de forma in plu-
12 ribus locis. Sexta limitatio † est in decreto, per l. si pupillorum. in. §. si prętor. ff. de rebus eorum. vbi licentia data a prætore de vendendo rem minoris, non operatur vt possit obligari, vel pignorari, sequunt Roma. & Alex. Iaso. autem in l. in actionibus. col. iiij. ff. de in litem iur. dubitat, sed in d. l. in suis. col. iiij. ff. de liber. & posthu. improbat, dicens se credere limit. non esse bonam, per tex. l. ij. cum gl. C. de patre qui fil. distrax. qui probat totum contrarium. vt supra in illationibus dixi. Septima &
13 vltima limitatio † quando non est eadẽ ratio in eo quod est minus: vt hic per ipsum Deci. & per eundem in l. j. col. fin. C. vnde legit. & in c. apostolicæ. col. ij. de excepti. Aret. in consi. clxiij. col. iij. & ad propositum. vide not. Roma. in consi. ccccxxxvj. in præsenti. ad fin. vbi scribit regulã illam
14 † si vinco vincentẽ te, non procedere vbi virtus, quæ est in vincente, non concurrit in vincendo illum, quem tu vincis: vt probatur. C. de natu. lib. in auct. licet. cum no. per Cyn. & in l. claudius fœlix. qui pot. in pig. habe. exemplificando, vt ibi pulchre per eum, adducentem etiam text. not. in c. si. cum glo. in verb. parem, de transla. præla. volentem regulam legis nostræ non habere locum, neque procedere, vbi ea ratio. per quam mihi licet quod est plus, in hoc non concurrit, quod mihi licere debeat qđ est minus. Et sub hac limit. comprehendi possunt aliqui casus, quos contra regulam posuit Dy. in d. c. cui licet. & prius. gl. hic est valde not. Sunt etiam iungenda quę dicam post Deci, infra in regula, in eo.

SVMMARIVM.

1 *Seruus de iure naturali obligatur. limita nu. 2. & 4.*

3 *Lex habet potestatem super obligatione ciuili & naturali.*

5 *Monachus ẽt naturaliter non obligatur.*

6 *Argu. de monacho ad filium vel seruum quomodo procedat.*

7 *Seruus obligatur in maleficijs, vel quasi.*

L. XXII. Vulpianus.

IN personam seruilem nulla cadit obligatio.

Est clara & sumitur ex. ll. per gl. allegatis. Et licet loquatur multum generaliter, recipit tamen plures restrictiones, &
1 limitationes. Nam † de ciuili obligatione intelligitur, & secus est in naturali. l. serui. ff de actio. & obli. l. naturaliter. ff. de condi. indeb. vbi per scribentes & l. quod attinet. infra eod. vbi iurisconsul. rationẽ assignat, quod attinet, inquiens, ad ius ciuile serui pro nullis habentur. non tamen iure naturali, quia, ꝙ ad ius naturale attinet, omnes homines ęquales sunt. nimirũ ergo si naturaliter obligãtur. Et si dicas quomodo naturalis obligatio in seruum cadere potest, cum sit de iuregentium quo iure status seruorũ annihilatus est, respõ. prout eleganter per Bar. & Ias. in l. si ad quod. ff.
2 de conditio. indeb. Intellige † obligari seruum naturaliter etiam quando promittit ex causa fideiussionis, secundum Deci. hic, contra glo. Bar. & Pau. de Ca. quia cõsentit, ideo ipse naturaliter obligatur. d. l. naturaliter, non autem dominus. ita procedant secundum eum iura quæ ad oppo. allegantur. Quę consideratio est contra tex. l. sed si serui. ff. de fideiusso. ibi, cum seruus fideiussionis nomine obligari non possit. loquitur enim respectu serui non respectu domini: vt sentit Deci. & not. ibi Imol. dicens, ꝙ licet propter consensum naturaliter obligetur. fallit quando lex prout in ca
3 su isto resistit. Ex quo colligit ipse, ꝙ † lex ne dum habet potestatem super obligatione ciuili, sed etiam super naturali. ad idem. l. si non sortem. in prin. ff. de condi. indeb. & late Soc. in l. frater a fratre. col. viij. eo. titu. vbi hanc conclusionem restringit ad naturalem, quæ oritur ex iuregentium secundario: secus in ea naturali quæ oritur ex iuregentium primæuo, licet dubitet, & bene, cum talis distinctio sit contra tex. d. l. sed si serui. in sui generalitate & contra alia de quibus supra. Secundo intellige:

vt per Barto.in l.frater a fratre . col.xiiij.
4 versicu.& hæc procedunt. dum ait † do-
minum seruo naturaliter ex contractu mu
tui respectu ipsius serui obligari non pos-
se,sed bene obligari respectu creditoris pe
culij,quamuis dominus obligetur natura-
liter seruo per promissionem aliquam ex
æquitate iurisgentium quæ dictat fidem
seruari debere.l.prima.supra de pact. quæ
æquitas fuit ante quàm constitutio iuris-
gentium esset,per quod fuit introducta ser
5 uitus. Quid † autem in monaco vtrum
naturaliter obligetur? videbatur quòd sic,
cum æquiparetur seruo. Contrarium est ve
rius secundum Hostien. & Abba. quos re-
fert & sequitur Iaso.in dicta l.naturaliter.
deficiente in eo consensu,cum non habeat
velle aut nolle.c.si religiosus. de electi. in
6 sexto.Et de illa † æquiparatione monachi
ad seruum, vel ad filium quomodo proce-
dat : vide Bald.in l.prima.in decimo capi
te.C.qui admit.omnes scribentes in l.pri
ma. in.§.item acquirimus. & in.§.per ser-
uum.ff.de acquiren.posses.& in l.cum fun
dus.in.§.primo.ff.si certum peta.per Ale-
xan. in l.j.colum.vj. vbi Socin.xxxv.in
versicu. circa secundum.ff.de vulga. vbi
post Bart. late probat monachalem subie-
ctionem esse magis similem conditioni fi-
liali, quàm seruili. tradit etiã D.Paul.Parisius
in repetione.c.in præsentia.charta penult.
de probatio. An autem & quando in iudi-
cio esse possit, ponit Deci.in c.j.colum.j.
de appellatio.& latius Fely.in c.cum dile
cta.in vj.charta.de rescri. Secundo prin
7 cipaliter † non procedit hæc regula in ma
leficijs vel quasi,in quibus seruus obliga-
tur tam ciuiliter quàm criminaliter : vt
hic per glos.& Deci.per text.l.serui.ff.de
actio.& obli.& in l.hos. in.§.oĩbus.ff.de
accusat.ét quòd mandato dñi deliquisset,
vt super iiij.regula in superioribus scripsi.

SVMMARIVM.

1 *Collatum in arbitrium domini vel procu ratoris,quòd in dubio boni viri arbitrio intelligitur.limita nu. 2*

3 *Arbitrium boni viri quomodo intelligatur.& duplex est nu.4.*

4 *An hæc regula procedat in iudicijs stricti iuris. Et quòd sic.*

5 *Comparatiuum præsupponit positiuum.*

§. GENERALITER probandum est, vbicunque in bonæfidei iudiciis confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio: pro boni viri arbitrio hoc habendum est.

SVMITVR ex.ll.in glos.allega.vbi
exempla ponuntur.
1 No.† quod collatum in arbitrium dñi vel pro-
curatoris eius,in iudicijs bonæ fidei colla
tum intelligit' in arbitriũ boni viri. quod cla
rius declarat' in l.si in lege.ff.loca. Plus di
co,quod si testator mãdet alicui plus dari,nec
ponat verba sapientia liberam voluntatẽ
vel arbitrium boni viri,in dubio intelligi
tur de arbitrio boni viri.tex.est solẽnis et
not.secundum Bar.ibi in.§.pater.l.cum fi-
lius.ff.de leg.ij.dixerat enim ibi testator,
tali plus tribuas in honorem nominis mei:
& non dixit quantũ volueris vel putaue-
ris,vel quantum arbitratus fueris vel simi
lia:& tñ ad arbitrium boni viri refert'. In
2 tellige prædicta,† nisi diceret' expresse de
libero arbitrio , vel ad eũ referrent' verba
qui alias habuisset arbitriũ boni viri : vt
hic per Deci. tãdem dicentẽ arbitriũ boni
3 viri illud intelligi,† quod in suis rebus quis
faceret,vel quod vellet sibi fieri.Multa di
ci possent de quibus per scribẽtes i l.si quis
arbitratu.ff.de ver.ob.in l.j.ff.de leg.ij.&
per Firmia.in suo reper.in verbo arbitriũ :
vbi ponit alia quæ hic scribit Deci.quem
vide etiam in proposito in l. contractus.
col.pe.ad fi.iij.not.infra eod.& Imol. pul-
chre in l.si.ff.de præto.stip.
Sed pro declaratione text.loquentis in
4 iudicijs bonæ fidei quæro,† quid in con-
tractibus & iudicijs stricti iuris . est enim
duplex arbitrium simplex.s.& boni viri
l.societatem.§.arbitrorũ.ff.pro soc. vt di-
cit Soc.in d.l.si quis arbitratu.col.pe.Hęc
regula in dictis verbis bonę fidei,innuit a
cõtrario sensu,secus esse si sint stricti iuris.
facit ét.d.l.j.de leg.ij.volens in testis arbi
trium intelligi de arbitrio boni viri: aliud
ergo in contractibus.& istã opi.licet non
adducat prædicta iura,tenet Raph. Cõ.in
d.l.si quis arbitratu,eo quia in cõtractibus
bonæ fidei æquitas dictat omnia venire quæ
nec dicta sunt , nec cogitata.l.si.ff. de con-
di.ob turpem cau.l.ij.ff.de condi.sine cau-
sa. Et illa æquitas quæ iudicis officium
parit , lege quod si ephesi.ff. de eo quod

certo loco.quo quidem officio petitur reductio ad arbitrium boni viri: sed in contractibus stricti iuris secus est: quia si inique arbitretur assumptus arbitrator, huiusmodi reductio locum non habet, sed promittenti succurritur(dicit Raph.) per exceptionem.l.cum aliter.& l.si quis cũ arbiter.ff.de verbo.obli. Tu autem contrarium tene: prout in d.l.si quis arbitratu.tenuit Bar.quem sequi videntur alij scribentes: vt ibi per Ias. in iiij.col.quæ opi.probatur per illum tex.& l.si libertus ita iurauerit.ff.de oper.liber.& l.societatem.in fi. cum duabus legibus seq.ff.pro soc. maxime l.in proposita.ibi, eo magis ꝙ iudiciũ pro socio, bonæ fidei est. sicque idem esse vult si sit stricti iuris: quia comparatiuum præsupponit positiuum.l.vbi autem non apparet in prin.ff.de verbo.obliga. secundum Bart.in præalleg.§.arbitrorum.col.j. Ex quibus patet responsum ad hãc legem cum alijs præallegatis. quia & si de iudicijs bonæ fidei loquatur, non tamen excluduntur ea quæ sunt stricti iuris, per alias leges in proposito inclusas. Loquiturq;.l. nostra de iudicijs bonæ fidei, quia in eis maxime, vt supradictum est, exuberare debet bona fides: idem tamen est in iudicijs stricti iuris per prædicta.

SVMMARIVM.

1 *Depositarius quòd de dolo duntaxat teneatur. Quæ sit ratio nu.10.*

2 *Lata culpa est dolus, non vere nume.3. sed præsumptus nu.5. limita nu.7.*

4 *Nullum simile est idem.*

6 *Dolus verus & præsumptus quomodo differant.*

8 *Dispositio loquens de dolo, comprehendit latam culpam. etiam in pœna pecuniaria nume.9. Fallit in pœna corporali, & distinguitur.*

11 *Depositarius quando teneatur de culpa leui, & leuissima. Et etiam de casu nume. 15.& 17.*

12 *Culpe appellatione venit leuis: nisi subiecta materia repugnaret. & num. 28. & quid in testibus.nu.29.*

13 *Culpa leuis quid sit. quid dolus. quid leuissima. quid casus fortuitus & nu.14.*

16 *L.pen.C.deposi. quando procedat.*

18 *Depositarius non tenetur de deposito furto sublato. Et quid de custode nu.19.*

20 *Furtum a famulo commissum, dicitur casus fortuitus.*

21 *In precario de dolo tantum tenetur.*

22 *Precarium & precaria quomodo differant, & vt fiant quid requirantur.*

23 *Precariam accipiens, & non petens renouationem post quinque annos cadit a iure suo.*

24 *Precarium quomodo differt a cõmodato.*

25 *Pactum quòd non liceat reuocare precarium, non valet.*

L.cũ precario.ff.de precar.quãdo procedat.

26 *Clausula constituti est vtilior, quam precarij.*

27 *Constituti materia ornatur.*

30 *Mandatarius quòd de dolo, lata, & leui culpa teneatur. Et quandoque de leuissima: quandoque de lata tantum.*

31 *Commodatarius tenetur etiam de leuissima quando commodatum est gratia recipientis, quòd in dubio præsumitur nu. 33. Quando vero commodantis, de dolo, & lata culpa nu.35.40. Quando vero vtriusque, de dolo, lata, & leui nu.41.*

32 *Commodatarius quando teneatur de casu fortuito.*

L.si.& l.argentum.ff.commod. ornatur.

33 *Cõmodatũ in quibus differt a precario.*

34 *Ornamenta sponsæ vel vxori tradita per virum, intelliguntur tradita grati viri vt ornatior incedat, & remanent in dominio viri.nu.36*

35 *Donatio a spõso sponsæ valet ante matrimonium: secus post. & idem de anulo. nume.37.*

38 *Donata sponse per consanguineos vel affines sponsi, an efficiantur vxoris. & quid de vestibus factis per maritum.nu.39.*

42 *Venditor tenetur de dolo, lata & leui culpa.*

43 *In pignore venit dolus, lata culpa, & le-*

L. XXIII. Vlpianus.

CONtractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt. quidam dolum & culpam. Dolum tantū, depositū, & precariū. Dolum & culpā: mandatum, cōmodatum, venditū, pignori acceptū, locatū. Item dotis datis, tutelæ, negotia gesta, in his quidem & diligentiā, societas, & rerum cōmunio, & dolū, & culpam recipit. Sed hæc ita, nisi quid noīatim conuenit, vel plus, vel minus in singulis cōtractibus. nā & hic seruabit quod in initio conuenit. l. enim contractui dedit excepto eo quod Celsus putat non valere, si cōuenerit ne dolus præstet. hoc. n. bonę fidei iudicio cōtrariū est, & ita vtimur. Animaliū ve

ro casus, morte sq; q̃ sine culpa accidunt, fugę seruorũ qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarũ magnitudines, impetus prædonum a nullo præstantur.

In hac regula fertilior est seges q̃ĩ qualibet alia lege istius tit. estq; hercle regula, & summarium multarum legum de hac materia tractatium. Accursius hic optimũ agit glossatorem: & sub compendio materiam vtiliter explicat. Ioã. Igneus doctor vltramontanus hãc legem repetijt Papiæ, & inde plura in ea scripta reliquit quæ circũferuntur. Deci. pauca quædam vtiliter apposuit, de Igneo nullam mentionem faciens quamuis repetitioni prædictæ interesset. Si vellem singula prosequi in immẽsum cresceret (vt Satyricus ait) damnosa papirus. declarabo igitur iuxta propositũ meum regulam, nõnulla magis vtilia & necessaria enucleando, reliqua prætermittam de dictis Ignei parum curando.

Diuiditur in sex partes. In prima ponit dictum bimembre. In secunda ponit duos casus, in quibus exemplificat primũ membrum. In tertia ponit decem casus, seu decem exempla secũdi membri, in quibus venit dolus & culpa. propterea iurisconsul. apprime subiunxit, in his quidem & diligẽtiam præstamus intellige. l. quod nerua. ff. deposi. In quarta ponit distinctionem & limi. ad omnia superius dicta. In quinta assignat rationẽ limitationis vnum excipiendo. In sexta & vltima pro cõplemento materiæ ponit aliqua exempla de casibus fortuitis, quæ a nullo præstant. Secunda est ibi, dolũ tantum. Tertia ibi, dolum & culpam. Quarta ibi, sed hæc ita. Quinta ibi, legem enim. Sexta et vltima ibi, animalium.

Huiusce legis optima glos. est tex. in l. si vt certo. in. §. nunc vidẽdum. ff. commo. & §. sed is. vsq; ad fi. tit. insti. quibus mod. re contrahi. obliga.

1 Not. primo ex isto text. † depositarium de dolo duntaxat teneri. concordat tex. in §. pręterea. insti. quib. mo. re cõtrahi. obl. in l. j. in. §. si vestimenta. & in. §. fi. ff. depo. Quę iura taxatiue pariter de dolo loquuntur, & tñ latam culpã non excludũt: vt hic per gl. & Deci. per. §. j. l. j. ff. si mes. fal. mo. dix. & in. §. is quoq;. l. j. ff. de act. & oblig.

2 Nec mirũ, quia † talis culpa dolo adeo est cognata eiq; coherens, vt nonnunquam eam culpam dolo æquiparari dixerit: vt in l. j. i. §. si dolus. ff. si mesf. fal. mo. dix. aliquando proximam dolo esse, seu prope dolum: vt in l. mulier. in. §. si hęres. ff. ad treb. in l. si fideiussor. in prin. ff. man. qñq; q̃ dolum repræsentat: vt in l. j. in. §. non autem. ff. si quis testa. lib. interdum in doli crimẽ cadere: vt in prædic. §. is quoq;. & sępenumero eam culpam dolum nominet: vt in d. l. quod nerua. & in l. magna negligentia. su

3 pra tit. proxi. Quod † non intelligas, vt lata culpa vere sit dolus: hoc. n. esse nõ põt, cũ dolus manifestã imposturã fraudẽq; euidentẽ ostẽdat: at magna seu lata culpa sub negligentiæ desidiæq; noïe & velamento cõtegat, seu sub excessu rethorico lata culpa dolus nominet. sicut si Cic. laudaturus, non solum eloquentẽ, verum eloquentiam ipsam nomines, vt Erasmus & Zasius eloquentes inter Germanos sæpe scripsere. Incõuincibiliq; demonstratur arg. ex Aristo. sumpto relatoq; per gl. in d. l. quod ner

4 ua. † nullum simile esse idem, vt ẽt late p Fely. in c. capitulum sanctæ crucis. col. ij. de rescrip. Sed pro tanto dr lata culpa ęquiparari dolo seu proxima dolo, dolumq; repræsentare & dolum esse, quia quod dolo proximum est a dolo parum distat, ut de se patet, probatq;. §. pupillus. instit. de inutil. stipul. ibi nõ parum a furioso distat. & qui tenetur de dolo dũtaxat, etiam de lata culpa tenetur: vt hoc text. & supra dixi. quid enim interest an manifesto dolo machineris, an sub culpæ clypeo ad dolum tenen-

5 das. merito igitur † dolus præsumptus. s. dici potest, propter fraudem in se contentam. d. l. quod nerua. vbi Bar. & scribentes notant, ideo text. in l. quæsitum in. §. eum quoq;. ff. de precar. eũ qui precario rogat. solum dolum pręstare dicit. culpam autem dolo proximam merito contineri, ait. propter enim præsumptã fraudem censetur & præsumitur dolus. Quid enim a doloso differt is fideiusso r, qui sciens debitorem esse exceptione tutum, ex causa fideiussionis soluerit ? parum certe. d. l. si fideiussor. Et hæres, qui soluerit in necem legatariorum & fideicõmissariorum, in lata culpa & dolo præsumpto censet esse. l. is cui. in. §. do-

6 lum. ff. vt in poss. lega. Et † qũo dolus verus & præsumptus differant, tradit etiam Alex. in consi. ciij. col. pe. lib. j.

Prædicta vero conclusio intelligitur de lata culpa uersutiæ & malitiæ: quæ eorum est, qui ex versuto, & malo proposito, animoq; perfido alienas res vel negotia affectata quadam improuidentia maligue vel

negligunt, vel dissimulant, cum in rebus suis sint prouidi & diligentes: & qui versutiam sub negligentiae vitio ita subinuoluūt vt manifesti quidem doli crimen, colore, velamineque desidiae a sese amoueant, doli tamen machinatione, fraudeque, nō careāt
7 iuribus pręallega. † Secus est in lata culpa ignauię, quę sub nomine desidię & negligētiae cadit: vt quae supinā negligentiā referat, aut vitiū naturę parū perspicacis, vel ex praua educatione cōtractam, cui culpa adscribi poterit supina, securitas, improuida: immo nulla gerendarū rerum cura reprehensa erroris facilitas. Et quicquid omnino ignaui & secordes homines in negotijs tractādis desidiae cumularunt & oscitantię De qua culpa sensit iurisconsultus in l. latę culpę supra titu. j. ista non ęquiparatur dolo. §. preterea. instit. quib. mod. re contr. obliga. Et de his generibus culparum melius q̄ fecerit Bart. in d. l. quod nerua. tractauit Zasius in suis sing. intellectibus explicando dictā materiam: & ibidem contra Bar. & Vltramontanos, quos hic sequitur Igneus, probat expositionem glos. ibi ad verbum latiorem culpam, vt iurisconsultus de lata culpa senserit, licet ornato loquēdi modo comparatiuū pro positiuo, vt alibi saepe, posuerit: vt etiam per Alciat. & cōmuniter scibentes in locis praealleg. & Barba. in cap. j. de cōmod. Quę opi. optime probatur per dicta l. magna negligētia. ibi magna culpa dolus est: ita ergo dolus est lata culpa, sicuti latior. quid igitur prohibet comparatiuum ibi, pro positiuo poni, accipique.
8 Vnde † cū lata culpa dolus sit cōsequēs est quālibet dispositionē qua dolū malum duntaxat pręstari tradatur, ēt de lata culpa intelligi: secundū Alciat. in d. l. latę culpę. Nisi vbi agitur de poena corporali per l. in l. cornelia. ff. de sicar. aut ēt de poena pecuniaria. per. §. hac actione. l. ij. ff. vi bon. rap. secundum eū, id quod latius prosequūtur Alexan. Ias. & alij in l. in actionibus. i glo. ob culpā. ff. de in litem iuran. Deci. & Mod. Papien. hoc vltimū ibi reprobāt pluribus legibus, sed pręcipue per tex. l. j. i. §. non aūt. ff. si quis testa. liber. per quē dicūt
9 praefati Mod. † regulam generalem tradi, q̄ vbi agitur de poena pecuniaria lata culpa dolo aequiparatur. & ad. §. hac actione. cum similibus. optime ibi respon. Deci. & Zasius in d. l. quod nerua. versi. non ob. lex secunda. Iterum aduerte, quia licet communis receptaq; sentētia sit, vbi agitur nō tantum de poena mortis, verum de alia poena corporali, latā culpam nō ęquiparari dolo, sed aliter puniri: vt per Alex. Iaso. Deci. & alios in d. l. in actionibus. in glos. ob culpam. & late Mod. Bono. in d. l. in l. cornelia. cumulantes plures casus in quibus lata culpa ęquiparatur dolo, & punitur sicuti dolus, ēt vbi de poena corporali tractatur: vt per Deci. loco pręalleg. Verius tamē videtur, q̄ vbi est lata culpa versutiae & malitiae tunc aequiparetur dolo, & veniat in qualibet dispositione de dolo loquente, secus in lata culpa desidiae & negligentiae per praedicta. Et huiusce distinctionis foedere concordari possunt opi. doctorum secundum Zasium loco pręalleg. maxime in vlti. colum. vbi eleganter declarat tex. d. l. in lege cornelia. & ita procedunt quae Deci. cōtra communē opi. adducit, in d. l. in actionibus. inclinans in contrariam sententiam, licet firmare nō audeat. Sed si ad distinctionem prędictam respexisset, audacius, vt arbitror, talē culpam versutię a dolo nō sciūxisset, cum optimis rationibus & legibus ea pars fundata sit.
10 Ratio † autem cur de dolo dūtaxat & lata culpa teneatur depositarius, assignatur per iurisconsultū in pręalleg. §. nūc videndū: quia nulla. s. versatur vtilitas eius apud quem deponitur, merito igitur solus dolus
11 praestatur. Vnde † si merces accesserit, etiā de leui culpa (vt ibi iurisconsultus subiungit) tenebit: qa grā vtriusq; tūc cōtractus fieri vr, vt hic ēt p Deci. col. j. idē si se obtulerit deposito grā deponēris facto, vt. s. teneat de leui culpa. De leuissima vero qñ obtulisset se deposito facto grā ipsius depositarii, aut vtriusq;: vt hic p Deci. col. i.
12 Ex cuius dictis habetur, q̄ vbi lex † de culpa simpliciter mentionē facit, intelligiē de leui id enim inter leuissimam & latam medium est, & hoc nisi materia supposita repugnaret: vt etiam voluit Alciat. in l. magna negligētia supra tit. proximo. & latius Deci. infra. col. v. in iii. not. ad quod pondero text. expressum in l. socius socio. ff. pro socio. & alium in. §. praeterea. institu. quibus mod. re cōtra. obli. dum inquit, culpę autem nomine, idest, subiungit, desidię ac negligentię: prout etiam ibi declarat gl. quamuis Corn. in consil. cxiii. col. ij. in fi. lib. ij. culpę appellatione eā venire dicat, quae ex natura cōtractus praestatur. Est
13 aūt † leuis culpa, negligentia, qua quis in rebus alienis eam curam non adhibet, quā cęteri patresfamil. solent, tamen etsi in suis

minime diligentior sit. secundum Alciat. in d. l. latæ culpę. sed latius explicat Bart. in d. l. quod nerua. in vj. q. princ. Est etiam gl. reputata singularis in d. §. præterea. quæ
14 declarat † quid sit dolus, quid leuis, quid leuissima, quid casus fortuitus: de qua materia late etiam tractant. Bar. & Zasius in d. l. quod nerua.

15 Sunt etiam alij casus † in quibus depositarius tenetur de leuissima culpa, & aliquãdo de casu: vt hic per Deci. Sed tunc non est proprie depositum, verum egreditur notissimos depositi terminos vt dicitur in l. lutius. la. j. & in l. die sponsaliorum. ff. de posi. de quo vltra hic alleg. per Deci. vide Bald. in consi. ccxlv. lib. ij. Pau. de Cast. in consi. clxii. in antiquis. Iaso. in l. ij. ad fin. princi. vbi Moder. Taurineñ. col. vij. ff. si cert. pet. Accedant etiam in materia, quæ scribunt Bald. cccxxxij. volu. iij. Corn. in consi. lxj. col. xj. lib. iij. Soci. in cõsi. cxliij. colum. fi. lib. j. Paul. de Cast. in consil. viij. viso & Mod. Pap. in l. ij. in prin. in iiij. co-
16 lum. ff. si cer. pet. † vbi volunt. l. pe. C. de po. cum similibus, quæ dant executionem & priuilegia deposito, intelligantur de vero, reali, & naturali deposito: non autem de ficto, vel improprio, aut confessato, qd no.

17 Aliam lim. † ad prędicta ponit iuriscõsul. in d. §. nunc videndum. & latius hic explicat ibi, nisi quid plus, vel minus conuenit. id enim seruabitur, quia lex contractũ ex conuentione accipit, eo excepto si conuenisset de dolo non præstando, nullius. n. esset momenti huiusmodi cõuentio: vt hic. Ad idem tex. cum glo. in regula contractus de regu. iur. in vj. & latius infra dicetur.

Et cum depositarius (vt ex prędictis patet) de leui vel leuissima culpa non teneatur, infertur secundum Angel. in d §. præ-
18 terea. & Deci. hic col. j. † ꝙ si leui culpa depositarij res deposita furto subtracta fuerit,
19 non tenebitur depositarius. Et qñ † custos teneatur de furto, incẽdio, vel casu fortuito, vide vltra prædictam glo. & ibi not. Corn. in consi. ccxlij. cum seq. lib. j. & consil. xxviij. lib. iij. Cano. in c. j. de commod.
20 & Bal. in consi. lxxxviij. vol. j. † vbi furtum a famulo commissum, inter casus fortuitos connumerant. intelligendo tamẽ, vt per Barba. in d. c. j. col. fin. Saly. in l. si creditor. C. de pig. actio. & latius in l. j. C. depos. & Deci. in consi. ccccl xxiij. De forma autem libellandi in hac materia depositi. ponit Ang. Areti. in §. sequens. col. iiij. instit. de actio.

21 Secundo no. ex isto tex. † ꝙ recipiens rẽ precario, de dolo tantum tenetur. & lata culpa, vt de depositario supra dictum fuit, & de precario est text. in l. quæsitum. in. §. cum quoque. ff. de precar. Deci. hic quędam scribit de precario, de precaria, & de cõstituto, vltra quem vide de precario & precaria. post Abbatẽ Barb. in rub. & in c.
22 j. & fin. de precarijs. Est † enim precaria in fœminino genere contractus differẽs a precario neutri generis. nam precarium nõ cõceditur ad tempus determinatum, nec etiã pactum obligat concedentem quominus ad libitum possit reuocare. l. cũ precario. ff. de pręcar. & c. fi. de pręcar. quę decretalis ex spiritu & sanguine illius l. cum pręcario. extracta fuit: vt ibi dicit Barb. Sed pręcaria fit de rebus ecclesię & pręcibus accipientis conceditur ad certum tempus, secundum partium conuentionem, vel de quinquennio in quinquennium, expresse vel tacite consuetudine sic disponente: ita tamen ꝙ renouetur de quinquẽnio in quinquennium, aut etiam perpetuo. d. c. j. cum ibi no. Nec potest ista pręcaria ante tẽpus conuentum reuocari. d. cap. fi. Et hic contractus pręcarię incognitus est de iure ciuili: sed est similis contractui emphyteotico, secundum Abb. & doct. ibidem, ideo realiter & effectualiter dictus contractus precarię dici potest etiam a iure ciuili cognitus: sed accidentaliter, & quo ad quid, vt precibus detur, & de quinquennio in quinquennium renouetur. ac etiam nominatiue non, sed a consuetudine & a iure canonico introductus. d. c. j. cum ibi not. vbi Abb. &
23 Barba. in fi. post alios dicunt, † ꝙ non petens renouationem post quinquenniũ a iure suo cadit, quia talis renouatio introducta fuit in fauorem ecclesiæ, ne propter antiquitatem temporis accipiens, vel eius successor rem propriam esse dicat & non ecclesiæ, nisi ecclesia velit eum inuitum retinere: vt ibi per eos.

24 Quantum autem ad † precarium, de quo in isto tex. differt a commodato: quia commodatum fit ad certum & determinatum vsum, & antequam vsus ille sit expletus reuocari non potest. precarium vero non fit ad certum vsum, ideo potest reuocari quandocunque: quia si non posset nunc, nec vnquam posset, & proprietas inutilis redderetur. quæ ratio cessat in commodato. tex. est in l. in commodato. in. §. sicut. vbi no. Pau. de Cast. ff. commo. & melius in l. ij. C. eo. de qua materia late in l. j. ff. de præcar. &

in c.fi.de precar. Deci. infra in tertio not. & Bald.in l.fi.colum.ij.C. de compens.vbi dicit precarium magis accedere commodato q̃ deposito.Et est notandus text.d.l.cũ
25 precario.dum vult,†nullius esse momenti pactum,per quod conuentum extitit,ne liceat reuocare precarium,Et est ratio, quia tale pactum est contra substantiam actus , ideo non valet:vt per Alex.post Bartol.& alios.in l.pen.col.fi. C.de pac. & Deci. in consi.cclxv.colũ. pen.& melius in consil. ccxciij.cclum.fin.vbi dicit post Bar. tex. d l.cum precario , procedere quando illud pactum contra naturam precarii non potest in alium contractum transire, quia verba non patiuntur:secus si posset fieri transitus ad alium contractum verbis non repugnantibus,ita probatur in l. vbi ita donatur.ff. de dona.causa mor.vbi donatio causa mortis in donatione inter viuos vi pacti appositi transfertur. Ad quam l. cum precario, no.verbum.scribit Lanc.Deci.in l. pe. co-
26 lum.pe.C.de pact. Vtilius est aũt†simplex constitutum , q̃ cum clausula precarij:vt hic in ij.colũ.sentit Deci. & clarius explicat Balb. post trac. præscriptionum. in repe.l.celsus.colum. xxvij. cum seq. de vsucap.in.j.q.Bar.de quo etiam per Barb. in c.fi.col.pe.de precar.

Quantum ad ea quæ de constituto hic scribit Deci.aliquantulum est impertinens materia,vtilis tamẽ in practica.possem plura non negligenda maxime a versantibus in palatijs & causarum auditorijs dicere, sed ratione prædicta omittere decreui, &
27 solummodo†remissiones quandoque gratas dare. Videbis igitur scribentes maxime Mod. in l.quod meo. vbi est principalior tex.in materia.ff. de acquir. pos. Bart. in repe.l.iij.in iiij.q.principali.in viij. colum.C.de pign.& in l.j.in.§.nunciatio.vbi alij scribentes. ff.de nou.oper.nunc. vbi dicunt constitutum probare,& notorium facere contra constituentem & hæredem illius,arg.l.cum a matre.C.de rei ven.ita q̧ non erit necesse isto casu probare,q̧ constituens tunc tẽporis possideret,secus si ageretur contra tertium,de quo etiam per Angel.in l.quædam mulier.ff.de rei vendi.vide pariter Bald. in rub. C. de contrahen. empt.quæst.xvj. ponentem de tenuta quæ ex constitutione precarij non transfertur. recurre etiam ad Alexand. & Aquen. in l. exitus.ff de acquir.pos. Alexan.in consil. xxviij.colum.ij.volu.ij. & cõsi.lj.lxxxv. cliij.ibi in vl.volu.Aquen.in d.l. celsus.colum.v.& in l.possideri.in.§.incertam.ff.de acquir.poss.vbi ponit, an constitutum possit operari respectu bonorum futurorum. Guido.Papę in q.cclxviij.Deci. cõsil. ccxxvj.& ccxlvij. Aquen. in l. quamuis.in .§.si cõductor.ff.de acquir.poss. Ripam li. iij.respõ.c.xx.& volunt præfati scribẽtes, q̧ constitutum collatum post mortem non operetur etiam adiecta clausula , ex nunc prout ex tunc:tanq̃ collatum in tẽpus inhabile.licet.n.constitutum purũ videatur, tñ est conditionale,cum recipiat omnes cõditiones & qualitates quas recipit contractus principalis,cuius causa fit constit.secũdũ Ripã loco pręalleg.& latius statim remissiue dicam.Fanen. tñ, in tracta. de pig. fol.iiij.colũ.iij.& seq.reprobant Decium, vide etiam Ias. in.§.si quis in fraudem. instit.de act.& in l.ab emptione.col.pe. & fi. ff.de pact.& cõsi. cxlvij.lib.ij.& in l.quotiens.col.iiij.C. de iudi.Barb.in d.c. fi. de pręcar.Balbum in repe. d. l.celsus. colum. xxvii.cum seq.& in tract.pręscrip.fol.33. in xj.quæst.Curt.Iun.in cõsi.cxx. Afflict. in decisi.regni.cccxxxv.& Mod.Taurin. in l.lecta.in xii.not.ff.si cert.pet. & in l.ii. nu.102.C.de eden.pract. Pap. in forma libelli in causa venditionis.super glo. in verbo.constitutus.Ang.Aret. in.§.actionum. colum.v.& vi.instit.de act. & Ioan. Crot. in repe.l.si is qui pro emptore. charta vlt. de vsucap.pro empt. vbi ẽt ponit de venditione prædij facta ad mensurã cũ cõstituto.quod nihil operat̃ ante mensuram perfectã.itẽ vide plene Vitalẽ de Camba.in tracta.clau.fol.xj.& xii. in clausula, cõstituit se precario.& Ripam in rub.ff. de interdi.

Et not.q̧ mortuo eo in cuius fauorẽ factũ est constitutum,heres eius non possidet nisi apprehẽderit possesisonem, per l. cum heredes. ff.de acquir.poss.Passiue aũt clausula constituti transit in hęredẽ cõstituẽtis, quia censetur tenere & possidere eo modo & forma quibus defunctus tenuit , vt per Paul de Cast.in l.neque.per illum tex. C. de vsufr.& Balb. in tracta. pręalleg. præscript.fol.xxxiii.quæstio.xi. facit text.d. l.cum precario. in.§.j.vbi precarij rogatio ad hæredem eius qui concessit transit. heres enim & defunctus vna eademque censentur persona,nec potest hæres contrauenire facto defuncti §.j.in auctẽn. de iureiuran a mor.præst. & in l. cum a matre. C. de rei venditio. cum similibus.ideo &c,

Et venditor,qui se cõstituit nomine emptoris possidere,actione ex empto, vt rem

tradat, amplius cõueniri nequit, vt per Bartol. & alios in l. ab emptione. ff. de pactis. Sed licet constitutum liberet constituentem a traditione quę iuris est, non tamẽ liberat ab ea quæ est facti. Bald. in rubri. C. de cõtrahen. emptio. quęstio. xvj. & in dicta l. ab empt. Imol. in l. si rem. ff. de sol. Alexand. consi. xxij. colum. iij. lib. ij. Regulatur cõstitutum secũdũ naturam actus cui adijcitur. Bart. consil. xxviij. colum. vij. & viij. lib. j. & consil. xliii. colum. xix. lib. j. & Alexan. consil. lxxxj. lecto. colum. iiii. volu. iii. Hæc operatur constit. vbi est præsumptio fraudis, immo tunc corporalis exigitur traditio. Bart. in l. post contractũ. colum. iij. de don. Bald. in l. j. C. de donat. ante nup. Et vbi quis emit ꝑ interpositã personã, subest præsumptio fraudis. Bart. in l. pupillus. in. §. fin. ff. de auct. tut. Et licet ex cõtractu simulato non transferatur dominiũ: trãsfertur tamẽ possessio, si id agatur. l. j. §. si vir. ff. de acquir. pos. quia ad translationem possessionis nõ requiritur causa: vt per Bart. & alios in d. l. quod meo. & in l. emptor. ff. de aqua plu. arc. Bald. in l. multum. C. si quis al. vel sibi. & si postmodum rem talis teneat nomine, & ad commodum emptoris tenuisse censetur. Bal. in tit. si de feu. fue. cõtro. in. §. si facta. colũ. iii. faciunt not. per Bal. in d. l. multum. col. fin. & Bar. in d. l. quod meo. dum ponunt ex tit. inualido trãsferri possessionẽ, quãuis cõsti. super cõtractu inualido nihil operetur: vt ꝑ Alexan. in d. §. si vir. col. iij. Circa prędictam materiã constituti. Cardi. Parisi. & Ludo. Gozadin. plura tetigere in cõsultationibus suis, quæ referre non curo: eo maxime ꝙ breui ab excellẽtissimo singularisque doctrinę viro, domino Nicolao Balbo, in Senatu illustriss. D. Ducis nostri præside dignissimo aurea inuulgabitur Repetitio in d. l. quod meo. quæ siue theoricam, siue practicam desideraueris, vtiliter & subtiliter cuncta docebit.

Tertio not. ibi dolum vel culpam. ꝙ in contractibus hic enumeratis venit non solum dolus, verumetiam culpa leuis. quia
28 † vbi per legem fit mentio de culpa, intelligitur de leui, nisi natura contractus, vel ratio subiectæ materiæ aliud dicẽdum suadeat: vt hic per Deci. in iij. not. vt dixi
29 supra. Si tamen dicant testes † interuenisse culpam in cõtractu gratia vtriusque celebrato: cũ depositio de lata, leui, & leuissima, intelligi possit, clare & specifice declarare debẽt de qua culpa intelligãt, alias propter incertitudinem nõ probãt: vt hic per Deci. post Alex. & Corn.

Et condescendendo ad contractus hic enumeratos in quibus venit culpa: videbatur in primis mandatariũ de leuissima etiã teneri. per l. a procuratore, cum glo. C. man. Et tamẽ, quia mandatũ fit gratia mandãtis tantum, nõ aũt recipientis, quemadmodum depositum a precario & deposito, disiungẽdum minime videbatur, sed istud cõtingit, nõ ex natura cõtractus, quia ꝓcederet tũc oppositio, sed eo quia mandatũ suscipiens, se peritũ cẽsetur asserere, & diligentem super cõtentis in mãdato: cuius assertionis ratione venit leuis culpa: vt hic & quãdoq; leuissima quãdo diligẽtissimũ se asseruisse censetur: vt in d. l. a procuratore. secundum Pau. de Cast. ibi. propterea glo. in. §. mãdatum. insti. de mãda. hunc cõtractum ab alijs
30 multũ discrepare dicit. Regulariter ergo † in mãdato venit dolus, lata, & leuis culpa, vt hic. qñque etiam leuissima, vt cũ maxima exigitur diligentia, queadmodũ in iudicialibus. d. l. a procuratore. & in casu gallearũ cõsultationis. Alexã. hic per Deci. relatæ. nonnunquam lata tãtum, cum nulla vel modica exigitur industria: vt hic per Deci. & sunt omnia dicta Bar. in d. l. quod nerua. in ix. q. a doctoribus cõiter recepta & approbata: vt per Pau. de Cast. in d. l. a procuratore. & Ang. Are. ac alios in d. §. mandatum. vbi & per totum illum tit. plura dicunt de hac materia mandati. De forma vero libellandi. ponit idem Ang. in. §. sequẽs. col. v. instit. de actio.

Secũdus casus hic enumeratus in quo leuis culpa præstatur. est de commodato. in qua materia iura sunt satis vulgata, sed va
31 rio modo loquũtur. nã † si cõmodatũ factũ fuerit gratia cõmodatarij, vt cõiter fieri solet, tunc ẽt de leuissima culpa tenetur, exactissimãque diligẽtiã, qualem diligentissimus quisque paterfam. suis rebus adhibet, præstare debet. text. est in c. j. vbi cano. ponunt de commo. & in. §. itẽ is cui. instit. quĩbus mo. re contrahi. obli. & in l. in rebus. in prin. & in l. in cõmodato. in prin. ff. cõmod. Et procedunt prędicta in foro cõtentioso, in quo tenetur quis etiam de leuissima culpa, sed in foro cõscientię, quia culpę leuissimæ peccatum veniale tantum est: vt per Fely. in c. cum te. colũ. iiij. de re iud. sufficit pœnitentiam agere: vt post Innoc. & Abbas scribit Barba. in d. c. j. col. j. quod tamẽ reprobatum inuenies in summa Angel. in verbo culpa. ver. sexto. de quo latius per

· Deci.in c.j.col.pe.de consti. Item quando
commodās dixisset, rem tuo arbitrio con-
serua: commodatarius tūc de leuissima cul
pa nō tenetur: vt per Rom.ī sing.262.depo
sitarius. Et generalius loquēdo quando
plus minus ve conuenisset : vt infra dicit
tex.vbi dicā vltra ea quæ in superioribus
32 tetigi. De†casu tamen fortuito nō tene-
tur dictus commodatarius, nisi culpa, aut
mora præcesserit, vel casum fortuitum in se
suscepisset.d.c.j.cum ibi not.& l.j. cū no.
per Bal.Pau.& alios.C.commod.& preal.
leg.l.in rebus.&.§.item is cui. Et in hac
materia notabis elegantē tex.l.fi.ff. cōmo.
ꝙ si equus commodatus deterior reddatur
non tenetur aliquo modo commodatarius,
qui vsus est ad vsum pro quo fuit commo
datus, modo nulla culpa præcesserit, de quo
pulchre Fely.ī c.auditis.colum.xvj.de pre
script. & pariter signabis l. argentum. illo
eo.tit.ff.commo.ꝙ si argentum mihi com-
modatum per seruum meū cōmuni existi-
matione fidelem remittam, si cum argumen
to aufugerit, vel interceptū fuerit in itine-
re, ego nō teneor. de quo vide Bald. consi.
lxxxix.lib.j.& ccccxxvj. lib.ij. Roman.
consil. ccxlj.& ccccxiii.colum. ii. Cæpo.
in cautela lvii.Barb.in c.i.colum.xviii. vt
lite non contesta.Fely.in c.testimonium.co
lum.v.de testi.Aquen.in l.j. in.§.si procura
tor.colū.j.ff. si quis ius dice. non obte. &
Alex.in l.ij.col.ij.ff. quod quisque iur.Ias.
in l.i.ff. de eo per quem factum. Deci. &
33 alios in c.significante.de app. Et in†dubio
præsumitur commodatum factum gratia re
cipientis, & eius rogatu, vt hic per Deci.re
probantē propterea cautelam Ang.admo-
nentis, volentē pro culpa agere vt narret,
ꝙ conuētus petiit commodatum, vt hic per
eum.qui satis ex dictis Angel. in d.§.item
is cui.collegit quæ dicit.& ante Ang. Are
ti.& Deci.omnia posuit Pau.de Cast. in l.
si vt certo. in.§.interdum. ff. commod. &
idem vult Barba.in rub.de commo. ad fin.
34 In quibus†autem commodatum differat
a precario, & in quibus conueniant, latius
ꝑ Deci.hic, ponit Paul.de Cast. in l. ij. C.
commo.& aliqua in superioribus diximus.
35 · Sin autem†commodatū gratia commo-
dantis tantum fuerit factum, tunc de dolo
& lata culpa tantum modo tenetur, preal-
leg.§. interdū. nec a deposito differt data
paritate terminorum: vt hic per Deci. post
Bartol. & est tex.not.in d.§.interdū. tripli
citer exemplificans. Signandusq; est ma
34 xime ille tex, dum vult, ꝙ†ornamēta quę
sponsus sponsę tradit, aut vir vxori, censen
tur dūtaxat commodata gratia dātis prin-
cipaliter, vt magis compta deducatur vel
ornata incedat, de quo late consulendo per
illum tex.scribit Ang.in consil.ccli. incip.
Nicoletus. intelligēs in dubio quando spō
sus vel maritus, simpliciter vt fit, & sine ali
qua verborum expressione tradidit, secus
quādo expresse donarentur, quia si a spon-
so sponsę, valet a principio, si a marito nō,
sed morte confirmaretur, cum a traditione
incęperit, vt ibi per Ang.& Bald.in l. cum
te infra alleg.& Barba.in rub. de commo.
colum.fi.quę quidem distinctio vera est &
35 per doct.approbata.†nam ꝙ donatio a spō
so sponsæ facta ante contractum matrimo-
nium per verba de presenti valeat, indubi-
tati iuris est, etiam de re immobili.l.i.spon-
sus sponsę.& l.pe.ff.de dona.inter vir. &
vxo.l.si tibi.& l.si ante.cum simi C.de do
natio.ante nupt. Intellige contracto postea
matrimonio.quod si nō fuerit subsecutum,
dic vt in l.cum veterum & in l.si a sponso.
C.de donat.ante nupt. Sin autem contracto
iam matrimonio per verba de præsenti ea
donatio facta fuerit, non valet, sed confir-
matur morte, cū incœperit a traditione. l.
pe.& l.papianus.cum glo.ff. de dona.inter
vir.& vxo.tradunt pulchre Soci. Iaso. &
alii in l.i.in.§.si vir.ff.de acqui.pos.quę cō
clusio procedit ēt ꝙ sponsa nondū esset ad
domum viri ducta: vt per Socin. in consil.
36 cxxiii.vol.i. vbi consuluit, ꝙ†annuli, ioca
lia, & reliqua preciosa sponsę donata, non
efficiant sua sed remaneāt in dñio dantis:
quia donatio nō valet nisi fiat ante matri-
moniū, qđ cōsensu contrahitur, vt ēt p Bal.
in l. cū te.C.de dona.ante nupt. quod nota
cōtra opi. vulgariū, annulos, cathenas, &
iocalia tradita per spōsum spōsę incōtinē ti
post verba matrimonii esse ipsius sponsę. si
enim, vt diximus, simpliciter (vt fit cōiter)
tradita sint, cēsenē cōmodata gratia traden
tis, & recipiens tenetur tantummodo de
dolo. Si autem expresse donentur, non va-
let donatio quamuis confirmetur morte
37 viri non reuocantis, vt dictum est. Et†de
annulo vide singularem text. pro limi-
tatione in l. si donatæ. in.§. sponsus. ff.
de donatio. inter virum & vxorem. vbi, si
sponsus ante nuptias alienum annulum
sponsæ donauerit, potest post nuptias pro-
prium loco illius tradere, nec dicitur vxori
donare, sed donationē iam factā sponsę con
firmare. Et tradit ēt Fely.in c.licet causam.
col.xi.ver.limita quinto, be ,pda. & Lāce

Deci. ad fin. l. vltimæ. C. de eden. probat igitur ille tex. q si post contractum matrimonium expresse donetur sponsæ seu vxo
38 ri annulus, donatio non subsistit. †Quid autem de donatis per consanguineos & affines sponsi, & sponsæ? dic q si per affines vxoris, efficiunt ipsius vxoris. Si per consanguineos & affines sponsi vel mariti, donata præsumuntur contemplatione uiri: propterea viro & hæredibus acquiruntur, secundum sententiam magis communiter doct. receptam, vt per Cor. in l. vt liberis. col. ij. vbi Iaso. Pe. & Deci. vltima. C. de colla. latius Ias. in l. sed si plures. in. §. ad substitutos. ff. de vulga. De vestibus &
39 alijs factis, datisque per maritum, cui spectent, quidve de his post mortem viri faciendum: tradunt Alex. & alij in l. penult. in. §. seruus. ff. sol. ma. & latius in l. si is qui quadraginta. in. §. dos legata. ff. ad l. Falci. Barba. in consi. lx. col. xvj. & xvij. vol. iij. plene Matth. de Affli. in decisio. cccxv. & Vitalis de Camba. in tracta. clausularum. fol. cxx. cum seq.

40 Aliud † pulchrum exemplum de cōmodato gratia tm̄ commodantis facto: ponit tex. in d. §. interdum. de volente accedere ad videndum ludos, qui lusoribus concessit vestes aut alia pro ludo necessaria, vel opportuna, q cēseatur commodasse ipsius gratia: ideo lusores non teneantur nisi de dolo & lata culpa, quod Pau. de Ca. ibi reputat perpetuo esse menti tenendum. Si
41 vero† commodatum gratia vtriusque factum fuerit, dantis, recipientisque: tunc cōmodatarius tenetur de dolo, lata, et leui culpa: nō autem de leuissima. l. in rebus. §. hoc ita. ff. commoda. l. si cum venderet. §. fi. cū l. seq. ff. de pig. act. secundū gl. & doct. hic. Et no. exemplum huius membri ponit iurisconsultus in d. §. hoc ita. secundum quā distinctionem & declarationem oportet hanc nostram regulam restringere ad commodatum gratia vtriusque cōtrahentis factum, quę restrictio magna est, nec habetur consideratio ad id quod communiter fit: iuxta ea quæ in superioribus diximus.

Et pro complemento huiusce materiæ commodati ad actum practice descendēdo formam libellandi & articulandi, tradit Ang. Are. in d. §. itē is cui. & in. §. sequens. col. iij. instit. de actio.

42 Tertius casus est venditi: †nam venditor de dolo, & leui culpa tenetur: cum gratia vtriusque contractus celebretur. text. est etiam apertus in. §. cum autem. in versi. quicquid enim. & in versi. quod si fugerit. institu. de contrahen. empt. licet enim post venditionem periculum spectet ad emptorem. iuribus præalleg. & l. j. C. de peric. & commo. rei vendic. debet tamen venditor (vt hic scribit Deci.) custodiam in re vendita præstare qualem bonus paterfamil. in rebus suis adhiberet. l. quod sæpe. in. §. si res vendita. ff. de cōtrahen. emp. l. hoc ita. in. §. j. & l. seq. quæ incipit custodiam. & l. si vendita insula. ff. de peric. & commo. rei vendi. De qua quidem custodia, vide tex. nota. in l. si quis vna. in. §. fin. illo co. ti. de peri. & commo. rei ven. finis inquit, custodie vini venditi, est aduehendi tempus. si tempus adiectum fuerit, denūciare emptori debet, vt aut tollat vinum, aut (quemadmodum: dicit text. l. j. eiusdem titu. in. §. licet) futurum sciat, vt vinum effunderetur. si tamen subiungit ille moralis text. cum posset effundere non effudit, laudandus potius est: ea propter mercedem quoque doliorum potest exigere, si eius interfuit inania esse vasa, in quibus vinum fuit: exemplificando duobus modis, vt ibidem declaratur. Signādusque est tex. d. l. j. ad fi. dum eam materiam absoluendo ait. q si nō sint euacuata vasa faciendum est quod veteres putauerunt, per corbem venditorem mensurā facere, & effundere, vt appareat quantum emptori perierit. Corbis autē ibi stare nequit proprie pro vase ex viminibus facto propter subiectam materiam, sed pro vase alicuius certæ mensuræ capaci ponitur. alias mensura per talem corbem facta & sciri nō posset quantum emptori perisset, secundum quod ibidem vult iurisconsultus. Et pro complemento istius materiæ, empti, & venditi reducēdo etiam rem ad actum practicæ: vide Ang. Are. insti. de contrahen. empt. per totum tit. & in. §. j. de act. & in. §. actionum. col. iiij. cum sequenti. & col. xv. & xvj. eod. ti. & pract. Papię. in forma libelli, in causa venditionis.

43 Quartus casus hic enumeratus† pignoris est in quo venit etiam leuis culpa, quia gratia vtriusque contrahitur: vt declarat tex. §. fi. insti. quibus mod. re contrah. obl. hinc dicit Bal. in l. quæ fortuitis. col. vj. C.
44 de pigno. act io. †q fœnerator qui minus diligenter res pignoratas excussit, a tineisque præseruauit, in leui culpa est, & de tali damno dato consequenter tenetur. Intellige prædicta de conuentionali, non autem de iudiciali, vel prætorio, in quo solum venit dolus, & lata culpa creditoris: secun-

dum Decium per text.l.prætor ait.in.§.est præterea. ff. de bon. aucto. iudi. possi. & hoc declarauit pulchra gloss. in lege prima.ff.de pignor.actio. & Modern. de Fano in tractatu de pign. in tertia parte prin. colum.antepe.nu.59.vbi post Bart.inferũt ꝙ habens cõuentionale pignus,indistincte reficere tenetur,alias de omisso a debitore cõueniri potest:sed habens pignus prætorium ad reficiendũ,non tenetur nisi omisso refectionis in dolum,aut latam culpam caderet,suntque adhuc prædicta declaranda & restringenda: vt per præfatos Modernos loco præalleg.char.60.nume.5. in tertio membro septimę part.princ. Pro perfectione vero præsentis materię actionis pignoratitiæ & hypothecariæ reducendorem id actum practicæ: vide practicam Papien.in forma libelli, in actione hypothe. & responsionis quę ibi subijcitur. dictaq; Ang.Are.in.§.actionum.col.xxvij.cũ seq. instit.de actio.

45 Quintus casus est†locationis & conductionis:qui cõtractus gratia vtriusque celebratur,ideo venit etiam leuis culpa: vt hic & l.qui iudicio.C.loca.& .§.pe.instit.eo.ti.

Hoc fallit in re friabili, & quæ faciliter frangitur, quia tunc venit etiam leuissima culpa.l.si merces.in.§. qui columnam. vbi glo.ff.loca.& in d.§.pen. secundum Deci. hic.& Alciat.in l.magna negligentia supra tit.proximo per d.§.qui columnam. & per Christo.Portium in d.§.pen.colum penul. vbi hanc sententiam tanquam communiorem approbat.Quæ vera non est, nisi vbi quis asserit se peritum, vt quando operas locat tanquam artifex,quia tenetur tunc ẽt de leuissima culpa: ita intelligitur tex.prealleg.§.qui columnam. vt ibi declarat Pau. de Cast,alias autem secus, etiam ꝙ res de facili sit frangibilis. text. est in d.§.pen.institu.loca.prout ibidem declarat Ang.Are. dicens illo casu conductorem teneri tantũ de leui culpa,quia non vt artifici data fuere,inquit,ista bona.id quod voluit etiã Salycet.in d.l.in iudicio,dum soluit oppositionem.§.si vestimenta. Et ista opinio est magis amica legibus.& conformatẽũ regula.l.nostrę,probaturque ineuitabiliter per d.§.qui pro vsu.instit.loca.dum vsum vestimentorum, quæ de facili vastantur & & coinquinantur,cum vsu argenti & iumenti coniungit.cui dubium ꝙ pro argẽto & iumento, cũ gratia vtriusque factus sit cõtractus,venit tantũ leuis culpa, vt in regula nostra,non autem leuissima: ergo & pariter pro vsu vestimentorum, sicque rerum quæ de facili franguntur & corrumpuntur,tenebitur quis solummodo de leui, nõ autem de leuissima: alias vna & eadem determinatio plura determinabilia diuersimode determinaret,contra l. iam hoc iure. ff.de vulg.nisi vt diximus tãquam artifex & se peritum asserens conduxerit,imputandumque est alias locatori, si in specie de leuissima culpa non conuenit, sentiatque damnum.hoc enim euenire posse prospicere debuit arg.tex.not.in l.si quis domum. in.§.idem quærit.ff.loca. Facit quod de negligentia socij scribit Iustinianus, instit.de societ.ad fi.tit.& in.§.præterea. insti. quibus mod.re contr.obl.ibi, suę facilitati imputare debet.cum dictis per Deci.in c.no-

46 uit.col.viij.de iudi. Limita†quod de artifice diximus,in eligente scienter imperitũ, secundum Igneum hic,per tex.cum glo.in .§.culpa.l.vtique.ff.de rei ven.& l.quod si nolit.in.§.culpam,cum glo.ff.de ędil.edic. Sed labitur errore,quia bene imputatur eligenti inexpertum & imperitum ad ipsius damnum & prędicium,vt in dictis locis traditur:& per Alex.in l.si ab hostibus. colum.ij.ff.solut.mat.& Iaso.in l. iuris ignorantiam.ad fi.C.qui admitti.sed non refragatur istud,quia etiam asserenti se artificem & peritũ leuissima adscribatur culpa d.§. qui columnam.cum alijs de quibus ibi per Paul.de Cast.

Ex prædictis infertur ad plures no. questiones secundum Deci.hic.prima est Bal.

47 in consi.ccxix.lib.j. †ꝙ pro ęquo ad vecturam capto,apud hospitemq; propter infirmitatem malum ve dimisso, si mortuus fuerit,non teneatur cõductor:quia nõ obligatur de vitio naturali, nec de casu fortuito,nec etiam de leuissima culpa, per prædicta:si autem non fuisset diligenter custoditus teneretur,subijcit Bal.nec mirum, quia tunc est leuis culpa, de qua tenetur conductor:vt hoc tex. Hinc est, ꝙ etiam si debitę non fuerit in itinere & hospitijs pastus,& macer deteriorque redditus fuerit, ad interesse tenetur conductor. l. animalia. cum ibi not. per Bartol.C.de curs.pub.lib. xij.non enim facit vt quilibet diligens paterfa fecisset,ideo nimirum si ob talem leuem culpam tenetur,ad quod vide pulchre Saly.in d.l.quod nerua,colum.antepen. & in l.si nulla.colum. fina.C. de pig. act. Pa-

48 riter†in mulo vel equo ad portandum aliquid conducto,si supra condignum et vltra consuetum oneratus fuerit, & perierit, vel

deterior in itinere efficiatur, de huiuscemodi leui culpa tenetur conductor: alias secus. tex. est cũ not. Bar. in l. publici. C. de curs. pub. lib. xij. & not. ẽt Bar. in §. qui mulas. l. qui insulam. ff. loca. & Cors. in singu. in verbo onus. Et similiter si equum conductum ligno vel fustibus quis percusserit, vt otius iret: ex quo equus perierit, vel deterior effectus fuerit, de hac leui culpa tenetur, non enim fecit id quod diligens paterfam. fecisset, secus si flagello vel calcaribus percusserit, mortuusque sit, vel deterior factus, quia periculum ad eũ nõ spectat, fecit enim quod quilibet diligens paterfa. fecisset. tex. est quem Bart. & alij not. in l. j. C. de cursu publ. lib xij. & tradit Cors. in singu. in verbo conductor.

Secundo infertur ad quæstionẽ de em-
49 phyteota, † qui rem deteriorem fecit culpa lata, aut leui, vt teneatur quemadmodũ post Bald. & Alex. hic tradit Deci. latius idem Deci. in auth. qui rem. colum. ij. C. de sacrosanc. eccl. dicens prædicta procedere vbi agitur de culpa in non faciendo, sicque de negligentia, quia non venit tunc leuissima culpa in contractu, qui gratia vtriusq;
50 celebratur: Secus † in culpa consistente in faciendo, vt qñ emphyteota rem deteriorẽ fecisset, quia illa est maior culpa, iuxta glo. famigeratã. in l. si mora. ff. solu. matr. vnde culpa leuissima in faciendo ęquiparatur leui in omittendo. secundum Bar. in d. l. quod nerua. Possem multis similibus prędicta cõ
51 probari, in quibus † grauius apparet esse delictum consistens in faciendo, ꝙ illud qđ consistit in omittẽdo; vt per Bar. in. §. fi. licet. ff. de pecul. Alex. in l. ii. in. §. item si in facto ad fi. ff. de verbo. obli. in l. qui accusare. ad fin. C. de eden. in l. ita stipulatus. colum. iij. ff. de verb. obli. Corn. consil. cxx. colum. fin. & clxxviii. col. ii. volu. i. Ias. in l ii col. ii. & iii. C. si contra ius. Parpaleam in l. i. fol. xxxv. in recollectis. ff. de vulga. Cors. in sing. in verbo pœna. & licet Deci. nõ viderit, seu non referat opinionem Bart. in d. l. quod nerua. in puncto supra tacto. sequitur latius Alex. in d. l. si nerua. colũ. v.

Sed hæc opinio videtur confundi per generalitatem istius regulæ, & per alia iura in superioribus alleg. per quæ excluditur leuissima culpa in contractibus, qui gratia vtriusque cõtrahentis celebrantur. & velle restringere ad culpam leuissimam quę in omittẽdo consistit, est destructio maxima generalis sermonis. Est paritercõtra tex. §. fi. insti. quibus mo. re contrahitur obligatio. qui in talibus contractibus exactam, & non exactissimam diligentiã, requiri dicit. & contra tex. l. ea igitur. ff. de pign. act. volentes pariter sufficere in talibus ea facere quæ diligens paterfa. fecisset: non aũt exigit ea quæ diligentissimus, quod faceret si leuissima culpa veniret, Contradicit etiam tex §. qui pro vsu. instit. loca. inducẽdo vt supra feci. Probatur etiã loco a speciali sumpto in l. si quis fundum. in. §. pen. ff. loca. & in pręalleg. §. qui columnam. quę iura loquuntur de culpa leuissima consistẽte in faciendo: voluntq; in illis casibus specialiter venire, quia recipiens tanquam artifex peritum se asserens recepit: in cõtrarium est ergo ius commune. Fateor in alijs terminis grauius censeri delictum cõsistẽs in faciendo ꝙ in omittendo. iuribus. & auctoritatibus supra allegatis. Et postquam prædicta consideraui & scripsi, inueni Salic. hanc opi. tenentẽ in præalleg. l. in iudicio. & latius quædam alia inducẽs in ll. si nulla. col. fi. C. de pign. act. & in d. l. quod nerua. colum. antepe. vbi refert Bald. ita ẽt tenuisse contra Bart. dicens esse hęc subtilia, & bene ponderanda. hanc eandem opi. inuenio tenere Ioan. Igneum hic fol. iiii. licet de Sali. optime & subtiliter in hoc passu loquẽte nõ faciat mentionẽ, nec etiã de alijs pręalleg. ideo diligenter no.

Tertio infertur, ad decisionem not. quęstionis positę per Cor. in consi. cccxviij.
52 lib. iiii. † de mulione dicente se perdidisse sacculum vbi erat argentum receptum ab vno mercatore, alteri mercatori deferẽdũ, cecidisseque dę mulo in itinere & deperditum, cũ enim id non possit esse, accidisseque nisi culpa lata aut leui, indubitanter dicendum est teneri mulionẽ de tali culpa: vt ibi late per Cor.

53 Quarto infertur, ꝙ † si ragatius seu famulus tuus minus diligenter in stalla tenuerit lucernam, ob quod domus tibi locata ex iusta fuit, tenearis tu ex locato, si culpa leuis in te arguatur committẽte simili homini lucernam, secus leuissima per prędicta. & determinauit Bald. in pręalleg. l. in iudicio. vbi etiã Sali. ad alias no. qõnes infert.

54 Postremo infertur ad quęstionẽ de † recedente a domo conducta propter timorem pestis, ꝙ non teneatur pro residuo temporis ad pensionem, quia nulla culpa ei potest in hoc adscribi: quilibet enim diligẽs, immo diligentissimus paterfa. hoc faceret fugiendo casum pestis, l. de ętate. cum ibi plene no. ff. ad treb. vt late per Soci. in consi. xliiii.

xliiij. libr. j. Seueri. in repe. l. diem functo. in xl. q. de offi. asse. & Ripa in tracta. de peste. fol. iij. in secunda dubitatione. tradētes tn̄ cautelam denunciandi recessum vna cū consignatione clauium domus. idem etiā concludit Christoph. Por. insti. de loca. ad
55 fi. tit. † vbi idem dicit in recedente ꝓpter timorem malorum spirituum, quos in domo sentire & regnare dixit si id probet. Pro quo videtur mihi esse tex. no. in l. habitatores. in fi. ff. loca. Practicam vero libellandi in hac materia, loca. & condu. tradunt Ang. Are. in. §. sequens. col. fi. instit. de actio. & pract. Papien. in forma libel. quo agitur ad ficti solutionē & rei relaxa.
56 Sextus casus est dotis † cum enim vt dicit iurisconsul. in l. si vt certo. in. §. nunc uidendum. ff. commo. vtriusq; versetur vtilitas, idcirco maritus tenetur de dolo & leui culpa. Ad idem tex. in l. etiā. in. §. licet. ff. sol. ma. & tex. no. in l. in rebus. ff. de iu-
57 re dot. cum glo. volente † teneri etiam de leuissima culpa qn̄ in rebus suis esset diligentissimus. idem latius scribit Alex. in d. §. licet. dicēs, hoc modo limitari posse omnia iura dicentia quem teneri de dolo, lata, & leui culpa: vt in casu prædicto teneatur etiam de leuissima. inferens ad nota. quæstionē de boue ab armigeris seu militibus capto, vt per eum, sequitur simpliciter hic Deci. ad idem est alia glo. in l quod nerua. ff. deposi. Nec mireris, dicit ibi Alex. licet doct. non declarent: quoniam tali casu nedum dicit maritus in culpa leui aut leuissima, circa res dotales, verum dicitur in fraude & dolo præsumpto, d. l. quod neruam. Amplius ego de ipso miror, ꝙ non viderit ibidem Bart. ad fi. vij. q. prin. hoc expresse dicentem dum ait, quando enim in suis qs est diligentissimus, tunc omissio talis diligētiæ est culpa lata, seu dolus præsumptus vt hic. tali igitur casu medulla rei considerata potius de dolo & fraude, ꝙ̄ de leuissima culpa agitur. Eodem modo subijcit hic Deci. est dicen̄. quando leuissima culpa consistit in faciendo, quia æquiparatur leui: vt per eū & male, vt in superioribus diximus. Limita prædicta secundū Pet.
58 de Bellaperti. † nisi maritus fuisset in mora tradendæ dotis, quia tenebitur de omni culpa, etiam leuissima quocunq; modo cōmissa. facit l. quod te. si cer. peta. l. si ex legati causa. ff. de verbo. obliga. regula, mora sua. de reg. iur. in vj. Et econtrario vbi mulier esset in mora recipiendi dotem, tenetur tunc duntaxat maritus de dolo, præalleg. l. si mora. vbi Alex. in prin. not. & Pet. sequitur hic Ioan. Igneus fol. iiij. ex eodem
59 dicto inferens ad decisionem † quæstionis illius, qui filium obsidem hosti dederat pro pecunia promissa, ex causa compositionis secum factæ propter captiuitatem et liberationem suam, quem quidem filiū intra mensem redimere promiserat sub certa pœna, quod nō fecit, & postea mortuus est filius: ꝙ nihilominus ad promissam pecuniam tenebitur, quia cum non appareat creditorem fuisse in dolo circa mortem filij, quinimmo medicos & alia necessaria adhibuerit, ipse non erit obligatus, nec debitor a promissione pecuniæ liberatus. Faciūt q̄ doct. scribunt de assumēte custodiam castri vsq; ad certum tempus in præalleg. l. si mora. Quę determinatio caret omni probabili dubio, quia si ille penes quē filius erat pro obside, non fuit in dolo nec culpa, nec mora, cui dubium, ꝙ mors filij subsecuta sibi non imputatur. huiusmodi enim casus sine culpa venientes a nullo præstantur: vt hic in fi. regulę dicitur: & in l. in rebus. ff. commo. Debitor autem qui fuit in mora redimendi, & soluendi pecuniam promissam in tempore statuto, cui dubiū ꝙ non liberabitur: sed magis tenebitur, per iura proxime alleg. Et sic dictum Petri & regula. l. si mora, parum faciunt ad decisionem prædictæ quæstionis, cum præsupponamus creditorem non fuisse in aliqua culpa vel mora.
60 Sed esset maius dubium † si filius pro obside datus, quem promiserat itra mēsem pro tanta summa redimere, mortem oppetijsset intra mensem, an pater aliquo modo teneatur ad pecuniam eo modo promissam? videtur ꝙ non, quia quantitas erat in obligatione respectu illius indiuidui filij, videlicet pro obside dati. Perempta. n. specie & īdiuiduo liberatus est debitor, l. titię textores. §. fi. ff. de lega. j. ponit Bart. in d. l. quod te. col. j. vbi etiam alij scriben. notant. sed si compositio facta fuisset in centum, exempli gratia, quæ promisisset captiuus soluere, & inde vt relaxaret volens ire ad prouidendum de pecunijs promissis pro obside filium dedisset, eo mortuo non liberaretur, cum promissio soluendi non sit extincta, nec quantitas sit tunc in obligatione respectu certæ speciei vel indiuidui. Materiam vero dotis etiam in actu practico videbis deductam per Ang. Are. insti. de act. in. §. fuerat. & per practicam Papien. in forma libel. quo vxor agit ad dotem. Campe. & Bal. Nouel. in suis tract. de iure dot.

61 Septimus casus est in † tutela: vbi tutor obligatur de dolo, lata, & leui culpa, non autem de leuissima l. quicquid. cũ gl. C. de arbi. tut. vt hic per Deci. cuius dicta fuerunt Bar. & Alex. ibi in apostill. in d. l. quod nerua. in x. q. cum enim tale officiũ ex necessitate sumatur, leuissima culpa nõ punitur: vt ibi per Bar. & Are. insti. de act. in. §. actionum. col. xxij. versic. xviij. & latius. insti. de suspec. in. §. suspectus autem. col. ij. & Bal. in l. quae fortuitis. col. penul. in prin. C. de pigno. act. vbi reprobat Bar.
62 dicentem propterea † ratione leuissimae culpae tutorem ab administratione non remoueri, quia aliud est, dicit Bald. pupillo consulere per remotionem tutoris nescientis administrare, & hoc est licitum. l. iij. in fi. ff. de suspect. tuto. non tamen remouebitur vt suspectus, sed vt insufficiẽs, aliud est tutorem pupillo condemnare, & istud fieri non potest nisi saltem ex leui culpa, iuribus praealleg. immo cum gratia pupilli gerantur negotia: vt loco praeallegato inquit Barto. videbatur ꝙ solum de dolo. & lata culpa teneri deberet, sicuti in depositario: dicit text. noster in prin. vbi vidimus. nisi dicas fauore minorum, vt & alia plura, id fuisse introductũ. & ideo tex. in l. si vt certo. in. §. nunc videndum. ff. commo. enumerans multos ex istis casibus, in quibus tenetur quis de lata & leui culpa, quia vtrisq; versatur vtilitas, hunc casum tutelae
63 omittit. Et duo sunt casus † in quibus tutor tenetur de lata culpa tantum non de leui, secundum Bar. in d. q. x. & not. vtrobiq; glos. in dictis casibus. Primus est in l. si tutor. in. §. competit. vbi glo. & Bar. no. ff. de administ. tut. quando, videlicet, tutor emit prędia minus idonea, hoc casu solum latam negligentiam praestat. Secundus casus est qñ nomina debitorum pupilli ex lata negligẽtia tutoris, minus idonea esse caeperunt. l. ij. vbi gl. & doct. C. arb. tu. de quo vide Deci. plura allegantem in l. periculũ. ff. si cer. peta. & vltra vide Barb. in consil. vlti. in v. dubio. in iij. vol. Capram in cõsi. lxxij. in iij. dubio. Soci. consi. ij. lib. j. & cõsi. cxxij. colũ. iiij. & consi. cxxxij. colum.
64 v. lib. ij. Pariter † haeredes tutorum de lata culpa duntaxat conueniri possunt: secundum Deci. Bar. & Alex. in aposti. loco proxime allegato per l. j. cum ibi late not. C. de haere. tut. Quarto no. ꝙ licet tutor teneatur de dolo & culpa, vt cum potuit acquirere & non fecit. d. l. quicquid. tamẽ
65 † non procedit in casu. l. sed si vnus. in. §. j. ff. de iniur. cum actio iniuriarum non habeat persecutionem pecuniae, sed vindictę. l. ij. §. emancipatus. ff. de colla. bono. secundum Lan. Deci. & Aquen. in l. pactum curatoris. circa fi. C. de pact. Postremo materiã tutelae in actu practico: vide per Ange. Aret. in. §. actionum. col. xix. cum seq. instit. de actio. & per practicam Papien. in forma lib. quo agitur ad reddendũ rat. tut.
66 Octauus casus est † negotiorum gestorum. in quo quidem iudicio regulariter venit dolus, lata, & leuis culpa: vt hic dicit. & in l. tutori. C. de nego. gest. & consuluit Corne. in consi. ciij. volu. j. interdum tenetur gestor solum de dolo. l. iij. §. interdum. ff. de nego. gest. quandoq; de leuissima culpa: immo de casu l. si negotia. illo eo. tit. & §. j. insti. de oblig. quae ex quasi contractu nasc. quorum casuum rationem cum limitationibus. tradunt Bart. in d. l. quod nerua.
67 col. fi. Paul. de Cast. vbi † de equo in pascuis dimisso tractat in d. l. si negotia. Ange. Areti. & alij in praealleg. §. j. & in d. §. actionum. colum. xvij. cum sequen. Vbi materiam negotiorum gestorum etiam ad actũ practicae descendendo pertractãt, tam circa modum libellandi, ꝙ articulandi, & probandi.
68 Nonus casus hic enumeratus † est societatis: in quo contractu tenetur quis de dolo, lata, & leui culpa, vt haec regula dicit. ratio, quia vtriusq; vertitur vtilitas: vt dicit iurisconsultus in praeallega. §. nunc vidẽdum. Ad idem text. in l. socius socio. ff. pro soci. & in. §. fi. insti. de societ. quae iura dicunt culpam ad exactissimam diligentiã non esse redigẽdam, cum sufficiat talem diligentiam rebus cõmunibus praestare qualem suis adhibere solet: quia qui parum diligentem socium sibi accepit, de se queri debet, hoc est sibi imputare debet. limitando vt ibi per glo. Ioan. Fab. & Areti. Et descendendo ad actum practicę huiuscemodi materiae plene eam tractant Ange. Are. in. §. sequens alia. colum. vj. instit. de actio. pract. Papien. in forma lib. in causa societatis, suntq; hodie nonnulli tractatus de hac
69 materia impressi. Et cum † socius teneatur de leui culpa, infertur secundum Deci. hic, ꝙ tenebitur de furto, de quo vide tu quae latius scripsi supra ad fi. primi not.

Decimus & vltimus casus in hac regula positus in quo venit etiam leuis culpa est in communione rerum. tex. in praealle. §. nunc vidẽdum, a quo extracta fuit haec regula, istũ casum omittit, vide plene Bart.

in d.l. quod nerua. in x.q. princ. & tex. eleganter declarantem qualis esse debeat ista diligentia, quæ hoc casu præstanda venit, in l. hæredes. in. §. non tantum. supra famil. hercisc. Cuius finem pro eleganti ampliatione not. dum dicit, eadem sunt si duobus res legata sit, nam & hos coniunxit ad societatem non consensus, sed res.

Vltra casus ĩ regula positos possent alia accommodari exempla, sed quia præsens lex satis onerata est sua materia, vltra non prosequor.

Quinto principaliter no. ex isto tex. va
70 lere † conuentionem contra naturam contractus, vt quis in plus, vel minus teneatur, q̃ de iure obligatus sit: quia cõtractus legem ex conuentione accipiunt. ad idem text. in l. j. in. §. si conuenerit. ff. deposi. & in regula contractus. extra de regul. iur. in vj. Nisi cõuentio esset contra substantiam contractus, quia non subsistit. l. cum preca rio. ff. de preca. præterquam in conuentione, quæ potest facere contractum in aliam dispositionem transire, quia tunc illa conuentio quæ non valet vt agebatur, in aliã dispositionem transfertur, quando verba conueniunt. secundum Deci. hic: per l. vbi ita donatur. cum not. per Bar. ff. de donat. causa mor. de quo vide Pau. de Cast. in cõsi. cj. in antiquis. Corne. in consi. cxxvj. volu. j. & consi. cclxxxix. in iij. dubio. in iiij. volu. Soci. in consil. cxxx. col. iij. libr. j. & consi. cxxxvij. in eo. Deci. in consil. cccv.
71 & ccccl xx. Et si vis cognoscere † quæ dicantur naturalia, & quæ substantialia cõtractus. vide Ias. in l. cum quid. colum. j. ff. si certum peta. Aquen. in l. edita. col. iij. C. de eden. Curt. iuniorem in tractatu feu. in prima parte. quæstio. vj. col. v. versicu. antequam deueniamus. & Brunum Asten. in tracta. de forma. in j. col. Et præsens re-
72 gula dicens † contractus legem ex cõuentione accipere quotidie allegatur. ad diuersas quæstiones & decisiones in actu practico. vt enim dicit glo. præallega. regula, contractus. per hanc legem dicunt vulgares, q̃ pacta rumpunt leges. Posset decisionibus & auctoritatibus innumeris corroborari & exornari hęc regula, verum quia cuncta prosequi prolixum nimis esset, videre poteris Ioan. And. & Philip. Fran. in præalleg. regula contractus inducentes ad plures quæstiones: præcipue promissionis aduocati de patrocinando pro monasterio, vel alia persona, pro certo stipendio, q̃ a prima conuentione regulatur promissio, pariter recurre ad Pet. de Anchara. in consi. lxxxj. cccxxxij. & ccccij. Paul. de Ca. in consi. clxij. in antiquis. Barba. consi. xl. colum. antepenul. volu. j. & consi. lxxviij. col. iiij. vol. iiij. Soci. cõsil. lxvij. colum. ij. lib. j. & consi. xcvii. col. pe. in eo. vol. Lance. Deci. in l. cum proponas. la ij. ad fi. j. colum. C. de pact. Rimi. in l. legem. C. eod. ti. de pact. & in l. procurator. col. fi. vbi etiã per Deci. C. de eden. & eũdem Deci. in cõsi. cxl. ad fi. cclxv. col. iij. & fi. in princ. & omnino in consi. cccxij. colum. fi. Fran. de Curte in repetiti. l. vnicæ. colum. pe. C. de prohib. sequest. pecu. ponentem quosdam
73 pulchros casus, † in quibus partium consensus, & conuentio non attenditur. vide etiam Moder. omnes in l. pe. C. de pact. Fely. & alios in c. si diligenti. de foro compe ten. & Ripam in repeti. l. fina. q. liiij. C. de reuoc. donatio.

Quinto not. ex isto text. ibi excepto eo. non valere conuẽtionem ne dolus præstetur: & sic dolus remitti non potest. ad idem. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. & in l. j. ĩ. §. si conueniat. ff. deposi. & ratio assignatur hic per iurisconsultum, quia hoc bonæ fidei contrarium est. Vera & bona est quantum ad contractus hic enumeratos, qui bonæ fidei sunt, sed non excludit quin idem sit in contractibus stricti iuris. d. §. illud. & l. dolo. C. de inuti. stipu. & in lege si quis cum aliter. ff. de verbo. oblig. & ideo tex. d. §. si cõueniat. assignat rationem magis generaliter, quia, vz, conuentio est contra bonam fidem & contra bonos mores, ideo sequenda nõ est, dicit iurisconsul. facit l. cõuenire. ff. de pact. dot. q̃ conuẽtio quæ præbet occasionem delinquẽdi, non subsistit: cum accumulatis per Deci. in c. j. col.
74 iij. de appell. † Et ista ratione in generali remissione, vel cõcessione, non includitur dolus. l. quidam decedens. in prin. cum no. per Bar. ff. de admini. tuto. l. creditor. in. §. Lucius. ff. man. vt hic per Deci. & per eũdem consi. ccccxciii. col. ii.

75 Et ista conclusio † procedit etiam in dolo præsumpto, qui pariter remitti nõ pot. secundum Pau. de Cast. in d. §. illud. per d. l. quod nerua. & sequitur hic Igneus char. vi. per tex. l. nostræ. & l. i. cum glos. C. de vsufru. vbi cautio de vtẽdo & fruendo arbitrio boni viri, remitti nõ potest. sed contrarium videntur communiter tenere doc. vt per Fely. post Anto. de Butri. Abba. & alios ibidem relatos. in c. fraternitatis. colum. iiii. de testib. dicẽtes valere propter.

ea probationem admissam post publicatas attestationes super eisdem articulis vel directo contrarijs. Nec ob. ꝙ dolus futurus remitti non possit, sic dolus ex subornatione remissibilis nō videbatur: quia procedit in dolo vero, non in dolo præsumpto. dicunt præalleg. vt etiam per Deci. hic & in consi. cxcij. col. ij. Pariter dicentem, ꝙ dolus qui consideratur in tutore non conficiente inuentarium, & alia quæ ex natura officij tenet facere, est dolus præsumptus: & ideo remissibilis, nisi talis præsumptus dolus consisteret in faciendo, quia tunc remitti non potest, & ita procedit opi. Paul. de Cast. in d. §. illud. per d. l. quod nerua. & l. nostram. Non ob. d. l. j. cum gl. C. de vsufru. superius alleg. quia illud, ideo ibi statuitur, ne præstetur materia delinquendi: ut ibi per glo. & doct. Vel aliter distingui potest inter dolum præsumptum versutiæ, & dolum præsumptum desidiæ & negligentiæ, vt primus remitti nequeat, secundus sic, quia vt in superioribus deduximus, primus in doli crimen vere cadit, sc̄d's non.

76 Item prædicta procedunt † in dolo vero de futuro, secus in dolo de præterito qui remitti potest. tex. est secundum vnum intellectum in d. §. illud. & Pau. de Ca. & alij ibi notant. & melius probatur in. §. ibi sequenti. pacta quæ turpem. ibi, sed post admissa hæc paciscí possumus. Simile est in

77 † futura ingratitudine, quę per pactum remitti non potest: aliud in præterita, secundum sententiam a doct. communiter receptam: vt per Corne. in consi. cij. lib. j. pulchre Barba. in c. fi. col. v. de donatio. & late Ripa in repetitio. l. si. C. de reuoc. dona. in iiij. q. vbi etiam ponit, quid si sit apposita pœna, aut promissio sit iuramento firmata. Et probatur istud membrum, quia cessat ratio. d. §. si conueniat. & l. conuenire. quia nō inuitatur per hoc pars ad delinquendum id quod satis voluit iurisconsultus in d. §. pacta quæ turpem. Nota etiam

78 † ꝙ liberatus ab actione depositi, solummodo censetur liberatus, ne cōueniatur ratione doli vel latæ culpæ commissæ in illa re, non vt omnino rem penes se retineat: vt per Pau. de Ca. in d. §. illud. tu dic vt latius per Bar. in l. non solum. in. §. fi. ff. de libe. lega. Tertio intellige prędicta in ex-

79 pressa remissione doli, † secus in tacita. dicto. §. illud. secundum vnum intellectū. Plura enim remitti possunt tacite, quæ expresse remitti prohibentur: vt hic per Decium defendentem opinionem hanc, contra Paulum de Castro. & Iaso. per tex. præalleg. §. illud. inducendo vt hic per eum. Non recederem ab opi. Pau. de Cast. & Ias. per tex. d. §. illud. in sui generalitate, iuncta regula. l. cum quid. ff. si cer. peta. cum ibi late not. ꝙ taciti & expressi par sit virtus. Motiuū autem Decij de iuramento calumniæ continet casum specialem: regula vero est in contrarium, vt diximus. Arbitror tamen

80 † intellectum quem sequitur Deci. ad d. §. illud. verum esse, ꝙ loquatur de dolo futuro, propter aduersatiuā quamuis, & hoc apertius demonstratur. ex eodem text. in sequenti. §. ibi, sed post admissa hæc pacisci possumus. si enim supra proxime decidisset hunc casum, videlicet, dolum præteritum posse remitti, frustra & superuacuo statim idem repeteret. datur ergo intelligi in superioribus iurisconsultum non sensisse de dolo prętérito, verum de futuro. Sed tenendo opinionem Pau. & Ias. ꝙ etiam tacite dolus futurus remitti nequeat, quid respondebimus ad. §. illud. Bal. in d. l. j. ad fi. C. de vsufruc. intelligit illum text. de dolo præsumpto. sed refragatur regula d. l. quod nerua. quæ æquiparat illum vero dolo: ergo remitti non poterit, sicuti nec dolus verus. Ego dicerem posse aliter ad illū text. respon. ꝙ ibi actum fuit ne depositi ageretur, ideo nimirum si de dolo, nec de culpa rei depositæ agi potest: quia rescisso, & sublato principali, deposito scilicet, tolluntur & corruunt accessoria & obligationes quæ occasione depositi oriebantur. c. cum Paulus. & c. principatus. j. q. j. l. si patronus. cum glo. in uerbo fauiana. ff. si quid in frau. patro. late Ias. in l. sub prætextu. ,la j. col. fi. C. de transa. Alex. & alij in l. j. in. §. si vir. ff. de acquir. pos. propterea nimirum si ibi de dolo agi non potest. iste est meus nouus intellectus, & verus ad illum tex.

81 Arbitror tamen † dolum præsumptum de futuro, qui non cadit in versutiam, tacite remitti posse; per præalleg. & ita procedat opi. Bal. in d. l. j. ad fi. C. de vsufru. Præterea quamuis non exigat quis satisdationem de vtēdo & fruendo arbitrio boni viri, non uidetur remittere aliquem futurum dolum, de quo non apparet nec præsumitur, sed fauori suo renunciare: quia talis satisdatio introducta est in fauorem hęredis, non autem testatoris: ideo non potest per testatorem remitti, sed bene per hæredem. d. l. j. cum ibi not. & tradit not. Alexan. in consi. lviij. volu. iij. & Pau. Pichus in repetitio. §. titia. l. titia. ff. de lega. ij. in 50. q̄o.

82 Et idem est † in remissione iuramenti calumniæ tacite facta, omittendo, scilicet, petere iurari de calumnia, quia non apparet talem actum expresse tendere ad remissionem alicuius doli. & vnusquisque præsumitur bonus, & salutis æternæ memoriæ iuribus vulgaribus. Postremo not. ꝙ licet dolus, vt dictum est remitti nequeat,
83 lata † tamen culpa bene remitti potest: ut per Alex. in l. si mora. col. ij. ff. solu. mat. & Deci. hic col. fina. licet vacillare videatur, Sed secundum Pau. de Cast. in. §. si conueniat. l. j. ff. deposi. bene ibi probatur a contrario sensu valere, scilicet conuentionem, ne depositarius teneatur de lata culpa, licet videatur contra naturam contractus: quia ad delinquendum, inquit, non sic inducitur depositarius. quamuis ad illū tex. respon. posit, ꝙ cum loquatur de dolo, nō excluditur lata culpa illi æquiparata: vt
84 hic per Deci. Melius dici potest, † ꝙ lata culpa versutiæ non potest remitti, quia æquiparatur dolo: secus in lata culpa desidiæ & ignorantiæ quæ non æquiparatur dolo. vt supra visum fuit. remissio enim talis culpæ, quæ dolum repræsentat, non valeret, quia contra bonam fidem esset. d. §. si conueniat. quæ ratio locum non habet in lata culpa desidiæ & ignorantiæ, quæ ex simplicitate & fatuitate procedit, secundum Bar. in d. l. quod nerua. & cum non repræsentet proprie dolum: nimirum si remitti potest.

85 Vltimo no. ex isto tex. † ꝙ debitor speciei ex natura contractus de casibus fortuitis non tenetur. a nullo enim tales casus præstantur, dicit text. noster & in l. in rebus. ff. commo. & in c. fi. de deposi. & in l. quæ fortuitis. C. de pigno. acti. cum alijs de quibus hic per Deci. tres limitationes per dicta iura tradentem. de qua materia plura hic effundit Ioan. Igneus char. vij. et
86 viij. Dicuntur † autem casus fortuiti, illi quibus humano ingenio vel diligentia resisti non potest. d. l. quæ fortuitis. & d. l. in rebus. vbi Paul. de Cast. not. & satis elicitur ex fine l. nostræ. Et tres limitationes prædictæ ponuntur etiam per gl. nostram.
87 circa fin. Prima † quando mora casum præcessit est clara. eamq; ponit tex. in dicto c. fi. vbi per Canoni. facit c. mora. de regul. iur. in vj. & materiam latius explicāt legistæ in l. quod te. ff. si certum peta. & in l. si ex legati causa. de verbo. obli. pariter
88 in d. c. fi. ponitur. Secunda limita. † quando culpa præcedit casum, intelligitur vbi culpa ordinata est ad casum: alias secus, secundum Deci. hic in vltima col. post Bar. in l. si vt certo. in. §. interdum. supra cōmo. & declarat etiam Pau. de Ca. in l. si vehenda. in. §. j. ff. ad legem rhod. de iact. alio modo restringens, vt ibi per eum: & per eundem Pau. in d. l. in rebus. in princ. vbi per illum tex. dicit, ꝙ quando culpa præcedit casum, nō dicitur proprie casus fortuitus: ideo nimirum si de tali casu quis tenetur. intellige, subdit, quando præcedit talis culpa, de qua ipse tenetur, alias non. si enim esset cōtractus gratia vtriusque factus, vel dantis tantum, & præcederet culpa leuissima, de qua non tenetur, similiter de tali ca-
89 su non tenebitur, dicit Paul. † Cui autem incumbat onus probandi talem culpā præcessisse, vel culpam abesse. vide Barba. in d. c. fi. col. ij. & Deci. in consil. cccclxxiij.
90 Tertia fallentia est, † quando specialiter conuenit, vt de casu fortuito quis teneatur. d. c. fi. & l. quæ fortuitis. & l. j. cum no. C. deposi. vel quando periculū fortuiti casus in se suscepisset, quia tunc tenetur de omni casu fortuito. l. quæ fortuitis. secundum Deci. hic. Tu dic vt latius & melius de hac materia tradit Ripa in tracta. de peste. char. ix. cum seque. Et alium casum, in quo creditor, absque conuentione de casu fortuito, tenetur in pignore, ponunt Mod. de Fano in tract. de pign. in vij. parte principali. in tertio membro. colū. ij. est in fol. lxj. nu. 5. & de his satis.

SVMMARIVM.

bet, & an libellus incertus admittatur nume. 13.

14 *Interesse est difficilis probationis, & quomodo probetur, remissiue nu. 15.*

16 *Pœna adiecta loco interesse quãdo sit exigibilis vel non, & nu. 17.*

L. fina. ff. de præto. stipula. quomodo intelligatur.

18 *Pactum vel statutũ, quòd super interesse stetur depositioni vel iuramento alicuius an valeat.*

19 *Interesse quòd debet probari in materia propinqua. & sufficiunt probationes coniecturales nu 20.*

21 *Sententia in interesse quomodo debet concipi. Maxime quando quantitas non fuit deducta, nec probata iu iudicio. nu. 22.*

23 *Et quid si fuerit deducta, sed non probata nu. 24. & 25.*

Doctrina Barto. l. si quòd ex pamphila. ff. de lega. ij. & l. vnicæ in fi. C. de sen. quæ pro eo quòd inte. an sit vera.

26 *Interesse in spiritualibus an possit peti.*

L. XXIIII. Paulus.

QVATENVS cuiusque intersit, in facto non in iure cõsistit.

SVMI potuit hæc regula ex l. ij. ff. de in litem iuran. ex l. ij. de eo quod certo loco. ex. §. colonus. l. si in lege. ff. loca. ex l. fi. ff. de præto. stipu. cum multis similibus. Igneus Vltramonta. cum nonnullas quæstiones & conclusiones in materia interesse Papiæ disputasset, in modum repetitionis super hac lege posuit, inculcãdo & trãscribendo quæ per nouos & veteres dici solent in l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. sed circa text. nostræ legis parum scribit. Ego vero tex. ipsum principaliter declarare conabor, inde materiam eatenus quatenus ad enucleationem præsentis loci spectat, non transplantando radicitus, quæ in d. l. vnica dici solent: maxime quia nouo pulchroq; ordine repetitionẽ super ipsa l. vnica. & materia in vul-
1 gare cogitamus. In tex. ibi † quatenus: diuersimode ponitur in iure: vt per Alber, in suo dictionario. hic stat pro quantum, vt etiam in iuribus, hic per Deci. alleg. & in illo Ciceroniano, quatenus amicitiæ tribuendum sit, id est quantum.

No. ibi cuiusque intersit. ꝙ interesse refertur ad personam actoris: prout etiam in
2 l. j. in princ. ff. de act. empt. ex quo † infertur vnicum esse interesse, sicuti persona est vna, secundum Iaco. Butri. in d. l. vnica. vt ibi in vj. col. refert Bar. Sed cõmunis doc. sententia est ad oppo. ꝙ immo sint tres species interesse. videlicet singulare, commune, & conuentum: & in qualibet specie interesse procedit hæc regula: vt ibi per Bartol. & Moder. tam in rubro ꝙ̃ in nigro.

Componitur verbum istud interest, secundum grammaticos ex. in re. & est. quasi mea in re, id est vtilitate est. Prædictæ vero tres species interesse in plures alias subdiuiduntur. aliud enim est intrinsecum, seu circa rem. aliud extrinsecum aliud damni emergentis, aliud lucri cessantis, aliud affectionis, aliud vtilitatis: de quibus per Bar. Bal. & alios in d. l. vnica. per Spe. in titu. de fruct. & interesse maxime in. §. viso. pract. Papien. in forma lib. actionis realis super glos. & in florenis decem. Lex ista solum de priuato æstimabili & petibili interesse loquitur, ideo ad propositum satis fuit subdiuisio in tres species interesse in superioribus facta, licet opi. Vltramonta. quos refert Bart. in d. l. vnica. in ij. q. satis sustentabilis sit in via disputationis, ꝙ vnicum tantum sit interesse: quod modo singulare, modo commune, aliquando conuentum appellatur. Primo quia excedens & excessum non sunt idem, sed diuersa. l. ij. ff. de stipu. ser. sed singulare excedere potest cõuentum vel commune, modo nõ vltra duplum: vt d. l. vnica. ergo videtur ꝙ communis æstimatio non sit interesse, cum excedatur ab eo. Secundo quia interesse videtur semper referri ad personam actoris. l. j. in prin. ff. de act. emp. ibi emptoris interesse: & hac l. nostra ibi cuiusque. ergo est vnum interesse respectu personę. Tertio quia plus & minus non faciunt differre specie. l. fi. ff. de fun. instru. Quarto quia prædicta subdiuisio in tres species facta. l. non probatur. ergo &c. l. illam. C. de colla. & alia quædam per hanc opi. adducũt Moder. Pap. in d. l. vnica. in iij. col. Sed ꝙ immo sint tres species interesse, de quibus supra, tenent Bar. & communiter scribentes in d. l. vnica. Spe. & alij præalleg. quæ quidem opi. probatur in l. j. ff. de act. emp.

si res vendita, inquit iurisconsul. nõ tradat in id quod intersse emptoris agitur, hoc est φ rem habere interesse emptoris, hoc autẽ interdum pretium egredit si pluris interesse φ res valeat vel empta est. Diuidit igit iurisconsul. ibi interesse in genere mentionatum in tres partes seu species, singulare videlicet, cõe, & conuentum. hoc enim, inquit, interesse in genere consideratum & sumptum, interdum pretium rei egreditur, id est æstimationem rei emptæ si pluris intersit emptoris φ res valeat vel empta sit, & sic φ sit interesse commune vel conuẽtum, tunc singulare admittitur. Secundo probatur per l. vnicam. in. §. fina. ff. si quis ius dicen. non obtempera. & l. hæc verba quanti. ff. de verbo. significa. vbi communis æstimatio, & commune interesse ponuntur tanφ diuersa & separata a singulari interesse. Tertio probat, quia cum singulare, cõe, & conuentum nõ solum in qualitate differant, sed in substantia, req;, noīe,
3 & effectu: et apud legistas † de facili, leuiq; cõstituant species. ff. de ord. iur. l. ij. in princi. vers. deinde cum esset in ciuitate. ibi, & ita factum est vt inter plebiscita & legem species cõstituendi interesset, potestas aũt eadem: vt illum tex. põderauit Deci. in rubri. C. qui admit. col. viij. & Mod. Pap. in d. l. vnica. col. iij. nihil obstat quin tres species interesse cõstituantur, de eo quod interesset in casibus prędictis. Et ad alleg. supra in cõtrariũ responsio colligit, ex dictis p Deci. in d. l. vnica. col. v. & Curt. iij.
4 Et sumũt † prædictę tres species interesse denominationem a nomine. Cõuentũ, a cõuentione partium, ac taxatione. Cõe, a cõi opi. & sententia. Singulare a singulari iusta affectiõe. Et est duplex: vnũ affectionis singularis a iure contempti, alterũ affectionis & vtilitatis simul, cuius ratio non spernit a iure. Bar. in d. l. vnica. col. v. vers. iuxta hoc quæro. & Socin. ibi in rub. col. viij. si enim rem emi aureis decẽ, quæ cõi æstimatione duodecim valebat, quã habere in quindecim mea interesse, ratione singularis affectionis, vt quia maiorũ meorũ fuit: iuxta l. si in emptione. ff. de mino. cũ alleg. per Ro. in consi. xxij. in vlti. dubio. & Alex. consi. lxvij. col. j. lib. v. vel ratione singularis commoditatis & vtilitatis, propter propinquitatem rei, quæ solũ, puta, in me militat, nõ in alio minime vicino. l. si cui fundus. ad fi. ff. de leg. ij. et per Deci. loco præalleg. potero pro interesse petere quinq; prędicta, sicq; vltra commune et conuentum, quia tanti mea singulariter interest: Quod tamen singulare interesse duplum conuenti, vel etiam communis excedere nequit. d. l. vnica. cum ibi not. nisi cõmodum pecuniarium & singulare concerneret, quia tunc totum venit. l. si vẽditor. in. fi. ff. de ser. expor. gl. in l. iul. ff. de acti. empt. Pau. de Cast. in d. l. j. Et quemadmodum post Fulgo. dicunt Moder. in d. l. vnica. prędictis vocabulis non vtuntur. ll.
5 sed † magistralia sunt per glos. & docto. adinuenta, ac formata ad explicandũ clare cõceptum mentis. potius enim curant intelligentiam, φ sermonis elegãtiam, immo interesse in substantiuo, in iure non reperitur in l. aliqua positũ. sed leges semper de eo quod interest dicunt: vt patet ex rubr. & l. præsenti ex ti. de præto. stip. ex l. hæc verba quanti. de verb. sig. ex l. vnica. in. §. fi. ff. si quis ius dicen. non obtem.
6 Si igitur de singulari interesse agat, † id in facto consistit, vt hic dicitur. & probari debet. Idem est de cõi interesse. l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. cum not. l. ij. C. de rescin. ven. vbi modum & practicam probãdi docui. similiter si agatur de conuento, quod a contractu & cõuentione partium pendet. l. fi. ff. de præto. stip. in facto enim cõsistere dicitur, quia contractus sunt facti. l. consilio. in fi. ff. de cur. fur. secundum Deci. hic. vel melius, φ licet talis conuentio releuet ab onere probãdi interesse, & succedat loco probationis. d. l. fi. & §. fi. instit. de ver. obl. voluit Bar. in d. l. vnica. vbi Cur. col. xx. versic. restat alia dubitatio. tñ si petat, probandum est, vel per testes, vel per instrumẽtum conuentionis factæ: propterea dicitur in facto consistere: prout etiam voluit Bald. in tit. de pace constan. quem infra citabo. Est enim regula generalis, φ
7 eam † quę sunt facti seu in facto consistũt, probari debent: vt hic per Decium & est tex. not. in l. si emancipati. C. de colla. vbi plura cumulaui in septima colum. & vltra tradunt Abba. & alij in c. cum in iure peritus. in not. de offic. delega. & in c. cum te. colum. ij. vbi limit. de testibus Bald. in lege ea quidem. C. de accusat. Roma. in consi. cccl. Areti. consil. clxij. sicut, in secundo dubio. Alexan. in l. ornamentorum. ff. de auro & argen. legat. in apostil. ad Bartol. & in consil. j. colum. fina. libro vj. Fely. in c. quanto. de præsumptio. in c. quoniam contra. col. xiij. in quarta limita. de probatio. Canon. in c. vestra. de cohabi. clerico. Deci. in consi. cccclxxxiiij. colum. fi.

Specu.in titu. de noto. crim.in.§.fina. ad fin. Parisi. in consil.xiij.volumi.j.Alcia. in libello præsumptionum . folio xxxiij.
8 cum sequen. † vbi ponunt de notorio facti transeuntis negato,an sit probandũ saltem per duos testes,& quid in notorio facti permanentis, vt ꝙ turris est in platea. Et de consuetudine notoria,& de notorio veritatis,seu uere probationis,quod præualet notorio præsumptionis. nam & si notorium releuet ab onere probandi,nõ tamen releuat ab onere proponendi:iuxta gl. no. in cle.appellanti.de appel.& not.per scribentes in l.non hoc.C.vnde cog.in l.cum quid.ff.si cer.peta.& per Balb.in repeti.l. Celsus.col.xxx.cum seq.de vsuca.Roch. de Curt.super c.fi.de consue.fol.xxviij.in iij.q.& Deci.in consil.ccccij.colũ.v.dum tractat de pronunciatione pro notorio fa-
9 cienda.Et de † consue.notoria alleganda & probanda in respicientibus decisionem causæ,ex quo est facti,& cõiter ac regulariter facta non appareant , volenti in ea se fundare incumbit onus probandi. paria.n. sunt nõ esse, vel esse & nõ apparere.l.duo sunt titij.ff.de testa. tut. secus in his quæ sunt iuris,quod quidem ius semper est certum,ac probatio probata & non probanda , apparensq; veritas.d.l.ornamẽtorum. cum ibi not.per Bart.& Alex.& Curt.seniorem in tract.positionum. in xiij.breui-
10 loquio,vbi tñ dicit,† ꝙ iuri statutario,cõsuetudinario,& præsumpto responderi debet,ex quo habet mixturam facti,nec sine facto ius presumptum cadere potest: vt eleganter per Bal.in l.cum virum.C.de fideicom.& in addi.ad Spe.in ti.deposi.colum. iiij.ubi dicit,positioni iuris nõ esse respondendum qñ sapit ius constitutionis: secus vbi sapit ius obligationis,per rationes prędictas.de quibus vide etiam Deci.in c.sæ-
11 pe.col.j.de appell. Dicitur autem † quæstio iuris,vbi ab vtraq; parte pro cõstanti presupponitur factum:alias dicitur esse qõ facti.gl.& Ange.in §.j.l.eum quem temere.ff.de iud.Bal.in l.arethusa.la ij.ad fi.ff. de statu homi.& de pace constã.in verbo, porro.vbi inquit,ꝙ ea , de quibus sine ꝓbationibus non cõstat, in facto cõsistunt: articuli vero,qui probationibus nõ egent, iuris esse dicuntur: faciunt accumulata per Moder. Mediolanẽ. in suis paradoxis.c. vlti.primi libri. dum quædam congerit in quibus quęstio facti versari dicitur.Et per consequẽs recte hic dicit iurisconsultus,ꝙ quatenus alicuius intersit in facto non in iure consistit, de quacunque specie cõsiderabilis interesse loquamur. Ex quibus habetis enucleatum verum intellectum & sensum præsentis legis qui vt iterum sub compendio dicamus, huiuscemodi est.quatenus cuiusque intersit,id est quantum sit interesse alicuius. In facto consistit , quia sine probationibus non constat:plusq; aut minus est secundum qualitates personarũ, conditionem temporum,& casuum cõtingentiam,idcirco probari debet.non autem consistit in iure,scilicet constitutionis, qđ clarum semper & certum est, probationibus,ut diximus,minime egens.hæc est intentio iurisconsulti hic.

Pro complemento huiusce materiæ de duobus hic tactis per Decium videndum est,qualiter interesse petatur. Et qualiter probetur. Postea tertio loco de forma sententiæ qualis esse debeat in hac materia interesse petiti. Circa primum post glo. & alios per eum relatos , concludit Deci.
12 † tutiorem libellandi modum & interesse petendi , esse vt petatur quod promissum est fieri, alias successiue interesse secũdum conclusio. Bat.in l.stipulationes.non diuiduntur.colum.penul.versicu. tertius modus.ff.de verbo.obliga. Et hoc procedit quando in obligatione est factum. si vero rem tradi, peti debet traditio rei , alias interesse: vt per Bal.in dicta l.vnica. colum. fina.& pract.Papien.loco supra allega.colum.v.& sequenti. vbi etiam ponit , quid faciendum quando in obligatione est rem restitui vel dari. de qua materia per Specul.in titu.de fruct.& interesse. in.§.viso. Et si constet factum promissum fieri non posse, aut rem non posse restitui vel dari, aut pecuniarium interesse petatur propter quantitatem in tempore non solutam, vel alio simili respectu potest interesse directa via peti : vt per Bart.Specu.& alios præalleg.& scribentes in.§.curare.institut.de actio.per illum text.& in l.secunda.C.de
13 senten.quæ sine certa quanti.Et † ratione incertitudinis admittitur libellus incertus super ipso interesse,ita quod quantitas huiuscemodi interesse in libello non est de necessitate exprimenda.secundum Barto. & communiter doct.in d.l.certi conditio. in princip.vbi Alexan. & posteriores id procedere dicunt , siue interesse petatur principaliter , siue sub conditione, quicquid dixerit Bald.debet tamen interesse ipsum inde liquidari & certificari in processu vel in executione , vt statim dicam.

eam. Et prędictā cōclu. sequitur etiā Soci. in c. significantibus. col. xvj. ver. sexto infertur. de lib. obla. Are. & Iaso. in d. §. curare. vbi Are. in vj. col. instruit actorem certam quātitatē pro interesse petentē, vt adijciat clausulam, & plus & minus, secundū quod continget per iudicem taxari.

14 Circa secundū membrum: † quia interesse est difficilis probationis. l. fin. ff. de prętor. stip. & instit. de verbo. obli. in. §. vltimo. Iudex (vt post Bal. hic scribit. Deci.) debet æquitatē ante oculos habere. & coniecturis moueri ad iudicandū an interesse petitum probatum sit vel ne, non tamē deferri iuramentū in defectum probationis: Vidēdū deinde est subiungit Dec. de singulari, de cōmuni, & d e cōuento: postmodum

15 tamen de communi tantū loquitur, † Idcirco de omnibus predictis speciebus interesse, qūo & qualiter probētur per testes, per instrumēta, aut iuramētū: vide tu late Bal. in d. l. vnica. colū. vij. & fin. vbi etiam per Bart. & posteriores Spec. & pract. pap. in locis prealle. Bar. & scribentes in d. l. stipulationes nō diuiduntur. & in d. l. certi cōditio. Are. & Iaf. i d. §. curare. & in. §. fi. instit. de verbo. obli. Socin. loco prealleg. in ver. sexto infertur. & quæ ego nouissime scripsi, in repe. l. curabit. C. de act. emp. & in repe. l. ij. C. de rescin. vendi. in vltimis chartis. vbi late examinaui & discussi articulum hic per Deci. tactum. Et vltra ibi dicta, circa istud interesse conuentum nota

16 bis, ꝙ † quando pœna adiecta fuit loco interesse ad ipsum interesse determinandum iuxta. d. l. fina. &. §. fi. præalleg. prout in dubio factum esse videtur, tunc pœna si non intersit, peti nō potest. eo tamē ipso ꝙ pœna loco interesse adiecta fuit, partes tantum interesse capere fateri videtur, propterea agens ad pœnā non cogitur interesse probare, iuribus prealleg. Quia, vt dictum est, conuentio loco probationis succedit, verū si vult reus habet onus probandi in se suscipere, ꝙ nihil intersit actoris conuentū fuisse: vt post Roma. & Soci. tradit Lanc. Galiau. in l. stipulationū quędam. in. §. itē si in facto. col. iij. in octaua limi. ff. de verb. obli. intelligendo ꝙ fuerit simpliciter promissa quantitas, & dictum nō fuerat pœnæ nomine, quia principaliter videtur contemptum respicere, non autē taxationē interesse Vbi vero non est dictum nomine pœnę, videtur principaliter taxationem interesse respicere, & procedit quod dictum fuit. Ego tamen crederem iurisconsultum in d. l. fi. suā determinationem intelligere, quando certa quantitas pœnæ nomine adiecta fuit: ita declarare videtur imperator. in. §. fin. insti. de verbo. oblig. ex prædicta l. fi. desumpto. Quæ iura inquantum de pœna loquūtur, vt alio non edocto nec probato exigibilis sit,

17 limitatur † nō procedere vbi vsurarū immineret suspicio: vt per Bal. & alios in l. rogasti. i. §. si tibi. ff. si cer. pet. & Dec. in prealleg. l. vnica. in xj. col. sicque vbi promissio & taxa dationi quantitatis adiecta fuisset: secus si facto vel dationi speciei: iuxta l. cum allegas. & ibi not. C. de vsur. & not. in d. §. si tibi. & adhuc istis casibus pœna non potest quadruplum excedere, secundū Mod. Pap. qui alios referunt in d. l. vnica. colum. xj.

18 Successiue quæro, † an subsistat conuentio, valeatq; statutum, ꝙ super interessē stetur dicto, depositioniue alicuius cum iuramento super interesse: & per consequens his casibus per iuramentum interesse probetur? Respon. ꝙ sic, nec posse paciscentē in primo casu pœniterē, secūdum communes scribentium conclusiones: vt per Abba. in c. dilecti col. fi. de foro compe. & in c. finem litibus. ad fin. de dolo & contu. Signor. in consi. clvij. col. ij. Imol. in d. l. fi. Angel. in. §. actionum autem. colum. xviij. ver. & aduertas. insti. de act. & in. §. idem iuris. col. xxvj. ver. ex his. instit. de excep. & in. §. fi. insti. de verb. obli. pract. Papien. in primo libello. super verbo, & expensis. colum. v. Alex. consi. xxxvij. col. fi. volu. ij. & consi. cxiij. col. ii. lib. iiij. Soci. consil. xcvj. col. pen. & fin. volu. iiii. Fely. in c. ii. col. iiii. de fide instru. Iaso. in l. iusiurandū quod ex conuentione. in princi. ff. de iureiuran. & in l. si ab arbitro. col. ij. ff. qui satisdare cog. & Deci. in c. ad hęc. el ij. colū. ii. de appell. & in c. secundo. de probatio. in quibus locis doctores bonas, palpabilesque rationes assignant. Aduertendūq; summopere est ad illud, quod hic in fi. commenti de isto communi interesse Deci. scri-

19 bit † dum inquit debere esse in materia propinqua, probarique. & sequitur Parisius post eundem Decium ibi, in c. cum venerabilis. colum. viij. de exception. & secundū hanc doctrinam (quæ fuit Pau. de Castro, Decij. & sequacium) interesse non præstaretur vniformiter, sed secūdum occurrentiā casuum: & esset hercle tunc difficilis probationis: vt de hac probatione interesse dixit Iurisc. in l. fin. ff. de preto. stipu. Tu dicas & nota diligēter, ꝙ sufficit petētem inter-

esse probare se fuisse & esse mercatorē bonæ vocis, conditionis, & famæ, taleque negociationem exercere & exercuisse, & ꝙ mercatores consimilis conditionis degentes in loco vbi actor ipse degit, vel talē negotiationē, mercaturā, aut trafficum puta, exercentes prout ipse exercet, cōiter lucrātur & lucrari cōsueuerunt decem plusque pro centenario, & ipse quoque tantū fuisset lucratus, si pecunias sibi debitas habuisset, & negotiari cum eis potuisset: probato ꝙ alij consimilis conditionis tantum communiter lucrari consueuerunt, obtinebit, & intentionē suam probasse censebitur. sufficit enim ꝙ a cōiter accidentibus probatio cōcludat. glo. & Bald. in l. neque natales. C. de proba. ponit Deci. in l. non hoc. col. pe.
20 C. vnde legit. maxime, cum † in probando huiusmodi interesse sufficiant cōiecturales probationes: vt dicit Bal. in d. l. vnica. col. xiii. ver. sexto qualiter probetur. & ita voluit Pau. de Cast. in l. j. col. pen. ad fi. C. de summa trin. & fide cath. & in consi. ciij. incip. in causa, in antiquis. Arc. in l. cōtinuus. in. §. cum ita col. ij. ff. de verb. oblig. sentit etiam Alex. in consi. cxlj. col. j. lib. v. & dixi etiā in repe. d. l. curabit. Et hæc est notabilis practica, vtilis valde ad facilius probandum interesse, secundū quā interesse debetur, petiturq; semper vniformiter ad rationem de tot pro centenario, & ita vidi practicari, & iudicari per senatum illustrissimi principis nostri.

Circa tertium de modo, formaque sentē-
21 tiæ: † Spec. in d. §. viso. col. v. vult sufficere, ꝙ iudex ad interesse condemnet, si simpliciter & generaliter petitum fuerit: per l. ij. C. de sen. quæ sine cer. quan. licet postea dubitet, per regulam. d. §. curare. Ioan. And. ibi in additionibus, si certa, inquit, quantitas fuerit petita vel in processu causæ certificata, ad illam fieri debere condemnationem dicit: alias secus tenet, ꝙ vbi nō est certificata, si actor petijt per sententiam declarari reum esse sibi ad interesse obligatum, fieri id debeat, sicuti fertur sententia super idemnitate. d. l. ij. & per consequens sentit non posse reū condemnari ad interesse, ob regulam §. curare. sed bene pronunciari ad interesse ipsum teneri: & fuit sensus glossatoris. in d. l. ij. ad illum tex. not. secundum Bald. ibi. sequitur Paul. de Cast. in consi. ccclxxvij. incip. in causa. col. fi. in antiquis. vbi propterea inquit, reum aliter non probato interesse interlocutiue absolui debere. Prædictus intellectus quantum ad d. l. ij. not. est, & satis tolerabilis: in materia vero nostra, resolutio non est bona: & per illummet tex. confunditur ac per practicam communem Sicuti. n. quando peto te condemnari ad promissam indemnitatē mihi præstandū, vel ad releuandū me indemnē iuxta promissa: alia declaratione non facta debeo obtinere & vincere, ferturque ad id sententia. d. l. ij. cuius quidē sententię prętextu nulla contra te fieri potest executio, nisi facta prius liquidatione damni passi. Cur, vbi peto te condemnari ad interesse meum, si illud probaui, licet aliter petitionē non certificauerim, ad petita condemnari pariter non debes? eritq; , vt ius disponit, libello conformis sententia, sicq; nulla erit incertitudo, respectu vero executionis, antequam fiat, liquidationē facere oportebit, quemadmodū de promissione idemnitatis diximus. & in materia interesse statim dicetur. Propterea Bal. Pau. de Cast. & alij in d. l. ij. C. de sen. quæ sine cer. quant. dicunt,
22 ꝙ † si interesse petitum fuerit, certaq; quantitas in processu iudicij deducta, liquidataque extiterit, sententia tūc certa esse debet, & certam quantitatē cōtinere. d. §. curare. & hoc propter prosecutionē. Si vero in processu non fuerit deducta nec liquidata certa quantitas, tunc sine certa quantitate ferri debet sententia ad interesse petitum, et in executione (dicit Bal.) fiet liquidatio, & hoc summarie: secundū Bar. ibidē, & sæpe in practica seruari vidi. de qua materia tradunt Bar. in l. iij. col. iiij. C. de pign. Arc. in d. §. curare. col. antepe. Mod. Taurin. in l. admonendi. col. vij. ff. de iureiur. & in l. certi conditio. in prin. ff. si cert. peta. & latius prosequitur Soci. in c. significantibus. col. xvj. ver. sexto infertur. de lib. obla. dicēs,
23 ꝙ † etiam si non ꝓbaretur certa quantitas in processu: sed interesse tantum, vt quia testes deponerent actoris interesse, sed de quātitate interrogati ignorare se responderent, reum absoluere non debet iudex eo ꝙ certa quantitas non sit probata, immo male faceret absoluendo: Verum quo certam sententiam ferat, potest ex officio, inquit, se informare de quantitate interesse, vel duobus committere, seu alios testes examinare ad liquidationem & certificationem ipsius interesse: iuxta not. per Bar. in l. quod si ex pamphila. ff. de leg. ij. Et si forte propter aliquod impedimentum, peremptionis instantiæ puta, iudex aliam declarationem sumere non posset, non debet, inquit, reum absoluere, sed condemnare in id quod

intereſt, prout in executione liquidari continget. arg. iurium prædictorũ. Facit c. auditis. de procur. vbi probatur, ꝙ quando quantitas eſt incerta, fertur tamen certa ſententia, ſed non mandatur executioni donec fuerit certificata. Idem ponit Aret. in. §. fi. inſti. de verbo. obli. vbi mandat menti cõ-
24 mendandum, ꝙ † ſi intereſſe deductum aut petitum eſſet, non autem probatum quantum interſit, ex aliquibus tamẽ appareret de intereſſe, poſſet iudex ex officio ad intereſſe condemnare, & ſe informare de quãtitate intereſſe, illudq; in condemnatione deducere, vt probatur in l. ſemper. in. §. hoc interdicto. cum ibi not. per Bar. ff. quod vi aut clam. ſicut in ſimili per illum tex. dicimus, ꝙ ſi in iudicio conſtet de veſte reſtituenda, ſed non conſtat de valore rei, poteſt iudex ex officio veſtis æſtimationẽ qualificare, & ad illam reum condemnare: vt dicit Bar. in d. l. ſi quod ex pamphila. quem ſequitur ibi Angel. licet Bal. improbet, & hæc multum no. reputat ibi Angel. Idẽ voluit Bartol. in d. l. vnica. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt. ad fin. commenti. & Mod. Papien. ibidem in vltimis verbis, plurimum notari mandantes ex dictis Bar-
25 tol. † ꝙ vbi ſingulare intereſſe non fuiſſet in iudicio probatum, iudex ex officio ſe informare poſsit & condemnare: immo fortius in iudicio in quo non ſit probatus valor & æſtimatio rei de qua agitur, poſſe iudicem ex officio de valore ſi informare, & in illo condemnare, quod eſt mirabile. per dictum Bart. in d. l. ſi quod ex pamphila. ad quod vide tu Corne. in conſil. cclvj. & cccxviij. colum. fin. lib. iiij. vbi conſuluit, ꝙ licet qualitas intereſſe probari debeat per actorem, ſi tamen non probetur, ęſtimari poſſe per iudicem, arg. d. l. ſi quod ex pãphila. cum not. per Bartol. & ꝙ iudex videns reum eſſe condemnandum ad æſtimationem alicuius rei, vel ad intereſſe, & nõ probetur quanta ſit rei æſtimatio quantumve ſit intereſſe, non debet abſoluere quaſi actor non probauerit: ita vt certa ferri poſsit ſententia, iuxta. §. curare. ſed potius debet ipſe rei, vel intereſſe, quantitatem æſtimare, vt ibi per eum poſt Abbatem & alios quos refert, Idem ſcribit Rapha. Commen. in conſil. cij. ad finem. quod probatis melioramẽtis, licet nõ fuiſſet probata certa quantitas, iudicem ęſtimare debuiſſe, vel ſaltem retentionem pro melioramentis dare, liquidandis poſtmodum in executione: Ad prædicta facit l. ſi irruptionem. ff. finium regundorum. & quę ſcribunt Bald. & alij. in l. cum iudex. C. de ſenten. & Deci. in conſil. cccccxvij. colum. j. ꝙ, vbi iudex propter temporis breuitatem acta examinare, & diſcutere nequit, ſubſiſtit ſententia per quam reum abſoluit, ſi ex probationibus factis abſoluendũ appareat. & ſi condemnandum appareat, condemnet, ita ꝙ ex cauſa toleratur ſententia, quamuis non omnino certa, Accedant etiam quæ ſcribit Bald. Nouell. in tract. de dote. fol. iij.

26 Poſtremo ſcias, in † ſpiritualibus non poſſe peti intereſſe ſicut in profanis. Innocen. in cap. querelam. de elect. Rota deciſio. ciiij. in antiq. Ludo. Gomes ſuper regula de annali poſſ. q. xl. Intelligẽdo reſpectu beneficij, ſecus vero reſpectu incommoditatis & expenſarum. conuertuntur enim, iſto caſu, damnum & intereſſe, vt ibi per eum. quæ omnia not.

SVMMARIVM.

1 *Qui tenetur dare fideiuſſorem an liberetur dando pignora. & nu. 4.*

2 *Qui tenetur dare vnum pignus an poſsit aliud æque idoneum dare & nu. 6. Et an liberetur ſi ſit ualde idoneus nu. 10.*

3 *Obligatus ſatiſdare, liberatur dando fideiuſſorem aut pignora.*

5 *Solutionis, verbo quomodo accipiatur.*

7 *Nemo cogitur mutare debitorem vel obligationem in re conſtitutam.*

8 *Idoneus, qui a ſatiſdatione liberatur, ſi tenetur dare pignora, nõ liberatur.*

9 *Obligatus ſatiſdare ex hominis diſpoſitione licet ſit idoneus non liberatur. Secus ex legis vel ſtatuti diſpoſitione.*

11 *Cautionis appellatione, quid veniat.*

L. XXV. Pomponius.

PLVS cautionis in rem eſt quam in perſonam.

SVMPTA fuit ex ll. ĩ gl. alleg. & ex l. ſi fundus. in. §. ĩ vẽdicatione. ff. de pig. Plus itaque ſecuritatis & cautelę eſt in rẽ, ꝗ̃ in perſonã, et ratio aſsignari poteſt, vt hic per gl. ꝗ intelligit iuriſcõſultũ hic facere differẽtiã inter actionẽ realẽ & perſonalẽ, & ſic

fortiores sunt actiones reales q̃ personales vt per Pau. de Cast. & Mod. allegãtes hãc legem ad hoc. in rub. ff. si cert. peta. Aliter intelligi potest, & forte magis ex mẽte iurisconsulti, qui nõ loquitur de actione reali, sed de re: vt intelligamus plus cautelę esse in rem. i. ꝙ quis rem teneat ac possideat, q̃ ꝙ in personam agat: quia vt dicitur in insti. de oblig. quæ ex delict. nasc. in. §. furti. expedit potius pignori incumbere, quã in personam agere: vt hic etiam sentit Deci. hinc est ꝙ iurisconsultus in l. minus. ad fi. infra eo. minus esse, inquit, habere actionẽ, q̃ rem, Et licet agens rei vendicatione dominium vere habeat, remq; habere videatur. per l. qui actionem habet supra eo. plus tamẽ est absque dubio, vt inquit glo. rem apud se habere, q̃ actionem ad rem ipsam recuperãdam, propter commodum possessionis quod est maximum: vt ibi dictum fuit. nimirum igitur si plus securitatis & cautelę est in rem q̃ in personam, hoc est, rem tenere, quam partes actoris agentisue sustinere.

Et per istum tex. infert hic Bart. secun-
1 dum Deci. ꝙ † ille, qui fideiussorem dare tenetur, liberatur dando pignora: quia plus cautionis est in rem q̃ in personam. non obstat ꝙ vnum pro alio inuito creditore solui nõ potest. l. ij. §. j. ff. si cer. pet. quia nõ loquimur hic de solutione, sed de cautione
2 quo casu qui † promisit vnũ pignus dare, potest aliud eque idoneum tradere. glo. l. si titio. ff. de pigno. Item quia pro fideiussore alius eque idoneus dari potest, cum teneatur quis facere ꝙ sibi non nocet & alteri prodest, vt hic per Deci. Aduerte tamen quia Bar. non dicit id ad quod per Deci. allegatur: quia loquitur in eo qui tenetur satisdare, nõ in eo qui fideiussorem dare tenetur, inter quæ magna, vt statim dicam, est differẽtia, sed in l. prætoriæ. la ij ff. de prętor. stip. bene loquitur de eo qui fideiussorẽ dare tenetur. Cõmunis & vera doct. con
3 clusio est, ꝙ † obligatus satisdare, liberetur dando fideiussorem, aut pignora: quia non receditur a proprietate vocabuli satisdationis l. j. cum ibi not. ff. qui satisda. cog. obli-
4 gatus † vero fideiussorem dare, per dationem pignorum se liberare nequeat: quia aliud pro alio inuito creditore præstari nõ potest, vt dictum est, & cõsequenter inuito creditore pignora dare non potest, qui fideiussorẽ dare tenet, Quãuis enim tex. §. j. d. l. ii. si cert. pet. de solutione: vt ait Deci. loquatur, ibi solui nõ põt: ad solutionẽ tamẽ nummorũ id non refertur, sed ad traditionẽ & prestationẽ ideo Alex. in d. l. j. col. j. qui satisd. cog. hanc materiã tractans: aliud, inquit, pro alio inuito creditore prestari non potest. Ias. vtitur verbo, dari. & clare probatur in d. §. j. dũ loquitur de cõsistentibus pondere & mẽsura. Et inde vtitur verbo, solui, quod prestationem refert. Et soluere, pro satisfacere, ponitur tã apud legistas, q̃ apud oratores & comicos: vt in rubro & nigro. ff. iud. sol. & in illo Teren. in Adelphi. neque tu verbis vnquã solues, quod mihi malefeceris. Et in hoc deceptus fuit
5 Deci. † non aduertẽs ad vim vocabuli. quę etiam exprimitur in l. solutionis verbũ. ff. de solu. & in l. nemo dubitat. vbi forte etiã dicam infra eo. Et ꝙ hęc opinio cõis sit, attestãtur. Alex. & Ias. in d. l. i. col. i. & ipse Alex. in apostil. ad Bart. in d. l. prętorię. & Moder. de Fano. in tract. de pignor. in prin. quintę partis prin. aliã rationem post Ias. assignantes. Labor. n. & periculũ est in custodia pignorũ, quibus innitus creditorem astringi ęquum non est, nec iustum. §. pe. l. quemadmodũ. ff. ad leg. acquil. Et cõsequẽter licet plus cautionis sit in pignore quam in fideiussore, propter difficultatẽ exactionis, & expensas litis: tamẽ in periculo maiori versatur ac labore propter custodiã pignorum, ideo recusare põt pignus prætendens sua interesse potius habere idoneũ fideiussorem q̃ pignus, sicque patet sol. & respon. ad illud vulgatum dictum per Deci. alleg. quod tibi non nocet &c. qua ratione, quod cõtra Deci. de pignore dictũ fuit, sequuntur ẽt Mod. Taurin. in d. l. ii. in. §. j. col. xii. Posset etiam aliter respõderi ad regulam illam, quod tibi non nocet. ex decla ratione Bar. ad illam in d. l. ii. in prin. ff. sol. mat. & latius Are. Ias. & alii ibidem in vlt.
6 col. tradunt. Et ꝙ † obligatus vnũ pignus dare, eque idoneum dando liberetur: vt inquit Deci. per glo. d. l. si titio. sequuntur ẽt Moder. de Fano. in d. tract. de pign. ĩ prin. tertie partis princ. in v. col. adducẽtes Frã. de Crema ĩ sing. idẽ tenẽtem: Sed Moder. Taurin. loco præalleg. reprehẽdunt Deci. quia glo. illa oppo. probat, arguendo a speciali, iuncta. l. quod vero cõtra. de legib. dicentes propterea Ang. qui idẽ tenebat, merito ibi reprobari per Roma. & Moder. tu vide Are. ibi circa fin. commẽti prius, qđ de ęque idoneo pignore supponẽdo dictũ fuit, recte reprobatẽ. Plura adduci possent,
7 ꝙ quis non cogatur mutare debitorẽ, nec obligationem in re aliqua sibi constitutam

.§.j.l.si mãdato meo.ff.man. plene tradunt Fulgo.in cõsi.clxxxv.Saly.in l.fi.circa fi. C.de serui.& aqua.Alex.in l.qui romę. in prin.in iij.col.ff.de ver.oblig.& in l. diem functo.col.pen.vbi Deci.et col.pen.& Seuer.q.xvii.ff.de offi.asser.Ias. in d.§.j.col. fin.Lancel.Deci.in l.pacto successorum.in fi.C.de pac. Deci. omnino in l. si pater C. de collat.vbi,prosequendo quod etiam hic dixit de fideiussore dato dandove, vt alius ęque idoneus pręstari valeat,defendere nititur respondendo ad text. d.l. si mandato meo.φ nõ procedit ex causa. Sed nõ est recedendum a contraria opin.quæ cõis est, vt patet ex supraallega.Et.§.sed si quis.l.q autẽ.ff.de cõstitu.pecu.per Deci.adductus oppositum probat, dum ita demum id admitttit vbi fideiussor dandus mortuus erat. Ex qua causa necessitatis, scilicet, recedimus quidẽ ab eo quod dicitur in d.l. si mãdato.alias secus,secundum moder. Taurin. in d.§.j.col.xiij.facit optime regula.l.fi.ff. de vsu & habi.&.§.pręterea.insti.de actio. φ generaliter vnũ pro alio inuito creditore dari,pręstari,fieriue nõ potest,quæ iura adducuntur per alios scribentes in d.l j.ff. qui satisd.cog.

8 Postremo notan. est, φ licet† liberetur quis a satisdatione præstanda si sit valde idoneus,nõ tamẽ liberabitur si pignora dare teneatur,per istã regulã,quia plus cautionis est in rem φ in personã,secundũ Deci. hic,quem simpliciter sequuntur Moder.de

9 Fano,loco præalleg. † Et adhuc vbi quis teneretur ex dispositiõe hominis satisdare, non liberaretur quãuis esset valde idoneus per regulam.l.cõtractus.supra eo.ti. & scribentes præalleg.ac alij in d.l.j.loquũtur in obligato ex dispositione legis aut statuti, non autem ex dispositione hominis.

Differũt igitur,vt ex prędictis apparet, satisdare,fideiussorem pręstare,pignora dare,& cauere,Satisdare.n.est aliquem cautũ facere,ac securũ datis fideiussoribus:et qui obligatus est satisdare liberatur fideiussores dando, vel pignora: satis.n.proprietati vocabuli satis fit.& adhuc a pręstatione fideiussorũ & pignorũ eximitur,qñ est facultatibus idoneus:nisi ex hominis dispositione satisdatio fit in obligatione. Fideiussorẽ vero pręstare obligatus,non auditur pignora dare volẽs, per rationẽ prędictam:a qua pręstatione fideiussorum liberatur, si sit valde idoneus,nisi ex dispositiõe hominis causata fuerit ipsa obligatio: vt dictũ est supra de obligato satisdare, cũ sit eadẽ ratio. Pignora aũt dare debẽs,nõ liberatur si velit fideiussorem dare: quia aliud pro alio &c.

10 Et cogita†an liberetur a datione pignorũ si sit valde idoneus?crederem φ non,per regulam legis nostræ,quia plus cautionis est in rem φ in personam,propter difficultatẽ exactionis & expensas faciendas in exactione.interesse igit' est creditoris potius pignora penes se habere, φ tenere quẽpiam licet ditissimũ obligatum. Nomine autẽ

11 †cautionis nuda promissio venit ac intelligitur.l.sancimus.C.de verb.sig.regulariter scilicet.sunt.n.plures casus in quibus rõnę adiuncti, vel subiectæ materię fideiussores dandi sunt per obligatũ cauere:vt per Iaso. & alios in d.l.sancimus.Barb.in c.fi. in.§. fi.col.xvii.vt lite nõ contest.Deci.in cap. qua frõte.col fi.de appel.& Cors.in suis singu.in verbo cautio.Et in cautione rati,vbi agitur de libertate,vel alia re inęstimabili pœna debet in cautione apponi.vt per Deciũ in l.libertus.infra eo. Vbi vero obligatus idoneę cauere vel satisdare id facere nõ põt:qõnis est,an admittatur ad iuratoriam cautionẽ?tradit Roma.in cõsi. ccccxxxix. col.fi.Alex.consi.lvij.col. fina. lib.iij.Soci.consi.cxx.col.ij.volu.j.scribentes omnes in l.j.ff.qui satisd.cog.Lancel.Deci.in l.ij.in.§.sed si dubitetur.ff.de iudic. Mod. Bonoñ.in l.j.in.§.præterea.co.xvij.cũ seq. & in l.maritus.col.antep.& seq. ff.de qõ. quæ omnia diligenter not.sunt.

SVMMARIVM.

1 *Citatio illius,quo inuito actus expediri potest,non est necessaria.*

2 *Filius, qui patre inuito potest agnoscere bono.posses.an posit eo ignorante.*

3 *Mulier prohibita contrahere sine consensu propinquorum, potest contrahere illis inuitis & nolentibus consentire,sed non eis ignorantibus.*

4 *Hæc regula procedit in materia correctoria & limitatoria.*

5 *Limitatio multiplex ad hanc regulã. Et quãdo tractatur de pciudicio tertij nu. 7.*

6 *Quod fieri põt causa cognita me inuito,me ignorante fieri nequit.*

8 *Arg.ab æquiparatis,etiam in materia correctoria valet.*

9 *Absens,& præsens,quis dicatur.*

L. XXVI. Vulpianus.

QVI potest inuitis alienare, multo magis & ignorantibus & absentibus potest.

PER hanc regulam, quę clara est, & sumitur ex ll. in glo. allegatis, infertur, †nunquam debere citari illum, quo inuito actus expediri potest: vt per Deci. hic. & in l. si pacto quo pœnam. col. ij. C. de pac. Alex. cōsi. cxxx. lib. j. Mod. Bonon. in repe. l. de vno quoque. nu. 87. ff. de re iud. Et in locis prædictarū remissionū inuenies decisiones pluriū quæstionū per hanc regulam factas. Correctius tamē loquuntur ibidē scribentes, q̄ hic faciat Deci. dicentes non vt ipse Deci. hic. q̄ citari non debeat ille quo inuito actus expediri potest, sed q̄ non est necessaria citatio illius: vt etiam per Ias. in l. si quando. col. iiij. C. vnde vi. Arguit ēt per hanc regulam glo. §. itē acquirimus. l. j. ff. de acquir. poss. in ver. peculiariter: vt per eam, & pariter alia glo. in l. j. in verbo ratā. C. qui admitti. dicens †hodie filium patre inuito posse agnoscere bono. poss. a fortiori, dicit, eo ignorante: per regulam istā. Ias. ibi Angel. sequutus, contrarium tenet quibusdam motiuis quæ prius fuerunt Riminal. quam opi. latius prosequitur, in l. qui in aliena. in prin. in ij. & iij. col. ff. de acquir. hære. vbi est glo. concordans cum alio prę alleg. in verbo, ratam, quia in bonis filij pater legitimam habet administrationem, licet filio acquiratur proprietas l. fin. §. filijs autem. C. de bonis quę libe. ideo sine patre non videtur posse adire. Nec obstat q̄ patre recusante adire possit, quia tūc stat per patrem ipsum, cui est imputandū: quæ ratio cessat in patre ignorante, & sic tollitur fundamentum glo. præalleg. quia regula legis nostrę procedit vbi est eadē ratio, secus si sit diuersa, vt in isto casu, & habemus in simili de †muliere prohibita sine consensu propinquorum contrahere, si illi requisiti nolint consentire, potest eis inuitis contrahere. vt per Bartol. & Alex. in l. si cum dotem. in. §. eo autem tempore. ff. solu. matri. & tamē absurdum esset dicere q̄ illis ignorantibus posset contrahere. Sed non est recedendum a communi opin. quam defendunt Deci. & omnes Moder. post Alexā. in d. l. j. qui admitti. motiuis Ang. & Iaso. respondentes maxime, dum dictum fuit videri aliam rationem esse in patre ignorante, q̄ in contradicente: quia in proposito eadem est ratio, filius enim integrā habet personam ad hæreditatem adeundum, & iussus patris solum requiritur pro interesse ipsius patris: iuxta not. per Bar. in. §. necessitate. ideo videtur q̄ patre ignorante filius possit adire, quia de interesse patris agitur propter vsumfruc. quem habiturus est ratificādo aditionem filij. E contrario autem filio recusante solus pater adire potest. d. l. fina. in. §. similiq; modo. non tamen illo ignorāte, Sed est ratio, quia patri nō est delata hęreditas, sed ipsi filio & per solam recusationem filij aperitur via patri, ideo de tali recusatione constare prius debet, & hoc casu non procedit regula l. nostræ: quia non est eadem ratio, data ignorantia filij, quæ subest data contradictione: vt per scribentes præalleg. Et secundū †prædictam communem doctorū cōclusionem procedit hęc regula etiā in materia correctoria: quia virtute istius antiquæ regulæ inuitos & ignorantes parificantis de vno casu ad aliū parificatum licita erit extensio, cum sit interpretatio passiua. Et clarius, magisque quādo materia esse limitatoria: vt per Alexan. & alios in d. l. j. C. qui admitti. & Ias. in d. l. qui i aliena. in princi. in iii. colū. & latius dicam de hoc in l. prętor. infra eo.

Limitatur hic †per glo. hęc regula pluribus modis. Bar. nō bene resoluit, impugnat enim rationē iurisc ōsulti in l. si in tres. ff. de arb. cui tanquā loco sacro debetur reuerentia. Vnde Deci. paucis se expediēs hanc regulam procedere firmat, vbi est eadē ratio. alias secus, quod probari potest ex supradictis, & infra dicemus referēdo Alex. & similiter dicit Deci. non procedere, vbi esset data forma a lege vel ab homine q̄ absentes requirerentur, vt hic per eū. & Ias. in l. duo ex tribus. ff. de re iu. vbi quędam scribit ad declarationē & materiā. d. l. si in tres & latius Frāc. de Curt. Iun. in cōsi. 79.

Postremo hāc regulā limita. †vt pulchre per Are. in l. ij. in. §. fi. col. fi. ff. sol. mat. dr, inquit, in hoc. §. fi. si filia absens sit, non admitti patrē nisi de rato caueat, sed hoc falsum vr̄ in vno casu, qn̄ vz esset absens, & si pręsens esset ad cōtradicendū nō admitteretur, quia nō haberet contradicendi iustā causam, vt supra dictum est. cum sit regula, quicquid te inuito fieri potest, te etiā ignorante fieri posse, sed pater filia præsente, & inuita agere posset, vbi contradictionis iusta non adest causa. eadē ergo ratione posse agi debet ea absente & ignorante, cōtra text. nostrum. Sed respon. potest & erit

not.limi.inquit Areti.regulam esse veram quando absolute me inuito fieri aliquid potest.Sed vbi non potest aliquid me inuito fieri nisi causa cognita permittenteque iudice:vt in casu.d §.fi.& in l.si cum dotem. in.§.eo autem tempore.in ver.ideoq; officium.eo.tit.non procedit regula illa: quia quod fieri potest causa cognita me inuito, me ignorante fieri nequit.

Aduertendum etiam est circa intelligentiam præsentis regulæ:non enim, ita absolute,generaliterq; vt allegatur,æquiparata, exequataq; hic sunt, posse id fieri me absente & ignorante,quod fieri pōt me recusante & inuito. verum ad alienationem iurisconsul.se refert,quasi dicat, me nō posse impediri per contradictionem,repugnantiā, ignorantiā, vel absentiā alicuius, quin iure meo vtar alienando.s.quia ad sui præiudicium in re sua quilibet est moderator, & arbiter vulg.l.in re.C.mand.etiam alienando in sui præiudicium rem alienam l.rē alienam.ff.de contrahen.empt. ista videt' fuisse mens & intentio iurisconsult. in hac re-
7 gula,Ex quo infertur,†q̄ si de præiudicio damnove tertij ageretur: prout in casibus positis per Alex.in l.j.colum.pen. C. qui admit i. secus esset, quod videtur not. pro declaratione præsentis regulæ. Et postea q̄ prædicta scripsi,comperi ita post Ange. sentire Riminal. licet non ita clare explicet,in d.l.j.C.qui admitti.col.xv. & in fi. commenti.vbi post Ang.tenet, q̄ lex ista loquens in alienatione, non extendatur ad alios casus: sicuti dicimus in l.actus legitimi infra eo.tit. relinquit tamē cogitandū. Alex.tamen in d.l.j.colum.pen.& communiter scribentes tenēt hic factam esse æquiparationem,& exequationē generaliter,vt quod potest fieri me inuito, possit & absol-
8 ui me ignorante, & propterea†arguunt ab exequatis & æquiparatis etiam in materia correctoria, quia vbi duo sunt æquiparata & exequata in l.antiqua,lex noua superueniens, & disponens in vno, censetur disponere & in alio.l.si quis seruo.cum ibi not.C.de fur.pulchre Are.in l.ij. colū. fin.ff.de leg.j.& pro eis facit, quia hic, vt natura tit.indicat,lex ista posita est per modum regulæ, ideo &c. Præterea dico istud idem clare probari in l.iiij.in.§.illud. ff. de fideicom.lib.vbi iurisconsul.arguit regulæ adhærens,q̄ illud quod fieri potest inuitis, possit etiam fieri ignorantibus intelligēdo quādo eadē est ratio in prædictis personis recusantibus,& ignorātibus, & quādo nō agitur de præiudicio tertij: vt per Alexā. loco præalleg. Si autem velles scire pro intelligentia eorum, quæ hic dicuntur de
9 ignorante & absente, quis†dicatur absens & quis præsens. vide Anchar.in consi. ccxcvj.Cor.in consi.xxxvj.col.iij.lib.ij.Soci.in tracta. cita.in septima specie citationis.& Felyn.in c. quoniam frequenter, in prin.in vlti.col.vt lite non contest.

SVMMARIVM.

1 *Pacto priuatorum iuri publico derogari nō potest. Et quando sit ratio nu. 11. Secus per statutum nu.4. 5.*
2 *Ius publicū quid sit. Et ius solemne nu.3.*
6 *Arg.de statuto ad pactū quando procedat. & nu.7.8.*
9 *Pacto priuatorū obligationum causæ derogari potest. Et Obligationū causæ q̄ sint.*
10 *Pactum super obligationibus delictorum an valeat.*

L. XXVII. Pomponius.

NEC EX prætorio,nec ex solēni iure,priuatorū cōuentione quicquā immutandum est: quāuis obligationum causæ pactione possint immutari, & ipso iure,& per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus, vel lege,vel per prætorem introductus priuatorū pactionibus non infirmatur: nisi tunc cum inchoatur,pactio inter eos conuenit.

Svmitvr ex l. ius publicum. ff. de pac.& alijs p̄ glo.alleg. Vtq; intelligas. tex.qui difficilis vr̄,diuide in duas partes. In prima ponit regulā, seu bimēbre dictū. In scda ibi,qa actionū.rationē reddit. Iterū prima pars subdiuidit' in duas particulas prout duo ponit dicta. Et est ibi secunda, quāuis,q̄ quidē scda i alias duas particulas subdiuidit'. In prima assignat rōnē.In scda ibi,nisi. limitationē ponit, & tēperamētū.
1 Not.primo ex tex †ius publicū, siue p̄torium,siue ciuile, pactis priuatorum immutari vel tolli non posse: vt etiam dicitur in d.l.ius publicum. & in l. pen. cum not.C,

de pact. & in l. nemo pōt. ff. de leg. j. in c. si diligēti. de foro compet. in l. neque pignus in. §. j. infra eo. vbi deo dante etiam videbi
2 mus. Publicum † vero intelligitur duobus modis, secundum Deci. hic. alios duos ponit Iaso. in d. l. ius publicū. nonnulla ad propositum. tradunt etiam doct. in l. j. ff. solu. mat. ponentes quæ dicat' publica vtilitas.

Et quemadmodum iuri publico priuatorum pactis derogari non potest, ita priuatorum consensus non potest iurisdictionem, quæ de publico introducta est, tollere. l. priuatorū. C. de iurisd. omn. iud. Verū illa ver
3 ba, nec ex † solenni iure, in princi. istius regulæ posita, de iure ciuili l. xij. tab. intelliguntur; ex quo solennes actiones descenderunt: vt dicitur in l. ij. in §. deinde ex his supra de orig. iur. quæ tamen solennitas et formulæ impetrandarum actionum hodie sublatæ sunt: vt patet ex tit. C. de formul. cum adductis. per Mod. Asten. in tracta. de forma. sub rub. qualis esse deb. for. & Alciat. lib. iiii. dispō. c. vlti. facit. c. dilecti. cū not. de iudi. Et vix inuenies aliū text. mentionem facientem de solenni iure. facit tamē. tex. l. & si nihil. infra eodē. ibi nihil facile mutandum ex solennibus. & solenne dicebatur ius l. duodecim tabul. quia cū magna solennitate ferebatur lex: vt dixi in l. ii. in ver. postea ne diutius. & in ver. exactis. el ij. supra de origi. iur. Et quamuis per pactū priuatorum iuri publico derogari non
4 possit, † id tamē per statutum fieri potest: vt hic per glo. & Deci. affirmantes etiam vniuersitatem contra ius publicum statuere posse: de quo per Bar. in l. omnes populi. colum. viij. versi. tertio iuxta prædicta quæro. ff. de iusti. & iure. & ibi Ias. in j. q. Bart. & Moder. Bonon. in ij. fol. Abb. in c. qđ clericis. col. fi. de foro compet. Calder. consil. xviii. Alex. consi. lxxxiii. clxxvii. ccxvi. lib. ii. Corn. consil. clv. col. ii. lib. iiii.
5 pulchre tangentes, † vtrum omnes populi possint contra ius commune statuere, de quo etiam per Bald. lib. j. in consi. clx. Alberi. de Rosa. in prima parte statutorum. in vii. q. Mod. Asten. in tracta. exclusiuo fœmi. stan. agna. q. v. col. iiij. Deci. in c. ecclesia. col. iii. & x. versi. nec obst. de constitu. & in c. si duo. col. ii. de appel. Ripam lib. i. responsorū. c. xi. & Ioan. de Pla. in l. si qđ extra ordinem. C. de lega. lib. x. Cuius tamen decisio confunditur ex communi præ-
6 alleg. scribentium doctrina: † multa itaque per statutū fieri possunt, quæ per pactū fieri nequeunt: vt hic per Deci. id pluribus decisionibus approbantem. Quod autē testandi facultas per stat. tolli possit: vt ipse Deci. hic voluit, firmat & defendit, idem Deci. Soci. & Mod. in l. pactum quod dotali. C. de pact. & dixi in reperi. l. fin. eo. titu. Procedunt autem prædicta, vbi agitur de derogatione iuris publici simpliciter, secus si turpe aliquid & contra bonos mores, quia etiam negatiue valeret arg. de pacto ad statutum: ꝙ si non potest fieri pacto, nec etiam statuto, vt hic per Decium. Ra-
7 tio † vtriusque membri ad manum esse videtur: ideo enim per statutum iuri publico derogari potest, quia fit lege permittēte. d. l. omnes populi. id quod priuatis denegauit. d. l. ius publicum. quando autem turpe aliquid & contra bonos mores esset, mirū non est, si per statutum id fieri non potest, Lex enim dei donū est: vt supra de leg. l. ii. & diuinitus promulgari dicitur. l. fin. cum glo. in verbo, diuinitus. C de præscrip. lōg. tempo. vnde vt dicitur. in c. erit autē lex. debet esse æqua, iusta, sancta, & possibilis. Et leges dicuntur sacratissimæ. l. leges. C.
8 de legib. Affirmatiue vero arg. tenet. † fieri potest per pactum, ergo & per statutū vbi est eadem ratio, secus si diuersa: vt hic per Decium, sed quomodo intelligi hoc debeat latius declaraui in l. iura sanguinis supra eod.
9 Secundo not. obligationum † causas pactione & conuentione partium immutari posse tam ipso iure, ꝙ per exceptionem.

Dicuntur autem causæ obligationū diuersimode. vno modo in l. obligationū fere ff. de actio. & obli. obligationū, inquit ibi iurisconsultus, fere quatuor sunt causæ, aut enim in his dies est: aut conditio; aut modus: vel accessio? Hoc modo hic non credo accipi. Aliter capimus causas obligationum, quæ nascuntur ex contractu, maleficio, aut ex variis figuris causarum; iuxta l. j. ff. de actio. & obliga. Iurisconsultus hic, vt arbitror, causas obligationum pro contractibus capit: qui quidem contractus obligationum nascentium ex ipsis contractibus causæ sunt, legemque ex conuentione accipiunt, & a conuentione regulātur l. cōtractus. vbi diximus in not. supra eodē. non est igitur mirū si possunt pactione immutari, illorumque natura alterari. Et ꝙ hic iurisconsultus intellexerit de cōtractibus non de delictis, patet ex sequentibus ibi, actionum &c. vult ergo dicere iste tex. ꝙ ius publicum pactis priuatorum immutari non potest: ius vero obligationum & contractum,

contractuum,vt respiciunt priuatam vtilitatem,immutari bene potest,tam a principio q̃ ex post facto. vt quemadmodū hic sentit glo.plus minusve,prout partes conuenire voluerint,veniat in contractu: cum sit etiam regula iuris antiqui , posse quem renunciare his quæ pro se introducta fue-
10 runt.l.pe.C.de pact. Quantum autem † ad obligationes quæ ex delictis nascuntur: ante commissum delictum pacisci non potest, ne detur materia delinquendi , postea vero sic,a cessante ratione,vt hic per gl.

Tertio not.ibi , quia actionum modus.
11 rationem † quare pactis priuatorum iuris solēnis immutatio fieri nequeat : quia ius cum solēnitate actionum modum introduxit.quomodo scilicet & qualiter actiones dentur.ideo pactionibus priuatorum id infirmari non potest , vt vna videlicet , pro alia detur, aut aliter competat,q̃ a iure sit dispositum.Nisi cum inchoatur, pactio inter eos conuenerit , quia tunc contractus formam & substantiam capit a partium cō uentione,ideo actio competit secundū conuentionem partium : contractus enim , vt diximus, regulatur a conuentione. Et hoc casu in pactionibus non infirmatur actionum modus,verum contractus a pactionibus formatur,regulaturq;:ex quibus inde actiones dantur pro qualitate,& natura cō tractuum inter partes initorum .

SVMMARIVM.

1 *Diuus vnde dicatur.*
2 *Antoninus Impator quare dictus sit pius.*
3 *L.j.ff.de vsufru.quemad.caue. quando habeat locum.*
L.filio ff.vt lega.nomi.caue.declaratur.

L. XXVIII. Vlpianus.

DIVVS Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate sua conueniuntur : in id quod facere possunt condemnandos.

1 Divvs †dictus quasi,diuinus :q̄ vir
2 tute sua diuinitatē mereretur.Pius †dictus est hic Antoninus xiij.ab augmento Ro, Imperator,eo q̄ piæ sanctæq; vixerit, nihilq; temporibus suis asperum fecerit: verum rempubl.tranquille beneq; gubernauerit: vt Pau. Orosius.& Iulius Capitolinus in Antonino scribunt.

Est clara & sumpta ex.ll.per glo.alleg. Deci.hic ordinauit quinque limitationes, cum nonnullis declarationibus in materia .§.item si quis.insti.de act.vbi Aret.Ias.& cæteri alia quædam tradunt.& Ias.in l.in-
3 ter eos.in ij.not.ff.de re iudi. † Et est diligenter no.decisio Soci. hic per Deci.relata,quam tradit per text.pulchrum.in l.filio.ff.vt lega.nomi.caue.de q̄uo vide etiā Barb.in c.fi.col.xvij.vt lite nō contesta. Soci.consi.xviij.col.ij.lib.iiij.& Deci.in auct.ex testamento.col.j.C.de colla.

SVMMARIVM.

1 *Limitationes Deci.non sunt de regula.*
2 *Alienatio rerum minoris facta sine decreto, superueniente maiori ætate,& tempore quinquennij,confirmatur.*
L.si.C.si maior fac.alie.rat.hab.ornatur.
3 *Donatio facta rectori vrbis,superueniente tempore quinquēnij vel ratificatione post depositam administrationē confirmatur.*
4 *Institutio facta spreto patrono,conualidatur ex nunc per lapsum temporis præsentandi.*
5 *Tacita pupillaris an matre in medio existente comprehendatur sub expressa vulgari.*
6 *Accidentia cum tractu temporis confirmant actum nullum.*

L. XXIX. Vlpianus.

QVOD AB initio vitiosum est, non potest tractu temporis conualescere.

Ista regula quæ clara est, traditur etiam in c.nō firmatur, de regul.iur.in vj. Et sumpta est ex.ll.per glo.alleg.lex vero pen.infra eodem,quæ idem dicere videtur differt a præsenti:quia hæc generaliter loquitur,& sic tam in contractibus q̃ in vltimis voluntatibus,& iudicijs, prout etiam facit summus Pontifex. in d.c.non firmatur:regula vero.d.l.penul,in hæredum in-

ſtitutionibus ſpecialiter loquitur.

Per hanc regulam inferri poteſt, ad infinitas quæſtiones: vt per glo. & doc. hic & in d.c. non firmatur. Deci. hic tres limit. &
1 quaſdam declarationes cōgerit, quę † quidem limitationes, & ſi in ſe vere ſint, non tamen ſunt de regula noſtræ. l. & ideo ineptæ. Prima enim de tempore, cuius initij hominis memoria non extat in contrariū, non eſt bona: ex quo de initio non apparet, & regula loquitur quando initium eſt vitioſum, & paria ſunt non eſſe, vel eſſe, & non apparere. vulga. l. duo ſunt titij. ff. de teſta. tut. Eundem defectum pati tur ſecunda limitatio, nam procedit vbi actus eſt validus, & regula loquitur quādo eſt nullus. Tertia qn̄ cauſa confirmans ſuperuenit, non eſt etiam de terminis regulæ loquentis de ſolo temporis tractu, quo modo intelligitur. l. fi. C. ſi maior factus alie. rat. hab.
2 vbi † alienatio vel obligatio rerum minoris, abſque iudicis decreto facta, nō valet. ſi tamen poſt legitimam ætatē, id eſt xxv. annum ſub ſilentio minor alienans tacuerit, amplius retractare non poteſt; verum perinde eſt ac ſi ab initio cum decreto fuiſſet alienata. Aetas enim maior ſuperueniens illa eſt, quæ alienationem cōfirmat, ſecundum Deci. quædam doctorum conſilia ad intelligentiam illius. l. adducentem. vltra quæ vide Ancha. conſi. xxxiiij. col. fina. Alexand. conſi. cxvij. lib. v. Curtium Iuniorem in conſi. 50. & ſequenti. Balb. in tractatu præſcriptionum fol. xiij. colum. ij. verſicu. iſtam quæſtionem. Mod. Aſten. in tractatu de forma. xlix. fol. col. ij. verſi. prædicta concluſio. & Roma. in ſingulari 778. Iudex. vbi citat d. l. fina. pro limitatione regulæ præſentis: ſed vt dixi loquitur quando cauſa confirmans ſuperuenit. Ego dico vltra ſuperuenientiam ætatis legitimæ concurrere etiam tractum temporis quinquennij: ex quibus lex ſpecialiter confirmationem induci. Eſt etiam alius ſimilis caſus. in l. vnica. C. de contract. iu-
3 di. vbi † donatio facta habenti adminiſtrationem in vrbe nō ſubſiſtit, niſi poſt depoſitam adminiſtrationem ratificata fuerit, vel poſt depoſitam ipſam adminiſtrationē præterierit quinquennium. & text. illum pro alia limitatione ſignat Ro. loco pręal. leg. Sed ibi ceſſauit pariter impedimētum adminiſtrationis officij, & ſic ſuperuenit habilitas cum acceſſione tractus quinquēnij. hæc ſunt, quæ ibi donationis, quæ ab initio nulla erat, validitatem inducunt & operantur. An autem & qn̄ habilitas ſuperueniens actum inualidum conualidet: prout ex nunc, vel prout ex tunc, quædam hic ponit Deci. materia eſt brochardica, vide Felyn. in c. cum dilectus. col. j. & ij. de accuſa. Moder. Bonoñ. in l. penul. fol. ij. de quæſtio. Fely. in c. cum Bertoldus. col. v.
4 in iiij. limita. de re iudi. Inſtitutio, † inquit, facta ſpreto patrono eſt nulla. c. decernimus. xvj. q. vij. niſi poſt collationem factā nō vocato patrono lapſum ſit tempus præſentandi: quia, cum a prima collatione epiſcopus recedere non poſsit, tenetur vt ex nunc illam ratam habere, ex quo collatio ad ipſum extitit deuoluta. nam ſuperuenit patroni negligentia quę irreuocabiliter cōualidat id quod erat eo inſtante irritabile, vel irritum. nō autem id operatur ſolū tempus. ſic non obſtat, inquit, regula præſentis legis, quæ procedit qn̄ ad firmitatem actus nulli ſolum tempus allegatur, ſecus ſi allegetur alius effectus etiam oneris ex tēpore, vt eſt negligentia: Fely. ibidem.

Limita etiam vt per Lancel. Politum in tracta. ſubſtitutionum. fol. xxvij. col. ij. ver. attamen hæc ſolutio vbi quærit, vtrū
5 † matre in medio ſtante ſub expreſſa vulgari contineatur tacita pupillaris. Bart. inquit in l. centurio. ff. de vulga. tenet partē affirmatiuam, licet non admittatur contra matrem, ſed dormiat, per l. fi. C. de inſti. & ſubſti. præſuppoſita pręſenti regula, ꝙ quę ab initio nō valent &c. Certum eſt enim ꝙ matre in medio ſtante tempore cōceptę vulgaris, & morte inde ſublata, locus eſt pupillari. d. l. fi. ergo ſequitur ꝙ ab initio inerat aliqui nō conualeſceret, dicit Politus, oppoſitum defendens diſputando hanc regulam locum habere ait, in diſpoſitione a teſtatore expreſſa: non autem in ea quam lex ſubaudit ſua interpretatione, cum legis poteſtas huic regulæ non ſubiaceat, ut facit teſtatoris voluntas. matre ergo in medio ſtante lex ſubauditam ſubſtitutionem talem facere non audet. Si vero moriatur tunc ſtatim ſubaudit ꝙ poteſt. antea vero mortis illum infœlicem caſum non expectandum minime cōſiderat lex. ſi enim iſtā pupillarem cōtra rigorem & verborum tenorem ſubaudit, pari, inquit, ratione poteſt ſubaudire quo tempore voluerit, quia in lege initium ſuæ interpretationis iure infinitum nō eſt: ergo nec regula iſta dicto caſu poteſt ſecūdum eum allegari. Dato ꝙ hæc opinio, quam non teneo, procederet, adhuc bona nō eſſet limi, ad hanc regulam

loquentem, vbi a principio quid nullũ fuit & inualidum, an tractu temporis cõualidetur. In casu enim prędicto pupillaris substitutio valida semper fuisset tempore quo subaudita fuisset, & sic nõ esset tractãdum de cõualidatione. Fateor ꝙ lex aliquo speciali casu, ratione certa quod ab initio nullum fuit potest tractu temporis validum facere quis dubitat. prædictis adde ẽt Abb. in c. venerabilis. col. xj. ver. ex hac gl. de excep. notãtem ꝙ id quod nullum est quo ad veritatem & opinionem, tractu temporis non confirmatur: sed quod est nullum quantum ad veritatem, sed quo ad opinionem aliquod cõfirmari potest, nõ vt in veritate teneat, sed vt præcludatur via dicendi nullum: sic intelligendo glos. illam. Et adhuc sub tali sensu, ista regula non limitatur, sed restringitur, seu declaratur eo casu non procedere.

Postremo tres alias limitationes ad istã regulam. ponit Phil. Fran. in d. c. nõ firmatur. quæ tñ non sunt de terminis regulæ: &
6 prout gl. & doct. ibi declarant. nõ † est solus temporis tractus, qui inducat conualidationem actus nulli, sed alia accidẽtia. Et sunt no. verba illius pulchræ gl. circa medium: dum generaliter soluẽdo ad dicta cõtraria, inquit, illud quod ab initio nullum est, non firmari solo temporis tractu, scd̃m has regulas. sicut enim tempus nõ est modus inducendæ nec tollendæ obligationis, sic nec reparandæ, ait: iuribus ibi alle. sed nouo subsequenti cõsensu interdũ tacito, interdum expresso sublata, inquit, causa impedimenti bene firmari, vt in contrarijs. ad quæ adde ea quæ posui. supra in l. velle non creditur. in vltimis col. dum tractaui de mandato.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium solo consensu contrahitur. & quomodo probetur.*
2 *Papa matrimonium consumatum per copulam non potest dispensare, quia est indiuiduum iure diuino. nu. 6.*
3 *Vxor ante copulam potest religionem inuito viro intrare: secus post.*
4 *Matrimonium quo ad sui essentiam copulam non requirit, & institutum fuit in statu innocentiæ nu. 3.*
7 *Verba an sint necessaria in contractu nuptiarum.*
8 *Nuptiæ verbum quid significet.*
9 *Filia nubes indigno an dote fiat indigno.*
10 *Nuptiæ replent terram: virginitas paradisum.*

L. XXX. Vlpianus.

NVPTIAS non concubitus, sed consensus facit.

Haec regula clara est & sumpta ex ll. per gl. alleg. Deci. hic trahẽs ad hunc locum materiã nuptiarũ, & matrimonij, plura scribit. verũ quia legentes, consulẽtes, repetentes, & tractatus componẽtes, plene de ipsa materia scripserunt, ideo eam hic non inculcabo.
1 Solus † igit consensus matrimoniũ facit, & sine illo minime contrahit. vt hic. & in c. fi. vbi tex. no. de spon. duorũ. & in l. a patre furioso. ff. de his q sunt sui vel alie. iur. vbi furiosus ratione deficientis consensus matrimoniũ cõtrahere non põt: vt ibi per Ias. in j. col. Quomodo aũt talis cõsensus, & matrimoniũ concludenter probetur ex cohabitatione, & alijs signis, ponũt Cano. in c. illud. de præsump. summa Ang. in verbo matrimoniũ. el ij. cum sim. si tñ copula accesserit est maioris roboris & firmitatis
2 cum ẽt † Papa illud tũc dissoluere nõ possit, neq; dispensare: secus qñ per copulam nõ esset cõfirmatum, ex causa. s. c. ex publico. cum gl. & not. per Abb. de cõuer. cõiu.
3 Præterea † vxor nondum cognita, ẽt viro renitẽte, religionem ingredi potest: secus si fuisset carnaliter cognita. d. c. ex publico. & c. verũ. de cõuer. coniug. Ideo male loquit hic in j. col. Deci. dum ad perfectionẽ matrimonij copulã requiri ait, Abb. enim in d. c. ex publico. colum. iij. no. ex gl. fi. ꝙ
4 † matrimonium quo ad sui essentiam, commixtionem, carnalem necessario nõ requirit. Est ergo, dicit, matrimonium verũ ante copulam: vt probat in c. fi. de spon. duorum. & in c. j. de voto. in vj. vbi dicitur. ꝙ
5 † matrimoniũ institutum fuit a deo in statu innocẽtię, sicq; tempore institutionis consumatum nõ fuit, & inter Mariã & Ioseph uerum fuit matrimoniũ, copula tñ minime interueniente, cũ virgo semper remãserit: vt late habetur in summa Ange. in verbo. matrimonium. el ij. §. vigesimotertio. verba autem institutionis ponuntur in cap.

fraternitatis.xxxv.q.x. Accedant ad confirmationē prędictorum no,per d. Prępoſi. in d.c.fi.col.fi.vbi defendendo cōem opi. doct. facientium differētiam, an matrimonium ſit per copulam cōfirmatum & cōſumatū, vel nō: vt in primo caſu diſſolui non poſsit neq; fieri diſpēſatio, ſecus in ſecūdo
6 ex cauſa.negari minime poſſe dicit,† quin mattrimoniū de iure diuino magis indiuiduum ſit qñ per copulam eſt cōſumatū, ꝙ vbi ſolo conſenſu contractum eſt.nam per copulam fiunt duo in carne vna, q̃ eſt potiſsima cauſa reddens matrimonium indiuiduum.d.c. verū.de cōuer.coniu.habetq; tunc ſuum complementum,pp quod a deo inſtitutum fuit,ad procreandā ſobolem & euitandam fornicationē quæ in copula cōſiſtūt. Præterea ex quo nō reperitur a deo diſpenſatum contra matrimonium per copulam conſumatū,ſed bene reperitur diſpēſatum cōtra matrimonium ſimpliciter contractum.d.c.verum.& c.ex publico.eccleſia quæ Chriſtum imitatur,c.ſignificaſti. de electio.faciet ēt ipſa differentiam inter ſimpliciter cōtractum, & cōſumatum per copulam: vt ibi per Præpo.Soci.in conſi. xxviij.lib.j.Deci.cōſi.cxij.circa fi.& Ripam lib.ij.de reſcri.c.j.& ij. Vt igit̃ ex prædictis apparet, verum & legitimū matrimonium ſolus cōſenſus facit, vt hic,ſed copula accedente perficit̃ & conſumat̃ vt
7 diſſolui nō poſsit. Sed † vtrum in cōtractu nuptiarum neceſſaria ſint verba? Bart.hic ſequi vr̃ gl. volentem ꝙ ſic.in prin.l.cum notiſsimi.C.de pręſcr.xxx.ann.ſed cōiter eſt reprobata: ut per Cano.in c.cū apud.de ſponſa.Bald.conſi.xxvij.lib.j.Are.conſi. xiij.in iij.dubio.Alex.in l.de pupillo. ī.§. meminiſſe.ad fi.ff.de no.ope.nun.oēs ſcribentes in l.ex facto.in prin.ff.de vulg.Moder.Tauriñ.in rubri.C.de pac.& in l.cum quid.col.xj.ff.ſi cer.peta.
8 Et quia † de nuptijs hic mētio ſit. multipliciter ſumitur ea vox: vt per Abb.in c. tertio loco.col.fi.de pręſump.vbi aliqñ capi dicit pro eo quod vulgo dr̃, le nozze: ad quas accedere non debent qui nō ſunt vocati,ſeu inuitati: vt ait Areti.in conſi.xiij. col.iij.allegās tex.ī c.noſtrates.xxx.q.v.
9 Poſtremo † ad l.ſi filiam.cum adductis hic per Deci.in materia illius legis. addas Alex.in conſi.ccix.lib.v.vbi tradit de filia nubente indigno,an dote ſe faciat indignā,& pariter ad materiam.auc.ſed ſi poſt xxv.annos.C.de inoffi. teſta.adde q̃ ſcri-
10 bit Deci.conſi.ccxxxj. Et ſicut † nuptiæ replent terram, immortalitatemq; humano generi præſtant: ita virginitas paradiſum replet.c.nuptię.xxxij.q.j.

SVMMARIVM.

1 *Facta infecta per pactū vel ſtipulationem fieri non poſſe.*

2 *Deus,& lex per viam fictionis facta per infectis facere poſſunt.*

3 *Virginitas an & quomodo poſsit reſtitui per deum.*

4 *Deus an poſsit peccare.*

5 *Facta quomodo per fictionem poſsint fieri infecta. & an procedat in his quæ ſunt facti.nu. 6.*

L. XXXI. Vlpianus.

VERVM eſt neq; pacta, neq; ſtipulationes factum poſſe tollere: quod enim impoſsibile eſt, neq; pacto,neq; ſtipulatione poteſt comprehendi: vt vtilem actionem,aut factum efficere poſsit.

In tex.ibi,factum efficere, pactum, potius ꝙ factum,legi debere arbitror,nullus enim eſt bonus ſenſus. Vultq; hic iuriſcōſul.dicere,neq; pacto,neq; ſtipulatione fieri poſſe,vt factū nō ſit factum: quia impoſsibile eſt,& impoſsibiliū nulla eſt obligatio,vnde mirū nō eſt ſi,vt ait hic iuriſconſul.id neq; pacto,neq; ſtipulatione cōprehendi pōt: ita vt actionē vtilem,aut pactū vtile poſsit efficere impoſsibilitate inſpecta & attētа. Diuiditur in duas partes. In prima ponit dictū. In ſcda quæ eſt ibi,qđ enim.limitationē ponit. Sumpta eſt ex.ll. per gl.alleg.cum ſimilibus.

1 No.ergo † neq; per pactum,neq; per ſtipulationē fieri poſſe ꝙ factū non ſit factū, nec per teſtatorem,neq; per legē,ſcđm gl. immo nec per deū qui priuat̃ hoc ſolo, vt facta infecta poſsit facere, ſiue ingenita q̃ produxit: vt hic per Deci.& fuerunt accumulata per Iaſ.& alios in l.j.in.§.ſi vir.ff. de acqui poſ.quia,ſcđm theologos ibi relatos,hoc cōtradictionē implicaret: factū, & non factum, Et deus nō pōt ea quę con-

tradictionem implicant, vt ibi per eos, sed
2 †deus & lex bene possunt per modum & viam fictionis facere pro infectis haberi facta: vt hic per Deci. Iaso. & alios in d. §. si vir. & in l. nõ dubium. C. de legi. Videntur aũt male loqui Deci. & Ias. & alij dicẽ-
3 tes †virginitatem a deo restitui non posse. sequẽtes quod Hiero. dixisse refert, in c. si paulus. xxxij. q. v. audacter inquit, dicam, cum oĩa possit deus: virginẽ suscitare non potest post ruinã. ꝙuis. n. deus nequeat facere quin fuerit corrupta per prędicta, virginitatem tñ potest corruptę restituere, cũ omnia possit. ideo gl. in prin. l. vnicę, C. de rapt. virgi. in verbo nõ potest. ait, ꝙ licet ab hoĩe virginitas ablata restitui non possit, a deo tñ sic. Et dictũ Hierony. aliter intelligi debere dicit Hug. quemadmodũ refert Archi. in d. c. si paulus. Dicebat Hierony. hyperbolice loqui in laudem virginitatis, & illi tex. cõtradicebat. Alij scdm Archi. dicũt, ꝙ duplex est status virginum. s. status integritatis, & status dignitatis: & deus aiunt reparare põt. i. ad statum virginitatis reducere per amotionẽ omnis corruptionis, sed eam reparare nõ potest. i. ad statũ dignitatis virginum reuocare. In hoc enim cõsistit virginũ dignitas, quę nunꝙ corruptę fuerunt. Et hoc nõ põt deus facere, quin corrupta fuerit corrupta. et opi. istã sequi vr̃ gl in d. c. si paulus. alij aliter exponunt: vt ibi per Archi. Ex cõclu. prędicta nõ posse deũ facere quin factum sit factum, infert ad not. qõ. vt per Soci. & Ias. in d. §. si vir. & Corn. in cõsil. clxxxj. lib. j.
4 dicentẽ deum †nõ posse peccare: quia peccatum potius detrahit potẽtię faciendi bonum, vel abstinendi a malo, vnde nõ posse facere quod malũ est, impotentiæ nõ adscribitur: scdm Theologos, vt ibi per eũ: pariter tangentem, an de blasphemia cõdemnari possit ille qui dixit, si sappontasse nostra donna, tu mi renderai quello mi hai tolto, stante statuto ꝙ pro qualibet blasphemia quis tali puniat pœna. Fuit ẽt qui facete dixerit, hoc deũ priuari ne possit secum ad prandiũ maiorem dñm, ꝙ ipse sit, inuitare.
5 Quomodo aũt †per viam fictionis possit fieri, vt facta pro infectis habeant, cum fictio super impossibili nõ cadat, sitq; impossibile: vt hic dicit tex. facta infecta fieri? Rñ. nõ posse legem fingere impossibile in suo genere. vt ꝙ filius sit maior pr̃e, aut ꝙ furiosus cõsentiat. Sed bene fictio legis in eo cadit, quod impossibile est in aliquo indiuiduo, & particulari casu, nõ in suo genere possibile sit. Vñ sæpe lex fingit mortuum viuere: licet hoc sit impossibile quo ad ipsum mortuum, cum tñ possibile sit in genere ꝙ homo similis viueret. Deci. hic. latius Alexan. & alios in d. §. si vir. & ꝑ Bart. & repetẽtes in l. si is qui pro empto-
6 re. ff. de vsuca. Et si opponas iterũ, †ꝙ fictio nõ cadit super his quę meri facti sunt l. in bello. §. factæ. ff. de capti. qui loqui videtur per viam fictionis, ꝙ ius facere nequeat, vt facta pro infectis habeant. ad idẽ l. deniq; ff. ex qui. cau maio. vbi causa facti postliminio non cõtinetur. i. fictio postliminij in eum locum nõ habet: vt ibi per gl. Rñ. ꝙ immo locum habet fictio, etiam in his quæ sunt facti. l. retro. & l. in oĩbus. ff. de capt. & po. reuer. In l. retro. dicit, per fictionem postliminij fingi ab hostibus reuersum semper in ciuitate fuisse: quod esse vel nõ esse i ciuitate, facti proculdubio est. In d. l. in omnibus. l. cornelia fingit eũ, qui apud hostes decessit, præambula hora captiuitatis decessisse, quod facti est. Et vbi inuenitur legem nõ fingere super his quæ facti sunt. Vel est quia cessat æquitas, ex qua inducta est fictio. i. postliminium. ff. de capti. l. deniq;. & §. factæ. supra alle. aut est ex defectu extremorũ l. cũ hæredes. §. j. ff. de acqui. pos. & declarat Bart. in repe. d. l. si is qui pro emptore, in tribus primis oppo. & mod. Perusi. in d. §. si vir. in iij. col.

SVMMARIVM.

1 *Serui quo ad ius ciuile habentur per nullis, etiam in testando ad pias causas.*
2 *Ius ciuile hic quomodo intelligatur.*
3 *Seruitus per quem, & quo iure fuerit introducta.*
4 *Seruorum status quo iure fuit anihilatus.*
5 *Ius naturale duplex.*
6 *Accidentia non faciunt diuersam speciem: sed substantia.*

L. XXXII. Vlpianus.

QVOD attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: nõ tamen & iure naturali: quia qđ ad ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

SVMPTA fuit ex.ll.per glo.alleg. Diuiditur in duas partes. In prima ponit bimembre dictum. In secunda, quae est ibi, quia quod, assignat rationem secudi dicti.

1 No. quantum † attinet ad ius ciuile seruum pro nullo haberi. Seruitus enim de iure ciuili comparatur morti l.seruitutem. infra eod. ideo in personam seruilem ciuilis obligatio non cadit. l.in personam. supra eod. Et a ciuilibus officijs repelluntur serui. l.in omnibus. infra eod. Et a testamenti factione, etiam ad piam causam, licet per ius ciuile ad seruitutis statu redactus quis fuerit: vt per Alexa. in consi. clxxxij. lib. v. & tandem de ipsis seruis idem est iudicium, quod de equis, & asinis: ita Paul. de Cast. in l.omnia. in fin. per illum text. de legatis ij.

2 Gl. hic, iuris † ciuilis appellatione, omne ius praeter naturale intelligit: & consequenter etiam gentium & praetorium comprehendi. Latius tradit Ias. post glo. in l.si id quod. ff. de condi. indeb. declarado qualiter status serui annihilatus est tam de iure ciuili, quam praetorio & gentium secundario. Sed hanc declarationem reprehedit Fortu. Garzia in l.manumissiones. colum. pe. ff. de iusti. & iur. quia iusgentium in iure distinguitur vbiq; a iure ciuili. Pro certo interpraetatio glo. & doct. repugnat verbis nostrae legis loquentis simpliciter de iure ciuili. Non tamen discedo ab eo quod hic dicitur, de iure ciuili circa seruoru statum, locum etiam habere & procedere de iure praetorio ac gentium secundario, vt post alios scribit Ias. in l.si id quod. vbi sequitur & defendit doctrinam Bart. de iure gentium primeuo & secundario. De quo videndum sunt quae scripsi in rubri. supra de orig. iur. quibus adde Aquen. in l.j. in. §. gentium. supra de iustit. & iure. Hinc, inquit, vsque ad legem manumissiones, tractatur de iure gentiu primeuo, quod nihil aliud est quam naturalis instinctus, qui hominibus inest sicut cuilibet animanti. vnde illud iusgentium primeuum recte ius naturale appellatur. in c. ius naturale. distinc. j. sed in lege, ait, manumissiones. vsque ad l. ius ciuile. tractatur de iure gentium, secundario, quod nihil aliud est quam constitutiones, quaedam ab hominibus exigente necessitate & naturali ratione promouete factae, vnde illud appellari potest actiuum, primum vero passiuum. quae differetia & distinctio probatur eodem modo. institu. de iure natura. gen. & ciui. nam in §. ius autem ciuile. de iure gentium primeuo tractatur. postmodum in. §. ius autem gentium. tractatur de iure gentium secundario. ex quibus iuribus apparet seruitutem introductam fuisse de hoc iuregentium secudario, non de primeuo, quod ius naturale appellatur. §. singulorum. insti de rerum diuisio. & post beatum Thomam scribit Cardin. Alex. in c. iusgentium. col. j. dist. j. decreti.

3 Et si dicas, quod † immo seruitus introducta fuit per Noe propter ebrietatem, & sic ante iusgentium secudarium: vt est tex. in c. sexto. die xxxv. distin. ergo est de iuregentium primeuo? Glo. in c. ita quorudam. de iudae. Bartho. Vero. in tract. seruitutu. in prima rub. de serui. perso. & Aque. in d. l. manumissiones. col. ij. dicunt, quod seruitus quaedam est de iure diuino, secundum quod peccans efficitur peccati seruus. capitu. cum redemptor. xij. q. ij. Alia est noui testamenti, per quam in seruitutem redacti sunt iudaei (qui de lege veteri erant) per passionem Christi. c. & si Iudaeos. ad fi. de iudae. Alia ex lege naturae introducta propter ebrietatem, vt praedixi. quae non est proprie seruitus, sed subiectio quaeda, qua insipientes parum quod prudetes, sapietibus prudentibusq; subijciuntur. Quarta seruitus est de iure gentium: de qua loquit tex. l. ex hoc iure. & l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. Quinta est de iure ciuili, de qua in. §. serui. instit. de iure perso. Sexta vltimaq; de iure canonico, de qua in praeallega. c. ita quorudam. Tres primae seruitutum species materiae nostrae no conueniut. tres sequentes in vnam reincidut: & si enim a iure ciuili & canonico certi modi introducti sint per quos seruus quis efficiatur, seruitus tn ipsa semper de iure getium remanet, queadmodum de dominio in dictis legibus dicitur.

4 Secundo not. quod † de iure naturae status seruorum non est annihilatus, cum eo iure omnes homines aequales sint. quae enim naturae sunt, faciunt. & sicut caeteri, qui de iure ciuili caput habent, bibunt scilicet, comedunt, audiut, loquuntur, intelligunt, moriuntur, crescunt & decrescunt. secundum gloss. hic. in fi. Ideo naturalis obligatio in seruum cadit. d. l. si id quod. & scripsimus supra in xxij. regula incip. in personam. i naturali enim iure ex instinctu naturae omnia erant communia, nec secudum tale ius erat dare seruitutem, sed omnium vna erat libertas, c. ius naturale. j. dist. ex quo infert. ibi Cardi. Alexa. quod qui diceret aliquem seruum suum, pro-

bare teneretur, cum iure naturali quilibet liber nascatur.d.l.manumissiones. Fortunius tamen Garzia.in d.l.manumissiones. colum.fina.nec iure,inquit,naturæ omnes homines sunt æquales,quia alij natura prudentes,alij ingenio obtusi, ebetiores alij, quidam pulchri, nonnulli deformes, quidam animo & corpore magni,multi omnino parui. æqualitas ergo referenda est ad ea quæ iuris sunt & acquisibilia, quemadmodum acquirit dominus,ita acquirit seruus: quamuis postea maxime de iure ciuili non ita retineat,l.placet.ff.de acqui. hæ re.l.frater a fratre.ff.de condi.indebi.cum not. Nec credas, inquit Fortu.velle hunc tex. asserere iure naturæ seruum liberum, nam si seruus natus est,liber non est.l.ij.ff. de na.rest.sed hoc dici in naturalibus seruum,ita hominem esse vt liberum.Et ideo si consentit,sic obligari acquirereq;, dum sibi cõsentitur,ac si liber esset:vt dixi.Ius
5 † autem naturale duplex est: vnum quod in homine cadit. aliud quod etiam in brutis cadit.institu.de iure naturali. in princ. cum ibi not.per glo.& docto.& per Cardi. Alex.in c.ius naturale.col.j.dist.j.dum ex illo tex.not.ius naturale semper æquũ, iustumq; esse.quod intelligit de iure naturali in homine,non autem in brutis cadente. Illud enim iustum & æquum dici non potest, quia in brutis iustitia, aut æquitas non cadit:vt per eum.

Tertio not. ibi omnes homines æqua-
6 les sunt de iure naturali. ꝙ † accidentia non faciunt diuersam speciem. hominum enim quidam sunt albi, aliqui nigri, nonnulli magni,plures parui:& tamen omnes homines æquales dicit.accidẽtia ergo prędicta nõ faciunt differre specie:sed differẽtia in substantia illa facit diuersam speciẽ. hoc enim ꝙ homo est animal rationale, a brutis facit nos differre.hoc vero quòd est mortale,ab angelis nos differre:ita Bar.in l.j.in prin.in iij.col.ff.de acquir.poss.facit tex.no.in l.fi.ff.de fun.instr.ꝙ plus & minus nõ faciunt differre specie.de quo text. & dicto.vide Deci.in c.ij.ad fi.de iudi.& in c.cæterum.col.vij.eo.ti.& in c.post cessionem.col.j.de probat. Brun.Astẽ.latius in tract.de augmento fol.iij.& iiij.

SVMMARIVM.

1 *Verbum,potiri,quid significet.*
2 *Actoris causa durior est, quam rei. Intellige vt hic.*
3 *Legitima an sit causa lucratiua.*
Et quid de dote nu.4.
5 *Lucrum quòd defertur per statutum marito vxore decedente,an dicatur lucratiuum vel onerosum: aduentitium, vel profectitium.*

L. XXXIII. Pomponius.

IN EO quod vel is qui petit, vel is a quo petitur lucri potiturus est, durior est causa petitoris.

1 EST autem † potiri,tenere,& quasi in potestate habere. Et cum genitiuo iungitur, vt hoc tex.hinc etiam Salu.Cui fatum foret vrbis potiri. Aliquando est obtinere, & in potestatem vendicare, iungiturq; ablatiuo:vt Cæsar tãdem potitus est Galliã.Et secundum gl.huiusce legis excplificari hæc regula optime potest. in l.fi. C.de rei ven.nõ autem sumitur ex illa lege,quia vt ex inscriptione earũdem.ll.apparet, cõiuncta lectione historiarũ in proposito seruientium, ista antiquior fuit illa. ideo ex ea nõ potuit capi,sed bene ex l.is qui destinauit.ff.de rei ven.&.§.j.l.primę. ff.vti possideris.

2 No.ergo ex ista regula, ꝙ † siue actor, siue reus de lucro tractet, durior est causa petitoris.facit l.fauorabiliores. & in l.pari.infra eo.vbi materiam latius explicabimus.Et intelligas vbi ambo de lucro tractant:sed si actor tractaret de damno euitãdo,conuentus de lucro, fauorabilior esset causa petitoris,& durior causa conuenti.l. non debet.§.in re.cum gl.infra eo.

Ex isto tex.mentionem lucri faciente, occasionem episcopatus Deci.de causa & titulo lucratiuis quędam tetigit. Adde scribentes omnes in l.vnica.C.de impo.lucr. descrip.li.x.vbi est tex.ĩ hac materia principalis. Alex.et Ias.in l.inter stipulantem. in.§.si rem.ff.de verbo.obli.Curt.Seni.in consi.lix.colum.fina.glo.& docto.in l.pe. ff.de condit.ob cau. quæ dicit lucrum esse voluntatem adimplere. Bal.ad fi.l.ij.C.de
3 reuoc.his quæ in frau.credit.dum ait,†legitimam intelligi semper deducto ære alieno:& dici tit.lucratiuum respectu creditorum, vnde concludit, ꝙ obligatio legalis dicitur tit.lucratiuus:& ita cõsuluit Ias.in

cõsi.clxxxj.lib.ij.Est ergo legitima, quota bonorum, non quota hæreditatis.l.papinianus.§.quarta.vbi omnes scribẽtes notant.ff.de inoffi.testa. Alexã.pulchre in l. si.colum.ij.C.de edicto diui.Afflict.in decisione regni clxij.& ccclxxxij.Ias.in auten.nouissima.col.pe.C.de inoffi.testam. Ripa, vbi limi.post Are.in l.j.col.xxviij.
4 nume.158.ff.de vulga. Titulus †vero dotis onerosus dicitur: vt per Deci.in consil. cclx.Omitto plura quæ in proposito dicere possem, cum materia vulgaris sit & cunctis obuia.

Postmodum late tractat hic Deci. nun-
5 quid †lucrum dotis, quod maritus facit ex forma statuti ob mortem vxoris, dicat ex causa lucratiua, vel onerosa, aduẽtitiumq; aut profectitium ? concludens φ quamuis titulus dotis onerosus dicatur, quia pro oneribus matrimonij dos datur, lucrum tamen tale, inspecta causa proxima, dicitur ex causa lucratiua, & aduentitium potius φ profectitium. Contrarium tamen consuluit ipse Deci.in consi.lvij.sed male & cõtra communem, vt ex relatis per ipsummet ibidem liquet, & per Corne.in auctẽ. ex testamento.colum.iiij.C.de collat.vbi respondet motiuis Roma.quibus consultationem suam fundauit Deci.& hãc esse cõmunem opi.testatur Bald.Nouel.in tract. de dote, fol.xxj.in xxxvij speciali, referens sic vidisse cõsultum per alios. Et ideo Deci postmodum opinionem mutauit cõtrarium concludendo, vt hic vides, & in l. j.fol.vlti.C.de secun.nup.& latius in consil.cclx. vbi secundum hanc communem opinionem cõsuluit, secundum quam ego etiam alias cõsultus respondi. Et certe qñ statuta, vt communiter fit, ob mortem uxoris lucrum marito deferrent, somnium videretur dicere, φ acquiratur patri; contra verba & mentem statutorum, & quia vere aduentitium lucrum est.

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio an sit contractus.*
2 *In contractibus primo attenditur quòd actum est, tam expresse, quã tacite nu.3.*
4 *Actum tacite quomodo intelligitur. & nume.5.*
Gl.l.j.§.j.ff.de superfici.ornatur post nu.4
6 *Colonus, qui secundum consuetudinẽ prædia non coluit, tenetur ad interesse.*
Dispositio quelibet recipit interpretationẽ a consuetudine.
7 *In contractibus an consuetudo contrahentis, inde regionis attendantur?*
L. vel vniuersorum.ff.de pignora. actio. ornatur.
8 *Consuetudo ad vitium & peccatum tendens.non valet, neque excusat.*
9 *Cõsuetudo attenditur in socidis animaliũ.*
10 *Notarius, cui commissa fuerunt instrumenta notarij defuncti, quomodo possit extendere instrumentum iuxta consuetudinem.*
11 *In contractibus post consuetudinem regionis quòd minimum est sequimur.*
12 *Consuetudo diuersa probatur per instrumenta diuersi tenoris.*

L. XXXIIII. Vlpianus.

SEMPER in stipulationibus & in cæteris contractibus, id sequimur quod actum est: vnde si non appareat quid actum erit, consequens est vt id sequamur quod in regione in qua id actum est frequentatur. Quid ergo si neq; regionis mos appareat, quia varius fuit: ad id quod minimũ est redigenda summa est.

ISTA lex ponit trimembrem distinctionẽ, ideo põt diuidi in tres partes, prout sunt tria dicta. Scda ibi, vnde. Tertia ibi, quid ergo. Sumitur hæc regula in qualibet sui parte, ex.ll.per glo & Deci.citatis & ex alijs infra allegã. In tex.ibi in stipulationibus, & in cæteris cõtractibus.sti-
1 pulatio †ergo, ut hic ait gl.cõtractus est, large tñ & improprie.& sequũtur cõiter docto.ex quo nõ est obligatorius, nisi ex parte promittentis, per d.l.labeo.§.contractũ. supra ti.proxi.& l.quinta.ff.de verb.obl. vbi contractus ad stipulationem fit æquiparatio.de quo articulo per Ias.in l.stipulationum aliæ.in prin.ff.de verb.ob.& Galiaulam in repe. rub.ff.de verb. oblig.fol. viii.in versi.quinto quæritur.& per Moder.omnes in l.i.ff.si cer.peta.

2 Nota primo, † ꝙ in stipulationibus & cōtractibus potius inspicitur quod actum, ꝗ quod dictum est: vt hic per Deci. mens enim, & voluntas totum faciunt, tam in cō tractibus, ꝗ in vltimis volūtatibus: vt hic & in l.iij.C.de liber. præter. & C. plus valere quod agitur. toto tit. & in.§.disponat. in auct.de nupt. & in l.in conditionibus.in prin.ff.de condi.& demon. cum alijs quæ adduxi in l.semper in obscuris. supra eod.

3 Actum † intelligitur non solum expresse: verum etiam tacite: secundum glo. & Bar. hic Alexan. Are. & alios in locis infra alleg. facit regula.l.cum quid.ff. si cer. peta. ꝙ taciti, & expressi par est virtus: Et licet Deci. hic post Are. procedere id dicat in his quæ sunt de natura cōtractus, & potius ex prouisione legis, ꝗ ex dispositione cōtrahentium de qua nos loquimur. quia tex. ibi dicit, agi intelligitur, & pro cauto habetur: generaliter tamen locum habet tam in contractibus, ꝗ in vltimis voluntatibus: vt ibi per Iaso. & alios. Præterea cū hominum voluntati adeo inseruiat lex, vt testātis voluntas totum faciat, iuribus præalleg. & late diximus in l.semper in obscuris supra eo. quid refert expressa sit vel tacita. dummodo de ea constet & appareat: cū nō referat quid ex equipollentibus fiat l.si mater.C.de instit.& subst. sub condi. fact. sed si non appareret de voluntate, vt quia poenitus in mente retenta fuerit, non attenderetur, verum scripturæ standum esset, vt hic per Dec.

4 Actum † & tacite intelligitur, quod l.ex qualitate rei colligitur. Vnde si tibi librū vendidi florenis decem, non facta declaratione de quibus florenis: hoc discerneretur ex qualitate valoris libri, secūdum glo. hic summe ad multa per Bar. notatam. Subiungentem propterea, ꝙ si vendo tibi talem domum vsque ad talem aliam domū, & dubitetur vtrum dictio vsque, stet inclusiue, & sic comprehendat illam aliā domū: hoc discernetur ex qualitate pretij, & rerum. Similem decisionem ponit Angel. in l.quicquid astringendę.ff.de verbo.oblig. sequitur Alexā. inferens ad alias quæstiones lib.iiij.consi.xxvj.& xcix.colum. ij. & consi xlvij.colum.ij. & lxviij. & cxl. etiam colum.ij.lib.v.& Are.consi.vj.col. iiij.in princi.extollens doctrinam Bar.hic. dicendo, ꝙ in contractibus, licet ex significatu verborum res aliqua comprehenderetur, si tamen pretii qualitate & quantitate attenta, non sit verisimile de ea re partes sensisse, non comprehenditur, Intelligendo vbi verba illa aliquando in alio significatu posita reperiantur, vel posse poni: vt ibi per eum adducentem glo. not. in.§.j.l.j.in verbo, agendo. ff. de superfi. volentem ex quantitate pretij, & mercedis discerni emptorem a conductore, Quam glo. extollere exornareq; posses, ex dictis Roma.in consil.cccxcvj.Ancha.consi. ccccij. Alexan. præallega.consi.xxvj.colū. fin. lib.iiij.& consi.cxx.col.j.volu.ij.& cōsi.xxxix.colum.ij & xlvij.col.ij.& lxviij.in v. volu. Areti.consi.vj.col.iiij.Barba.cōsi.xxxvj. col.iij.lib.ij.& consi.liiij.col ij.volu. iiij. Soci.consi xlvij.colum.iiij.volu.j. & cōsil.cxv.colū.iiij.volu.ij.Iaso. late in l. ex

5 conuentione.C.de pact. Actum † pariter intelligitur, quod ex more regionis, & consuetudinis est: secundum glo. & Bartol. hic. qui pulchra ponit exempla, cuius conclusio no.est dum vult, ꝙ si vendita re mobili ad pondus, aut immobili ad mensuram, inter contrahentes oriatur cōtentio ad quod pondus aut mensuram ponderari mensurarique res debeat, attendenda sit consuetudo. & mensura loci contractus: per hanc regulam & l. si fundus. ff. de euict. sequitur Deci.hic. & in terminis pract. Papien. in lib. in causa venditionis super verbo, perticarum. ad fin. Sed idem pract. in j. lib. in glo. cui coheret. in fin. ab hac opin. recedere videtur, dum post hanc opi. relatam, subiungit alios vero dicere inspici locū illū in quo viget mensura vtilior pro emptore: per l.veteribus, ff.de pact. Alios autem obseruari debere mensuram, quæ sit communior & generalior in vniuersa regione, vt ibi per eum. Alios locum situationis rei, per decisionem Oldra.in consi. clxviij. ad primam. vbi si quis impetrauit sibi conferri beneficium vsque ad certam summā Turonensium paruorum, quęrit an attendi debeat ęstimatio respectu loci factæ gratiæ, vel siti beneficij: & respondet attendi debere ęstimationem loci, vbi situm est beneficium: argu.l.fin.ff.de tritic.& l. vinum. in fin.ff. si cert. petā. ea etiam ratione, quia actus, cuius expeditio in certum locū confertur, in loco illo iuris fictione celebratus censetur l.contraxisse. ff. de actio. & ob ig. refert etiam Alex. in consil. xxxvij. lib. v. quamuis non referat prædictam vltimam rationem Oldra. Sed non est recedēdum a decisione Bar. hic, quæ communiter approbatur: per hanc regulam, & alia iura præalleg. & vltra adducta etiam hic per

Deci.vide Alexã. in dicto conſi.xxxvij. Moder. Aſten.in tractatu de augumento.in vltima conclu.in x. colum. cum ſequenti. in verſic.aliquando vero, & in verſi. & ſi ſit diuerſa conſuetudo.pulchre Soci.in cõſil.xcvj. lib. ij. quod ſecundum ordinem continuatiuum eſt conſil.ccxlvij.

Nec obſt.l.vinum cum ſimil. quia loquitur in moroſo odio ipſius moræ, vt p Moder. Aſten. loco præalleg. Et l. contraxiſſe, per Oldra. alleg. procedit reſpectu fori,reſpectu vero menſuræ per contrahentes ſubintellectæ loquitur regula legis noſtræ cum doctrina Bartol. ſecundum Soci. loco præalleg & propterea Alexan.in cõſi.proxime relato.ſi bene conſideretur recedit a deciſio.Oldra.adherens vlti.doctrinę Bar. hic. Facit etiam ad prædicta text. cum ibi not.per Bartol.& Paul.de Caſt.in l.ſi mer
6 ces.in.§.conductor.ff.loca. De colono† ad intereſſe obligato,ſi debito tempore ſecundum conſuetudinem non coluit, quælibet enim diſpoſitio de mundo interpretationẽ a conſuetudine capit,ſecũdum Inno. Abb. & alios.& probatur in l.quod ſi nolit.in.§. quia aſsidua.ff.de ędil. edic. plura adducit hic remiſsiue Deci. plenius ponit Felyn. in prohem.decret. fol.j. & alia allegaui in repe.l.ſi quis maior.col.x.nume. 72. C. de tranſact. Et ſi dicas iſtud de conſuetudine hic poni tanquam diuerſum a conuentione, vt conſtat ex ordine literę ibi, vnde ſi non apparet. Reſponde,verum eſſe intelligendo de conuentione expreſſa: ſecus in tacita,prout loquimur nos.cum enim vt dixi,omnis diſpoſitio a conſuetudine interprætationem accipiat,ſequitur de neceſsitate voluiſſe partes actum ſecundum conſuetudinẽ facere.ſicque ſcripturam cõfici.
7 Primo tamẽ† inſpici debet mos & cõſuetudo contrahentis,deinde regionis,de qua loquitur regula,ſecundum Deci.hic.& videt tex. in l.hæredes palam in.§.ſed ſi notam. ff.de teſta.& in l.ſi ſeruus plurium. in.§.ſi. vbi Are.not.ff.de leg.j. & ff. de leg. iij. l. nummis.Mihi tamen videtur conſideratione Deci.confundi per hunc text. volentem primo inſpici debere quod actum eſt. ſecundo quod in regione celebrari actus frequentatur:non autem vult deberi conſiderari ſecundo loco conſuetudinem contrahentis. Non obſtant iura præallegata dicentia, ante omnia patriſfa. conſuetudinem, deinde regionis, ſpectari:quia loquũtur in vltimis voluntatibus & in dependentibus a voluntate vnius, in quibus ad declarandum mentem & voluntatem ipſius relinquentis fatemur inſpici debere, primo ipſius legantis conſuetudinem. & idem quando agitur de interpætando mandatum ab alio datum:quia intelligitur ſecundum conſuetudinem ipſius mandantis, vel poteſtatem aliquam dantis. l. vel vniuerſorum.ff.de pig.act.Sed nos hic loquimur in contractibus,qui dependent a voluntate duorum, & in quibus interpretatio fit contra proferentem.l.veteribus.ff.de pact. In his terminis intelligo procedere quod hic dicitur.vt primo quod actum eſt,deinde quod in regione frequentatur inſpici debeat:& hãc opin.tenere videtur Curt. poſt Seueri.ab eo allegatum in tract. de conſue. in xij.quæſt.in iiij. colum. licet de prædictis mentionem non faciat,nec Deci. Et ad l.vel vniuerſorum,declarando,ampliando, & limitando,plura ponunt Roma. in conſil.xciiij.colum.fin Are.conſi.xj.ad fin.& conſi.clx.colum.ij.& in l.ſi procurator. in ſi.C.de procur.Barba.cõſi.xviij.col.j.volu.ij.Deci.conſi.clxxv.col.v.Cur. in pręalleg.tract.de conſuet fol.xviij.colũ.ij. in ver.ſecũdo lim.& in xij.q.& fol.xxj. col. iiij.in ver.quarto limita.& in d q.xij.tangit,an talis conſuetudo debeat eſſe pręſcripta.Et ponit caſum in quo non inſpicitur conſuetudo loci,vel regionis actus celebrati:ſed conuerſationis diſponentis, vt in teſtante: quia inſpicitur potius conſuetudo loci vbi verſatus eſt, q̃ vbi teſtatur, per iura præalleg. vt ibi per eum poſt Corne.
8 Conſuetudo tamen† reproba ad vitium & peccatum tendens, attendenda non eſſet, nec valeret, neque excuſaret, exempli gratia,ſi conſuetudo eſſet extrahendi capitale de primis fructibus animalium ſocidæ ſeu ſocietatis:illicita enim eſt: vt habetur in ſumma Angel. in verbo ſocietas. el.ij. in.§.iij. aut ſi conſuetudo diſponeret capitale ſaluum eſſe debere, & q periculum ſit recipientis: vt per Socin. in conſil.
9 cxvi.volu.ii. & in† dictis ſocidis animalium valent conſuetudines. Angel.in tract. ſocietatum.ad ſi.probaturque in l.ſi paſcẽda.C.de pac.arguendo de pacto ad conſuetudinem:quod arg.tenet.l. non impoſsibile.ff. de pact. ſocietaſque ſecundum conſuetudinem contracta videtur.§.quia aſsidua .cum alijs ſupra alleg. ideo cum in his partibns ad triennium communiter dentur ſocida, ſi ſimpliciter & ſine præfinitione temporis data fuerint, ſubintrat conſuetudo declarans cenſeri data ad triennium.

Et inquantum Deci. hic circa fin. commē-
10 ti concludit post Alexan. ꝙ † tabellio, cui fuerunt commissæ rogationes & instrumē ta notarij defuncti, possit extendere instrumentum secundum consuetudinem loci cō tractus: vide in hoc articulo Felyn. melius declarantem, & distinguentem, in capitu. cum P. tabellio. in vi. quæstio. de fide instru.

11 Secundo no. ex isto text. ꝙ † si de more regionis non appareat, quia varius fuit, ad minimum redigi summa debet, quodq; minimum est sequimur, declarando, vt late scripsi in l. semper in obscuris supra eo.

Sed opponitur, quia si mos varius fuit, & consuetudo attendi debet vltima, nō cō siderata aliqua præscriptione. §. j. l. mella. ff. de alimen. & ciba. leg. siue loquamur de cō suetudine patrisfa. quæ dicitur consuetudo non solennis, nec præscripta, siue loquamur de consuetudine regionis solenni: vt per Areti. in d. l. si seruus. in. §. fin. & Curt. in præalleg. tracta. de consuetu. fol. xxi. colū. j. versic. secunda sit conclusio. & colū. iiii. versic. quarto limita. cum aliis quæ adduxi ad declarationem & intelligentiam. d. §. sed si alimenta. in repetit. l. diem functo. in primo not. in xiiii. colum. ff. de offic. asses. Quibus adde etiam Pau. de Cast. in consi. cxcvi. vt plene, colum. fin. in antiquis. vbi ponit, ꝙ si homines talis loci ius habent depascendi in tali fundo, secundum quod soliti sunt: hoc de vltima consuetudine intelligitur, verificanturque verba illa soliti sunt, in facto per triennium, vel etiā per annum, licet verbum consuetum, pro sui verificatione decennium requirat: vt ibi per eum. quomodo ergo possibile est apparere de more quando varius fuit. Dici potest hunc tex. loqui de more & consuetudine regionis, in qua adeo varii actus fuere, vt de aliqua solenni consuetudine prima vltimave, prout hic exigitur, constare non possit: ideo ad minimū, vt hic dicitur, tunc redigenda summa est. Et in practica no. diligenter sunt dicta Bar. hic in fin. con-
12 cludentis † constare ex productione instrumentorum diuersi tenoris de more vario, & consuetudine diuersa apparere. hinc scribit Alexand. in consi. cxxvii. viso instrumento. ad fin. in v. volu., ꝙ si in aliquibus instrumentis apposita reperiatur aliqua clausula, in aliis vero non, iuri communi tunc standum sit. & sequitur Curt. alia adducens in tract. de consuet. fol. xxi. colū. i. ver. secunda sit conclusio.

SVMMARIVM.

1 *Resolutio actus eius est naturæ, cuius est productio.*

2 *Testamentum solenniter factum cum quot testibus reuocetur.*

L. milites. §. veteranus. ff. de mili. testa. ornatur.

3 *Missio in possess. est mixti Imperij: pariter & reuocatio.*

4 *Cōdēnare et absoluere, delegare et reuocare delegationē, an sint eiusdē iurisdictionis.*

5 *Acquisitio et amissio possess. an procedāt a pari.*

6 *Lagatum ex forma statuti potest probari per duos testes: idē in reuocatione legati.*

7 *Hæc regula quando non procedat. & numero. 9. & 10.*

8 *Matrimonium & alia spiritualia facilius construuntur, quam destruuntur.*

11 *Regulæ istius tituli procedunt secundum communiter accidentia.*

L. XXXV. Vulpianus.

NIHIL tā naturale est, quā eodē genere quodque dissoluere, quo colligatum est. Ideo verborū obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio, contrario consensu dissoluitur.

PONITVR ista regula, et in c. i. de reg. iur. in antiqs. in l. prout quisq;. ff. de solu. et in l. fere qbuscūq; īfra eo. & ī aliis iuribus tā per glo. hic. ꝙ in d. c. i. adductis: a qbus sumit ista regula. Quę diuidit in duas partes. In prima ponit dictū. In scda quę est ibi, ideo, duobus modis exēplificat. Plura alia similia ponūt gl. ī locis palleg. Dec. hic & Mod. Asten. in trac. de forma. fol. xci. ī artic. quas res, psonas, & quos actus cōprehēdat. in ver. adeptio et totalis. Ias. in l. omniū. in v. no. C. de testa. & in rub. ff. de acq.
1 pos. vbi etiam ponunt. ꝙ † reuocatio & resolutio actus eius est naturę, cuius est concessio & productio: & ꝙ eadem solennitas quæ requiritur in conficiendo actum, requiritur etiā in dissoluendo. vnumquodque enim eo vinculo dissoluitur, quo ligatur vt diximus. Testamētū † itaq; in præsentia
2

septem testium factum: vt hic inquit Deci. & Iaso. in consi. infra alleg. non reuocatur cum duobus testibus, sed requiruntur septem l. hæredes palam. §. si quid post. cum glo. in ver. mutare. ff. de testa. & glos. in l. cum proponeretur. ff. de leg. ij. plene ponũt Mod. Perus. in rub. ff. de acqui. pos. Immo nec cum septem, si testator diceret se reuocare dictum eius testamentũ, aut nolle valere. §. ex eo solo. instit. quibus mod. test. infir. oportet enim q̃ dicat nolle valere, aut reuocare, eo quia vult & intẽdit intestatus decedere l. milites. i. §. veteranus. ff. de mil. testa. l. si iure. ff. de leg. iij. vbi Bar. rationẽ pulchre assignat: & late tractat. Alexan. in consi. ciiij. col. fi. lib. ij. & consi. xxx colũ. fi. lib. iij. Barb. consi. xxxix. & lx. colũ. x. & seq. vol. ij. & xxxix. volu. iii. Corn. Roma. & alij scribentes in l. sancimus. C. de

3 testa. Ias. in consi. cxlij. lib. iiij. Et † quẽadmodum missio in poss. mixti imperii est. l. ea quæ. ff. ad municipal. l. iubere. ff. de iurisd. omn. iud. eodẽ modo reuocatio missionis in possessionem mixti imperij erit. §. si forte. ad fi. cum glo. iiij. ff. de damno infec. vt in d. l. iubere. Paul. de Cast. & Ias. & Deci. volunt allegantes Bal. in l. iudex. C. cõmu. epist. per illum tex. vbi missio in poss. & ipsius missionis reuocatio procedunt a pari. Absolutio similiter & cõdemnatio in eadem specie iurisdictionis sunt. secundum Bald. & ibi pleniusque in sequenti regula, nemo qui condemnare. Deci. tradit.

Hinc Iaso. in l. imperium. colũ. vj. circa diffinitionẽ meri ĩperii. post Bal. & Gulr.

4 de Cun. firmat, † q̃ sicut condemnare delinquentes est meri imperij: ita absoluere a pœna delicti meri erit imperij. Pariter vt delegatio iurisdictionis est: ita reuocatio delegati. glo. c. si delegatus. in verbo reuocandũ. de offi. deleg. in vj. secundum Seueri. Rimin. Aquen. & alios in d. l. imperiũ.

5 in primis chartis. Et cum † quibus modis acquirimus, eisdem in cõtrariũ actis amittimus, vt igitur nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua vtrunque in contrariũ actũ est, vt dicit not. tex. in d. l. fere. & in l. quẽadmodum. ff. de acquir. pos. & in. §. in amittenda. l. iii. eo. tit. Quod procedit si a corpore incipias, sed si incipias ab animo, is solus sufficit. glo. in d. l. fere. Abba. in d. c. j. Arc. Soci. & alii in d. l. quemadmodum. & in d. §. in amittenda. rationem ibi adducũt.

Hinc etiam est, q̃ sicuti disponitur in l. fin. C. de fideicom. per iuramentum hæredis probari posse, an legatum factum fuerit, vbi a principio negatur factum: ita per iuramentum ipsius legatarij probari poterit, an reuocatum fuerit, quando a principio negauit reuocationem legati. Bald. ibi

6 in vlti. col. Iterũ ex hoc inferens † q̃ disponente statuto posse per duos testes legatũ probari: similiter reuocatio vel error eiusdẽ legati probari poterit: vt Hercul. Perus. latius prosequitur in rubri. de acquir. poss. colum. iij. per hanc regulã, & aliam de contrariis, quorum eadẽ est disciplina: vt scripsi in l. secundum naturam supra eo. Faciũt etiam ista ad quęstionẽ, factum fuit per inferiores statutum, & confirmatum per superiorem, vtrum in cassatione & reuocatione necessarius erit ipsius superioris consensus? Vide late Crotum in c. i. col. iii. de consti. in vj.

Limitantur prædicta vt procedant, vbi in confectione actus de necessitate aliquid requiritur, vt pariter in reuocatione adhi-

7 beri debeat: † secus si ex abũdanti aliqua solennitas adhibita fuerit. quia non est necessaria in reuocatione: propterea in confectione testamenti adhibiti fuerint decẽ testes, non erunt tot necessarii in reuocatione, sed sufficient septem, vt hic per Deci. et per Arc. in d. l. hęredes palam in. §. si quid post. ff. de testa. & Moder. Asten. in tract. de forma. loco prealleg. faciunt plura quæ scribit Crotus, loco proxime allega.

8 Præsens † regula cum præalleg. non procedit in matrimonio, quod solo consensu contrahitur, & tamen per contrarium consensum non dissoluitur, vt hic per Deci. prius per glo. in d. c. i. de reg. iur. Est enim maximum sacramentum, & postq̃ contractũ est, illius dissolutio in potestate hominum non est, vt per Abba. in d. c. i. idemq; est in baptismo, ordine, & omnibus aliis spiritualibus in quibus character imprimitur, vt hic per Deci. in fi. & Abb. post glo. loco

9 prealleg. Item † fallit in delictis, in quibus non liberatur delinquens per contraria delicta, secundum glo. in d. l. fere. Considera quomodo talis contrarietas possit in delictis cadere, quia si vna pars delictum continet, contraria non continebit delictũ, cum contrariorum contraria sit natura, vt

10 diximus supra. Item † non procedit hæc regula in acquisitione & repudiatione bono. poss. quorum primum exigit decretum vel præsentiam iudicis l. fi. C. qui admit. secundum not. l. vnica. C. quando non petpar, Sed quicqdid cõtra Ias. dicat ibi Deci.

ad fi.rub.prædicta non refragantur huic regulæ, quę loquitur de dissolutione rei iam ligatæ:sed vbi bon.pos.non fuit cum decreto, vel præsentia iudicis acquisita, vana est dubitatio ex hac regula sumpta, cur sine præsentia ipsius iudicis repudiari possit. Et si vis scire rationem diuersitatis inter prædicta, vide Curt.in d.l.vnica.col.ij.

Postremo not. est secundum glo. hic &
21 in d.l.fere, has † regulas procedere, secundū communiter accidentia: & quia modus iste dissoluendi magis naturalis est, quando eo modo, quo inducitur, tollitur: tamen & dissolui etiam alijs modis potest: vt per easdē glo. ideo iurisconsul.in d.l.fere. vtitur temperamento illo fere. Facit ēt pro declaratione regulę quod scribit Soci.in l.singularia. in ij.col.ff.si cer.pet.& quæ scripsi in repeti.l.ij.nu 15.C.de pact. inter empt. & ven.

SVMMARIVM.

1 *Quod quis cēsetur in culpa, si se immisceat rei ad se non pertinenti.*

2 *Confessor ignorans, male facit confiteri.*

3 *Culpabilis non excusatur dicendo se iocose fecisse. Nisi adsit consuetudo.*

L. XXXVI. Pomponius.

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

Est clara. & ponitur pariter in c. non est sine culpa. de reg.iur.lib.vj. vbi glossator melius q̄ hic declarauit, inferendo ad nonnulla quæ hic transcripsit Deci. soluēs contraria.ibi per glo.formata, ponderādo naturam verbi, pertinere: vt glo. præalleg.
1 Censetur † quis itaque in culpa, si se immisceat rei ad se non pertinenti, siue ad eum non pertineat ratione modi: vt in c. ad audientiam.de homi. siue ratione facti. vt in c.continebatur.eo.titu.vt per Ioan. Mon. Ioan.And.& Phil.Fran.in d.c.nō est. Ideo
2 † male facit confessor ignorans audiendo confessionem proximi. cap.j. & sequen. xxxviij.distin.& Ozias rex, quia in tēplo incensum offerre voluit, lepra percussus fuit.2.Paralip.26.& ideo cecus non iudi-
3 cat de colore. Nec † excusaretur talis culpabilis volens dicere se iocose fecisse. c.j. de præsumpt.tradit Paris.in consi.xxj.col.fi. lib.iiii. Consuetudine tamen excluditur talis culpa.l.pignus.C.de pign act.l. quid sit fugitiuus.in.§.apud labeonem.ff. de ædil. edi.l.ij.ff.ad maced. Ludo.Gozadin. in cōsil.lxiij. colum.iii. Ea vero tantum, quæ immediate a culpa nostra descendunt, imputari nobis possunt. Abb.in c.quia diuersitatem, de conces. præben. Ludo. Gozadin. in consi.xxvij.colum.iiij. Et istā regulam inducit ad duas quęstiones. Ioan. And. in d.c.non est.in mercur. de clerico coram seculari iudice in causa sanguinis patrocinante, vt secuta morte irregularitatem incurrat. Et testis, qui nō iuratus testimonium tulit, vt pœna falsi teneatur.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula an procedat quando quis non potest condemnare ex defectu iurisdictionis.*

2 *Negatiua præposita verbo, potest, necessitatem præcisam inducit.*

3 *In materia correctoria ablata potestate cōdemnandi, non adimitur potestas absoluendi.*

4 *Hæc regula limitatur. & nu. 5.6.*

L. XXXVII. Vulpianus.

Nemo, qui condemnare non potest, absoluere potest.

Condemnatio igitur & absolutio a pari procedunt: & qui non potest condemnare, nō potest etiam absoluere. Ad idē tex.in l.solet.ff.de offi. procon. & leg. & in l.iii. vbi late Iaso.ff.de re iud.& in c. nō potest, vbi Felyn.tradit, etiam de re iudi. Are.Soci.& alij in rub.ff.de acquir.pos.& Socin.in consi.cxx.colum.iii.lib.i. facit regula iij. supra eod. cum his quæ ibi diximus de natura oppositorum, & correlatiuorum.
1 Hæc regula de plano procedit † quando est defectus iurisdictionis: quia cum absolutio & condemnatio sint in eadem specie iurisdictionis, mirum non est si primū non potens, non possit etiam secundum. vt hic per Deci. post glo.tenentem, q̄ hoc modo intelligendo præsens regula nū in genere intelligendo præsens regula nū in genere intelligendo quam fallit. Istum intellectum ad hanc legem posuere etiam Old.& Alberi.de Rosa.in d.l.iij. vt ibi in vltima colum. Ias. re-

fert dicens aduertendum, quia in hac regula iurisconsultus ait, nemo qui condemnare non potest, absoluere potest. & sic, qui nõ habet potestatem, & iurisdictionem: secundũ Oldr. & Alber. cũ iurisdictio sit potestas de publico introducta, vt per eos. Cõfirmo,
2 quia † negatiua prçposita verbo põt, necessitatẽ prçcisam inducit, & remouet omnem potẽtiam ab actu. c. i. cũ ibi not. per Alb. ĩ vlti. not. de cau. pos. & proprie. tradit Iaso. in l. gallus. in prin. in gl. posse. ff. de lib & posth. Sed intelligẽtia ista mihi non placet. quia de indubitabili esset. si. n. intelligeremus in nõ habẽte potestatẽ, & iurisdictionẽ, q̃ talis cõdemnare nõ posset nec absoluere, cui hoc dubium esset: certe nulli. Casum igitur ponerẽ in iudice ad certũ genus causarũ deputato ea lege a principio, ne in talibus causis cõdemnare possit, pro certo in illis nec absoluere poterit per hanc regulã. eius est. n. absoluere, cuius condemnare. c. verbum dei. de pœnit. dist. j.

Limitatur regula prçdicta nõ posse absoluere, qui cõdemnare non põt, pluribus
3 modis. Et primo † q̃n ius vtraque potestatẽ vni dat, inde ius nouũ correctoriũ eidem condemnãdi potestatẽ aufert absque certa solẽnitate: remanet. n. potestas absoluendi incorrecta. gl. est sing. in cle. j. in verbo eos de hçret. approbatam ibi per Car. & Imol. Hanc lim. sequit᷑ Gemi. in c. inferior. colũ. fi. xxj. dist. Fely. tñ in d. c. nõ põt. colũ. i. post Anch. Are. & Soci. ibi relatos. Contrariũ tenet. Ias. late disputat articulũ in d. l. iij. tandẽ sequitur opi. illius glos. in casu suo: quia sic intelligendo reducimur ad ius primeuũ quantũ ad absolutionem: de facili enim quælibet res ad sui primã naturã reuertit᷑, quia in istis correlatiuis est diuersa ratio, fauorabiliores. n. sumus reis q̃ actoribus, sicq; proniores ad absoluendũ q̃ ad condemnañ. hanc opin. sequitur hic Deci. Card. vero Alex. in d. c. inferior. co. fi. dicit glo. illã saluari in casu suo, specialeq; esse in inquisitione hçresis, vt licet inquisitor sine episcopo cõdemnare nõ possit, absoluere tñ valeat, fauore absolutionis in tã periculosa materia, vt est cõdemnatio de hçresi grauissimas pœnas secũ trahẽte. hocque se ntit ibi tex. qui venit tẽperando seuitiã inquisitorum principaliter, licet dicat etiã de ordinarijs & eorũ seuitiam moderetur. sicque cle. illa cũ glo. secundum Card. ponit specialẽ casum, per quem non receditur a regula. Ex quibus patet glo. prçalleg. in casu suo cõiter approbatã esse, & pariter limit, modo prçdicto recteq; intelligẽdo,

4 Fallit scdo regula † in habẽte potestatem absoluendi ex priuilegio, quia talis ligare nequit. vnde legatus qui nõ subditos absoluit. c. pe. de offic. leg. eosdẽ non excõicat. c. ij. de sent. excõ. in vj. Et prior hierosolimitani ordinis ex priuilegio generalẽ absolue re põt, nõ tñ excõicare: vt per Fely. in d. c. nõ põt. & Car. Alex. i d. c. inferior. col. fi.
5 Tertio limita † vbi sublata esset absoluẽdi potestas, quia remaneret potestas condemnandi iam concessa: vt hic per Dec. ad fin. saluantẽ isto casu opi. Petri de Ancha. Are. & Soci. Quç cõsideratio non subsistit. nõ enim ipsi in his terminis loquuntur: in se tamen bona est.
6 Quarto limitatur in † iudice laico, qui solus potest clericum absoluere a delicto seculari, & tamẽ solus sine episcopo condemnare non potest, immo debet ad episcopum remittere. §. illud palam. cum glos. in auct. vt cler. apud propr. episcopos. & in auct. clericus. C. de epis. & cler. sequitur Iaso. in d. l. iij. col. j. Sed miror quia iura illa hodie correcta sunt tam per iura cano. q̃ per iura ciuilia: cũ laicus clericũ non iudicet. auct. statuimus. C. de epis. & cler. c. ij. & iij. cum simil. de foro cõpet. & in c. ecclesia sanctç Mariç. cum ibi not. de consti. & consuluit Deci. in consi. dcc.

SVMMARIVM.

1 *Nemo iure naturæ cum alterius detrimẽto locupletior fieri debet.*
2 *L. si negotia. ff. de nego. gest. quãdo pcedat.*

L. XXXVIII. Põponius.

SICVTI pœna, ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrũ facere, si quid ex ea re ad eum peruenisset.

SVMITVR hçc regula. ex ll. per glo. alleg. clara est, & in naturali ratione fundata, ne ex eodẽ facto lucrũ habeat, qui damnũ nõ sentit, nec sentire põt l. secundũ naturã supra eo. vbi plura ĩ proposito seruiẽtia scripsimus. materiã autem istius regulç plenius tractãt glo. Bald. & alij scribẽtes in l. vnica. C. ne ex delic. defunc. Deci. in l. pupillũ. in. §. in heredes. infra eo. Et quædam similia in quibus locupletior factus obligatur, quãuis alias nõ teneat᷑, congerit hic
1 Deci. & sunt fundata in iure naturç, † nemínẽ cũ alterius detrimẽto locupletiorẽ fieri debere, volẽte. ff. de cõdit. indeb. l. nã hoc

natura.& infra eo.ti.l.iure naturę. & c. locupletari.de reg.iur. in vj. in quibus locis glo.& doct.plenius tractant, Facit ēt text. not.in l.j.ad fin.ff.depos. & latius videbimus in d.l.iure naturę. vbi Deci.repetit in effectu quę hic dixit. At in l. si negotia.ff.
2 de neg.gest.vbi ex†actu,quo damnū sentire nō cogitur,lucrari quis potest: cōtingit illud secundum Deci.propter culpā eius,q insolita aggressus est negotia,quod tempe-rabis, secundū quod ad finē subiungit ibi iurisconsultus, & ad illius legis declarationē,vltra quæ ibi scribit Paul. de Cast. vide Curt.Iun.in consi.xix.

SVMMARIVM.

1 *Metus quid sit.*
2 *Metus debet in constantem cadere: & quomodo intelligitur.*
3 *Timor grauaminis idem operatur, per grauamen ipsum.*
4 *Cōminatio principis an iustū metū causet.*
5 *Metus quomodo probetur. Et an protestatio sit necessaria.nu 6.*
7 *Protestatio, si clandestine facta sit, prodest.*
8 *Protestatio. effectū appellatiōis secū trahit.*
9 *Protestatio necessaria nō ē sed vtilis, et n.10*
11 *Protestatio in notorijs non requiritur. Et quid si impedimentum peruenit facto iudicis nu.12.13.*
14 *Metus quomodo & qualiter purgetur.*
15 *Pro facto qaando habeatur, quod factum non fuit per metum.*

L. XXXIX. Pomponius.

IN omnibus causis pro facto accipitur id, in quo quis alium perhorrescit, quominus fiat.

SVMITVR & hæc ex.ll.per gl.alleg. quæ plures concordantes citat. & est clara.Deci.hic per quatuor quęstiones examinat materiā metus,q licet trita amplaq; sit. vtilis tñ est in actu practico. quā quidē materiā vltra ea quę doc.scribūt in titu.ff.qd met.cau.& C.de his qui per metū non appel.& in l.interpositas.C.de trāsac.& in c. fi.de appel.examināt Spec.in tit.qd metus cau. Areti.& Iaso.in.§.quadrupli.instit.de actio.plene Vitalis de Camb.in trac.clausu.i clausula nō vi,nō metu.fol.lvi.cū seq. docētes ēt practicā & miror φ de illis.De-
1 ci.hic nullā fecerit mētionē. Est aūt†metus, (vt a diffinitione ,pficiscatur disputatio) instātis periculi,vel futuri causa,mētis trepidatio.l.j.ff.qd met.cau.alias diffinitiones ponit Bal.in.c.i.col.iii.qui feu.da.pos. vt aūt ibi est tex.quod metus causa gestū erit ꝑtor ratū nō habet,q verba,scdm Bal. in rub.de contro.inuest.ad fi.in ore prætoris per spiritū sanctū posita fuere.

Circa primū articulū tactū a Deci. qua-lis metus requiratur: vera est & cōis doct.
2 conclusio.†φ iustus & ,pbabilis esse debet,in cōstātē virū cadēs,iuribus per eū allegatis.cōsiderādo metū scdm qualitatē & conditionē personę metū passę, siue masculus sit,siue fœmina:vt post Inno.hic tradit Deci.& in c.fi.col.fi.de appel.& in c.cau-
3 sam matrimonij.col.j.de offi. deleg.†ideq; operat' timor grauaminis , qd grauamē ipsum c.j.in verbo timētes.de dilat. Cors. in suis sing.in verbo metus. & similiter idem operat' metus pestis, vel belli.qd pestis, vel bellū ipsum.l.ij.cū not. C.de trāsact. maxime in exactione vectigaliū: vt pulchre per Ciceronē in principio orationū suarum, In quo aūt differunt metus a vi.hr̄ in summa Ang.in verbo metus & p Ias.in l.pacta nouissima.col.pe.C.de pact.De veritate illationū Decij.vide eundem in cōsi. xcij. & ccxix.& Vitalē loco præalleg.vbi latius, q̄ hic faciat Dec.tractat de timore excōicationis, an & qñ iustū metum causet. Et an
4 †cōminatio indignationis principis inducat iustū metū.ponit Fulg.in cōsi. cxcj.
5 Circa scdm articulū†qualiter metus deducat',articuletur, & ,pbetur: latius tradūt Ang.& Ias.palleg.& scribētes in d.l.interpositas, Deciusq; in d.c. cām matrimonij, & in c.fi.de appel.& in cōsi ccxix. cōcludētes cōiter φ sola pñtia patris, mariti, fidemiliū vt personarū iustū metū non causat sufficiētē ad rescindēdū actū,seu matrimoniū carnale,vel spirituale,nisi de minis ꝑcedētibus ,pbet'.Et no.cautelā tradūt,quę in actu practico sępe seruat', vt iudicis & consanguineorū adhibeatur ꝑsentia quę cessare facit omnē suspicionē fraudis,& metus.

Tertius articulus est de ,ptestatione, an
6 †sit necessaria: Dec.cōcludit φ nō:metus tñ probationem ex tali protestatione coadiuuari dicēs,de quo per eundem in d. c.fi. col.pe.& in cōsi.ccxix.col.jj.Bar.& scribentes in l.de pupillo.in.§.si quis ipsi prętori.ff.de nou.oper.nūc.Ripam in c.cū M. Ferrarien.nu.92.& seq. de cōstit. vbi con-

cludit metum aliter probari debere, q̃ per
protestationem:nisi in dependentibus a vo
luntate solius protestantis, vel quando fit
in præsentia partis non contradicentis: &
ꝙ si probetur metus,sine protestatione ir-
ritabitur actus.l.j.& toto titu.ff. quod me-
tus causa.& c.ad audientiam. etiam quod
7 met.cau. Et † talis protestatio,quamuis clã
destine facta,prodest contra inferentẽ me-
tum,vel causam præstantem.non in præiu
dicium tertij.c.j.cum not.quod metus cau-
sa.Deci.hic.& Vitalis loco præalleg. de
quo articulo. vide Alexan. in.§.duo fra-
tres.colum.xxviii.ver.sed iuxta.& consi.
clxxvij.col.pe.lib.ij. omnes scribentes in
l.qui in aliena.in.§.celsus.ff.de acquir hæ-
re.Soci.consi.cclxiij.art iij.lib.ii. Deci.in
d.c.causam matrimonii.& consi.lxiii. col.
ii.& consi.ccxix.col.ij.Rip. in repe. d. c.
cum M.col.lij.cum seq.Curt.Iun. in cõsi.
cxxvi.& dicit not. Bald. in l ii. C.de his
8 qui per met.iud.non appel.ꝙ † si facta pro
testatione de appel.non interposita propter
metum iudicis cesset timor infra decẽ dies,
iterum appellare non erit necessariũ: quia
protestatio effectum appellationis secum
traxit,ideo eam geminare non oportet.cau
te tamen facit appellando, quia sic facien-
do non tenetur metum probare:secus si pro
testatus fuerit,nam in processu causæ me-
tus probandus erit,aut ex euidentibus de-
monstrationibus,vel ex perspicuis signis,
vt in l.dolum.C.de dolo. sequitur Perusi.
in d.c.fi.col.v.& Fely. in c. ex transmissa.
col. ii.de præscrip.

9 In alia vero materia, an † protestatio sit
necessaria,vbi aliquis impeditus est actum
in termino facere: videtur ꝙ sic, per text.
in d.c.fi.in ver.contestatione facta. & in l.
fi.C.de his qui per met.iud.non appel.cum
similibus,quæ protestationem requirere vi
dentur.Quicquid glo.hic dixerit Dec.cõ-
cludit protestationem vtilem esse, sed non
necessariam.idem asserit tenere in d.c.fina.
vbi tamẽ necessariam dicit, quando facto
iudicis qui impeditus esset. Balb. in tract.
præscript.fol.lxvi.in versic.tertius casus.
post Inno.concludit,ꝙ non sufficit proba-
re impedimentum, nisi probetur ꝙ ipsum
impedimentum fuit causa non agendi, in
quo vtilis est protestatio,non ergo necessa-
ria.De hoc not.art.vide Abb. & Felyn.in
præalleg.c.ex trãsmissa.scribentes in l. fi.
.§.illud.per illum tex.C.de tempor.appel.
Barba.in c.plerunque.colum.vj. de reseri.
Iaso.in l. properandum,in.§. sinautẽ vtra-
que.C.de iud.Perusi.in d.c.fin.& in c. ex
ratione.colum.iiij. de appel. Afflictum in
decis.regni.50.Deci.consi.cclvi.Paris. in
d.c.ex transmissa.col.iii.& sequẽ.Moder.
repet.in.§.morte.col.lxv.cum seq. & late
Ripam in tract.de peste. fol xxviii. in sex-
to dubio. Resolutio præalleg. scribentium
10 communis est, † ꝙ protestatio non sit ne-
cessaria,sed vtilis:per l.ii.ff.si quis caut.&
.§.dies.l.i.ff.quãdo app.sit. l.j.§.si reus.ff.
de eo per quem fac.erit.& l arbiter si calẽ
dis.ff. de arbit. requiritur enim solum ad
ostendendum ꝙ animus impediti erat actũ
perficere si potuisset. Vnde si alio modo q̃
per protestationem constare possit de tali
animo satis est: qa non refert quid ex ęqui-
pollentibus fiat.c.in his.de verbo. sig. l. si
mater.C.de insti.& substi. sub condi. fact.
dummodo igitur de impedimento & dili-
gentia aliter constare possit,satis est. Sed
11 quando † impedimentum notorium fuit &
nihil profuisset diligentia,.vt quando sem-
per viguit bellum,aut notoria pestilentia
& ius non reddebatur,nec agitur de cõsti-
tuendo aduersarium in mora,sed de se excu
sando a negligentia petendi, non est opus
diligentia neque protestatione:quia nõ te-
netur quis facere,quod factum non releuat
l.fina.ff.quis ordo in bono. pos. fer.

Maior contrarietas,quæ sit inter docto.
12 in materia ista, est quando † impedimentũ
prouenit facto iudicis:quia plures sunt te-
nentes requiri hoc casu protestationem: vt
per Fely.& Paris.præalleg. Communis ta-
men doc.opinio videtur esse in oppo. per
iura pręalleg.vt per Deci. hic & in consil.
cclvi.& Ripam loco præalleg.vbi cõmu
nem conclu. ꝙ impeditus facere actum in
termino excusetur quamuis de impedimẽ-
to non fuerit protestatus, ita ꝙ protestatio
13 non sit necessaria: fallentiam ponit † quan-
do impeditus actum facere vellet alio in
loco,& coram aliis personis, q̃ coram il-
lis coram quibus tenebatur,protestari, tũc
debet,ꝙ ibi & coram illis personis actum
facit,quia impeditur coram personis & in
loco a iure deputato actum ipsum expedi-
re:ita procedit tex.d.c.fin. & d.l.fi. Ratio
fallentiæ est,quia cum actus talis fieri pos-
sit & pro libito voluntatis, & ex necessi-
tate impedimenti.Item ex diuersis causis,
& ad diuersos fines, requiritur protestatio
animi declaratoria: vt sciatur ꝙ ex necessi
tate & ad effectum certum actus ipse expe
ditur: vt in d.l.fi.dicitur. Et prædictę opi-
nioni adhęreo, nihilominus ante factum
laudarem

laudarem ad euitandum opi. doc. fieri solēnē protestationē de impedimento, quodq; per eum non stetit nec stat. Et fieri debet tempore congruo, ac publice, & impedimenti causam continere: vt post Perusi. tradit Fely. in d. c. ex transmissa. col. iij. in fin. & vt dicit Abb. in d. c. plerunq; diligētia probabitur p protestationem, Et sic licet non sit de forma essentiali, erit tñ de forma probatoria: vt vult etiam Pau. de Ca. in cō si. xxj. in causa. col. pe. in antiquis.

14 Circa quartum articulum, † quomodo, & qualiter metus purgetur: cōsiderandum est vt inquit Deci. ꝙ metus purgatur ex libera voluntate, quæ postea expresse vel tacite ex aliquo actu deprehenditur, & ideo metus, qui in promittēdo interuenit, tollitur & purgatur ex solutione sponte facta l. ij. C. quod metus cau. præsertim si ex interuallo facta fuit, & cessante causa metus. vt ibi per Bal. Alex. & Deci. hic plura alleg. ad notabilemq; quæstionem inferentem. & per Alex. in consil. xciij. col. ij. lib. v. Barb. in consi. liiij. fol. vltimo lib. j. vbi de purgatione metus per ratificationem vel renunciationem factam, cessante causa metus, tradunt. Et de hac materia vide Iasonem in consi. lxxij. lib. j. & clxv. et ccxxvij. col. pe. vol. ij. Deci. i cōsi. ccxix. & ccccxcviij. Postremo ad hanc regu-
15 lam, ꝙ † pro facto habetur illud, ꝙ nō fuit factum propter metum vel impedimētum. glos. assignat duas limitationes. de quibus vide Soci. in l. iure ciuili. ff. de conditio. & demon. & Corne. in l. fi. C. de condi. inser. Et ad materiam huius legis videnda etiam sunt quæ traduntur per glo. & doc. in l. nihil consensui. infra eo. ti. & Alcia. in tract. præsump. in vij. præsum. tertię regulæ, vbi tractat de probatione metus.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas nulla, quomodo intelligitur.*
2 *Prodigus quis dicatur.*
3 *Luxuriose viuens an dicatur prodigus.*
4 *Prodigo non petenti curator datur, & substituitur exemplariter: vt in furioso.*
5 *Beneficia pupillo concessa, extenduntur ad prodigum.*
Glos. l. ij. C. de cura. furio. ornatur.
6 *Prodigus & furiosus testari prohibentur etiam pro anima, limita vt hic.*
7 *Prodigo & furioso curator datiuus nō potest constitui, quando adest legitimus & habilis.*
8 *Curator prodigo constitutus censetur a lege, sed non ipso iure.*
9 *Prodigo ad sanos mores redeunte cessat cura, sed non ipso iure.*
10 *Alienationes factæ per eum, cui interdictum fuit minus legitime, non tenent. & quid si interuenerit iuramentum nu. 19.*
11 *Prodigus quando æquiparetur pupillo: vel adulto curatori habenti. nu. 12.*
13 *Prodigus in delictis non excusatur. secus in furioso.*
14 *Maius vitium est prodigi, quam furiosi.*
15 *Prodigus matrimonium contrahere potest, & obligatur in dote si factus est locupletior nu. 16.*
17 *Prodigus in datione curatoris citari debet, secus in furioso nu. 18.*

L. XL. Pomponius.

FVRIOSI, vel eius, cui bonis interdicitur, nulla voluntas est.

SVMITVR ex l. fulcinius. in. §. ideq;. ff. ex quib. cau. in pos. eatur. & ex l. is cui
1 bonis. ff. de verb. obli. Et intellige † voluntatem nullam esset, id est pro nulla in iure haberi. ideo dicit iurisconsultus in d. l. fulcinius. in. §. adeo. i furioso occultationem non dari. nō enim se occultat, qui suus non est, Deci. hic in materia quædā gerit, materia diffusa est vtilis & quotidiana, & ordinarie per doc. examinata in d. l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. ibi propterea vidēdum est. Quantum ad furiosum recurrendum est ad ea quæ diximus in l. in negotijs. supra eod.

Hic de prodigo, & quomodo, ac qualiter æquiparetur furioso pauca videbimus.
2 Prodigus † dicitur, qui supra vires propriæ substantiæ expēdit, in sumptibus nullam considerationem habens. Vel aliter, dic prodigum eum esse, qui neq; tempus, neq; finem, aut modum expēsarum habet: sed bona sua dissipādo, & lacerando profundit: vt dicit tex. in l. j. in. §. j. ff. de cura

fur.sequitur Deci.hic & Iaf.in d.l.is cui. col.j.citat Ange.in auct. vt deter.fit num. cler.vbi per illum text.in.§.cum vero.docet practicā articulandi,& probādi quem prodigum.Aquen.tñ ad fi.commenti prędictæ.l.is cui bonis.dicit relinqui arbitrio iudicis,quis dicatur prodigus:tale tñ arbitrium debet esse a iure regulatū,prout arbitrium boni viri:faciunt quæ de probatione prodigi scribit hic Deci. & in consilio cclxxiiij.vbi repetit omnia hic dicta,uide etiam Pau.de Cast.in consi.cclxxiij.alias cclxxv.incip.a secūdo.col.ij.in antiquis. de prodigalitate,inquit, stari declarationi iudicis:non sic de ætate.idē voluit Aquē.

3 in d.l.is cui bonis.col.iij. An aūt† luxuriose viuens,prodigus dicatur? Respondeo ꝙ sic,respectu honoris,& famæ:nō autem respectu bonorū.& ideo nisi luxuriose viueret, etiam quo ad dissipationē patrimonij eidē curator nō daretur:vt per Aquen. loco præalleg.facit illud satyrici. Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum.

Prodigus igitur a lege æquiparatur furioso: vt hic & in d.l.is cui.cum alijs ibi per Iaf.adductis. Et fundata est talis similitudo ī iure,ac ratione naturali: quia & si ex sermonibus prodigi mentis compotes videantur, quantum tñ ad bona furiosorū faciunt exitum: vt dicit in l.his qui ad fi. ff.de tut.& cur.not.Alex.in d.l.is cui.col. fi.ideo mirum non est si æquiparant̄: pro-

4 pter quod † prodigo non petenti curator dari potest,& substitui exēplariter: quemadmodum filio furioso. Deci.hic & prius per Iaso.in d.l.is cui.in vj.not. ponentem

5 post Alex. ꝙ † omnia beneficia concessa pupillo,extenduntur ad prodigum,per gl. not.in l.ij.in verbo,agnatum.C.de cura.furio.de quo vide Ro.consil.clxxix.col.iij. Alex.in l.marcellus. in princi.ij.col.ff.ad trebel.in l.centurio. col.ij.ff.de vulg.in l. impuberibus.ff.de acquir.hære.Fely.in c. cum non liceat.col.iij.de præscrip.& in c. causam.col.iij.& in c.pastoralis. col.ij.de iudi.Fran. de Curte in repe.l.admonendi. col.vij.ff.de iureiur.Moder.in l.humanitatis.C.de impub.& alijs substi.Balb. Taurinen.in tract. præscrip.fol.lxv.in xxiiij. casu.vbi ponit de præscriptione,quæ contra prodigum nō currit,sed dormit: prout

6 etiā facit respectu furiosi,Rursus †quemadmodum furiosus testari non potest: ita nec prodigus.l.is cui.ff.de testa.& institu. quibus nō est permissum fac.test.§.item furiosus,etiam ad pias causas & pro anima, quia inhabilis est inhabilitate surgente ex naturali ratione, vt furiosus:ita consuluit Alex.not.in cons.clxxxij.lib.v.& voluit etiam Phil.Fran. quicquid alij sentiant,in rub.de test.li.vj.in iiij.col.Vbi post Bal. & Imol.limitat,nisi statutum aliter disponeret.Item lim.in ingrediēte monasteriū: quia,ex quo ingressus permittitur, vr̄ permissa dispositio testamentaria, vt accessoria ad ingressum.arg.c.accessorium.de reg. iur.in vj.ita Lappus alleg.xxvj.in ij.dub.

Et ex prædictis pariter limitari possunt ea,quæ post alios scribit Iaf.in l.j.in j.lec. col.fi.C.de sacrosan.eccl. ꝙ dispositiones testamentariæ loquētes de testamentis,nō comprehendunt testamēta ad pias causas condita:vt non procedant qñ loquerentur de inhabilitate a ratione naturali surgente. Et quemadmodum pater furiosus bona filij non administrat, eodem modo si pater prodigus sit, & dispenset bona filij,remouetur ab administratione,& filio per l.consulitur.vt per Soci.in cōsi.xxxiiij.in quar

7 to prin.articu.vol.j. Item † quemadmodum mentecapto & furioso a lege prouisum est de agnato, vt tutelam suscipiat cū iuramento, inuentario,& alijs solēnitatibus, de quibus in l.tam dementis. & in l. de curationibus.C.de epis.audi.& in l.fi. C.de cur.furi.& iudex ad datiuum deueni re nō potest,postq̄ lex de legitimo prouidit,nisi prius constito de curatoris defectu vel insufficientia.Anch.in consi.cccxiiij. incip. videretur. Ita est ēt in cura prodigi quę legitima est:quia ex l.xij.tab.prodigi in cura agnatorum sunt.§.furiosi.instit. de curat.vtpote quibus eorum hæreditas defertur.vt insti.de legi.agna.tut.in prin. Et curatori datiuo nunq̄ locus est,nisi legitimis deficientibus,aut inhabilibus cōstitutis:vt per gl.& Ang.in d.§.furiosi,sufficit tñ ꝙ legitimus præsens sit dationi talis curatoris & expresse vel tacite cōsentiat, vt ꝑ Pau.de Ca.ī cōsi.cclxxiij.alias cclxxv. incip.a secundo.col.ij.in antiquis. Et ta

8 lis † curator cōstitutus prodigo censetur a lege,nō ipso iure,sed facta interdictione, interuenienteq; plena causæ cognitione, ac decreta administratione bonorum curatori prodigi:quicquid Imo.senserit:vt per Are.in d.l.is cui lege.circa fi.& ꝑ Aquen. in d l.is cui bonis.col.iij.ēt ꝙ esset notorie prodigus:vt per Alexā.Iaf.& Aquen.in

9 d.l.is cui bonis.sicuti econtrario † ad sanos mores prodigo redeunte dicta cura nō cessat, nec prodigus administrationem re-

cuperat, nisi super hoc iudicialis & decla-
ratoria sententia præcesserit: vt per Ias. in
d.l.is cui bonis. col.v. vbi Aquē.iiij. licet
aliqui aliter dicant. & talis curator tene-
tur curam suscipere, & rationem admini-
strationis reddere: vt per Deci. in consilio
20 cclxxiiij. Et si † bonis alicuius tāquam
prodigi interdictum fuerit, & prodigo cu-
rator datus, sed minus legitime ex causa
aliqua, vel defectu, licet datio curatoris nō
subsistat, alienationes tamen factæ non te-
nent. Pau. de Cast. in cōsi. præalleg. & pro-
batur in d.l.is cui bonis. secundum indu-
ctionem Are. ibi in j. & ij. col. Aliquan-
21 do † prodigus æquiparatur pupillo quan-
tum ad stipulandum & sibi acquirendum,
vt hic per Deci. & Alex. in d.l.is cui bo-
nis. col.j. vbi Ias. in ij. not. melius sentiens
ex illo tex. not. prodigum, cui interdictum
est bonis, quantum ad stipulandum & ac-
quirendum sibi, æquiparari discreto viro.
Quantum autem ad alienationem vel obli
gationem, æquiparari pupillo & furioso:
& consequenter claudicat contractus ve-
luti in persona pupilli. l. Iulianus. §. si a pu
pillo. ff. de actio. empt. imputandumq; esse
contrahenti cum similibus personis. Sed
22 † l. si curatorem habens. C. de in integ. re
stitu. mino. æquiparat prodigum, cui bonis
interdictum, est adulto curatorem habenti:
Quod intelligitur in actibus uiuentium, se-
cus in actibus morientium. secundum Bar.
ibi. sequitur simpliciter Iaso. in d.l.is cui
bonis. colū. iij. auctoritas enim talis cura-
toris adulto dati nō respicit actus vltimæ
voluntatis, qui debent effectū sentire post
mortem adulti. l. aurelius. §. grauis. ff. de li-
be. lega. vnde quo ad actus illos perinde
est ac si adultus curatore careret, quo casu
eius bona administrare posset. d.l. si cura-
torem. & post Bar. tradit Are. in l.is cui le
ge. col.j. ff. de testa. Et procedunt prædi-
23 cta in contractibus: secus † in delictis, in
quibus prodigus punit, vt quilibet alius:
cum vitium coniunctum vitio non excu-
set maleficium, vt hic per Deci. post Bald.
Ang. & alios & est communis doct. senten
tia: vt per Ias. in d.l.is cui. colum. viij. vbi
Aquen. iiij. quod enim prodigus nō obli-
getur contrahendo, introductū fuit in eius
fauorem ne ipsius bona dissipentur: quo
fauore delinquens dignus non est: vt post
Bart. & Pau. de Cast. scribit ibi Iaso. limi-
tans, vt per eum: & prius per Aret. ibi cir-
ca fi. commenti. Sed furiosus suus non est:
vt supra dixi, & satis furore ipso punitur,
ideo etiam in delictis excusatur. Est etiam
14 † maius vitium prodigi, q̃ furiosi: quia
prodigus facilius q̃ furiosus ad sanos mo-
res reducitur? vt enim in epistola Alphō-
si ad Philippum Mediolani Ducem scri-
bitur, sententia est philosophorum, eum,
qui semel insaniuit, nunquam reduci ad sa-
nitatem: refert Iaso. in d.l.is cui. col.v. Est
etiam inter prædictos differentia, quia non
ita deprehendi potest prodigalitas, sicut
furor: nec est ita enorme vitium: vt proba-
tur in l.is qui. ff. de tut. & cura. dat. ab his.
& voluit Aquē. in d.l.is cui bonis. i j. col.
15 Item † cum furiosus non possit contra-
here matrimonium ratione deficientis con
sensus. l. a patre furioso. vbi Ias. in i. col. ff.
de his qui sunt sui vel alie. iur. an idem erit
in prodigo, qui furioso æquiparatur, doct.
non declarant? Prima facie videbatur q̃
sic, quia matrimonium est species seruitu-
tis. l. ii. ff. de libe. homi. exhi. ad istud pro-
positum adducta per Alexā. in consi. lxxi.
lib. ii. & obligat personam quæ cunctis re
bus pretiosior est. & inæstimabilis. l. liber
homo. ff. ad l. Aqui. ergo prodigus tam ar-
ctam & arduam obligationem contrahere
non poterit. Oppositum verius arbitror,
quia vt in superioribus dictum fuit, & in
alio proposito scribit Aquen. in dicta l.is
cui bonis. col. iiii. prodigus consensu non
caret, quo nuptiæ contrahuntur. l. nuptias.
supra eodem. Nec dicitur modo aliquo ca
pite diminutus. Bald. in l. certum. colum.
penulti. C. vnde legit. nec actus iste tendit
ad diminutionem sui patrimonii, immo ad
vtilitatem publicam. l. prima. ff. soluto ma
trimo. & hoc præsertim procederet vbi
matrimonium esset sibi conueniens, per
ea, quæ in alio proposito tamen, refert Ia-
so. in dicta l.is cui. colum. ii. Respectu ve-
16 ro † dotis si ad illius restitutionem se obli
gauerit non videtur q̃ obligatio subsistat
per hanc regulam & d.l.is cui bonis. ni-
si quatenus prodigus effectus esset ex ea
locupletior argumen. l. prima. in fin. ff. de-
posi. cum aliis quæ post Decium adduxi-
mus in præcedenti regula. Et cum simili-
bus contrahenti imputandum esset respe-
ctu bonorum, quæ prodigi & dissipari pos
sunt, si curatoris auctoritatem non adhi-
buit. Confirmo nam prodigus religionem
ingredi potest, & consequenter spirituale
matrimonium contrahere, vt per Lappum
allegat. xxvi. Philip. Franc. loco supra al-
leg. & Iaso. post Alber. in aucten. ingressi.
colum. i. C. de sacrosan. ecclesi. vbi dicunt

bona venire accessorie, & monasterio applicari, si potest spirituale matrimonium contrahere: ergo & carnale, vt per Lappum præalleg.

27 Postremo videndum est † an in datione curatoris prodigo citãdus sit prodigus ipse? Deci. hic ad fi. tenet ꝙ non: quia talem actum impedire non potest, ergo necessaria nõ est illius citatio, per regulã. l. qui potest. supra eo. quicquid dixerint Ang. Alexan. & Soci. & hanc opi. sequitur etiam consulendo Deci. ipse in cõsi. cclxxiiij. ad fi. per prædictam rationẽ, & æquiparationem hic factam. Ad oppos. est communis: vt per Aquen. in d. l. is cui bonis. col. iiij. quia cum agatur de præiudicio ipsius prodigi cui curator dãdus est, debet citari per regulam. l. de vno. ff. de re iud. & l. nam ita diuus. ff. de adop. Nõ obstat ꝙ ista datio curatoris possit fieri & expediri eo inuito, ergo & illo absente ac ignorante. Respon. ꝙ regula procedit vbi est eadem ratio, alias secus. l. si in tres. ff. de arbi. sed in proposito nostro non est eadem ratio, quia si citabitur, forte defendet causam suam & sic actiones suas iustificabit, ꝙ nõ iudicabitur prodigus, & iudicem trahet in suam sententiam: ita ꝙ ratio l. si in tres. hic optime quadrat & conuenit. Vel etiam respõ. ꝙ regula procedit vbi simpliciter & absolute quid fieri potest me inuito, vt pariter me ignorante fieri valeat: secus quãdo fieri nequit, nisi causa cognita, iudiceq; permittente, vt in casu nostro: iuxta l. obseruare. ff. de cura. fur. & tradita per Aquen. in d. l. is cui bonis. col. iij. tũc enim regula prædicta nõ procedit: vt per Are. in l. ij. in §. fi. col. fi. ff. sol. ma. Non obstat æquiparatio in lege nostra facta: procedit enim postquam fuit bonis prodigi interdictum, nõ autem ante, prout in proposito nostro, cum possit esse in iudicio, sibiq; competat potestas & facultas administrãdi sua. l. Iulianus a contrario sensu. ff. de cur. fur. cum no. per Areti. in l. is cui lege. circa fi. ff. de testa. & Ias. in l. is cui bonis. col. iij. Quinimmo Areti. in d. l. is cui bonis. col. iij. firmat, defendereq; nititur, etiam † furiosum

28 in datione talis curatoris citari debere, cũ de illius agatur præiudicio. Sed hoc falsum est, & contra sententiam a doctoribus communiter receptam: quia cum careat cõsensu, in iudicio non stabit, vocandi tamen erunt illius propinqui: vt per Aquen. in dicta l. is cui bonis. colum. fina. & consuluit Alexan. lib. ij. in consi. lxxxvj. An autem contractus prodigi iuramento firmetur. vide per doct. in d. l. is cui.

SVMMARIVM.

1 *Actor non debet esse melioris conditionis, quam reus.*

2 *Reus volens superflua probatione onerari, admitti debet.*

L. XLI. Vlpianus.

NON debet actori licere, quod reo non permittitur.

1 ET SIC † non debet melioris conditionis esse actor, ꝙ̃ reus, exemplificãdo vt hic per glo. & Deci. & glo. not. in c. non licet actori. de reg. iur. in vj. vbi ponit etiã ista regula. Ad idem tex. in c. ij. de mut. peti. ibi, cum actoris & rei eadem sit cõditio, seruanda est æqualitas in iudicijs. c. in iudicijs. de reg. iur. eo. lib. vj. secundum Philip. Fran. & alios ibi, sed ille text. recte intelligendo aliud dicit, personarum videlicet acceptationem, nõ debere esse in iudicijs, magnũq; ita esse iudicandũ vt paruũ, nec aliter cum regibus, aliter cũ alijs esse in iudicijs agendum. vt declarat tex. c. nouit. de iudi. De æqualitate igitur inter actorem & reum seruanda melius probatur in d. c. ij. & in l. vbi falsi. C. ad l. Corneliam. de fal. vbi dicitur, ꝙ iudex inter litigãtes medius esse debet, nec vnũ a dextris aliũ a sinistris habere, secundum gl. ibi. Ad idem l. fi. C. de fruct. & lit. expen. vbi secundum communem intellectum, dicitur in iudicijs seruari debere æqualitatem, nec iudicium claudicare conueniens esse: vt per Philip. Fran. in d. c. in iudicijs & Aquen. in prin. l. iij. ff. quod quisq; iur. Verus tamen sensus illius text. l. fin. scilicet alius est. vt ibi declarat Paul. de Cast. & Deci. in l. non est nouum. C. de eden. Ex hoc, ꝙ inter actorem & reum seruanda sit æqualitas in iudicio, & ꝙ prærogatiuæ vni ex litigatoribus concessæ, etiam alteri competant, inferri potest ad determinationem quarundam quæstionum: vt hic per Deci. Fely. plura alia congerit in rub. de rescript. col. j. & in c. ij. de mut. peti. Per hãc regulam infert

2 hic gl. & ĩ d. c. nõ licet. ad fi. quod † si reus antequam actor puta probauerit eius intẽtionem velit exceptionem probare, & se

superflua probatione onerare, mos ei gerendus est. de quo vide Ioan. And. in Specu. de probat. in. §. ij. & Fely. in c. cum causa. col. j. de re iudi. Circa casus speciales positos per glo. hic. & in d. c. non licet, dicendum est: vt per easdem glo.

SVMMARIVM.

1 *Aduentitium lucrum quid sit.*

2 *Lucri & damni dispar est ratio, & quando nume. 3.*

§. IN RE obscura melius est fauere repetitioni, quã aduentitio lucro.

a CAPITVR hic † aduentitium lucrum, pro omni lucro quod ex fortunæ liberalitate aduenit: iuxta l. cum oportet. in prin. C. de bonis quæ lib. vbi ponitur quõ differant aduentitia, & profectitia, de quo etiam in l. profectitia. ff. de iure dot. Sumi autem potuit præsens regula a l. proculus. ff. de dam. infec. & a l. qui autem. in princ. ff. de his quæ in frau. credi. cum sim. Lucri
2 † enim & damni semper in iure dispar fuit habita ratio: iuribus præallega. cum accumulatis per Deci. in xxxiij. regulã supra eo. & per Fede. de Senis in ix. q. Barba. in consil. xxiij. col. ij. libr. j. & xlj. col. vij. & xvj. in eo. & cõsi. xxj. in tertio dubio. volu. iij. & inter consilia Soci. iiij. lib. in consi. lxxvij. col. fi. scribentes in l. cum quidã. per illum text. supra de iure fis. & Deci. in
3 consi. cclx. Sed confundi † videtur hæc regula per xxxiij. supra eo. dum ait, ꝙ siue is qui petit, siue is à quo petitur de lucro tractet, durior est causa petitoris. glos. hic quam Deci. sequitur intelligit quando repetens de damno euitando tractat. alias si de lucro vterque tractaret procederet regula. d. l. in eo. vt durior esset causa petitoris. Cõfirmari potest, quia damni & lucri, vt dictum est dispar est ratio. Et si vterque de lucro tractaret potior esset causa conuẽti, cui iura magis cæteris paribus fauent. l. fauorabiliores. & l. in pari. infra eo. titu. & ꝙ fauendum sit recuperatorio iudicio rem persequentibus, pulchre etiam ponit Cic. in ij. char. v. lib. Verrinarum.

SVMMARIVM.

1 *Cessante lege sufficit allegare rationẽ naturalem.*

2 *Hæres iustam ignorantiam habet in rebus defuncti. Fallit nu. 9. 12. 13. & 14.*

3 *Hæres qui propter canonem non solutum cecidit a iure suo, restituitur in integrum ex clausula si qua mihi &c. & nu. 5.*

4 *Clausula, si qua mihi causa &c. competit contra præscriptionem centum annorũ.*

6 *Hæres denegans restitutionem rei conductæ, non patitur pœnam. l. pe. C. vnde vi.*

7 *Hæres vendens fundum emphiteuticũ non cadit a iure suo. Idem de feudatario feudum alienante nu. 8.*

10 *Suus hæres immiscendo se in bonis patris quando censeatur habere notitiam contentorum in testamento. & nu. 11.*

15 *Protestationi incitatoriæ quando parendum sit, & quomodo caute agatur nu. 16. 17. & 18.*

L. si quis inficiatus. ff. deposi. declaratur, et ornatur.

19 *Reus habens iustam causam litigandi, succumbendo excusatur ab expensis, & quæ sit iusta causa.*

20 *Reus, postquam cognouit se iniustam causam fouere, succumbens, an condemnetur etiam in expensis factis ante cognitionẽ. & nu. 23.*

21 *Debitor citatus confitens debitum absque interpellatione extraiudiciali absoluitur ab expensis: secus si negauerit.*

22 *Reus quando in expensis ob malitiam & dilationem veniat condemnandus.*

24 *L. quidam hyberus. ff. de serui. vrba. prædio. ornatur.*

25 *Possessor bonæ fidei succumbens in quibus fructibus debeat condemnari.*

26 *Actor an possit habere iustam causam: ita vt non condemnetur in expensis.*

L. XLII. Caius.

QVI in alterius locũ succedunt, iustam habẽt causam ignorantiæ, an id qđ peteretur deberet. Fide-

iussores quoq; non minus quàm hæredes iustam ignorãtiam possunt allegare. Hęc ita de hęrede dicta sũt, si cum eo agitur : non etiam si agat. nam plane qui agit, certus esse debet, cum sit in potestate eius, velit experiri: & ante debet rem diligenter explorare : & tunc ad agendum procedere.

DIVIDITVR in duas partes. In prima ponit dictum bimembre. In secunda declarat, quõ, & qualiter ꝓcedat primũ dictum. secunda ibi, hæc ita. Sumitur ex. ll. per gl. alleg. Et fundata est in ratione natu
1 rali, † quam solam allegare sufficit l. scire oportet. in. §. sufficit. ff. de excus. tu. ibi, cuius fidem sufficit firmari ex ipsa naturali iustitia, & si sit etiam cõstitutio imperatorum hoc dicentium. ad idem l. in rebus. §. possunt. ff. commo. de quo vide Bald. in l. vnica. in. §. i. per illum tex. C. de cadu. toll. Barba. in consi. iii. col. fi. lib. ii. dum ponit, quid probari, & reprobari ratione naturali. Iaso. in l. dedi. in. §. si liber. col. vii. ff. de condi. cau. in l. quamuis, col. i. ff. de in ius voc. l. illam. col. iii. C. de col. in auct. si qua mulier. col. ii. C. de sacrosan. eccl. Corse. in litera o singul. incipiente vbi docto. Deci. in c. secundo requiris. in iii. not. de appell. & Moder. Bonon. in repet. rub. C. de proba. col. xxxviii. Principium istius regulæ ponitur etiam in c. cum quis. de reg. iur. in vi. & licet generaliter dicat de succedente in ius & locum alterius, tamẽ vt in sequentibus declaratur, de hærede loquitur, sed procedit in omni successore tam vniuersali quàm singulari: vt per gl. in d. c. cum quis.

2 Nota ergo † ꝙ hæres in rebus & gestis defuncti iustam & probabilem habet ignorantiam: quia in facto alieno tolerabilis est ipsa ignorantia. l. fi. ff. pro suo. l. si mulier. supra ad velleia. d. c. cum quis. & c. ab excommunicato. vbi traditur de rescriptis.

Contrarium in proposito nostro videbatur dicendum, quia hæres & defunctus cẽsentur vna & eadem persona. §. i. in auctẽ. de iureiur. a mor. præst. Et ex persona successoris nõ mutatur conditio obligationis l. ii. §. ex his. ff. de verbo. oblig. ergo ignorantia improbabilis. Responde secundum Anchar in consi. ccxliiii. incip. quia quæstio procedere prædicta iuris fictione, non secundum veritatem quę hic cõsideratur, ideo dicit Bal. in l. scire. ad fi. C. vt in pos. leg. & in l. generaliter. C. de rebus credit. nouus hæres, noui mores, & noua anima: quodq; alia est cõscientia defuncti, alia hæredis. sæpe enim bono succedit improbus, vt late scripsi in repet. l. ii. C. de pact. inter empt. & vend. nu. 251. & dicit etiam Are. in consi. cxii. cõsideratis. col. ii. quod in hęrede præsumitur ignorantia & bona fides, nisi aliquid demonstretur quod sit ignorantiæ exclusiuum.

3 Ex prædictis infertur, ꝙ † hæredi, qui a iure suo cecidit ratione canonis nõ soluti, propter talem ignorantiam, tanquã iusto impedimento detento & impedito, impartitur restitutio ex generali clausula, si qua mihi iusta causa esse uidebitur in integrum restituam. Deci. hic & latius Curt senior
4 in consil. lix. Quæ quidem † restitutio ex clausula prędicta secundum veram & communem doct. cõclusionem conceditur etiã aduersus præscriptionem quadraginta annorum, immo cẽtum annorum: vt late scripsi in repeti. d. l. ii. C. de pact. inter emptorẽ & vend. q. viii. & lxxiiii. Bal. in d. c. cũ quis. intelligit prædicta procedere quãdo ex lege dispositione res incidit in communionem, prout est qñ hæres emphyteotæ ignorans esse emphyteoticum ecclesię, vel prælato canonem nõ persoluit: secus si ex dispositione defuncti in commissum inciderit, vt quia appositum fuisset pactum, ꝙ nõ facta solutione res ad ecclesiam reuerteretur, quia tunc hæres non restitueretur in integrum. l. Aemilius. ff. de minor.

5 † Sed & si hr̃s ex proprio priuilegio, aut ex edicto de minoribus, restituendus non sit. d. l. Aemilius. tñ propter iustam ignorãtiam ex generali clausula, si qua mihi alia iusta causa esse videbitur in integ. restituã, de qua in l. i. in fi. ff. ex quib. cau. maior. in integrum restituẽdus est. vt post alios scribit Phil. Fran. in d. c. cum quis. & Ias. in l. ii. col. lxxv. nu. 222. C. de iure emphy. & latius demonstraui in repe. d. l. ii. C. de pact. inter empto. & vend. in lxxvii. q.

6 Infertur etiam per prædicta, ꝙ † hæres, qui a defuncto rem cõductam nõ restituit, ignorans conductionem, non teneatur pœna. l. pen. C. vnde vi. secundum Deci. vide ibi scribentes & text. similem in l. si quis conductionis titulo, cũ dictis Bar. & aliorum. C. loca. quem declara & limita: vt per Rom. in consil. cccxcii. col. ii. & Fely. in c. inter dilectos. col. pe. de fide instru. Simili-
7 ter † si hæres emphyteotæ emphyteosim

ignorans fundum emphyteoticum distra-
xerit, nō cadit a iure suo, & dominus reuo-
care volens scientiam probare tenebitur,
secundum Bal. sequitur & reputat no. De-
ci. hic. & non sunt multi dies, ꝙ propterea
defendi quendam clientulum a pœna pri-
uationis vnius domus emphyteoticæ per
hæredem nō habita licentia directi domi-
nij alienati. Quibus adde Iacob. de sancto
Georgio in tracta. suo de feud. in verbo &
cum pacto ꝙ de ipso feudo, in fi. vbi in ma
teria alienationis feudi vnum summe no
8 tari mandat, de † vasallo qui per alienatio
nem feudi illud perdit quando scienter sci-
licet alienat, alias secus: & est tex. nota. in
c. j. de contro. inter domi. & emp. & ponit
etiam Ias. de emphyteosi pariter loquens,
in l. fin. char. penul. in xv. q. C. de iure em-
phy. sit ergo, dicit Iacob. cautus in practi-
ca aduocatus, vt libellando dicat ꝙ talis
vasallus sciēs rem esse feudalem eam alie-
9 nauit. Limitatur prædicta † qn̄ ageretur
de contentis in testamento, quorum noti-
tiam & scientiam hæres præsumitur habe
re. l. non est ferendus. ff. de transactio. De-
ci. hic sequitur cōclusionem Bald. ꝙ post
aditionem, vel immixtionem, hæres etiam
suus præsumatur de testamento scientiam
& notitiam habere: vt hic per eum. & la-
tius per eundem in l. eius qui in prouincia.
in. §. fi. col. ij. ff. si certum peta. vbi dicit do
cto. in hoc articulo vario modo loqui. ipse
distinguit aliquos casus, postmodum ab il-
la distinctione recedere videtur, aliter cō-
cludendo: vt per eum ibi & in suo consilio
10 cclxxxvij. & ccciij. Sed ea † conclusio
Bal. simpliciter intellecta: vt Deci. facit, ꝙ
illi quibus a lege, & a natura, parentū hæ-
reditas defertur, post immixtionem cēsean
tur habere scientiam & notitiam conten-
torum in testamento ab illis condito, vera
non est, omniq; probabili ratione caret. cū
enim lege permittente & impune immi-
scere se posint bonis parentum & maiorū
suorum, licet nullū appareat illorum testa-
mentum, quidnam impellere nos debet ad
dicendum censeri post talem immixtionē
habitam esse notitiam & scientiam cōten-
torum in testamento: Certe nihil ? potius
ergo ignorantiam, ꝗ̄ scientiam præsumā:
iuxta c. præsumitur. de reg. iur. in vj. etiam
ꝙ testamentum fuerit nuncupatiuum: quic
quid dixerit Deci. in præallega. l. eius qui
in prouincia. in vlt. colum. non enim pro-
bat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse:
cum probatio debeat de necessitate con-
cludere. l. non hoc. C. vnde cog. & c. in pre
sentia. de probatio. nisi qn̄ immixtio facta
fuisset virtute testamenti, quia tūc erit con
iecturandum habitam esse notitiam cōten-
torum in testamento: vt per Alexā. consil.
iiij. colum. pe. lib. ij. & doct. in locis præal-
leg. Et isto casu procedere & saluari posset
opi. Bal. & Decij: alias non. Communis
scribentium sententia est cum Bart. in d. l.
eius qui in prouincia. & in. §. duo fratres.
11 † ꝙ in suis præsumatur ignorantia conten
torū in testamento: in extraneis vero scien
tia, nisi ex coniecturis aliud appareat: vt
per Ias. post alios in d. §. duo fratres. colū.
xxij. cum seque. in iij. q. Bar. & in d. l. eius
qui. in versi. fi. col. j. & ij. vbi dicit in iudi
cando & consulendo non esse recedendum
ab opin. Barto. quæ seruatur in practica, &
quam cōsulendo pluries secutum se fuisse
testatur, & si de hoc inter consilia ipsius ni
hil tactum inueniam. Moder. Papien. in d.
l. eius qui. in v. no. sequentes opi. Bar. eam
in vtroque membro sustinent, arguendo a
communiter accidentibus, quod arg. vali-
dum est in iure, quia non dicit Bart. ꝙ hæ-
res extraneus contenta in testamento ne-
cessario sciat, sed ꝙ in dubio scire præsu-
mitur, a communiter enim accidentibus
extranei non adeunt hæreditatem sibi de-
latam nisi cognitis contentis in testamen-
to: secus in suis. est ergo probatio a commu-
niter accidentibus, quæ valet & tenet. l.
neq; natales. C. de proba. Multæ autem
sunt coniecturæ, quibus ignorantia exclu-
ditur, & scientia contentorum in testamen
to præsumptiue habetur, & recipitur: vt
per Alex. in præalleg. consi. iiij. col. pe. &
Deci. in d. l. eius. col. fi. & in consi. præall.

Secundo intelligitur hęc regula vbi de
damno euitando agitur, quia excusatur hę
12 res propter ignorantiam, vt hic. secus † si
ageretur de causa lucratiua, quia nō excu
saretur hæres propter ignorantiam. §. si res
legata. insti. de lega. quamuis dici posit, ꝙ
ibi cōcurrebat cum causa lucratiua hære-
dis factū, quod legatario nocere nō debet:
vt per Are. ibi in fi. commēti. & Deci. hic.
tu vide text. a quo sumptus fuit. §. si res. in
l. si quis inquilinos. in. §. j. ff. de legat. j. vbi
Pau. de Cast. contrarium dicendum vide-
batur, inquit, quia hæres nec posidebat,
nec dolo posidere desierat: vnde sicuti
mortuo seruo liberatur hæres. l. cum res.
in fi. ff. de lega. j. ita & tunc liberatus vi-
debatur. Sed oppositū est verius. & quod
dictum est, procederet si seruus mor-

tuus esset sine facto hæredis. In dictis iuribus facto suo perierat seu præstari posse desierat, ideo mirum nõ est si ad æstimationem tenetur. Postremo aduerte, quia vt mihi videtur, prædicta male quadrant pro limitatione istius regulæ. procedit enim iste tex. etiam in casu de quo supra, ꝙ hæres iustam habuerit ignorantię causam, seruum, quem legatum alteri fuisse ignorauerat, manumittendo: quia cum in ius & locũ alterius successerit, ratione naturali iustam potest in gestis per defunctum ignorantiam prætendere, quamuis propter causam lucratiuam & eius factum ad æstimationem teneatur: iuribus præallegat. Item pro hac limit. facit quod in proposito scribit Pau. de Cast. in l. ij. ad fi. C. de fruct. & lit. expen.

13 Tertio ista regula limitatur, † vt procedat in hęrede conuēto: secus si ageret, quia ignorantia tunc eum nõ excusaret. potest enim imputari cur diligenter nõ inuestigauerit: vt in hac regula dicit iurisconsultus, quamuis ex probabili causa excusari possit: vt hic per Deci. post Cardi. & prius voluit Dy. in d. c. cum quis, & Curt. senior in consil. lix. col. iij. Sed confundi hæc videntur per dicta in superioribus de succedente in ius & locum alterius, qui ex capite ignorantiæ implorare potest beneficiũ restituit. in integ. Et nõ obstante præscriptione quadragenaria aut lõgioris temporis, rem ab alio possessam vendicare. Propterea hunc text. cum prædictis intelligerem, quando hæres allegatę ignorãtię prętextu in præsentiarum agẽdo aliquid consequi vellet, & posset sibi imputari cur diligenter antea rem non explorauerit, certiorq; factus fuerit: quia cum possit sibi imputari, cur antequam ad iudicium veniret sibi nõ ꝓuiderit, audiri non debet ignorantiam prætendendo, per hanc regulam. secus si ignorantiæ prætextu aliquid pro præterito consequi vellet.

Quarto limi. ex dicto Bald. in l. si pater. C. si penden. appel. mors interue. & Ias. in l. properandum. in. §. sin autem alterutra.
14 col. j. C. de iudi. volẽtium, ꝙ † mortuo eo, qui iustam causam litigandi non habebat, eius hæres, qui causam prosecutus est & succubuit, debeat in expensis cõdemnari: cum censeatur eadem persona cum defuncto, & ex persona successoris cõditio obligationis, vt dictum est, mutari non debeat: ignorantia igitur hęredis hoc casu nõ attẽditur, nec pro iusta habetur propter causam cum defuncto principiatam, & personę illius repræsentationem. Facit no. & solemnis decisio quæ ponitur per scribentes in materia pręscriptionis, ꝙ mala fides defuncti impedit hęredem, etiam ꝙ ipse sit in bona fide, præscribere: ac præscriptionem ex sua persona inchoare tam in actione reali ꝙ in actione personali propter repræsentationem prædictam, & quia hæres ipse tenetur exonerare conscientiam defuncti: secundum communes conclusiones docto. in c. fi. de præscrip. & Balb. in tractatu præscrip. fol. xx. col. xx. & fina. licet Alexan. in isto articulo multum variauerit, sed communis est, vt pędixi. Item facit quod pro limit. ad istam regulam tradit Pau. de Cast. in l. ij. C. de fruc. & lit. expen.

Per hanc regulam cum prædictis, quod succedens in ius & locũ alterius. &c. Bar. hic, & in l. si quis inficiatus. per illum tex. ff. deposi. ad aliquas no. & vtiles quæstio-
15 nes infert. Et primò, † ꝙ protestationi inficiatoriæ, vt detur fiatve id ad quod inficiatus ex alieno facto tenetur, parendũ non est, nisi fiat fides de obligatione: quia in facto alieno probabilis est ignorãtia, vt hic. hæc asserenti tenetur credere. l. fina. ff. pro suo. Et si protesteris mihi tanquam procurator vel tanquam hæres, vt tibi soluam, nisi facta fide per instrumentum ꝙ sis procurator vel hæres, non constituor in mora: per d. l. si quis inficiatus. Adde Fely. in c. cum contingat. colum. v. & seque. de re-
16 scrip. vbi ponit, ꝙ † quando debet alicui fieri notitia alicuius scripturæ vel actus, si ex reductione illius actus ad notitiam obligetur ad aliquid præiudiciale, notitia fieri debet cum solẽnitate de qua in clem. causam. de electi, porrecta, videlicet authẽtica scriptura, vel perlecto illius tenore, cõpiaq; inde facta si petita fuerit, vel si absens est fiat procuratori aut ad domũ. Subiungitq; post Car. hoc magnam ęquitatem in se habere, vt taliter fiat intimatio: alias verbo, & minus perfecte fieri posset, quod parti nõ plene informatæ multum præiudicaret: vt ibi per Fely. & per Ias. in l. quod te. col. pe. & fi. ff. si cer. pet. dum inquit, intellige doctrinam Bart. qñ scriptura ostenderet ad finem interpellationis: secus si ad fidem probationis, quia parti tunc danda esset copia, alias nõ probaret. Vide eũdem Ias. in l. de pupillo. in. §. qui ꝓcuratorio. de ope. nõ. nun. dum ponderat. l. si quis inficiatus. in verbo, cognouerit. vt necessario nõ exigatur productio instrumenti: cum per

testes,& alios modos id cognosci possit; prout etiam tenuit in dicta.l.quod te. loco præalleg. Vide etiam Corse. in suis singu. in verb.procurator. vbi per hanc doctrinā Bar.dicit,ꝙ ille qui tanquam procurator, vel hæres consequi aliquid vult, probare debet se talem:cum ista sint facti, alias in mora quis non constituitur, ecce ꝙ nō requirit instrumentum,sed est cautela: vt voluit Bar. Et subiungit Cors.loco præalleg. post Bal.& Barb.doctrinam Bar. procedere in actu extraiudiciali, secus in iudiciali, vbi de mandato est necesse opponere,alias constituitur conuentus in mora: vt ibi per eum.Colligit etiam ex dictis Bar. Alex.in
17 præalleg.§.qui procuratorio.† cautius esse ꝙ protestatio semper fiat ex iudicis comissione, quia tunc licet nō constet de veritate eius quod in scriptura protestationis cōtinetur,parendū est protestationi absq; alia productione instrumenti, vel copiæ: per l. fi.ff.de lege commis.quod Alex. no. reputat pro intelligentia.d.l. si quis inficiatus. & doctrinæ Bar. hic. Ex prædictis quo-
18 que infertur† ꝙ si incitatus & ille cui fit protestatio,sciret veritatem,parere tenetur:quia certus non est vlterius certiorandus.l.j.in fin.ff.de act.emp. tradit Ripa. in repe.c.cum M.nu.159.ver.decima conclusio.de consti.conferunt etiam huic doctrinæ Bar.quædam quæ scribunt Mod.repet. in d.§.morte.col.xciiij.cum seq.
19 Secundo principaliter infertur.† ꝙ cum reus habens iustam causam litigandi, licet succumbat ab expensis excusetur l. qui solidum.§.etiam,cum not.per Bart.ff.de leg. ij.& tradunt omnes in.§.sin autē alterutra. l.properandum.C.de iudi. posse quem habere iustam causam litigandi vsque ad certum tempus, postea non, exempli gratia, vsque ad aperturam testium, vel vsque ad productionem alicuius instrumenti, tuncq; incipere iniustam habere litigandi causam, quia forte ex dictis testium, vel ex instrumento cognoscet actorem iustitiam fouere, quod prius probabiliter ignorauit: ideo cōdemnabitur in expensis ante illam diē factis,non in factis post. Vnde cautela est, mox & sine procrastinatione instrumentū producere.& cautela est pro reo, statim ꝙ cognoscit in iudicio fouere malam causam discedat a lite & ab expensis excusabitur.
Deci.hic late insistit concludēs ꝙ licet
20 † verum sit propter iustam causam excusari ab expensis antea factis a lite desistentē post productionem instrumenti, vel publicationem testium:tamen si reus his non obstātibus litem prosecutus fuerit, & succubuerit,videri debere condemnari in omnibus expensis factis tam ante ꝙ̄ post productionem & publicationem prædictis: quia ex quo litem prosequitur non obstante productione instrumenti vel publicatione testium,verisimiliter litigasset etiam ꝙ de istis a principio litis habuisset notitiam, & cessat ratio considerata quando destitit, ideo malam litem semper videtur prosecutus,vnde succumbens in expensis totius litis condemnatur. secundum Deci. hic, per decisionē Rom. in sing.401.alio sero, vbi
21 vult,ꝙ † si debitor citatur absque interpellatione extraiudiciali cōfiteatur debitū in iudicio,non condemnabitur in expensis citationis,libelli & alijs antea factis:eo quia sicut citatus coram iudice confitetur debitum,ita verisimiliter fecisset interpellatus, ita ꝙ culpa actoris expensę tales videtur factæ,ideo sibi imputari debere: per regulam damnum.de regu.iur. in vj. secus dicit Roma.si debitor conuentus negauerit debitum,quia in omnibus expensis tunc cōdemnari debet, licet non fuerit extraiudicialiter interpellatus, quia sicut in iudicio negauit debitum, pariter ratione naturali negasset interpellatus: quam quidem rationem sufficit allegare,vt in prin.istius regulæ dictum est. Facit tex.no.in l.sed & si lege.in §.quod si ab initio.ff.de petitio. hæredit.parui, inquit iurisconsultus,refert, an a principio dolose quis in hæreditate versatus sit,an ex post facto versari cœperit. Facit quod scribit Bart.in consi.xcj.in. 2o. colū.ij. ꝙ ad hoc vt quis propter iniustum titulū excusetur a pœna, oportet vt statim cognita iniustitia tituli & causę desistat. Eandem determinationem posse fieri subdit Deci.de eo quod dicitur in c.exceptionem.de excep. de reo qui malitiose distulit except.excommunicationis opponere, vt actor expensis vexaretur, vt in expēsis per actorem factis condemnari debeat. Et
22 pariter de illo † qui calumniose distulit instrumentum producere,vt non audiatur nisi refectis expensis,vt intelligatur quando aduersarius cui expensæ soluendæ sunt a lite destitit:secus si iniustam litem prosequatur, quia verisimiliter etiā a principio opposita exceptione excōmunicationis, vel producto instrumento a lite non destitisset, vnde eo casu malitia rei non producentis instrumentum actori præiudicium non facit,ideo videt cessare ratio. d.c. exceptio-

nem. vt hic latius per eum, qui eandē opi. sequitur in consi. ccxli colum. fi. firmās, ꝙ vbi cōuentus in processu de clericatu opposuit, & actor a lite non destitit, in omnibus expensis cōdemnari debeat, etiam ante allegatum clericale priuilegium factis, quia verisimile est ꝙ litigasset etiam si a principio de clericatu foret facta fides, vt ibi per eum. Sed quicquid dicat Deci. nō est recedendum ab opi. Bart. & communi, præsertim per hunc tex. & d. l. si quis inficiatus. vbi antequam se iniustitiam fouere cognouerit, depositum denegādo, nihil dolo malo fecit. & vltra dicta Decij vide Ias. in l. properandum. in. §. sinautem alterutra. col. vj. in ij. q. C. de iud. Pau. de Ca. in l. destitisse. ff. de iudi. Fely. in d. exceptionem. colum. pen. & in c. pastoralis. colū. fi. de iudi. & in c. fi. colum. pe. de calū. in quibus locis doctrinam hanc, & practicā Bar. pluribus auctoritatibus corroborat, Et ge-
23 neraliter concludit † nō debere quem condemnari in expensis factis, anteꝙ̄ cōstaret ex actis ipsum iniustam fouere causam: sed in factis postmodum. Et iudicem admonet, vt cautus sit in cōdemnatione expensarū, habeatq; rationem tēporis, & ad tempus in quo condemnādus fuit in malitia, aut in mala fide cōstitutus. Et ab illo tempore citra in expensis eum condemnet, non in expen. antea factis: quia multi, inquit, non temere litigant vsq; ad publicationem processus: postea vero sic. Accedant not. per Aquen. in. §. nihil commune. col. v. ver. addit tamē Are. vbi post illum ait, ꝙ renuncians liti tanquam indebite motę, cōdemnandus est in expensis, nisi habuerit iustam causam litigandi vsque ad renunciationē, vt quia productū fuit solutionis instrumentum, quā ipse ignorare poterat. Fortius subiungens, ꝙ ne dum dicto casu ab expensis absolueretur actor, quinimmo reus condemnandus esset si malitiose opponere distulisset. d. c. exceptionem. cum not. ibi & per Ias. in d. §. sin aūt alterutra. in ij. q. Bart.

Non obstat decisio Roma. super qua fundatur conclusio & consultatio Decij, quia in casu illo nulla est ratio, cur debitor succumbens in omnibus expensis condemnari non debeat tam ratione succumbentiæ ꝙ̄ temeritatis in litigando, d. §. sin aūt alterutra. & l. cū quē temere. ff. de iud. & c. finē litibus. de dolo & contu. secus quando conuētus habuit causam iustam recusandi & litigandi vsque ad aliquod tempus, puta vsque ad productionem alicuius instrumenti, aut vsque ad testium publicationē: quia cum vsque ad illud tempus nihil dolo temereve fecerit, condemnari aut puniri non debet. d. l. si quis inficiatus. & l. eum quem temere. facit text. c. cognoscentes. de constit. rem quę culpa caret in damnum, ait, vocari non conuenit: & satis est ꝙ puniatur pro tempore sequenti, in quo reperitur esse in culpa, & temeritati obnoxius, maxime in casu Roma. vbi interpellatio extraiudicialis ex vrbanitate, non ex necessitate fit: iuxta l. quidam hyberus. ff. de ser. vrba. prædi. Nec refragatur ꝙ non desistendo, verum causam prosequēdo, videatur demonstrare animum suum fuisse causam iniquam prosequi, et quod a principio sciuisset ea quæ postea cognouit, cum non desistat. Negari. n. id potest: qa si de prędictis a principio notitiam habuisset, forsitā iudicium non intrasset: sed postquā ingressus est, vult experiri fortunam, cum dubius sit euentus litis l. quod debetur. ff. de pecul Præterea esto, animum talem ex litis prosecutione demonstrari: facit ne hoc qd iustam litigandi causam ad tempus vsq; illud de quo supra non habuerit, Certe non? ideo sequitur necessario respectu prædicti temporis cessationis, temeritatis, & concurrentię iuste litigandi causæ nō esse faciendam condemnationem expensarum.

24 Et pro limitatione † primi mēbri decisionis Roma. prælleg. in d. l. quidam hyberus, fundatæ. vide omnino Pau. de Cast. in l. si reus paratus. ff. de procur. & in l. destitisse. ff. de iudi. Fely. tripliciter limitantē in c. ij. de accusa. & in c. nouit. col. fi. de iudi. vbi etiam Deci. aliter limitant. Moder. Taurin. ī l. certi cōditio. ī prin. ff. si cer. pe.

Ex quibus inferri posse videtur ad aliam
25 not. & vtilem quæstio. de † possessore bonę fidei, qui defuncto se proximiorē erroneę, puta credēs, vel hęreditatem illius sibi spectare, possessionē rerū hęreditariarū apprehēderit, & fructus perceperit, quos pro cultura & cura suos propter bonā fidem fecit: iuxta tex. §. si quis a non domino. instit. de rerum diuis. inde conuentus a vero hærede facta fide de testamento litigauerit, sententiamque condemnatoriā expectauerit, & iudicis executionem, ꝙ tamē nō teneatur ad restitutionē fructuū quos percepit in bona fide stās, quousq; pro cultura & cura suos fecit, sed tantū a tempore male fidei citra.

Quātū vero ad ea quę diximus de differēte malitiose opponere vel producere aliquid, in expensis cōdemnando: videbis cu-

mulata per Parif. et in d. c. exceptione. col. xxij. cum seq.

Vltimo aduerte, q secdm Bar. hic in fi ea quę dicta sunt de iusta cā litigādi excusante ab expēsis, procedūt in reo, secus in actore, qui certus esse debet antequam agat: vt hic dr. hinc Pau. de Cast. in d. l. destitisse. ff. de iudi. actor vero, ait, nunq̃ excusatur ab expēsis, et qd iustā videatur habuisse ignorantiā, quia debet perquirere, alias punitur vti temerarie litigās, nō tanq̃ calumniator d. l. eū quę temere. Quod tn̄ ita generaliter & pręcise scribit Pau. de Cast. verū nō est: cum et ex parte actoris iusta posit esse litigandi causa, qui propterea cognita iniustitia statim desistēdo ab expēsis excusari debet: scdm Bar. hic ad fi. & Cardi. in consil. xciiij. quē sequitur Deci. hic col. ij. & i fin. cōmenti. Adde & pōdera tu tex. i c. calumniā. de poenis. qui disponit calūniam, & audaciā temere litigantiū expēsarum damno plecti debere, & loquitur generaliter tā in actore, q̃ in reo. Si igitur calumnia temeritasq; absit, & iusta adsit in actore litigādi causa, etiam ipse ab expēsis excusabitur.

Verū tn̄ ex quo in eius potestate est qn̄ agat, & anteq̃ ingrediatur iudiciū certus esse debeat, vt dicūt Bar. & doct. Iusta magis litigādi causa in actore, q̃ in reo requiritur, arbitrio tamē iudicis totum relinquitur, arg. l. j. cū simi. ff. de iure delib.

SVMMARIVM.

1 *Cumulatio in exceptionibus admittitur. & nu. 8. Amplia nu. 2. 3 4. Limita nu. 9. 12. 13. 14. 15.*

5 *Homicidiū negās, si fuerit cōuictus pōt excipere ad sui defensionem fecisse.*

6 *Homicidiū cōfitēs ad sui defensionē fecisse, tenetur ꝓbare defensionē aliter punitur.*

7 *Negans debitū, si fuerit cōuictus, an posit bonis cedere.*

10 *Cautela ad ꝓponēdū cōtrarias exceptiōes.*

11 *Actiones oppositæ, vel remedia cōtraria, an, & quō posint cumulari.*

16 *Negatio dicitur defensio.*

L. XLIII. Vlpianus.

NEmo ex iis qui negat se debere: prohibetur etiā alia defensione vti, nisi lex impediat.

SVMITVR ex ll. per glo. alleg. clara est, quāuis materia sit valde diffusa, & plene a scribētibus tractata in l. edita. in materia cumulationis. C. de eden. per Saly. i l. j. C. de fur. Pau. de Cast. & Soci. in l. is qui. & in l. nemo. ff. de excep. Canonistas in c. nullus pluribus. de reg. iur. in vj. in c. auditis. de pręscri. & in c. pastoralis. de except. & Angel. Areti. in. §. idem iuris. fol. iiij. de except. instit.

Nota q licet actor cumulare nō posit, & simul pluribus ac varijs actionibus vti contra eundē. l. quod in hęredem. §. eligere. ff. de tribut & de elec. in vj. c. vt qui duas
1 attamē†reus pluribus & diuersis exceptionibus vti potest & sic admittitur cumulatio in exceptionibus, vt etiā in d. l. nemo. & in locis præalleg. traditur. & in c. inter monasterium. de re iudi. & in l. quidam consulebat. etiam de re iudi. ff. Et procedit
2 regula†quamuis opposuerit quis facti exceptionem: exempli gratia, negando se teneri, quia nunquam debuit, aut quia soluit. & ita hic loquitur iurisconsultus, quod notari mandat glo. in facti quęstione sic obtinuisse dicens, quæ verba nota, quia forsitā alibi simile verbū non dixit. Item proce
3 dit†non solū in diuersis, sed etiam in contrarijs exceptionibus, nisi prohibeat lex: vt hic & in d. c. nullus pluribus. & præalleg. l. nemo. secundū glo & scribentes in lo
4 cis præallega. Et quod fortius est, siue†cōditionaliter & succesiue proponantur, vt quia negetur debitū, & si probari contingat, opponitur exceptio solutionis, vel pacti de non petēdo. l. si quidem. cū glo. C. de except. Siue simpliciter & pure proponantur contrariæ exceptiones, solutionis, pręscriptionis, vel priuilegij: de quibus in dicto cap. auditis. quia in dubio subdisiunctiue propositæ cēsetur: casu videlicet, quo vna non probetur, alia proposita & opposita, ita q de vna ad aliam fit transitus. dictū est. singulare Innocen. in dicto cap. auditis. communiter per docto. approbatam: vt hic per Deci. & Socin. in dicta l. nemo. & alios scribentes tam legistas quam canonistas. in locis supra allegatis. Quinimmo licet prima instantia malitiosæ quis exceptionem talem proponere distulisset, & vti defensione, adhuc in causa appellationis opponere, excipere, & proponere poterit, ac ad talem defensionem trāsitum facere, secundum receptiorem sententiam: vt per Soci. in l. is qui. ff. de exceptio.

Et per hanc regulam infertur, ꝙ † accusatus de homicidio, si negauerit & fuerit
5 conuictus, potest alia defensione vti, excipiendo ad sui defensionẽ se illud fecisse: vt post Bar. & alios hic scribit Deci. Veraq; est & communiter recepta sententia quicquid Ioã. de Ana. scripserit: vt ꝑ Soci. in d. l. nemo. col. fi. Phil. Frãc. in d. c. nullus pluribus. & Fely. in d. c. pastoralis. col. vij. vbi Deci. vj. & Paris. xvij. de exceptio.
6 Et est not. incidenter, ꝙ † etiam si a principio accusatus ad sui defensionem diceret homicidium fecisse, teneretur defensionem allegatam probare, alias de homicidio taliter confessus puniendus esset, quia lex pręsumit ꝙ dolo fecerit. l. j. C. de sicar. vt per Soci. pulchre in l. non vtique. ff. de excep. & Aquen. in repet. l. vt vim colũ. xx. ff. de iusti. & iure Deci. in c. cum venerabilis. co
7 lum. x. de except. Pariter † debitor qui negauit debitum, si conuictus fuerit, transire poterit ad beneficium cessionis per hãc regulam, quicquid dixerit. Angel. Are. vt hic per Deci. Sed Ias. in. §. fi. insti. de actio. sequitur Ang. remittens tamen se ad distinctionem. Bald. etiam per Deci. allegatam in l. j. col. j. C. qui bon. ced. po quæ pro decisione prædicta facit: dum vult ꝙ ante sententiam possit conuictus debitum confitẽdo beneficium cessionis allegare, etiam ꝙ non habuerit iustam causam litigandi: sed post sententiam ita demum si iustam causam litigandi habuerit. & plures casus vbi beneficium iuris perditur propter negationem. Iaso. ponit in l. sicut. in. §. quod autẽ. ff. de re iudi. de præsenti tamen nullam mẽtionem faciens. Pro dicta conclu. Bald. Saly. Deci. & communi facit, quia si reus negat factũ per actorem propositum, talem negationem esse punibilem non reperitur in iure, nisi in casibus a iure expressis, secũdum communiter scribentes: vt per Soci. in d. l. nemo. circa fi. ff. de excep. sed iste casus non est de illis. ergo &c. Vt ergo ex
8 prædictis apparet † potest quis duplici iure se defendere & iuuare: priuilegio puta, & iure communi. vel duplici titulo: priuilegio scilicet & prescriptione: vt tradunt et Phil. Fran. & alij in d. c. nullus pluribus. & Gemi. in c. sunt personę. ver. quod si tales. per illum tex. de priuil. in vj. vbi not. circa acquisitionem eiusdem iuris, posse quẽ duplici iure se iuuarę. Hinc etiam dicit Fely. in c. pastoralis. col. v. de excep. ꝙ se defendens potest successiue pluribus vti titulis: de quo pulchre per eundem Fely. in c. in nostra. colũ. ij. versi. titulus multiplicatur. de rescrip. Pariter duplici legitimatione, doctoratuq; duplici, & multiplicatis appellationibus se iuuare quis potest: vt per Deci. in consi. lv. col. iij. & in c. bonę. col. j. & fi.
9 de appel. Limita modo hãc regulã, † vbi reus proponeret exceptiones contrarias in facto, siue precise contrarias. & incompatibiles, puta si opponeret de pacto facto certa die in hac ciuitate, & desolutione eadem die facta in ciuitate Venetiarum, quia repelleretur, secundum Raph. Com. & Soci. in d. l. nemo. ad fi. commenti. per l. scripturæ. C. de fide instru. & l. vbi repugnantia infra eo. per rerum enim naturam hæc prohibentur: ideo nulla lege firmari possunt. d. l. vbi repugnantia. Et idem post Dyn. & Saly. vult in effectu Ang. Are. in. §. idẽ iuris. col. xv. insti. de excep. dicens, ꝙ si conditionaliter & successiue contrarię exceptiones proponãtur, id a iure permittitur. si vero simpliciter, vel non sunt pœnitus contrariæ priuatiue, quia aliquo respectu & casu possunt se compati, excẽpli gratia, si nego simpliciter me teneri aut debere, & oppono etiam pacti exceptionem, eligere nõ cogor aut declarare, cur in genere dixerim me non teneri, aut debere. Hæc enim non sunt pœnitus contraria, quia verba illa nõ teneri, aut debere, effectum potius concernunt, ꝙ̃ verba. l. pen. §. docere. ff. ne quis eum qui. Aut sunt oppositæ priuatiue omni respectu & casu, & etiam reus eligere tunc cogitur: cum incompassibilia nõ sint simul vera. d. l. vbi repugnantia. Ex quo
10 Ang. & practicantes admonet † vt diuersas aut contrarias exceptiones conditionaliter & successiue proponant, & opponãt, negando puta debitum. & si probetur, solutionis vel pacti de nõ petendo opponatur exceptio. Aut negando homicidium imputatum, & si probetur, ad necessariam defensionem allegetur factũ. Et in simili etiam practicatur per condemnatum dicentẽ sententiam nullam, & si qua sit appellantem: & in alio etiam libello in quo dicit quis sentẽtiam nullam, vel petit restitui in integrum:
11 vt hic per Deci. Sed † an, quomodo, & qualiter duę actiones oppositæ vel duo remedia cõtraria subordinate cumulari possint: tradit Roma. in consi. cccxcij. col. ij. Alex. cõsi. lviij. col. j. lib. v. oẽs scribẽtes in l. edita. in materia cumulationis. C. de ede. Et quomodo pronunciare debeat appellationis iudex, vbi quis dixit sententiam nullam, & si qua erat appellabat, declarat Ale-

grand.in consi.ccxxx.lib.vj.

Secundo principaliter limita regulā cum
12 prædictis†respectu probationis: quia licet contrariæ exceptiones opponi simul possint,probari tamē non:ita q licet ad excipiendū quis admittatur,non tamē admittitur ad probandū cōtraria : vt post Canon. scribit Soci.in d.l.nemo.in prin.& Fely.in c.imputari.per illum tex.de fide instru. in quinta declaratione,vbi sublimitat.& in c. pastoralis.colum.v.eod.titu. vbi post Bal. scribit,q si ad probādum admissus fuerit, tenet probatio.facit quod scribit Alexād. in l.si alienam.col.ij.ff.solut.matri.

13 Tertio restringe procedere prędicta † in pluribus exceptionibus cōtrarijs:secus esset in vna cōtraria exceptione, vbi reus non audiretur cōtraria proponens.l.ij.ver. sed alius.cum not.ibi per Ange.ff.quando app.sit.cū alijs hic per Deci. alleg. & per Fely.in d.c.pastoralis.col.v.& Paris.xiiij. de excep.probaturque hęc restrictio satis cōcludēter in d.l.vbi repugnantia.cū pręalleg. q respectu huiusce regulę loquētis de proponēte plures exceptiones contrarias limitatio ista non sit bona.

14 Quarto limita†quādo onus probationis proponēti contrarias exceptiones incumberet,& actor nō grauaretur onere probandi,vt in exceptione pręscriptionis,& priuilegij,ac pacti de non petendo:vt hic, & in dicta regula,nullus pluribus.& in c. auditis.pręalleg.secus si actor grauaretur onere probādi,vt quia reus pecuniā numeratā esse negat,& etiam soluisse dicit. nam iste except.simul proponi nō possunt.secūdum Bart. in d.l.nemo. & sequitur simpliciter Phil. Frāc.in d. c.nullus pluribus. Deci. vero in d.c.pastoralis.& hic,firmat oppositum:quia in vtroq; casu eadē videtur cōtrarietas,quæ via exceptionis admittitur, vt hic per eū. Recedēdum nō est ab opi. Bart.quæ communis est,& quam post plures ibi citatos sequūtur Soci.in d.l.nemo. Fely.in d.c.pastoralis.colum.v. vbi Paris. xiiij.Et est etiam istud ratione ordinis,seu ex necessitate ordinis opponēdi, vt declarat Bar.in l.nemo.& Bald. in l. peremptorias.colū.pe. C.sen.rescin.nō pos.sequitur Soci.loco pręalleg.& cōsequēter quamuis vtroque casu,vt Dec. ait, eadē sit contrarietas.hic plus est,quia accedit & concurrit ordinis necessitas.

Quintam limitationem secum fert regu-
15 la, †quando lex esset impedimēto, exēpla sunt in glos. & clarius prosequitur glo. in d.c.nullus pluribus. lex enim huiuscemodi iudiciorum & ordinum domina est l.deprecatio.ff.ad l.rho.de iac. facit text. in c. leges.C.de ll.cum simi.

Postremo no.ex tex. ibi alia defensione
16 vti.q†negatio dicit defensio ,pter dictione, alia, quæ similitudinē denotat,propriē tamē dicitur exceptio.Deci.hic ad fi.commenti. quod per probabiles & palpabiles rationes probat Soci.in rub. ff. de excep. Fely.Deci.& alij Mod.in rub.extra eo.titu.de except.

SVMMARIVM.

1 *Actor ex pluribus actionibus ad idem concurrentibus vnum tantū eligere tenetur.*

2 *Actor quando possit conficere libellum incertum.*

.§. QVotiens concurrūt plures actiones eiusdem rei nomine: vna tātum quis experiri debet.

In glo. sunt cōcordātes. Licet ergo,vt in prin.huius legis dictum fuit, reus pluribus exceptionibus vti possit: actor
1 †tñ.qui remediū præuidere potuit, plures actiones eiusdē rei nomine proponere vel intentare nō potest,sed vt hic dicitur,vna
2 tantū experiri. Vnde† qñ impeditur. puta facto aduersarij,ex quo a se ipso certificari nō pōt, admittitur libellus incertus. l.j.§. qui aūt.ff.quorū leg.pręterea, vt ait Bart. hęc regula cōtinet lōgam & amplā materiā cumulationis, quę ordinariē examinatur,vbi late scripsi in l.edita.C.de eden.

SVMMARIVM.

1 *Hæres,qui ex proprio delicto conuenitur, tenetur insolidum.*

2 *Hæres quandoque tenetur ex dolo defuncti de eo quòd ad eum peruenit.*

3 *Hæc regula quomodo procedat.*

L. XLIIII. Vulpianus.

TOtiēs in hęredē damus actionē de eo qđ ad eū puenit,quotiēs ex dolo defuncti cōuenitur,non quotiens ex suo.

2 Haeres igitur, † qui ex suo dolo, & ex proprio delicto conuenitur, in solidũ tenetur, etiam ꝙ ad eum nihil peruenerit: sed ex dolo defuncti nõ, sed de eo tãtũ quod ad eũ peruenit: vt hic & in l. quod in heredem .§. si seruo. ff. de tribut. a quo praesens regula ad verbum desumpta fuit. nec mirũ est: constitutio. n. ciuilis est, poenalibus actionibus haeredes non teneri. l. j. ff. de pri. deli. neque minus natura hoc dictat, secũdum gl. ibi. Et queadmodũ dicit tex. not. insti. de perpet. & temp. acti. in .§. nõ autem. nõ omnes actiones, quae in aliquẽ aut ipso iure ciuili competũt, aut a praetore dãtur in haeredem, eque cõpetunt, aut dari solent. Est. n. inquit, certissima iuris regula, ex maleficijs poenales actiones in haeredem nõ competere, veluti furti vi bonorum raptorum, iniuriarum, damni. & legis aquiliç: nisi vero, de eo quod ad haeredem peruenit, in eum daretur actio, locupletaretur cum aliena iactura & damno proximi, quod esset absurdũ &
2 contra ius naturç. Quãdoque † tñ etiam de eo quod ad eum non peruenit ex dolo defuncti tenetur hçres, vt in cõditione furtiua propter frequentiã furtorum. Deci. hic. Bart. & alij. in l. j. ff. de priuat. delic. Praeterea, & si regulariter vt hic dr̃, ex dolo defuncti nõ teneamur nisi pro ea parte quç ad nos peruenit, datur tñ depositi actio in haeredem ex dolo defuncti insolidũ: cũ dolus ex cõtractu, & rei prosecutione descendit: ita dicit iuriscõsultus in l. si hoĩe in. §. dat.
3 ff. depo. & ita intelligitur † haec regula de dolo extra cõtractũ cõmisso: secus si in cõtractu. d. §. dat. De materia vero istius regulç latius tradũt scribẽtes in d. l. j. ff. de priuat. delic. in prçalleg. §. non autem. & in l. vnica. C. ex delic. defun. tit. & Are. in rub. ff. de acquir. haered.

SVMMARIVM.

1 *Res propria pignorari non potest. Limita dupliciter nu. 2.*

3 *Depositũ, precarium, & locatio in re ꝑpria non fit. Limita nu. 4. 6.*

5 *Exceptio proprietatis non adimitur in posses. restituende, etiam quòd excipiens incontinenti vellet eam probare.*

L. si quis conductionis C. loca. declaratur, & ornatur.

7 *Conducere respectu proprietatis, vel possessionis, quando quis dicatur.*

L. pen. C. depos. l. plane. ff. eo. de quo deposito loquamur. nu. 8.

9 *Emptio rei propriae non valet. Intellige vt nume. 10. 11.*

L. si tibi. §. si hi quorum. ff. manda. quomodo intelligatur.

L. XLV. Vlpianus.

NEQVE pignus, neq; depositũ, neq; precariũ, neque emptio, neq; locatio rei suç consistere potest.

Est clara, et sumpta ex ll. per gl. alleg.
1 Nota ergo primo, † rẽ propriam alicui pignorari nõ posse, cõcordat tex. in l. si rem alienam. la. ij. & ibi not. ff. de pignor. actio. Et est ratio, quia sicuti quod meum est, amplius meum fieri non potest, ideo rem propriam sibi dari inutiliter quis stipulatur: ita habenti plenum & totale ius in aliqua re, ius aliquod ex cõstitutione pignoris acqui
2 ri nõ põt: vt hic ꝑ Dec. dupliciter † limitatẽ primo, qñ res est irreuocabiliter & perfecte mea, secus si reuocabiliter aut minus ꝑfecte. Scdo qñ quis haberet dñium de iure cõi, secus si de iure speciali: vt ẽt per eũ dẽ Deci. in l. nõ vt ex pluribus. per illũ text. infra eo. Pro rõne assignata ad regulã, facit qđ dr̃ de plenitudine, ꝙ nõ indiget adiectione. vj. q. j. c. oĩa. Ad limitationes praedictas adde quç scribũt Mod. de Fano ĩ trac. de pigno. fol. xlvij. col. iij. ver. secũdo fallit nu. 173. & fol. lxvj. col. iij. ver sed dubitat. nu. 79. cũ seq. vbi ꝓpterea cõcludũt, ꝙ fideicõmissarius vniuersalis post factã restitutionem verbo agere põt hypothecaria, sed nõ post factã realẽ restitutionẽ, quia tũc ꝑfecte est dñs. l. restituta. & l. facta. in prin. ff. ad treb. licet dubitauerit de hoc & cogitandũ reliquerit. Ias. in l. j. C. cõmu. de leg.
3 Secũdo nota, † depositũ, precariũ, & locationẽ propriç rei nõ tenere nec subsistere. Ad idẽ est tex. no. ĩ l. qui rẽ. ff. depos. vbi ẽt cõmodatũ addit. ex deposito, cõmodato, locato, vel precario rei suç (dicit iurisconsultus) nõ põt quis cõueniri actione ex tali cõtractu, quia est inualidus. Adde aliũ tex. elegãtissimũ, & aureis literis scribendũ. in l. bona fides. ff. depos. ad propositũ nostrũ facit ti. ver. simile, inquit, depositũ nec ex iu-

regentiũ cõsistet, cuius hęc est potestas, vt alij nõ dño sua ipsius res, quasi aliena custodiẽda detur. Et generaliter quare in oĩbus pdictis casibus nõ subsistat cõtractus, nec det' actio ex tali cõtractu cõtra dñm rei, potest dici esse, quia in re sua quilibet est moderator & arbiter. vulg. l. in re. C. mã. ideo nimirũ si cõtra ipsum rei dñm, actio nõ dat'. Pau. de Ca. & Alex. intelligũt prędicta
4 pcedere † qñ ageret' actione ex dictis contractibus descẽdẽte vt repellatur actor, qa cõtractus nõ tenet, secus dicũt si agat' cõditione ex l. si quis cõductionis. C. loca. quæ in contractu locationis directa cõpetit, sed vtilis ẽt in alijs, in qbus ad restõnẽ eiusdẽ rei cõtrahitur obligatio: vt ibi not. & in d. l. si rẽ alienã. supra. de pig. act. tũc obijci mihi nõ posset exceptio de dñio tertij, nec de
5 pprio, quia vr̃ quodãmodo † agi possessorio restituende, in quo nõ admittit' ẽt exceptio proprietatis, licet excipiẽs paratus esset incõtinẽti probare, quia spoliatus ante oĩa restituẽdus est. l. si quis a se fundũ. C. ad legẽ iul. de vi. vt per Pau. de Cast. in d. l. si rẽ. Alex. & alios in locis ĩfra alleg. Deci. cõtradicit, quia ex quo nõ subsistit contractus nõ vr̃ habere locũ qđ dicitur in l. si qs cõductionis. Vel saltẽ cõsideratio Paul. & Alex. intelligẽda vr̃, qñ scięter facta fuisset cõductio ab ipso dño, secus si ignoranter: vt p Cur. Sen. in cõsi. lxxj. col. vj. Imol. in l. si alienã. ff. sol. mat. arbitrabatur, ꝙ licet de dñio tertij opponi nõ posset l. indebite. §. fi. ff. de condit. indeb. secus tñ esset ĩ dñio cõuẽti, Quod post Roma. reprehẽdit ibi Are. ad fi. cõmẽti. per tex. d. l. si quis cõductionis. sic inducẽdo, nã dr̃ ibi, ꝙ agenti cõdictione ex l. ad rẽ locatã, exceptio dñij opponi nõ põt, sed fieri debet prius restitutio & postea de pprietate quęri. si tex. ille de dñio tertij loqueret', nõ diceret post rem restitutã agi de pprietate per restituentem posse. si enim ad eum non pertineret dominium, quomodo de pprietate posset agere? Eandem opin. post Bar. sequitur Alexan. in d. l. si alienam. colum. ij. & iij. & in l. si aliquam rem. colum. fina. ff. de acquir. pos. vbi multas vtilitates cõgerit resultãtes ex hoc, ꝙ cõtractus rei suę nõ subsistat, quãuis remedio d. l. si quis cõductionis. rei suę. possit locator possessionẽ cõsequi, Quibus pariter assentiunt. Aque. in d. l. si aliquã. col. fi. & Fely. in c. inter dilectos. col. pe. de fide instru. vbi dicit, ꝙ nõ solũ condemnaretur eo casu conuentus ad restitutionem rei: immo & ad ęstimationem ipsius rei, per l. con ductores. C. loca. quæ procedit non solũ in conductore, verum ẽt in hærede & successore ipsius. vide ẽt dominos Rotę sublimitãtes deci. ccxxxiij. in nouis & confirmat Alex. consi xij. lib. iiij. cõcludendo pręal. leg. l. si quis conductionis loqui. qñ contra cõductorem vel illius hæredẽ ageret' personali actione seu conditione ex illa l. si quis cõductionis. secus si ageretur contra singularẽ successorẽ conductoris, aut si possessor actione reali cõueniretur ratione dñij agentis, qđ aliter ꝙ per instrumentũ prædictæ locationis probañ. esset: vt ibi p Alex. & Soci. cõsi. xv. col. pe. vol. ij. quod scdm ordinẽ cõtinuatiuũ est consil. clxvij. vbi extollit not. Saly. in d. l. si quis cõductionis. ꝙ eo modo cõuentus non potest excipere de dominio, ẽt ꝙ incontinenti illud probare paratus sit per prędicta. de quo etiã per Ias. in consi. clviij. col. j. volu. ij. & Matthe. de afflict. in deci. regni. xij. vbi ponit ꝙ cõfessio extraiudicialis parte absente facta, & depositio vnius testis de locatione rei petitæ conditione. d. l. si quis conductionis con iunguntur, & teneri quem faciunt ad restitutionem rei locatę ex remedio prædictę. l. & plura. scribit Curt. Senior in consi. lxxj. in primo articulo. Et consequenter quicquid hic Deci. dicat, licet contractus locationis rei propriæ non subsistat: habet tamen locum remedium. l. si quis conductionis. ratione prædicta, & ne illudantur locatores. Et licet prædicta non referant, Moder. Taurinen. in specie reprehendunt Deci. hic in l. ij. in princi. in iiij colum. ff. si cert. peta. respondentes motiuo ipsius Decij, ꝙ etiam in d. l si quis conductionis. contractus nullus erat, & tamẽ de dominio cõuenti, vt supra vidimus, opponi non potest: sed si ex locato actum fuisset, potuisset agens repelli, vt Deci. & prææalleg. dicunt, sed agendo ad possessionem conditione ex lege illa, nequaquam, odio scilicet spolij, vt dictum est. Nec differentia quam facit Deci. inter scienter recipientem depositum vel conductionem rei suæ, & recipientem ignoranter, procedit. talis enim differentia attenderetur si recipiens vltra dominium haberet possessionem quã perderet alias. dicta l. si rem aliquam. ff. de acquir. pos. secũdum prædictos Mod. Taur. sic loqui dicentes Curt. in consi. prææalleg. Sed quia dictum doctoris intelligi debet secundum allegata per eum. Bartol. in l. non solum. in. §. si liberationis verba. ff. de lib. lega. & Curtius per Dec. alleg. loquitur in

prædictis terminis quãdo conductor erat dominus & possessor, vt etiam statim dicã, male videtur improbari Deci declaratio, quia iuxta prędictos terminos intelligi debet, sed si cõductor non esset possessor, sed dominus: verum esset ꝙ siue scienter, siue ignorãter a possessore cõducat, locũ sibi vẽdicat dispositio. d. l. si quis conduct. vt ibi per Curt. in iiij. volu. quia cum antea nõ haberet poss. ratio nulla est Cur repetenti ex remedio. d. l. si quis. non debeat illã restituere: & inde si voluerit de proprietate litigare. De prædicto articulo, vide Curt. in præ alleg. consil. lxxj. in prima distic vbi post Iac. Butr. Pet. de Bellaper. Cyn. Alber. Sali. & cõiter scribentes cõcludit, ꝙ si locator ageret ad rei restituendam possessionẽ, si cõductor dominus erat & possessor tẽpore conductionis & ignorabat referens quęstionẽ possessionis & proprietatis, audietur: quia nõ debet restituere quod nõ perdidit. nam neq; dominio, neque possessione priuatur. l. si id quod. & l. si aliquã rem. ff. de acquir. pos. sic enim cõducens, si ignoret se posside re, possessionẽ non perdit, nec voluisse videtur desijsse posside re, quia deficit animus possessionis perdendę, secundũ omnes in d. l. si aliquam. sicque isto casu in cõducente ignorãter, locum habere nõ potest dispositio. d. l. si quis cõductionis, secus si sciẽter conduxisset & animus sic conducẽtis esset possessionẽ transferre, animusq; locãtis acquirere. in locatorem. n. translata tunc esset possessio: vt ibi per eum. tu vide Alex. in d. l. si aliquã. colum. pe. tenentẽ post Bartol. & alios, ꝙ isto casu conductor possessionem perdat, & locatori acquirat. Quãdo itaque sciẽter rem meam conduco tãquam meam & a me possessam, nõ perdo dominium. l. ei a quo. in verbo locationem. cum gl. ff. de vsucap. & est communis scribentium sententia: vt per Alex. in d. l. si aliquã col. vj. & seq. possessionem tamẽ perdo, quia ex conducto eam habere cogitaui, & desinere posside re: vt ibi per Alexã. in viij. colum. firmantem quoque isto casu non subsistere loc. & cõduc. contractum. d. l. ei a quo. & l. suę rei. ff. de contrahẽ. emp. & est tex. hic in regula præsenti, restituenda tamẽ esset possessio agẽti remedio. d. l. si quis conductionis. quia vt dictũ est spoliatus ante omnia restituendum est.

6 Intellige quãdo † conduceret respectu proprietatis, secus si respectu possessionis quam habebat, quia subsisteret tunc cõtractus locationis & conductionis. d. l. si aliquam rem. tradit Pau. de Cast. in l. qui rem. ff. depos. sequitur simpliciter Deci. hic. &

7 scribentes in d. l. si aliquam. conducere † aũt respectu proprietatis videor, quãdo cõduco fundum vel rem. Respectu vero possessionis, quando possessionem conduco, in dubio videor cõducere respectu proprietatis, & nihilominus videtur etiam facta conductio respectu possessionis: vt per Alexã. in d. l. si aliquã. colum. pe. vbi not. declarat, ꝙ licet conductio facta videatur respectu proprietatis & possessionis, quãdo tamen cõductor est dominus, & rẽ simpliciter cõducit vel scienter, licet tunc facta videatur respectu proprietatis & possessionis, nõ valet conductio, quamuis valeret si dictum fuisset respectu possessionis: quia cum valere nequeat proprietatis respectu, non valebit etiam respectu possessionis. & sequitur ibidẽ Aquen. col. pe. quia si non valet expressum, nõ valet etiam tacitum. arg. l. iij. §. qui habet. ff. de ser. rust. præd. vt etiam ibi per Alex. in iiii. col.

Si quis igitur posside t rem suam, & sciẽter eã conducat, respectu possessionis tantum locationis, & conductionis cõtractus subsistit. l. suę rei. ff. de cõtrahen. empt. videtur enim sic conducẽs posside re velle desinere, & in alium possessionem trãsferre. l. qui bona. & in l. interdum. ff. de acqr. pos. ideo nimirum si talis contractus valet, secus esset in contractu emptionis: vt hic & in d. l. suę rei. ac. §. rei suæ. l. si in emptione. ff. de contra. empt. vbi est casus de emptione possessionis rei suę penes venditorem forte existẽtis, qui valet, secus ergo si possessio sit penes emptorem. nam si volo emere possessionem rei quæ mea erat & apud me, emptio non valet, iuribus allegatis. actus enim emptionis, non est actus per quem emptor se velle desinere posside re declaret, aut in venditorem transferre. Immo econtrario vult acquirere, seq; penes habere. vnde non valet, quia ad perdẽdum possessionẽ emptio non tendit, sed contractus conductionis factus a posside nte est actus qui ad hoc tendit, vt conductor possidere desinat. d. l. interdum. §. fi. prout not. declarat Alex. in d. l. si aliquam. colum. x. Sed dices tu, non ne regula ista etiam de locatione loquitur, ꝙ non valeat? Respon. procedere quando respectu proprietatis fit conductio: vt patet ibi rei suæ, quo casu, vt in superioribus dictum est, non subsistit: secus quando respectu possessionis, quia conducens videtur velle desinere posside re & in alium

in alium transferre, ab illo inde tenere. possessio ergo, quæ apud me erat, conduci a me potest: emi vero non. ratione præallega. Et consequenter emptio & locatio a regula nostra parificata isto casu a pari non procedunt. Respondere tn̄ potes, ꝙ æquiparatio est respectu proprietatis, quo casu a pari bene procedunt: non autem respectu possessionis, quo quidem respectu a pari non ambulant, per rationem prædictam.

Ex his & dictis doct. in locis præalleg. habes plerasq; limitationes ad d.l. si quis conductionis. & vltra vide pulchre Ias. in consil. clviij. lib. ij. vbi consuluit cōductorem obijcere posse locatori exceptionem dominij, & sic domino agenti, idq; ex dominio sibi nouiter acquisito & locationis titulo extincto. vt ibi per eum.

Restat tandem difficultas, quia hic tex. vult contra agentem ad restitutionem depositi dominij quæstionem referri posse,
8 † contra tex. l. penul. C. deposi. & l. plane. ff. eod. titu. Pro solutione vide Alex. in l. si alienam præalleg. colū. ij. Moder. Papien. in l. bona fides. colum. fina. ff. deposi. vbi reiecta solut. Alexan. licet eum non nominent, multum se inuoluunt aliter respondētes. sed eorum solutio cōfunditur ex dictis Alex. loco præallegato. Vt arbitror accommodari potest solu. ex dictis supra in princ. ij. not. & Paul. de Cast. in l. qui rem. ff. deposi. quod si agatur actione depositi, obstat exceptio dominij: quia non potuit in re propria depositarij depositum fieri prohibente lege: & sic cum exceptio talis arguat depositum non fuisse, mirum nō est si opponi potest, quia iura præallegata volentia exceptionem dominij opponi non posse aduersus petentem restitutionē depositi, intelliguntur de vero & proprio deposito, quale non est istud de quo loquimur, ergo &c. Si autem agatur vtili conditione ex remedio d. l. si quis conductionis. ad restitutionem depositi, tunc secus, per ea quę in superioribus late diximus.

9 Tertio nota ex hac regula, † ꝙ non valet emptio rei propriæ. concordat tex. in l. rei suæ. & in. §. rei suæ. l. si in emptione. ff. de contrahen. emptio. l. si aliquam rem. ff. de acqui. poss. & in l. cum res. C. de contrahen. emptio. cum alijs ibidem per gl. alleg. Intelligiturq; hoc siue scienter, siue ignoranter talis contractus celebretur. nisi † vt
10 dixi, ratione possessionis penes venditorem existentis, vel alterius iuris deficientis: vt hic per Deci. & per glo. in d. l. cum res. addentem emptionem sub conditione contractam, de quibus per Bald. & scribentes ibi. & licet iste non sint proprie limitationes: vt etiam hic sentit Deci. quia emptio in casibus prædictis de iure non existente penes emptorem fit, ideo nimirum si huiuscemodi emptio subsistit: vt in superioribus diximus. Vltimo intelligitur
11 regula † in domino, qui rem suam emeret, secus si alteri mandaret emendam, quia potest per alium, quod non potest per seipsum. l. si tibi. §. si hi quorum. ff. mand. Intelligendo quando emptio fieret nomine mādatarij, non nomine mandantis: vt ibi per Pau. de Ca. secundum Deci. hic, q contrarium tenet concurrentibus duobus de quibus in illo tex. vt hic per eum. Aduerte quia secundum impressionem libri mei. Pau. de Cast. ibi nihil scribit, sed bene in l. debitor. in princ. ff. de pigno. actio. & Moder. de Fano in tracta. de pigno. fol. lij. col. ij. versicu. decimo limita. vbi dicunt, ꝙ licet emptio rei suæ nō valeat, eo ꝙ res sua amplius sua fieri non potest: mandatum tamen alicui factum de emendo rem mādantis nomine ipsius mandatarij, valet, quia mandatarius tunc emēdo nomine proprio acquirit sibi dominiū, quod postea in mandantem transferre actione mādati tenetur, ita intelligitur text. §. si hi quorum. supra alleg. secundum eos. Quod magis mihi placet, quia cum mandatum fuisse dicatur, vt res venales prædictas mandatarij emerēt, potius nomine proprio q̃ alieno, et sic mādantis intelligi debet. argumen. l. & magis. ff. de solutio. Item quia text. ille dicit, mandatum non subsistere, secūdum meram rationem & iuris rigorem, si intelligeretur mandatarijs ementibus nomine mandantis, cuius res erat, nō solum secundum meram rationem & rigorem, sed etiam secundum æquitatem non subsisteret actus, cum rei proprie non teneat emptio, ex quo semel dominus, amplius dominus fieri nō potest. siue loquamur de rigore iuris, siue de æquitate. Et verba illa, rem tuam emas: & rei propriæ emptio, posita in præallegato. §. si hi quorum. intelligenda sunt per interpositam personam ementem, te scilicet mandante, vt ex præcedētibus liquet.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula ampliatur.*

2 *Venditor promittens soluere tributa rei venditæ, valet pactum.*

PRIVATORVM conuentio iuri publico non derogat.

SVMITVR ex l. ius publicum. & ex. §. si paciscar. l. iurisgentium. ff. de pact. ad idem tex. in l. inter debitorem illo. eodem titu. & in l. nec ex praetorio. supra hoc tit. vbi examinaui ea quae hic tangit glos. de vniuersitate contra ius publicum statuen-
1 te. Et licet † tex. praesentis regulae loquatur de iure publico, idem est tamen de iure priuatorum, cui pacto aliorum derogari nō potest. l. sij vnus. §. ante omnia. ff. de pact. l. pacto successorum. C. de pactis. Si igitur inter emptorem & venditorem conuenerit vt onus tributi rei venditae spectet ad venditorem non autem ad emptorem, siue vendita fuerit res libera ab omni onere fiscali tributique & collectarum, in praeiudicium fisci, seu iuris publici, huiusce modi pactum non valet. d. l. inter debitorem.
2 Sed si venditor † promisisset soluere fisco, seu rei publi. valeret inter eos, & virtute talis pacti compelli posset vēditor ab emptore ad soluendum, vt per Paul. de Cast. in dicta l. inter emptorem. colum. ij. Sed considera quomodo hic. §. ad propositum faciat in hac lege, & de superfluitate argui posse videtur. hic enim de cōuentione priuatorum dicitur, & tamen prius dispositum reperitur in d. l. nec ex praetorio. in princip. Forte dici potest hunc. §. positum hic fuisse ad comprobationem regulae positae. in princip. l. ideo videtur, neque pignus, neque depositum, neque caeteros cōtractus ibidē nominatos in re propria consistere posse, licet partes super praedictis cōuenerint, quia pactis priuatorum ius publicum non immutatur. Et non dicitur superfluere, cum lex ponat in principio aliā regulam, ad cuius comprobationem: vt dixi hic. §. subiungitur. Ex hac regula inferri posset ad multas notabiles quaestiones, de quibus per Crotum in repeti. l. nemo potest. per illum text. in primis chartis. ff. de lega. j.

SVMMARIVM.

1 *Poena potest exigi & retineri.*

2 *Retentio facilius permittitur quam petitio.*

3 *Poena in foro conscientiae non potest retineri. Intellige nu. 4. 5. 8. & 9. Glo. fin. in c. fraternitatis. xij. q. ij. ornatur, & declaratur.*

6 *Poena in foro conscientiae ex parte vnius tantum potest retinere & nu. 7.*

10 *Poena statuta in foro conscientiae quando exigatur ante sententiam. & nu. 11.*

L. XLVI. Caius.

QVOD a quoquam poenae nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

CLARA est. & sumitur ex legibus
1 per glo. alleg. Nota ergo † posse poenam exigi, exactamque retineri. quod dictum secundo loco, carere videtur probabili dubio, cum facilius permittatur retentio, q̄ petitio detur. l. per retentionem. C. de vsuris. l. ij. cum not. per Bald. in iij. nota. C. de fideiuss. hocq; in simili not. Ang. & Alex. ac Deci. in l. praecibus. in glo. fin. C. de impub. & alijs substitu. & Capra in q. not. in consi. xix. incip. & si viso. vbi concludit, q mulier quae prohibetur petere, nō pro-
2 hibetur retinere, † quia facilius conceditur retentio, q̄ petitio. patet etiam in excōmunicato qui retinere potest, licet prohibeatur petere. c. intelleximus. de iudic. iuncto c. cum inter. de excepti. & no. in l. amplius non peti. ff. rem rat. habe. Dici potest fuisse dubitatum post exactionem factam, forte reo nō opponente exceptionem aliquam, an exactor compellendus sit ad restitutionem. & respondetur q non.
3 Haec regula secundū Deci. procedit † in foro contentioso, secus in foro conscientiae: vbi poena retineri nō potest, quia non debetur in eo foro. gl. famigerata. in c. fraternitatis. xij. q. ij. ad quam nonnulla hic cōgerit Deci. concludens punctum in hoc consistere, an lex iusta sit vel iniusta: quia si iusta, vt quia poena delicti nō sit excessiua, verum delicto commensurata, peti et retineri poterit etiam in foro conscientiae. alias non. idem latius scribens concludit ipse Deci. in c. j. colum. viij. in prima lect. & col. v. in secunda lectu. de consti. Reduciturq; forus cōscientiae ad terminos iuris naturalis, & gentium: & quos natura non obligat, conscientia non ligat: vt post Bal. Abba, Felyn, & alios. scribit ibi Deci.

Ex quorum dictis habes ꝙ glo.d.c.fraternitatis. communiter est approbata. & tradit etiam Corne. in consilio infra allega. Alex.in l.si pœnæ.C.de condit.indeb. plenius Corse.in singul.suis in verbo pœna.singulari incip. in foro conscientiæ. in quo, vt ait, sufficit simplex restitutio. & latius de his adhuc scribit Fely.in c.audiuimus. de simo. vbi rationes dicti præalleg. gl. & quasdam limitationes assignat. quas etiam sequitur Deci.in dicto c.j. In primis
4 ꝙ † disceptatio decisionis prædictæ glos. c.fraternitatis. procedit in pœnis legalibus, secus in conuentionalibus quę etiam in foro conscientiæ debentur, quia veniũt ex contractu, & verum spontaneumq; consensum habent: vt post Anchara.scribunt Fely. & Deci.in locis præallegat. & Deci. in consi.ccxcviij.colum.j. Corroboratur, quia licet iusta causa litigandi a legalibus pœnis excuset, non tamen excusat a conuẽtionalibus.glo.in l.non solum.ff.de rei vẽdica.Corset.late in singul.in verbo pœna. Intellige nisi talis pœna conuentionalis contra iustitiam esset, vt quia excederet quadruplum, quia vltra ipsum quadruplũ non posset exigi, etiam ꝙ promissio iuramento firmata esset: vt pulchre per Anch. in cõsi.cxlviij.incip.apud antiquos. Se-
5 cundo † vt locum habeat in solutione pœnæ ex parte vtriusque, quæ lucrum conferat damnum passo, secus si esset mera pœna ex parte soluentis, sed nõ ex parte recipientis.exempli gratia, in satisfaciendo dãnum passo, sine lucro damnificantis.Fely. in d.c.audiuimus.circa finem. vbi tempe-
6 rat, nisi † damnum leui, aut leuissima culpa datum esset, quia in foro conscientiæ non teneretur illud resarcire: ita singulariter Inno.in c.sicut dignum. de homici.sequitur Roma.in singulari 106. Aquen. in l.j.col.v.ff.de legi.Corse.in singul.in verbo forum conscientię. & Fely.in d.c.sicut. intelligentes istud dictum quãdo damnum datum esset omittendo. Item intelligas
7 † nisi pœna maior esset ꝙ̃ damnum, secundum quosdam: vt habes in summa Angel. in verbo pœna, versi.xix. vbi tamen dicitur excusari etiam personas ecclesiasticas plus pœnæ exigentes, ꝙ̃ illatum fuerit dãnum, subsistente causa exactionis maioris pœnæ & iuris ordo seruatur, nec intentio est corrupta, vt hoc faciant, videlicet propter auaritiam, sed propter iustitiam, tutius tamen esset illud plus pauperibus erogare, vt ibidem scribitur. Tertio limi-
8 tant, † nisi legalis pœna subrogata esset loco inæstimabilis interesse impossibilis restitutionis, puta pro membro debilitato, aut præciso: quia cum ablatum effectualiter restitui nequeat, ablati loco subrogatur pœna. vnde quemadmodum impeditur absolutio non restituendo ablatum aptum restitui, ita non restituendo subrogatum loco illius: ita Fely.post Ancha.loco præalleg.
9 Quarto limita † prædictam glos.c.fraternitatis. ex parte debitoris: vt in foro conscientiæ non teneatur ad pœnam: secus ex parte creditoris, qui cum bona cõscientia eam petere exigereque potest: ita loquitur text.ille cum glos. secundum Corne.in consil.xxviij.colum.fina. & consil. lxix.colum. vlti.volu.ij. & volumi.iij. & consi.ij.colum.penul. Et quamuis Deci.hanc distinctionem et limitationem improbet in c.j.colũ.viij.de constitu. quia si in foro conscientiæ non debetur pœna: ergo nec exigi potest, cum in correlatiuis in vno dispositum, censetur dispositum & in alio.l.fina.C.de indic.vid. tollen. attamen Moder. Taurinen.in l.rogasti.in.§.si tibi. colum.penul.ff.si certum peta.eam defendunt, quia regula.d.l.fin.locum non habet vbi ratio diuersitatis adest prout in proposito nostro, quia ex parte creditoris nõ soluentis antequam exigatur non est mala fides, opinari enim potest creditorem non curare de exactione pœnæ, quatenus scilicet est vltra interesse, & ratione talis credulitatis non peccat: creditor autem licite exigit, quia hoc facit auctoritate legis ciuilis & canonicæ, ideo peccare non dicitur.c.qui peccat.xxiiij.quæstio.iij. & ita scribit ipse Corne.in dicto consi.lxix.circa fi.subiungens ꝙ ideo Archidia.Hostiẽ. Ioan.Andr.Abba. Imo. & alij hanc partem firmant, ꝙ etiam in foro conscientiæ pœnæ possunt exigi: & ꝙ.c.fraternitatis. loquitur de perfectione nõ ex debito. Pro qua opi.facit quia etiam leges ciuiles modo non sint nutritiuæ peccati, attendi debent, & ligant etiam in foro conscientiæ. & animæ cum fundatæ sint in ratione naturali & dei omnipotẽtis auctoritate promulgatæ: vt per Iser. in titu. de pace iuramen.firman.in.§.j. & pulchre Ias.in secunda lectu.l.nemo potest.col.xviij.ff.de leg. j.ideo nimirum si creditor salua conscientia talem pœnã exigere, retinereq; põt. & ad prædicta.vide etiã Pari.in cõs.xxxiiij. lib.j. & xix.lib.ij.

Postremo circa prædicta: vide Caietanum in sua summula in verbo, pœna. vbi
10 ait, † ꝙ licet pœnam statutam subire in foro conscientiæ quis non teneatur nisi postquam ad illam a iudice condemnatus est, hoc tamen fallit in duobus casibus, in censuris videlicet, testamentarijs: ideo & excommunicatus, & suspensus, & interdictus, & irregularis est, quisquis contra latam a canone de huiuscemodi sententiam facit, absque alia declaratione iudicis. Et
11 rursus † vidua non caste viuens cum mala conscientia & damnata, perseuerat domina & vsufructuaria, iuxta legatum mariti sub conditione si caste vixerit sibi factum: vnde tenetur de consumptis postquam non vixit caste, etiam si nullus iudex humanus ad hoc compellat. Et istud subtiliter consideratum non esse, ideo quia pœna testamentaria infligitur sine executore, sed eo ꝙ euenerit casus in quo sic disposuit testatoris voluntas, ex quo sola mulier habebat quicquid iuris in illis bonis habebat, vt latius ibi per Caietanum.

SVMMARIVM.

1 *Ex consilio nemo obligatur: Nisi sit fraudulentum. & nu. 2.*

3 *Ex consilio ratione officij tenentur aduocati, medici, & similes.*

4 *Hæc regula non procedit in consilio doloso, Nec in delictis nu. 6.*

5 *Religiosus franciscanus ob consilium dolosum datum pontifici, fuit in inferno damnatus.*

6 *Consilium datum alias delictum commissuro, an & quomodo obligetur. Etiam in atrocioribus numero. 7. si specialis pœna imposita esset numero. 8. & in interdicto vnde vi nu. 9.*

10 *Mandatum differt a consilio.*

11 *Debens iudicare secundum consilium iurisperiti, quando teneatur eum sequi. & quid si consultores discordant nu. 12.*

13 *Iudex peritus non tenetur causam iudicandam alteri committere: nisi statuto caueatur, & tunc an debeant dari confidentes & suspecti nu. 14.*

15 *Iudex eligens malum consultorem, parti ad interesse tenetur.*

16 *Iudex peritus potest sibi eligere consultorem. Sed neutri parti suspectum nu. 17.*

18 *Iudices imperiti debent super punctis iuris cum consilio sapientum deliberare.*

19 *Confidentes dantur solum de iure statutario: & sententia prolata absque consilio requisito est ipso iure nulla.*

20 *Causa clara an committatur.*

21 *In transmissione causæ consulendæ transmitti debent omnia acta.*

22 *Consultor an teneatur in consilio adducere iura & rationes.*

23 *Sententia lata secundum consilium sapientis, non transit in rem iudicatam.*

24 *Princeps non potest mandare officiali sui vasalli, vt procedat de consilio talis.*

L. XLVII. Vlpianus.

CONSILII non fraudulenti, nulla obligatio est. Cæterum si dolus & calliditas intercesserit de dolo actio competit.

SVMITVR ex. §. fi. l. ij. ff. mand. cum similib. Et ponitur ista regula etiam in c. nullus ex consilio. de regul. iur. in vj. continet vtilem materiam in practica, ideo glo. in prin. §. tua tantum gratia. insti. man. notari mandat bonam regulam. Deci. hic multa congerit & accumulat, de quibus prout expediens erit, infra dicemus.

1 Consilium igitur † stans in finibus consilij & nemini nocens obligatorium non est: secus vbi consilium fraudulentũ fuit, etiam si damni dati impulsiua causa fuerit. secundum Bal. & Phil. Fran. in d. c. nullus. Ratio regulæ & conclusionis assignatur per iurisconsultum in d. §. tua. & in. §. fi. instit. man. quia est vnicuiq; liberũ explorare apud se an cõsilium sibi expediat, quod quidem consilium est voluntatis pręceptum necessitatis. c. quod præcipitur. xiiij. q. j. Requirendumq; in dubijs consilium est, xvj. q. ij. c. visis, & x. distinc. c. fi.

& merito arguitur, qui consilia sapientum & recte suadentium recipere non vult. c. j. lxxxiiij. dist. Ex qua ratione infertur,
3 regulam procedere, † etiam ꝙ ille cui datur consilium non fuerit alias facturus, cū militet eadem ratio, quia consilium nō necessitat, vt hic per glo. & Deci. & Philip. Fran. in d. c. nullus. de quo etiam per Ang. Are. insti. man. ad fi. principij. & hoc probat clare tex. in d. §. fi. tam in sui generalitate, ꝙ in ratione assignata, immo si consilium necessitaret, bona fide consilium praestans non obligaretur. secūdum Deci. hic. Quod probari videtur per iura praealleg. volentia indistincte ex malo cōsilio neminem teneri, nisi dolose datum fuerit. intelligendo in contractibus, vt praedicta iura lo
3 quuntur, secus † in consilio quando ratione officij datur, vt in assessore, medico, aduocato, procuratore, & similibus ratione alicuius artis aut exercitij se peritos asserentibus. qui & si contra conscientiā nihil fecerint, si tamen per imperitiam malū consiliū dederint, tenētur de damno dato, maxime in foro conscientiae, vt hic per Deci. & latius Phil. Franc. in d. c. nullus. col. j. & per omnes in l. ij. per illum text. ff. quod quisq; iur. Deci. consi. viij. col. ij. Felyn. in c. j. col. xij. de cōsti. in c. tua nos. de homi. & in c. sicut. colum. penul. eod. ti. vbi post Abb. exclamat aduersus consulentes principibus extorsiones, ꝙ ratione talis obliqui consilij ad restitutionem in consciētia tenētur. Cui sententiae adstipulatur Angelica in verbo consilium in fi. dum quaerit, quid de proponentibus in cōsilijs aliquid quo proximus iniuste damnificatur, seu ꝙ fiant iniusta decreta & ordinamenta? Et respondet ad restitutionem in solidum teneri, quando damnum tale datum non fuisset nisi mediante propositione tali: hocq; vltra mortale peccatum, quod id proponentes commiserunt. Et no. ꝙ aduocatus, qui uidet clientulum iniustam fouere causam, tenetur illi cōsulere et dicere cede liti, quia malam causam foues. alias in foro cōscientiae tenebitur de omni damno secuto: ita Soci. in l. quidam existimauerunt. ff. si certum peta.
4 Secundo regula non † procedit in consilio doloso, vt litera hic cantat. & etiam in d. c. nullus. vbi Philip. Franc. plenius ꝙ Deci. hic nota. Exempla sunt in l. quod si cum scires. cum l. sequē. ff. de dolo. Et de
5 † consilio doloso alias Bonifacio Pontifici maximo dato per quendam religiosum Franciscanum, qui propterea in inferno dānatus fuit, refert pulchre & eleganter Dantes Florentinus Poeta celeberrimus i Cantu xxvij. Inferni. Dum ait.

Francesco vene ad me com'io fui morto
per me. Ma vn de neri Cherubini
Gli disse. no'l portal, non mi far torto.
Venirsen'de qua giu, tra noi meschini
Perche diede il consilio fraudulente
Dalquale in qua stato gli sono a crini
Che assoluer non si puo, chi non si pente.
Ne pentir, e voler, insieme posi
Per la contradition, che no'l consente.

6 Tertio non † procedit regula in delictis: distinguendo tñ, an is cui consilium datur alias facturus erat, vel ne: quia secundo casu pari tenetur poena, primo autem mitiori poena punitur. l. nō solum. §. si mandato. ibi, si persuaserim alicui alias nolenti. ff. de iniur. & in c. sicut dignum. ibi, sed non ita seuere. de homi. & est cōis & receptior sententia. vt hic per Deci. & per Phil. Fran. in d. c. nullus ex cōsilio. Fely. in c. j. col. iij. de offi. delega. & etiam in d. c. sicut. in iij. col. & secundum gl. d. c. nullus. nō tenet ei cui dedit consilium, sed ei contra quem datum est, & ipsius maleficij nomine, sed in conscientia tenetur etiam illi quem suo malo consilio & persuasione peruersa corrupit. vt habetur in summa Ang. in verbo consilium. in prin. labitur tñ ibi auctor dicēs, ꝙ si datum fuerit consilium sine ope, alias facturo, quem nō teneri. §. ope. insti. de obli. quae ex delic. nas. in delictis enim tenetur, non tñ tantum, nec eadem poena, distinguēdo prout diximus supra, & ideo puniri debebit poena, tñ mitiori iudicis arbitrio. ita intelligi debet tex. in d. §. ope. prout ad illum tex. post Ange. scribit hic Deci. & in c. j. col. vj. de offi. deleg. vbi posuit ea quae hic repetendo transcripsit. quibus adde ēt Ang. Are. insti. de oblig. quae ex deli. nasc. in. §. interdum furti. in vlt. no. & in fi. commenti. vbi dicit, ꝙ ideo consultor vel hortans ad furtum, nō tenetur furti, quia furtū verbo non committitur. l. si quis vxori. §. neq; verbo. ff. de furt. tenetur tñ, & sic per iudicem extraordinarie puniri poterit.
7 Distinctio praedicta † locum non habet in atrocioribus, in qui bus consulens indistincte pari poena punitur. c. foelicis. de poe. cle. j. eo. ti. Nihilominus Fely. in d. c. j. col. iij. & in c. sicut. col. iij. supra alleg. sub dubio forte iura praedicta restringēda esse ait, ad consilium alias nō facturo datum, per d. c. sicut, vbi delictum non minus atrox

erat q̃ in præalleg. iuribus. Deci. hic in ij.
col. nititur defendere prędictam limitatio-
nem, quia. c. sicut. in simplici homicidio lo
quit: iura pro limitatione adducta loquun
tur in homicidio qualificato, cardinalis,
vel archiepiscopi, & cōsequenter in atro-
cissimis. sed non ne homicidium, vt dixit
Fely. atrocissimum est delictum, certe sic,
licet illa qualitas cardinalatus vt episcopa
tus adhuc magis delictum exasperet, hor-
rendumq; faciat? præterea tex. in d. clem.
j. de pœn. in princ. loquitur de percutiente
vel banniente episcopum, & de dante ad
præmissa consilium q̄ pari pœna puniun-
tur. quis tamē diceret homicidium quam-
uis simplex prædictis in atrocitate delicti
non æquiparari. idem Deci. in præalleg. c.
j. col. vj. alterius fantasiæ fuit, q̄ consulēs
eadem pœna præcise nō puniatur, quia nō
tantum deliquit vt principalis, sed extra-
ordinarie arbitrio iudicis, qui tamen debe
bit arbitrari de grauiori pœna, q̃ in alijs
pręterquam in casibus a iure expressis. Et
sic in effectu residet cum opinione Fel. Et
hæc melior & verior mihi videtur, nisi
in casibus a iure expressis. eandem & pa-
rem pœnam infligētibus, prout in l. utrum.
ff. de parricid. in l. quisquis. C. ad l. Iul. ma
iesta. in c. fœlicis. in princ. de pœn. in vj. &
8 in cle. j. illo co. ti. Secundo nō † procedit
prędicta distinctio, vbi specialis pœna a le
ge consulenti imponitur, quia attenditur
tunc talis specialis lex, de qua constat. l.
vnica. C. de raptu virg. cum dictis Saly. &
Deci. hic. & in præalleg. c. j. col. vij. in se-
ptima limitatione de offi. deleg. post Fely.
ibidem in iij. col. Et videtur de indubita-
bili quando ita lex pedem figit. Tertia
9 limitatio † est de interdicto vnde vi. De-
ci. sequi videtur Roma. cōtrarium tenentē
per tex. præalleg. c. sicut. idem facit in d. c.
j. vbi Fely. hanc limitationem prius repro
bauit, quia satis spoliare dicitur qui consi
lio suo aliquem spoliat. cætera ad istud ꝓ-
positum dicas: vt hic per Deci. & in d. c. j.
post Fely. ibi, & in d. c. sicut.
Postremo in materia consilij nōnulla in
10 actu practico vtilia notabis, & primo, † q̄
mādatum differt a consilio. mādator enim
obligatur mandando, sed non cōsulens cō-
sulendo. l. ij. ff. mand. not. gl. in præalleg. re
11 gula nullus. ad fi. Et debens † procedere
vel iudicare cum cōsilio iurisperiti vel ta-
lis, tenetur quidem requirere, sed nō sequi:
secus si dicatur, de consilio, vel iuxta, aut
secundum cōsilium, quia sequi tenetur: vt
per Cy. Bart. & alios in l. id quod pauperi-
bus. C. de episc. & cler. summam Angel. in
verbo cōsilium. versi. seu. §. quarto. & Phi
lip. Franc. in dicta regula nullus. col. fi. vbi
ponit, q̄ si præpositiones prædictæ, de, &
cum, adijciantur cōsensui aut volūtati, non
differunt, & semper requiritur q̄ cōsensus
& voluntas interueniat, per iura ibi alleg.
Est enim aliud cōsilium, aliud cōsensus. c.
cum olim. de arbi. c. cum in veteri. de elec.
c. j. ne sede vac. lib. vj. vbi vero consilium
vel consensus suspicioni supponitur, quid
agen. sit. docet Fely. in c. edoceri. col. pen.
de rescrip. An cōsilium pro ferēda sen-
12 tentia datum, sequēdum sit: Et quod † cōsi
lium discordantibus cōsultoribus proban-
dum sit ac tenēdum: videbis per Phil. Frā.
in dicta regula nullus ex consilio. Pau. de
Ca. in consi. xv. colum. ij. in antiquis. Bar-
ba. in consi. lxxxviij. col. fin. libr. iij. Fely.
plenius in c. cum venerabilis. in vlti. char.
de excep. scribentes in l. si cōuenerit. ff. de
re iudi. & in l. duo iudices. vbi Ias. col. fin.
eo. ti. Cur. in l. j. colum. xj. ff. si certum pet.
Ang. in. §. j. col. ij. institu. de satisda. tut. vbi
dicunt iudicem consultoribus discordanti
bus, posse vno cōsiliorum reiecto aliud ac-
ceptare, licet minoris partis, modo sanius
sit, secūdum Francum loco præallega. vide
etiam Fel. in c. sciscitatus. col. vj. de rescri.
pract. Papien. in forma lib. appell. a diffi. in
verbo petens. Pau. de Cast. cōsi. lxxxviij.
pro declaratione col. j. in antiquis. & Spe-
cu. in tit. de requisitione cōsilij. in quibus
13 locis volunt, q̄ † statuto cōsuetudineque
circūscriptis, iudex causam per se iudican
dam alteri committere nō tenetur consulē
dam, modo ipse peritus sit. alias secus, tam
de iure, q̃ de consuetudine laudabili. Ioā.
And. in addit. ad Specu. proxime alleg. Et
14 vbi † ex forma statuti consilio sapientis
committitur causa, id fieri nō debet nisi da
tis per ambas partes suspectis & confida-
tis: secundum Bal. in l. j. C. de rela. & in cō
sil. cclxx. libr. j. immo nec consilium nec
scriptura mitti debet, nisi confidato. Bald.
in additio. ad Specu. proxime alleg. per. §.
quod sæpe. in auten de trien. & semis. vbi
ex illo tex. id colligit glo. sequitur Firmi.
in reper. in ver. consultor. ad fin. dices post
Bald. consultorem nō esse per iudicem eli-
gendum, nisi citatis prius partibus ad dan-
dum suspectos & confidentes: quibus da-
tis potest iudex alium non datum pro con
fidente eligere, dummodo pro suspecto da-
tus non sit, allegat Ioan. And. Phil. Perus.

& alios. Sed quod de suspectis & confidentibus, Bald. & præalleg. dicunt, de iure non procedit, nisi statuto vel cõsuetudine aliud caueatur, aut disponatur: vt per Pau. de Cast. in l. obseruandum. ff. de iudi. ideo tex. in c. statutum. in. §. assessorẽ. de rescri. in vj. vult, ꝙ delegato assessore indigente, assumi debeat vnus neutri partium suspectus, & ibi glos. colligit practicam, quæ in iudicijs frequentatur dum suspecti traduntur: & secundum Ioan. And. & Gemin. ibi, assessor qui suspectus nõ est, assumi potest, quamuis non sit de confidentibus in quos forte non conueniũt partes. ibidem etiam not. cum gl. Phil. Fran. non esse dandos cõfidatos, sed suspectos. secundum Bald. ibi. si tamen darentur, iudex non arctaret, subdit, ad eligendum confidatos, verum satis est eligere non suspectos. secundum Ioan. And. immo vt scripsit, inquit, Inno. iudex non tenetur in eligendo consultorem partes sequi,

15 & si † malum consultorem eligat, parti ad interesse tenetur. prædictis adde Lanfrã. de Oria. in repeti. c. quoniam contra. in verbo interlocutiones. col. iij. de proba. vbi post Bal. in l. ij. C. de senten. ex pericu. recit. determinat iudicem posse sibi consultorem iurisperitum pro causa decidenda assumere, qñ ex se peritus nõ est ratione scientiæ iuris, vt sunt potestates villarũ, & arbitratores qui idiotę sunt. Si autem propter iuris peritiam electus esset iudex, vt sunt vicarij potestatum & similes, talis iudex non potest partes ad eligẽdum consultores compellere, quia de se cõqueratur si nesciat. l. ij. ff. quod quisque iur. & vbi cogit iuridice partes ad eligendũ consultorem, potest pariter cogere ad soluendum æqualiter salarium consultoris. arg. §. fin. l. iiij. ff. fini. regundo. nisi ad instantiam vnius partis tantum consilium peteretur, quia altera pars in expẽsis contribuere nõ

16 teneretur. plus refert voluisse Inno. ꝙ † ẽt inuitis partibus possit iudex sibi consultorem eligere, quod non placet Angel. in d. l. ij. & si consultor suspectus esset, forte ob inimicitiam, potest, ait, vt suspectus recusari, aut peti alium adiũgi: statuta tñ hodie, dicit, prouident. Sed dictũ Inno. de assessore vel consultore eligendo nõ requisitis partibus, & fortius requisitis sed non consentientibus, verius est & communiter approbatum, per d. §. assessorem: vt ibi tenẽt Archi. Ioan. And. & Phil. Fran. Hostien. in summa eiusdem tit. Barba. in c. super quæstionum, ad fi. §. verum, de offi. delega. vbi etiam per Fely. declarantem qñ consultorẽ eo modo assumens, de illius imperitia factoq; teneatur. Vides itaq; iudicem de iure posse sibi cõsultorem eligere, seu alteri dummodo non suspecto causam consulẽdam committere: ideo in. §. assessorem dici

17 tur, † delegatum tali assessore indigentem debere neutri parti suspectum assumere: nõ dicit ꝙ faciat suspectos & confidentes sibi dari, sed ꝙ suspectum non assumat ad libitum, ergo potest illum assumere, ꝙ si suspectum elegerit recusationi locus erit, ꝓpterea recte faciet si suspectũ non assumat: ita intelligitur. §. assessorẽ. qui licet loquatur in delegato, procedit tamen etiam in ordinario, & de iure ciuili, cum lites sine suspicione procedere debere clari iuris sit. l. apertissimi. C. de iud. & de tribus modis, quibus consilium requiritur a iudice. vide Pau. de Cast. in d. consi. incip. pro declaratione. Et ꝙ iudex non peritus in iure, procedere debeat de cõsilio iurisperiti per eum assumpti: ponit etiam Bal. in l. solet. in §. legatis. supra de offi. procon. & lega. di

18 cens † potestates terrarum aliosq; imperitos iudices debere super punctis iuris cum consilio sapientum deliberare, & non ex suo capite procedere. Adde glo. & doct. in l. ij. C. de sen. ex peric. recit. ꝙ in re dubia cum sapientibus debet iudex consilium habere. omnia enim recte cum consilio geruntur. l. non dubium. C. de repu. facit tex. no. in l. si auiam. C. de ingen. man. vbi si cũ peritioribus tractatũ habuissem, facile cognosceres. de quo tex. vide Spe. in ti. de aduoca. in. §. nunc vt dixi. col. ij. Barb. in c. proposuisti. col. v. de probatio. & Deci. in l. iuris ignorantia. ad fin. C. qui admitti. Quod

19 igitur fieri videmus † sæpe dando suspectos & confidentes, quorum cõsilio in causis proceditur, in iure communi fundatum non est, sed statutario vel consuetudinario: & sententia tunc prolata absq; consilio requisito ipso iure nulla est, etiam ꝙ prolata esset secundum casum legis: vt per Alexã. in consi. lix. col. j. lib. iiij. Mod. Asten. post Bal. in tracta. de for. chart. xxxvj. col. iiij. & char. lix. col. iij. Et de consilio quod; requisitum fuit, debet in actis apparere aliter ꝙ̃ per assertionem iudicis, ad hoc vt valeat sententia. Bald. in l. j. C. ne liceat in vna eademq; causa tertio prouo. Ioan. Milis in repertorio. in versicu. sententia. col. penulti. Vt vltra præalleg. vide Alexã. in consi. cxlv. libr. v. & clxxv. colum. fin. in eo, & lxij. lib. ij. & in l. si sic. stipulatus.

ff.de verb.oblig.Calca.in consi.xliij.col. ij.Fely.in c.si quæstiones.de simo.Mode. Asten.loco præalleg.fol.lij.col.ij.vbi po-

20 nunt,an † talis commissio decisionis causæ sapientis cōsilio ex forma statuti, fieri debeat,quando res clara est,vel iudex iam præparauit sententiam.Et vtrum nulla sit sententia,qua iudex pronunciat, prout in consilio per talem ferendo.Alexan. consi. clxxxv.ad fi.lib.ij.& quid agendum partibus in eligendo discordantibus, Bart.in .§.j.l.j.ff.de ven.inspi.& Fely.in rubri.de treu.& pace. colum.iiij. Quod si partes cōsilio talis electi stare promiserint,an reclamare appellareve poterint? Soci.consi.xxiiij.q.j.vol.j.Fely.in c.cum venerab. col.xvj.versic.fallit secundo.de excep.& Moder.Asten.loco præalleg. Huiusce-

21 modi vero † cōsultori causam consulendam committens iudex, omnia acta transmittere debet,alias infamatur si pars ledatur.l.ne causas.vbi Pau.de Ca.& alij not. C.de appellatio.Et postquam consilio sapientis commissa est causa, nouas probationes vel productiones admittere nō debet iudex.Bald.consi.clxxvj.in fin.libr.j. Bar.in l.ex illo.C.de appella.& Are.in c. cam literis.col.j.de testi. Recitet autem cōsultor in discussione articuli opiniones doct.inde suam ponat. Abb.in c.quærenti.in princ.ff.de offic.delega. Et an iura

22 †& rationes i cōsilio adducere teneatur? Abb.in c.sicut.ad fi.de re iudi.& in consi. ij.Corne. consil.lxxix.& cccj.lib.iij.Fely.in d.c.sicut.colum.vij. vbi concludunt cōsilia decisiua sine iurium alleg. fieri debere,& si ad iustificationem cōsultationū contrarium sæpenumero faciamus:vt Abba.& Corne.in præalleg.consilijs fecere.

23 Postremo not.est, ꝙ † sententia lata secundum consilium sapientis nō transit in rem iudicatam, quin habito consilio eminentioris doctoris, & melius veritate cognita retractari possit.Ant.de Bu.in c.ꝑposuisti.de proba.& licet articulus iste disputabilis sit,pluraq; dici in eo possent: vt ibi per Felyn.& Deci.opinio tñ Anto. de But.cōis est.Deci.in cōsi.cclxxviij.ad fi. Crot.in tract.de testi.fol.xv.cum seq.in secunda limitatione. vbi in causa matrimoniali idem esse dicit. accedant accumulata ab Hippol.de Marsi.in notab.cxxviij.& cxcv.& per scribeñ.in l.admonendi.ff.de iureiur.quamuis Curt.iunior ibi in v.col. nunquam sibi placuisse opi.Ant.de Bu.dicat, in practicaq; illam minime seruari, quod q; talis sentētia ex priuilegiatis probationibus lata non dicitur. Non inuoluam silētio pulchram cōsultationem Cur.

24 iunior. in consi.ij.consulentis, ꝙ † princeps,seu dominus superior,officiali sui vasalli mandare nō potest,vt in causis, vel in aliqua causa,procedat de cōsilio talis. turbaret enim iurisdictionem vasalli in cognitione causarum primæ instantiæ, quod minime licet.Salubris est itaq; practica Cancellariæ Sabaudiæ,secundum quam aliqū mandatur magistratibus vasallorum Excellentiæ Ducalis,vt procedant de consilio iurisperiti partibus non suspecti, simpliciter nemine nominato, cum istud iuris sit,vt ex prædictis liquet,sed de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Vasallus mei vasalli, meus vasallus nō est. Etiam quòd habeat bona mea in feudū. nume.3.& quomodo procedat nu.7.*

2 *Vasallus feudum alienare non potest: secus subinfeudare æque idoneo, & quæ requirantur.*

Et stante generali consuetudine in emphyteusim concedere.

4 *Vasallus vasalli mei fidelitatem mihi iurare non tenetur, sed vasallo meo. Nec cōpellitur seruire mihi, sed ei: & ipse mihi nume.5.*

6 *In alienatione feudi cuius consensus requiratur, mediati, vel immediati.*

8 *Homines baronis alicuius regis, non dicuntur homines regis.*

9 *Amicus inimici mei, quando habeatur vt meus inimicus.*

.§.SOCII mei socius, meus socius non est.

ISTA est famigerata regula quę sumitꝰ ex l.qui admittitꝰ.cū duabus.ll.seq.ff.pro soc.vbi no.exemplū datur.Et pariter homo hominis mei,meus homo non est:neq; libertus liberti mei, libertus meus est.l. modestinus.ff.de verbo.signi. Ex qua su-

1 mit ibi gl.arg. infertq; ad † vasallum mei vasalli,ꝙ meus vasallus nō est:quod intelligunt doct.qñ est vasallus vasalli mei ratione alterius rei, secus si pro eadē re quæ ad dñm pertinet: vt hic per Deci.vel vt

dicit Bar.in l.claudius fœlix.ad fin. ff. qui potio. quando feudum constituitur respectu diuersarum rerum,alias secus: vt etiam per Bald.pulchre in l.j.col.ij.C.communia de leg. vbi dicit vasallum vasalli mei, non esse vasallum meum inspecta obligatione cōuentionis: sicut nec colonus coloni mei, est meus colonus: sed inspecta re meus dici potest.arg.l.solutum.in.§.vnde si domum. ff.de pign.act.quę omnia,licet Dec.taceat cumulauit prius Fely.in c.quæ in ecclesiarum.col.xxiiij.cum seq.in sexta declaratio
2 ne,de constitu. ideo licet† vasallus in toto vel in parte feudum alienare nequeat, pōt tamen alij æque idoneo subinfeudare sine licētia domini.§.illud.de prohi.alien.feud. per Fed.§.similiter.in titu.de lege cor.secūdum Fely.ibidē. & in d.§.similiter. ponūt doc.quæ requirantur ad hoc vt talis subinfeudatio fieri possit.de quo per Guid. Papę in qō.clxij.Iaso.in titu.qui feu. da.pos. char.vlt.& consi.ccxxxv.lib.ij.Iacob. de sancto Georg.in sua feu.inuestit.in verbo, ita etiam ꝙ ipsi vas.& in versi.cum pacto, de non alienādo.col.vj. & vij. & Curt. in tract.feu.in vlt.causa priuationis feu.in prima regula princ.fol.xxxix.& xl.vbi etiā ponūt,an attenta saltem generali cōsuetudine in emphyteosim concedere. Hinc dicit Soci.in consi.lxvj.col.ij.lib.iij. post Bald. ꝙ sic reperietur vtile dominium superius, & vtile dominium inferius, seu sub illo: quia primus vas. non cedit alteri feudum, sed concedit.faciunt quæ scribit Zasius in libello feu. in x. parte. de feu. priuat. conclu.x. Quemadmodum ergo socij mei socius,vt hic dicitur socius meus non est. Ita vasallus vasalli mei,non est meus vasallus, quod sine dubio procedit quando secūdus est vasallus ratione alterius rei ꝗ̃ feudi a
3 me procedentis,†secus si pro eadē re, vt supra dixi.Quā opi. sequitur Guido Papę in q.ccccclj.in secūdo quæsito, subiungēs nō esse mirandum, si homines, de quibus ibi per eum,sint homines episcopi & regis, qa homo potest esse seruus plurium dicit. l.si seruus pluriū.ff.de leg.j.Est enim, inquit, species seruitutis esse hominem alterius, non ꝙ sit seruus,sed quia punitur in perditione feudi si non iuuet dominū: vt ibi per eum.Doct. tamen communiter contrarium volunt,ꝙ vas.vasalli mei, nō sit meus vas. etiam ꝙ primus vas.secundum acquisiuerit ex feudo vel parte feudi: vt post Specu. & Bal.scribit Soci.in d.consi lxvj.col.ij.ideo dicit notanter Bal.in c.cæterum.colū.j. de iudi.ꝙ sicut debitoris mei debitor, non est meus debitor, quia cum eo nullum pactum habeo. Ita vas. vas.mei, non est vasallus meus quia fidelitatem mihi nō præstat, sed sibi.ea propter tenet,ꝙ si feudatarius regis ex illo feudo plures alios acquisiuerit vasallus,inter quos de tali causa quęstio vertatur,non cognoscet rex,sed regis feudatarius,a quo tales vasalli feuda recognoscūt. sequitur Fely.in d.c.quæ in ecclesiarum. loco præalleg. & Iaso. inter consilia Bruni
4 consi. viij.col fi. Ea propter † ꝙ talis vasallus mei vasalli fidelitatē mihi iurare nō teneatur,sed vasallo meo:vt etiam per Bal. in d.l.j.col.ij.C.communia de leg.Brun. in consi.cviij.colū.v. adducentem Gofre. & Spec.ordine enim successiuo sibi inuicem præstare,inquit,debent fidelitatem & seruitia ex eadem re, nihilque commune habet vltimus cum primo,arg. notatorum in l. si vsufructus.in prin.ff.vsufruc. quemadmo. caue. & in l.vltima.ff. si cui plus ꝗ̃. per l. falci.vbi legato vsufr.titio grauato per fideicommissum meuio restituere, Meuius titio cauet & titius hæredi,nō autē meuius. sic ēt in l.cū a te.ff.de vi & vi arma.vbi illo interdicto nequeo agere pro vi per eū illi illato, qui vim mihi prius intulerat in eadem re,quasi ex actuum & personarū diuersitate vltimus cum primo nihil habeat commune.facit.§.j.l.si in lege.ff. loca. vbi res posterioris conductoris primo locatori non obligatur,sed solummodo immediato, & sic ordine successiuo.Et per consequens quo ad eum,cum quo nihil cōtractum fuit, nec aliqua subest obligatio, de vasallo sui vasalli non pertinet se impedire, neque de subditis illius se intromittere.secundū Hostien.ibidem relatum.quibus adde Iaco.de sanct.Geor.in tract.feu.in verbo, ita etiam ꝙ ipsi vas.col.ij.& Franc de Curt.in trac. feu.fol.xl.in prima regula princi.col.iij.& iiij.vbi post antiquos feudistas concludūt superiorem dominum vasallum sui vasalli ad sibi seruiendū non posse compellere,sed requiret primum vasallum,& primus secūdum,cuius subuasalli auxilio, domino suo seruitia pręstabit. Et pariter in alienatio-
6 ne†feudi non primi, sed immediati domini requirendus erit cōsensus: secundū Cur. præalleg.sed communis est ad oppo.vt per Iaco.in tract. præalleg. in verbo & cum pacto de non alienando.colum.vj.& vij. vbi limitat.& per Iaso. in consi. clxxx. lib. ij. Potest igitur in hoc pulchro articulo con-
7 cludi, †ꝙ vas.vasalli mei,etiā ratione eius.

dem rei feudalis, proprie dici nõ posſit vaſ. meus per rationes prędictas. itẽ quia id nul la lege probat̃, ideo &c.l. illam. C. de colla. & eſt hęc, vt ex prædictis liquet, receptior ſententia. Large vero & iproprie vaſ. meus dici poteſt re, quæ mea eſt, inſpecta: vt dixit Bal. in ſuperioribus relatus, qui propterea ſubiunxit non teneri ad iurandum mihi fidelitatẽ, ſed vaſ. meo ſicque dño ſuo immediato. Ex quo incõuincibili elicit̃ arg. talem non poſſe dici vere aut proprie vaſallum dñi ſuperioris, cum talis teneatur domino ſuo iuramentum fidelitatis præſtare: vt in tit. qual. vaſ. iura. deb. dño fidel. & titu. ſeq. de for. fid. large vero & improprie ſic, ita procedat quod in locis præalleg. dixit Bald. Ex prædictis ſequitur ſecundũ
8 Spec. & alios hic per Deci. relatos, ꝙ † homines baronis alicuius regis non dicuntur homines regis. idem tradit Curt. in tracta. præalleg. fol. iiij. col. iij. tales, inquiens, non eſſe homines regis, ſicut dicitur de ſubditis epiſcopi reſpectu archiepiſcopi. iij. qõ. ix. nullus primas. & c. paſtoralis. de offic. ord. Alcia. ẽt in d. l. modeſtinus. in fi. ſobrie loquens ſolum refert Deci. hic, & ſequitur, ꝙ tales regis ſubditi, proprie non poſſunt dici. improprie vero ſic, eo ꝙ verba per prius non per poſterius intelligenda ſint l. qui liberis. §. j. ff. de vulga. Infertur pari
9 ter ex prædictis, † ꝙ amicus & domeſticus inimici mei, inimicus meus non dicitur licet illi de fide detrahatur quo ad me, Niſi cum inimico meo contracta eſſet amicitia in meam perniciem, tunc enim inimicus meus diceretur, & priuationis feudi iuſta eſſet cauſa: vt hic per Deci. ſequitur ſimpliciter Alciat. loco præalleg. vide Afflictum in deciſi. regni. cccvij. ad fi. & latius Curt. in præalleg. trac. feu. fol. xxxv. col. iij. in xv. cauſa priuationis feudi.

SVMMARIVM.

1 *Ira, & iracundia unde dicantur.*
2 *Facta uel dicta calore iracundiæ non valent. Limita nu. 4. 6. 10. 15. 17.*
3 *Ira dei eſt tranquilla iuſti ſuplicij conſtitutio.*
5 *Iracundia debet probari, quæ eſt difficilis*
7 *Pœna delicti calore iracundiæ facti, minuitur propter iuſtum dolorem. Limita nume. 9.*
8 *Occidenti fugientem, qui eum percuſit, mitigatur pœna ordinaria.*
11 *Faciens iniuriam alicui calore iracundiæ, eam reuocare poteſt. Et intra quantum tempus nu. 12. 13.*
L. ſi vindicari. C. de pœn. declaratur, & ornatur.
14 *Actio iniuriarum quomodo aboletur.*
16 *Perſeuerantia quomodo probetur.*

L. XLVIII. Paulus.

QVICQVID calore iracundię vel fit, vel dicitur, non prius ratũ eſt, quã ſi perſeuerantia apparuerit indiciũ animi fuiſſe: Ideoque breui reuerſa vxor, nec diuertiſſe videtur.

EXTRACTA eſt ex l. iij. ff. de diuor.
1 Dicta † eſt autem ira, ab eo ꝙ a ſe it, & furit, qui iraſcitur. Vnde iram deponens ad ſe redire dicitur. hinc Teren. tandem reprime iram, & ad te redi. Iracũdia vero dicit̃, eo ꝙ irã incendat, ſecundum Feſtum, ſed ꝓ ira ſępe ponitur: vt per Cicer. lib. iij. Tuſcul. Iracũdia eſt vlciſcẽdi libido. ſic poteſt hic capi. & nobis inuitis naſcitur, ideo nũquã rationi ſuccũbet. oẽs enim motus qui nõ voluntate noſtra fiũt, inuiti & ineuitabiles ſunt, vt horror, frigus, rubor, & ſimiles motus, vt per Senecam in libro de ira ad Nouatum, vbi quid ab iracundia diſtet ira docet.
2 Nota, ꝙ † quicquid calore iracũdiæ, vel fit vel dr̃, ratũ firmũq; nõ eſt, niſi acceſſerit ꝑſeuerãtia, quę animi indiciũ oſtẽdat. Concordat. l. iij. ff. de diuort. facit text. l. ſi filiã. ibi, ſi nõ incõſulto calore. C. de inoffi. teſta. & in l. ſi nõ cõuitij. C. de iniur. nã impedit ira animũ ne poſſit cernere verũ, vt ait ſapiẽs: & vt dr̃ in c. productior. ff. de pœnitẽ.
3 diſt. iij. † ira dei nõ eſt vt hominis, ideſt perturbatio cõcitati animi, ſed tranquilla iuſti ſupplicij cõſtitutio. in quo grauiter errauit Lactãt. in lib. quẽ de ira dei inſcripſit. nimirũ igitur ſi quę eo tẽpore agũtur non ſubſiſtũt. non. n. ſuus eſt ira percitus, vt de furioſo dr̃ in l. fulcinius. in. §. adeo. ff. ex quib. cau. in poſ. ea. ideo ſicut qđ furioſus dicit faciitq;, ratũ non eſt, l. furioſi, ſupra eo. tit. ita

nec q̃d dicit, aut facit ita percitus. Illud itaque laudabile est, in quo ratio totũ agit, & furor nihil sibi vẽdicat. restringẽda sub ratione potestas est, nec quid agendũ, priusquã cõcitata ad trãquillitatẽ mens redeat. nã commotionis tp̃e iustũ putat omne q̃d fecerit. ideo Apost. inquit, nõ vos vindicãtes charissimi, sed date locũ irę, hoc est, declinetis eã ne vos corripiat. c. illa. & seq. xj. quęstio. iij.

Exẽplificari etiã potest hęc regula vltra exẽplũ iurisconsulti, de diuortio in exhæredatione filij, voto, iuramẽto, cõfessione, accusatione, professione, acceptatione secũdi beneficij, & similibus: vt per Rom. quẽ hic in. apost. ad Bar. refert Alex & per Dec. ac per Fely. in c. Matthęus. de simon. & Ias. in l. si filiam. C. de inoffic. test. & Bauer. loco infra allegando.

4 Intelliguntur aũt prędicta, q̃n † iracũdia talis est, quę mẽtis alienationem inducit, alias secus. Ioã. And. Abb. & alij in c. dudũ. per illũ tex. de conuer. cõiug. Deci. hic Bauer. infra alleg. Fely. in c. dilecti filij. col. fi. de except. & plenius in c. sicut. de iureiur. vbi post Inno. ait, ꝙ habẽtia cõsensum alterare, illũ ex toto vitiãt, & per errorem actus fieri vr̃ l. nõ fatet. ff. de cõfes. nec cõsentit qui errat. aliud, inquit, si nõ esset tãta iracũdia, quia subsisteret obligatio, probaturq; intelligẽtia ista per ęquiparationẽ supra factã de irato ad furiosum, qui suus nõ est. Ex quibus patet regulã & cõclu. loqui de ira cõsensum taliter alterãte, vt q̃s suus

5 non sit: talis † vero iracũdię & furoris exigitur probatio, quę difficilis est. secundum Abb. quẽ refert & sequitur Fely. in d. c. sicut. & tacito Fely. Deci. hic ad fi.

Secũdo intellige, vt per Bal. & Saly. in

6 d. l. si nõ cõuitij. † dicentes, quædã esse quę iuris sortiũtur effectũ, vt contractus, repudiũ, cõfessio, votũ, & similia: & ista per iracũdia impediuntur, quia nõ procedunt ex animo, sed ex animi alteratione. d. l. iij. de diuor. Quędã iuris nõ sortiũtur effectũ, vt maleficia, & tũc nõ curatur do iracũdia: sic intelligitur secũdũ eos regula nr̃a. quibus assentiunt Roma. & Alex. præalleg. Fely. in d. c. dilecti. col. fi. & in d. c. sicut. Dec. hic & Ias. loco pręallega. Si. n. in delictis excusaret iracũdia, raro punitioni delictorũ foret locus, quod absonum esse dicũt. Subiũ-

7 gentes tamẽ, ꝙ † licet talis iracundia non excuset, mitigãda tñ est poena q̃n ex iusto dolore ꝓuenit. l. si adult. cum incestu. in. §. Imperatores, ff. de adult. cũ alijs hic alleg. per Dec. Fely. & Ias. in locis prealleg. & i c. significasti. el. ij. de homicid. Are. in cõsi. lxxx. Alex. consi. lxxvj. vol. j. Hippoly. in l. j. in. §. diuus. el j. col. pen. ff. de sicar. & in consi. xxv. & cxxix. & alibi sępe Deci. consi. ccccłxxxij. & in l. vt vim. col. iij. ff. de iust. & iur. vbi post But. & Are. conclu-

8 dit, ꝙ licet † prohibitum sit occidere fugiẽtẽ qui te percussit, quia id potius ad vindictam q̃ ad defensionẽ tenderet, si tamen id feceris, de homicidio poena ordinaria puniri te nõ debere, homicidij pœnã iusto dolore diminuente. d. §. imperatores. cũ præ-

9 alleg. Nisi intellige † ex iniusta causa ad vindictã quis prouocatus esset, ex accusatione puta blasphemiæ in ludo dictæ: poena. n. tũc nõ minuitur. c. inebriauerũt. xv. q. j. vt per Abb. & Ioan. de Ana. in c. ij. de maledi. & Ias. in d. l. si filiã. col. ii.

Tertio principaliter hãc regulã volentẽ incõsultũ iracundiæ calorẽ carere vitio, secundũ glo. in c. cũ te. de re iud. intelligit ibi

10 Imo. † vbi sine pręiudicio aduersarii actus retractari põt. exẽplũ in d. l. diuortiũ. de diuor. & in casu. c. si quis iratus. ii. q. iii. alias secus: vt in actione iniuriarũ, quæ competit etiam pro iniuria illata ex iracundię repentino calore. præsumitur. n. iniuriãdi animus: & si reuocari posset, non reuocaretur præiudicium & damnum iniuriam passi. d. l. si non conuitii. & fuit doctrina Saly. ibi, secundũ Fely. in d. c. cum te. col. iii. vbi hãc declarationem extollit. Si quis igitur secũdum prædicta iniuriosa verba reuocaret, iniuriarum actionem nõ euitaret. tex. tamẽ d. l. si non conuitii loquitur solummodo

11 † de conuitio calore iracundiæ dicto, vt cõueniri possit iudicio iniuriarum qui oloquutus est: sed an hoc procedat facta reuocatione, ibi non dicitur. & videtur ꝙ non, cum per reuocationem satisfactum videatur iniuriam passo. arg. l. nihil tam naturale. cũ ibi no. supra eo. ideo Orianus in rep. c. q̃m cõtra. in ver. cõfessiones. col. j. de ꝓb. post Ang. & Imol. dicit, ꝙ si eũ qui verba protulit iniuriosa pœniteat, probata iracundia ne actione iniuriarũ cõueniri possit proderit per regulã nostrã, nisi tale q̃d esset q̃d pœnitẽtia reuocari nõ posset, vt q̃n ad operã facti fuisset deuentũ, sequitur simpliciter Marsi. in sing. dcxxvi. vtile pro amico reputans: qui in aliquẽ iniuriosa verba protulisset: & sic obtinuisse in practica asserẽs. quibus adhęret Tho. Ferra. in sua caut. xxxix. cautelam esse dicens, vt antequam recedatur a loco dictæ iniuriæ, dicatur iniuriam

passo falsa esse quæ dicta sunt, quodque dicentem dixisse pœnitet, quia talis reuocatio, siue ex iracundia, siue ex proposito illata sit iniuria, facit cessare actionem iniuriarum: vt ibi per eum. Deci. hic ad fi. de prædictis non faciens mentionem, quærit,
12 infra† quantum tempus inferens iniuriam excusare se possit: reuocando, & pœnitendo, intellige, alias non excusaretur. d. l. si non conuitij. & sequens Lucam de Penna tenet, ꝙ facere id possit infra triginta dies, argu. l. si vindicari. C. de pœn. vbi si princeps seuerius in aliquem vindicari mandauerit, triginta diebus ab executione supersedendum est vt interim videatur an per iracundiam mandatum fuerit, quia si per iracundiam cessabit ea temporis intercapedine ac interuallo. concordat. c. cum apud thessalonicam. xj. q. iij. vbi assignatur ratio & causa, ob quas Theodosius Imperator. d. l. si vindicari, promulgauit, de cuius intel. & materia vide etiam Fely. in c. iurgẽtium. col. ij. & in c. in causis. col. ij. de re. iudi. & in c. si quando. colum. ij. de rescrip. Iaso. in l. puniri. col. fin. C. si contra ius. Marsil. in l. j. in. §. fi. col. xv. ff. de quæstio. Neuiza. in sylua nupt. col. pe. & Gramma. Neapol. in voto. xxxij. præsumitur itaque iracundiam durare triginta diebus, ideo nimirum si durante eo tempore verbum per iniuriam inconsulto iracundiç calore prolatũ reuocari potest. Quæ opi. cum non sit ratione bona suffulcta, mihi nequaquam placet. nam dispositio l. si vindicari procedit vbi agitur de vita hominis ex mandato principis perimendi, editaque specialiter fuit ꝓpter facinus a Theodosio apud Thessalonicam perpetratum, ne sibi vel successoribus suis tale quid in posterum contingeret. Et sic parum quadrat in proposito iniuriç verbaliter dictæ, & ꝙ iracundia tanto tempore durare præsumatur. Præterea iracundia nihil facit ad peremptionẽ actionis iniuriarum. tex. est in d. l. si non conuitij, sed reuocatio & pœnitentia verborum per iniuriam prolatorũ, quæ est post. xxx. dies, fieri posse videtur, cum ius similis reuocationis. xxx. dierum spatio præscribi non reperiatur iure cautum. Vnde ergo
13 credere† posse eum, qui iniuriam dixit aut fecit modo prædicto, pœnitere & reuocare quæ male dixit vsque ad litis contest. super actione iniuriarum factam, nõ aũt post. Ratio, quia post dictum tẽpus perfecte & irreuocabiliter acquisitum est ius iniuriam passo, etiam ad hæredem transmissibile, l. iniuriarum actio. vltima. ff. de iniur. ideo absque suo consensu tolli non poterit. l. id quod nostrum supra eo. sed ante litis contest. cum perfecte & irreuocabiliter iniuriã passo ius quæsitum non sit, per pœnitentiã videtur reuocari posse, eoq; modo satisfieri iniuriam passo. Tutius tamen erit ꝙ pœnitentia ductus incontinenti quis reuocet, quia ea quç incontinenti fiunt, inesse videntur l. lecta. ver. dicebam. ff. si cert. peta. bene itaque hic dicit iurisconsult. ꝙ vxor quæ breui reuersa est, diuertisse non videtur. faciunt not. in c. cũ venerabilẽ. de except. vbi Paris. col. vij. post alios concludit, ꝙ repentina confessio, indeliberata, & seu calore iracundiç facta, non præiudicat, reuocarique potest etiam de errore minime edocto: deliberata vero de errore tantũmodo edocto, ita ꝙ melius vtiliusque est dictam reuocationem incontinenti facere, ꝙ̃ post perseuerantiam & deliberationem cre-
14 ditam. Actio† autem iniuriarum dissimulatione aboletur, illique anno spatio præscribitur. §. fi. instit. de iniur. & d. l. si non conuitij. & pulchre per Felyn. in c. sin autem. col. fi. de rescrip.
15 Quarto nõ ꝓcedit hæc regula, vbi† post calorẽ iracundiæ perseuerasset quis in eadem voluntate. d. c. si quis iratus. secũdum Ias. in d. l. si filiam. colũ. ij. ad quod videtur tex. hic, ibi, perseuerantia apparuerit. cessat enim tunc animi concitati perturbatio, & alteratæ mentis consideratio præsentis regulæ fundamentum, vt visum esse supra.
16 Quæ quidem† perseuerantia per iterationẽ, quæ deliberationis signum est, induceretur, & excluderet allegationem iracundiæ. glo. in d. cap. si quis iratus. tradit post Bal. Fely. in c. sicut. præalleg. col. fin. faciũt quæ de secundo iussu principis, limitando. l. si vindicari. scribit Iaso. in l. puniri ad fi. C. si contra ius. Felyn. & alij. in c. si quãdo. per illum tex. de rescrip.
17 Quinto & vltimo fallit hæc regula† in contractu facto cũ ecclesia aut ad pias causas, quia valet non obstante calore iracũdiç d. c. si quis iratus. secundum Iaso. in d. l. si filiam. col. ij. Roma. in sing. & Alexã. hic in apostil. ad Bar. & Bauer. in tract. de virtu. iur. ver. lxxviij. Quod intellige in concitato, & aliqualiter perturbato: secus quando esset concitatio, quæ mentis alienationem induceret, secundum Deci. supra in prin. l. & Fely. in d. c. sicut. & Bauer. loco præalleg. tunc enim gesta inconsulto calore iracundiæ non subsistunt indistincte, militat

enim eadem ratio indiscretionis & cecitatis promittentis, vel contrahentis, secundum prædictos, quæ gestorum nullitatem inducit.

SVMMARIVM.

1 *Ex maleficio serui non quæritur actio domino.*
2 *Acquisita illicite per filium et monachum, patri & monasterio non acquiruntur.*
3 *Idem de acquisitis per vnũ ex socijs.*
4 *In generali concessione, non veniunt illicita.*
L. si pater. cum simi. ff. quæ in frau. credi. ornatur.

L. XLIX. Paulus.

Alterius circũuentio alii non præbet actionem.

Exemplificari multipliciter potest propter generalitatẽ & obscuritatẽ eius. Prima intelligentia glo. ꝙ ob dolum nõ competat actio cum effectu, quia repellitur agẽs doli exceptione: nõ placet mihi, quia tex. hic vult, ꝙ nõ competat actio in casu vero glo. cõpeteret quamuis per doli exceptionem excludatur. Secunda intelligentia de dolo mediatoris dante causam cõtractui, eumq; nullum reddẽte, ideoq; actionẽ nõ competere: pariter nõ placet, solũ.n. procedit in contractibus bonæ fidei, regula vero hęc generalis est ad oẽm circũuentionem. præterea. l. & eleganter. cũ materia loquitur de dolo contrahentis, nostra vero de dolo & circũuentione tertij. Magis placet exemplum Decij hic per in l. quod seruus.
1 in fi. ff. de acquir. posses. vbi † ex maleficio serui non quęritur actio domino. & est ratio, quia in illicitis dominus nõ videtur cõsentire. arg. l. si pater. ff. de his quæ in frau. cred. & l. procurator. ver. ꝙ si indebitum.
2 ff. de cõdi. indeb. ideo si † filius vsuras exerceat, patri nõ acquirit & similiter per monachum illicite acquisita monasterio non acquiruntur: vt post Bartol. & alios scribit Are. in d. l. quod seruus. col. fi. Exemplificarĩ ẽt põt in §. pœnæ. l. si fratres. & in l.
3 quod autẽ ex furto. ff. pro soci. † vbi ex causis illicitis acquisita, alijs socijs etiam omnium bonorum non acquiruntur, nec societati conferuntur, neque ad ea actionem habent alij socij. Et sicuti ex dolo & circũuẽtione propria nihil cõsequi quispiã debet. l. fin. cũ glo. ff. de dolo. ita nec ex dolo, aut circũuentione alterius. vt hic dicitur.

Notandaq; est conclusio quam breuiter hic voluit Dec. ꝙ in illicitis quis cõsentire
4 nõ censeatur, & in † quauis generali cõcessione vel dispsitione non veniunt illicita, nec ea quæ in potestate concedentis vel disponentis non sunt. d. l. si pater. cum similibus. quę videre poteris per Roma. in consil. xcij. cxvj. ccix. cccxciij. col. ij. ccccij. & ccccxxxvj. col. iij. Barba. consil. xxiij. col. j. vol. j. Corn. cõsi. lxiiij. vol. iij. Alex. consi. ij. col. j. & liiij. col. fin. lxxv. colum. prima. & cxxix. colum. prima. semper. in iiij. volumi. & in v. volu. consi. xxxiij. colum. fina. & liij. colum. secunda. Iaco. de sancto Georg. in inuestit. feud. in verbo. & dicti vas. col. ij. Aquen. l. ex facto. colũ. ij. ff. de vulg. Deci. in c. ecclesia sanctę Marię. col. xx. de constit. & in l. j. in j. not. ff. de offic. eius. Lancel. Galiaulam in repe. l. centurio. col. xij. ff. de vulgar. quæ not. ad d. l. si pater.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, scientia, hic quõ accipiatur.*
2 *Futuro facinori quando quis teneatur obuiare. & nu. 3. De iure ciuili nu. 10. De iure canonico. nu. 11.*
4 *Potestas videns rixantes et nõ mittẽs familiam quando debeat priuari.*
5 *Mutus non obstans, non manifestans, qui potest, & tenetur, quòd teneatur ad restitutionem male ablatorum.*
6 *Quis teneatur: nõ obstans: nõ manifestans: qui sint.*
7 *Sciens aliquem domum fracturum & furaturum, non obuians sine damno, reus est furti.*
8 *Dominus quando teneatur de gestis per seruos, famulos, & filios nu. 9.*
12 *In crimine læsæ maiestatis punitur sciens qui non reuelauit.*
Bar. in l. vtrum. ff. de parricid. an sit uerũ.
13 *In crimine læsæ maiestatis deficiẽtibus probationibus an quis cogatur subire duellũ.*

L. L. Vlpianus.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest.

Sumpta fuit ex ll. hic per glo. & Deci. alleg. Ex quorũ dictis apparet, tam de iure ciuili q̃ canonico hanc regulam procedere, immo & de iure diuino, vt infra dicetur. Quemadmodum accipi debeat verbũ
1 † scientia, ex fine istius regulæ satis patet, & clarius declaratur in l. in delictis. ff. de noxal. An cum cõsilio, vel ẽt si viderit tantum prohibere autem non potuerit. quid enim si contemnat seruus dominũ, vel cum trans flumẽ seruus sit, videntẽ quidem, sed inuito domino noxiam noceat? Rectius itaque dicitur, sententiam eius accipiendã qui potest prohibere. possetq; illud quis non dicitur, quod est cõtra bonos mores. l. iii. §. idem cũ pollidius. ff. de vsur. aut quod cõmode facere nõ potest. l. nepos proculo su-
2 pra titulo proximo. Quod ergo dicitur † teneri quẽ futuro facinori obuiare, intelligitur quãdo potest secundum bonos mores, & sine rubore, ac commode. Fely. in c. quãtę. col. i. de senten. excom. & in c. i. colũ. ii. de offi. deleg. Ad cõfirmationẽ pręsentis regulę facit alia. l. nullum crimen infra eodẽ. vbi videtur hęc repeti dum dicit, nullũ crimẽ patitur is, qui nõ prohibet, cũ prohibere non possit. Et si de superfluitate opponeretur? Respõ. eum qui scit, sed prohibere nõ põt culpa carere, ita procedit quod hic dicitur. ibi aliud determinatur, talem commissi criminis pœnã minime pati, siue non debere puniri, cũ culpa careat, vt hic dictũ fuit. facit tex. in c. cognoscentes. de cõstit. ibi, rẽ, quę culpa caret, in damnũ vocari nõ conuenit. A contrario aũt sensu in istis
3 regulis, aliud esse liquet † quando quis scit & nõ prohibet, cum põt intellige, & ratione officii tenetur: vt per Bal. & Flor. in l. ii. ff. de noxa. & Deci. ad si d. l. nullum. quod melius infra declarabimus. scrupulo enim societatis occultæ non caret, qui cum posset manifesto facinori obuiare, desiit. xxiii. q. iii. c. non inferenda. & c. qui potest. & c. quantæ. ad fin. de sentẽ. excommu. habens itaque in aliquem potestatem, si videat alteri eum vim inferre & non prohibeat, pro consentiente & faciente reputatur, glos. in dicto cap. quantæ. valde ibi not. per Felyn. colum. i. & in cap. i. colum. secũda. de offic. dele. Ad singulare dictũ Bar. & Bald. & prius Cyn. in l. ii. ff. de noxal.
4 quod † si potestas vel officialis rixantes & ad arma ruentes videt, & familiam pro obuiando non mittat, deponi ob hanc causam licite non potest. nisi (secundum Fely. ibi) ad aliud faciendum familiam misisset, aut familia potens non esset ad sedandam talẽ rixam. Quę quidem declaratio optime probari videtur per istam regulam, culpa eum carere dicentem, qui scit & prohibere non potest. in casibus enim a Felyn. consideratis, licet officialis sciret prohibere non poterat. Deci. hic licet de dictis Fely. non faciat mentionem, refert Bald. velle in d. l. ii. q̃ non obuians maleficio vbi ad eum prohibere spectat, illud ipsum perpetrare videtur: quodque procurator dominum in pœnã incidere facit, quamuis speciale mandatum non habeat, si dominus scit & patitur. Cõfirmatur prædicta conclusio, q̃ sciens & non prohibens teneatur quando potest & tenetur, ex his quæ theologi scribunt in
5 materia † restitutionis, quæ de necessitate salutis fieri debet, iuxta regulam, non remittitur peccatũ nisi restituatur male ablatum, q̃ ad restitutionem talem obliget mutus non obstans, non manifestans, hoc est qui potest, & tenetur loqui, consulendo, reprehendendo, pręcipiendo &c. talis enim quia causa est non directe seu positiue, sed indirecte & priuatiue iniuste acceptionis: sicut incuria, seu somnus naucleri, causa est subuersionis nauis: ideo ad restitutionẽ tenetur. Recte autem dicunt qui potest, & tenetur: quia potens si non teneatur, arguẽdus non est, patet in deo, qui cuilibet hominis peccato obuiare potest, sed cum non teneatur, illi non imputatur aliquod nostrum
6 peccatum. Et ne vacilles quærendo † quis est qui tenetur, scito dicunt illos solos esse, quibus ex officio præcipere, consulereque incumbit. Et idem intelligunt in aliis duobus, non obstans, non manifestans: non obstans, hoc est non præbens auxilium impeditiuum iniuste actionis cum potest & tenetur, quia sic esset indirecte causa priuatiua actionis inique. & propterea domini tẽporales, qui in terris eorum crebrescentibus latrociniis non obstant, damna passis ad restitutionem tenentur, quia possunt vt ex officio ad hoc tenentur, cum esse debeãt iusti custodes. Non manifestans, inuasorẽ puta, vel tunc vel postea, ita q̃ sit causa iniuste actionis vel detentionis. ideo testis quod potest non manifestans, quia ex officio eidem incumbit, ad restitutionẽ dam-

ni quod patitur proximus ob manifestationem non factam tenetur. Et licet regulariter verũ sit, in prædictis casibus, muti non obstantis, & non manifestãtis, ꝙ illi soli, quibus loqui obstare, aut manifestare ex officio incumbit, comprehendantur: verũtamen quoque est etiam illos comprehendi, qui ex occurrenti vrgentis necessitatis articulo manifeste tenentur, & possunt
7 absque damno & periculo suo: † vt si quis sciat aliquẽ inuasurum domum titij, rapturũque seu fracturum, & nisi significet sequetur damnum, cum possit absque periculo et damno prouidere: si non facit, reus est furti: sicut homicidij reus esset, si eo modo sciret homicidium futurum, prouidereq; posset & non faceret. Caieta. referens theologos in sua summula in verbo restitutio. Et
8 propterea † si seruus dño sciente & nõ prohibente cum posset, hominem occiderit, tenetur dominus quia ipse occidisse videtur. d.l.ij. de noxal. Quod pariter videtur procedere in seruitoribus & famulus quia factũ ab illis domino sciente & non prohibente imputatur dño, secundũ Deci. in d.l. nullũ. per decisionem Bart. in l. de pupillo. in. §. si quis ipsi prætori. in x. q. ff. de no. oper. nũ. secus si inscio dño vel prohibere nõ valẽte delictũ cõmissum fuerit: tũc.n. secundũ cõmunẽ & verã conclusionẽ de talibus famili ę & seruitorũ delictis nõ tenetur dñs: vt per Cor. in cõsi. xl. lib. j. Fely. in c. Petrus, de homici. vbi late hãc materiã tractat. firmãs qd extollit Deci. in d.l. nullũ, de nobili tenẽte seruitores malæ vocis, cõditionis & famę, vt de illorũ delictis teneatur, nec audiat ignorãtiã allegãs, cũ debuerit cõsiderare ea facile euenire posse, & per similes personas cõmitti. Dicunt ẽt Iaso. & Mod. Pap. in l.j. C. de ser. fug. per decisione Bart. in l. si seruus seruum. in. §. proculus. ff. ad l. aquil. ꝙ si famulus alicuius ignem mitteret in domum conductam, dominus non teneretur nisi habuisset seruos noxios, ac male cõditionis, quia tũc in culpa esset tenendo in domo similes personas, ꝑpterea obligaret. per tex. in d. §. proculus. quod not. Arc. tamen in c. constitutus. in viij. not. de testi. tenet scientiam, & patientiã dñi nõ inducere mandatum, licet delictum prohibere potuerit: & ꝙ ista non sit sufficiens probatio cõtra dominum si criminaliter agatur: vt ibi per eum. communis tamen vt dixi est ad
9 oppositum. De delicto † autem commisso a filio vidente patre & nõ prohibente nec clamante contra filium, tenetur pater ipse, Curt. Senior pulchre. in consi. xlj. sup processu. facit quod scribit Pau. de Cast. in cõsi. ccccxxij. quia scio in nouis. de delicto ciuium, quos communitas prohibere potuit, vt præsumptio sit contra communitatem.

Præterea ad declarationem dictarum regularum de duobus quæ per glos. tangunt videndũ est. An de iure ciuili delicto teneatur quis obuiare & aliũ si põt defendere: et similiter quid de iure canonico cõis opin.
10 doc. est cũ gl. hic, ꝙ † nõ teneat quis obuiare delicto, & aliũ defendere ẽt clamãdo vel reuelando. Deci. hic & in c.i. de offi. deleg. & in l. vt vim. col. pe. ff. de iu. & iur. Fely. in d.c. quantæ. & plenius in d. c.i. colũ. ii. Aquẽ. in repe. d.l. vt vim char. vlti. ponũt ibi Felyn. & Aquen. regulã cum aliquibus lim. quibus addi põt alia, qñ cõmode & sine sui periculo quis sit & prohibere põt vt si nõ fecerit teneatur. vt per Dec. hic. & in d.l. vt vim. col. pe. & hæc conclusio cõiter vr̃ isto casu per doct. approbata, vt patet ex relatis per Dec. in prędictis locis. faciũt quæ theologi superius relati tradunt. si qs tñ obuiare desierit, cũ posset, in atrocioribus nõ puniret pœna qua punitur faciens, sed mitiori & extraordinaria. secundũ Fely. in prædictis locis. Sed in secreto iuris exclusio, vbiq; per Deci. approbata, ꝙ de iure ciuili teneat quispiã de delicto, cui cũ posset non obuiauit, per regulas prædictas verior videtur: sumpto arg. a contrario sen su: iũctisque prædictis, quod vbi commode & sine periculo obuiare quis potest, ad id secundum communiter scribentes obligetur. nec alius est istarum regularum contrarius sensus si ponderes vim verbi, posse, iuxta superius relata, sed quicquid sit attentis lim. per Felyn. & Aquen. præalleg. ad conclusionem assignatis quibus casus importantes includuntur, non est in his facienda magna vis.

11 De iure vero canonico † tenetur quis delicto obuiare: vt hic per glo. & Deci. iuribus per eos allegat. & per Felyn. prius in d. cap. quantę. & in dicto cap. i. colum. ii. de offic. deleg. vbi plus dicit, ꝙ de iure canonico tenetur quis obuiare pręiudicio proximi, ipso proximo etiam inuito a quo potest repetere exposita. exempli gratia, expensas in infirmitate alicuius factas: iuxta glos. lxxxiij. distinctio. in summa. declarando tamen, vt plene per Felyn. in locis præalleg. vbi ẽt vult in dubio potius negligẽtiam ꝙ̃ dolũ præsumi. Quid autem † de
12 sciente & non reuelante tractatum aut per-

ditionem contra principem seu patriam an indistincte teneatur? Bart. in l. vtrum. ff. de parricid. tenuit quod sic: & multi secuti sunt: vt per Firm. in suo repertorio in verbo scire. nu. 14. Bald. aliiq; complures dixere animam Bar. propter illud dictum in inferno cruciari, neque talem scientiam puniri debere nisi sciens probationem delicti habuisset. Et ista opi. contra Bar. communior veriorq; videtur: vt hic per Deci. & Fely. in locis præalleg. Aquē. in repe. d. l. vt vim fol. vlt. & in l. qui accusare. in princi. C. de eden. vbi pro hac sententia adducit tex. in clem. ij. cum glo. in verbo valeat. de hæret. & per Car. Alex. in c. si quis papa. lxxix. dist. Hippol. de Marsil. in not. clxiiij. Moder. Mediol. in l. iiij. in. §. cato. in iiij. not. ff. de verbo. obli. & Ripam in tract. de peste. fol. xcij. in vlt. col. xj. quonis. Ego autem fœdere distinctionis has concordarem opi. vt communis procedat in via ac per modū accusationis, quam non tenetur instituere etiam in crimine læsæ maiestatis ille qui probare non potest: secus autem sit per viam simplicis admonitionis pricipi vel reipub. præbendæ: ita etiam sentire videtur Alcia. loco præalleg. Et licet doct. generaliter cōtra Bar. dicant, quod talis cōscius reuelare nō tenetur, æqua tamen videtur prædicta distinctio. pro qua etiam facit, quia ī foro cōscientiæ ille qui potest obuiare delicto, proximum præmonendo vt caueat, si non facit, peccat & tenetur in foro conscientię & animę. Abb. in c. j. col. fi. de rest. spol. & si necessariam diceremus copiam probādi reuelationi prædictæ, nunquam locus esset, cū secrete tractentur & ordinentur similia. Amico semper consulerem ne se in periculū conijceret, verū principi vel reipu. scientiam eius detegeret atq; nudaret non accusando quempiam, sed secrete admonendo vt a tali inconuenienti cauerent reuelando quicquid sciret de tali re, quod si facere nō posset, excusaretur, per hanc regulam cum alijs præalleg. & tradita per Curt. in tract. feud. fol. xxxvij. in xxvj. causa priuationis feud. Non omitto multos (quemadmodum de amiclis dicitur perijsse tacēdo) etiā illustres & famigeratos viros temporibus nostris, qui principibus et dominis suis tractatus contra eos factos non reuelarunt, quorum nomina & cognomina si vellē dicere possem. Ex prędictis etiam apparet,
13 quod † in crimine læsæ maiestatis deficiētibus probationibus non cogitur quis subire duellum, alias teneretur accusare reum offerendo se probaturum in duello. De qua quidem materia duelli aliqua dicentur in l. fauorabiliores infra eo.

SVMMARIVM.

1 *Defendere quis non dicitur, si defensio non duret.*

2 *Momentanea in consideratione legis non sunt.*

3 *Matrimonium contractū in articulo mortis valet.*

4 *Verbum, restituere, hic quomodo intelligatur. & nu. 5.*

6 *Verbum, capere, & accipere, quomodo accipiantur.*

L. LI. Caius.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

CONCORDANT iura alleg. per gl. & Deci. hic. facit. l. cum dotem. ff. ad legē fal. & multa quæ allegaui in l. non videtur cœpisse, quæ est xiij. supra eod. Probari etiam aliter potest quod hic dicitur, quia vt clari iuris est, verba cum effectu intelligenda sunt. sed quod alij restituendum venit parum vtilitatis affert, nec † dicitur quis
1 defendere, si defensio non duret. l. ij. ad fin. ff. ex quibus cau. in pos. ea. ideo nimirum si tale quid capi non videtur. ponderaq; verbum, videtur, in regula positū, quod fictionem denotat: quasi dicat capit quidem considerato facto, sed attento effectu restitutionis alteri faciendę fingitur non capere. hic præsentis regulę verus sensus est. Sicq;
2 etiam patet, † momentaneā acquisitionem in consideratione legis non esse, ad idem l. fin. in fi. C. de bon. quæ libe. & ff. de solut. l. qui sic. De qua materia an & quando, ea, quæ momento durant, in cōsideratione habeantur. vide Bald. in l. cum quæstio. in fi. C. de lega. Roma. in cōsi. cclvj. & ccxcix. Barba. consi. xii. nume. 25. lib. j. Are. cōsi. l. col. iii. & lxiiii. col. iiii. in fi. & colum. fina. Alex. consi. xliii. colum. fin. lib. iiii. & in l. singularia. colum. fin. ff. si cer. peta. Socin. consi. liii. col. fi. volu. iiii. Rimin. in l. traditionibus. colum. j. C. de pac. Iaco. in tract. feu. in verbo, & fœminis colum. ij. Iason. in l.

in l.non tantum.C.de leg. Deci.in l.cum prætor.per illum tex.infra eo. & in l.si tibi pecuniam.circa fi.ff.si cer.peta.Curt.in tracta.feu.fol.xliij.versi.sed circa præmissa. & in tertia parte.fol.iij versicu.xxvij. quæro.cum versi.seq.Deci.in c.in præsentia.col.xxxvj.versi. ista tñ conclusio . de proba.Aquen.in tit.qui feu.da.pos fol.x.
3 ad fi.vbi ponunt,de † matrimonio duraturo temporis momẽto,per existẽtem in articulo mortis,puta contracto,an subsistat?

Et quemadmodum ex prædictis patet, & hic declarat Deci.licet de præalleg. nõ
4 faciat verbum,regula ista † intelligitur qñ illico & incõtinenti quis alij restituere tenetur:secus si ex interuallo ita ꝙ medio tẽpore vtilitatem cõsequatur,quia medij tẽporis cõsideratur interusurium.l.sulpitius. ff.de donat.inter vir.& vxo.cum alijs hic per Deci.alleg.& in d.l.si tibi.
5 Rursus intellige † & declara, vt per gl. in l.dolo facit.ff.de excep.doli.& per Ias. in l.si donaturus.in.§.si quis indebitam.in iij.& iiij.not.ff.de condi.ob cau.& subtiliter per Are.in l.cum filio.col.vj.& vij. ff.de leg.j.& Soci.in l.rem quę nobis.col. antepe.de acquiren. poss.faciunt quæ Deci.scribit in consi.ccccxxiiij. Et differunt
6 † capere,& accipere.l.aliud est capere.supra tit.j.& declarat hic Deci.quem sequitur Alcia.in d.l.aliud.sed utplurimum ista cõfunduntur,tam in iure,ꝗ̃ penes poetas, & oratores.Et nisi iurisconsultus eam differentiam ibi constituisset , vix audiretur qui id dicere vellet.

SVMMARIVM.

1 *Defendere quis non dicitur tribus modis.*
2 *Interrogatorijs per iudicem factis recusans respondere, potest puniri.*
3 *Verbum defensio, quomodo intelligitur tam in contractibus,quam in principe et nume.*4.*&* 8.
5 *Armorum vsus priuatis est interdictus.*
6 *Promittens defendere castrum,intelligitur vbi vis iniusta infertur.*
7 *Defensio cum moderamine, & factum ad defensionem,quando dicatur.*
8 *Defendere me promittens , curare debet ne me offendat.*

L. LII. Vlpianus.

NON videtur defendere non tantum qui latitat:sed & is qui pręsens negat se defendere : aut non vult suscipere actiones.

SVMPTA fuit ex.ll.per gl.alleg.Edictum vero prætoris positum in l.ij.quibus ex cau.in poss.ea.vnde extrahitur hæc regula,optime interpræatur Cic.in commẽtarijs causarum in xij.oratione pro Publ.
1 Quintio. No.duobus † modis dici quem nõ defendere.Primo quando latitat:vt hic per Deci.declarantem quid sit latitare: materia trita est. Et pondera ꝙ hic verbum, videtur,refert veritatem cum pro veritate nõ defendat qui latitat.Secũdo modo dicitur non defendere , qui actiones & defensionem suscipere recusat,pariter præsens,q respondere nõ vult,dicitur prætorem contẽnere & contumax esse.l.de ætate.§.qui tacuit.cum not.ff.de interrog.actio. & xj. q.iij.c.certum. secundum Deci.hic. quod
2 nota † contra recusantes interrogatorijs sibi per iudicem in criminali causa factis respondere,vt iudicem contẽnere dicat: & ideo puniri possit,& cogi respõdere. facit l.vnica.cum ibi dictis per me supra si quis ius dicen.non obtemp. Tertio non dicitur defendere , qui in suscepta defensione non perseuerat.d.l.ij.ad fi.& no.etiam hic Deci.nec mirum,quia nihil actum esse dicitur, cum aliquid superest agẽdum.l.pe.in fi.C. ad silla.nõ enim qui inceperit,sed qui vsq; in fine perseuerauit. (vt in Euãgelio dici-
3 tur)saluus erit. Et est † defensio , vt hic subiungit Deci.generale verbum vtranq; defensionem iuris & facti comprehendẽs. ideo promittẽs aliquem defendere, vtrãq; defensionem promisisse censetur , ac si expresse dixisset de iure & de facto:quod intelligitur,vt ea quæ sunt facti in iudicio faciat,vt comparere,testes producere,expẽsas soluere,& alia in facto consistentia: nõ autem intelligitur ꝙ armata manu defendat.præterquam in principe quempiã sub defensione sua recipientem:vt hic per Deci.& prius per Iason.in l.stipulatio ista.in prin.in vlti.col.ff.de verb.obli.& hanc lõgam esse quæstionem dicit Fely.in c.ego. col.iij.de iureiur.& in c.olim.colum.fi.de

accusa. & ego latius posui in prohe. ff. forũ. in princ. Communis est, vt ibi dixi, & ex
4 prædictis liquet, ꝙ † promittens defendere de iure et de facto in materia cõtractuũ, nõ teneatur cum armis defendere, sed tantum ea quæ facti sunt in iudicio facere. natura enim iudicialis defensionis talis est ꝗ in principio: vt per Ias. & alios præalleg. Extra vero materiam cõtractuum, in principe sub ꝓtectione & defensione sua quempiam recipiente, venit defensio cũ armis, secus in priuata persona: vt per scribentes in d. l. stipulatio ista. & in alijs locis prædi
5 ctis. Quæ opi. confirmari potest, quia † armorum vsus priuato legitur interdictus. l. vnica. C. vt arm. vsus. lib. xj. vnde cũ hoc in eius potestate nõ sit, non debet promissum censeri, per ea quæ diximus supra in l. alterius circũuẽtio. in fi. Et in hac dictione Sabaudiæ puniuntur priuati quempiam sub protectione & salua guardia recipientes, & similiter se submittentes: vt in tertio libro ducalium decretorum sub rub. de
6 guadijs & prohibitione. & † promittens castrum alicuius defendere, intelligitur qñ vis iniuste fit, secundum Alex. vt hic Deci. refert. Hinc etiam dicit Imol. in l. quidã cum filium. col. vj. de verbo. oblig. ꝙ si is, cui talis legitur facta promissio, delictum committit, propter quod contra eum dirigitur exercitus, ad defensionem non tenetur. plura cumulaui in loco præallega. vbi posui etiam de ecclesia, quę pro aliquo defensionem promisit, ꝙ cum armis defendere non debet neq; tenetur. Quæ vero di
7 catur † defensio cum moderamine: vide per Bald. in l. j. col. xvij. C. de confess. Abba. in c. j. colum. vj. de restitu. spol. omnes Moder. in l. vt vim. ff. de iustit. & iure. Et quando dicatur factum ad defensionem, & magis ad defensionem ꝙ̃ ad vindictã. tradit Deci. ĩ cõs. ccccclix. dciij. & dclxxviij.
8 Ille aũt † qui me defendere promisit, ne me offendat curare debet. tex. est not. in l. altius. ff. si ser. vendi. & in l. frater a fratre. ff. de condi. indeb. vbi Alex. & alij notant ponentes, an contra se ipsum & descendentes suos talis eo casu teneatur: de quo etiã per Felyn. in d. c. olim. col. iij. plura alia in materia defensionis, ponit remissiue Firm. in reperto. in verbo defendere, & in verbo defensio.

S V M M A R I V M.

1 *Soluens sciẽter indebitum, cẽsetur donare.*

L. LIII. Paulus.

CVIUS per errorem dati repetitio est: eius consulto dati donatio est.

SVMPTA est ex l. j. ff. de condi. indeb. diffusamq; & difficilem materiam cõditionem indebiti cõtinet: quam ordinarie examinant scribentes in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. in l. indebitum. C. condi. indeb. & in l. j. supra eo. ti. de conditio. indeb. vbi Ias. posuit omnia quæ hic scripsit Deci. & plura alia, ideo ibi videndum. Satis igitur erit præsentem regulã
1 intelligere, ꝙ † si consulto & scienter indebitum soluerit, censetur donare: ideo repetere nõ potest, cum in re sua quilibet sit moderator & arbiter vulg. l. in re. C. man. Et quod semel placuit, amplius displicere non debet. c. quod semel. de reg. iur. in vj. nec donatio semel facta, reuocari potest, nisi ex certis causis: vt in tit. C. de reuoc. dona. propterea nimirum si taliter donatũ repeti non potest, nec reuocari.

S V M M A R I V M.

1 *In concessione castri cum iuribus ad eum spectantibus, veniunt molendina in aquis castri existentia si sunt concedentis.*
2 *Hæc regula quando non procedat.*
3 *Verbum conferre, & transferre, quid significent.*
4 *Dare quem non posse quòd non habet, quomodo intelligatur.*
5 *Baptismus potest conferri a pagano, qui illum non habet.*

L. LIIII. Vlpianus.

NEMO plus iuris ad aliũ transferre potest, quàm ipse habet.

SVMPTA fuit ex l. traditio. ff. de acqui. rer. domi. & est principij illius l. summarium, quę fuit creatura Vlpiani, sicut & materia. Ponitur etiam hæc regula in vj. decret. & habet plures concordantes: notandumq; est summarium Bar. facete sumptũ ex l. si vniuersę. C. de lega. Dum summat, mal da chi non ha, hoc dicit (ait) la

1 cāpana di san Piero. Et si princeps † concedat mihi castrum cum omnibus iuribus & pertinentijs ad ipsum castrum spectantibus, veniunt molendina in aquis castris existentia, modo sint concedentis: secus si essent priuatarum personarum, quia concessa tunc non censerentur: secundum Bal. & Alua. in ti. de capi. qui curiam ven. per. §. primum. l. publius. ff. de condi. & demōstra. Et in generali concessione lucratiuo titulo facta, non venit nisi ius quod concedens habet, per regulam nostram, dicit ibidem Bal. & sequitur simpliciter Iacob. in tract. feu. in ver. de castro. ad fi. j. col.

2 Hæc regula † patitur multas limita. de quibus in gl. & melius in d. c. nemo. in vj. Bal. & Ang. Are. pro declaratione præsentis 3 regulę differentiam faciebant inter † cōferre, & transferre. vt possit aliquando qs dare conferreq; quod non habet, vt in episcopo beneficia cōferente, quorum nec dominium nec possessionem habet, sed sufficit ꝙ conferendi ius habeat, transferre vero non possit. Deci. hic reprobat per text. in §. j. insti. quib. alie. licet. vbi creditor dominium pignoris in alium trāsfert, quamuis penes eum nō esset ob voluntatem debitoris, ita ꝙ dominium a domino transferri videtur. In iudice vero & episcopo, qui concedunt quod nō habent, accidit hoc ratione officij, & quia iuris fictione habere videtur. & sufficit ꝙ vere vel interpretatiue quis habeat saltem in potētia si nō in actu, patet in canonicis qui episcopum eligunt, & in cardinalibus summum pontificem eligentibus. Differētia Bal. de verbo 4 transferre, posset procedere † habita consideratione ad personam volentis transferre, quia si penes se nō sit, a se ad aliū transferre non potest. dicitur enim translatio de persona ad personam, vel de loco ad locū. c. j. & per totum tit. de transla. epis. sed cōsiderata persona alterius tertij, potest quis ad alium transferre quod non habet ab illo, videlicet tertio ad alium cui concedit, aut dat, Hinc dicit Ias. in l. j. in. §. ī operis. in fi. ff. de no. ope. nunc. ꝙ regula, quæ habet, neminem posse mutuo dare quod non habet, procedere quando nec actu nec habitu nec potētia rem quis habet, sed si vno ex prædictis modis res haberetur, transferri posset, Abb. post Pau. de Eleaza. in c. cura. de iure patr. ea propter cū dominus potentiam habeat, vt in re sua seruitutem imponi, pati, possit, nunciando verbo nouum opus, transfert in aduersarium quasi pos, secundum Bar. & Ias. in loco pręallega. Et philosophice loquēdo dicit Bal. in l. si qua illustris. ad fi. C. ad orfi. cum tibi do libertatem, formo te in libertate, quia intellectuales formæ imprimuntur, nec tamen de subiecto informante diminuitur aliquid, vt quando imperator dat legitimitatem, & sicuti ī naturalibus videmus, ꝙ sol format in materia colores quos non habet. & hoc nesciuerunt gl. nostræ declarare dicit Bal.

Postremo ad declarationem istius regulæ. vide gl. not. in c. romanus Pontifex. de 5 conse. dist. iiij. vbi † a pagano, qui sine baptismate est, baptismus conferri potest. re spon. glo. lege permittente, & iuris auctoritate posse quem dare & transferre quod non habet. quam glo. reputat not. Barb. in c. quanto. col. pe. & fi. de consuet.

SVMMARIVM.

1 *Iuris executio non habet iniuriam.*

2 *Animus nocendi tertio quando arguatur.*

3 *In suo quis ædificare potest, & tollere ædificia vsque ad cœlum.*

L. altius. C. de serui. & acqua. declaratur, & ornatur.

L. proculus. ff. de dam. infect. quomodo intelligatur.

4 *Caminum ædificari in domo non potest, quando fumus nocet vicino, nisi constituta sit seruitus nu. 6.*

5 *Necessarij fornix existens in area vicini, debet refici per vicinum.*

L. LV. Caius.

NVLLVS videtur dolo facere, qui suo iure vtitur.

MELIVS ꝙ per gl. exemplificari potest in. ll. hic per Deci. allega. & prius per glo. in l. si donaturus. in. §. si quis indebitā. ff. de condi. ob cau. ex quibus sumpta est regula ista. Et dicit tex. not. in l. j. in. §. deniq; ff. de aqua plu. arcē. ꝙ qui in agro suo fodiens fontem vicini auertit, de dolo non tenetur si non animo nocendi vicino, sed agrum suum meliorem faciendi id egit. bene que hic dicit iurisconsultus non videri sic agentem dolo facere: quasi dicat in dubio, & iuris præsumptione nullus videtur id dolo facere. Hinc etiam dicitur in

.§.j.l. iniuriarum.ff.de iniur. iure publico vtentem, non videri id facere iniuriæ infe-
1 rendæ causa, † quia iuris executio non habet iniuriam.& generaliter vt dicitur in l. iij.ff.de libe.homi.exhi. qui aliquid faciendi iustam causam habet, non videtur dolo
2 malo facere. nisi enim † ex magna, & euidenti caliditate nõ datur actio de dolo, qui non præsumitur nisi probetur.l.i.ad fin.ff. de dolo.l.quotiens.§.qui dolo.ff.de probatio.secus ergo qñ manifeste, seu per coniecturas appareret, ꝙ animo nocẽdi id principaliter fit. vt ex prædictis patet: de quo per Roma.in consi.liiii.& lxviii. Fely.& alios in c. sin autem. de rescri. Parpal.in repeti.l.si quis maior.in vi.q.colum.fi.C.de transa.& Deci.in consi.ccxlv.colum.pen.
3 Qua ratione † potest in suo quis ædificare, & ad cœlum vsq; altius ædificium suũ tollere, etiam ꝙ vicini lumina obscurẽtur. l.proculus.ff.de dam.infe.l.altius. vbi omnes not.C.de ser.& aqu.nisi animo nocẽdi vicino principaliter faceret: vt per Deciũ hic.& in l.domũ. ad fi.infra eo. Vbi limit. aliam ponit, nisi in suo ędificans aliquid in alienam immittat, per tex.not.in l.sicut.in .§.aristo.ff.si ser.ven.de qua materia plura scribit Alex.in consi.clxxiiii.libr.ii.& in consi.lv.col.ii.vol.iiii.& consi.ix.libr. vi. Iaso.consi.xcviii.lib.i.& consi.cl. lib. ii. Deci.consi.cci.Curt.iun.consi.lxxx.Iaso.in l.quo minus.col.v.ff.de flu.& Hipp. de Marsi.in suo not.cliiii.Estq; valde no. tex.in d.l.proculus.ad quæstiones in dies occurrentes, ꝙ si in vicino agro tuo fossa vel cuniculo aquam meam euoces mihiq; abducas, te nõ teneri etiam ꝙ de dãno infecto promiseris: limitando tamen, vt per Pau.de Cast.in consi.v.col.fi.in antiquis.
4 Ex prædictis colligitur, † non licere in domo propria caminum ædificare seu fornellum, ex quo posit procedere fumus vicino nociuus, quia immitteret in alienum, quod prohibitum est.d.§.aristo.vt per Cępo.de ser.vrb.præd.in c.de fornace, de necessariis, de balneo, & de fumo. & in quibusdam apost. hic ad Deci.comperio. Et dum in his locis dicitur, illicitum esse aliqd per quod in domum vicini fetor exeat in suo facere, dicebatur præteritis diebus per plures doct.in quadam causa diu ventila-
5 ta, ꝙ † habens in muro communi necessarium, cuius feces virtute conuẽtionis antiquæ descendebant in aream vicini, vbi fornix seu truina facta fuerat ne feces exirent, apparerentve, aut fetor proueniret, quę fornix inde corruerat, ita ꝙ vicino nocebat fetor, reficere fornicem tenebatur & reparare ne malus odor vicino obesset. Ego fui contrarie opinionis, quia conuentus ad vsum destinatũ re vsus erat, & penitus carebat culpa: Et supra allegata procedunt, vbi quis in suo faceret omni obligatione & seruitute circũscripta. nam isto casu non potest facere si malum odorem in alienum immittat: secus vbi ædificasset quis ĩ suo, vt in quæstione prædicta, & alter se obligasset in solo suo ad feces & materiam recipiendum, quia sibi prouideat si vult ne ei noceat fetor: alias habet quid sibi imputet, idq; cõsiderare debebat a principio & tempore cõstitutę seruitutis recipiendi in aream suam prædicti necessarii feces. talis enim materia mihi secum non affert odorem: ideo sibi imputet si nõ vult prouidere. arg.l.si vt certo.in.§.sed interdum.& l. si.ff. commo.& videtur casus in præall.§. aristo.l.sicut.ff.si ser.vend.dum tex. dicit, non licere ex inferiori parte in superiorem fumum immittere, nisi eius rei talem seruitutem admittat. quando ergo est constituta seruitus, licet odorem etiam malum in alienum immittere, quamuis id obsit vicino: & ita per Mag.consilium Cismoñ.principis nostri iudicatum fuit. Et ad declarationem d.§.aristo. vide Socin.in consilio cxxxix.lib.i.

SVMMARIVM.

1 *Dubium quotuplex sit.*
2 *Benigniora sequi in dubijs, an sit pars iustitiæ.*
3 *Hæc regula quando procedat. & nu. 5.*
4 *Clericus amplexans mulierem quomodo contra eum præsumatur.*
6 *Dubia res quæ sit, quomodo efficiatur, & an sola negatio rem dubiam faciat.*
7 *Quæstio in ambiguis an dirimenda sit sorte, vel gratific. locus sit.*

L. LVI. Caius.

SEMPER in dubiis benigniora prę̨ferenda sunt.

1 Dvbivm † quoddam est probabile, aliud est scrupulosum. hic de probabili loquitur, cum scilicet ad vtranq; partem

rationes sunt quasi æquales: cui dubio se exponere graue est peccatum, vbi est mortale, secundum Archidi. Florenti. in prima parte summę super regula in dubiis. Scrupulosum, dicit, est vbi ex leui suspicione timet quis in aliquo actu peccatum esse, vbi non est: & istud deponẽdum esse, ait, bonarum tamen mentium est ibi culpam agnoscere, vbi culpa nõ est, id est timere, non tamen asserere, c. ad eius. v. dist. clem. exiui. ad fi. primæ col. de verb. sig.

Glos. & Deci. hic concordantes citant. & est not. tex. in c. estote misericordes. de regul. iur. in antiquis, vbi glo. adduxit omnia, quæ ea tacita transcribit hic Deci. Accedat etiam Aug. in lib. de cõcor. euangelistarum exponens illud Matthæi, nolite iudicare, & nõ iudicabimini: hoc, inquit, loco nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur, de factis enim mediis quæ possunt bono & malo animo fieri, temerarium est iudicare, maxime vt condemnemus, sequitur Ioan. Picus in Apologia ad fin. i. q. intelligens pariter dictum Augu. de his quæ dicuntur, & ita speculatiuis id applicãs cõcludit, ꝙ in his dictis quæ possunt bonum & malum sensum habere, temerarium sit iudicare, maxime condemnando. Et ad predictorũ declarationem quædam elegãter scribit Robertus de litio in quodã sermone. xlix. Signariq; debet tex. l. proxime. ff. de his quæ in test. delẽ. per dictam gl. allegatus: in re, inquit, dubia benigniorem interpretationẽ sequi nõ minus iustius, ꝙ tutius est. ad idẽ. §. fi. l. ea quæ in partes. infra eo. ideo in dubiis melius est de misericordia reprehẽdi, ꝙ de seueritate, c. alligant. xxvi. q. vlt. benignitas igitur commẽdetur, vide tex. not.
2 in l. si bene. ff. de vsur. Et an sit † iustitiæ pars, ponit Thom. secunda secundæ. quæstio. lxxx. articulo primo. faciũt quæ scripsi in Epistola de vita & regimine boni principis, sub cap. de benignitate & humanitate principis. Et licet text. hic dicat,
3 semper† in dubiis, tamẽ a proprietate verborum nõ esset recedendum secũdum Deci. plura allegaui in l. semper in obscuris. et in l. semper in stipulationibus. supra eo. ti. vbi multas alias cõiecturas posui ad quas recurrendum est antequam ad hanc regulam: vt in d. l. semper in obscuris diximus. Et bene iuriscõsul. hic dicit in dubiis: alias
4 secus est. Hinc est, ꝙ licet † clericus mulierem amplexans causa benedicẽdi id facere præsumatur, hoc intelligitur quando pro sinistra parte vehemẽtior non est præsumptio, quæ ex consuetudine & qualitate personarum colligi potest: tunc enim in deteriorem partem faceremus interpretationem. Abb. in d. c. estote. per c. ii. distin. xiiii. In meliorem vero partẽ quid accipi, põt multipliciter intelligi: vt ibi decla-
5 rat Abb. dicẽs inter cætera, regulam † istã non procederet in cõcernentibus periculum animarum, quia debet tũc interpretatio fieri in meliorẽ. i. in securiorẽ partem, illa enim melior est. glo. c. vnici. de scruti. Fel. plene in c. auditis. col. antepe. de pscr. Hipp. de Marsi. in no. suo cli. & ccxviii.
6 Postremo † quia de dubiis hic tractatur vidẽdum esset, quæ res dicatur dubia: qũo efficiatur dubia: an & in quo differat ab ambiguo, & obscuro. de vltimis dixi in l. semper in obscuris. supra eo. Quando autẽ res dubia dicat, & an sola negatio rem dubiam faciat. tradit Ias. in l. i. ff. de trãsa. Soci. in rub. ff. de reb. dub. & Fely. in c. si clericus laicum. de foro compe. & in c. iii. de testi. cog. Diuturna vero cõsultatio & magna cõsilia requiruntur in dubiis, secũdum
7 Phil. Ethic. iii. Vtrũ † autem in ambiguis quæstio dirimenda sit sorte, vel gratificationi locus sit: Et partibus concordare nolentibus, an & quomodo se intromittat iudex. vide Ripam ĩ l. quominus. colum. xi. cum seq. ff. de flumi.

SVMMARIVM.

1 *Aequitas non patitur quòd est exactum iterum exigi. Amplia nume. 6. 7. & 8. & intellige nu. 10.*
2 *Bona fides quæ dicatur.*
3 *Executio sententiæ semper per exceptionẽ solutionis impeditur.*
4 *Duas gabellas, nec duplicem collectã, quis non tenetur soluere.*
5 *Ecclesia, quæ a possessore exigit suum, an posit etiam a prælato exigi.*
8 *Verbum exigere quomodo intelligatur.*
9 *Prohibitum exigi, recipi, vel dari, an a sponte soluentibus capere liceat.*

L. LVII. Caius.

BONA FIDES non patitur, vt bis idem exigatur.

DESVMPTA fuit ex l. stichum. §. dolo. ff. de solu. & ex. §. cõdemnato. vbi gl. no. l. iij. ff. de tab. exhi. Facit l. bona fides. ff. deposi. bona fides, inquit iurisconsultus, quæ exigitur in cõtractibus, summam desi
1 derat æquitatẽ † quæ quidem æquitas nõ patitur quod est exactum iterum exigi, qa exactione debiti semel facta, solutione eius quod debebatur sublata est omnis obligatio. insti. quibus mod. tol. oblig. in princi. vnde exactio semel facta, cõtra ius et ęquitatem rursus iterabitur: & recte hic dicitur bonam fidem id non pati. Et archiepiscopus Florẽ. in prima parte summæ super
2 c. bona † fides. exponit, id est conscientia, & æquitas bona, contra quod facere vsurarios dicit, qui cum receperint capitale suum, illud iterum exigũt dum vsuram petunt, quod est quasi capitale aliud. Ponitur præsens regula etiam in c. bona fides. de reg. iur. in vj. vbi gl. & doct. de quibus Deci. hic mẽtionem non fecisse miror. Facit quia licet plures rei debendi sint insolidum obligati, vno tamẽ soluente omnes liberantur. l. iij. §. fi. ff. de duo. reis. cum solutione eius quod debetur omnis tollatur
3 obligatio. Pariformiter cõtra † executionem sententię vel instrumenti ex forma alicuius statuti habentis executionem paratam, exceptio solutionis semper opponi potest, secundum sentẽtiam a doct. communiter receptam, quia bona fides nõ patitur bis idem exigi. Deci. hic & in c. ex parte. el ij. col. fi. de off. deleg. & in cõsi. cxix. colum. j. et in l. non est nouũ. ad fi. C. de eden. vbi no. ponit de excep. solutionis, quę multum fauorabilis est, ne bis idem soluere q̃s cogatur. ad idem vide Pau. de Ca. in l. j. colum. iij. C. de iur. & fact. igno. Alex. consi. lxxxv. & cxiij. col. ij. lib. v. & consi. xx.
4 lib. vj. Hinc etiam est, † ꝙ duas gabellas de eodem cõtractu non tenetur quis soluere. Bal. in. §. ꝙ si nemo. colum. iiij. l. j. supra quod cuiusq; vni. no. Nec duplicem collectam pro eisdem bonis potest cõmunitas, etiam a diuersis, exigere. Bar. in l. j. col. v. C. de mulie. & in quo loco lib. x. & Deci. ĩ consil. cclxxxv. col. ij. Facit etiam hæc
5 regula ad quæstionem, an † si ecclesia suũ a possessore fuerit consecuta, idem possit etiam a prælato consequi: & an res cum pœna simul peti possit, de quibus per glo. & scribentes in d. c. bona fides.
6 Proceditq; ista regula † prohibitum esse bis idem exigi, non solum ab eodem, sed etiam ab eo qui causam habet ab exactio, vel cõtra exactum habiturus esset regressum. l. emptor. C. de euict. l. fina. in fi. C. de vsur. rei iudi. secũdum glo. hic Dy. & Phi. Fran. in d. c. bona fides. nec mirum quia in effectu ab eodem bis idem exigeretur.
7 Rursus hæc regula † sibi locum vendicat etiam in pœnis: vt semel exactæ, iterũ non exigãtur. l. omnes. C. de pœ. glo. & doctio. in d. c. bona fides. & in obligationibus ex maleficio, vel quasi, quia de eiusdem hominis facto sæpius quæri non debet. l. si cui. §. iisdem. ff. de accusa. quod procedit siue per viam accusationis, siue inquisitionis semel fuerit cognitum, aut per viam dispensationis fuerit absolutio concessa: vt hic per Deci. sed quia materia est diffusa et incidens. vide Ro. in cõsi. ccxiij. ccxxiij. cclxxv. & ccccclxiij. Pau. de Cast. in consil. cxix. in antiquis. Barb. in c. cum sit generale. col. iiij. & pluribus seq. de foro cõpe. & in consi. xxxj. col. ij. lib. iiij. Aret. in consi. lviij. colum. pe. & fina. Alex. consil. xj. in quinto dubio. lib. j. Fely. in c. at si clerici. in prin. in iiij. col. de iudi. Deci. in cõsi. cxxxvij. & in d. c. at si clerici. in princ. in vij. col. & Archiepiscopum Flor. in prima parte summæ super regula bona fides. vbi ait, ꝙ sicut deus nõ iudicat bis in idipsum, sic & qui semel iudicatus & punitus est, pro illo peccato iterum puniri nõ debet. Et eum, cui culpam per pœnitentiam remisit deus, ad gehennam pro illa non punit, quia peccata non redeunt, nec quo ad culpam, nec quo ad pœnam, vt ait Thom. sed si deus hic peccatorem punit, & non emendetur non soluit debitum, ideo deus punit etiam in inferno, quia nõ est solutum
8 debitum. Nota etiam, ꝙ † licet proprie exigere sit ab inuito extorquere. l. fideicom. §. si rem. cum glo. ff. de lega. iij. l. ij. C. sol. matrimo. & c. exigit. de cẽsib. lib. vj. adeo vt procurator habẽs mandatum ad exigendum a sponte soluentibus solutionem recipere nõ possit, secundum Spe. quem sequitur Phil. Fran. statim allegãdus. tñ hæc regula locum habet etiam cum debens rem non coacte, sed sponte persoluit debitum, quia satis est ꝙ ab ipso inuito exigi poterat, cum debitor esset, ideo si semel soluit licet sponte, nõ est ab eodem iterum exigẽdum, quia id non patitur bona fides, secundum Ioan. And. in d. c. bona fides. Quod secũdum Phil. Fran. ibi, absq; dubio procedit, qñ ab inuito quis vellet exigere, sed a volẽte sponteq; soluente, secus esse dicit, quado scienter solueretur indebitum, quia

esset donatio, aliter si errore ductus solueret, quia repeti posset. l. j. ff. de condi. inde. & l. cuius per errorem. supra eo. Et si dicas si spõte soluit nõ exigitur, quod est ab inuito extorquere? responde ꝙ licet proprie exigere sit ab inuito, tñ etiam a volente quis dicitur exigere. §. fin. l. si pupilli. ff. de neg. gest. l. verbum exacte. supra ti. proxi. tradunt Aret. Ias. Aquen. & alij Mod. in l. nõ solum. supra solu. ma. vbi bonis rationibus, & legibus communiter reprehẽdunt decisionem Spec. supra relatam. Sed
9 in alia materia qñ † prohibitum est exigi, recipi, vel dari, an a spõte soluẽtibus capere liceat. vide Ioan. de Ana. & Fely. in c. j. in c. dilectus. el ij. de simo. & in d. c. j. in fi. dicit Fely. attendenda esse verba constitutionis, & tñ ꝙ prohibitum dari propter bonum publicum, est ẽt prohibitum recipi a sponte dantibus: vt ibi per eum & per scribẽtes in c. statutum. in versi. insuper. de rescrip. in vi. & ibi dicit in vlt. col. Gemi. attendendam esse causam & rationem constitutionis, tenens propterea ꝙ ibi secuto iudicio possit iudex ab offerente sponte aliquid recipere fraude penitus cessante, quia causa prohibitionis fuit, vt iudicium pure & sine corruptione iudicis procederet: vnde cessante causa corruptionis, cum pronunciatũ sit, cessare pariter debet legis prohibitio, ponderat quoq; tex. ibi qualitercunq;, excludentem quęcunq; modum munerum: & nõ dixit qñcunq;, ita ꝙ non videtur voluisse nisi tempus quo iudicium durat. Postremo hanc regulam intellige
10 in † his, quorum causa vnica exactioue finitur: si vero obligatio vnica solutione nõ finiatur, exempli gratia in exactione debiti vxoris ad virum, & ecõtrario, regula locum nõ habet. Idem ĩ procuratione, quam eps̃ visitas primo anno exigit, secundo. n. anno iterum visitas iterum illam licite exigit. gl. in d. c. bona fides. Vbi Fran. dicit in secundo not. procedere hanc regulam nisi aliquid debeatur ex diuersis causis, quia vnius exactio non impeditur tũc per exactionem alterius. l. fundum cornelianum. ff. de noua. nisi causę lucratiuę essent, quia procederet tunc regula. l. omnes. ff. de act. & obli. secundum Ioan. And. ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Actio peculij ex maleficio vel quasi non datur in patrem, & quæ sit ratio.*
Limita nu. 2. 3. & 6.
4 *Locupletior factus quando quis dicatur, & ponitur cautella ad probandum numero 5.*
7 *Seruus in delictis public. punitur ut liber.*

L. LVIII. Vlpianus.

EX pœnalibus causis, nõ solet in patrem de periculo actio dari.

SVMPTA fuit ex. §. si filiusfamil. l. j. ff. de his qui deiece. vel effud. & ex l. iij. in. §. ex causa furtiua. ff. de pecu. Et quẽadmodum declarat hic Deci. post Bart. in
1 l. j. col. ij. ff. de pecul. ratio quare † ex maleficio vel quasi actio de peculio in patrem non datur est, quia deficit voluntas patris propter quam obligari vr̃ quatenus est in peculio. adde Ange. Are. insti. de noxal. in prin. & in. §. fi. col. j. & insti. de actio. in. §. actiones autem. & in. §. præterea, vbi ponit materiam actionis de peculio.
2 Limitatur hæc regula, † nisi filius in iudicio se defenderit riteq; cõdemnatus fuerit, tunc enim pater de peculio cõueniri potest, non ex delicto filij, sed ex quasi cõtractu filij in iudicio celebrato: vt scribit Barto. in d. l. iij. in. §. idem scribit, quod not. reputat Are. in d. §. fi. col. j.
3 Secũdo limitatur ista † regula, nisi quatenus pater locupletior ex tali delicto factus fuerit, secũdum glo. hic per tex. clarũ in d. l. iij. in. §. ex furtiua. id enim tũc dictat
4 ratio & omnis æquitas. Et dicitur † tunc locupletior factus qñ probatur rem vel fructus ad aliquem peruenisse, nisi ipse de mala cõsumptione probet, secũdum Decium hic. & quamuis taceat fuerũt omnia dicta Ias. in l. nẽsennius. in. §. fundum. ff. de re iudi. vbi postea, vt etiam hic fecit Deci. allegat Franc. Curt. seniorem in cõsil. lxxij. princeps. col. iiij. sequẽtem opi. Ang. in cõsil. clx. incip. domina Catherina alias pro decisione. tenẽtis cõtrarium. Et per bonas rationes probat veriorem esse opinio. Ange. & cum Iaso. & Deci. in fi. referant opi. Curt. & trãseant illam approbare vident.
5 Sit igiť † cautus ĩ actu practico aduocatus, dicũt prælle. vt deducat, probetq; bonæ fidei possessorẽ, vt fructibus cõsumptis locupletiorẽ factũ, & spẽm locupletationis deducat, quia nõ sufficit deducere & probare ꝙ in suos vsus conuertit, cum non se-

quæratur ex hoc eum factum eſſe locupletio rem. potuit enim ſplēdidius vixiſſe. & opinionem Ange. ſequitur etiam Curt. innior in conſi. xxviij.

6 Limitatur tertio † hæc regula in caſu. §. fi. l. iij. ff. de pecul. & in. §. penul. l. quoties. ff. ad municip. quia ratione officij publici pater obligatur pro filio, magis, ꝙ̄ ſit in alijs: vt hic per Deci. ad fi. & ſubtiliter per Are. in conſi. xcij. viſa conſultatione.

7 † Vltimo no ꝙ ſeruus in delictis publicis ligatur, caſtigatur, & punitur, vt liber. §. omnibus. cum not. per Bart. in l. hos. ff. de accuſa. & per Ang. Are. inſti. de noxa. in prin. in j. col.

SVMMARIVM.

1 *Factum hæredis cenſetur factū defuncti.*

2 *Promittens pro ſe, etiam pro hærede promiſiſſe videtur. Idem pro facto ſuo numero* 11.

3 *Ex perſona hæredis qualitas obligationis non immutatur.*

4 *Vſuræ marito promiſſæ, debentur hæredi, etiā quòd maritus in vita non exegerit.*

5 *Habens executionem paratam etiam ad carceres contra defunctum, quando comprehendat hæredem.*

6 *Agens vt hæres titij, tenetur ſe hæredem illius probare, & quomodo probetur numero* 7.

8 *Ius petendi ſupplementum legitime tranſit ad hæredem filij.*

9 *Hæres grauati diſponere poteſt iuxta licentiam a teſtatore grauato datam.*

10 *Hæres non poteſt aſſerere verum non eſſe quòd defunctus dixit.*

11 *Hæc regula intelligitur adita hæreditatem. Et per fictionem nu.* 12. *& alijs modis nu.* 15. *&* 21.

13 *Statutum repellens vſurarium publicum ab agendo, an comprehendat hæredem.*

14 *Hæres ex contumacia defuncti non excommunicatur.*

16 *Hæres repræſentat defunctum, quomodo intelligatur.*

17 *Remedium. c. reintegranda. iij. q. j. quando competat hæredi.*

18 *Donatio facta abſenti, non poteſt ratificari per hæredem. limita nu.* 19.

20 *Hæres quandoque ſpeciali aliqua ratione plus iuris habet, quam defunctus.*

L. LIX. Vlpianus.

HAEREDEM eiuſdem poteſtatis iuriſque eſſe, cuius fuit defunctus conſtat.

SVMPTA eſt ex l. hæres in omne ius. ff. de acqui. hære. & l. cum hæredes. ff. de acqui. poſſ. & l. nihil aliud. ſupra titu. j. facit l. ii. in fi. C. de fruct. & lit. expen. cum ſimilib. Et ob talem in omne defuncti ius ſucceſsionem hæres repræſentat perſonā defuncti, cum quo fingitur eſſe eadem perſona. §. j. in aucten. de iureiur. a mor. præſt.

1 Propterea dicimus † factum hæredis, cenſeri factum defuncti: & teſtamentum defuncti ac hæredis, vnum idemq; reputari. Et ſermo hæredis, cēſetur ſermo defuncti. Et aliquo in inſtrumento nominato, cenſetur etiam nominatus eius hæres, qui defuncti factum impugnare nō poteſt & per eundē

2 hæredem ratificari poteſt. Pro ſeq; † promittens, etiam pro hęrede promiſiſſe videtur, ad quem hæredem tranſit pactum cum defuncto factum, vt de prædictis hic per Deci. & in conſi. cclxij. col. ij. & cclxxxj. in ſecundo dubio. & prius per Soci. conſi. ccxciij. pręſens cōſultatio. lib. ij. cum alijs quæ allegaui in repe. l. ij. in iij. q. nu. 45. C. de pact. inter empto. & vend. Hinc dici-

3 mus † ex perſona hæredis conditionem, id eſt qualitatem obligationis nō immutari. l. ij. §. ex his. ff. de verb. obli. nec ob contractū, qui ex aditione oritur, hæredis obligatio cēſetur diuerſa ab obligatione defuncti, ſed eadem numero: cum eadem perſona fingantur, propter quam fictionem hæc regula vult hæredem eiuſdem eſſe &c. ſcdm Ancha. in conſi. xxvj. in q. ad fi. cōſulentem, ꝙ ſicuti legatum a teſtatore factū cōpenſatur in portione legatario debita ex diſpoſitione ſtatuti: ita legatum factū a ſubſtituto: & idem voluit in conſil. vij. col. ij.

Per hanc regulam conſuluit etiam De-

4 ci. in conſil. ccccclxxj. ꝙ † vſuræ marito pro oneribus matrimonij promiſſæ, hæredi etiam debentur licet defunctus in vi-

ta non exegerit, quia eadē reputatur perso
5 na. Hinc etiam est, ꝙ si†obligatio contra defunctum habuerit executionem paratam etiam ad carceres, pariformiter illam habebit contra hæredem. Bar. & alij in l. postulante. ff. ad treb. constito prius ꝙ sit hæres, ꝙ fiat executio intellige. Bal. in l. per diuersas. C. mand. in j. q. Soci. consi. ciij. lib. j. volens sufficere in processu executiuo id apparere, Pau. de Cast. in consi. ccxcix in antiquis. dicens non valere præceptum hæredi factum, nisi iudici prius constet illum esse hæredem. de quo. vide etiam Are. in l. j. col. pe. ff. si cer. pet. & Fely. in c. quia. v. col. pen. & fi. de iudi. Et generaliter nor.
6 †ꝙ agens tanꝙ hæres alicuius, se talem probare debet, etiā ꝙ non opponātur: alias succumbit, Et pariter cōueniens aliquē vt hæredem sempronij si vult obtinere, pro-
7 bare debet illum esse hæredem, & an†sufficiat probare eum hæredem institutum, & defuncti bona tenere? de his omnibus vide Pau. de Cast. in consi. ccxiiij. & ccxcix. in antiquis. Alex. in consi. xvij. col. ij. & consil. xxxiiij. colum. ij. & consi. xcix. lib. iij. & clxxxiij. & clxxxv. lib. vj. Barba. consil. lxxiij. col. vj. vol. iiij. Deci. consil. lxj. colum. j. & consi. ccccxlv. nu. 53. & 449.
8 col. ij. & 471. & 491. hinc est etiam, ꝙ†, sicuti filius ius & facultatem agendi habuit ad supplementum legitimæ, ita etiam habebit eius hæres. Iaso. in l. scimus. in prin. C. de inoffi. test. & in l si arrogator. colū. vij.
9 C. de adop. Et si†aliqs institutus fuerit hęres & de restituendo hæreditatem grauatus, data sibi licentia disponendi de libris, mille puta: licet de illis expresse non disposuerit, hæres eius disponere de illis poterit & detrahære, prout consuluit Bal. nouel. & sequitur Curt. Iun. in consil. iiij. colum. iij. quia satis censetur primus disposuisse relinquendo rem venientibus ab intestato. Facit quia sicut emphyteota per non solutionem partis a tota re cadit: ita & hæres. glo. in l. communi diuidundo. ff. communi
10 diui. Similiter non†potest hæres defuncti mendacium allegare, asserendo verum non esse quod defunctus dixit. Bar. in l. rē alienam. in iii. not. C. de pig. Bal. in l. cum res. colum. iii. in fi. C. de proba. Adeoq; prę-
11 dicta vera sunt, ꝙ ille†qui pro facto suo tā tum promittit, non excludit hæredem, qui eadem censetur persona cū ipso promittente: vt hic per Deci. post Bar. & alios. & latius per eundem in cōsi. cclxxxj. quę opi. teneri posset vbi præcesit contractus, de cuius natura sit vt pro omnibus quis teneatur: alias secus, vt per eum & latius scripsi in repe. l. ij. in iij. q. C. de pac. inter empt. & ven. faciunt quæ scribit Are. in l. hæres in omne. ff. de acquir. hære. Prædicta tamē intelliguntur adita hæreditate, l. iij. §. si qs ita. cum ibi not. per Imol. ff. de hæred. insti. l. si seruus cōmunis meuij. ff. de stipul. ser. vt hic per Deci. ad fin. cōmenti. adde tex. in l. cū hæredes, in prin. ibi, adita hæreditate. cum not. ff. de acquiren. poss. & quæ supra dixi de hærede conueniendo & distinguendo, quod fieri nequit nisi prius constito ꝙ ipse sit hæres.
12 Limitatur prædicta†procedere iuris fictione considerata: secus inspecta veritate, cum certum sit ea inspecta personas esse diuersas: & ideo in materia in qua verba proprie vereq; capi debent hæres non reputatur eadem persona cum defuncto. l. qui romæ. §. augerius. ff. de verb. obli. vt hic per Deci. & Anch. in cōsi. ccxliiij. quia quęst.
13 vbi disputat, an†statutum vsurariū publicum ab agendo repellens, etiam illius hęredem repellere intelligatur? quod dicendum prima facie videbatur per prædicta, ꝙ eadem censetur persona cum defuncto. Contrarium dicit Anchar. quia ratio repellendi actorem vsurarium publicum, non comitatur eius hæredem. ergo cessante ratione l. vel statuti, cessabit lex & statutum. Et quod de vnitate personæ dicitur, est, inquit, per fictionem: non autem per veritatem: & statuta casum fictum non comprehendunt:
14 vt ibi per eum. ideo &c. propterea†ex cōtumacia defuncti non excommunicatur hęres: vt per Alex. & Arc. in l. grege legato.
15 ff. de leg. j. Quinque†limitationes ad prędicta ordinaui in repe. l. ij. in xcij. q. C. de pac. inter empt. & vendi. alias addunt Lācel. Galiaula & Alciatus in. §. ex his. l. ij. ff. de verb. oblig. vbi etiam enumerant casus hic per Deci. positos, in quibus potestas concessa defuncto, ad hæredem nō porrigitur. De casu l. fi. C. de reuoc. don. nō expedit frustra denigrare papirum. vide late & declara, vt ibi per Ripam in sua repe. q.
16 lxj. cum duabus sequentibus. Et dicta†repræsentatio defuncti non fit, nisi pro ea parte pro qua est quis hæres: pro alia potest hæres facto defuncti contrauenire. glos. & Bal. in l. cum a matre. C. de rei ven. & per scribentes in locis præalleg. & per Alexā. in consi. xxj. col. ij. & xxxij. ad fi. in tertio volu. vbi ponit alios casus in quibus hæres contrauenire potest facto defuncti. Et

in præsenti materia pulchra videtur mihi consideratio Are. in consi. cxxiij. in causa col. ij. dicētis, hæredē reprę sentare psonam defuncti, in iure actiuo & passiuo formato in psona defuncti, quod ad ipsum hæredem transfunditur d. l. cum a matre. & l. j. ac ij. C. de hære. act. sed in iure non creato actiue aut passiue tempore mortis in personā defuncti, hæres non potest, inquit, defunctū repræsentare, quia penes illum nunquā fuit talis obligatio: vnde impossibile est repræsentare quod in eo non fuit, inferendo ad decisionem quæstionis ibi relatæ. Hinc est,
17 φ † licet remedium. c. reintegranda. iij. q. j. competat tantum spoliatis & a possessione deiectis, vt verba canonis indicant, & non competat illi qui nunquam possedit: vt plene per Barb. in cōsi. lviij. col. pen. vo. ij. & in consi. lxxxiij. col. j. lib. iiij. & Soci. consi. xlix. col. fi. vol. iiij. vbi post Bal. et alios ait, φ hæres qui non fuit possessor rei, si eo remedio ageret non obtineret, sed succumberet: aliud tamen esset quando intentaretur ex persona defuncti, quia tale ius, sicut cætera, ad hæredem transit. Soci. plene in l. rem quæ nobis. colū. vij. ff. de acquir. pos. Intelligendo vt pulchre per Corn. in consil. cccxxix. col. vij. lib. j. qn̄ ille qui defunctus est i vita spoliatus fuisset: alias secus. quæ intelligentia optime probatur per dicta Are. loco præalleg. quia nisi defunctus spoliatus fuisset, ius recuperandi possessionē non fuisset in persona defuncti formatū, ideo ad hæredem transmissibile non esset. Quando autē virtute statuti vel decreti in hęredem continuaret possessio, aliud esset. Deci consi. lxxxiiij. & dlxxxviii. col. iij. Curt. Iun. in consi. cviij. & cxxvij. col. fin. Ias. consi. lxxxv. lib. iij. & consi. cxlvj. & clij. lib. iiij. Matth. de afflic. in decisio. regni. clxvij.

Notandū etiam est, φ licet factum nomine defuncti per hęredē ratificari approba-
18 riq; possit, vt dictū supra fuit: donatio † tn̄ absenti facta, quę nisi acceptetur nō valet, si per defunctū acceptata non fuerit, per hęredē ratificari nō pōt, quia hic agitur de cōsensu in vita præstando, qui morte extinguitur. l. j §. sceuo'a. ff. si quis test. liber. Et cum sit personalissimus ad hæredem non transit: ideo nimirū si ratificare non potest. Pau. de Cast. in consi. cxcv. visis his. colū. iiij. & per Alciat. in d. §. ex his. colū. j. & Mod. Taur. in l. fi. col. vij. C. de pact. Si ta-
19 men, vt quādoque fieri vidi † actus factus fuisset, pro titio puta, hæredibus, & successoribus suis: tunc hęres ratificare, approbareque posset tanquā nomine suo factū. Ali-
20 quando tamen † plus iuris habet hæres, φ̄ defunctus habuisset, speciali aliqua ratione, vt ex iusta causa ignorantiæ ratione successionis in ius, & locum alterius, secundū doct. in d. §. ex his. & scripsi in l. qui in alterius supra eo.
21 Postremo limita † hanc regulam non procedere in casu. l. ij. C. si in frau. patr. vbi gl. rationem assignat.

SVMMARIVM.

1 *Præsens & non contradicens consentire videtur. Et quid in absente. nu. 2. & nu. 4.*
3 *Præsentia donatarij cū taciturnitate, An inducat donationem causa mortis validum.*
5 *§. si vero l. si quid argentū. C. de dona. quo modo intelligatur.*
6 *Pactum tacitum, est proprie verum pactum.*
7 *Consensus tacitus, est proprie consensus.*
8 *Ratihabitio retrotrahitur, & mādato comparatur. Amplia nu. 9. 15. 16. Limita nu. 19. 20. 21.*
10 *Statutū loquens de vero actu, nō cōprehendit ratificatum.*
11 *Ratihabitio mādato comparatur per fictionē, non vere. Et quo ad effectū, non quo ad speciē actionis nu. 14.*
12 *Mādatū nō retrotrahitur in actu cōpleto: quia verba sunt inepta. Idē in actu ignorato nu. 18.*
13 *Ratificatio & consensus differunt.*
17 *Ratificatio inducitur etiam facto.*
L. bonorū. ff. rē rat. habe. ornatur. nu. 20.
22 *Ratificatio non fit ex inualidis: Nisi defectu consensus.*
23 *Solēnitas an eadē requiratur in confectione, & refectione.*
24 *Ratificans quando contrauenire possit.*
25 *Promittens de rato pro pupillo quomodo & quando intelligatur.*
26 *Promittens de rato pro alio cum pœna, quando obligetur.*

L. LX. Vlpianus.

SEMPER, qui nõ ꝓhibet pro se interuenire, mãdare credit. Sed & si q̃s ratũ habuerit quod gestum est: obstringitur actione mandati.

1 Svmpta fuit ex ll. ꝑ gl. alleg. ꝑ̃sẽs † ita que & nõ cõtradicẽs credit mãdare: q̃a cõsentire vr̃ cũ de eius vtilitate agat. gl. ĩ l. q̃ patit̃ supra mã. tradit Alex. in cõsil. lxxx. co. iij. lib. iiij. Corf. in sing. suis ĩ verbo cõ promissum. Ruyn. in l. ij. sol. pe. ff. de leg. j. Deci. & Mod. Pap. ĩ rub. C. de pact. & ordinarie examinãt scribẽtes. in l. q̃ dotis. ff.
2 sol. ma. Et q̃a † rõ adhibiti consensus ꝑ vtilitatẽ ꝓueniẽtẽ pariter militare vr̃ in absen e, q̃a si actus fiat in vtilitatẽ abñtis data sciẽtia absq; cõtradictione cõsensus praesumit̃, ideo Deci. hic hãc regulam gñaliter ꝓcedere vult tã in ꝑ̃sente ꝙ̃ in absente, sed in additionibus nouissime per ipsum Dec. factis ad rub. C. de pac. in vlt. col. maturius cõsiderãdo cõtrariã opi. firmat, dicens talẽ ęquiparationẽ tolli posse, quia pñs cõtradicere põt: absens nõ, cũ ignoret: vnde ĩ pñte duo cõcurrũt ex q̃bus arguit̃ cõsensus, q̃a tacet & de vtilitate eius agitur. in absente vnũ tñ, q̃a de sua vtilitate agit̃, q̃d ad inducendũ cõsensum nõ sufficit. patet q̃a absenti nõ fit donatio absq; nũcio vel epistola l. absenti. ff. de dona. ꝙ si ęq̃paratio ꝑ̃dicta vere eẽt, ĩduceret̃ donatio, cũ de absẽtis agat̃ vtilitate, & sequuntur ibi Mod. Pap. col. j.
3 Ex ꝑ̃dictis infert̃ ad not. q̃õnẽ. in † don. cã mortis. hodie stipulatio non est necessaria, sed sufficit pactũ nudũ. gl. not. et approbata in. §. meuio. l. cũ pr̃. ff. de leg. ij. an ꝑ̃sentia donatarij cũ taciturnitate cõsensum inducat, & ipsius donationis validitatẽ? Videbat̃ ꝙ sic, q̃a cũ agat̃ de vtilitate donatarij ꝑ̃sentis, cõsentire censet̃, per ꝑ̃dicta: & per cõsequẽs interuenisse pactũ vr̃, & ita cõsuluerũt Ang. & Soci. relati per Deci. hic. & in rub. C. de pact. & ĩ l. seniũ. col. pe. C. qui testa. fac. pos. & ĩ cõsi. ccxlv. col. fi. in q̃bus locis sequẽdo Are. tenuit & cõsuluit cõtrariũ: Quia & si eo casu pręsumatur cõsensus pactũ inducit̃, non tñ expressum & ꝓprie, cũ verba ex parte donatarij nõ interuenerint sed pactũ pręsumptũ. Ideo l. si quis argentũ. C. de dona. in donatione antiqua iura corrigẽs, vt pacto nudo ꝑficiat̃, intelligi debet in pacto expresso, nõ in pacto ꝑ̃sumptę donationis, vt minus, ꝙ̃ possibile sit, antiqua corrigãtur iura. Eandẽ op i. tenuit Ioã. Crot. in rub. ff. de ver. obli. in ij. lectu. inducẽdo ꝑcipue tex. §. j. l. j. supra de pact. vbi cõsensus est de essentia pacti. verba. n. in diffinitione posita intelligẽda sunt proprie, cũ diffinitio quidditatẽ & essentiã rei diffinitę denotet. Bar. in l. j. ff. de acq̃r. poss. Sed cõsensus in diffinitione pacti positus ꝓprie nõ verificat̃ in volũtate expressa. §. volũtatẽ. cũ ibi not. l. ij. ff. solu. mat. iõ &c. Et l. labeo. cũ l. itẽ quia. ff. de pact. & l. ij. C. eo. ti. loquũtur, inq̃t, in pacto legali & tacito, q̃d nõ requirit alicuius ꝑ̃sentiã. Sed recedẽdũ nõ est ab opi. Ang. & Soci. q̃ vera est & cõiter approbata. quicquid Deci. alijq; pręalleg. dixerint & cõsuluerint: vt per Ruy. in d. l. ij. sol. pen. ff. de leg. i. Mod. Taurin. in rub. C. de pact. & in l. rogasti. in. §. si tibi. col. xj. & xij. ff. si cer. pet. vbi cõtra cõem Deciũ loqui dicũt, quodque cõtra eũ in practica iudicaret̃. Et idẽ tenuit prius Galiaula in repe. rub. ff. de verb. obli. colũ. xj. cum seq. vbi scripta Decij in rub. C. de pac. solũmodo refert, eumq; repręhẽdit plures in illis partibus Gallię tũc cõtra opin. Decij cõsuluisse dicẽs. quã opi. cõtra Dec. latius prosequitur & defendit Curt. Iun. in rub. C. de pac. Sub vmbra igit̃ subtilis
4 Are. perniciose errarũt Deci. & Crot. † pręsens. n. & tacẽs cũ de suo cõmodo agat̃, cõsentire vr̃. sicq; pacisci. l. tale pactũ. ĩ prin. ff. de pac. not. Bart. & alij in l. j. C. de pact. Itẽ quia taciti & expressi par est virtus l. cũ quid. ff. si cer. pet. nec iure probatur expressum cõsensum in pacto requiri, ergo tacitus sufficit. Ad rões Are. ꝙ ex pñtia non inducatur pactum, sed pollicitatio.
5 Secundo † ꝙ l. si quis argentum. locum non habet in tacita donatione: vt per eum.

Respondetur secundum Ruyn. & praealleg. ꝙ immo inducitur proprie pactum, licet tacitũ ex parte faciẽtis, Bar. quę, & caeteri pro alia ratione Areti. allegati, loquuntur, vbi causa donationis in pacto nudo nõ exprimitur, sed praesumitur: quod speciale est, et contra regulas iuris l. cum de indebito. ff. de proba l. si cũ aurũ. ff. de solu. ex pacto enim nudo nõ orit̃ actio, ne circa idẽ duo specialia cõcurrãt. cõtra. l. j. cum not. C. de dotis promis. sed Ang. loquit̃ quando causa & titulus donationis exprimit̃, quo casu speciale nõ est; ꝙ ꝑ̃sens tacensque ad sui commodum cõsentire dicatur, immo est secundũ regulas iuris per pręd icta: ca. pro-

pter ex tacito illo pacto oritur actio, quia hoc solum speciale inducitur. Ex prædictis satisfactũ apparet oppositionibus De-
6 cij de† pacto præsumpto, & in l. interpreta to, non ex dispositione contrahentiũ: quia immo vt dixi, est verum pactum, & secundum proprietatem vocabuli, Et vt scribũt Moder. Papi. in dicta rub. C. de pact. & alij superius relati. consideratio Decij confunditur per prædicta. cum. n. taciti & expressi par sit virtus: & præsumptiones legum liquidissimæ probationes dicantur. l. licet imperator. ff. de leg. j. l. si quis locuplex. ff. de ma. test. licet in quasi contractu sufficiat consensus tacitus, non tamen repugnat quinetiam in vero contractu tacitus nõ sufficiat. l. qui patitur. & d. l. cũ quid. Ex quo itaque præsens pro consentiente habetur, cum de suo commodo agatur, standum erit regulæ, ꝙ vbi duorum adest consensus siue tacitus siue expressus, resultet pactum, in quo vendicabit sibi locum. d. l. si quis argẽtum. attento ꝙ solum hoc speciale inducitur. vt dictum fuit. Ad motiua Croti re-
7 sponde, ꝙ† consensus tacitus, est proprie consensus: per prædicta. Non obstat. §. voluntatem. quia ibi non agebatur de mero & indubitato tacentis commodo, ideo præsentia non inducit verum consensum, nec apparet ꝙ de illius ageretur incommodo, ideo consentire fingitur, vt ibi. cætera, vt per scribentes in locis præalleg.

Secundo principaliter not. ex isto text.
8 † ratihabitionem retrotrahi & mandato cõparari. concordat l. fi. C. ad maced. l. licet. ff. de iud. c. j. de homici. & c. pen. de sen. excõ. lib. vj. c. ratum. et c. ratihabitionem. de reg. iur. eo. lib. vbi glo. doct. hanc materiã exa-
9 minant. Eaque comparatio† inducitur ẽt, si ratihabitio tacite interueniat, ex cursu longi temporis puta. Bar. & Bald. in l. j. C. qui admit. dicentes tamen, ꝙ in casu illius glo. non trahitur retro vt ratihabitio, sed vt animi declaratio a. l. præsumpta. vt per eos. ideo glo. not. in l. quo enim. ff. rem rat. hab. dicit ratihabitioni par esse non improbare. faciunt quæ scribit Fely. in c. j. ad fi. de treu. & pace. Et bene dicimus mandato comparari. idem enim non sunt, sed species oppositæ: sicut fictio, & veritas. Vnde
10 si† statutum loqueretur de vero actu hominis, ratificatum non comprehenderet. argu. l. quid ergo. in prin. ff. de infam. secundum Bal. & Phil. Franc. in d. c. ratihabitionem.
11 Mandato† igitur comparatur per fictionẽ non per veritatem, quia constat ab initio specificum mandatum vere non interuenisset: vt not. Bar. in l. si is qui pro emptore. col. v. ff. de vsucap. Alex. consi. lxxviij. colum. pen. lib. v. repetito in consi. xxvj. lib. vj. Iaso. in l. si quis mihi bona in. §. iussum. colũ. pe. ff. de acqui. here. & in d. l. si is qui pro empt. col. xxxij. cum seq. ver. nũc transeo. vbi late de habilitate vtriusque extremi a quo, & ad quod, quæ in ratihabitione predicta requiruntur, vt solitum operetur effectum. In alio etiam ratihabitio ope-
12 rari potest post actum perfectum: secus† in mandato vbi verba inepta & inconuenientia essent: vt pulchre declarat Alex. in consil. cxlvj. col. iij. lib. v. & in l. iulianus. col. j. ff. qui satisd. cog. vbi Ang. illum text. singul. reputans, alibi ita aperte, dicit, non reperiri, ꝙ quamuis mandatum retro non trahatur vt ratihabitio, istud tamen procedit illo superueniente in actu nondum completo, licet cœpto, quia retro trahitur. sequitur Fely. in c. nonulli. in. §. sunt. & alij. col. iiij. extra de rescrip. dicens idcirco, ꝙ licet superueniens mandatum impetrationem rescripti non conualidet: si tamen superuenerit dum impetrans est in expeditione ipsius impetrationis iam cœpte sed nondum completæ, conualidabitur actus. Et simi-
13 liter† differt ratificatio proprie sumpta, a consensu: & vnius appellatione, alterũ non venit. glo. quam ibi multum no. Phil. Frã. in d. c. ratum. hinc est ꝙ cõsensus sequi potest incontinenti & ex internallo. Iaso. vbi limitat, in d. §. iussum. col. pen. Et ratiha-
14 bitionem† mandato comparari, intelligẽ quo ad effectum, non quo ad speciẽ actionis, vt in casu. l. nostræ. quia vbi quis ratũ habet, non oritur actio mandati, quicquid hic dicat glo. sed negotiorum gestorum l. si pupilli. §. item queritur. ff. man. secundum Bar. hic & Ias. in d. §. iussum. col. pe. & scribentes. in d. c. ratihabitionem. quæ mandatum non est, sed illi æquiparatur, & per fictionem: cum constet, vt diximus, ab initio non interuenisse, Nisi pręsentis negotia gererentur, quia tunc mandati competeret actio, vt hic sensit glo. & scribentes in d. c. ratihabitionem. & probatur in præalleg. l. qui patitur. ff. mand.
15 Et procedit regula ista† etiam in requirentibus speciale mandatum: per l. quod si de speciali. ff. de minor. vt hic per Deci. Ias. loco pręalleg. Alex. consi. lxxviij. col. pe. lib. v. vbi quasdam restrictiones ponit. & etiam in consi. cxlvj. eod. lib. vbi agit de matrimonio per patrem nomine filij cõ

tracto, vt per filium ratificari posſit. prædictam concluſionem cõprobat etiam Deci. in conſi. cclxxxj. Procedunt† etiã prędicta in delictis: vt hic per Dec. Adde tex. clarum in l j. in. §. ſed & ſi cum quis. ff. de vi arm. & in c. i. de homi. in vi. & in c. pen. de ſenten. excom. eo. lib. vbi dicitur, ꝙ ſi ratificem delictum quod meo nomine geſtum non eſt, ratificatio non valet quamuis peccem. Adde Alex. in cõſi. cxlvi. in v. volu. & pulchre in l. iulianus. col. i. ff. qui ſatiſda. cog. dum ponit quomodo in delicto iam conſummato fieri poſsit ratificatio, & tradunt glo. & Bar. in d. §. ſed & ſi cum qs. Saly. in l. non ideo minus. in x. oppo. C. de accuſ. & Iaſ. in pręalleg. §. iuſſum. in pe. co.

16

17 Et talis† ratificatio non ſolum verbis, verum etiam facto inducitur, & fit. Deci. hic inferens, ꝙ per ſolutionem expenſarũ factarum in lite per ſyndicum illegitime conſtitutum, geſta ratificari videntur. Et ex perceptione fructuum, ratificatio poſſeſsionis probatur. Et per reſponſionem vel receptionem cenſus, ratificatio contractus. Et ex actione ex aliquo contractu intentata, ipſius contractus ratificatio, vt hic late per ipſum Dec. & in cõſi. lviii. cclxii. ccccxix. cccclxxxvi. & dlxxxvi. & in l. non vult heres eſſe. ſupra eo. Alex. in conſi. cxxvii. & clxxv. ad fi. lib. v. & Ioan. milis in repert. in verbo prælatus. & in verbo ratificatio. dum ponit de pręlato penſionem recipienti pro aliquo tempore locationis factę per prędeceſſorem ſuum, an videatur locationem ratificare.

18 Et ſi poſtea † ꝙ̃ meo nomine agere cœpiſti, procuratorem meum te conſtituam, omnia per te geſta ratificaſſe videor, niſi geſta ignoraſſem: quia ad ignorata ſiue incognita ratificatio non trahitur. Alex. in d. l. iul. & in conſi. cxii. & cxlvi. lib. v. Bar. & alii in l. fi. C. de epiſ. & cle. & in l. licet. ff de iud. Curt. Iun. in conſi. lxiii. & Mod. Taurin. in auct. ſi quis in aliquo. col. fi. C. de eden.

19 Limitatur prędicta cum regula, vt† procedant quando id quod ratificatur ratificãtis nomine geſtum fuit: alias non ſubſiſtit ratificatio c. ratũ. de reg. iur. in vi. niſi quo ad ratificantis pręiudicium. l. ſi fundus. in §. i. ff. de pign. vt hic per Deci. & Philip. Frã. in d. c. ratum. Accedat tex. cũ ibi not. in c. pe. de ſentẽ. excom. ꝙ licet ratificatio delicti, quod meo nomine & conſenſu non fuit perpetratum, non valeat, peccat tamẽ eo modo ratificans. Item poteſt id, quod nomine meo geſtum non eſt, ratificari tanquam ſic geſtum, licet non tanquã meo nomine geſtum, vt per glo. Bart. & alios in l. i. in verbo ratam. C. qui admitti.

20 Secundo limitatur regula, † dummodo ratificatio fiat intra tempus, intra qd̃ actus qui ratificatur fieri potuiſſet: alias ſecus, ꝑ tex. in l. fin. ff quis ordo in bo. poſ. ſer. & l. bonorum. ff. rem ratam hab. declarando, limitandoq; aliquibus modis: vt per Deci. hic & in l. i. C. qui admi. & in cõſi. ccxlvii. ccccl x. Anch. in conſi. cxxvii. & ccccix. col. ii. Raph. Commen. in conſi. cxvi Cor. in conſi. xlvi. col. fi. lib. iii. Alex. conſi. cx. vol. i. & conſi. lxxviii. colũ. pen. & conſil. lxxxi. col. ii. & conſi. lxxxviii. colum. pe. lib. v. Aquen. in l. quod meo. colũ. i. ff. de acqui. poſ. Iaſo. in d. l. is qui pro emptore. colum. xxxvii. Afflic. in deci. regni. xxx. quę omnia bene not. ad materiam d. l. bonorum.

21 Alias † quinque limit. ad hanc regulã aſsignat hic Dec. Vſque ad tredecim ſubordinauit. Phil. Fran. in d. regula ratihabitio. vide etiam Bal. in l. falſus. col. ii. C. de fur. & in l. ſi vxorem. colum. i. C. de condi. inſer. volentem, ꝙ † vbi nil geritur, ratificatio nil inuenit vbi figat pedes: & ꝙ a falſo procuratore in audientia pꝛincipis factũ ratificari non poteſt. & idem de electione falſi pretoris, & falſi commiſſarii. de quibus vide Fely. ĩ d. §. ſunt et alii. col. ii. & iii.

22

Vbi tamen actus nullus eſt defectu conſenſus, ſemper ratificari poteſt per adhibitionem conſenſus. & ideo ſententia pro falſo procuratore lata, a domino ratificari poteſt. ita Are. in c. cauſam quę. col. iiii. de foro compet. ratificatio enim vitium in actu priore ſeu contractu exiſtens purgat: vt late per Curt. in tract. feu. in ſecunda parte. charta. viii. col. ii. & iii.

23 Et an† eadẽ ſolennitas, quę in confectione actus requiritur, in refectione pariter exigatur. ponit Aret. in conſi. cxxviii. cum ſeq. & Marſi. in pract. cauſarũ crimin. in. §. reſtat. nu. 10.

24 An autem† ratificans, aliquo modo contra venire poſsit? Paul. de Caſt. in conſil. lxx. col. iii. in antiq. Barb. in conſi. lxx. & lxxvi. vol. iii. & Deci. in conſi. lx. col. fin.

25 Et pro pupillo† de rato promittens, intelligitur cum erit adultus. Bar. in l. actor. col. ii. ff. rem rat. hab. Sed Bald. in l. ſi maritum. C. de ſol. in fi. dicit. ꝙ promittens de rato pro minore, intelligitur cum erit ætatis legitimę, quę eſt poſt vigeſimumquintum annum. l. fina. C. de his qui ven. ętatis impet. & requiritur pręterea interpellatio & certificatio: alias non committitur mo-

26 ra, vt per Deci. in consi. ij. Item † promittens de rato pro aliquo sub pœna & cũ iuramẽto, pœnam non incurrit illo ratificare nolẽte, dũmodo promittẽs quãtũ in se erat fecerit: vt per Abba. in c. gemma. col. iij. de sponsa. Nisi promisisset ratificari facere realiter, & cũ effectu, ac sine defectu, aut alias tantũ nomine pœnę ꝓmisisset, vel tãtundẽ de suo alias donasset, siue casum & debitũ propriũ fecisset, vt in practica adinuentum per peritos est: vt per Are. & alios in l. ita stipulatus la granda. ff. de verb. obli. Fulg. in consi. clx. col. iij. Alex. cõsi. cxxvij. col. j. lib. v. Cor. consi. lxj. fol. vlt. volu. iij. Are. consi. lxxij. col. fi. Soci. consi. xliiij. col. j. & cclxxxviij. col. xv. cũ seq. & Deci. in consi. cccxiii. cccxxiij. & cccc j.

SVMMARIVM.

Intellectus legis discutitur.

1 *Prohibitus facere, prohibetur reficere quãdo res est pœnitus destructa.*

2 *§ si sublatum l. seruitutes. ff. de serui. vrba. prædi. declaratur, & ornatur.*

3 *Reficere domum suam non licet, quãdo aliquid innouaretur.*

L. LXII. Vlpianus.

DOMVM suam reficere vnicuique licet, dum non officiat inuito alteri in quo ius non habet.

IVRISCONSVLTVS hic de industria obscure loqui videtur. Et hanc regulã non posse procedere dicendũ videretur: quia in meo quicquid volo, etiam ꝙ alteri noceam, facere possum l. altius. C. de ser. & aqua. & l. nullus videtur dolo facere. vbi dixi supra eo. propterea glo. hic in positione casus vacillat: nec quæ ponit conueniũt aut quadrant verbis legis loquentis de refectione, non de eleuatione domus. Minus placet exemplum Decii exemplificãtis in c. consuluit. de iudę. quia loquitur de synagoga, non de domo, prout facit regula ista. prętereà ille tex. solũ probat differentiam quę inter facere, & reficere est: ꝙ prohibitus facere, non prohibeatur reficere: in quo non erat laborandũ in mutuando exemplũ a canone, cũ talis differẽtia ĩfinitis legibus probet, vt in l. i. in. §. si quis ędificium. ff. de no. oper. nunc. & in l. iii. in. §. reficere cum simi. ff. de itinere actuq; priuat. sed verbis istius. l. non conuenit: ibi, non officiat inuito alteri in quo ius nõ habet. neq; enucleat sensum istius tex. Vnde ego a verbis, eorũq; proprietate non discedens, ponerẽ casum in locatore domus, qui domũ suã, quæ reparatione indiget, reficere nõ prohibet, modo nõ officiat cõductori in eo in quo ius non habet reficiendi scilicet: qñ nõ esset necesse, demoliri puta, sed melius ædificare vellet: iuxta tex. no. in l. qui insulã. in prin. ff. loca. & in l. si duo. in. §. cũ inquilinus. ff. vti poss. & in l. domum. C. loca.

1 Prohibitus † ergo facere, non prohibetur reficere, nisi res pœnitus destructa fuisset, quia tunc reficiens proprie facere diceret, de nouoq; cõstruere: vt hic per Dec. latius per Fely. in d. c. consuluit. de iudę. & de cõsti. in c. cum accessissent. col. fi. Ias. in l. j. in §. si quis ędificium. ff. de no. oper. nun. & in l. quo minus. col. pen. & fin. ff. de flum. & Moder. Asten. in tracta. de refectione.

Deci. hic contrarium tenet: per text. in dicto cap. consuluit. vbi Iudæi, qui prohibentur nouas synagogas ędificare erigere, reedificareque synagogam pœnitus destructam non prohibentur. Item quia remanente solo rei, remanent reliquiæ & vestigia prioris ædificii, propter quæ reparatio facilis permitti debet: vt hic per eum. & per eundem in d. c. cum accessissent. col. fin.

Sed respon. ꝙ licet solũ vel area ædificii
2 pars sit. † l. seruitutes. §. si sublatum. ff. de ser. vrb. prædi. si tamen domus vel res penitus sit destructa, & inde reficiatur solum non fit quin domus nouiter refecta, noua dicatur domus: vt ibi vult text. & declarat ibidem Paul. de Cast. & in l. inter stipulantem. in. §. sacram. supra de verbo. obligatio. est etiam text. in l. domum. ff. de contrahen. emptio. Ideo prohibitus facere, isto casu prohibitus erit reficere, cum proprie dicatur facere: vt per Moder. Asten. in præalleg. tracta. de refectione. fol. i. & ii. licet de Deci. hic verbum non faciat.

Ad intelligentiam autem, & declarationem illius. §. si sublatum. vide Corn. in consil. lxxv. lib. iii. & in primo. volumi. Soci. consi. cxxxviii. cum duobus sequenti. Ad text. dicto cap. consuluit. responde tu, ꝙ nihil facit. prohibet enim iudęis nouas synagogas construere ~~vbi~~ prius non habuerunt. sicq; mirum non est si etiã destructas pœnitus in eisdem locis reficere, cõstruerę,

se u facere possunt, quia eademmet cōstitutio hoc & patitur, & cōcedit. Cętera ī materia refectionis, dicas, vt per Modernos in præalleg. tract. de refectione.

Secundo intelligitur regula secundū gl.
3 & Deci. hic†nisi reficiēs immitteret aliqd in alienum. per l. sicuti. in. §. aristo. ff. si ser. vendi. Sed tūc reficiēs non staret in terminis mere & propriæ refectionis innouādo. primā formam ędificij. d. c. cōsuluit. sicque pro limitatione p̄sentis regulę parū conuenit loquentis de mera refectione, sed latius de hac materia scripsi in d. l. nullus videtur dolo facere. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Quæ hæreditas hic diffiniatur.*
2 *Bonorum possessio quid sit. Et quid differat ab hæreditate.*
3 *Hæreditas proprie tantum dicitur ante additionem. & nu. 5.*
4 *Renuntiatio, quam facit filia patri, an ipsam excludat ab hæreditate fratru.*
6 *Hæreditatis petitio, & interd. quorū bonorum, quando hæredi detur.*
7 *Hæreditaria bona quæ dicantur.*
8 *Hæreditas an sit iure gentiū aut ciuili.*
9 *Hæreditas non concernit locum, quomodo intelligitur.*

L. LXIII. Vlpianus.

Haereditas nihil aliud est, quā successio in vniuersus ius quod defunctus habuit.

REPETITA est hęc lex ad verbū in l. nihil aliud supra ti. j. Vbi gl. tripliciť opponēdo hāc regulā declarare nitiť. & Alci. in suis īterpretationibus insistit dicta Bar. Are. Ias. & aliorū in rub. ff. de acqr. he. vbi mām istius regulę examinarūt, referendo. Diffinitur, itaq; hic, scdm Bar. et cōiter scri
1 bētes p̄alleg.†hæreditas iacēs, p̄ut est ius quoddā intellectuale, defuncti p̄sonā repræsentās in oībus iuribus actiue et passiue. qđ ius hr̄ditas nuncupať, & mediāte hr̄ditatis aditione inde acqrimus. sicq; nō de successione hoīs, sed de successione iuris intelligitur. Nec de iure succedendi, successione ve ipsa, aut actu succedēdi: sed de illo iure, qđ post mortē defuncti ante hęreditatē aditam loco defuncti subrogať, illiusq; personā refert: vt ēt declarat Dec ī cōs. ccccxxxviij. col. ij. Et quāuis Alcia. in d. l. nihil. hāc declarationē reprobare conet̄, vix sibi p̄suadens, ꝙ successio intelligi possit, idest ius succedēs, verū referri debeat ad bona & iura per defunctū relicta, & per hæredem mediāte aditione hęreditatis acquirēda: tamē non est a cōmuni opi. discedeñ. pro qua vr̄ tex. in l. hęreditatis appellatio. & in l. pecunię verbū. in supra de verb. signi. vbi expresse dr̄, ꝙ hęreditas est nomē iuris: sicuti bon. poss. Et ab ipsis hęreditarijs rebus differt. vnde qui hęreditatē alienat, euictis aliquibus rebus hęreditarijs nihil p̄stat l. ij. in prin. & ī multis aliis legibus eiusdē tit. ff. de hęre. vel act. vē. nō est igitur mirum per successionē, intelligi in diffinitione prædicta de iure illo intellectuali, qđ succedit, defunctiq; personam repręsentat, et significat ius vniuersale de futuro acquireñ. mediāte aditione. l. i. cū glo. ff. de rerū diuis. & dicit Ias. in d. rub. de acqr. hęre, col. i. Bar cōiter a scribētibus approbari: Errareq; mihi vr̄ Are. ibidē col. i. repręhēdens Bart. per l. iii. ff. de bo. po. per quā apparet scdm Aret. in hac successione esse cōmoda & incōmoda: ergo nō solū actiue, vt dixit Bar. verū etiā passiue intelligiť. nam respon. ꝙ facit pro Bar. qui expresse intellexit de iuribus actiue & passiue, sed vtiť verbo succedat actiue, vt declaret & demōstret intelligi de successione iuris, sed noluit excludere actiones passiuas: alias successio nō repręsentaret defunctū in oībus iuribus q̄ defunctus habuit, vt expresse dixit Bar. De diffini-
2 tione†vero bon. poss. de qua ī d l. iii. in. §. bonorū. late post scribētes dixi in rub. C. q admitti. & de differētiis & cōuenietiis inter hęre. & bon. possessionē: interq; hęredē & bon. possessorē, dicā infra in l. prętor bo-
3 norū. Et hæreditas†dr̄ anteq̄ sit per hæredē adita, postea nō diciť amplius proprie hæreditas, sed confunditur cū patrimonio hęredis l. sed si plures. §. si filio. ff. de vulg. & instit. de hęre. qual. & diffe. in prin. vbi tex. optimus. Et cum ius tale hęreditatem appellamus, impropria locutio est. vt hic per Deci. circa fi. cōmenti. inferentē ad determinationē not. qōnis. de qua & aliis. vide Ias. in dicta rub. ff. de acquir hęre. Iaso. Aquē. & Mod. in l. i. in. §. veteres. ff. de acqui. pos. Alcia. in d. l. nihil aliud. Dec. in cōsil. ccccxxxiii. col. i. vbi post Benedictum-
4 Caprā vult, †ꝙ ex p̄sona fratris, & ex nouo iure, filia, quę p̄ris hr̄ditati renunciauit

succedere posit etiam si per fratrem patris
hæreditas adita non fuisset:& dicit etiam
Alex.in consi.xlix.ad fi.in iij.volu.q̃ hæ-
reditas adita,large hæreditas dici posit:se
cundum etiam communem vsum loquẽdi:
& similiter quando ex mente contrahentis
vel disponentis ex aliquibus coniecturis
constaret voluisse intelligere de hæreditate
adita,vt etiam per alios scribentes in locis
præalleg. Et tamen hæres defuncti perso-
nam non repræsentat,nisi post aditam hæ-
reditatem,vt dixi supra & in l. hæredẽ su-
5 pra eo.tit. Sunt qui arbitrentur† solã adi
tionem non facere,quin proprie dicatur hę
reditas,si non fuerit appræhensa hæredita-
riarum rerum possessio. Arc.subtiliter in di
cta rub.ff.de acqui.hære. Sed contrariũ fir-
mauit Pau.de Ca.quem hic sequitur Deci.
quia per aditionem solam, dominiũ & om-
nia iura in hæredem transeunt l. cum hære-
des.ff.de acquir.pos.ideoque statim desinit
esse hæreditas,quia bona sunt hæredis qui
adiuit,& contra Aret. tenet etiam Iaso. in
præalleg.rub.de acquir.hære.& in d.§.ve-
teres. & Alciat.in l. nihil. in superioribus
6 adducta. Aduertas tamen,†q̃ licet adita
hæreditate desinat hæreditatis nomen,(pro
prie loquendo)donec tamen hęres adeptus
fuerit rerum hæreditariarum possessionem,
competit petitio hæreditatis & interdictũ
quorum bonorum,non autem post apprehẽ
sionem possessionis: vt hic p Dec. & prius
per Ias.post alios in d.§.veteres.in v. colũ.
7 Quæ autem† dicãtur hæreditaria bona,
vel ex hæreditate, seu tanq̃ hæreditaria,
vel quasi hęreditaria:ponit Are.in l. gerit.
in j.not.ff.de acqui.hære. Alex.cõsi.xlix.
vol.iij.& Barb.cõsi.xxxvij.col.iiij.li.iij.
8 Sed an†hęreditas sit de iure ciuili aut gẽ
tium:& in foro conscientię an defuncti per
sonam repręsentet? ponit Alciat. in d.l.ni-
hil.& prius Iaso.in rubri. supra de acqui-
ren.hæredi.
Vltimo no.q̃ per hanc legem cum simi-
libus.dicit Sali.in l.cunctos populos.char.
9 vlti.C.de summa trin. † q̃ hęreditas non
concernit locum,sed est successio in vniuer
sum ius defuncti:ideo exclusi per statutum
a successione alicuius,exclusi erunt in om-
ni loco:prout dicitur de eo cui iudex bo-
nis interdixit l. is cui.ff.de verbo. oblig.
Et similiter in iure accrescendi, quod locũ
habet etiam in diuersis patrimoniis in lo-
cis separatis existentibus,propter vnitatẽ
iuris hæreditarii vniuersalis:vt per Rom.
in consil,lxxxj. incipiente q̃ dicti, & per
Ioan.Crotum in repe.l.re coniuncti. colũ.
xlvj.ver. vigesimo quæritur. Sed labitur
Sali.nam hæreditas tanquam quid incor-
porale,non concernit locum : ex hoc tamẽ
non sequitur quin ob patrimoniorum di-
uersitatem,diuersis legibus,seu statutis sup
positorum,sicque varias qualitates haben-
tium , diuersimode fieri non debeat patri-
moniorũ diuisio & separatio,secundum di-
uersitatem statutorum,seu iuris communis
& statutorum, quibus hæredes subijciun-
tur,vt pulchre per Alex.in consi.cxxviij.
consideratis,col.iij.lib.j.

SVMMARIVM.

1 *Moram non incurrit, qui sine dolo malo li*
tigat se defendendo.
2 *Intellige ut hic.& nu.3.*
4 *Quanto maior comittimus moram in deũ:*
tanto maior est pœna peccati.

L. LXIIII. Iulianus.

QVi sine dolo malo ad iudiciũ pro
uocat non videtur morã facere.
SVMPTA fuit ex ll.per glo. alleg.Fa-
cit etiam tex.l.nõ potest videri improbus.
cum not.infra eo.
1 Nota,†nõ esse in mora qui sine dolo ma
lo litigat se defendendo. Et intelligitur
pręsens regula quando sic litigandi iustam
causam habuit:vt quia in ius alterius suc-
cessit,vinculum obligationis ignorans : vt
per glo.facit l.qui in alterius supra eo.pro
pterea talis de interitu non tenetur, nec ad
vsuras , nec ad alia ad quæ tenetur moro-
2 sus:iuribus per glo.alleg.Secus†est a con
trario sensu,si iniuste litigat : vt dicit text.
cum glo.in l.nemo.la.j.in.§.j.ff. de verbo.
oblig.vbi morã facere dicitur , qui mauult
iniuste litigare,quam restituere : & ideo de
interitu,dicit tex.tenetur. Est igitur salu-
bre quamprimũ in mala fide & mora quæ-
rere constituere cõueniendum,iuxta ea quę
in d.l qui in alterius.circa practicã Bar. ad
l.si quis inficiatus scripsimus.
3 Rursus intelligitur regula ista† antequã
mora sit commissa, sed post non purgatur
mora si quis litigare vult. Deci. hic post
Pau.de Cast.in l.fina.per illum text. ff. de
condi.fur.vbi aliud esse,dicit, rem hoc ca-
su offerre:aliud iudicium , sed ista intelli-
gentia

gentia satis sub prima includebatur & cõprehendebatur, dum dictum fuit de iuste litigante intelligi regulam, secus si iniuste: sed qui in mora constitutus est iniuste litigat, ideo &c. diciturq; hic agendo moram potius augere, q̄ purgare. c. fi. cum ibi plene not. de consuetu. Et eorum quæ scribit Hiero. in commento super Hiere. quanto,
4 † inquit, maior est numerus temporũ, quibus obliuiscimur: deum, tanto maior est pœna peccati, quod nec longitudine seculorũ potuerit edomari.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, temere, quid significet.*
2 *Verbum, negotijs, quid significet.*
3 *Lex ad ea, quæ facile & frequenter eueniunt, refert se tantum.*
4 *Hyppocrates cur de podagra non scripsit, & Solon de parricidio.*
5 *Dependentia a voluntate principis impossibilia censentur.*
§. j. l. iiij. ff. de fideicom. liber. ornatur.
6 *Lex constituitur etiam de casibus raro contingentibus: tam per tam naturam, quã facto hominis & nu. 8.*
L. Antiqui. ff. si pars hæred. pet. declaratur, & ornatur.
7 *Proles legitima vsque ad quæ tempora cõsideretur.*
9 *Hæc regula quomodo intelligitur.*
10 *Mulier, licet virago, nec postulare, nec tutorem constituere potest.*

L. LXV. Iulianus.

EA QVAE raro accidunt, non temere agendis negotiis computantur.

SVMPTA fuit ex. ll. per glo. alleg. Subobscurus tamẽ est iurisconsultus hic in
1 verbis regulæ. In tex. ibi † temere, proprie stulte, & inconsulte exponitur. l. eum quem temere. ff. de iudi. hinc Terẽ. ne qd temere agas. Aliquando sine causa, vt penes eundem Teren. Haud temere nonnunquam pro, fere, vsurpatur: vt per Quint. ibi, illud ingeniorum velut precox genus non temere vnquam peruenit ad frugem. Hic, temere, capi põt primo modo, & vltimo: q ea quæ raro accidunt, agendis non computantur negotijs: temere, id est inconsulte, sed consulto, quia valet ad ea quæ sæpe & frequenter eueniunt leges se referũt. Potest etiam secũdum vltimam expositionem stare, q raro accidentia fere non computantur &c. nam aliquando, vt infra dicam, cõputantur. In eodem tex. ibi agen
2 dis † negotijs, gl. intelligit. i. legibus quæ de agendis negotijs loquuntur: sed violat tex. Tu melius exponas non recedendo a verbis iuriscõsulti, q similia quæ raro accidunt nõ facile computantur agendis negotijs, per leges scilicet, quas futuris negotijs formam dare certum est. l. leges & constitutiones. C. de legib.
3 Not. ergo, † q lex ad ea quæ raro eueniunt, non refert se, sed ad ea quæ facile & frequenter. s. l. iij. cum duabus seq. ff. de legi. Et quod raro fit, sicut etiã vetus sapientia docet, non obseruant legislatores: sed quod fit plerũq; & respiciunt & medẽtur, vt in auct. vt sine prohib. ma. in. §. quia vero multum. & in l. antiqui. ff. si pars hæred. pet. Hinc Bal. in d. l. iii. ait, q sicut vna hirundo non facit ver, nec vna pulchra dies æstatem, ita nec vnus casus legem. Idcirco
4 † Hyppocrates (si Plinio credimus) de podagra nihil scripsit, quia cum ætas frugalis esset, eum morbũ futurum non putauit. Neq; Solon, qui Atheniẽsibus leges dedit, parricidij supplicium statuit, q eũ casum euenire posse non credidit, vt Cice. in orationibus scripsit. Hinc est etiam, q si dico aliquem esse mortuum, quem constat natũ fuisse iam annis centum præteritis, demõstrando filium illius qui sit annorum centum, onus probandi mortem mihi incumbere videbatur, quia contingere põt, vltra annos centum aliquem viuere, quia nõnulli reperiuntur annorum viginti supra centum, sed quia hoc raro contingit, lex non præsumit ipsum viuere: & sic præsumptio de qua in l. ij. ff. quemadmo. testa. aper. ad hunc casum non extenditur. Pau. de Ca. in d. l. iij. ff. de leg. hocq; vt arbitror, ideo est, quia licet per naturam eueniat, rarissime tamen euenit. Consona est prędictis alia conclusio, q in consideratione non habet. quod de iure speciali fit, & conceditur. l. iiij. §. j. ff. de fideicom. liber. cum dictis per
5 Deci. hic in fi. etiam dicentis † depẽdentia a voluntate principis, iure quodã speciali censeri ac impossibilia, nisi scilicet cõsue.

ta sint concedi. §. fi. l. apud Iul. ff. de lega. j. De quo vltra not. ibi per scribentes. vide Are. & alios in l. id quod apud. ff. eo. tit. & Soci. in l. quidam relegatus. in vlt. nota. ff. de reb. dub. Præterea ad tex. d. l. iiij. in. §. j. cum not. per Barto. adde Roman. in consil. lviij. Alex. in consi. xv. colum. fi. & in cõsi. lv. volu. v. & in l. eleganter. in princ. ff. de condi. indeb. Are. in consil. clxj. colum. ii. Ias. in l. de pupillo. in princ. in ii. colum. ff. de no. oper. nuncia. in l. si infanti. in fin. C. de iure deliberan. Aquen. & Deci. in l. postquam liti. col. fi. C. de pact. Deci. in c. clerici. ad fi. ii. colum. de iudi. & in l. ii. C. qui admitti.

6 Interdum tamen † etiam de casibus raro contingentibus lex constituitur: ut in d. l. antiqui. Ad cuius declarationem & limitationem, vide Alciat. lib. ii. dispu. ca. viii. Rimi. in l. posthumo. ad fi. C. de contratabul. Aul. Gell. in noct. Attic. c. ii. libr. x.

Et alius casus est in l. si maior. C. de legit. hæred. vbi † soboles nata ex vxore quinquagenaria, proles est legitima patri suo, eidemq; ab intestato succedit, quamuis rarum sit & miraculosum fœminam illius ætatis parere: vt habetur etiam in l. si sterilis. in princ. cum glo. ff. de acti. empt. & per Fulgo. in consi. ccxii. vbi tam in masculo ꝙ in fœmina generationis tempus circa annum sexagesimum, ait, præfigi. Verumtamen Plin. lib. vii. c. xiiii. de naturali histor. refert compertum fuisse masculum vsq; ad annum lxxxvi. generasse. Est etiã alius casus in l. septimo mense. ff. de sta. hominum. declarando: vt per Pau. de Cast. in l. iii. ff. de legi. Et ratio prædictorum casuum est, secundum Ang. in d. l. iii. quia † per naturam illi casus eueniunt: quæ natura semper est certa, nec vllo hominis facto mutari potest. vnde naturæ casus etiam rarissimus inspici debet. & sequuntur ibi Mode. Sed ꝙ idem esse debeat, licet casus talis raro posit euenire, aut per rerum naturam non soleat, sed facto hominis: text. est in l. fina. C. de consul. libr. xii. vbi patriciatus dignitatem consecutus paterfamil. efficitur, & a patria potestate liberatur ne imperialis dignitas minui videatur si filiumfamil. in patrem haberet: & si hoc rarum sit, vt in honorem patriciatus filiumfam. prouectum quis videat, tamen ne tale quid in parte temporis eueniat, & sine legibus inueniatur, hæc a nobis (subiungit tex.) sancita sunt. ergo lex respicit casum etiam raro euenientem, non natura, sed fortuna ac facto & fauore hominum. Propterea Cicero in oratione illa quam pro Sexto Rosc. habuit. postquam dixit cur Solon de parricidiis legem non tulerit, subiunxit: Quanto maiores nostri sapientius, qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctũ quod non aliquando violaretur, audacia supplicium in parricidas singulare excogitauerunt, vt quos natura ipsa in officio continere non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio submouerentur.

9 Sapientius igitur videtur, ꝙ † lex etiã raro euenientes casus determinet: sed quando rarissime, seu miraculose huiuscemodi casus euenirent, non est mirum si curam de illis nõ habuit lex, quemadmodum de Lazaro resuscitato dixit glos. hic. & in d. l. iii. & Barto. in d. l. si maior. qui tamen casus adhuc determinabuntur per regulas aliarum legum: vt ibi per docto. & per Christophorum Portium in. §. insulam. institu. de rerum diuisi. Tandem vt semel finiam dicere possumus & forte melius: leges ad ea, quæ frequenter cõtingunt adaptari: nec variari debere ex his quæ raro in dictis

10 terminis accidunt. Exempli gratia, si † mulier postulare prohibetur, quia non sit sufficientis & integræ prudentiæ, quæ prudens & sagax reperta fuerit, non postulabit. Rursus mulieris iudicium cõstans, stabileq; non est in eligendo tutorem, quod animi virilis est. l. fœminæ. supra eodem. l. i. ff. qui pet. tut. si reperiatur vna mulier virilis, constantisque animi, non propterea tutorem eligere poterit, secundum Raph. & Cor. in d. l. si maior.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, cauillari varijs modis accipitur.*
2 *Quomodo accipitur hic, & tribus modis fit secundum Aristotelem.*
3 *Vlpianus hic reprehenditur a Laur. Valla.*
4 *Calumniari & cauillari an sit idem. & nume. 6.*
5 *Callidus quis dicatur.*
7 *Leges cauillationes abhorrent, & eas calumniare non oportet nu. 8.*
9 *Instantia non perit quando causa protellatur cauillationibus aduersarij.*
10 *Exceptio euidentis calumniæ, equipolet except. ineptitudinis.*

11 *Cauillatio quandoq; tolleratur vt malitijs obuietur.*

L. in fundo. ff. de rei vendic. declaratur & ornatur nu. 15.

12 *Aduocatus iustam causam fouens an vti possit cauillationibus, & pars perturio. et nume. 13.*

14 *Aduocati causas iniquas defendere non deberent.*

16 *Iudex an possit vti cauillationibus contra testem.*

17 *Promissio facta subdito facinoroso an debeat obseruari. & nu. 18.*

19 *Fides etiam hosti data, seruari debet.*

20 *L. nam & seruius. ff. de nego. gest. quomodo intelligatur.*

21 *Dolus, an virtus quis in hoste requiratur quomodo accipitur.*

22 *Ex minima mutatione facti totum ius mutari.*

L. LXVI. Iulianus.

EA EST natura cauillationis, quam Greci sophisticam appellant, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, producatur.

Haec lex ad verbum etiam ponitur in l. nam cauillationis. supra titu. proxi. Et
1 habet † varias significationes huiuscemodi vox. Cauillatur enim, qui calumniose agit: Cauillatur, qui breuiter & false aduersariũ sermone captat, aut irridet: Cauillatur, qui sciens vt suam sententiam tuea-
2 tur falsa prodit: Cauillatur, † vt hic dicit iurisconsultus, qui eo assumpto quod euidenter verum est, dissimiliter acceptis terminis quod falsum est infert, Idq; vt i Elēchis Phil. tradit, fit tribus modis. aut enim argumentum peccat in materia, aut in forma, aut in vtroq;. In materia vt in exemplo gl. hic intelligentis regulam nostram, quando arg. peccat primo modo. & sequit Alcia. in d. l. natura cauillationis, & deducit vocabulum ab antiquo verbo, caluire, quod est decipere: significat etiam frustrari, fallaciaq; & dolo vti, metaphora a caluis tracta, qui eos frustrantur a quibus pre capillis prehendi videntur. Cicero autem in secundo de oratione, cauillationem, pro generali quodam facetiarum genere, cauillo, dicaculo, & faceta vrbanitate accipit: prout referũt & probant Aul. Gel. & Lauren. Valla in suis elegantiis. c. ccccl xix.
3 vbi † Vlpianum hic reprehendere ausus est. ex eo q̃ in hac materia alibi descripsit Caius iurisconsultus dum inquit, si calumnietur, & moretur, & frustretur: inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudē & frustrationem alios vexarent litibus: & inde dicta est cauillatio. Caius nullam aut mentionem facit de euidenter veris, aut de euidenter falsis, nec de breuitate, nec faciendam fuisse putat. cum plerunque cauillatio tecta sit & insidiosa, multis longisq; frequenter ambagibus vtens, & quæ vix ab acutis reprehenditur. Quapropter cauillatio, dicit ipse, est subdola oratio quam
1 nos conscii nobis mendacii, vincendi tamen causa, proferimus. In hunc, inquit, sensum vsi semper sunt iurisconsulti & Quintillianus. Inuenies autem dictam legē Caii in l. si calumnietur. supra titulo primo.

Sed argumen. Vallæ respond. Alciatus libr. iiii. de verbo. significat. loqui Vlpianum quando cauillatio pro argumen. sophistico accipitur: & sic cum peccat in materia: & tunc optime Vlpianus dicit: & naturam sophisticę cauillationis describit vt in superioribus retuli. Non tamen mihi displicet Lauren. Vallæ descriptio, quæ omnem speciem cauillationis in malam partem sumptæ complectitur. Non omitto q̃ Valla postquam Vlpianum improbare ausus est, Caium pari censura cor-
4 rigere voluit: dum † sentire videtur idem esse calumniari, & cauillari: cum secundum Martianum iuriscõsultum accusatori tantum tribuatur calumniari: patet cum ait, calumniari est falsa crimina intendere, quod per l. xii. tab. duclaratur. Calũniator idem patiatur quod reus, si conuictus esset, hinc etiam Hieron. quamuis Valla non referat. Calumnia, inquit, est, cum iustis hominibus crimen impietatis obiicitur. Et calumniosus, qui calumniam inferre solet: vt vult Augustin. de calumnioso loquente, qui tendiculas verborum requirit. proprie vero est vocabulum iurisconsultorum, qui illam capiunt pro vexatione

alicuius in lite per fraudem & frustrationem. Hinc etiam Cicero, existũt sępe iniurię calumnia quadam & nimis callida atq; malitiosa iuris interpretatione, alij ꝑ vsurpationem nonnunquam pro fallaci & do-
5 loso: Hinc etiam † callidus, per duplex ll, astutus dicitur, differtq; a versuto, ꝙ callidus: vt ait Cicero, sit ille cuius acuminis vsu vt manus opera concalluit versutus; cuius mens celeriter versetur. Sed Caiũ defendit Alcia. loco præallegato: Vallam oblique Caium perstringere scribens, qui sentire videatur, idem esse cauillata, & calumniari, nõ vidēs quomodo Valla id collegerit. cum enim caluiri, antiquũ verbum frustrari esset, cauillatioq; & calumnia inde deducatur, nõ est tamen consequens alterum cum altero idem esse: sicut cum dicimus a verto, fit versus, & versura, nõ sequitur vsuram idem esse, quod versum.

Sed fantasia Vallæ sine colore non fuit, quia, quicquid dicat Alcia. de verbo, caluiri, de eo apud Caium nõ fit mētio. Verum a verbo, calumniari, calumniatores, & cauillationem deduci, voluit ideo, inferebat Valla, cum ab eodem verbo descendãt, secundũ Caium eiusdem significationis erũt, quod tamen falsum est. Sed consequentia non tenet secundum Alcia. vt in versu & versura patet, quæ a verto deducuntur. Et tamen sunt diuersæ significationis: vt est etiam apud Calepinum, & Grammaticos
6 dictum. Tamē † recte nõ videtur deduci a verbo calumniari, cauillationem. Id enim nusquam probatur, quinimmo ab antiquo verbo, caluire, vt diximus, deriuatur. Cogitabam tamen Caium iurisconsul. non dixisse cauillationem deduci a verbo calumniari, vt Valla & Alci. senserunt, sed dicto prius ꝙ calumniari est morari, & frustrari, & inde appellatos esse calumniatores, qui per fraudem & vexationem alios litibus vexant, subiungit, & inde cauillationem esse dictam, nõ ꝙ ab eodem verbo descendat, id enim nõ dicit, sed quia de natura cauillationis est fallacia doloque vti, quemadmodum de natura calumniæ est, alios per fraudem & frustrationem litibus vexare, ideo calumniæ coniunxit cauillationem: ꝙ inde pariter, eodemq; modo dicta sit, propter fallaciam, & dolum cauillationis, sicuti calumnia propter fraudem, &
7 frustrationem calumniantis. Quas † quidem cauillationes & abhorrent & reijciũt iura. l. j. ff. de reg. Cato. ibi, an cauillamur, id est per cauillationem, & fallaciam argumentamur, vt in l. ij. in. §. tractari. ff. ad tertullia. ibi, verba cauillatus. & in c. venerabilis. vbi. docto. de iudicijs. & hic tradit Deci. nimiam, scrupulosamque subtilitatem, cauillationem esse scribens, & deridēdam, vt hic per eum & in suo consil. dviij. colum. ij. & dcxc. col. j. Facit ꝙ dicere so-
8 lemus, † ius ciuile non oportere calumniari, neque verba eius captari. l. penulti. ff. ad exhiben. cum alijs quæ allegaui in l. secunda. in versi. & cum placuisset. colum. iij. ff.
9 de ori. iur. Hinc etiam est, ꝙ † vbi causa protellatur per subterfugia & cauillationes aduersarij instantia non perit, Roma. in consi. ccxx. Alex. consi. xlii. in causa & lite. colum. iij. vol. iij. Deci. in c. ex ratione. col. viij. de appel. De quo tamen articulo, quia non desinunt qui contrariam sentētiam amplectantur. vide Alcia. Barbat. & Are. in d. c. venerabilis. de iudi. Alex. consi. lxxj. volu. v. & consi. 100. colũ. j. in eo. Natam in repe. clem. sępe. col. xl. & sequē. de verbo. signifi. & Ias. in l. ij. ad fi. principij. ff. de eo per quem fact. erit. Et propte-
10 rea etiam dicimus † exceptionem euidentis calũniæ æquipollere exceptioni ineptitudinis, quã iudex ex officio allegare repellereq; põt: ita Are. ĩ d. l. ita stipulatus. col. antepe. circa medium. ff. de verb. oblig. faciunt not. per Aquen. in repe. l. vt vim. colum. viij. ff. de iusti. & iur.
11 Ad obuiandum tamē † malitijs & fraudibus tolerantur cauillationes & admittũtur. arg. l. in fundo. ff. de rei ven. iuxta glo. no. in c. cupientes. in ver. malignãtium. de electio. in vj. et in c. dominus noster. xxiij.
12 q. ij. quæ vult, ꝙ si † aduocatus iustã causam foueat, vti potest malitijs & cauillationibus: vt hic per Deci. & in suo consil. cccccviij. colum. ij. & dcxc. colũ. j. & per Bologninum in auctē. habita. col. xliiii. C. ne fil. pro pat. & per Anchar. in cõsi. cxlv. dum licitum esse dicit in lite fraudem qualitercunq; excludere. & etiam per Alciatum in tracta. de præsumpti. in xxvii. præsumptione, tertiæ regulæ. Sed non sunt prædicta ita simpliciter intelligenda. habēti enim iustam causam pro victoria reportanda periurium committere non licet: vt post sanctum Thom. tradit summa Angel. in verbo interrogationes, versic. lxiii. Et gl. in dicto versic. malignantium. intelligit licitum esse cauillationes cauillationibus repellere, dum falsa probatio non sit admixta, ideo contra producentem instrumētum falsum, aliud falsum instrumentum cõ

tra eum producere non debeo, nec est licitum. late Fely. in c. dilecti. ad fin. de excep. & tradunt omnes Moder. in l. manifeste. turpitudinis. in causis recusationis iuramenti. ff. de iureiur. Et ex dictis ibidem per scribentes cognosces Deci. hic male dice-
23 re, † quod si mutuum restitui, possum licite cum iuramento respondere, affirmareq; a te me nihil habuisse: quia hoc falsum est, iurandumq; esse secundum practicas & cautelas ibidem per scribentes traditas. Quo tamen ad deum qui cor respicit, si quis parum expertus eo modo bona fide & conscientia iurasset, illum damnari non crederem, sed laudo seruari cautelas & practicam de quibus per scribentes praeallegatos. Et
24 notabitis diligenter vos † aduocati qui causas iniustas suscipitis non ad vincendum, quia scitis causam malam & iniquam, sed ad differendum, aut ad concordandum siue vt interim pactio aliqua fiat, excusari apud tribunal altissimi minime posse: quoniam haec omnia constat esse iniqua, & similiter non excusari qui malam causam in principali habens aduersarium vexat aliquod iustum caput assumendo, ut sub hac iustitia gradiendo principale iustum impediat, aut differat, vel peruertat. oportet enim non solum medium, sed etiam finem esse minime iniquum, vt per Caietanum in sua summula
25 in verbo, aduocati. Deniq; † ad declarationem & limi. d. l. in fundo. volentis maliitiis hominum esse obuiandum, vide pulchre Ancha. in consi. cccxxxiii. colum. ii. Ang. consi. lxvi. col. i. Soci. consil. lxvi. & cviii. col. vi. vol. i. Mod. in l. edita. in vltimis col. C. de eden.

26 Et similiter † propter suspicionem contra testem militantem debet iudex diligenter illum examinare, quaerendo eum inuoluere si potest, vt hic per Deci. Pariter ad inuestigandum veritatem, potest iudex cauillationibus vti, & ad bonum finem si-
27 mulare. c. afferte. de praesump. & ideo † potest delinquenti liberationem promittere, si delictum confiteatur, & inde ea promissione non seruata illum condemnare, prout fecit Alexander III. contra illum episcopum simonia inuolutum: vt scribit Felyn. in c. accedens. el ij. vt lite non contesta. & in c. afferte. de praesump. vbi subiungit vidisse iudices, qui simulationes huiuscemodi execrantur. Deci. hic post Imo. in consi. cix. contrarium tenet, quod reus virtute confessionis extortae per dolum & fraudem condemnari non debeat, per no. in c. sane. de renuncia. & in. §. fi. l. item si in pretio. ff. loca. Item quia fides data seruari debet. l. j. ff. de pact. l. j. supra de constit. pecu. etiam quod hosti data fuerit. c. noli. xxiij. q. j. praesertim per iudicem & referentem personam publicam: vt hic per ipsum Decium, quem sequuntur hic quidam apostillantes eius scripta. adde eundem Dec. in l. vnica. in septimo nota. C. de sen. quae pro eo quod interest profer. vbi refert Paridem de Puteo in eandem concurrere sententiam. Pro opi. tamen praecedenti contrariae sententiae Imo. faciunt quae pulchre & eleganter scribit Cicer. in iij. Offi. cum inquit, illud quidem neq; dedi neq; do fidem infideli cuiquam: idcirco a poeta dici, quia cum tractaretur Atreus personae seruiendum fuit: sed si hic, inquit, sibi sumunt nullam esse fidem quae infideli data sit, videant ne quaeratur latebra periurio: est autem etiam ius bellicum fidesq; iurisiurandi saepe hosti seruanda. quod enim iuratum est vt mens conciperet fieri oportere, id obseruandum est: quod aliter id si non fecerit nullum periurium est, vt si praedonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si iuratus quidem id non feceris. nam pyrata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium. cum hoc non fides esse debet, nec iurisiurandum commune. non enim, ait, falsum iurare, peierare est: sed quod ex animi tui sententia iuraueris sicut verbis concipitur more nostro, id non facere periurium est. scite enim Euripides, iuraui, lingua mentem iniuriatam gerit. Regulus vero non debuit conditiones, pactionesque bellicas, & hostiles perturbare periurio. Cum iusto enim & legitimo hoste res gerebatur, aduersus quem & totum ius sociale & multa sunt iura communia, quod ni ita esset nunquam claros viros senatus vinctos hostibus dedisset. Pro-
18 pterea † vidi alias factum fuisse saluumconductum per Senatum illustrissimi principis nostri sub nomine principis cuidam insigni latroni & seditioso, qui sub fiducia ipsius securitatis datae venit in ciuitatem Taurini, vbi captus fuit & incontinenti iustitiae traditus saluoconductu ad collum eius appenso: ita visum fuit illustri cancellario tunc existenti, quod tamen factum multi damnabant. Quicquid enim dicat Cicero, opinio Imol. & sequacium commu-
19 nis est, & tenenda † propter fidem datam quae seruari debet non solum hosti communi, sed etiam personae priuatae, & bannito.

maxime a persona publica:prout etiam te
net summa Angel.in verbo fides.in princ.
Hippol. de Marsil. in practica causarum
criminalium in.§.postquam . colū.ij.& in
consi.xxxij.col.iiij.vbi hoc dicit esse iu-
ri & æquitati consentaneum, maxime in
principe in quo nihil est quod magis reful
geat ꝙ recta fides. & etiam in consi.cvij.
colum.ij.Et ista sententia & opinio mihi
etiam magis placet, ne bona fides venien-
tem decipiat,& auctoritas publica.contra
l.j.C.de his qui veni. ætatis impetr.& di-
cta per Theolog.ac Oldra.quem refert &
sequitur Bar.in l.is qui reus.colum.penul.
ff.de publi.iudi. vbi dicunt saluumcondu-
ctum cōcessum bannito,debere seruari, ne
sub fide publica ille deceptus remaneat.et
sequitur Parisi.Cardi.in consil.lxviij.col.
xviij.nume.177.libr.iiij. Prædictis adde
etiam Iaso.in l.conuentionum.ff.de pact.
vbi in persona publica fidem dantem id te
net,vt illam debeat seruare etiam hosti: se-
cus si priuata persona alteri priuato data
sit, Nisi aliter,inquit,de cōsuetudine obser
uetur:per text.nota.in l.nam & seruius in
20 princ.ff.de neg.gest. † sed in casu illo an-
tequam tertius liberaretur ea conditione
dimissus fuit, vt pro omnibus ipsis tribus
pecuniam afferret, & nisi rediisset vt alij
duo pro eo pecuniam darent: ita fides etiā
socio data fuit,eidemq; mandatum de sol-
uendo casu quo tertius ipse non reuertere-
tur. ideo nimirum si ad obseruantiam suæ
promissionis tenetur,propterea verior est
opinio,quam hic ad finem tenet Deci. &
alij in locis præalleg.ꝙ de iure fides,etiam
hosti data, per priuatum priuato seruanda
sit:prout etiam tenet & late prosequit̄ For
tun. Gratia in d.l.conuentionum. Et il-
21 lud Virgilianum, † Dolus an virtus quis
in hoste requirat:procedit in solertia, ma-
chinatione,& dolo, quibus contra hostes
vti licet tam priuatis,ꝙ publicis personis
belli,præcipue ducibus:secundum præal-
legatos.modo tamen non frangant, neque
fallant fidem datam. Inuenio etiam , ꝙ
Petrarcha lib.iiij.Epistolarum senilium in
prima Epistola fol.ij.non poetæ grauissi-
mi,sed passionati ore illud ibi dici,ait.Fa-
cit quod scribit Cicero supra relatus , ꝙ
cum tractaretur atreus,personæ seruiendū
fuit. Et etiam in j.officiorum.ibi, at atreo
dicente plausus excitantur.est enim digna
persona oratio,sed poetæ quid quēque de-
ceat ex persona iudicabunt, & in magna
varietate personarum etiam vitiosis quid
conueniat & deceat videbunt : ita ꝙ ver-
ba ex qualitate proferentis intelligenda,
capiendaq; sunt. Ex quibus hunc passum
habetis melius declaratum ꝙ per præfa-
tos Moder. in tracta.præsump.in prælle-
ga.xxvij.præsump.

Postremo scias ex hac l.etiam colligi.
22 † ex minima mutatione facti totum ius
mutari: secundum Alber.de Rosa. ita per
hunc tex.dicentem in l si ex plagis.in.§.in
cliuo capitolino.ff.ad l. Aquil.& per De-
cium in l.præcibus,col.ij.C.de impube.&
alijs substitu.

SVMMARIVM.

1 *Creditor & debitor qui dicantur.*
2 *Hæc regula quomodo procedat.*

L. LXVII. Iulianus.

MARCELLVS ait, desinit debitoris esse qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

Melius, clariusq; ꝙ hic faciat gl.
se inuoluens circa intellectum presentis re
gulæ,potest de plano intelligi per l.debi-
tor.supra tit.j.secundum Deci.adde & per
1 l.creditor.eod.tit. vbi † creditor dicitur,
qui exceptione submoueri non potest. Et
debitor a quo inuito exigi potest. Si ergo
propter aliquam iustam exceptionem ne-
queat ab eodem exigi, proprie desinit esse
debitor. ideo si petente creditore lex sta-
tuat etiam in dicta causa debitorem in car-
cerem detrudi,hūc casum excipiemus,q̄m
nec is proprie creditor est qui iusta exce-
ptione submouet̄, nec proprie debitor qui
illa suffultus est, cum desinat (vt hic di-
citur) debitor esse. Facit lex non videtur
cepisse,cum ibi dictis supra eo.
2 Et intelligitur† hæc regula exceptione
opposita:secus ante illius oppositionē.ideo
tex.hic desinit,recte dicit: quia ante oppo
sitionem debitor erat: vt hic per Decium.
Sec hæc declaratio Decij videtur cōtra
hunc text.volentem,ꝙ ille qui iustam ex-
ceptionem cōsecutus est, desinat esse debi-
tor, nec exigit.oppo. fateor ꝙ succumbet

conuentus, nisi opponat: quia tñ verisimile est reum diligentem in re sua fore, exceptioneq; vsurum, considerato per legē effectu talis non intelligit debitor. Bene itaq; dixit iurisconsul. nactum efficacem exceptionem desinere debitorem esse, quia ab eo inuito exigi non potest.

SVMMARIVM.

1 *Verba intelliguntur secundum naturam contractus.*

2 *Contractus cognoscitur magis ad substantiam rei de qua agitur, quam ad denominationem a partibus factam.*

L. si insulam. ff. de præscrip. verb. ornatur.

3 *Verba ad personam relata, intelliguntur secundum qualitatem personæ.*

L. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habita. ornatur.

4 *Interpretatio potius sumēda est, quòd actus valeat, quam quòd pereat.*

L. quotiens cum simil ib. ff. de reb. dub. ornatur.

L. LXVIII. Iulianus.

QVOTIES idem sermo duas sententias exprimit: ea potissimum accipiatur, quæ rei gerendę aptior est.

SVMITVR ex. ll. ꝑ gl. alle. Hinc est
2 † ꝙ verba secundum naturam contractus intelligunt. l. si vno. in princi. cum ibi no. per Bar. ff. loca. & per Deci. hic & in c. cū parati. col. ij. de except. Rimi. in l. j. col. ij. ff. de iurisdi. om. iudi. & ibi Ias. super gl. in verbo potest. & plenius Fely. in c. nam concupiscentiam. col. j. & ij. de constit. Hinc
2 etiam est, ꝙ † ad cognoscendum discernendumq; qualitatem contractus, magis attendimus substātiam rei quę geritur, q̄ denominationem a partibus factā: quia rei quæ geritur, hæc aptior est & cōuenientior sententia. text. est not. in l. insulam. ff. de præscrip. verb. vbi Ias. plura accumulat. vltra quæ vide Ro. in cōsi. cccccix. col. j. & seq. Are. consi. clx. in vj. dub. Alex. cōsi cviij. & cxx. lib. iij. & consil. xl. col. iiij. lib. iiij. Pau. de Ca. in l. Aristo. ad fi. princ. ff. de dona. Soci. in l. ij. in princ. in vlt. col. ff. si certpeta. Bologn. in consi. liiij. Deci. in consi. cxx. clx. clxiiij. & cccccl xxxix. colum.
3 fi. Et similiter dicimus, ꝙ † verba ad personam relata, secundum qualitatem personæ ad quam referuntur intelligi debent: q̃ huiuscemodi sensus, actui gerendo aptior est & cōuenientior. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habi. l. cū filio. ff. de leg. iij. quod possem pulchris decisionibus comprobare quas ponunt Fulg. cōsi. xxvij. Pau. de Cas. in consi. cliij. ad fi. in antiquis. Are. in consi. lviij. col. ij. versi. non obstat ꝙ verba. & in l. quod seruus. col. fi. ff. de acquir. posses. Barbat. in c. quoniam frequenter. in. §. porro. col. iij. extra vt lite non contesta. & in consi. lxiiij. col. ij. lib. iiij. Soci. in repeti. l. cum auus. col. lv. versic. tertius casus. ff. de condi. & demon. & in l. quibus diebus. in §. dominus. in ij. no. eo. ti. Fel. in c. causam quæ. col. xij. de rescrip. & in c. nonnulli. colum. xv. versi. & si diceretur. illo eo. tit. & de re iudi. in c. causam quæ. col. fi. Corse. in suo sing. lvj. incip. aliquis promisit. Aquē. in l. fi. col. vij. in viij. fall. de consti. Iaso. in l. si quando. in fi. prin. C. de inoffic. testa. & in. §. libertos. l. sed si hac. ff. de in ius voca. & in l. qui romæ. in. §. cohæredes. col. pen. ff. de verbo. obl. Deci. in c. cum venerabilis. in ix. nota. de except. in consi. lxv. col. v. & in consi. lxiiij. & Hippol. de Marsi. in rub. de proba. col. v. quæ not. sunt ad orna-
4 mentum d. §. equitij. Et ꝙ † sermo, qui actum valere facit, aptior & conuenientior rei gerendæ dicatur. vide l. quoties cum dictis Soci. ff. de reb. dubi. l. quoties. cum dictis Ias. ff. de verb. oblig. & in l. contrahenda. infra eod. & Alcia. in tract. pręsumptio. in xxxiiij. præsum. & seq. tertiæ regulæ. Ias. vbi limitat post Are. in l. verbis ciuilibus. in iij. not. ff. de vulga. & in l. cohæredi. in. §. cum filio. col. pen. illo eo. ti. & ēt in l. plane. in. §. si duobus. in primo nota. de lega. j. & Ripam in l. centurio. nu. 128. vbi aliter limitant. ff. de vulg.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula loquitur in beneficio, et nu. 4.*

2 *Beneficia, et priuilegia personalia cū persona extinguntur?*

3 *Mutata persona, res conditionem, qu alitatemq; mutat.*

5 *Castrum ob merita per principem concessum, quando intelligatur personale.*
6 *Vicariatus per papam ad decem annos concessus, est personale.*
7 *Concessio an realis vel personalis censeatur: & quid in dubio.*
8 *Priuilegium datum personæ, ad alias non extenditur, nec de loco ad locum. Fallit in accessorijs nu. 11. & quid in correlatiuis nume. 12.*
9 *Priuilegium alicui & descendentibus seu posteris datum, quomodo intelligitur.*
10 *Et an trahatur ad bona futura.*
13 *Priuilegium actioni datum, semper cum actione transit. Idem in executiuis.*
14 *Priuilegium causæ & rei, transit ad hæredes.*
15 *Exemptio propter nu. 12. liberorum patri data, durat etiam mortuis liberis.*

L. LXIX. Paulus.

IN omnibus causis id obseruatur, vt vbi personę cōditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoq; deficiat: vbi vero genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilii.

SVMPTA est ex. ll. per gl. alleg. Sed videtur hæc regula in vtroq; membro repeti in l. priuilegia. infra eo. ti. propter qđ altera de superfluitate videbatur argui posse: miror ꝙ Deci. hic, nec alibi de hoc verbum dicat: Arbitror dici posse (quicquid hic scribat Deci. intelligēs semper hanc le
1 gem in priuilegio) ꝙ † immo loquat̃ in beneficio: vt indicat lectura. quod verbū large sumptū generale est, comprehendens ēt priuilegium: vt declarāt Pau. de Ca. & alij in l. fi. supra de consti. princ. & Alex. in l. quia tale. per illū tex. ff. so. ma. L. vero, priuilegia. loquat̃ in priuilegijs proprie & in specie: ita ꝙ illa specialis est in priuilegijs. ista generalis in beneficijs & priuilegijs. Item illa solūmodo loquit̃ de transmissione priuilegij ad hæredem facienda vel nō, ista generalius ad quēuis transmissio fiat. Rursus de priuilegio actionis ista loquit̃, illa de priuilegio causæ. Et sic cessat oppositio & argumentum de superfluitate.

Circa primum dictum huiusce regulæ,
2 ꝙ † beneficia & priuilegia personalia cū persona extinguant̃. Deci. hic plura accumulauit, quæ pro maiori parte fuerūt Alexan. & aliorum in d. l. quia tale. vide etiā Iaso. in l. nesennius. ff. de re iud. & in l. j. & fi. vbi ēt per Aquen. ff. de cōsti. prin. & Cano. late in c. priuilegium. de regu. iur. in vj.
3 Hinc ēt est, ꝙ † mutata persona, res conditionem qualitatemq; mutat. c. ij. de immu. eccle. in vj. pulchre tradit Ancha. in consi. clxxj. incip. casus. col. ij. & Præposi. in ti. qual. iur. deb. dom. vas. fidel. col. fi. et Deci. hic ad fi. commē. Et quemadmodū supe-
4 rius dixi pręsens regula † (quicquid hic in j. col. scribat Deci.) habet locum ēt in beneficio principis personali, vt cū persona extinguat̃, per hāc l. & præalleg. & tradit Alex. in d. l. quia tale. col. ij. Nec ob. d. l. fi. per quam mouetur Deci. qui decipit̃. nam loquitur in dubio, & fateor tunc, ꝙ beneficium principis large debet interpretari, realeq; cēseri: vt ibi per Alex. & Fulg. pul
5 chre in cōsi. ccxxv. consulētem, ꝙ † castrū ob merita per principem vni nobili simpliciter concessum, post eius mortē filijs suis pertinet, nec ad principem reuerti debet: nisi intellige aliud de cōsuetudine obseruaretur, vt in Gallia, vbi cōcessa per Regem alicui benemerito, post illius mortem alijs personis per eundem regem conceduntur.

Quando vero beneficium personale est, absq; dubio cū persona extinguit̃, per prædicta. Quod ēt patet ex decisione Bald. &
6 Alex. præallegatorū. † de officio vicariatus alicui per Papam ad x. annos cōcesso, quia nō transit ad hæredes: ratio, quia per-
7 sonale beneficiū est. Et ad † cognoscēdū an seruitus, vel cōcessio realis, personalisue cēseatur, & iudicet̃: vide Alb. de Rosa. & Aquē. ĩ d. l. fi. col. antepe. et Ias. in l. fi. ff. de no. ope. nun. & in cōsi. ccxvij. lib. ij. & lxxxix. lib. iij. Soci. in cōsi. xxxv. col. pe. vol. j. vbi ĩ dubio, priuilegiū tam personis, ꝙ loco, datū cēseri vult. Et quemadmodum priuilegiū & beneficiū personę datū,
8 extinguit̃ cum persona: † ita vni personæ datum, ad aliam limitationē coniunctā nō extenditur, nec de loco ad locū, aut de contractu ad contractum: vt hic per Deci. & Aquen. in d. l. fi. colum. antepe. An autē

9 †priuilegium ac beneficium alicui & descendentibus seu posteris cõcessum, ad omnes transeat, descendentes tamen per lineã masculinam q̃ fœmininam: decidit text. not. in l. j. & ij. ff. de iure immun. Alexã. in d. l. quia tale. Imol. in consi. lxij. ad fin. Soci. in repet. l. cum auus. col. lv. ver. tertius casus, ff. de condi. & demon. Ias. in l. stipulatio. in. §. hi qui sunt, colũ. ij. ff. de verbo. obli. Deci. vbi multa consilia Alex. & aliorum citat, in c. nouit. in vj. not. de iud. in l. ij. col. ix. & pen. supra eo. & in cõsi. 223.

Qualiter autem interpretetur priuil. &
10 beneficiũ circa res, vt puta† si concessum alicui fuerit respectu certorum bonorum, vel pro bonis suis, an ad futura seu ad postmodum quæsita extendatur? inuenies, & cognosces ex dictis per Aquen. loco proxime alleg. Ioã. And. in regula, qui sentit. de reg. iur. in mercur. Bal. pulchre in consi. cxxvij. volu. iiij. Pau. de Cast. in consi. cclxxx. in antiquis. Alex. consi. clxxviij. & cxciij. in tertio dubio, lib. ij Socin. consi. cxvij. col. fi. lib. ij. summam Ang. in verbo immunitas. in prin. Ias. in l. quominus. col. xxij. ff. de flu. & in l. cũ stipulatus fuerim. i. §. cum stipulamur. ff. de verbo. oblig. & in consi. superius allega. Bald. concludit immunitatem pro oneribus personalibus & realibus concessam, sibi locum vendicare etiam in rebus postea quæsitis. de quo latius per Brun. in tract. de augmẽto. fol. xij. col. iij. & iiij. & in tract. de rebus seu dispositionibus dubijs. fol. xxxj. & seq. sub c. ad quod tempus dispositio fit referenda. Parpal. in repe. l. placet. colum. penul. C. de sacrosan. eccle. Ias. in consi. xxv. lib. iij. vbi tenet contra decisionẽ Bald. in consi. præallegato. & Parisi. in c. accedentes. col. ij. de
11 præscript. Et quamuis † regulariter ad alias personas non porrigatur priuilegiũ, hoc tamen limitatur non procedere in personis accessorijs & familiaribus, quibus priuilegiũ cõpetit, quando absq; illis posset priuilegium inutile remanere: vt hic per Decium. adde text. in l. si stipulatus fuero per te nõ fieri. ff. de verbo. oblig. vbi stipulatio, quæ stricti iuris est, pro vna persona interposita, extenditur ad aliam sine qua stipulationis effectus in expressa persona cõmode locum habere non posset, & plures not. decisiones congerit ibi Iaso. Circa quã materiam semper videbis Deci. hic. Ias. & alios in loco præallegato. Are. in l. cũ quid.
12 col. fi. vbi Soci. v. ff. si cer. peta. Iaso. †in l. non tantum, ff. de re iudi. Et ibi ponit, an in correlatiuis priuilegium vni datum, alteri competat.

Circa secundum dictum præsentis regu-
13 læ de† priuilegio actioni dato, q̃ semper cũ actione transeat. Bal. in cõsi. xxii. incip. tres. lib. ij. not. dicit, q̃ sicuti cedi põt actio & iudicis officiũ. l. si minoris. ff. de administra. tuto. l. q̃d si minor. in princ. ff. de minor. Ita actio, & officium iudicis ẽt executiuũ ex sententia puta, & creditor sicuti debitor paratã habet executionem, quia tale est (inquit) ius creditoris quale obligatoris: per regulã. c. is qui in ius. de reg. iur. in vj. pluraq; de cessione istius iuris executiui, scribunt Are. in d. l. j. col. fi. ff. si cer. pet. Soci. in l. rem quæ nobis. col. vij. ff. de acquir. posses. Alex. in apostil. ad Bart. C. de actio. & oblig. in l. j. & Moder. Taurin. in l. debitori. col. ij. C. de pact. & Moder. Papien. in auct. res quæ. in duodecima dubitatione. C. communia de leg.

14 De priuilegio vero causæ†ad hæredes transeũte, est tex. in d. l. priuilegia infra eo. & similiter de priuilegio rei, quod rem ipsam sequitur, & transit ad quemcumq; res transeat, est text. in l. j. in. §. permittitur. ff. de aqua quot. & æsti. & in l. forma. in. §. quamquam. ff. de censib. vt hic per Deci. Generaliter dicimus, q̃ res onere aliquo affecta vel qualitate, cũ onere illo vel qualitate annexa trãsit: vt per Ancha. in consil. cccciiii. col. fi. Bar. in cõsi. clxxx. Soci. in consi. xcvij. col. ij. vol. j. Bologni. in consi. iiii. Iac. de S. Georgio. in tract. feud. in verbo qui quidẽ inuestiti. Præpos. in tit. qualiter iur. debe. dom. vas. fidel. col. fi. & Ias. in consi. xxj. lib. i. Ea propter q̃n seruitus realis est, idest rei imposita, transit ad quemcũque res vadat: vt per Ias. in d. l. fi. ff. de no. oper. nun. & per alios scribentes supra al-
15 legatos. Quandoq; †tñ priuilegium etiã intuitu personarũ concessum durat, licet personæ ipsæ deficiant: exempli gratia, immunitas, & exẽptio propter numerũ duodecim liberorũ patri data, durat ac perseuerat licet moriantur filij. Deci. hic circa fi. & per doct. in l. si quis decurio. C. de decurio. lib. x. vbi est tex. not. in materia. & per Imol. in consi. lxxvii. & latius Ias. in l. sciẽdum. in. §. fi. ff. qui satis. cog.

SVMMARIVM.

1 *Inuitus emancipari, uel legitimari nõ põt.*
2 *Contra voluntatem meam res mea in me-*

liorem statum commutari non potest.

3 *Hæc regula limitatur. Et nume. 11. 14. Officia & honores propter publicam vtilitatem in inuitum conferuntur.*

4 *Soluere pro inuito quis potest, & non repetit. Limita in soluente pro emphyteota nume. 10.*

5 *Inuitū corrigere possum, & de domo ruente extrahere.*

6 *Medicus infirmum inuitum curat.*

7 *Expēsa facta pro infirmo, uel pro liberatione captiui potest repeti.*

8 *Solutum pro condemnato ad pœnam licet inuito repeti potest.*

9 *Pœna talionis per romanos fuit sublata.*

12 *Quæ actio nobis acquiratur ex stipulati. notarij, vel serui.*

13 *Acquisita per filium & seruum quomodo inuito patre vel domino acquirantur.*

L. LXX. Paulus.

Inuito beneficium non datur.

SVMPTA est ex ll. per glo. alleg. facit tex. c. vbi. & c. consuluit. lxxiiij. dist. & l. si pro te. ff. man. & l. fin. C. de nego. gest. cū
1 similibus. Hinc est, ꝙ † quis inuitus emancipari, vel legitimari non potest. l. pen. C. de emancip. lib. l. fin. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. Sufficit tamē ratificatio legitimati, etiam post mortem patris: vt post alios tradit Deci. in consi. lv. col. iij. De quo articulo emancipationis & legitimationis an requirant consensum emancipati & legitimati: & qualis consensus sufficiat, etiam de infante loquendo: vide plene per Barba. in consi. xxxiiij. lib. ij. Cor. in consi. clxxvij. colū. j. volu. j. Iaso. in l. posthumo. colum. prima. C. de contratab. Deci. in dictis consil. lv. cccxvj. & ccclxvij. Iaso. in consil. cxxv. & clvj. lib. iiij. & Curt. Iun. in cōsi.
2 xxxii. Hinc est, † ꝙ contra voluntatem vsuarii, res per proprietarium in meliorem statum commutari non potest. l. fina. ff. de vsu & hab. cum aliis de quibus per Alex. in consi. lv. ad fin. in ii. volu. & in l. cū qd colum. prima. vbi Moder. Pap. iij. ff. si certeta. & Deci. in cap. ex parte S. colum. ij. de rescrip.

Et hæc regula intelligitur quādo solum agitur de interesse & vtilitate eius cui cōfe-
3 rēdū est beneficiū: secus † si de interesse alterius priuato aut publico agat, tunc enim etiam in inuitū confertur beneficium. ff. de mun. & hon. per totū. vbi propter publicā vtilitatē in inuitum cōferuntur honores: ideo ad officia publica et inuiti eliguntur: iuxta glo. not. in l. dotem. ad fi. ff. sol. matr. de quo per Bal. in l. ij. ff. quod quisq; iur. & in l. si quādo. col. iij. ad fi. C. de appel. & in l. hi qui ad ciuilia. col. iij. ad fi. eo. titu. &
4 per Fely. in rub. de testi. cog. Et pro † inuito soluere quis potest, illumque liberare: quia hoc ēt commodū creditoris respicit, & sic alterius quam liberati. l. solutionē. & l. soluere. ff. de solu. & scribunt Bar. & Pau. de Cast. in l. soluēdo. ff. de neg. gest. & Ang. Are. instit. quib mod. tol. oblig. in princi in ij. col. & Deci. hic licet de prędictis mētionē non faciat. Hoc tn̄ casu solutum a liberato repeti nō potest: vt declarat Bar. in l. si stichū. in. §. fi. ff. de noua. imputandūq; est pro recusante soluenti. Et prædicta
5 ratione † inuitū corrigere possum. c. nouit. de iudi. Et de domo corruente proximum extrahere: ita ꝙ iudicium de vi pati nō cogor, nec possum: vt hic per Deci. & Fely. in c. contingit. col. ij. de senten. excom. & Cardi. in c. i. lxxxiii. distin. Dum dicit, ꝙ
6 † medicus beneficium curationis infirmo etiam inuito, si pōt, tenetur impendere, nō obstante quod dicitur in l. nostra. cū multa beneficia impēdantur inuitis corporaliter, & spiritualiter. Violēter enim angeli extraxerunt Loth, & totā eius familiam de subuersione Sodomorū, ne cum impijs ipsi simul perirent: vt scribitur Gen. xix. & August. ad Bonifacium ait, ꝙ furenti frenetico & indisciplinato filio medicus & pater salubriter ēt inuitis beneficia præstant: medicus illum curando: & pater filium ligādo c. ipsa pietas. xxiij. qō. iiij. multa enim præstantur inuitis, quia vtilitati eorum consulitur non voluntati, quia ipsi inueniuntur sibi inimici. c. ;& qui emendat. xlv. distin. faciunt alia quæ scribit Alex. in apost. ad
7 Bar. statim alleg. Et † expensa pro infirmo etiam inuito per medicum vel aliū facta, repeti potest: secundum Deci. hic & Fely. in d. c. contingit col. ij. & latius Alexā. in apostil. ad Barto in l. stichus infra alleg. quemadmodum si amicus, amicum captum ab hostibus eximeret & liberaret, solutum per eum repetere posit l. liber captus. C. de capti. etiam ꝙ ꝓhibuisset, cessante hoc casu regula, l. fi. C. de negot. gest. secundum

Bal.ibi i ij.col.vbi dicit,ꝙ si amicus meus erat in periculo amissionis vitę, nisi pro illo soluissem,possum illo prohibente solutū repetere.l.at si quis. in.§.item labeo. ff. de religio.vbi impensa sepulturæ intuitu pietatis facta, contra prohibitionem hæredis repeti potest, quia non minus,dicit Bald. reipub.interest homines viuentes conseruari,q̃ mortuos sepeliri. & sequuntur Sali.& Paul. de Cast.ibidem & Alexand. in apostil. præalleg. & ita consuluit Deci. in consi.dcxcj.sequens decisionem Bart.in l. stichus.ff.de pec.leg.de qua dubitauit hic.
8 quod†pro cōdemnato in amputatione manus vel pedis nisi centum soluerit intra mēsem, pro ipso condemnato etiam inuito & recusante soluere quis potest, & repetere maxime,cum reipubl.intersit,homines cōseruari, & imperium hominum adiectione ampliari magis,q̃ pecuniarum copia:vt dicit text.not.in.§.penulti.l.fina. ff. de bon. damnat.de quo tex. vide Paul. de Cast. in consil.ccxxx.colum. ij. & Soci. in consil. cxxix.colū.pen. volu.i.Facit tex.§.pœna
9 autem iniuriarū.institu.de iniur.vbi† pœna tallionis,vt membrum pro membro deberetur, per Romanos propterea sublata fuit.Seuer. pulchre in repeti.l. imperium. quæst.xj.vbi Deci.in iiij.col.ff. de iurisdi. omnium iudic.facit etiam tex.in l.non tantum.ff.de appella.dum ait,creat autem humanitatis ratio omnem prouocationem audiri debere, etiam si damnatus resistat, de qua vide Felyn.in cap.secundo de re iudic.& in cap.cum super.colum. prima eodem titu. vbi multipliciter ampliat, & limitat. Quod tamen dictum est pro inuito posse solui & illum liberari, tempera
10 & restringe,†vt non procedat in volente soluere pro emphyteota, ne a iure suo cadat:nam si directus dominns vult,potest solutionem canonis recipere a quocunque tertio seu negotiorum gestore nomine emphyteotæ soluente, sed non cogitur inuitus recipere solutionem ab aliquo, qui legitimam personam non habeat, & consequenter mandatum ad soluendum:vt singulariterr determinat Bald.in l. acceptam. colum.fina.C.de vsur. eo quia emphyteota tenetur canonem soluere non solum ad finem liberationis consequendæ, sed etiam in recognitionem directi dominij existentis penes directum dominum.l.ij. cum no. C. de iure emphyteo. quod fieri non potest per tertium soluentem sine mandato emphyteotæ: Ex quo sequitur dominū inuitum non cogi a tertio legitimam personam non habente solutionem recipere: & ita consuluit Iaso.in consi. xlix. in primo volumi.

Secundo intelligitur hæc regula inuito
11 non dari beneficium, scilicet directo: †secus autem per obliquum, & in consequentiam. l. etiam inuitis. ff. de acquirendo rerum domi.l. seruus vetante. ff. de verbor. obligatio.vbi seruus acquirit domino etiā inuito quicquid quærit.ita glos. in dicta l. soluere.& in.§.non potest.l.hoc iure.ff. de donatio. Archid. & Cardi. in dicto cap. & qui emendat.in fi.Iaso.et alij in d.l.seruus. & Aret. in l.cum filio. colum.ij. & vj. ff. de lega. primo. vbi eleganter respondent ad præallegata iura,esse illud propter effectus patriæ vel dominicæ potestatis a l. attributos, qui sunt,ꝙ quicquid acquirunt patri dominoque acquirunt:vt ibi & l. placet.ff.de acquir hære. qui effectus, legisq; prouisio,per priuatam personam tolli directo non potest:l.nemo potest. cum not. ff. de legat j.Secus si acquireretur absque legis dispositione per alium non repræsentantem personam nostram, tunc inuitis nobis non acquiritur, vt hic quia requiritur ꝙ interueniat animus noster,acquirendique voluntas.l. si quis vi. in.§.differentia.
12 ff.de acquiren.posses. Et ideo†licet vtilis ex stipul. notarij nobis acquiratur actio, hoc tamen intelligitur secuta ratificatione, aliter non: vt late per Deci. in consil. ccxxvj.& plenius dixi in l. si librarius. in versi.& quicquid alij dixerint,sed ex stipula.serui proprij acquiritur directa sine acceptatione.l.j.ff.de stip.ser.Bal.in l.j. colū. pen.C.per quas perso.nob.acquir.ob rationem prædictam, & sic acquiritur nobis ēt inuitis, non tamen incommutabiliter.nam eam obligationem domino inuito quæsitam a se potest dominus abdicare, alteriq; remittere.inuitus enim nō retinet l.hoc iure.§.nō pōt.ff.de don. Areti.in l. si quis mihi.in.§.iussum.col.iiij.ff.de acquir.hęre. Iaso.in l.seruus.pręal. & Deci.loco supra ad-
13 ducto.sicque distinguendum est, inter†acquisitionem cōmutabilem, & incommutabilem:reuocabilem & irreuocabilem. acquisitio enim fit patri & domino ipso iure etiam inuitis, sed non incommutabiliter, quia possunt,si volunt,repudiare. effectualiter.n.beneficiū non cōfertur:vt hic dicit in inuitum,secundum Ang. Aret.instit.per quas perso.nob. acqui. in.§.item nobis.& Deci. in l. j. in tertio.not. C. qui admitti.

vbi idem dicit eſſe in bon.poſ. vt per filiũ & ſeruum acquiratur patri & domino etiã inuitis,non tamẽ incommutabiliter,& irreuocabiliter,ſed reuocabiliter per prealleg.

Sed melius ſentiunt Alex. ibidem in iii. no.& Rimin.in ſecũdo poſt Imol. & alios ibi relatos,qui pręſcripta intelligunt ĩ acquiſitionibus afferentibus merũ cõmodũ, vt acquiſitio fiat pri & domino etiam inuitis,ſed cõmutabiliter: ſecus in hæred. vel in bo.poſ.& ſic in ſucceſsionibus, quia habent mixturam oneris.l. ſi hæreditatẽ. ff. man.l.iii.ff.de bon.poſ.ideo non acquiruntur patri aut dño inuitis.tex.ſunt clari, & aperti,in l.qui in aliena.in prin.ff. de acqr. hæred.in l.iii.in.§.inuito.ff.de bon.poſſ.in l.ſeruo inuito.in prin.ff.ad treb.vbi gl. iii. ita declarat.Et certe illa iura dicũt inuitis nõ acquiri prædictas ſucceſsiones,quę habent oneris mixturam: ergo nullo modo, cum verba generalia generaliter ſint intelligenda.vulg.l.de pretio.ff. de publ. maxime in bon.poſſ.nã in hæreditate eſt minus dubiũ,propter iuſſum in aditione pręambula requiſitum:iuxta.§.iuſſum.l. ſi quis mihi bona.ff de acquir.hęre.Et ratio diuerſitatis tam in hæreditate ꝙ in bon.poſ.quare non acquiratur inuitis, aſsignari poteſt: vt per Bal.in l.i.præalleg.in xx.oppo. Et intelligere illa iura, vt hic facit Deci. eſt deſtruere.Præterea ſi eſſet acquiſita ſucceſſio,repudiari non poſſet ſine beneficio reſtit.in integ.quod minoribus tantum conceditur l.i.C.ſi minor ab hæredi. ſe abſtin. nec Arc.per Deci.relatus diſtinguit, prout ipſe refert,ſed vt ſupra retuli. quia verũ eſt ꝙ etiam ea quæ continent merum lucrum, non acquiruntur effectualiter, ſi ille cui ſit acquiſitio nõ vult retinere.d.§.non poteſt. ſed ea quæ habent mixturam oneris, nullo modo acquiruntur inuitis. Item in alio propoſito de acquiſitione reuocabili,& irreuocabili: vide poſt Bald. Deci. in l. vnica. ad fi.C.quando non pet.par.vbi latius ſcripſi. vide etiam Deci.in l.pręcibus. in gloſ. fin. C.de impub.&c.

Tertio & vltimo hæc regula, vt ex præ
24 dictis apparet,intelligitur† quando de intereſſe pecuniario agitur. Tunc enim beneficium non cõfertur in inuitum: ſecus vbi de ſalute animę vel corporis agitur, quia tunc beneficium inuito dari poteſt c.nouit. de iudic.& c.& qui emendat. xlv. diſt. & c.ipſa pietas.xxiii.q.iiii.nec mirum, quia, vt membrorum ſuorum nemo dominus eſt l.liber homo,ff. ad legem acquil. Ita nec animæ,cuius vita deus eſt c.reſuſcitatus.de pœn.diſt.i.

SVMMARIVM.

1 *Gladij poteſtas delegari non poteſt. Et quæ ſit ratio.*

2 *Pœna mortis & mutilatio membri non poteſt delegari. Et quid de pœna digiti, vel auriculæ nu. 4.*

3 *Mutilatio membri non erat cognita de iure fforum.*

5 *Quæcunque cohertio non poteſt delegari.*

6 *Modica cohertio corporalis delegari poteſt.*

7 *Cauſæ meri & mixti imperij ex conſuetudine delegantur.*

L. LXXI. Vlpianus.

NEMO poteſt gladii poteſtatem ſibi datam vel cuiuſuis alterius cohertionis ad alium transferre.

SVMPTA eſt ex l. ſolent.ff. de offic. proconſul.& lega.ex.§.fin. l.i.ff. de offic. eius.& l. imperium.ff. de iuriſ. omn. iudi. quæ leges omnes ſunt creaturæ Vlpiani, ſicuti & præſens regula,quæ materiam delegationis meri imperii continet, quæ in alto verſatur pelago, eamque ſæpe tractaturus interpretando.d.l.imperium.& titulum de offi.eius.vbi plene ſcripſimus,enucleando breuibus ac paucis verum, & genuinũ omnium legum ipſius tituli ſenſum. ideo hic legis noſtræ intellectum tantũmodo declarare conabimur.

1 Nota† gladii poteſtatem (quæ merũ imperiũ alibi dicitur in pręalleg. l. imperiũ.) delegari non poſſe.Ratio eſt quia ſpecialiter & in priuilegium maioribus magiſtratibus conceſſa fuit, & ideo delegatio prohibita.l.i.in prin.cum ibi not.ff.de offi. eius

2 Et quamuis†gladii poteſtas ad vitę ademptionem referatur.idem tamen eſt in mutilatione vel abſciſsione membri, quia tanta poteſtas exigitur in abſciſsione alicuius membri,quanta in toto corpore puniendo: Deci.hic.Fely.in c.ex literis.col.pe. de cõſtit. vbi animaduerſionem. de qua in d.l.
3 imperium.ad mortẽ adaptari dicit. † quod verum eſt ſecundum iura fforum ſecundũ

quæ pœna mutilationis membri cognita non erat: vt per Rimin. Seuer. & Moder. Pap. in d. l. imperium. secus de iure nouo & nouissimo. secūdū quę iura gladii potestas consistit in animaduertēdo in totū corpus vel in partē: vt per glo. & doct. in d. l. imperium. in ver. animaduertendum. & est tex. in §. ad hoc autem id prohibemus. in auct. de colla. Et ꝙ æquiparentur quo ad iurisdictionem pœna mortis, & mutilationis membri: ponit Bar. in l. imperator. la. ii. ff. de sta. hom. lex igitur nostra secūdum iura ffōrū. & mentem Vlpiani auctoris ipsius. l. intelligeretur de gladii potestate vitā adimēte, sed inspecto iure nouissimo, & secundum mentem compilatorum istius voluminis etiam de mutilatione membri intelligi poterit per prædicta. Et omnino quod de toto corpore dicitur, locum habet etiam in parte corporis. Intellige prædicta de mutilatione membri principali manus, vel pe-
4 dis. s. †secus in membro secūdario, digito puta vel auricula, ista enim sunt de minori inferiorique imperio, vt post Alber. tradit Aquen. in d. l. imperium. in secundo gradu meri imperii. & sequitur ibi Gaspar Portugal. in xliiij. col. suæ repet. Alii tamē contrarium tenere vidētur: & ꝙ ista sint etiam de mero imperio maiori, cum pars membri mortificetur: & idem iuris sit partis quo ad partem, quod de toto quo ad totū l. quę de tota. ff. de rei ven. facit l. in seruorum ad fi. ff. de pœn. pro eadem opi. vide Deci. in dicta l. imperium. in quinto gradu meri imperii.

Secundo no. ꝙ sicuti prohibita est dele-
5 gatio potestatis gladii, † ita cuiusuis alterius cohertionis. Deci. hinc insistit disputando de qua nam cohertione intelligatur: cōcludens tandem de corporali quę delegari nō potest, qui articulus ordinarie examinatur in d. l. imperium. & in d. §. fi. l. primę. de offi. eius. & in l. fi. eo. ti. vbi Deci. idem tenet quod hic. Moder. ibidem communiter contrarium volunt, quodq; text. de cohertione corporali magna intelligatur, vt
6 hic per glo. aliud† in modica, quia competit omnibus magistratibus iure magistratus, ideo delegabilis est. per regulam. d. l. i. in prin. Et pariter quod huiusmodi modica cohertio in delegatum transeat, quando sine ea iurisdictionē explicare non posset. §. fi. & l. fi. præallegatis. secundum verum sensum. respon. accommodata per glo. & scribentes ad textum nostræ legis. ibi, cuiusuis alterius cohertionis, vt de cohertione magna intelligatur, pro veritate violentis facit literæ. Nihilominus vt iura iuribus concordentur, ea expositio tolerari potest, quia modica cohertio personalis omnibus magistratibus, & iure magistratus cōpetit, ideo delegabilis est, vt prędiximus. Et tanto magis ꝙ l. solent. præalleg. vnde sumpta est nostra, non dicit cuiusuis, sed tantū cuius alterius: quo casu violentia non est subintelligere, magne corrupte, itaq; cuiusuis. hæc legitur & solum esse debet, ac legi cuius. Denique; vt semel finiam, notandū
7 est, ꝙ† causę meri, & mixti imperii ex consuetudine indistincte hodie delegantur, etiā quo ad pœnam vltimi suplicii. Alber. de Rosa. in prin. d. l. i. in pen. col. & ibi Deci. in glo. posit. circa fi. & alii scribentes ibidem. plura itaque effundere non expedit.

SVMMARIVM.

1 *Fructus & vtilitas rei est posse etiam pignorare.*
2 *Proprietarius creditor, cui vsusfructus pignori datus fuit, non computat fructus in sortem.*
3 *Pactum, quòd pignus vendi non potest, non valet.*
4 *Creditor vendere pignus non poterit etiā post terminum debitore precium offerente.*

L. LXXII. Iabolenus.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

QVEMADMODVM indicat inscriptio, hęc fuit creatura Iaboleni iurisconsulti posita ad verbum in l. fina. ff. de vsur. vbi est melior glo. ꝙ hic, tot verbis superfluis non vtēs. hocq; dicere iuriscōsul. intē-
1 dit, Quod †ex quo fructus, & vtilitas rei est, posse etiam pignorare, ideo vsufructuarius rē pignori dare poterit, cuius vsumfr. habet. dare respectu ipsius vsufruct. intellige non respectu proprietatis. l. interest. cū glo. C. de vsufru. Et not. est diligenter, ꝙ si
2 †proprietario res pignorata fuisset, & respectu vsusfr. constitutum pignus, ꝙ creditor non teneretur tunc fructus in sortem cōputare, quasi cū proprietate censeatur tūc consolidatus vsuf. c. conquęstus. vbi Abb.

notat,de vsur & tradunt Mod. de Fano.in tracta.de pigno.fol.xlix.col.iiij.versi.quo
3 limitatur,nu.217.Item nota†non valere pactum ne pignus vendi posset, tanquam publicæ vtilitati repugnans.glo.l. si conuenerit.ff.de pign.act.Deci.hic. Moder. de Fano loco prælleg.in sexta parte princi.fol. 50.& Barba.in c.fin.col.fi.de solu. Si tamẽ
4 †post terminum,& ante venditionem debitor solutionem offerat,nõ potest ad venditionem procedi: vt per Dec.hic post Cardi.& æqua videtur opin.cum creditor tũc iustam querelæ causam non habeat, considerata attentaque oblatione solutionis,per quam tollitur omnis obligatio. vt institu. quibus mod.tol.obli. in prin.

SVMMARIVM.

1 *Quæ causæ cognitionem, & decreti interpositionem requirũt, delegari nõ possunt. Limita.nu.2.*

3 *Dictio, libellum, quomodo exponatur.*

4 *Cur missio in posses.non delegetur, sed bene cognitio.*

5 *Causæ cognitio, interpositio decreti ex consuetudine non delegantur.*

6 *Consuetudo tãtum habet de potentia, quãtum de actu. Et non extenditur de casu ad casum nu. 7.*

L. LXXIII. Iabolenus.

Omnia quęcũque causę cognitionẽ desiderant, per libellũ expediri non possunt.

SVMPTA est ex l.nec quicquam.in.§. j.de offic.procon.& lega.vbi Iaso. in vlti. col.ponit. quæ Deci.hic transcripsit.Si huiusce regulę verba tantummodo consideranda essent.interpretatio regulę haud difficilis videretur, ꝙ ea quæ exigunt causæ cognitionẽ.sicque aduersarij pręsentiã seu vocationem ne iniuste grauetur, aut legatur per supplicem libellum, expediri non possunt,sed vocanda sit pars, & solenniter proceden.iuxta.l.nam ita diuus.ff.de adoptio.l.de vno.ff.de re iud.& l.fin.C. si per vim vel alio modo.vbi negotiorum merita partium assertionis panduntur. facit l. minorum.C.de pręd. mino.& l. diuus. C. de in integ.resti. Sed quia hoc modo intelligendo lex esset de indubitabili, ideo reijcitur talis interpretatio per omnes, in d.§. vbi decretum.l.nec quicquam.

Nota ergo secundum receptam a scribẽ
1 tibus sententiã, ꝙ†omnia quæ plenã causę cognitionẽ,& decreti interpositionẽ desiderãt & requirũt, delegari nõ põt, nec per delegatũ expediri. Ad idẽ tex.in d.§.vbi decretũ.& in l.cũ hi.in.§.si pretor.vbi Bald. no.ff.de transa. & in l. mãdata. cũ not.per Deci.ibi in iiij. no.ff.de offi.eius.& Ias.in vlt. col. ꝑdicti.§.vbi decretum. In quibus locis doct.limitãt,ex quibus limit.nõ nullas hic refert Deci. Intelliguntq; præfa
2 ti scribẽtes†regulam istam in his,quę officio iudicis nobili expediũtur: secus si officio iudicis mercenario iureq; actionis expediantur, qa delegari regulariter possunt quãuis plenam causæ cognitionem requirant. Rationem ponit Bar.in d.§.vbi decretũ.col.pen.in ij.lect. quia primo casu electa videtur industria personę,secundo nõ, ideo nimirum, dicit, si primo casu prohibita est delegatio,secundo aũt non. Fulgo.tamen Ias.& alij scribentes fatentur per dictã intelligentiam fieri violentiã tex. exponen-
3 do,† libellũ, idest per delegationem, cũ sit extranea expositio. Alciat. lib.ij. Paradoxorum.c.iii. aliter hũc text. interpretatur cõstituẽdo differentiã inter sententiam & decretũ. (& fuit Bart. in.§.vbi decretum. col.pe.in prima lectu.vbi latius hoc explicans post Iaco.de Are).dicit, differentiam esse inter sentẽtiã & decretũ. quia sentẽtia est deliberatio iudicis cõtinens in se causę decisionem, absolutioneq;, vel condemnationẽ.l.i.ff.de re iud.Decretũ vero est considerata seu deliberata prouisio iudicis, quasi decretũ cum deliberatione verbũ certum.Ex sententia igitur absolutio, vel condemnatio sequitur.in decreto iudicis solũ auctoritatẽ suam interponũt, & quod agitur sibi iustum videri pronunciant. In his causis iurisconsult. secundũ præfatos vult non sufficere pro decreto subscriptionẽ iudicis ad libellum porrectum, sed solenniter interseri debere cum causæ cognitionẽ desideret. Sed istum intellectum relinquamus cũ cæteris.text.enim dicit,per libellum similia expediri non posse: non autem per subscriptionem ad libellum supplicem.hæc enim impropriationem continet, & diuinationem.Eapropter a communi gl. & doctorum intellectu non recedas per libellũ.i.epistolium,& breuiolum,cõtinens prædictorũ delegationem, ita ꝙ nulla esit

impropriatio. Et q tex. sic intelligi debeat probant præcedentia quæ de delegatione loquũtur, & in principio ipsius. l. nec quicquam. dicitur, nihil esse in prouincia quod proconsul per se ipsum expedire non possit. & inde prosequẽdo materiam in. §. vbi decretum. dicit, quod ea, de quibus ibi, per alium expedire non potest, hoc est per delegatum, sed per seipsum, considerata itaque materia subiecta quæ est de delegatione, ac legibus immediate præcedentibus quæ de tali materia tractant, extraneũ absonumque nõ est exponere per libellum, idest per delegationem in libello contentam, alijque transmissam, secundum subiectam materiam. Ex quo patet intellectus præcedentes, qui materiæ delegationis nõ accedunt, in proposito nostro minime conuenire, nec procedere, secundum mentẽ iurisconsulti. hinc.

Deinde circa difficultatẽ in qua docto.
4 se torquent. Miraturq; † Paul. de Cast. vt hic refert Deci. quomodo actualis missionis in possessionem prohibita sit delegatio, in qua nulla causæ cognitio requiritur: cum tamen cognitio de mittendo in poss. delegari possit. l. pen. §. vt bonorum. secundum communem intelligentiam. ff de officio eius. Responde ex dictis Aquen. in l. ij. col. iij. ff. de iurisdict. omnium iudicum. & in l. iubere cauere. col. ij. & pe. eo. ti. vbi etiam per Mod. Papi. idcirco missionem in poss. nõ posse delegari, quia in tali actu missionis in poss. scandala oriri plerunque consueuere: propterea considerauit legislator, q maioribus magistratibus talem immissionem faciẽtibus patienter magis acquiescent hi, contra quos fit missio, q̃ si p delegatos & pedaneos iudices fieret: vnde ad euitandum scãdala noluit lex actualem missionem demandari posse, licet cessante ratione scandali cognitio delegari possit.

Nec obstat q talis missio ẽt per nunciũ fiat: vt per Deci. in d. §. vt bonorum. quia repræsentat personam mãdantis, & ipse nũcius verba concipit in persona committentis, quod non facit delegatus, vt in proposito declarat Rim. in l. j. super glo. in verbo possessionem. ff. de iurisd. om. iud. Deni-
5 que vt semel finiã consideranã, est, an † prædicta hodie procedãt: quia si ex generali vsu & consuetudine causę meri imperij, etiam quantum ad pœnam vlt. supplicij, vt dictũ fuit in l. nemo potest. ad fi. supra eo. delegabiles sunt. Fortius videbatur delegari posse ea de quibus in hac regula? Nisi dicas consuetudinẽ prædictam in causis criminalibus & meri imperij vigere, non aũt in huiuscemodi causis mixti imperij, quæ plenam causæ cognitionem cum interpositio-
6 ne decreti exigunt. Consuetudo † enim tãtum habet de potentia, quantum de actu, & non plus: secundum Bal. in c. j. in princ. colum. v. qui feu. da. pos. Item tantum habet de effectu & potentia, quantum habet de vsu & non plus, propriosque terminos facti & vsus non excedit. Bald. in l. fin. C. communia vtr. iud. Bart. in l. j. in. §. si quis hoc interdicto. ff. de itin. actuque pri. Iaso. in consi. cxcij. ad fin. in ij. volu. & Alexã.
7 consi. lvij. in iij. vol. † vbi dicit consuetudinem propterea non extendi extra casum suum, sicuti nec statutum, de quibus etiam Balbum in tract. præscri. & Cur. in tracta. per consuetu. in pluribus locis.

SVMMARIVM.

1 *Cui hæreditas defertur, illi onus tutellæ imponitur.*
Limita. 4. modis & nu. 3.
2 *Statutum quòd agnati cognatis præferantur, præferuntur etiam in tutella.*
3 *Tutella matris & auiæ non regulatur ab hæreditate.*
4 *Tutor an defuncto pupillo absque agnatis & cognatis succedat.*
5 *Sicut fratri defuncto uocatur frater & mater: ita etiam ad tutellam.*

L. LXXIIII. Paulus.

QVo tutela redit: eo & hęreditas peruenit. nisi cum fœminæ hæredes intercedunt.

SVMPTA est ex l. j. ff. de leg. tut. licet iuriscõsul. hic ordine cõuerso regulã tradat Vbi igit̃ hr̃ditas, ibi regularit̃ tutela. d. l. i. et iii. eo. tit. & l. fi. C. de leg. her. et. §. ex his in auct. de hęre. ab itest. & instit. de leg. patro. tut. eo, inqt, ipso quo hæreditates liberorũ, si intestati decessissent, iusserat lex ad pronos ptinere, crediderũt veteres voluis-
1 se leges ẽt tutelas ad eos ptinere, quia † plerũq; vbi successionis est emolumẽtũ, ibi ẽt tutelę onus eẽ debet. Plerũq; aũt, subiũgit legislator, ideo dixisse, q̃a fœmina excipit, vt in l. nostra. Et est hæc regula in naturali rõne fundata scd̃m gl. d. l. i. ppea gl. hic nõ ab re dixit hanc l. esse filiam l. secundum

naturam supra eo. Et sicut excipitur foemina: ita eadem ratione excipitur minor. secundum glo. hic. per tex. l. fi. C. de leg. tut. Excipe etiam casum, vbi propter delictū patronus iure succedendi priuatur, quia non priuatur onere tutelę. §. interdum aūt. vbi Bart. not. l. i. pręalleg. Quarto intellige regulam istam de tutela legitima, quę defertur ab intestato. ea enim tutela a successione intestati regulatur: ideo in ipsa hęc regula procedit, alias simpliciter intelligēdo, sequeretur tutorem datiuum pręferri cuicūque legitimo hęredi, ac agnato, & cognato, quod falsum est, secūdum omnes: vt hic per gl. & Cor. in l. nutritoribus. C. communia de succes.

Et per hanc regulam ꝙ illi defertur hęreditas, cui onus tutelę, & econuexso: infertur secundum Bar. in l. i. in prin. ff. de leg.
2 tut. ꝙ † si agnati cognatis in hęreditate a statuto pręferantur, eodem modo in tutela prelati intelliguntur, quodque tutelę onus subeant. Alia quędam allegat hic Deci. & vltra vide eundem in consi. xvi. vbi attestatur opi. Bar. cōmunē, licet aliqui contrariū tenuerint, & ita etiam consuluit Signorol. de Homodeis in consi. ii. & sequitur Bald. in. §. i. insti. de leg. agna. tut. sicque alias in practica obtinui. Et quemadmodū Bald. ait, pręd icta procedūt in tutelis iussis, quę agnationis cognationisque iure deferūtur, in quibus idem iudicatur de tutela quod de
3 hęreditate, vt dictum est. secus † in tutelis permissis: vt in tutela matris & auię, quibus non iubetur tutela, sed permittitur. in auct. vt liceat mat. & auię, in pluribus locis huiuscemodi tutela non regulatur ab hæreditate, ideo quamuis pręd ictæ personę excluderentur ab hęreditate, non tamē excluduntur a tutela alio non apparente, vt hic per Decium post Ioan. And. & Sali. & per eundem Deci. in c. ex parte M. col. li. de appellatio. & pro hac opinio. ipse Decius consuluit in pręallegato. consi. xvi. & antea sic consuluerat Alex. licet Deci. de ipso tunc non fuerit memor, in consi. cx. vi so. lib. iii. & Barba. in consi. xi. vol. iii. quā opinionem approbat etiam Corne. in l. fin. ad fi. C. de legit. hęred.

Infertur etiam ex ista regula secundum
4 glo. hic † tutorem debere succedere pupillo defuncto agnatis cognatisque deficientibus excluso fisco. Bar. hic reprobata glo. contrarium firmat, per textum. in l. nutritoribus. C. communia de success. vbi gubernator personę illi non succedit, minus succedere debet gubernator rerum, & sic tutor. Miror ꝙ Deci. super hoc articulo nihil dicat, Cor. in d. l. nutritoribus. opinionem Bart. communem asserit, cum idem teneant Dyn. Oldra. Salyce. Fulgo. & Benedict. de Plumbi. ibi relati. Eo quia iure cautum nō reperitur, quod glossator hic dixit: & ita post Iacob. de Are. tenet hic Albe. de Rosa. Cui quidem opinioni adhęrere videntur Ang. & Roma. in l. i. C. vnde vir & vxor. prout ibi refert Corne. & Iacob. de sancto Georg. in tractatu de rhoidis. colum. v. vbi glo. nostram, a docto. ait, damnari. Dyn. hic. prout referunt Corne. & alii in locis supra alleg. etiam infra allegandis. Bal. Ange. Pau. de Cast. & Cor. in d. l. nutrioribus. & Alex. hic in apostil. ad Bart. sequunt̄ opi. glo. nostræ hic. quam etiam simpliciter referunt & approbant Ang. in l. si quando. la ii. C. de bon. vacan. lib. x. Ioan. de Plat. in l. j. col: ij. C. si liber. imper. Soci. lib. x. Bal. in l. si qua illustris. C. ad orficia. vbi dicit, ꝙ vulgo conceptis non habentibus vxorē vel lineam maternam succedit tutor: alias succedit fiscus. Et similiter expositis apud hospitale misericordiæ succedat hospitale, vltimo fiscus tanquam in bonis vacantibus. hanc glo. sequitur etiam Alex. in consi. xxxj. colum. ij. volu. j. Imo. in l. si quis filio exhæredato. in. §. eius. ff. de iniust. rup. & Deci. in l. j. col. fin. C. vnde vir & vxor. Eo casu scilicet quo pupillus moritur tutela durante, alias secus. argu. l. matres. C. ad tertul. per regulam huiusce legis quæ satis clara est, ꝙ vnde prouenit tutela, exinde prouenit successio: cum a pari videantur ista procedere, & ad eum debeat peruenire hæreditas, ad quem tutela deuoluta fuit. Et aliter intelligendo, inepte hæc regula posita fuisset. Delatio enim tutelæ secundū ordinem successionis in hæreditate regulatur, non econtrario. d. §. ex his. secundum Cor. loco pręallegato. subiungentem propterea hanc regulam multū facere pro opinio. istius glo. Et licet regula non faciat ius sed recitet, tamen in antiquis legibus, quas forte non habemus, statutum id esse poterat: Vel etiam dici potest, ꝙ immo regula ius facit intransitiue accipiendo: iuxta ea quæ dixi in l. i. supra eodem. Et ad l. nutritoribus. respondetur, ꝙ loquitur in nutritore, qui de nutrito mercedem recepit: sed hæc glos. loquitur de tutore, qui bona sine mercede administrat, & cuius periculo sunt bona. Nec obst. replicatio Angel. & Roman. in d. l. j. C. vnde vir & vxor. ꝙ ea

solutione attēta sequeretur procuratorem perpetuo constitutum videri domino suo succedere posse, propter onus propter obligationem & periculum. nam secūdum Rimin. in d. l. j. faciliter respō. potest, ꝙ dispositio legis nostræ loquitur in tutore, non in alijs administratoribus: idcirco locum nō habet in curatore. sicut nec lex deferens tutelam ad instar successionum, locū sibi vēdicat in curatore. l. j. & iij. ff. de leg. tut. Præterea d. l. nutritoribus. nō loquitur in tutore habēte gubernationem personæ & rerum pupilli, ac ius & potestatem in ipso pupillo. Institu. de tutor. in princi. ideo inductio facta per Bart. de l. nutritoribus. vt vt dicunt Bald. Imo. & Rimin. præallega. multum est a remotis. Nec obst. si dicatur prætor in edicto suo de successione huiuscemodi non meminit, faciendo tantummodo quatuor capita, quibus deficientibus fiscū admittit. l. j. §. j. ff. si tabu. test. nul. exta. iuncta l. j. & fi. ff. de suc. edic. quod non est credendum si iuris id fuisset. Potest respon. satis videri factam mētionem in l. ij. in. §. fi. supra vnde leg. Facit quia liberalitatis imperialis socius, & similiter socius respectu collegij, ad hæreditatem excluso fisco admittuntur: & tamen de eis non est per prætorem facta mentio, nisi sub generalitate, per d. l. ij. Et similiter ad iura q̄ vxorem post fiscum vocare uidētur respō. intelligi nisi extaret tutor, quemadmodum interpretationem talem patiuntur respectu sociorum, de quibus supra. Nihilominus recedendum nō est ab opi. Bar. quam vidētur sequi Cor. sibi contrarius in d. l. j. colū. fi. C. vnde vir & vxo. & latius, clariusque ibidem Rimi. in vlt. col. quia talis successio non reperitur introducta per l. xij. tabula. neq; de iure prætorio, nec ex aliqua parte iuris ciuilis. Vnde verisimile non est, ꝙ si per tutorem voluisset fiscum legislator excludi, hunc casum adeo notatu dignum, & frequentem omisisset. Erubescere ergo debemus sine lege loquentes. l. illam. C. de colla. propterea in successione fisco dādus est locus. l. fi. ff. de success. edic. l. ij. §. an bona. ff. de iur. fis. l. nutritoribus. vt vidimus, nimium a remotis venit. Et licet tutor a nutritore differat propter periculum & onus tutelæ, non sequitur sola illa ratione successionem (vt ait Cor.) deferri ad l. nostram, super qua solummodo fieri pōt stringens fundamentum pro opi. Bar. responde hoc intendere, ꝙ eo iure quo quis ad tutelam vocatur, ad hæreditatem pariter vocatur, secundum ordinationem l. xij. tabula. præalleg. l. j. cum duabus sequē. ff. de legi. tut. & tamen dicta lex ad successionē non vocabat nisi proximos agnatos, quos etiā vocabat ad tutelam, de alijs autem tutoribus qui non essent proximi agnati non habebatur mētio: ideo lex ista simpliciter ponendo, ꝙ a iure quo tutela prouenit, proueniat etiam successio seu hæreditas, intelligi debet secundum iura præalleg. vt ita demum videlicet procedat, si sunt agnati ꝓximi. secundum Rimi. Replicari tamen potest, ꝙ licet lex xij. tab. ita intelligeretur, non sequitur sic etiam intelligi debere hāc regulam, quæ sumpta est etiam ex alia alijs legibus, & quæ generaliter loquitur Propterea ꝙ dicta iura & regula nostraītelligi debeant in tutelis quæ iure agnationis, & cognationis ab intestato deferuntur, probari potest per reductionem ad absurdum. Si enim aliter diceremus & vellemus intelligere, maximum sequeretur inconueniens & absurdum, ꝙ tutor testamentarius & tutor datiuus agnatos cognatosq; contra omne ius excluderent: quod nemo sani capitis diceret. Et velle legem istam intelligere, prout glo. interpretari voluisse videtur, alijs propinquis, agnatis & cognatis non existentibus, est mera diuinatio & violentia ad istum tex. simpliciter & indistincte loquentem. Suadetur hæc intelligētia per exceptionem, quam iurisconsultus hic subdit de fœminis quibus hæreditas defertur licet non deferatur tutela, vt etiā dicitur in d. l. j. ff. de legi. tut. quāuis enim dicta regula per cōtrarium loqui videatur, ꝙ sicut lex xij. tabul. proximum agnatum ad successionem alicuius vocat ita & ad tutelam: Sub dictis tamē verbis, secūdum Rimi. comprehenditur regula econuerso, de qua hic iurisconsultus agit, estq; vna & eadem regula, quoniam lex non defert tutelam nisi proximo agnato quem ad successionem etiam vocat, propterea hæ regulæ conuertuntur dicit Rimi. vnaq; comprehēditur sub altera: patet per hunc text. vbi exceptio fit de eo, quod est in casu conuerso ad expressum ī regula. Subtilis hęc declaratio procederet quando concederetur regulam istam accipi ab illa l. xij. tabu. sed quia id concludenter non probatur, & ab alijs legibus vt dixi sumi etiam potuit, ideo generalius dici responderiq; potest: ꝙ loquitur in tutelis quæ iure agnationis & cognationis deferūtur, in quibus idem quod de hæreditate iudicatur, vt diximus:

Hiero. Cagno.

& sic non refert quo ordine dicendi regulas has enūcies. Fateor tamē, excepta hac regula omnia alia iura ordine conuerso loqui, ꝙ cui defertur hæreditas, defertur & tutela per consequentiam: vt ibi sit onus, vbi est emolumentum.l.j.& iij.ff.de legit. tut.l.fi.C.de leg.hære.§.ex his.insti. de legi.patr.tut. Quæ omnia bene nota tanquā subtilia, & alibi non discussa. Denique
5 infertur ex prædictis, quod † sicuti frater vtrinq; coniunctus vna cum matre succedit.auct. defuncto.C.ad Tertul. ita etiam ipsi fratri & matri deferatur tutela. secundum Fulgo.& Cor.in l.fina.ad fi.C.de legi.hæred.

SVMMARIVM.

1 *Dispositio generalis, etiam militem comprehendit.*

§. NEMO potest tutorem dare cuiquam, nisi ei quem in suis hæredibus cum moritur habuerit, habiturusve esset si vixisset.

SVMPTVS est ex.ll.per gl.alleg.& est clarus. Deci.hic quędā scribit de tutore & curatore, tam a patre ꝗ̄ a matre datis, & tam institutis ꝗ̄ exhęredatis, tamq; legitimis & naturalibus, ꝗ̄ naturalibus tātum, item & extraneis: quæ omnia posuit Bar.in l.iij.ff.de test.tut.in l.si patronus.et in l.naturali.ff.de cōfir. tut. reassumpsitq; Ang.Are.insti. de tut.& in suo testamēto in verbo, tutores aūt. Ad illud vero qđ
1 gl.hic colligit de † generali dispositione, ꝙ locū sibi vēdicat ēt in persona priuilegiata, vt in milite per l.ij.ff.de test.tut. videnda sunt quę plene scripsi in l.j.supra eo.ti.

SVMMARIVM.

1 *Vis, quid sit.*

2 *Vis pluribus modis committitur. & numero 6.*

3 *Armatus quis dicatur.*

L.isti quidem.§.fina.ff.quòd metus cau. ornatur.

4 *Clam fieri, quando dicatur.*

5 *Tutor rem pupilli quando emere possit.*

VI FACTVM videtur id esse quod de re quis cum prohiberetur fecit. Clam, quod quisq; cum controuersiam haberet, habiturumve se putaret, fecit.

ISTA regula est etiam clara, apprimeq; declaratur per iuriscōsul.in l.j.& iij.
1 ff.quod vi aut clam. Est autem † vis, maioris rei impetus, cui resisti nō potest.l.j.ff. quod met.cau.l.si merces.in.§.vis maior.
2 ff.loca.cum ibi not. Et † vis dicitur armis facta, etiam ꝙ arma quæ ad latus quis habebat non extraxerit, uel ea deposuerit: vt hic per Deci.& prius per Alex. in consi.xlviij lib.iiij. Intellige tū dummodo potestas reassumptionis armorum in facultate, & bailia ipsius deponentis esset: vt ibi per Alex. De qua materia: vide etiam Moder.Bono, in practica causarum crimina.in
3 .§.constante. Quis † vero dicatur armatus, ponit pulchre Cice.in oratione pro Aulo Cecina. fol.iij. Et nihil interest in se quis vim veritus sit an in liberis suis.l.isti quidem.§.fi.ff.quod met.cau.de quo pulchre Barb.in c.in præsentia.col.lv.de probati. Fely.in c.afferte.col.j.de præsump. Ias.& Deci.in l.pactum.col.fi.C.de colla. Neuiza.in sylua nuptiali. colum.iij. Et clam
4 † pluribus modis fieri dicitur: vt hic per Deci.& prius per Fely.in c.consuluit.circa fin.de offi.deleg. Et inquantum dicunt actum factum per interpositam personam clam fieri dici, & fraudem præsumi: vt per Bar.in l.pupillus.in.§.fi.ff.de auct.tut.ad de tex. cum ibi not.per Bald.& alios in l. cum ipsi.C.de contrahen.emp.eundē Bal. pulchre in cons.ccxlvij.titius.lib.iiij. vbi
5 ponit † tutorem iusto pretio imminēte debito, subhastationibusq; & decreto adhibitis rem pupilli per interpositam personam emere posse, dummodo non clam, sed palā id faciat: dicens exempli gratia, volo talem pro me emere, vel asserens ab interposita illa persona velle postea emere. cessat enim tunc fraudis pręsumptio: & ita quandoque seruari vidi: Estq; diligenter nota.
6 text.l.j.ad fi.ff.quod vi aut clam.ꝙ † si te volentem venire ad prohibendum ne aliquid facerem alius armis detinuerit absq; meo dolo vi fecisse non videor, dicit tex. de quo vide Barbati.in consilio xiij.folio vlii, lib.iij.

SVMMARIVM.

1 *Quæ in testamento non intelliguntur, perinde habentur ac scripta non essent.*
2 *Legi, & intelligi differunt.*

§. QVAE in testamento ita scripta sunt vt intelligi non possint: perinde sunt ac si scripta non essent.

PONITVR ad verbum in l.ij.ff.de his quæ pro non scrip. hab. & in l.j.ff.de his quæ in testa.delē.& est clara: Obscure
1 † itaque opposita & producta, ita vt legi aut intelligi nequeant, pro nō oppositis & productis habentur. vt hic per Deci. Facit tex.not.in l.quicquid astringēdæ. cum gl. & notatis.ff.de verb.obli.& in l. sed & si pupillus.in.§.proscribere.cum ibi nota.ff. de insti.& in l.titiæ textores.vbi per doc. ff.de leg.j.cum pluribus alijs adductis per Signo.in consi.lix.Pau.de Cast.in consil. cccxxxiij.in antiquis. Fely.in c.ex parte decani.col.xiij.& xv. de rescrip.Alex.in l.cum quid, colū.ij.ff.si cer.peta.Ioan.de Ana.in consi.xxv.& vide Guidonē Papę in q.ccxlij.diximus etiam in l.semper in
2 obscuris.supra eod.Estq; † differentia inter legi,& intelligi.legi enim sic accipiendum est, non intelligi, sed oculis perspici quæ scripta sunt. Cæterum si extrinsecus intelligantur nō videntur legi posse. ita dicit tex.in l.j.ff.de his quæ in test.del.

SVMMARIVM.

1 *Stipulari absenti quomodo quis possit.*
2 *Donatio absenti facta stipulante notario, an reuocari possit antequam acceptetur.*

§. NEC paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulādo quisquam alteri cauere potest,

SVMPTVS est ex.ll.per gl.alle, vbi limitationes tradūtur. Et expone tex. istum ibi, legem dicendo, id est conuentionem, l.legem.C.de pac. Et ibi, cauere, idest acquirere, secūdum gl. vel generalis interpretis hoc est, prouidere. Deci.hic quædā
1 scribit, quō † possit quis stipulari, prouidere,& acquirere absenti: sed est materia quam Alex, Ias,& alij ordinarie & latius examinant, in l.stipulatio ista.in.§.si stipuler.& in.§.alteri.ff.de verb.ob.Ang.Are.& cæteri in.§.si quis alij.insti.de inuti.stipu.in quibus locis plures limitationes ad hanc regulam dantur.tradit etiam Iac.de sancto Georg.in sua feud.inuesti.in verbo nobiles, ponens an frater pro fratre possit in feudalibus stipulari, et an extraneus pro extraneo. Accedant ēt quæ Alciat.scribit lib.j. Paradoxorum.c.ij.declarando text. dicti.§.alteri. dum loquitur de appositione pœnæ ad pactum, de quo in hac regula.

Et ad id quod hic in fin. vtiliter scribit
2 Deci. † de donatione absenti facta notario stipulante, q̄ reuocari potest ante acceptationem per absentem illum factam. Dicas istam esse communem doctorum sententiam, quicquid nonnulli tenuerint, vt dixi late in repe.l.fina.nume.272.C.de pactis. vbi vide.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula non procedit in iudice, vel quando sit auctoritate publica.*

L. LXXV. Papinianus.

NON debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

SVMPTAM cōstat ex.ll.per gl.alle. Et inter præcepta iustitię est honeste viuere: alterum non lędere:& ius suū vnicuiq; tribuere. fundaturq; in hac regula, sedm glo.hic.& Socin.in l.Iulia.colum.ij.ff.de
1 condi.& demon. Et intelligitur † regula in priuato, non autem in iudice, vel si auctoritate publica id fieret.secundum gl. & Deci.hic.sed non potest tūc dici iniqua conditio, verum ex iusta & rationabili aliqua causa factum.Bar.in.§.si.l.fin.ff.de pigno.acti. Alex.in l.j.col.pen.ff.so.ma. Fely.in c.quæ in ecclesiarum.col.xi.de consti.omnes Cano.in c.ii.de consti.alias vnde iura oriri debent, nascerentur iniuriæ, contra l.meminimus.C.vnde vi.Pro limitatione tamen videnda sunt quæ scribit Deci.in consi.dclxxii.Et ponitur etiā ista regula in c.non debet aliquis cum seq. de reg.iur.in vi.vbi ad quæstionem represaliarum doct.inferunt.

SVMMARIVM.

1 *Verbum consilium, & verbum iniuria, quomodo accipiantur.*

2 *Doctor consilium in causa sibi cõmissa non potest mutare.*

3 *Clausula, saluo saniori, vel meliori consilio, quando poni debet in consilijs.*

4 *Doctor in consilio voluntario potest mutare opinionem in melius, & est laudabile nume. 5. cauere tamen debet, vt ab igne numero 8.*

6 *In legali scientia qui confidunt in se grauiter errant.*

7 *Deus quandoq; sententiã in melius mutat.*

9 *Doctoris opinio, quam in consilio posuit, praeualet illi quam posuit in lectura.*

10 *Limita vt hic, & nu. 11.*

12 *In principe variatio & inconstantia maxime reprobantur.*

L. LXXVI. Papinianus.

1 NEMO potest mutare consiliũ suum in alterius iniuriam.

SVMPTA fuit ex. ll. alleg. per glo. hic. & in c. quod semel placuit. & in c. mutare. de reg. iur. in vj. vbi similiter ponitur haec regula. & plures limitationes ponunt ibi gl. & doct. Consilium † hic pro placito & voluntate accipitur. iniuria, vero pro damno et detrimento alterius: vt probatur in d. c. mutare. cum glo.

Et per istam regulam dicunt Bald. & Phil. Franc. in d. c. mutare, Deci. & alij. in
2 §. j. l. j. ff. quod quisq; iur. ꝙ † doctor, qui in causa sibi commissa decisiuum cõsilium dedit, illud mutare non potest. facit tex. l. quia arbiter. ff. de arbit. & l. iudex postea quam. ff. de re iudi. Ideo in consilijs decisi
3 uis † inepta videtur illa causula, quae per aliquos apponi solet, saluo saniori cõsilio, vel meliori potioriq; iudicio, & sentẽtia: iuxta l. claudius fęlix. ad fi. ff. qui potio. in pigno. hab. in fi. cum his quae scribit Ang. in consi. cx. incip. sanctissima. in nouis. sed cõuenit praedicta clausula in cõsilijs volũtarijs, modestiamq; & honestatem quandã prae se fert, nõ autem detrahit decisioni cõsulentium, secundum Barba. in consi. j. col.
4 xvij. lib. iij. Licitum est enim † in praedictis consilijs voluntarijs in melius, si visum fuerit opinionem mutare: vt per Deci. hic, & in l. edita. in no. C. de eden. & in l. praecibus. in ij. not. C. de impube. & alijs substi. Barb. in consi. j. col. xxv. & cõsi. x. col. ij. & cõsil. lviij. col. vj. vol. j. nam propter diuersa fantasmata generantur quotidie in nobis diuersae intellectiones. Arist.
5 in lib. iij. de anima. ideo † turpe nõ est, sed laudabile in melius mutare sententiam. l. nonnũquam. ff. de col. bon. c. magnę. xxii. q. iiii. c. cum cessante. cum not. de appel. & c. qualiter & quando. el i. de accus. vbi Fely. in iii. not. probat correctionem, opus esse charitatis, quae a seipso incipit, maxime
6 † in hac legali & profunda sciẽtia in qua, vt dicebat Are. qui confidunt in memoria & intellectu suo, saepe grauiter errãt, prout omnes nostri praedecessores errarunt: errantq; nisi qui gratia spiritussancti in viã veritatis diriguntur: iuxta illud quod scribitur. 3. Regum. Ecce dedi tibi cor sapiẽs & intelligens. nam ꝗ scimus minima pars eorum sunt (vt dicunt philos.) quae ignoramus. propterea dicebat iurisconsultus ille senio iam confectus: & si alterũ pedem in foueam haberem adhuc quidem discere vellem. refertur per Pompo. in l. apud Iul. ff. de fideicom. lib. Hinc illud est, quãdoq; bonus dormitat Homerus: vt ait glo. in c. si quis cum nouerca. xxxii. q. vii. laudabile igitur, & philosophicum temperamentũ est in quibuscunq; actionibus nostris, vbi error potest reparare, clausulam prędictam
7 apponere. Immo † deus ipse quandoq; sententiam in melius mutat: hoc est quod Augusti. dixit. nouit deus mutare sententiam. si tu noueris emendare delictum. de poeniten. dist. i. c. nouit deus. Et Ezechie. 1. Conuertimini ad me, & ego ad vos conuertar, dicit dominus. an ad hoc ostendendũ inualidum est Ezechiae exemplum de illo vtique. 4. Regum. 20. legitur, ꝙ cum grauiter egrotasset, venit ad eum Esaias propheta dicens, dispone domi tuae quia morieris, et non viues: qui cõuertit faciem suam ad parietem, fleuitq; fletu magno, orauitq; dominum, & antequam egrederetur Esaias mediam partem atrii factus est sermo dñi ad eum dicens, Reuertere & dic Ezechię, audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas, ecce adiiciam super dies tuos quindecim annos. ex quo patet ꝙ deus sentẽtiam saepe reuocat, cum peccatores humiliter ad
8 illam conuertuntur. Attamen † vt ab igne cauere debet doctor consulens, vel respondens a variatione praedicta propter malignitatem linguarum: vt per Deci. hic. & in l. edita. in not. & in l. praecibus. in ii.

not.C.de impub. & ali.substitu.vbi refert Soci.qui ita fecerat,erubuisse, dum secum de illis contrariis consiliis loqueretur. facit tex.not.in l.si.C.de modo mul.ibi, erubescenda varietate iudicii. Sed moueo
9 elegantem difficultatem.pone,† ꝙ doctor consulendo cōtrarium tenuerit, eius quod legendo firmauerat,cui opinioni erit adhęrendum? Barba.in præalleg.consil.i.col. xxv.versi.non obstat.& Alexā.in consi. clxxxv.col.viii.versi.xv.non obstat.vo. lu.ii.voluit præferri debere opinionem cō sulentis,quia magis deliberate proceditur consulendo ꝙ̄ legendo.Sed Soci.in consi. xxxv.col.i.vol.iii.contrarium asserit.doctor enim legendo non inducitur ad consulendum amicitia vel lucro, quæ in rebus dubiis apud homines plurimum valent.

Ego non discederem a prima opi. quia, vt dixit Alexā.consulendo magis deliberate procedit,ideo ea opi.potius attēdi debet.arg.tex.in l.diui fratres.ff.de iure patro. Quia etiam in lectura disputationis gratia multa dicuntur,quæ consulēdo quis non firmaret. Nec ob.quę de amicitia et lucro dicebantur: quia præsumendum nō est ꝙ in detrimentum animæ suæ hisce respectibus quis moueatur.c.cum æterni.de re iudi.in vi.nemo enim pręsumitur immemor salutis æternę.c.sancimus.i.q.vii.immo præsumendum est pro eo, quem apex tantæ dignitatis attollit.arg.text.in c.non
10 vos.xl.dist. Verumtamen est,† ꝙ si in discursu cōsilii aliquid diceret, deinde talem articulum plenius in lectura examinaret, staretur tunc opinioni quam in lectura tenuisset,prout erat in casu cōsultationis Soci.superius relatæ.Facit text.no.in d.l.diui fratres.ibi,iurisperitis adhibitis plenius tractaremus.&,insti.de lega.in.§.optionis. ibi, diligentiore tractatu habito. Pariter
11 † qn̄ melioribus moueretur rationibus in lectura ꝙ̄ in consilio, probanda esset illa opinio quæ melioribus subtilioribusq; rationibus fundata est.c.capellanus. de fer. c.ego solis.ix.dist.& voluit Barb.in pręalleg.consi.j.col.xxv.quę omnia bene nota quia nusquam sic discussa reperies.
12 Illud autem not.est, ꝙ † inconstantia et variatio reprobatur,maxime in principe: vt hic per Deci. & in c.i.de probati.& in consi.cccccclxxx.& alibi sæpe. Hinc Pilatus sententiam contra Christum, quamuis pessime latam,noluit corrigere, respōdēs, quod scripsi,scripsi: & si diuina ordinatione: (vt Theol.ponunt,) factū fuerit illud, Hinc est ꝙ Dauid, qui regnum promisit Salomoni, non mutauit consilium.iii.Regum.i.Et Saul qui filiam in coniugem Dauid promiserat, male fecit consilium mutando.i.Regum.xviii.Et Sanson pluribus damnis philisteos affecit,quia sponsæ suæ parentes mutato consilio illam alteri dederant.

SVMMARIVM.

1 *Ad acquirendum hæreditatem animus præcipue requiritur,qui nisi ex certa scientia perfici potest.*

2 *Clausula, ex certa scientia, non axcludit probationem erroris per euidentem ignorantiæ appetentiam.*

3 *Clausula ex certa sciētia,æquipollet clausulis de plenitudine potestatæ: & clau.nō obstante.*

4 *Clausula ex certa scientia quando non operatur.*

5 *Principi facienti ex certa scientia nemo potest dicere,cur ita facis.*

L. LXXVII. Papinianus.

IN TOTVM, omnia quæ animi destinatione agenda sunt: non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

Glo. in totum,id est omnino, exponit referendo ad fi.l. Deci. ad principium melius dicit referri, nihil tn̄ alleg.nec ordo literæ intellectum Decii patitur, vt diligenter intuenti apparet. Et melius ꝙ̄ faciunt gl.& Deci.exemplificari potest hęc regula in l.hæres institutus.iuncta l.gerit.
1 ff.de acqui.hære. Ad † acquirendū hæreditatem animus præcipue requiritur d.l.gerit.animi igitur destinatione acquirit.ideo nō nisi vera & certa sciētia perfici potest. Vnde hæres institutus, si putet testatorem viuere qui iam defunctus est, hæreditatem adire non pōt. Item si scit se hæredē institutum:sed an pure vel sub cōditione ignoret,adire nō poterit,licet pure hæres institutus sit.d.l.hæres institutus. Vbi igit̄ cōsensus requirit̄,actus ille ex certa scientia fieri debet,nō per errorem: quia errās non

consentit l. si per errorem. cum ibi no. ff. de iurisd. om. iud. vt no. hic Deci. & late tradit in l. error. C. de iur. & fa. igno. Operat autē
2 † clausula ex certa scientia, ne errorem allegare quis possit: non tn̄ excludit probationē erroris, nec euidentē ignorantiæ apparentiam: vt hic per Deci. De hac clausula, ex certa scientia, q̄ solet in instris & cōtractibus, necnō aliqn̄ in rescriptis principum apponi, quid importet & cuius sit effectus, vltra alleg. hic per Deci. quia est materia vulgata, & trita, infinita possent allegari: si placuerit, videbis Alex. consil. iiij. col. pe. lib. j. Soci. cōsi. xl. col. iiij. lib. j. & consi. lxxiij. col. iij. lib. iij. & lxxix. col. vij. vol. iiij. Fely. in c. si cautio. col. v. de fi. instr. Ias. consi. clx. col. fi. lib. iiij. Deci. cōsi ccccl xiij. col. pe. Mod. Taur. in l. ij. ī §. fi. col. xiij. ff. si cer. pet. Vital. de Camb. in trac. clausularū. fol. vj. vbi loquunt de cl'a, ex certa sciētia in cōtractu apposita. De apposita in rescriptis principū: vide Bar. ī consi. cxcvj. Abb. in capitulis infra alle. et in cōsi. lxij. col. iij. & lxxxiiij. col. ij. Ioā. de Ana. in cōsi. lxxxj. Are. cōsil lviij. col. ij. & cōsi. lxij. Alex. consi. cxxij. col. fi. cū seq. cons. lib. iiij. & cōsi. xvj. col. pe. lib. v. Barb. cōsi. xxvij. lib. ij. Aret. in l. pōt. col. ij. de vulg. Soci. cōsi. xij. col. iiij. li. ij. Cur. iuni. cōsi. j. col. ix. Fel. in c. nōnulli. in prin. col. xxj. ver. reliqua, & in. §. j. col. xv. ī vj. fal. de rescr. & in c. cū inter. char. j. vbi Paris. col. iij. de except. Deci. & alios in c. ad hæc. de rescri. & in consi. ccccvij. col. fi. In
3 quibus locis ponunt, q † clausula ex certa scientia principis æquipollet clausulæ de plenitudine ptātis, qua princeps vti nō debet sine causa. & idē operat q clausula nō obstante: per tradita in l. idē Vlpia. ff. de exc. tut. & in l. quidā consulebat. ff. de re iud. & q tollit omne obstaculū, confir-
4 mando id qd est inualidum: quodq; † nihil operat qn̄ princeps de negotio notitiā nō habuit. nec operant dictæ regulę qn̄ pcessum fuit sine causæ cognitione, vt p Deci. loco pxi. alle. In absentia itaq; principis talis clausula apposita nihil opat, ut vult hic Dec. Ego crederē si apponeret q effectum operaret sicuti cætera, ob clausulam quæ solet in literis adijci, absentia nostra nō obstante, qm̄ sic fieri iussimus &c. nisi probaret ignorantia, sed non solent dictæ clausulæ ī literis apponi absente principe. Itē non expedit dictas clausulas poni qn̄ concessio fit sine alterius præiudicio: ita Bal. in l. fi. col. ij. C. sen. resc. non pos. & de prædicta clausula plura scribit Paris. in di
5 uersis suis cōsi. Et principi † aliquid facienti ex certa scientia, nemo potest dicere cur ita facis: scdm Bald. vt per Iac. de san. Geor. in sua feud. inuest. in versi. princeps. col. j. Ias. & Soci. inter cōsilia Bru. in cōsil. vij. cū seq. ad quod ego allegare soleo illud euangeliū Ioan. iiij. cap. Vbi discipuli inuenientes Christum loquentē cum muliere illa Samaritana mirabantur, nemo tamē dixit quid quæris, aut quid loqueris.

SVMMARIVM.

1 *Actus, est terminus generalis.*
2 *Actus legitimi qui dicantur.*
3 *Statutum excludens bannitum ab omni actu legitimo, comprehendit successionem paternam.*
4 *Actus legitimi qui non recipiunt diem vel conditionem, vitiantur per appositionem prædictorum.*
5 *Emancipatio diem vel conditionem non recipit, & quæ sit ratio.*
6 *Adoptioni dies appositus eam vitiat.*
7 *Monachus vel prelatus ad tempus fieri nō potest, nisi de licentia papæ.*
8 *Monachus potest habere vxorem ad tēpus cum dispensatione papæ, sed debet adesse magna causa nu. 9.*
10 *Acceptilatio diem vel conditionem non recipit, & quæ sit ratio.*
11 *Hæreditatis aditio conditionem non recipit, & ponitur ratio.*
12 *Et quid in bonorum possess. agnitione vel acquisitione vsusfructus nu. 13.*
14 *Optio serui, diem vel cōditionē nō recipit.*
15 *Tutoris datio quando valeat sub conditione expressa, vel tacita: si detur a iudice, vel in testamento. Et ponitur rō. n. 18*
16 *Error expressus viciat: non tacitus.*
17 *L. furiosus. ff. de tute. quomodo procedat.*
19 *Tutoris auctoritas conditionē nō recipit.*
20 *Matrimonium carnale potest cōtrahi sub conditione modo certa sit persona: secus in spirituali.*
21 *Sententia conditionalis an & qn̄ valeat.*
22 *Legitimatio fieri potest sub conditione.*

L. LXXVIII. Papinianus.

ACTVS legitimi, qui nō recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris: in totū vitiantur per tēpōris vel conditionis adiectionem. Nonnunq̄ tamē actus suprascripti tacite recipiunt, q̄ aperte cōprehensa vitium afferunt, nam si acceptū ferat ei, qui sub cōditione promittit: ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligit, si obligationis conditio exstiterit. q̄ si verbis nominatim acceptilationis comprehendat, nullius momēti faciet actū.

DIVIDITVR ista lex in tres partes. In prima ponit dictum. In scđa limitationē. In tertia declarationem ipsius limitationis. scđa ibi, nōnunq̄. tertia ibi, nā si.

Bar. reputat hanc l. not. Mode. Pap. in l. cū quid. col. v. ff. si cer. pe. se nunq̄ vidisse legē testant', ad quam difficilius sit assignare rōnem q̄ ad istam. ideo cū sit lex multū rigorosa, eā restringit ad casus hic expressos & enumeratos. In prin. tex. ibi, actus legitimi, aduerte ꝙ actus de potentia egredit, & ideo dr̄ effectus potētiæ: legitimus aūt dr̄ quod obuenit vel firmatur a l. ff. de ver. sig l. lege obuenire. Ex quibus cōcludit, ꝙ actus. i. effectus potentiarū. l. vellati vel approbati, non recipiūt diem vel cōditionē contra substantiā vel naturā ipsorū actuū. immo adiectiones q̄ tales sunt, inficiant ipsos actus: vt hic & in c. fi. de cōdi. appo. vt scribit Io. An. in regula actus legitimi, de reg. iur. in vj. in mercu. Et no, ꝙ

1 † actus, est terminus gn̄alis, vt hic colligit & probat' in l. labeo. la ij. supra tit. proxi.
2 Actus † vero legitimi, scđm glo. & Deci. dicunt' oēs inuenti vel approbati a lege, et quacūq; parte iuris scripti: vt in. §. cōstat. insti. de iure natu. & l. legitima. cū gl. ff. de pact. & latius tradit Dy. in d. c. actus. i prin
3 ci. Et ideo si † statutū excludat bannitū ab omni actu legitimo, q̄uis prima facie non videat' excludere a successione paterna, quia est actus iuris naturalis, cū talis hæreditas & successio de iure natura. & diuino fuerit inuēta, nihilominus, quia est approbata per l. xij. tab. & ius ciuile. §. j. insti. de hær. q̄ ab inte st. & nihil repugnat quin dicat' actus legitimus, cōprehendet' sub tali statuto excluderi ab omni actu legitimo, & repellet' bānitus. ita late cōsuluit Alex. in consil. lxxv. visis & diligenter. lib. j. Et idē dici pōt de testamentaria successione: vt pulchre per Rui. in l. iij. col. fi. ff. de leg. j. Et scđm Deci. hic, vr̄ omnis actus legitimi qui nō prohibent' a lege. arg. tex. cū gl. in l. necnō. in. §. qđ eis. ff. ex qb. cau. ma. ꝙ omnia, vȝ a l. permissa & approbata videntur, quæ non reperiuntur prohibita. adde Bar. in l. mutus. in prin. ff. de procu. dicentem per illū tex. ꝙ in genere permissorum omnia intelliguntur permissa, q̄ specialiter nō reperiunt' ꝓhibita. Et clarius meliusq; processit hic iurisĉon. tradendo istā regulam limitatā, q̄ fecerit summus Pōtifex in d. c. actus generaľr et absolute loquēdo de actibus legitimis: vt ibi per gl. circa fi. Et nisi esset regula ista, per quā illa declarat', saluari male posset qđ ibi dixit legislator.

No. ergo non esse faciendā regulam, ꝙ actus legitimi nō recipiant diem vel cōditionē. nam emptio, vēditio, locatio, conductio, societas, mandatum, donatio, hæredis institutio, nouatio, matrimoniū, stipulatio, & cæteri cōtractus sunt actus legitimi, ita ꝙ non reciperēt conditionē vel diem: qđ est falsum, vt infinitis iuribus probat', quēadmodū scribūt Dy. et cęteri in d. c. actus. & Raph. Com. in consi. xcviij. & Rimi. in l. j. col. fi. C. qui admi. Verum ex mente & intentione iurisconsulti hic, facienda erit
4 regula, † ꝙ actus legitimi, qui diem vel cōditionem non recipiunt, vitiant' per appositionem prædictorū. Et sic doctrina restringitur in casibus hic expressis, vt ꝙ in contrarium sit regula: quia quod potest fieri pure, et sub conditione regulariter fieri potest. §. emptio. insti. de emp. & ven. §. oīs stipulatio, insti. de verbo. obliga. cum glo. in

verbo in diem. ad fi. vbi Ang. Are. & alii no. idq; volũt glo. & Deci. hic. Curt. loco præalle. gl. & scribentes in d. c. actus legitimi. propterea Dy. ibi circa fi. cõmen. ex mente gl. nostræ hic, post illa verba, actus legitimi, subaudit quidam, quod nõ est necessarium neq; cõsentaneum huic legi pp relatiuum qui subsequẽs, de cuius natura est restringere. l. oẽs populi. ff. de iustit. & iur. l. cunctos populos. vbi omnes scribentes tradunt. C. de sum. trini. ita ꝙ sine tali subauditione regula restringitur, & intelligitur de actibus legitimis non recipientibus diem vel cõditionem, nec se restringere oportet: vt hic facit Deci. ad casus hic expressos, cum sint etiam alii casus vltra hic expressos, in quibus exemplificari potest præsens regula: vt per gl. & scribẽtes in d. c. actus legitimi. Erit igitur doctrina, ꝙ actus legitimi regulariter fieri possunt pure, in diem, & sub conditione: nisi in casibus a iure expressis, quorum aliqui ponuntur hic, aliqui per glos. d. c. actus.

Sed dicet tunc subtilis lector, his consideratis & attẽtis erit hic fallentia & limitatio: male ergo pro regula lex ista hic ponitur? Nisi respondeas, ꝙ de casibus exceptis & in iure sparsis, voluit hic iurisconsultus doctrinam dare & regulam, quæ nõ ita clare alibi apparet, aut legit. Item in tex. ibi actus suprascripti. aduerte quia secundum glo. hic, nõ ad omnes, sed ad duos tñ ex dictis actibus refert ad acceptilationem. s. in qua iuriscõsultus hic dictum suũ exemplificat, Et ad dationem tutelæ, vt probatur. insti. de attilia. tut.

5 Primum igitur † exemplum hic datum est in emancipatione, si enim emancipem filium meum Imperatore in Italiã venien te, vel si de ea discesserit, emancipatio nullius est momẽti: secundum Dy. loco prealleg at. Et de huiuscemodi emancipatione quo fieri debeat, vt viribus subsistat. vide Angel. in consi. xliii. incip. pater. & consi. lxxxix. visis. Bal. in l. ii. C. vt lite pendẽ. Alex. in l. est receptum. circa fi. ff. de iuris. om. iud. oẽs scriben. in. §. nostra. instit. qui. mod. ius pat. pot. sol. Legẽ vero non inuenio, a qua sumatur quod de emancipatione hic dicitur, nec doct. rationem assignant, sed dici potest hoc ideo esse, quia filiatio seu patria potestas in suspenso stare non põt: sed simpliciter vel esse debet, aut non esse: quæ ratio sumi põt. ex l. si tibi. in fi. infra allegata. Facit quod dicimus de beneficio, quod furioso conferri non potest, cum in pendẽti collatio stare nequeat. c. il. de elec. in vj. vt per Ioã. Fab. & Ang. Are. in. §. furiosus. insti. qui testa. tut. dare poss.

6 Pariter † dies appositus adoptioni eam vitiat. text. est nota. in l. si tibi filius. ff. de adop. vbi Bal. Ang. & omnes signant, dicẽtes, ꝙ ea quæ non possunt ad diem limitari, propter limitationem diei vitiant: sicq; non solummodo vitiatur dies, sed totus actus, quicquid in secundo intel. dicat ibi gl. male intelligẽs text. in verbo actio, & in verbo actione. intelligitur enim, vt ex eodem apparet, de actu, scd̃m quod iurisconsul. hic loquit. Non ob. l. cum precario. ff. de præcar. quia ibi dies erat secundũ naturam actus. At in l. si tibi. diminuebat (secundum Bald. ibi) de substantiali natura actus, vt in l. nostra. superflua igitur nõ vitiant, sed contraria sic. l. testñi. C. de testa.

7 Ex qua l. no. Bald. ibi † monachum non posse fieri ad tempus, nec ad tempus prælatum eligi, qui dicitur pater: nisi de mandato Papæ intellige, vt per Phi. Fran. in d. c. actus. Qui summus Ponti fex de plenitudine potestatis potest ẽt facere ꝙ matrimonium ad tempus duret. exempli gratia, ꝙ
8 † monachus possit habere vxorẽ vsq; ad procreationem sobolis, ne forte nobilis stirps & prosapia deficiat: scd̃m Bal. ad fi. d. l. si tibi. adducentẽ. no per Ioã. And. in d. c. actus. vbi hanc. q. disputat in fi. Põtifici consulens, vt ab huiuscemodi dispẽsatione abstineat. Si tñ dispenset videtur tenere ꝙ valeat. & cum Ioan. And. trãsit ibi simpliciter Phil. Fran. Tu uide Ias. declarantẽ & restringentem predictam conclusionem in l. fin. C. de transa. & vt breuibus agam,
9 cõis est doct. conclusio, † Papam nõ posse dispensare cum aliquo in sacris constituto vt vxorem capiat, nisi ex magna causa, puta si esset rex infidelis qui vellet cũ regno suo ad christianitatẽ transire, aut dispensatio paritura esset perpetuã pacẽ in patria, ingensve bellum sedaret, aut magnũ diuini cultus propter paucitatem fidelium cõtingeret augumentum, seu id tenderet ad cõem totius ecclesiæ vtilitatem, vel saltẽ regni aut prouinciæ illius ecclesiæ: vt per Abb. in c. cum ad monasteriũ. ad fi. de statu monac. & in c. j. de voto. & in c. proposuit. col. iij. de cõces. præben. & in c. ex publico. de conuer. coniu. Imo. in l. in substõne. ff. de vulg. Gemi. in c. de illo. xxxij. distin. & per bea. Tho. in scda secundæ qõ. lxxxviij. arti. xj. & q. clxxxvj. art. viij. in fi. Propterea cõsultum vidi per solẽnes vi

ros, summum Pontificem non potuisse dispensare cum quodam magno nobili pedemõtano diacono vt vxorem acciperet, ex quo causa magna arduaq; non suberat. Faciunt quæ nouiter scribuntur per Ludo. Goza. in consi. suo lj, & Paris. & Cardi. in consi. lxviij. lib. iiij.

10 Secundum exemplum hic positũ† est de acceptilatione, quę liberationis est species ff. de acceptil l. j. cũ not. vbi ponit etiã diffinitio. Sumitur autem istud exemplum ex l. iiij. & seq. illiusmet tit. Et licet Mod. Papien. in l. cum quid. colũ. v. ff. si cer. pet. dicant non posse assignari rationem cur fieri nequeat sub conditione sicuti stipulatio: tñ respon. Imol. loco præalleg. post glos. ideo esse, quia videtur esse peccatum in forma acceptilationis, cum ex sui forma statim liberare deberet, quemadmodũ solutio, ideo vitiatur totum, per ea quæ habentur in l. iulia. in. §. sed & si quis. ff. ad exhib. & in l. an inutilis. ff. de acceptil. vbi vide Imo. Restringeq; & declara istud exemplum de acceptilatione sub conditione facta, quæ inutilis redditur ad conditionem expressam, secus in tacita, vt hic subiungit iuriscõsul.

Tertium exemplum est de aditione hæ-
11 reditatis. †aditio enim sub conditione facta, si nauis, puta, ex Asia venerit, nullius est momenti. tex. est in l. cum qui. in. §. fi. ff. de acquir. hære. Et ratio est secũdum Bart. ibi quia talis aditio consistit in voluntate, quæ voluntas firma nõ est si cõditio apponatur. Fran. de Curte in d. l. cum quid. colũ. v. dicit hanc rationem Bar. non multũ concludere: plus non dicit, tu contra ipsam rationem posses adducere instantiam de matrimonio, quod consistit in libera voluntate. cap. gemma. de sponsa. & tamen contrahi potest sub cõditione. toto titu. de condi. appos. Item intellige dictum exemplum de conditione in facto consistente, secus si in iure, vt infra dicetur. Et quãuis hæreditatis aditio suspẽdi, vt hic dicitur, nequeat:
12 secus† tñ est in agnitione bon. poss. per filiũfa. facta patre ignorante de iure ff orum. stabat. n. in suspenso & pendenti, quia patre ratificante sibi acquirebat, alias inefficax reddebatur l. fi. ff. qui s ordo in bo. pos. ser. & l. j. C. qui admi. vbi post scribendum diuersitatis rationem diximus. hæreditatis enim aditio in pendenti stare nequit, quia est actus legitimus, vt hic dicitur. secus in bon. poss. maxime quia satis habuit prętor ꝙ ex ipsa agnitione nullum infertur patri præiudicium, cum nõ implicetur oneribus hæreditarijs, neq; respectu vsufr. nisi agnitionem factam per filium ratificauerit. d. l. fi. ff. quis ordo. & l. fi. in multis locis. C. de
13 bon. quæ lib. Acquisitio† vero vsufr. ipsius hæreditatis potest stare in suspenso & pendenti, quando per filium ignorãte patre adita fuit hæreditas, vel agnita. bono. pos. quia si pater ratificet, acquiretur sibi: per d. l. fi. in multis locis. si vero ratificare nolit, vsusfruc. consolidabitur cum proprietate & filio acquiretur: per illum text. Et hanc conclu. circa vsumfr. voluit glo. bene intellecta in d. l. j. in verbo ratam. in fi. quã ibi sequuntur Bar. & scribentes communiter. licet Are. in hoc articulo de vsufr. se resoluere nescierit, in l. si quis mihi. in §. iussum. col. iiij. ff. de acquir. hære. Et si subtiliter oppo. contra prædicta de l. vsusfru. ff. de stipul. ser. vbi vsusfr. non potest esse sine persona nec stare in pendenti. ergo con tra. Respon. ꝙ vsusfru. est seruitus personæ coherens, ideo sine persona ad quam certitudinaliter habeatur respectus stare nequit: & ita contingebat in d. l. vsusfr. vt ibi. optime declarat Imol. sed in casu nostro dabatur certa persona filij aut patris, cui cohærere debebat: vnde nimirum si potest stare in pendenti vt aliæ dispositiones inter viuos, l. fi. ff. communia præd. Faciunt no. per Bar. in l. iiij. col. fin. ff. de seruitu. dum tractat vsufr. qui potest constitui ex tempore & ad tempus. & not. id quod. in d. l. vsusfr. in iij. col. post Ang. dicit Imol. ꝙ si seruus hæreditarius ibi stipularetur vsumfr. hæredi futuro, valeret stipulatio, quia apparet certa persona ad quam determinari debet vsusfruct.

14 Quartum exemplum est† de optione serui. glo. citat. §. optionis. instit. de lega. quæ tex. bene loquitur de optione serui, vt plura alia iura tit. de opt. lega. sed non inuenio legem loquentem de appositione conditionis vel diei annullante vel irritãte optionem serui.

Quintum & vltimum exemplum hic po-
15 situm est, de datione tutoris† quæ non recipit expressam conditionem, & si adijciatur reddit dationẽ tutoris inutilem. l. muto. §. sub conditione. ff. de tut. secus est in tacita: vt hic per glo. pariter declarantem regulam debere intelligi de ea tutela, quæ datur a iudice: non de testamentaria, cum in testamento dari possit tutor ad certum tempus, & ex certo tempore, vel sub conditione: vt dicit tex. insti. qui test. tut. da pos. in. §. furiosus. & §. sequenti. Ratio autem quare

expressa cõditio in iudiciaria tutela vitiet, non autem tacita cõtra regulam.l. iij. ff.de leg.j. ꝙ expressio eorũ quæ tacite insunt nihil debet operari Mod. Pap. in d. l.cum quid.col.vj.nesciunt videre bonam rationem. Tu dicas,ꝙ quantum ad vitiandũ actum non tantum operatur tacitum, quã-
16 tum expressum:vnde† error expressus vitiat,non tacitus l.& ex diuerso. in.§.si iudex.cum glo.ff.sol.mat.ita intelligi debent hæc lex & l. expressa infra eo. secundum Alex.in d.l.cũ quid. col.ij.sequit̃ Ruy.in d.l.iii.col.iii. ff. de leg.j.tacitũ ergo isto casu nõ habetur pro expresso, quia actus vitiaretur:secundum Socin. in d.l.cum quid. Iterum prędicta intellige de tacita conditione in casibus in quibus iudex non põt pure & simpliciter prouidere,vt in.§.sed et si testamento.cum.§.sequen. iuncta glo. in verbo,conditio.instit.de attil.tut. alias secus nam tacita conditio quæ inest ex voluntate disponentis quę poterat non inesse, ita suspendit,& eiusdem effectus est cuius expressa:vt per Bar.in l.furiosus.ff.de tut.
17 propterea dicentẽ, ꝙ†illa lex procedit in tutela a testatore data:nõ in data a iudice, & est diligenter not.secundum Bart. ibidẽ ad fi.ꝙ prędicti casus procedunt & intelliguntur in conditione tacita in qua tutela finitur,nõ in ea in qua tutela suspenditur.
18 Ratio†autẽ differentię quare potius ad diem et sub conditione a testatore dari põt tutor,q̃ a iudice,est:secundum Ioan. Fab. in §.ad certum.institu. qui.dari tut. in test. pos.quia actus iudiciarius in suspenso stare non potest.l.quemadmodum.ff.de iudi.sed Bart. in d.l. muto.in.§.sub conditione. reprobat,per tex.l.i.in.§.biduum.ff.quando appel.sit.dicens post Pet. de Bellaper. rationem esse, quia factum testatoris in eo quod deficit per iudicem suppleri potest qui datiuum constituet tutorem,ita ꝙ nullo tempore reperietur pupillus sine tutore, sed factum iudicis non potest per aliũ suppleri,ideo si daret tutorem sub conditione non esset qui supplere posset istum defectum & pupillo damnosum esset, ideo sibi iniungitur ꝙ pure & perfecte tutorem det:vt per Cyn.in rub.C. de testam. tut.& Angel. Areti.in prælleg.§.ad certum. qui subiungit esse menti tenendum ad declarationem & intelligentiam dicti.§.sub conditione.ꝙ illa verba,si satisdederit,de quibus ibi,non faciunt conditionem quæ suspendat tutoris dationem, sed bene faciunt conditionem quę administrationem suspẽdit:& talis expressio facta a iudice intelligitur facta secundum quod tacite inerat, alias vitiaretur tutoris datio,vt ibi.& tradit Bartol.in l.j.circa princi. ff. de conditio.& demonstra.adde pulchre Deci.in cõsil.cxix.colum.ii.in princi. & in l. precibus.colum.v.C.de impuber. & aliis subſtit.Ruyn.in l.iii.colum.x. & xii.ff. de legat.primo.vbi post Imolam dicit fuisse ibi ad cautelam expressum illud, quod tacite inerat executioni,et modo quo inerat,ideo nihil operatur.

Vltra casus hic enumeratos põt, secũdũ glo.hic & Dyn.loco pręalleg. exẽplificari
19 ista regula in †auctoritate tutoris. est.n. actus legitimus qui cõditionẽ non recipit. text. est not.in l.& si conditionalis. ff. de auct.tut.vbi Bar.& Alexã. not.& restringunt vt infra dicam.

Alia exẽpla vide per glo.& doct.in d.c. actus.& Phil.Frã.in c.ii.de elec.in vi. vbi
20 ponit†de matrimonio carnali, quod licet possit cõtrahi sub conditione, modo certa sit persona, secus tñ in spirituali.est.n.ait, actus legitimus qui non recipit conditionẽ nec modum,vt ibi per eum.

21 De sententia† vero conditionali, an, & qñ valeat,quia Dec.hic ad fi.vnũ verbum tetigit,vide latius Bar. i pręalleg.§.biduũ. cũ longa apostilla Alex.ibi.Bal. in l. perẽptorias.col.v C.sentẽ.rescin. nõ pos. Anchar.in consi. ccix.col.vii.Deci.in c. ꝑterea.col.iii.de appel.Fely.in c.quod ad consultationem.col. i.de re iud. Soci. in l.quibus diebus.in.§.quidam titio.col.fin.ff. de condi. & demon.

Et ex prędictis infertur ad decisionẽ al-
22 terius not.qõnis de†legitimatione filiorũ, an fieri possit sub cõditione, ne succedant pr̃i si filios legitimos & naturales habuerit? Videbat̃ ꝙ nõ,ob regulã nostrã, qa legitimatio est actus legitimus, & prędicta cõditio vr̃ esse cõtra substantiam actus qui geritur,quia de substantia filiationis videt̃ esse, ꝙ si filius est, succedat patri ab intestato. Contrariũ est verius, ꝙ sub conditione fieri possit, licet sit actus legitimus, cum non sit de enumeratis in regula ista, vel per aliam.l.& ita consuluit Raph.Cõmen.in consi.xcviii.Supposito. sequuntur Deci.hic & Curt.in d.l.cum quid.

23 Et eadem ratione†pariter dicendum. est de institutione hæredis, quæ fieri potest sub conditione & in diem incertum scilicet.Ex die autem,vel ad diem certum nõ, verum dies tunc habetur pro non apposi-

ta, non autem vitiat. tex. est in. §. hæres. instit. de hære, insti. & in l. hæreditas ex die. ff. eo. ti. de hęre. insti. rationē assignat Dyn. in d. c. actus. de qua materia vide Angel. in d. §. heres. Anch. in cōsi. xlvii. & cclxxxi. col. ii. & ad fi. consilii Pau. de Cast. in cōsi. ccii. in antiquis. Soci. eleganter in consil. xiiij. lib j. Dec. in cōsi. cclxxviij. & cccccxcvij. & in l. incerti. ad fin. C. de testa. mil.

24 Et quemadmodum † prædicti actus legitimi nō recipiunt diem vel conditionem, ita nec disiunctionem. cap. ij. & cap. si quis duas. de elect. in vi. secundum glo. in d. cap. actus. circa fi.

Limitatur modo & restringitur secundum Deci. hæc regula, de prædictis actibus non recipientibus diem aut conditio-

25 nem, vt intelligatur † de conditionibus in facto consistentibus: secus in iure, quia valet aditio hæreditatis facta sub conditione, si de iure possum: vt per Bal. in l. potuit. in viij. quæstio. C. de iure delib. cum enim non sit conditio extrinseca, sed intrinseca & necessaria, habetur pro non conditione. dicit Bald. allegando decisionem Barto. in l. & si conditionalis. per illum text. ff. de auct. tut. vbi videtur velle, ꝙ interpositio auctoritatis licet conditionem nō recipiat, si tamen interponatur cum ea conditione, si & inquantum fieri de iure potest, valet. & licet Bar. ibi non determinet, communiter tamen id tenetur: vt ibi per Alexan. in apost. ad Bar. & sequitur etiam Saly. in d. l.

26 potuit. in vi. quæst. Et † de illa clausula, si & inquantum de iure fieri debet & potest. vide quæ scribit Vitalis de Camb. in tracta. clausularum. fol. iii. col. i. & Fely. in c. cū contingat. colum. fina. de offic. deleg.

De differentia vero, inter cōditiones facti & iuris. plene scribit Soci. in l. multum interest. ff. de condi. & demon.

27 Secundo limitatur † qn̄ cōditio respicit substantiam actus, secus si respiciat executionē, quia talis conditio etiam expræssa non vitiaret l. muto. in. §. sub conditione. ff. de tut. secundum Deci. de quo vide quæ posui supra ad fi. quinti exempli.

28 Tertio limitatur præsens regula † vt nō habeat locum in conditione tacita, quę ex natura actus intelligitur, vt de acceptilatione, de debito conditionali facta hic inquit iurisconsultus, quia tacite intelligitur si conditio obligationis purificata sit. intrinseca enim & necessaria conditio est, ideo non vitiat nisi expressa esset, quia vitiaret tanquam continens vitium formæ quasi in actibus hic expressius datum sit pro forma, quod conditio non exprimatur, vt hic per Deci. post scribentes ab eo relatos. Faciunt adducta in prima limitatione. & ideo Bald. in l. tertia. de legat. primo intelligens regulam legis nostræ procedere in conditione extrinseca, & quæ non inest, alias secus, male dicit, quia etiam quod insit, si exprimatur annullat actum, vt dixi. & contra Bald. in specie scribit Ruyn. in dicta l. iii. colum. iii. adducendo. glos. in cap. secundo. de elect. in

29 vi. dum vult, ꝙ † electio facta sub conditione, quæ inest, sit nulla, per illum text quāuis secus sit in collatione beneficii, vt voluit hic Deci. & de vtroque per Philip. Fran. in d. c. ii.

Quarto restringe text. cum prædictis,

30 siue declara, † vt licet emancipatio & electio non possint stare in pendenti, ratificari tamen possunt prout etiam restitutio ex trebel. l. seruo inuito. in princip. ff. ad treb. Deci. in l. prima. colum. penulti. in prima lect. C. qui admmitti. Et ex dictis Decii hic & Philip. Franc. loco præalleg. quicquid dixerit Ioan. Fab. apparet

31 hanc † regulam intelligi etiam in conditione de præterito vel de præsenti, quæ licet non sit proprie conditio nec suspēdat, quia tamen prima facie pręse fert incertitudinem, reprobatur & vitiat, vt hic per Deci. & Phil. Fran. loco præalleg. vbi propterea ait, ꝙ si dicatur consentio in talem si est idoneus, aut legitime natus. vel si intra legitimum tempus consecrari se fecerit, non valet actus.

SVMMARIVM.

1 *Fraus proprie quæ dicatur.*
2 *Fraus quomodo probetur.*
3 *Tempus pro tempore in iure ponitur.*
4 *Possessor fraudulētus tenetur de fructibus percipiendis.*
5 *Etiam quòd ex singulari industria percipi potuerint.*
6 *Interesse singularis affectionis non debetur: sed bene singularis lucri.*
7 *Fructus quomodo petantur. An bonæ fidei poss. suos faciat: & quos. Et quomodo probetur quis locupletior ex eis.*
8 *Titulus habitus pro parte temporis an excuset a percipiendis.*

L. LXXIX. Papinianus.

GENERALITER cum de fraude disputatur: nõ qd habeat actor sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

Svmitvr ex ll. in gloss. allegatis. In text. ibi cum de fraude disputatur, i. cum
1 fraus alicuius arguitur. quæ† proprie dicit contra fidem: & committi dicitur per eum qui ad deceptionẽ alterius, & ad sui commodum, aut verum tacet, aut falsum exprimit. Abb. cõsi. lxviij. lib. j. vt hic per Dec.
2 Colligitur† autẽ pluribus modis: vt per Paul. de Ca. in cõsi. lxv. in antiquis. Alex. consi. cxx. lib. iij. & consi. cviii. vol. iiij. Soci. in consi. xxij. lib. iiij. & Iaco. de sancto Georgio. in tracta. de rhoidis. col. xj. vbi septem modis docet fraudẽ fieri. sed latius & eleganter. tradit Bal. in l. non dubiũ. C. de legi. cuius verba. ve. no. transcribit Brixien. in suo reper. in ver. fraus. col. fi. pulchre etiã de vi, & fraude. tractat Cic. lib. 1. offic. & referã aliqua in l. seq.

In eo. text. ibi, non quid habeat actor. si dicere auderem: hæc verba inepte a iurisconsulto posita asseuerarem: ideo in ista materia. vide tex. not. in l. si nauis. in. §. fin. ff. de rei ven. qui clarius & elegantius regulã hanc tradit dicens, generaliter cum de fructibus æstimandis quæritur, constat animaduerti debere non an malefidei possessor fructus sit: sed an petitor frui potuerit, si ei possidere licuisset. non posuit prædicta verba, non quid habeat actor, quia nihil habuit cum non possideret. Considera tamen forte posse dici & non improbabiliter debere exponi, habeat, pro habuisset: si rem. s. ei possidere licuisset. & res erit cla-
3 ra. Sicque† poni tempus pro tempore: habeat, pro habuisset: vt sæpe in iure reperitur. c. in Christo. de consecra. distin. ij. cum glo. in verbo erimus. pro sumus exponente. & vult, pro volet in sequenti distinctione in c. peruenit. & euincitur, pro euictum est. in l. quod euincitur. cũ glo. infra eo. facit tex. cum gl. in l. admonẽdi in versi. absolutus. ff. de iureiur. & in c. notandum. ij. q. iij. vbi absolutus, pro absoluẽdo ponitur cum aliis similibus, de quibus per Areti. in §. j. l. pluribus. ff. de verb. obli.

4 Nota ergo, q̃ ille† qui ratione fraudis cõuenitur, tenetur de fructibus percipiendis, seu qui per actorem percipi potuissent si rẽ possedisset. Ad idem tex. in l. ait prætor. in. §. hanc actionẽ. ff. de his quæ in frau. cre. prout etiam in male fidei possessore. l. si nauis. §. fina. ff. de rei. ven. Facit ad prædicta. tex. l. apud iul. in. §. fructus. ff. de leg. j. vbi ille qui tenetur de fructibus percipiendis, tenetur ad illos quos percipere potuisset petitor, non autem ipse possessor: tam in prędijs rusticis, q̃ vrbanis, ac in alijs quibuscunq;. Et sic in fructibus percipiendis contra morosum habetur respectus ad personã petitoris, non aũt rei conuenti, quia mora & negligentia sua sibi & non alteri damnosa esse debet: vt ibi late per Iaso. ponentem omnia quæ hic scribit Deci. clariusque & melius. Et inquantum Deci. hic repro-
5 bando Bar. dicit, q̃† si quis vult se referre ad id quod ex singulari industria percipere potuisset, non sit etiam consideranda persona actoris, quia non attenditur singularę actoris interesse. l. pretia rerum. ff. ad legem falc. l. si seruum. in prin. ff. ad legem acquil. loquitur cõtra tex. d. l. si nauis. in. §. fi. & in d. §. fructus. vbi Ias. per illa iura tenet, q̃ de huiuscemodi fructibus habenda sit etiã ratio, vt pariter per pract. Pap. post Cyn. & Bar. ibi relatos in forma primi libelli in gl. super verbo, & qui percipi potuissent.

Ad motiuum Decij de singulari interes-
6 se responde, q̃† interesse singularis affectionis non debetur, sed bene interesse singulare respectu vtilitatis. l. vnica. C. de sen. quę pro eo quod interest profer. secundum communem intellectum: vt ibi per Mod. Pap. col. xvj. nu. 45. & l. pretia rerum. in fi. non procedit odio morosi: vt ibi per Alexan. & pręalleg. Mod. in d. l. vnica. colum. xvij. numero 48.
7 Postremo† in materia fructuum, quõ in libello petãtur. An bonæ fidei possessor illos faciat suos, seu quos. Et quõ probetur ex eis effectum quẽ locupletiorẽ. vide Soci. in c. ij. char. iij. & iiij. de lib. obla. Barb. in consi. lxxij. col. pe. & fi. vol. iiij. Spec. in tit. de fruct. & interesse pract. Pap. in forma lib. in actione reali. super glo. in verbo, simul cum fructibus. cum duabus seq. Alex. in l. iij. in. §. ex contrario. colũ. ix. ff. de acquir. poss. Angel. & alios. insti. de rerum diuis. in. §. si quis a non domino. Barb. in consil. lxxx. in secũdo dubio. in iij. vol. Bal. & alios. in l. apud antiquos. C. de fur. vbi po-
8 nunt, quãdo † pro parte temporis quis ti-

tulum habuit, an a percipiendis excusetur. Paul. de Cast. in l. si fundum. C. de rei ven. & scripsi post Deci. in l. ex pœnalibus, supra eod.

SVMMARIVM.

1 *Factum quid fraude, quando dicatur.*
2 *Fraus inest dolo, vt species generi.*
3 *Fraudis species quæ sint.*
4 *Fraus de permisso ad permissum, nec de prohibito ad prohibitum, non fit.*
5 *Fraus, fallacia, calliditas, Machinatio, impostura, quid sint.*
6 *Ex enormi læsione quæ apparet, re ipsa dolus præsumitur.*

L. LXXX. Papinianus.

FRAVDIS interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu dũtaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. & ponitur ad declarationem. l. præcedentis. Vult
1 itaque regula ista, per†fraudem non posse proprie dici quid factum nisi consilium intercesserit. secundum glo. & Deci. hic licet aliter & male intellexerit hunc tex. Alcia. in l. alius est fraus. ff. de verbo. signi. facit illud Catullianũ. Careat succesſibus opto. Quisquis ab euentu facta notanda putat. Facit pariter quod de dolo ex proposito, & dolo re ipsa dicitur, qui proprie dolus non dr. l. si quis cum aliter. cum glo. in verbo, dolũ. ff. de verb. obl. de quo late scripsi in repe. l. ii. in vj. q. C. de rescin. vendi.

Et quemadmodum, inquit iuriscõsultus in l. iurisgentium. in. §. sed si fraudandi. ff.
2 de pac. fraus†inest dolo, tanq̃ species generi, vt ibi late per Alex. alibi tamen ponuntur vt synonyma. l. j. cum glo. super verbo, fraude. ff. de infa. facit illud Virg.

Quid meruere boues, animal sine fraude doloue.

Sed proprie differunt: vt per Alex. loco
3 præalleg. Fraudis†autem species videntur esse, simulatio, fallatia, calliditas, machinatio, & impostura. secundum Abba. Iaso. & alios in d. §. sed si fraudandi. & in d. l. aliud. sed elegantius, q̃ alij, loquitur de fraude Cicero in j. offic. Cum duobus modis, inquit, idest, aut vi, aut fraude fiat iniuria. fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur: vtrunque alienissimum ab homine est, sed fraus odio digna maiore: totius autem iniustitiæ nulla capitalior est, quam eorũ qui tum, cum maxime fallunt, id agunt vt viri
4 boni esse videantur. De†permisso ad permissum non fit fraus: nec de prohibito, ad prohibitum, sed est quædam multiplica
5 tio boni vel mali. Fraus† proprie est, quãdo simulatur permissum, & reuera prohibitum agitur: secundum Bal. & alios in tit. si de feu. fue. controuer. inter dom. & agna. in .§. beneficium. vbi ponunt exempla, & iure probant. Fallacia descendit a verbo, fallo, fallis, quod est decipio, & dicuntur fallaciç, verba ad decipiendum composita. Calliditas. i. astutia ad ingenium refertur: & est quædam prudentiæ pars, secundum Arist. & vt Cicero inquit, ille callidius dicitur, cuius animus vsu vt manus opera concalluit. Machinatio, ars ad decipiendum verbo vel facto. l. j. §. j. ff. de dolo. Impostura, deceptio. hinc est illud dictum, Facile est barbato imponere regi. tracta videtur metaphora ab his, qui operimentum rei imponunt vt vitium tegant. In casibus tamẽ
6 per gl. & Dec. hic positis, sufficit q̃ fraus re ipsa committatur: & ex enormi lesione apparẽte dolus re ipsa præsumitur. Qui tamen non sufficit in casu. c. quãuis. de pact. in vj. quasi requiratur dolus ex proposito: vt hic per Deci. ad fi. de quo plures posui remissiones in rep. l. fi. in ij. prin. q. Bartol. C. de pac.

SVMMARIVM.

1 *Probationes in speciẽ præualent probationibus in genere.*
2 *Genus, a specie aliter iudicatur a legistis, quam dialecticis.*
3 *Generi per speciem derogatur, et specialior dispositio attenditur Et quomodo cognoscatur.*
4 *Specialis dispositio, etiam quòd contradicat, derogat generi.*
5 *Prioribus derogatur per posteriora.*
6 *Generalis confirmatio non trahitur ad specialiter reprobata.*

7 *Inuestitura non prodest rebus iniuste possessis.*

8 *Generi per speciem derogatur in legibus & statutis. limita nu. 9. 10.*

11 *Sermo generalis, vbi verificari non potest nisi in vna specie, loco speciei habetur.*

12 *Generi derogatur per speciem in contractibus. Et vltimis voluntatibus nu. 13. L. si alij. ff. de vsufr. lega. declaratur & ornatur maxime in fi. nu. 14.*

15 *Generi per speciem derogatur in legatis.*

16 *Item in rescriptis & mandatis. Secus in priuilegijs nu. 17.*

18 *Iurisdictio censetur alicui potius data accumulatiue, quam priuatiue.*

L. LXXXI. Papinianus.

IN TOTO iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

IDEM dicit in secunda parte quod in prima, sed per diuersa verba, & aliũ loquẽdi modum, & ita cessat superfluitas. Vel forte melius dicamus, in secunda parte istius. l. nõ fieri verbũ de genere, sed postquã dixit iurisconsultus generi per speciem derogari, subiungit aliud dictum, illud esse potissimum & fortissimum quod ad speciem dirigitur: & ideo dispositio quæ capi potest in specie & in genere, capi debet in specie. l. hoc legatum. vbi Bar. not. ff. de leg. iij. tradit Bar. in l. i. ad fi. prin. ff. de eden. declarãdo vt pulchre per Soci. in l. j. colũ. ij. ff. de vulg per Alex. & Mod. Perus. in rub. ff. sol. mat. fol. v. Ea igitur quę nominatim & in specie dicuntur, tradũturq;, potiora sunt: quia de his specialiter cõstat legislatorem habuisse curã. Hinc dicitur in l. stipulationes commodissimum. ff. de verbo. obliga.

2 † vtilius esse capitula contractus specificare, quã sub generali clausula concludere. Hinc ẽt est ꝙ rigor in specie scriptus præfertur ęquitati in genere scriptæ Iaso. in l. placuit. ad fin. C. de iud. Et præsumptio in genere tollitur per pręsumptionem in specie Alex. consi. lxxvj. in causa accus. colũ. ij. ver. nec prædictis lib. ij. Et probationes in specie semper pręualent, probationibus in genere. Inno. & alij in c. auditis. de præscrip Balb. in trac. p̃scri. fol. iiij. in vlt. col. v. principalis. Ponitur q; p̃ns regula, ẽt in c. generi. de reg. iur. in vj. & in c. dudũ. de prebẽ. eo. lib. ibi, per spẽm generi derogat, ꝙ ꝑ de genere in derogante specie mentio nulla fiat. Et similiter qñ de genere & specie simul fit mẽtio, genus p speciẽ declarat ac restringitur: vnde si cõtrahat societas de lucro & quęstu, cõtracta intelligitur de lucro ꝓueniente ex quęstu, idẽ opera, & nõ de omni lucro. l. sed & si adijciatur. cum dictis Bar. ibi. ff. ꝓ soc. eo ꝙ, sc̃dm Bar. ibi, cõiter fieri cõsueuit de lucris ꝓuenĩtibus ex quęstu. l. coiri. eo. tit. Alex. vbi lim. in l. ij. in princ. in pen. col. ff. de vulg. Sumit hęc regula de specie generi derogante, ex l. sanctio. ff. de ępn. Facit. l. doli clausula. ff. de ver. obl. §. fœlicissimo. l. vxorem. ff. de leg. iij. §. cohęres. l. cohæredi. ff. de vulga. l. quæsitum. ad fi. cũ not. per Bart. ff. de fun. instru. c. quãuis. de pręben. in vj. & c. ij. de offic. leg. Et aliter distinguitur genus a specie per legistas: aliter per dialecticos:

2 vt tradunt † Pau. de Ca. & alij in. §. mutui datio. l. ij. ff. si cer. pet. & late per Zasiũ ger manũ circa principiũ suorũ singu. intellectuũ. Et quid dicatur genus, quid species, quid indiuiduum dicã infra in l. in toto & pars. & in l. omnis diffinitio.

3 Quãdo igit † species aduersat generi, derogat generi: & dispositio minus gñalis, ꝓ specie reputat: & inter species illa quę specialior est attẽditur, q̃a indiuidua derogant speciei: vt hic p Deci. ponentẽ quędã signa ad cognoscendũ & iudicandum, quę magis spãlis censeat dispõ. De quo ẽt per Are. in consi. xcvij. in causa & pũcto. Dec. in cõsi. iij. & ccclxxxii. col. iij. & cccciiij. colũ. fi. & in l. si ruffinus. C. de testa. mil. & p Ias. ĩ cõsi. xij. vo. iij. cõcordat cũ pręalleg. ꝙ inter species illa q̃ est spãlior derogat alteri, q̃a qua rõne species generi derogat quia est specialior, eadẽ ratione species illa quę est spãlior & sic indiuidua derogare debet alteri speciei, nisi ad sit maior rõ specialitatis & maior fauor ęquitasq; maior in vna ꝙ̃ in alia. illa. n. pręualet & pręcedẽtia magis influũt in sequentia, ꝙ̃ ecõtrario: vt ibi plene p Iaso. propterea determinantẽ not. quęstionẽ. Dicit etiam Ang. in cõsi. ccclv.

4 vtrũ, in nouis, ꝙ † interdũ prouisio specialis discrepat a gñali & prima frõte cõtradicit. exẽpli gratia. statutũ disponit ꝙ de falsitate inquiri possit vsq; ad xx. annos, alio

speciali statuto cauetur φ contra teste fal-
sum inquiri nō possit nisi infra mēsem, tūc
generali statuto per speciale contradicto-
riū derogatur, ꝑ prædicta. Vt ēt si stat. mā-
det homicidam capite puniri, aliud dispo-
nat homicidiū banniti nō puniri, aut si sta-
tutū punit percutientē manu vacua certa
pœna, aliud statutū prouidet specialiter vt
maleficia inter cōiunctos manu vacua com
missa nō puniant, quia tunc species in sua
specie cōtradicit, & specialis dispositio tā-
quā potētior tollit genus, & a gn̄e exēpta
est, præualebit qd in specie dr̄: ita secūdum
Ang. præalleg. intelligit regula nostra. qui-
bus adde Bal. in cōsi. cccxlvij. lib. iij. & Ri
pam in c. j. nu. 91. de rescrip. Et per istam
regulā determinātur plures aliæ qōnes: vt
per Deci. hic circa fin. & per eundē, Ange-
lumq;. Frā. de Are. & Ias. in cōsi. præalleg.
Ioan. An. & Canon. in d. c. generi. & Deci.
ēt in cōsi. ccccliiij. col. fi. & dclxiiij.
5 †Quēadmodū aūt generi per speciē de-
rogatur, ita prioribus ꝑ posteriora. l. pacta
nouissima. cū ibi not. C. de pac. tradit etiā
Ias. in consi. xij. prealleg. Et pariter gn̄alis
dispositio restringit vt nō procedat, seu fa-
cta nō intelligatur in casu nō cōcesso. text.
est in l. j. in. §. qui mādatam. in ver. quare ne
mo. & in l. ij. ff. de offi. eius. & tradit Deci.
in consi. cccciiij. col. j. Hinc etiam est, φ
6 †generalis cōfirmatio non trahitur ad spe-
cialiter reprobata: & iniquis priuilegijs
nō prodest generalis cōfirmatio priuilegio-
7 rum: Et pariter † inuestitura non prodest
rebus iniuste possessis: vt per Felyn. in c. j.
char. pe. ver. leges insertę, de rescrip. & per
Ias. in l. stipulationes commodissimum. ff.
de verbo. oblig.
Et ponderabis verba regulæ in toto iu-
re, i. in his negotijs quę in iure tractantur:
ideo secundū Deci. hic. Dyn. & Cano. in d.
c. generi. locū habet in legibus, statutis, cō
tractibus, & vltimis volūtatibus. in rescri.
mandatis, & similibus: propterea summus
Pontifex, qui hāc regulā posuit in d. c. ge-
neri. omisit illa verba in toto iure, clariusq;
& cōpēdiosius loquēdo, generi, inquit, per
speciem derogatur, omnia. n. comprehēdit.
8 Circa primum membrum † de legibus
& statutis: siue species pręcedat genus, si-
ue sequatur locum habet: vt hic plene per
Deci. Bar. & Alexā. in apost. in d. l. sanctio
legum. Ang. Ias. & Deci. in consi. prealle-
gatis. Hinc est, φ vbi aliquid specialitatis
introductum est in vno casu, lex superue-
niens, & generaliter loquens non compre-
hendit illum casum: vt per Iasonem in l.
postquam liti. colum. fina. C. de pactis. vbi
Aquen. Deci. & alij Moder. etiam tradunt
& pariter si lex in vno speciali casu prouI-
det requirendo solennitatem in eo, quę ta-
men generaliter etiam in alijs requiritur: si
postmodum lex noua generaliter solemni-
tatem illam tollat, non censetur tollere in
casu illo: vt per Felynū alios referentem, in
c. j. colum. viij. de rescrip.
9 Et procedunt prædicta† nisi constaret
de mente legis generalis φ voluerit specia
li derogare, vt quia dicatur non obstante
aliqua lege quæ generaliter vel specialiter
contradiceret: vt hic per Decium colum.
ij. Alexand. & Iaso. in l. sciendum. colum.
ij. ff. qui satisda. cogan. Sed tunc lex seu
dispositio prima non est simpliciter gene-
ralis, quemadmodum hæc regula intelli-
gitur, sed est specialis & posterior, ideo
nimirum si priorem specialem tollit, per re-
gulam. l. pacta nouissima. C. de pactis.
Procedunt etiam prædicta in diuersis le-
gibus si species sit contraria generi, alias
secus: vt hic per Decium colum. ij. sed quē-
admodum in superioribus diximus, ista re-
gula intelligitur quando species generi ad-
uersatur: si vero species non aduersetur ge-
neri sed sit subiectiua, tunc non derogat ge-
neri, cum gratia exempli posita videatur l.
quæsitum. §. fi. cum ibi not. per Bar. ff. de
fun. instru. & tradit Phil. Franc. in d. c. ge-
neri. circa prin.
Secundo regula ista non procedit secun-
10 dū Deci. † vbi genus verificari debet in
vna specie, quia tunc generi per speciem
non derogatur: vt in l. si heres. ff. de opt.
leg. c. ex parte. el j. de offic. deleg. remit-
tit se tamen Deci. ad dicta sua in c. pasto-
ralis. in. §. quoniam. de rescrip. vbi contra-
rium tenuit in ij. colum. sed non respondet
ad d. l. si hæres. nec ad l. si domino. ff. de leg.
j. quæ ineuitabiliter probant conclusio-
nem prædictam. quam vt not. sequitur Fe-
ly. in d. cap. ex parte. el j. ad finem commē.
ti. & in dicto. §. quoniam. in princi. dicens,
nota ad intellectum præsentis regulæ non
dici dispositionem generalem, quando nō
comprehendit totum genus, sed verifican-
da solummodo venit in vna specie sub
genere cōprehēsa: inferendo ad quæstio-
nem vt ibi per eum. Facit lex secunda.
cum ibi not. per Iaso. in j. colum. ff. de lib.
11 & posthum. φ † vbi sermo generalis veri-
ficari non potest nisi in vna specie, loco
speciei habetur, faciunt quæ late scripsi

in l.fi.C. de pactis. circa intellectum §.de illo.l.iij.ff.pro socio.Sed & si prædicta vera sint,limitatio tamen bona non est: quia regula est de specie ad genus in prædictis terminis vtraque dispositio specialis reputatur,ideo &c.& quum paris sint potentiæ vna non debet alteram posse tollere.arg.§.intempestiuum.l.ille a quo.ff.ad trebel. Et pro declaratione prædicte conclusionis: vide Paul.de Cast.in d.l.si domino. vbi notâter declarando ipsam legem & cõtraria ibi tacta,dicit,aliquando vni legatur species, alteri totum genus,vt lego tibi stichum et sempronio seruos meos,& in genere nõ cõprehenditur stichus per regulam istã.Quãdoque vni legatur certa species de genere, alteri species incerta de eodem genere certificãda per eum vel per alium vt in dictis legibus,& istud non dicitur legatum generis,sed bene dicitur legatum generaliter factum,quia de qualibet re in genere contenta,ita loquũtur dicta iura,nec procedit hoc casu regula ista,neque species illa eximitur de genere , immo in illa specie concurrere possunt:vt ibi per eum.

12 Secundo ista regula procedit†etiam in contractibus quia genus per speciẽ restringitur ex verisimili mente contrahentium. Et clausula generalis non refertur ad specificata:vt hic per Decium post alios. & est tex.per omnes allegatus in d.§l. stipulationes commodissimum.& in l. doli clausula. vbi omnes scribentes not.ff.de verb. obli. & in not.casu scribit Alexand. in consilio xciiij.ad fin.in iiij.vol.

13 Tertio locum habet regula ista† in vltimis voluntatibus , vt hic per Deci. post Dyn.& alios, nisi diuersis respectibus genus & species ponerentur , vt quia vni legaretur genus respectu vsusfru. alteri species respectu proprietatis: tunc enim species non derogat generi,sed concurrunt l.si alij.ff.de vsufruc.lega.Bal.tamen,quem ipse pro se allegat,in l. quoties.C. fam herc. contrarium firmat per regulã legis nostrę. idem Deci.in consi.ccccxc.dicit non esse receden.a prædicta opi.quæ communis est quia regula ista generi per speciem, procedit concurrentibus genere & specie in eodem iure, vt quia testator vni legauit domum,& alteri omnia bona immobilia.tũc apprime procedit hæc regula,generi per speciem:quia de eodem iure proprietatis agitur in genere & in specie. secus si in genere agatur de vno iure , puta de vsufruc. & de alio in specie,de proprietate puta. tunc.n. generi per speciem non derogatur. d.l. si alij.Pro cuius declaratione & intelligentia vide etiam Bar. in l.sempronio illo eo. tit. de vsufru.lega.pract.Pap.in forma lib.quo vxor agit ad dotem,in glo.super verbo,donec.Pau.Pichum in repet.§.titia.l.titia.ff. de leg.ij.col xviij.versi.venio modo. & in xxj.quæst.cum seq.Aquen.in l.gallus. in §.quidam recte.ff.de lib.& posthu.Iaso.in l.cum quid. in gl.cauto.in ij.lect. ff.si cer. pet.& in l.quicquid astringende.col.iij.ff. de verbo.oblig.Deci.in consi.ccv.& in l. semper in stipul.supra hoc eodem titu.

Et quemadmodum ex dictis doct. in locis præalleg. circa intellectum. d. l. si alij.

14 ad fin. ibi,†interdum plus valet scriptura quam quod actum fit.communis scribentium sentẽtia est cũ Bar.ibi, videlicet quod nõ constabat de voluntate & proposito testatoris,ideo propositum in mente retentum nihil operatur. Quod demõstratur ex verbis iurisconsulti ibidem dum ait, si eo proposito fecit.& dum iterum subiungit,quia interdum plus valet scriptura quam quod actum sit. quasi velit dicere,regulariter plus valet quod agitur, quam quod scribitur, dummodo constet de voluntate.d.l.semper in stipulationibus.Si vero non constet de voluntate,tunc plus valet scriptura,quam propositum in mente retentum:vt ibi.

15 Item procedit†prędicta conclusio in legatis,quando vni legatur genus,alteri species:secus si eidem genus & species legata sint, quia in dubio tunc species non derogat generi,sed videtur expressa gratia tollendæ dubitationis.l. quæsitum.§.item si fundum.ff.de fun.instru.declarando vt hic per Deci.post Dyn.loco præalleg.& Bart. in d.l.quæsitum.in.§.fi.Ideo dicunt Bal.& Phil.Fran.in dicta regula,generi,quod procedit quando species aduersatur generi: alias videtur posita, exempli gratia. præalleg.§.fina.

16 Quarto locum habet regula ista † in rescriptis,seu mandatis:per text. in d. c.j.de rescrip.& in c.studuisti.de offic.leg.Declara istud membrum:vt plene per Fely. Deci.Ripam & alios in d.c.j. de rescript. & per scribentes in præalleg.§.quoniam. &

17 in d.c.studuisti. Secus est†i priuilegijs, quia secundum non derogat primo, siue generali,siue speciali.c.veniens. de præscrip. declarãdo & limitando: vt per Decium & alios.in d.c.j.de rescrip.vbi Ripa ordinate

18 scribit nu.74.cum seq. Similiter† in mãdato iurisdictionis speciale nõ derogat generali.

nerali.l.j.cum ibi not.per Bar.C.de offic. præfe.vrb. cũ alijs de quibus hic per Deci. Iurisdictio ergo cẽsetur potius data accumulatiue q̃ priuatiue. Vnde si in ciuitate cõstitutus sit officialis super damnis datis, aut super abundantia, non tollitur per hoc iurisdictio, quam habet potestas, qui vniuersalem habet: secundum Bart. ibi. de cuius dicti veritate: vide Alexan. in l.Gallus.in.§.ille casus.col.iij.ff.de libe.& posthu.Corn.in consi.lxvj.cum seq. lib.j.& consi.xxx.vol.ij.latius Fely.in c.pastoralis.de offi.ordi.Deci.in cõsi.dcxc.& Matthæ.de Affli.in decis.regni.xlj.in reliquis recurre ad Dy.& alios in d.c.generi.

SVMMARIVM.

1 *Superfluitas, & inculcatio verborum toleratur ad tollendam dubitationem.*

2 *Abundans cautela non nocet in contractibus, vltimis voluntatibus, & iudicijs.*

3 *Ordinem seruare, vbi prætermitti potest, nunquam nocet.*

4 *Notarij plura impertinentia in instrumentis ponunt ad abundantem cautelam.*

5 *Hæc regula limitatur. & nu. 6.*

7 *Quando aliquid non requiritur, si adhibeatur & inepte, quando vitiat. & numero 8.*

9 *§.cum inter.l.inter.ff.de pact.dota.declaratur, & ornatur.*

L. LXXXII. Papinianus.

QVAE dubitationis tollendę causa contractibus inferuntur: ius commune non lædunt.

SVMITVR ex.ll.in glo.alleg. Et isto
1 † casu toleratur superfluitas & inculcatio verborum, quia satis videntur operari tollendo dubitationem. vt enim dicũt Cano. in c.nimis.el j.de excessi.præla.ad tollendam sophisticam interpretationem, verba non possunt supra modum specificari, vt hic ẽt per Deci.Ias.& alios in l.testm̃.C. de test.Fely.in c.si.col.vij.de constit.in c. eam te, col.xij.de rescri.& in c.solitæ, col. fi.de maior.& obed.nam ꝑꝑ obscuritatem verborum quis in errorem inducitur c.plerique.xxiiii.q.iii. tradit Card. Alexã. per illum tex.in c. erit autem lex.iiii.distinct.
2 abũdans † igitur cautela non nocet: Et qđ hic dicitur de contractibus, procedit etiam in vltimis voluntatibus. d.l. testamentum: vt hic per Deci. idem dicas in iudiciis, secundum Bal. & Rimin. in d.l.
3 testamentum, quia † nunquã nocet ordinem seruare, ẽt vbi prætermitti potest: vt per Innoc.in c.nouit. de iudi. cum aliis ibidem alleg. faciunt ad prædicta quæ pulchre ponit Are.in l.ii.col.fin.in prin.ff.de
4 leg.j. Et propter prædicta † notarii in suis instr̃is apponunt multa verba superflua, & sæpenumero impertinentia, scđm Rim.& alios in d.l.testamentum. & maxime in renunciationibus. si.n.aliquis fideiussor se obliget, apponunt renunciationẽ beneficii de fideiuss.nouarum cõstit. & de duobus reis. Et econtrario vbi vnus obligat se principaliter pro alio, vel duo rei constituuntur, faciunt q͂ renunciant beneficiis de fideiuss. etiã in casibus vbi ad inuicem non videntur fideiubere, vt habetur in l.vir vxori.ff.ad velleia. quantumcunq; ista remedia sint diuersa diuersisque competant. Et idem si mulier se obliget & contrahat nomine proprio, adiiciunt renũciationem velleiani, quod est superfluum, cum habeat tantũmodo locum qñ pro alio intercedit. Et idem est in instrumẽtis emptionum & vẽditionum dum dicunt dedit & tradidit, quia est superfluitas in verbis. Pariter in substitutionibus apponũt clausulam vulg.pup.& per fideicom.ẽt in maioribus & extraneis, in quibus non cadit pupillaris. & sic de similibus. Quandoq; tñ ex abundanti cautela in materia de si-
5 mulatione vel fraude suspecta † fraus & dolus præsumitur, & sinistra oritur suspicio: secundũ glo.not. in l.si quis sub conditione hæredes. ff.de condi.insti.vt hic p Deci.& alios in d.l.testamentum.sed illud ẽst pp cautelas insolitas, & in materia suspecta appositas, redolenteq; nescio quid illiciti. Plura possent adduci quæ tradũtur per Anch.in consi. cclvij.circa fi. Barb.in consi. vii.lib.ii.& in consil.lxxvi.colum. fi.vol.iii. Cor.in cõsi.xxiii.col.ii.lib.iii. Soci.cõsi.cxi.fo.j.vol.ii. Are.cõsi.xxiiii. col.ii.vers.in contrariũ.Iac.de san.Georg. in tract.feu.in verbo, qui quidem inuestiti.col.j.Alex. consil. xxviii.col.ii.vol.v. Feli.in c.tertio loco.ad fi. de probat. in c.

Hiero.Cagno. O

causam quæ. el ij. ad fin. de testib. & in c. si cautio. versi. & propter ea. col. xxv. de fide instru. & Ias. in l. vnica. in. §. is videtur. col. ij. ff. si quis ius dicen. non obtem. vbi etiam Aquen. quem etiam vide in l. ij. ad fi. princ. ff. sol. ma. & Hippo. Bono. in l. de minore. in prin. in iiij. col. ff. de quæstio.

Secundo ista regula limitatur secundum Deci. hic Saly. Rimi. & alios in d. l. testamentum. quando illud quod causa tollendæ dubitationis exprimitur est vitiosum: vt in iuribus pro contrarijs ibi allegatis.
6 superflua † igitur, vt ibi dicit Rimin. post alios, vitiant & vitiantur vbi sunt contra naturam actus, vel contractus qui geritur, nec possunt separari. l. actus. supra eodem. l. græce. §. illud. & §. si stichum. ff. de fideiuss. Confirmantur prædicta secundū De-
7 ci. hic. quia † in sententia, in libello, in depositione testis, expresio causæ necessaria non est: si tamen ad tollendum forte dubitationem causa exprimatur, & inepta sit, vitiat: eo quia præsumptio, quæ erat pro prædictis causa non expressa, tollitur per expresionem. & sic plus nocet inepta loquutio, q̄ taciturnitas: vt dicit gl. in clem. cōsti. in verbo de nouo. de elect. Ad oppo. tamen facit regula. l. vnicæ. in prin. C.
8 de rei vxo. actio. ꝗ † illud, quod omissum non vitiat, pariter non vitiat si inutiliter vel inepte agatur, aut opponatur. est materia brochardica in qua infinita propemodum adduci pro & contra cōsueuerunt. & nonnullæ distinctiones tradi per doct. Vide Roma. in consi. ccccxcvij. Fely. in cap. examinata. col. vij. cum seq. de iudic. & in c. cum ordinem. char. j. de rescript. & in c. qualiter & quando. el j. col. ij. & iij. de accusa. omnes Moder. in l. vinum. ff. si certū peta. Deci. in consi. xxxvij. col. ij. Moder. Bononi. in l. vnius. in. §. custodiæ. col. ij. et seq. de quæstio. Mod. Asten. in tract. de forma. char. liiij. col. j. cum pluribus sequen. in uersi. octauo & successiue.

Contra istam regulam opponit hic glos. d. l. si cum dotem. in prin. ff. solu. matri. &
9 d. l. inter †. §. cum inter. ff. de pact. dot. vbi pariter glo. opponit & non soluit. in dictis enim casibus expresio ledit ius commune, quia vbi indistincte dos solu. ma. ad patrem dotantem redibat, propter talem expressionem et specificationem excepto casu expresso non redit. pro sol. vide Saly. in l. qui mutuam. in prin. ff. man. dicentem ꝗ in contrarijs prædictis pactum nō fuit appositum causa tollendæ dubitationis: sed causa limitationis, ideo in casu cōtrario ad expressum vim renunciationis obtinet: vt latius per doc. in d. l. si cum dotem. in prin.

Et de intellectu præallega. §. cum inter. vide Alex. in l. pecuniam. in prin. ff. si cer. pet. Soci. consi. ix. col. ij. lib. j. Campez. in trac. de dote. in v. parte. q. xix. Ias. i l. post dotem. col. xvij. ff. solu. ma. Deci. in l. j. super glos in verbo fortissimum. col. ij. ff. de offi. eius. & in consi. ccxxxij. col. fi.

SVMMARIVM.

1 *Verba, nullo iure cogente, quomodo accipiantur proprie.*

2 *Obligatus ad Antidora simpliciter soluens non præsumitur donare.*

3 *Donatio, quæ fit causa remunerationis, proprie donatio non dicitur.*

4 *Obligatio ad antidora operatur quindecim effectus.*

L. LXXXIII. Papinianus.

DONARI videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

Svmitvr verbotenus ex l. donari. ff. de dona. et ex aliis. ll. per gl. alle. Difficultas istius regulæ causatur ex illis ver-
1 bis † nullo iure cogente. si enim nec ciuili iure, neq; naturali debitum sit, de plano ꝓcedit: Sed si naturaliter sit debitum. distinguendum est secundum gl. & Bar. vt hic refert Deci. aut est naturalis ex pacto q̄ potens est ad causandum retentionem. & censendum est tunc potius solutum debitū q̄ donatum, aut est naturalis ad antidora, & ista non excludit donationem, quia non est potens parere effectum retentionis. Deci. tenet, ꝗ nulla ex dictis naturalibus obligationibus excludat donationem, ex quo talis obligatio non habet in se necessitatem solutionis: vt hic per eum. Et ista est recta snīa & vera interpretatio præsentis regulæ si in sole (vt aiunt) nolumus calligare. nam illa verba, nullo iure cogente, respiciunt & determinant actum concessionis & solutionis, non autem retentionis, & sic modo non cogatur & necessitetur qs soluere, prout contingit in naturaliter obligato, cuiusuis qualitatis sit illa talis naturalis obligatio inducitur donatio, facit l. nec

ignorans.C.de dona.dum dicit, nec ignorans, nec inuitus quisquam donat. Et intelligo prædicta qn̄ concedens vtitur verbo donationis, aut æquipollenti: cum donari illud dicatur, quod ea mente datur, vt statim accipientis fiat. Et ob nullam aliã causam datur, q̃ vt liberalitatem & munificẽtiam quis exerceat: vt dicit iurisconsultus
2 in l.i.ff.de dona. † nam si naturali obligatione ex pacto vel ad antidora obstrictus simpliciter traderet, aut cōcederet, potius præsumerem solutionem naturalis debiti q̃ donationem: quia vbicunq; capi potest alia præsumptio vel coniectura q̃ donationis, illa accipi debet.l.cum de indebito.ad fi.ff.de proba.l.campanus, de operis lib.tradunt Anch.consi.xxxii.& clxxxi. & Aquen.in l.postquam liti.& col.i.cum simil.C.de pact. Si igitur salua ratione recti & latini sermonis īterpretari possumus actum, vt soluens aut concedens naturali debito satisfacere voluerit, cur talem cōiecturam potius nō capimus q̃ donationis, quodq; adhuc velit tali obligatione naturali nexus sub eadē obligatione remanere.
3 Et qn̄ † naturaliter modo prædicto obligatus animo donandi & remunerādi, sicq; eam naturalem obligationem dissoluendi, daret aut solueret, nō esset vera & propria donatio, sed impropria: vt voluit Albe.supra per Deci.relatus & Pau.de Ca.in d.l.i.col.ii.per illum tex.ff.de dona. Operatur
4 † autem dicta naturalis obligatio ad antidora multos effectus.quindecim connumerat Aquen.in l.ex hoc iure.char.vlti. vbi etiam Ias.alios congerit.ff.de iusti.& iur.

SVMMARIVM.

1 *Priuatio præsupponit habitum.*
2 *Pupillus an dicatur proprie intestatus.*
3 *Hæc regula nō ꝓcedit improprie loquēdo.*

L. XXXIIII. Papinianus.

NON videtur rem amittere, cuius propria non fuit.

SVMITVR ex.ll.in gl.alleg.& facit tex.no.in l.titio vsusfru.ff.de conditio.& demon.& in l.i.in.§.i.ff.quib. mod.vsufr. amit. vbi glo.allegat plures alios concordan. Priuatio † ergo præsupponit habitum: amittiq; nō potest quod acquisitum non fuit: & desiisse non dicitur q̄ non incipit: quod non est rumpi non potest: & non entis nullæ sunt qualitates Deci.hic plures.ll.adducit & canones, inferendo ad legitimationem & emancipationem, vt per eas probetur patria potestas, & quem non fuisse legitimum.quæ omnia latius posuit Ias.in l.decem.in v.not.ff.de verbo. obli. vbi ad comprobationem præsentis regulæ decem pulchra adducit similia. Nō potest igitur recte poni priuatio vbi non cadit habitus. vnde equus inepte diceretur mutus, quia habitus loquendi non cadit in eo, nec lapis dicitur esse cecus, quia videndi habitus in illo non cadit. sic † pupillus
2 non recte dicitur intestatus, quia in eo nō cadit habitus faciendi testamētum, vt per Iaso.loco præalleg.de cuius dicti veritate late scripsi in repe.l.si emancipati. in princi.C.de colla. Similiter periurium non cadit in eo qui non iurauit: qui enim nō iurat non periurat, vt per Federi.de Senis in q.cclxiiii. Et an excipiēs videatur fateri debitum vel delictū: Deci.hic ponit vnū verbum. vide latius Aquen.in d.l.decem. col.vi.vbi facit regulam cum octo limita.
3 Et procedit ista regula † secundum verborum proprietatem: improprie vero & largo modo dicitur quis perdere qd̄ nunquam habuit: sicuti actus nullus infirmari dicitur, vt hic per Deci.& Cardi. Alex.in c.concilia.xvii.dist.nota, inquit, uim dici, perdere prius non habens, quod videt implicare contradictionem, cum priuatio præsupponat habitum, sed istud est, subdit, quatenus de facto processit.i eo enim euacuatur, seu validitatem perdit, vt in c.accedens.el j.in fi.vt lite non contest.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula quando non procedat.*

L. LXXXV. Paulus.

CVM amplius solutum est q̃ debeatur: cuius pars nō inuenitur quæ repeti posit, totū esse indebitum intelligitur manente pristina obligatione.

SVMITVR ex.§.si centū.in gl.alleg. quæ duo bona ponit exempla.vnum respi

cit impossibilitatem, qñ solutio vel satisfactio consistit in re indiuidua, alterum inuitam communionem a.l. damnatam. vt dicit text. in.§.si centū.& pulchre declarat Angel. in consi. liiii. incip. Iulia. quamuis dici possit vtrunq; exemplum impossibilitatem respicere, cum decretum iudicis, de quo loquitur.§.si centum. secundū Deciū hic, indiuiduum sit. Sed errore labitur, qa text.§. si centum. non loquitur in decreto iudicis, sed in datione insolutum a parte facta:& assignat dictam rationē, quia nemo inuitus cogitur stare in communione: ideo melius sentit hic glo. communis vt supra dixi. Verūtamen est, q dispositio Bar. quā ibi ex illo tex. infert, loquitur in decreto iudicis.

2 Limita † & restringe istam regulam, vt facit iurisconsul. in.d.§.si centum. aliisque modis: vt hic p Deci. & Ias. in præalleg.§. si centum.& Soci. in.l.certi conditio.in.§. quoniam. col.fin. quadrupliciter limitantem vbi etiam Deci. & cæteri tangunt.ff. si cer.pet.

SVMMARIVM.

1 *Naturalis obligatio est de iure gentium.*

2 *Naturalis obligatio consideratur dupliciter.& nu.3.*

4 *Quæ subdiuiduntur.*

5 *Ius gentium dupliciter consideratur.*

6 *Depositum an sit de iure naturali, vel iure gentium primeuo.*

§. IS natura debet, quem iuregētium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.

1 NATVRALIS † ergo obligatio, vt hic per Decium, est de iure gentium, & est no. ad declarationem secundum eum, q ea obligatio distinguitur & duobus modis principaliter consideratur: & similiter ēt ius gentium duobus modis accipit. Pri-

2 mo † naturalis obligatio consideratur pro ea quæ oritur ex consensu & æquitate naturali, quæ suadet promissa seruari, q̄ cōtrahitur ēt cum seruis, & inter patrem &

3 filium. Secundo consideratur † pro eo naturali instinctu, vt benefacienti benefaciamus, & cōtrahitur inter quoscunq;: vt hic per Deci. Bart. in.l.ex hoc iure.ff. de iust. & iur. in sua distinctione considerat quatuor species obligationis naturalis. alii vero moder. vt ibi scribit Aquen. in xiiii. col. melius considerant duas spēs tantum, vt dixit glo. in.d.l.sed & si in.§. cōsuluit.ff. de petit. hære. Quia alia est q̄ oritur ex ratione naturali solis hominibus competenti, cum bruta ratione careāt, & ista consistit in obseruantia promissorum l.j.supra de pact.cum vulg.& vt quis alteri non faciat quod sibi fieri nollet, & huiuscemodi, quæ ratio naturalis suadet, & est ista de iure gentium: allegat legē nostram. Alia est obligatio naturalis quæ oritur ex instinctu naturæ qui ēt brutis cōis est, vt benefacienti benefaciamus. nam & bruta hoc faciunt, vt experientia docet.

4 Et † prædictæ duæ obligationes subdiuiduntur postea in alias species, vt ibi p præallegatos ponentes etiam plures effectus quos inducit prædicta naturalis obligatio ad antidora vt benefacięti benefaciamus. Si tamen lex prohiberet actum fieri, tunc si fieret non oriretur naturalis obligatio. text. est in.l.non dubiū.C.de legi. vbi Ias.

5 in quarto not. tradit. Similiter † ius gentium duplex est primeuū scilicet:& secūdarium: vt hic per Deci. Qui ad declarationem istius tex. subiungit intelligi debere de iure gentium primeuo, quod in effectu dr̄ ius naturale.c.ius naturale.j.dist.& obligatio illa naturalis vt benefacienti benefaciamus, est de illo iure gētium primeuo, & ita intelligitur iste tex. secus de secūdario quod a naturali distinguitur, immo est quodammodo contra vt infra dicā. Ideo Ang.are.insti.de iure naturali.in.§.ius autem gentium, ad fi.not. duplex esse ius gētium. Primum fuit eo ipso q gentes esse ceperunt naturali ratione inductū absque cōstitutione aliqua, vt fidē seruare. Et istud habet, inquit, concomitantiā cum iure naturali. Secundum est ius gentium quo oēs gentes vtuntur, quodq; sibi constituerunt gentes non secundum rationem naturalē sed quodammodo contra, vt bella, captiuitates, seruitutes, & distinctiones dominiorum. naturali.n. ratione omnes liberi nascebantur: vt dicit tex.d.§.ius autē gentium. & hoc iuregentium annihilatus est status seruorum, & separatus ab aliis, nihilq; ꝓpriū sibi possunt acquirere, vt ibi p Ang. de quo quidem iure gentium primeuo & secūdario. vide etiam scribentes in.d.l.ex hoc iure. vbi Aquen. in iii. col. disputat,

6 an † depositum sit de iure naturali, vel de iure gentium primeuo; & concludit con-

tra Pau.de ca. non esse de iure gentiū primeuo: quia ius gentium, inquit, primeuum nihil aliud est, quam naturalis ratio insita hominibus, & sic est passio aīæ. Ex quo iure gētium bene oritur æquitas quæ suggerit fidem seruari ne dum in deposito: vt declarat Pau. de Ca. sed etiam in omnibus contractibus & conuentionibus. d.l.i.de pac. & l.i.de constit.pecu. sed formalitas contractuum, siue loquamur in deposito, siue in aliis, est postea introducta de iure gentium secundario, quod nihil aliud est, quā constitutiones quędam ab hominibus introductæ. vt ibi per Aquen. plura etiam de isto iure gentium primeuo & secundario scripsi in rubr.ff.de orig.iur.

SVMMARIVM.

1 *In dubio iudicandum est pro dote tam constituenda, quam restituenda.*

2 *Mulier an habeat regressum ad bona alienata quorum hypothecæ renuntiauit.*

3 *Instrumentum dotis quando præsumitur prius factum quam alterum eodem die confectum.*

4 *Horæ appositio in instrumentis attenditur. & nume. 5*

L. non puto. ff. de iure fis. ornatur.

6 *Possessor cæteris paribus vincit etiam quòd agatur causa dotis.*

L. LXXXVI. Paulus.

IN ambiguis, pro dote respondere melius est.

SVMITVR ex l.in ambiguis.ff.de iu. dot. aliisq; per gl. alleg. procedit generali-
1 ter † tam in dote constituenda, q̄ restituenda: vt per glo.d.l.in ambiguis. et rationem istius regulæ assignat iurisconsult. in l.j.ff. so.ma. vbi Bart. & alij dicunt istud etiam procedere tam in modo procedendi q̄ decidendi, vt iudex mulieri agēti vel pro dote insistēti magis q̄ alteri parti fauere debeat, vt tradit Bal. Nouel. loco statim alle. Alex. hic in apost. ad Bar. citat Bal. in l. ad exactionem. C. de dot. promis. enumerantē quædam specialia in dotibus, sed habes in præsentiarum duos magnos tractatus de hac materia, Campezij videlicet & Bald. Nouelli qui subtiliter plura scripsit.

2 Nota etiam diligenter, q † licet mulier renunciauerit iuri hypothecæ dotium, si tamen tempore quo agitur ad restitutionem dotis non sit in facultatibus viri vnde mulieri pro cōsecutione suæ dotis cōsuli possit, mulier habebit regressum ad illa bona alienata, quorum hypothecę renunciauit fauore dotis, vt post Imo. scribit Matthę. de Affli. in decisi. regni cccxiij. quod tñ non pono pro constanti. Ex prædictis infer-
3 tur secundum Bar. in d.l.j. q † si reperiantur duo instrumenta eodem die cōfecta, & alterum sit dotis, nec appareat de prioritate vel posteritate temporis, præsumitur fauore dotis prius factum instrumentum pro dote faciens. Deci. hic extendit ad ecclesiam & fiscum, nisi qñ tractaret de lucro captando per l. non puto. ff. de iure fis. restringendo cōclus. nisi in altero esset hora: quia
4 † prioritas horæ attenditur, & facit præualere, nisi pars esset in possessione, vt hic per eū. de quibus omnibus latius per Bal. Nouel. in præalleg. tract. fol. 50. in j. char. ix. par. principa. Soci. Ias. Aquen. & alios Mod. in d.l.j. in primis col. ff. sol. matri. in quibus locis præalleg. scribentes declarāt tex. d.l. non puto. vt de eis non facta mentione hic scribit Deci. Et vltra præallegata de intellectu illius tex. vide etiam Fely. in c. fi. col. ij. de re iudi. & in c. pastoralis. col. iiij. de rescrip. Aquen. in l. iustam. & in l. fi. col. ij. C. de eden. Iaso. in l. de die. col. fi. ff. qui satis. cog. & in consi. xcix. & cviij. volu. j. Deci. in c. ex literis. col iij. de proba. & in rub. de iudi. col. fin. in ij. lectu.
5 Ad id vero † quod de appositione & probatione horæ dictum est, vltra ea quæ scribunt Bald. Nouel. Soci. Ias. Aquen. & alij in loco præalleg. vide Anchar. in consilio cclxxxviij. col. iiij. Fely. in c. capitulum sanctæ crucis. col. fi. de rescrip. & in c. pastoralis. col. ij. eod. ti. Ias. in l. j. in. §. editiones. col. j. supra de eden. Deci. in d.c. pastoralis. col. iij. & in consi. clxix. col. fi. Soci. in l. qui duos. col. ij. ff. de rebus dub. & pulchre in cōsi. lxvij. vol. iij. quem ter in hoc
6 articulo variasse inuenies. Rursus † q existens in possessione obtinere debeat, et sic cesset isto casu fauor dotis, vltra Bald. Nouellum Soci. & Ias. in locis præallega. vide Barba. in consil. xxxix. col. iij. volu. iiij. Corse. in singu. suis in verbo matrimonium. el iij. Curt. seniorem in repe. l. admonendi. col. lxxxvij. cum seq. ff. de iureiur. Ias. in l. si post diuisionem. C. de iur. & fac. igno. et in l. nemo potest. in ij. lec. in penul.

charta.ff.de lega.j.Deci.in l.fi.col.pen.C. de edic.diui. Mod.Bononi.in no.lxxxij. An aūt causa dotis comprehendatur in generali dispositione,dixi in l.j.supra.eo.

SVMMARIVM.

1 *Non tollit factum quòd impedit faciendū, etiam quòd factum non sit legitimum numero 6.*

2 *Limita quando factum non esset perfectū, & quando dicatur perfectum nu.3.*

4 *Dos propter inopiam viri in tuto collocata, superuenientibus viri diuitijs retractabitur.*

5 *Res deueniens ad casum, a quo incipere nō potest,an vitietur.*

7 *Factum quandoq; facilius destruitur,quā impediatur de nouo fieri.*

§.sacerdotio.l.nō distinguemus.ff.de arbi. declaratur pulchre & ornatur.

8 *Effectus facti quòd impedit faciendum quandoque impeditur.*

§.NON est nouum, vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent: licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt.

SVMITVR ex.ll.per gl.alleg. & alia exempla cum concordantibus adducit gl. in c.factum legitime.de regu.iur.in vj.vbi pręsens regula etiam inseritur.& ponit ibi Dy. duo alia exempla quæ tacito auctore transcripsit hic Deci.

1 No.ergo bonam regulam,ꝙ† semel vtiliter constituta durant, licet superueniat casus a quo inchoari nō potuissent:seu ꝙ nō tollit factum quod impedit faciendum, vt allegat Dy.loco præalleg.Et vbi iurisconsultus hic posuit verbum,utiliter,summus Pontifex in d.c.factum.dixit legitime,qđ comprehendit factum & modum: vt factū in se videlicet, sit legitimum, & sine peccato,& legitimo modo factum, nec retractatur ex casu superuenienti, licet sit talis qui impediret inchoationem actus: secundum Ioan.And.& Phil.Fran.ibidem.

2 Et intelligitur hæc regula † qn̄ actus perfectus fuit & consumatus : alias secus. quia destruitur quando deuenit ad casum a quo incipere non potuisset.l.inter stipulātem.§.sacram.& l.pluribus.§.j.ff.de verbo.obliga.nisi casus superueniens ad eundem finem tenderet.l.sciendum.in fi.ff.qui satisda.cog.§.ex contrario. versic.ꝙ si viuo.instit. de lega.vbi exemplum ponitur.

3 Dispositio† autem non dicitur perfecta absolute & simpliciter,nisi quando profecta est vltima perfectione, quia perfecta est executio contractus:ita Aret.per illum tex.in l.si sub vno.§.j.in ij.nota.ff.de verbo.oblig. adducit pro comprobatione no. per glo.& Bald.in l.j.C.de peric. & commo.rei ven. Idem voluit ipse Areti.in d.l. pluribus.in.§.j.in ij.col. vbi notanter declarat,& limitat quod dictum est de causa inhabilitatis superuenienti , & ad eundem finem tendente,per d.l.sciendum.in fin. & d.versi.ꝙ si viuo.vt procedat quando non interesset debitoris ꝙ per secundā causam superuenientem retractetur et irritetur.Prima secuti in dicto versi.ꝙ si viuo.vt de se patet & in d.l.sciendum.ad fi. vbi reus cū satisdederat,sed quando multum interesset debitoris causam primam non remanere firmam , tunc licet causa superueniens ad eundem finem tenderet per hoc tamen nō seruaretur prima dispositio.l.j.§.ij.ff.de curat.fur.vbi liquet,ꝙ secunda causa superueniens tollit primam si talis erat quæ a principio impediuisset actum fieri,licet dispositio præcedens & sequens eam tende-
4 ret ad eundem finem:ideo tenet , ꝙ † dos vxoris in tuto collocata, propter inopiam viri superuenientibus viro diuitijs retractabitur vt pœnes virū remaneat , ex quo superuenit casus a quo initium habere nō potuisset propter diuitias,quę licet tendāt ad eundem finem cōstituendi vxorem magis tutam & cautam , quia tamen interest mariti vt recuperet administrationem bonorum dotis, retractabitur, vt sequitur Iaso.post alios per eum allegatos in l.si constante.colum.penul.ff.so.matr. Ad regu-
5 lam prædictam, † an res deueniens ad casum a quo incipere non possit, vitietur, tradit pulchram & not.doctrinam Salyc.in l. si gaudentius . vbi est text.qui concordat cum hac lege.C.de contrahen.emptio.distinguendo an casus superueniens agat in causa vel in persona efficiente,aut in causa formali,id est forma rei,aut in causa materiali vel finali,vt ibi late per eum quem refert & sequitur Ang.in.§.si quis debitori.instit.de lega,adde quæ scribunt Imo.et Arc. in l.si sub vna.in.§.j.& ī l.pluribus.

etiã in.§.j.de ver.ob.Deci.et alij in c.cum cessante.de appel.

Et quia hæc regula loquitur quando aliquid vtiliter factum est, ampliatur etiam
6 † ꝙ factum non sit legitimum, vt quia contra prohibitionem iuris, tamen videlicet: quia multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.l.j.§.biduum.ff.quando app. sit. quod exemplificari potest in pluribus casibus: vt hic per Deci.& plenius per Iaso.in l.a patre furioso. colum.iij.& iiii.ff. de his qui sunt sui vel alie.iur.quæ intelliguntur quando lex prohibẽs vlterius procedit ita disponendo, vel tractatur de commodo aut fauore partis cui renunciare possit: vt hic per Deci.post Pau.de Ca.in consi.ccxvj.circa principium.in antiquis.per Ias.in l.non dubium. in multis locis.C.de legi.& Fely.in c.si diligenti. de foro compe.& per eundem Deci.in cõs.ccccxciiij. & ccccxcix. vbi reprobat decisionem Fede.de executione facta per Guardianũ fratrum minorum, quam hic approbauit & sequutus fuit.

Quandoq; tamenecõtrario ad regulam
7 nostram, facilius † destruitur factum ꝙ impediatur de nouo fieri.l.non distinguemus in.§.sacerdotio.ff.de arbi.idq; operatur in eo casu rationis diuersitas. soluitur enim ibi compromissum, quia verisimiliter in tali dignitate secularia negotia tractare noluisset, ideo datur abstinendi facultas & cõpromissum soluitur, quæ ratio cessat quando in constitutum in sacerdotio compromissum fuit: secundum Deci.hic ad fi. sed tex.ibi aliam rationem asignare videtur, quæ pariter locum habet quando compromissum factum fuit in sacerdotem iam ordinatum, dum ait, id non tantum honori personarum, sed etiam maiestati dei indulgeri, cuius sacris sacerdores vacare oportet, sicq; fauore diuinæ maiestatis iudicare nõ compellitur. Vnde dico, ꝙ quando iam sacerdos existens compromissum suscipit, cogitur pronunciare, quia imputãdum est ei cur passus fuerit in se compromitti, præsumendumq; est ꝙ tale onus non recepisset nisi sciuisset posse sacris vacare & tali oneri satisfacere, eã propter merito cogitur. de quo quidem text.præallegat.§.sacerdotio. vide pulchre Fely.in capit.præsentata.colum.j.de testib.& Deci.de materia.in consi.ccccxciiij.& ccccxcix.

8 Postremo not.ꝙ † quamuis legitime factum duret, & non retractetur propter causam superuenientem; attamen quandoque impeditur illius effectus, vt per glo.in dicto c.factum legitime.

SVMMARIVM.

1 *Ex causa receditur a regulis iuris.*
2 *Aequitas quando rigori præferatur.*
3 *Ratio naturalis allegabilis est ad decisionem causarum.*
4 *Querere rationem vbi sentimus non est nisi firmitas intellectus.*

§. QVOTIES æquitatem desiderii, naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustis decretis res tẽperãda est.

IN TEXT. ibi moratur, id est differt & impedit. Exemplifica vt per gl.& Deci.hic, probari illud generale dictum, ꝙ
1 † ex causa receditur a regulis iuris communis. de quo plene per Felyn.& omnes scribentes Moder. in c.j.de constit. Tu
2 potes etiam dicere hic probari, ꝙ † æquitas non præfertur rigori quando ratio naturalis vel iuris dispositio refragantur, de quo in l.placuit.C.de iudic. & dicetur in-
3 fra. Notari etiam potest, ꝙ † ratio naturalis est allegabilis ad decisionem causarũ & ad quod est tex.nota.in l.scire oportet. in .§.sufficit.ff.de excu.tut.ibi, quod ipsa naturali iustitia sufficit firmare. de quo, quia ah in superioribus dixerim memor non sum, vide text.not.in l.in rebus. in.§.possunt.ff.commoda.tex.l.vnicæ. in.§.j.cum no.per Bald.C.de cadu.toll.Barba. in consi.iij.colum.fina.libr.ij.dum ponit ratione naturali quid probari & reprobari. Corse. in litera o, singul.incip.vbi doctores. Iaso. in l.dedi.in.§.si libertus. colum.secũda.ff. de conditio.causa data.& in l.quamuis.colum.prima.ff.de in ius voca.in lege illam. colum.iij.C.de collatio.& in auctentica si qua mulier.colum.secunda.C.de sacrosan. ecclesi. Decius in cap.secundo requiris.in tertio notab.de appellatio.& Moder. Bononien. in repetitio. rubri.C.de probatio. colum.xxxviij.Iaso.in consi.cxxvj.col. penul.lib.iiij.vbi refert Isern.dicentem iudicem ita moueri debere per dictum naturale, sicuti per legem scriptam. Et si-
4 militer † quærere rationẽ vbi sentimus nõ

eſt niſi infirmitas intellectus, ſcdm Auer. quem doct. ſæpe referunt & ſequuntur: vt ibi p Iaſ. Rei.n.ſatis demonſtratæ fruſtra alia; additur demõſtratio.l.i.in fi.ff.de dot. p̄leg. ſuperuacuisq; laborat impendiis, qui ſolem facibus illuſtrare conatur c.bene q. dem,xcvi.diſt. vt per Zanetinũ inter cõſilia Socin.iiii.vol.in conſil. vi.

SVMMARIVM.

1 *Actoris conditio per litis conteſta. non ſit deterior.*

2 *Dictio, plerunque quomodo accipiatur. & an quandoq; conditio ſiat deterior per litis conteſta.*

3 *Effectus reſultantes ex litis conteſtatio. qui ſint.*

L. LXXXVIII. Paulus.

NON ſolet deterior conditio fieri eorum qui litẽ conteſtati ſunt, q̃ ſi non eſſent, ſed plerunq; melior. Nemo enim perſequendo deteriorem cauſam, ſed meliorem facit. Deniq; poſt litis conteſtatam hæredi quoq; proſpicitur: & hęres tenetur ex omnibus cauſis.

DIVIDITVR in tres partes. In prima ponit dictum. In ſecunda rationẽ. In tertia quod dixerat probat ab effectu, ſcda ibi, nemo enim tertia. ibi, denique, Sumitur ex.ll.in glo. alleg.

1 No. ꝙ † per litis cõteſt. non fit deterior conditio eius qui litem cõteſtatur, ſed plerũq; melior: vt hic. & aliis iuribus p glo. alleg. Deci. aſsignat rationem quia iudiciũ introductum eſt in fauorẽ actoris ideo in eius odium retorqueri nõ debet. Mihi vr̃ ꝙ iuriſconſultus hic clarius rationem aſſignet dicens: nemo .n. perſequendo &c. quaſi dicat labor & diligentia proſequẽtis ius ſuum nocumento ſibi eſſe non debet.l. fina. C. de allu. & palud. vbi glo. adducit alia iura, & illud Catonis.

Cum labor eſt damno mortalis creſcit egeſtas.

Hinc dicimus, ꝙ vigilantibus & non dormientibus iura ſubuenitũ.l.pupillus.ff. de his quæ in frau. credi. & in rub. prohem. inſti. ibi, cupide legum iuuentuti, cum ibi no. Et ex verbo † plerũq;, in prin. regu-
2 læ appoſito patet, ꝙ qñq; conditio litigãtis deterior ſit per litis conteſt. nã poſt litem conteſt. variare non poteſt: ſecũdum glo. hic in fi. & ſecundum Deci. id cauſatur ob electionem prius factã non propter lit. conteſt. Sed reſpon. ꝙ niſi accederet litis conteſta. non impediretur variare, vt in.l. alleg. per glo. ideo effectus attribuitur litis conteſtationi. Comprobãtur prædicta clarius per.l. edita. cum materia. C. de eden. vbi litis conteſtat. impedit emendationẽ, & mutationem libelli, & ſic variationem.

Aduerte ẽt quia verbum illud, plerũq;, determinat quod de meliori cã dixit non de deteriori, & ſic male elicit, arguiturq; per litis conteſt. fieri quandoq; cãm deteriorem, cum.n. dicat plerunque fieri meliorem, non bene infertur quãdoque fieri deteriorem, ſed bene non ſemper fieri meliorem, ſed ꝙ fiat deterior nequaquam. Et ſi nonnunquam per litis conteſt. conditio litigantis deterior efficiatur vt in caſu.l. amplius nõ peti. ff. rem rat. hab. vbi promittẽs ſub pœna non petere, non incurrit pœnam per ſimplicem petitionem, ſed facta demum litis conteſt. Quod autem per litis conteſt. plerũq; faciat quis conditionẽ ſuam meliorem probat hic iuriſconſultus
3 per vnum not. † effectum inde reſultantẽ, quia actio alias non tranſmiſsibilis fit trãſitoria ad hæredem & contra hæredẽ, de quo plene in.§.pe.inſtit. de perpet. & tẽp. act. & in.l.j.C. ex delic. defun. Glo. addit ſecundum effectum de perpetuatione actionis, vt per eum. Alium effectum ponit tex. not. in.l. ſi titius.ff. de verb. obl. vbi Aquẽ. & alii not. quia per litis conte. acquirit qs ſibi actionem quã prius non habebat, vt in caſu illius legis. Quoſdã alios effectus reſultantes ex litis conteſt. ſeu quaſi, ponit Soci. in c. quoniam, in pe, charta. extra vt lite non conteſt.

SVMMARIVM.

1 *In mora nõ dicitur, qui legitima exceptione tueri ſe poteſt.*

2 *Pœna non cõmittitur vbi nulla eſt petitio.*

3 *Hæc regula quomodo intelligitur. & numero 4.*

L. LXXXIX. Scæuola.

NVlla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.

SVMITVR ex l. si pupillus. ff. de verbo. obli. & ex l. lecta. in versi. dicebam. ff. si
1 cer. pet. vbi dicitur † non esse in mora eum, qui legitima exceptione se tueri potest, & vbique doct. tradunt. Et hoc etiam pro regula ponitur in c. non est in mora. de regu. iur. in vj. vbi not. glo. plura exempla ponit ad istam regulam, declarans quomodo intelligatur exceptio legitima. Infertur ex re
2 gula, quod † pœna non committitur vbi nulla est petitio, quia sine mora non incurritur. de quo in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. Infertur etiam ad notab. quæstionem per Ioan. And. & alios in d. c. non est in mora.
Intelligitur autem præsens regula, nul-
3 lam † esse moram quæ inducatur, sed prius inducta bene conseruatur, quia dilatio lucrum afferre non debet. l. in fideicommissi. in prin. vbi glo. not. secundum Deci. ff. de vsur. Pro quo pondera tex. nostrum. in verbo, fieri: secus ergo si facta sit.
4 Limita † etiā vt per Ias. in d. l. si pupillus.

SVMMARIVM.

1 *Successio testari præfertur successioni intestati etiam quòd institutus non esset capax totius hæreditatis.*
2 *Substitutus non admittitur donec institutus ex testamento succedere potest.*
3 *Hæc regula fallit. & nu. 5.*
4 *Spurius potest instituti sub conditione si legitimabitur.*

L. XC. Paulus.

QVandiu possit valere testamentum: tandiu legitimus hæres nō admittitur.

SVMITVR ex l. quandiu. la. ij. ff. de acquir. hære. cum allega. per glos. hic & in d. l. quandiu. Deferuntur enim hæreditates secundum voluntates testatorum. l. j. C. de sacrosan. eccl. §. disponat. in auct. de nupt. & l. in conditionibus. cum vulg. ff. de cond. & demon. ideo nimirum si successio testati præfertur successioni intestati. Et
1 procedit regula † etiam si institutus nō esset capax totius hæreditatis, vt innuit tex. in l. antequam. C. cōmunia de succes. vbi not. Bald. Cor. & alij declarantes, quid fiet de
2 portione quam non capit. Et pariter † substitutus non admittitur donec institutus ex institutione & testamento succedere pōt l. quandiu. la. j. ff. de acquir. hære. quod nulla alia ratione disponitur quam vt seruetur voluntas testatoris.
Limitatur ista regula secundum glo. hic
3 & sequitur simpliciter Deci. † quando ita esset testatoris volūtas: per tex. in l. si quis hæres ita institutus. ff. de hære. instit. Azo glossator antiquus volebat, quod legitimus hæres ibi veniret ex testamento. mouebatur argu. nō concludenti Accursio nostro. ideo dicit arg. illud capiat qui potest. Albe. de rosa. hic nititur capere. Et opinioni Azonis adhęrebat etiam Bald. in d. l. antequam dicens quod in d. l. si quis ita. propter voluntatem testatoris veniens ab intestato obtinet gradum instituti, sed verum nō est quod ibi legitimus censeatur institutus, quia posita in conditione non censentur esse in dispositione. l. si quis sub conditione. ff. si quis omissa causa test. secundum Saly. Et secundum Fulg. & Corn. in d. l. antequam. dici potest, quod hæc regula non fallit in casu. d. l. si quis ita. statim quod legitimus hæres declarat se velle hæreditatem deficit conditio institutionis, adimiturque facultas seu spes successionis ex testamento: ideo non succedit ab intestato antequam deficiat spes successionis ex testamento, sed simul succeditur ab intestato, & deficit causa testati. Et sic glo. & Deci. hic ponentes limitationē in casu. d. l. si quis. minus bene sen
4 tiunt. Et per † illum tex. doct. communiter tenent spurium posse institui hæredem sub conditione si legitimabitur, & interim dandum esse curatorem hæreditati qui bona administrabit: vt per Alex. in l. gallus. in §. instituens. ff. de lib. & posth. & late consuluit Cur. Iun. in consi. lxxxiiij.
Secundus casus in quo fallit regula no-
5 stra est in l. hac consultissima. in §. si quis autem. C. de testa. vbi Alex. in secūdo not. ait causam intestati præualere testamento. & sequitur hic simpliciter Deci. Sed fallitur. in casu enim illius. §. testamentum primum non subsistit, verum causa intestati præualet: ergo non potest esse fallentia ad regulam legis nostræ, quod legitimus non admittitur quandiu valere potest testamentū cum testamentum ibi valere non possit.

De casu tamen illius. §. vltra dicta ibi per scribentes. vide Alexan. in consil. cv. & cxiiij. lib. vij. & Moder. Asten. in tractatu de forma, fol. xj. col. iij. versi. ad dictũ. §.

SVMMARIVM.

1 *Aequitas in omnibus actionibus mundi, precipue in iure, attendi debet.*
2 *Opinio doctoris prima, quae equitatẽ sapit, censetur approbata.*
3 *Aequitas quid sit quomodo cognoscatur nume. 4.*
5 *Iudicem habere aequitatẽ ante oculos quomodo intelligatur. & nu. 7.*
6 *Iudex clementior lege non debet esse.*
8 *Facultas procedendi secundum aequitatem quid significet.*
9 *Rigor praefertur aequitati, quando aequitas nõ est scripta. Limita nu. 10.*
L. prospexit. ff. qui & a quib. ornatur.
11 *Rigor in specie scriptus praefertur aequitati in genere scriptae. Limita nu. 13. 14.*
12 *Praescriptio quare fuit introducta.*
15 *Rigor scriptus post aequitatem praefertur aequitati.*
16 *Lex poenam continens dicitur esse aequa.*
17 *Rigor iuris saepe ponitur pro eo quòd ordinatum est a iure.*

L. XCI. Paulus

IN omnibus quidem, maxime tamẽ in iure, ęquitas spectanda est.

SVMITVR ex ll. per glo. alleg. cõformis est alia regula posita. supra eo. ꝙ in dubijs benigniora prȩferẽda sint: & ibi plura scripsi. Et ideo ęquitas prȩfertur rigori l. placuit. C. de iudi. & per semitã aequitatis procedi debere iubet lex. de offic. leg. c. quaerẽti. quã ęquitatẽ ante oculos iudex semper habere debet. l. quod si ephesi. ff. de eo quod certo loco. hinc Aristot. Ethicorũ. v. Epicheam, quã ęquitatẽ dicimus, meliorẽ esse legali iustitia ꝓdicat, ideoq; prȩ-
1 ferri. Et ista † ęquitas ĩ omnibus actionibus mundi attẽdi debet, praecipue tñ in his quę tractãtur & tradũtur in iure, qđ semper est bonũ & ęquũ. l. j. ff. de iust. & iure. Ita voluit hic dicere iuriscõsultus, scđm primam declarationẽ glo. quae melior est secũda. & huic literę magis quadrat. Aequitas ergo attẽdenda est in pactis, in contractibus, in vltimis voluntatibus, & in iudicijs, scđm glo. hic. Et gñaliter in quibuscũque dispositionibus per generalitatem praesentis re-
2 gulę. Hinc etiam est, ꝙ † licet vltima opinio doctoris censeatur approbata, quando tamen prima ęquitatem sapit secus est: vt per Ias. in d. l. placuit. & per Deci. infra ad fin. cõmenti. qui in materia ęquitatis plura hic allegat, quę prius cumularũt Ias. et alij. in d. l. placuit. & in d. l. qđ si ephesi. & in l. si tibi. ff. si cer. pet. But. & Abb. in c. fin. de transla. Card. Alex. ĩ c. disciplina. xlv. dist.
3 & Fely. in c. ij. de re iudi. Est aũt † aequitas iustitia dulcore misericordię tẽperata, secundũ Hostiẽ. in c. fi. de transla. praelat. vel est benignitas quędã animi impelleas ad aliquid iuste agendũ l. nulla. ff. de legib. vel est rectitudo iudicij naturalẽ sequẽs rationẽ. l. j. ff. de legib. & l. j. §. quod quis. ff. si quis test. liber. l. scire oportet. in. §. sufficit. ff. de excu. tuto. l. ij. §. itẽ varus. ff. de aqua plu. arc. alias diffinitiones. tradit Bal. in l. j. col. ij. ff. de iust. & iur. & Archiepis. Flor. in tertia parte summę, vbi dicit, ꝙ est rerũ cõueniẽtia quę cuncta coęquat, & in paribus causis paria iura desiderat: lex vero ĩterpreș eius est. intellige prędicta de simplici & vera ęquitate. simulata. n. ęquitas duplex est iniquitas. glo. in cle. j. in verbo sanctitatis. de relig. domi. Ad cognoscẽdũ:
4 † vero ęquitatẽ Bal. quędã scribit, docetq; in l. in cũctis. col. j. C. de cõtrahen. emp. & in l. si quis seruo persuaserit. C. de furt. vbi inquit, ꝙ ex l. ita vulneratus. ff. ad legem aql. colligit᷑ ista doctrina ad cognoscẽdũ ęquitatẽ, vt id equũ dicatur cuius cõtrariũ est absurdũ, cõperio ẽt ꝙ Zasius Germa. ĩ l. nulla. supra de legib. scribit, ꝙ ad inueniẽdum aequitatem non scriptam per rationẽ boni & prudentis viri nulla melior est via ꝙ̃ benignitas, & parabilis moderatio, dũmodo fiat ĩterprętatio sine cuiusq; iniuria. quo nomine. Seru. Sulp. a Cicerone in v. Philippica pulchre laudatur, cuius admirabilem iuris scientiã scribit fuisse in sententijs ex aequitate explicandis, vt non tam iuris ꝙ̃ iustitiae consultus diceretur, vtpote medulla iustitiae & quasi germana veraque iustitia sit ęquitas: vt Budęus & Zasius in interpraetatione l. j. supra de iust. & iur. dixerunt. Ea etiam ratione mirũ in

modum ab eodē Cic. in orationibus extollitur C. Aquilius. vereor, inquit, de tali viro ne plus dicam ꝙ vos aut sentiatis, aut apud vos cōmemorari velitis. quapropter hoc dicam nunquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam popu. Roma. in cauendo non in decipiendo prospexit, qui iuris ciuilis rationem nunquam ab
5 æquitate seiunxit. Iudicem † vero æquitatem ante oculos habere debere, intelligitur non de æquitate a iure informata, de qua in c. ex parte. el secūdo. de offic. deleg. quia est idem quod ius, quod est semper bonū & æquum. d. l. j. de iust. & iure. sed simpliciter de ęquitate naturalis iustitię: vt ꝓ Deci. hic & in d. c. ex parte. Abb. tamen & Ias. vbique relatus per Deci. contrariū tenent. vt Deci. refert, & sequitur etiā in c. quoniam contra. col. ij. de proba. & Mod. Taurin. in l. j. col. iiij. ff. de iurisd. om. iud. & in l. qui accusare. colū. j. C. de eden. & pulchre Barba. in d. c. ex parte. el ij. col. iij. nota, inquit, ex isto tex. ꝙ iudex debet procedere secundū ęquitatē informatam a iure, adducit etiam tex. in d. c. fin. de transa. in l. placuit. C. de iudi. & in l. quod si ephesi. Sicq; inquantum, ait, iudicem sequi debere æquitatem, intelligitur de ęquitate infor-
6 mata a iure, quia † iudex nō debet esse clementior lege. §. oportet. in auct. de iud. qđ dicit not. contra illos qui se amplecti æquitatem aiunt præter iuris formam illa enim non potest dici æquitas quia deuiat ab eo quod est iustum & æquum, cum lex sit fundata super ratione & æquitate. c. consuetudo. dist. j.
7 Vt arbitror & ex ꝓdictis patet † distinguedū est. aut habemus ius scriptū & æquitatē scriptam, & tunc ab eis non est discedendum. c. erit aūt lex iiij. dist. l. leges. C. de legib. l. nemo pōt. ff. de leg. j. Et fatuus esset qui spretis prædictis vellet ex æquitate capite proprio fabricata procedere. Aut æquitas & ius descripta non reperiuntur illo occurrenti casu, & tunc attenditur æquitas naturalis iustitię: & ita loqui vidētur Barb. & Deci. vbi ius deficit, & idem Deci. in d. c. quoniam contra. col. ij. de proba. dum inquit, vbi ius scriptum deficit ad æquitatem recurritur, quæ idem est quod naturalis iustitia: secundum Bald. in c. pastoralis. in fi. per illum text. de cau. pos. & propr. & ita etiam tenet Card. Alexā. in c. disciplina. col. j. xlv. dist. allegat. c. fi. in fin. de transact. & c. consuetudo. dist. j. & ita intelligi debet ista materia, quæ omnia no.

8 Quid aūt † possit facere ille, cui data est potestas & facultas procedendi secundum ęquitatē, ponunt Felyn. & Deci. in d. cap. ex parte.

Quantum aūt ad regulā nostrā dicētem ęquitatē pręferri rigori, plures dari possunt limitationes. vt hic ꝑ Deci. & scribētes in
9 locis pręalleg. Et primo † qñ ęqtas est scripta: alias secus, quia rigor pręfertur ęquitati non scriptę. l. j. C. de legib. Ias. in d. l. placuit. Abb. & alij in d. c. fin. & Card. in d. c. disciplina. oēs citāt l. prospexit. ff. qui & a quib. ibi, hoc quidem per quā durum est, sed ita lex scripta est. De quo text. ratione carente scdm plerosque vltra dicta ibi per Bar. & Alexā. vide Iaso. in l. gallus. in. §. & eius. col. iiij. vbi Aquen. l. j. ff. de lib. & posthu. Iaco. de sanct Georg. in tract. feud. in verbo, & dicti inuestiti promiserunt. ad fi. Deci. in consi. xxxvij. col. j. & Parisium in c. in pręsentia. nu. 83. de proba. Aduerte tñ, ꝙ licet ęquitati non scriptę pręferatur
10 rigor scriptus, fallit † qñ cū dicta æquitate concurrit præsumptio contra iuris rigorē. glo. est not. in c. suscitata. in glo. pen. de restitutio. in integ. rigor enim iuris disponit pendente appellatione vel supplicatione sententiam exequi non debere, si tamen præsumptio sit contra petentem restituta ex æquitate fiet executio præstita cautione. vt ibi sequuntur Fely. in c. ij. col. prima. de re iudic. & Cardi. in d. c. disciplina. ad fin. j. colum.
11 Secundo regula † procedit in æquitate in specie scripta, secus si scripta esset in genere, quia rigor in specie scriptus præfertur. Deci. hic. Iaso. & omnes in locis præallegatis exemplificant in præscriptione quæ videtur contra generalē æquitatem dictantem cum aliena iactura nemināē debere locupletari. l. nam hoc natura. ff. de condi. indebiti. c. suam. de pœn. Et tamē rigor iuris pręscriptionē inducentis in specie aduersus illā generalem æquitatē pręfertur. l. i. & toto titu. ff. de vsucapio. licet cōtra ęquitatem videatur vt ex re tua ego diues efficiar. Sed certe non est iniquitas, nec rigor contra ęquitatem in prædi-
12 cta materia. † Æquum enim, bonum, & vtile est, ꝙ rem quandiu bonaque fide possedi non auferas a me: & æquitatis ratio scripta est in d. l. j. ne dominia rerum sint in incerto, quod est ęquum, & qui damnū patitur suæ negligentiæ ascribat. l. quod quis infra eodem tit. Restringe etiam prædi-
13 ctam conclusionē † de rigore in spē scripto

præferendo æquitati in genere scriptæ, nisi æquitas in genere scripta sit per modum regulæ, quia tunc præfertur rigori etiã in specie scripto: vt post Imol. & Alexã. ibi relatos scribit Deci. in præalleg. cap. quoniam. colum. ij.

14 Iterum restringe † in arbitrarijs, in quibus iudex potest æquitatem non scriptam rigori scripto præferre: ita post Imol. voluit hic Deci. in ver. pro dicto tamen Abb. & latius Felyn. in c. ij. col. j. de re iud. sed si voluerit rigorem scriptum sequi id facere poterit, cum arbitrarium sit: vt per Iaso. in d. l. placuit. ad fi. Eo igitur casu bonum esset habere iudicem fauorabilem. Et plura quæ equitate suadente potest iudex facere, accumulant Mod. Bonon. in l. j. §. fin. colũ. xiij. ff. de quæstio.

15 Tertio limitatur † regula quando æquitas est post rigorem scripta: secus si rigor scriptus sit post æquitatem, quia attenditur rigor. glo. pen. in c. extirpandę. de præben. quam sequuntur Alexan. Iaso. & alij. in d. l. placuit. & Socin. in l. si tibi. circa fin. ff. si cert. peta. Deci. hic ad fin. sequitur Abb. Gemin. & Felyn. contrarium tenentes. nec obstat ꝙ lex posterior priorem corrigat, quia procedit quando directo cõtrariatur, sed rigor & ęquitas non sunt directo contraria, quia æquitas temperat rigorem. idẽ tenet ipse Deci. in dicto cap. quoniam. colum. ij. & licet non dicat, per prædictam rationem tenent Anto. de But. in d. c. fina. & Cardina. Alexan. in d. c. disciplina. colum. ij. in princi.

16 Postremo nota, ꝙ † lex pœnam continens dicitur æqua: per tex not in l. ita vulneratus. ff. ad legem aquil. Deci. post Bal. in dicto cap. quoniam. col. ij. & per dicta l. ita vulneratus. dixit not. Bartol. in l. quem admodum. circa medium. C. de agrico. & censi. lib. xi. ꝙ vbi tractatur de punitione delicti, materia reputatur fauorabilis & extendenda. de quo vide Roma. in consil. cv. Iaso. in l. si certis annis. colum. secunda. C. de pact. & in l. si quis id quod. colum. penul. ff. de iurisdi. omnium iudic. Aquen. in repet. l. vt vim. colum. xviij. ff. de iust. & iur. & in dicta l. si quis id quod. colum. fina. Corse. in singu. incip. lex pœnalis sub litera e. Deci. in l. qui se patris. colum. fina. C. vnde lib. Crotum in repet. c. vt animarum. colum. fin. de constitu. in sexto.

17 Scias etiam, ꝙ † rigor iuris sępenumero ponitur ꝙ eo, quod est scriptum & regulariter ordinatum a iure, non autem ad differentiam equitatis: vt in c. si clericus laicũ. de foro compet. & in cle. ij. de app. vt per Deci. in c. ex ratione col. vj. de app.

SVMMARIVM.

1 *Repudiato vno iure, non tollitur alterum. Limita nu. 2. 4.*

3 *Renuntiationes sunt stricte intelligendæ.*

5 *Filia, quæ renunciauit hæreditati patris, potest eam adire ex persona fratris.*

L. XCII. Paulus.

QVOTIES duplici iure defertur alicui successio: repudiato nouo iure quod ante defertur, supererit vetus.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. Hæc regula secundũ Deci. dupliciter intelligi potest. Primo quando eodem tempore successio defertur. Secundo vbi successiue cõpeteret. sed ista intelligentia repugnat literæ loquenti quãdo vna successio post aliã defertur, ꝙ repudiato nouo iure, superest vetus: ergo non loquitur quando successio eodem tempore defertur. Dictum in se ve-
1 rum est, ꝙ † per repudiationem vnius iuris, non tollitur alterum, vt infra dicetur.

Pro primo dicto Deci. hic allegat. l. puberem. cum glo. C. de iur. delib. & l. si domus. ff. de serui. vrb. prędio. intelligẽdo tamen quando renunciatio respicit vnam speciem litis, prout hæc regula loquitur in illis verbis repudiato nouo iure: quo casu repudiatio limitata videtur limitatum pro ducere effectum. l. in agris. ff. de acquiren.
2 rerum dom. secus † si repudiatio referatur ad ipsam hæreditatẽ vel successionẽ, quia tunc videtur renunciatũ omnibus iuribus quæ ad ipsam hæreditatem competerent: vt per Bar. in l. nec is. in. §. j. ff. de acquirẽ. hære. & glo. l. j. in. §. sed videndum. in verbo succedat. ff. de succes. edic. cum alijs hic
3 per Dec. alleg. ꝙ † renunciationes sunt stricte intelligendę: & ideo vno iure sublato, alterum non tollitur: vt late dixi in repe. l. fin. nu. 165. cum seq. C. de pact. Ad glo. vero super pdicto verbo, succedat. vide Are. in d. l. quandiu. la. j in fin. supra de acquir. hære. Angel. in. §. cum igitur. instit. de bon.

poss.Soci.in repe.l.j.fol.pen.colu.iij. ff. de vulg.Deci.in l.j.colu.iij.C.qui admitti.& Iaso.plene in l.nec is.in.§.j.colu.iii. & iiii. ff.de acquir.hęre.

4 Secundo limitaē regula†in pluribus iuribus separatis:secus,inquit Deci. si essent connexa,quia vnum haberet dependentiā ab altero, tunc enim vno sublato non remanet alterum.l. illud.ff. de acquir. hære. vbi repudiata hæreditate ab intestato,etiā ex testamēto repudiata intelligitur, vt hic per eum.de quo est tex.not.in.§.j.dicta l. nec is.vbi Iaso.colum.ij.dupliciter restringit.Quando vero successiue plura iura cōpeterent,vt in terminis istius regulę, tunc vno sublato non tollitur aliud: & istud est verissimum,quia etiam ꝙ simul competerent,vno repudiato non intelligitur repudiatum alterum,cum repudiationes (vt dixi)sint stricti iuris,stricteque intelligendę, limitando tamen vt in præceden dictū est.

5 Exemplificari etiam potest no,hęc regula secundum Deci. in†filia quæ renunciauit hæreditati patris, ꝙ non excludatur quominus possit succedere in hæreditate paterna, quæ inde ex persona fratris sibi deferatur, cum illa ex nouo iure superuenienti sibi deferatur, etiam ꝙ hæreditas patris non fuisset per filium adita: vt hic per eum,de quo plenius dixi. in repe. l. fi. C.de pact. & in l. hæreditas supra eo.ti.

SVMMARIVM.

1 *Librarius quis sit. Et unde dicatur.*

2 *Imperitia tabellionum destruit mundum.*

3 *Error notarij non nocet. Amplia. nume.4. Et in dubio in eo non præsumitur. nume. 6.& 34.*

5 *Error in sententia vel iudicijs quando noceat.*

7 *Scripta in instrumento præsumuntur de commißione partium.*

8 *Idem in clausulis,etiam testamenti. maxime in dubio nu.9.*

10 *Notarius quando verba partium latine exprimi nequit, debet ea vulgarizare.*

11 *Verba vulgari modo scripta interpræ- tantur secūdum communem usum loquēdi. Et quando nu.12.*

13 *Notarius an concipere debeat verba in prima vel in tertia persona.*

14 *Et sufficit quòd scribat effectum verborum.*

15 *Verba notarij non nocent partibus. Et si sunt ambigua declarantur per eum numero 62.*

16 *Notarius quando poßit errorem suum corrigere.& nu.17.18.22.24.*

19 *Indictio omissa quando vitiet instrumentum & nu.20.*

21 *Quæ spectent ad officium notarij:& quæ requiruntur in instrumento publico.*

23 *Officiali in officio sibi commisso quando credatur.*

25 *Error in dubio cuius præsumatur.*

26 *Error quomodo probetur.*

27 *Protocollum ad petitionem partis exhiberi debet. Et quid si instrumentū fuit exhibitum nu.29.*

28 *Petens protocollum exhiberi quādo inscribat se ad pœnam tallionis.*

30 *Instrumentum leuatum ab alienis protocollis quando faciat fidem.*

31 *Notario asserenti se rogatū de alio instrumento non creditur nisi producatur.*

32 *Notarius quando poßit extendere instrumentum ex protocollis alterius notarij. Et quid si fuerit. nu.33.*

35 *Notarius an poßit interrogari, quid disponat lex cui asserit renuntiatum, & si ignoret an noceat parti.*

36 *Notarius vtens duobus signis incidit in crimen falsi. Et quid operetur signum. nume.37.*

38 *Instrum.nto notarij sine forma publica non datur fides.*

39 *Notarius scribens instrumentum usurarium quomodo puniatur.*

40 *Duo notarij rogati,etiam ex forma statuti,conficientes etiam instrumenta uaria, an debeant se subscribere,uel unum alius pro teste apponere.*

41 *Statutum requirens duos notarios habet*

ta in instrumento.

84 Registrum an probet, & an sufficiat ipsum producere.

L. XCIII. Scæuola.

SI LIBRARIVS in transcribendis stipulationis verbis errasset: nihil nocere quominus & reus & fideiussor teneretur.

SVMITVR ex l.imperator.ff.de statu hom.& ex alijs per glo.hic & ibi alleg. continet pulchram & vtilem materiã.ideo Bart.maiori dote hanc legem q̃ cæteras istius titu.condonauit.

1 Librarius † a scribendis libris dicitur. hinc Hieronym.ad Nitiã Aquileię hypodiaconũ.quid.n.est vt ita dicam tam præsens inter absentes,q̃ per epistolas & alloqui & audire quos diligas. nam & rudes illi Italiæ homines qui (vt in Rhetoricis ait Cicero) ferino ritu victum quærebant, ante chartę & mẽbranarũ vsum aut in dedolatis e ligno codicillis,aut in corticibus arborũ mutua epistolarũ alloqa misitabãt. vnde & portiores earũ tabellarios: & scriptores a libris arborũ librarios nũcupauere.librarius igit̃ proprie dicitur qui libros trãscribit aut concinnat,ꝓut est bibliopola scd̃m Grãmaticos & Oratores. Et primo modo hic vr̃ accipi quãuis glo.Bar.& doct.pro notario accipiãt, qd̃ apud probatos auctores forsitã non inuenies,cum tã in iure q̃ apud alios notarius vel tabellio ille nuncupetur, vel ẽt scriniarius in l. scrinarios.C.de test.mil. Nisi diceres nõ inepte tabellionẽ librariũ vocari a libro quem de instrumẽtis receptis conficere diligenterq; seruare debet. vt in auct.de tabel. & tradit Fely.in c.accepimus.col.fi.de fide instr. & & in c.cũ p.col.j.eo. tit. Vtcũq; sit tex. iste vt doct.volũt, ꝓcedit ẽt in notarijs & tabellionis.ad quod facit tex.in l.ambiguitates.C.de test.ibi sed vitio tabellionis vel alterius q testm̃ scribit,vbi a pari procedũt

2 errores pdictarũ ꝑsonarũ,nimia † vero tabellionũ imperitia mũdũ destruit, & ponit cõsciẽtias proborũ virorũ in magno discrimine.Bal.lib.j.cõsi.vj.Ias.i l.si filius a pręcol.fi.ff.de lib.& posth. vbi ẽt Alex. dicit sępe eos eẽ ipso testatore ĩperitiores, vt ẽt p Alex.in cõsi.lij.co.v.lib.iiij.Pau.de Ca. in cõsi.cc.ad primũ in fi.in antiqs.vbi dicit nescire illos mẽtẽ, intẽtionẽq; testatorum exprimere.& Ang.in cõsi.cccxxxviij. ser Simõ in nouis.tabellionũ, inquit, imperitiã,testantiũ voluntates subuertere:ignari, ait,sunt quid scribãt,quid re vera testatores sentiãt,& qd verba denigratiua papyri aut mẽbranarũ significẽt.Hinc ẽt Bal.in l. iã hoc iure.ff.de vulg.& Seueri. in repe.l. p̃cibus.col.xxv.C.de impub.&c.dicũt,ꝙ notarij qui ĩ substitutionibus vtũtur,instituit,& substituit,bene dicũt licet nõ intelligãt,ad similitudinẽ illorũ cantorũ qui ꝑ naturã bene cãtant licet nesciãt rõnem sui cantus,quẽadmodũ ẽt dicit Rom.ĩ sing.52 ꝙ sunt sicuti psitacus & pica,qui stãt in domo dñorum & dicũt ea quę audiunt & nesciũt quid dicant. Sunt tñ multi legales & experti,quorũ operę necessarię sunt, & hi summe laudandi & honorandi.

3 Error † igit̃ scriptoris vel notarij aliter scribẽtis verba cõtractus q̃ fuit dictũ minime nocet. Deci. hic pro concor. allegat prędictam l.imperator. & l.ambiguitates. quę licet faciãt nõ cõcordãt: Loquunt̃.n. in alijs terminis.vel qñ erratũ est in grãmatica,vel in vltimis volũtatibus.tex.iste qñ fuit error in scribẽdo aliter q̃ in contractu dictũ est: Est tñ idẽ in vltimis volũtatibus, & vbi error fuit in omittẽdo.d.l.ambiguitates.& eo.ti.l.errore cũ not.ibi p scribentes,vt.n.inquit,Bal.ĩ d.l.imperator.co.pe. Error omisionis minor est q̃ error cõmissionis.arg.l.si more.cũ ibi not.p gl.& doc. ff.sol.mat.quę tñ limita in defectu indictionis, q̃ si nõ sit apposita in instrumento sed omissa vitiat,secus si corrupte fuerit adiecta: vt p Bal.in d.l.imperator.col.iiij.Fely. post antiquos.in c.inter dilectos.col.ix.de fide instr.Ias.in repe.l.admonẽdi.col.lxix. ff.de iureiu.& Dec.ĩ c.j.co. iiij.de fid.inst.

4 Procedit † ergo cõclusio tex.nr̃i siue error fuerit in omittẽdo siue in cõmittendo, siue in cõtractibus,siue ĩ vltimis volũtatibus,siue fuerit error in grammatica.l.plautius.cũ no.ff.de auro & arg.leg.et ĩ d.l.imperator.siue in orthographia.vt p Bal. ĩ d. l.imperator.col.j.dicentẽ,ꝙ licet orthographia sit pars grãmaticę consistens in recte scribẽdo,nõ tñ vitiat rescripta vt faciat falsa grammatica.quã materiã late pulchreq; explicat Felyn.in c. ad audientiam.el.j. de

5 rescrip. Quid autem † de errore cõmisso in sentẽtia,vel iudicijs,an vitiet,noceatq;?

doct. variāt in d.l. errore. dicam late infra.

Et ideo si notarius scribat patrem reliquisse filiæ iure restitutionis, cum dicere deberet institutionis: vel dicat ꝓ falcidia, cum dicere deberet pro legitima: aut in renunciatione mulieris velleiani, beneficiū valeriani nuncupauerit: seu in constitutione procuratoris vsus fuerit verbo substitutionis, huiuscemodi errores non nocent: vt hic per Deci. & per Bal. & Ang. in d.l. imperator. & Felyn. in d.c. ad audientiam.

Et hæc procedunt quando constat de
6 errore, † qui in dubio non præsumitur: vt post Bal. & Ang. hic vult Deci. & Vitalis in trac. clausularum. fol. xl. in ver. de errore notarij. col. j. & Mod. Asten. hoc modo saluantes glo. istius regulæ in tract. de forma sub tit. de poten. & effect. formę. char. liij. colū. ij. Pau. de Cast. in consi. cc. ad primum. in fin. in antiquis. dicit si constat de errore notarii non nocet. d.l. errore. ex quo tamen de eo non apparet standum est verbis. l. si alij. ff. de vsufruct. leg. qa talis pręsumitur intentio, qualem verborū proprietas importat. l. non aliter. de leg. iij.

7 Et quicquid † scriptum sit in instrumento quod factum respiciat, videtur scriptum de voluntate & commissione partium: vt per Bar. in l. si quis filiabus. ff. de testa. tut. Bald. ad fin. l. j. C. de priuil. dot. cum alijs hic ꝑ Deci. alleg. & latius in cōsi. clxxxv.
8 circa fi. & cōsi. cccci. & dcliij. Et ꝙ † notarius censeatur a partibus rogatus, vt ponat in instrumento clausulas quæ sunt de consuetudine, easq; & cæteras insertas apposuisse censeatur de mente & voluntate testatoris & contrahentium: tradunt etiam Alex. in consi. v. col. ij. & consi. liij. colū. pen. lib. iij. & in consi. j. col. v. vol. v. Barb. consi. xlviii. col. vij. vol. j. & consi. xvi. colum. j. volu. ij. & consi. lij. colum. iij. & lxj. colum. j. volu. ij. & consi. vj. ad fi. in iij. volu. & Fely. in c. j. col. ix. vt lite non contest. Iaso. in l. vnica. in. §. si procurator. col. fi. ff. si quis ius dicen. non obtem. Quamuis tabelliones sæpe ponunt clausulas ex suo capite: vt plene tradunt Barba. in consil. xlviij. colum. vij. præalleg. & per Mod. repet. in. §. quidam recte. l. gallus. colū. xiij.
9 ff. de lib. & posth. In dubio † tamen appositę censentur de mente voluntateque testatoris vel contrahentiū, nisi aliud probetur, propter præsumptionem quę est pro notarijs & instrumētis eorum: vt ꝑ Alex. cōsi. v. col. iij. lib. iij. & cōsi. i. col. v. vol. v. Barba. in consi. vi. colum. fi. lib. iii. & Cor. in l. quoties. col. iii. C. de hære. instit. quod not. & in hoc errore labitur. Ripa. lib. ii. de. rescri. præla. & princi. gra. cap. xxv. colū. ii. de hoc etiam infra dicam.

10 Et si mens † testatoris vel contrahentis latino liberatoque sermone bene exprimi nequeat, cautela est ꝙ vulgari sermone & lingua materna cōcipiatur & exprimatur: vt tradit Bart. in d.l. si quis filiabus. ff. de test. tut. ad fin. Et de instrumento vulgari sermone confecto: tradit Alexan. in consil. xlviii. in causa & lite. lib. v. & consil. cxl. col. j. lib. i. & probatur in l. quoniam indignum. C. de testa. ibi, vel in quolibet loquē
11 di genere. Et tales † sermones vulgari sermone prolatos interpretari debemus secū dum communem vsum loquendi & proferendi sermones in vulgari, sed latine prolatos vel relatos interpretari debemus secundum artem literarum & secundum grossum loquendi modum: ita Bal. in l. lege xij. tab. ad fi. C. de leg. hær. Alex. consi. ii. col. vii. ver. non obst. quintū. vol. i. & consi. v. col. ii. & iii. lib. iii. & Fely. in rub. de consti. colum. fi. vbi ponit, quomodo, & quando notarius teneatur vulgarizare scripturam & instrumentum. taliter enim proferre debet & stipulari ꝙ partes & testes intelligant, vt etiam per Pau. de Cast. in l. i. C. de erro.
12 aduoc. De prędicto autem articulo, † ꝙ̄ verba intelligi debeant secundum communem vsum loquendi vulgarium & grosso modo, vltra præalleg. tradunt Roman. in consi. iiii. & xxiii. Abb. consi. lxxv. colū. pen. Barb. consi. xxxiiii. col. xvii. & lvii. colū. iii. lib. ii. & lxxxv. col. fina. lib. iiii. & in c. si tibi in tribus vlt. chartis. de test. Corn. consi. cvi. volu. iiii. Alexan. consil. xliiii. colum. ii. & consi. lviii. colū. i. lib. v. Fely. in prohem. decret. Bolog. in consi. lx. col. fi. Soci. in tract. de cit. artic. xvii. colū. xi. ver. aut si intelligimus statutum: & Deci. in consi. cclviii. col. iii.

13 Et an † debeat notarius verba concipere in prima vel in tertia persona, ponit Ias. in l. diuortio. in prin. in vii. col. ff. sol. mat. Specu. in tit. de instru. edic. §. i. in ver. illud etiā scias. & ver. seq. non refert, inquit, vtrum tabellio apponat nomina testium in nominatiuo, vel in genitiuo, aut ablatiuo, in prima vel in tertia persona: quia non curamus de verbis dummodo habeamus effectum, de qua materia tradunt etiam scribentes in l. his verbis. ff. de adopt. & Bald. pulchre per illum tex. in titu. de noua for. fide. in
14 i. col. Nec † tenetur not. scribere omnia verba

verba cōtrahentium, sed effectum. sufficit enim ꝙ scribat p. fideiussisse pro q. licet ibi plura verba requirantur: vt per Bar. in
15 l. mutum. ff. de acqui. hære. Et qñ† verba ipsius notarij non sunt verba partium, non nocent eis: vt habetur inter consilia Fran. de Curte senioris in consil. iij. & per Deci. consil. cccel. nume. 4.

Veniamus modo ad dicta Barto. qui in
16 primis quærit † an & qñ not. posfit errorem suum corrigere. deinde qualiter probetur talis error. Circa primū duo præmittit in instrō publico cōtineri, quorum alterum ad notariū spectat, prout annus, dies, indictio, & similes solennitates: aliud spectat ad partes. vꝫ substantia contractus: et concludit vt hic per eum, quem doct. cōiter sequuntur vt hic per Deci. late p Bal. & Ang. in prealleg. l. imperator. latius per Vital. de Camb. in tract. clausularum. fol. xlj versi. restat vidēdum. an no. Lanfran. de Oria. iu repe. c. qm̄ contra falsam. in gl. instrumentorum productio. col. viij vbi dicit Bar. hic loqui imperfecte. Bald. in rub. C. de fide instr. alio modo & imperfectius, sed cōiungēdo ambas theoricas simul perfectam doctrinā posse tradi, vt ibi per eū. adhuc imperfecte & sobrie nimis loquentem. ideo vide Gemin. in c. abbate sane. in §. fi. col. fi. de re iud. Alex. consil. lxxxix. vol. iij. & conf. cxc. lib. vj. Ias. cōs. xxviij. vol. j. & latius post alios. Fely. in c. ex lite
17 ris. de fide instru. Et in effectu † cōiter concludunt, ꝙ in his quæ spectant ad notarium in quibus error non vitiat, prout est error grammatices & ortographiæ, vel si verbo restitutionis pro institutionis, et falcidiæ pro legitima, & substituo pro constituo vsus fuisset quemadmodū in superioribus retuli: potest notarius errorem suū corrigere, et parte non citata, & sine licentia iudicis, etiam ꝙ parti datum esset instrm. quia emēdatio neminem ledit, nec pars habet causam conquerendi cur corrigat: vt hic per Deci. Ange. Bal. & Vitalem in locis præalleg. & Alex. hic in apostillis ad Bar. licet enim id fiat, partis non interest, dicit: quia absque tali emendatione valet instrm. d. l. errore. l. præposteri. & l. ambiguitates. C. de testa. & clarius consulendo eradit idem Alex. in cōsi. lxxxix. col. fina. lib. iij. & Fel. in c. ex literis. col. iij. de fide instru. vbi tñ dubitat si data sit parti copia propter dictum Bal. ibi volentis, ꝙ restituto instrumēto adeo tabellio functus sit officio suo ꝙ nec punctum nec syllabam intellectualiter mutare posfit nisi iudicis mādato, per d. l. imperator. quæ non probat. ideo verior est & cōis præcedens conclusio. consulerem tñ ante factum notario ne id faceret post restitutionem instrumenti, nisi iudice mandāte, qui hoc facere poterit etiam parte non citata, cum sit punctus iuris: vt per Bal. in d. l. imperator. colum. ij.
18 Si vero † erratum sit in pertinentibus et spectantibus ad notarium, & sit error qui vitiaret instrm indictionis puta, ne error partibus noceat, indistincte corrigi poterit si parti datum nō sit. Si vero fuerit parti restitutum non nisi citata parte & de mandato iudicis: vt per præalleg. & late Soci. in consi. xcviij. lib. iij. Bar. tñ quem ipse; & alij ad hoc citant in d. l. imperator. circa fi. non loquuntur de indictione, sed de tempore, vt statim dicam. ideo circa indictionem siue sit error commissionis, siue omissionis qui maior est in proposito nostro vt superius diximus, poterit notarius auctoritate propria talem errorem corrigere, qa ex adiectione temporis appositi in instrumento constat quæ indictio apponi debeat: vt hic per Bar. Ange. clare in d. l. imperator. Vitalem in loco præalleg. Alex. in consil. cxc. lib. vj. Ias. in consi. xxviij. lib. j. & Fely. in d. c. ex literis. col. iij.
19 Omissio † igitur indictionis vitiat instrumētum: secus si apposita fuerit, sed corrupte & perperam, vt ex præcedeñ. apparet. Limitant tñ docto. quod dictum est de omissione indictionis vitiante instrumentum, vt non procedat, qñ ex consuetudine omitteretur vel esset dimissum spatiū pro indictione annis dñi appositis. Bal. in l. pe. col. ij. C. de accus. Ang. in consi. ccvj. inci. reperitur. Alex. in l. prætor ait. in. §. si initiū. ff. de eden. Cor. pulchre. in cons. xciij. cum seq. lib. iiij. Soci. in l. si nominatim. ff. de condi. & demon. Fel. in c. inter dilectos. col. viij. & in c. imputari. col. fi. de fide instru. Ias. in repe. d. l. admonendi. loco præalleg. & Deci. in c. j. col. iiij. de fide instru. & vltra montes in pluribus locis indictio non apponitur in instrumentis. No. etiā
20 diligenter, † ꝙ si indictio posita fuerit in principio protocolli, licet postea omissa fuisset in aliquo instrumēto illius anni ibidem inserto, talis error & omissio nō vitiaret, quia censeretur repetita in eodē instrumento: vt per Alexan. & Ias. post alios in præalle. §. si initium. quod bene nota, quia sæpe in actu practico vidi hunc casum, obtinuique.

Hiero. Cagno. P

21 Quæ vero sint † illa alia præter indictionem, quæ spectant ad officium notarij: Et quæ sunt necessaria in publico instrumento: tradunt gl. & doc. in l. generali. C. de tabul. lib. x. Alex. consi. xxxvij. ad fi. volu. iij. Deci. late post alios in d. c. j. de fi. instr.

22 Aliquando est † erratum in pertinentibus ad officium notarij, sed non constat in quo sit erratum, vt quia omisit diem vel mensem, & non constat de quo die vel mẽse. & hoc casu notarius corrigere potest, quia officio suo functus nõ videtur edẽdo instrumentum absq; die, crediturq; eidem dicenti se recordari de tali tempore, quia creditur officiali in officio sibi commisso, nisi tempus tale esset de substãtia vt in hypothecaria, vel esset instrumentum parã datum, quia tunc corrigere non potest nisi probato errore & iudicis mandato. vt per Bart. hic & in d. l. imperator. & Deci. hic. ac scribentes omnes in locis supra alleg. et pulchre Gemi. in d. c. abbate sane. colum. ii. vbi post Ioan. And. concludit, ꝙ aut notarius non apposuit diem neq; locũ & potest auctoritate propria ponere, quia constat ex inspectione instrumẽti erratũ esse, cum sit impossibile instrumentum fieri sine certo die & loco, vnde sunt ista de concomitantibus necessarijs sine quibus actus fieri non potuit: vt ibi dicit tex. Sin autẽ illa omisit quæ non sunt de necessario concomitantibus, vt quia non apposuit testes sine quibus instrumentum fieri potuit, cũ istud non sit de concomitantibus necessarijs licet sit de validantibus instrumentũ, tunc fieri debet cum auctoritate iudicis. Aut apposuit diem & locum sed fuit erratum, & tunc si antequam sit data copia parti notarius vult corrigere, potest, quamuis melius sit, secundum Gemi. ꝙ faciat nouũ protocollum & nouum instrumẽtum propter suspicionem militantem contra tale instrumentum correctum: vt in l. fin. C. de testa. Si vero data est copia partij, & inter eas super hoc orta, Altercatio, auctoritate iudicis fieri debet, vt dictum est. iudex vero, subiungit, in dando licentiam cõsiderare debet an notarius sit bonæ famæ, an altercatio diei allatura sit præiudicium aduersario vel non. hæ præsumptiones habent mouere iudicem ad facilius vel difficilius concedendum denegandumve talem correctionem, secundum Ioan. And.

Dum autem Bart. in prædicta decisione
23 dicit † credendum esse officiali in officio sibi commisso, & sequuntur communiter scribentes in locis supra alleg. intelligi debet ne erres. quando officialis a communi electus fuit, aut de publico cõstitutus alias non. Bar. & alij in l. j. C. de ponder. & auri illa. libr. x. intellige etiam hanc conclusionem, vt pulchre per Bald. in d. l. imperator. colum. iij. versi. sed pone libellus. & Fely. in d. c. ex literis. col. j. vbi tenet, ꝙ si errauerit notarius in appositione diei aut mensis, vnum videlicet pro alio ponens, non possit corrigere nisi incontinenti, vt ibi per eum.

24 Quando vero † erratum est in pertinentibus ad partes & ad substantiam contractus, potest incontinenti notarius errorem corrigere non autem ex interuallo, nisi errore probato & ex iudicis licentia. Barto. hic. omnes in d. l. imperator. Felyn. in d. c. ex literis. & cæteri in locis præalle. Scire autem oportet pro intelligentia & decla
25 ratione prædictorum. † cuius præsumatur error in præmissis & circa: Bald. Paul. de Cast. Rimi. & alij in d. l. errore. concludũt ꝙ in spectantibus ac pertinentibus ad notarium, vt sunt instrumentorum solennitates de quibus supra notarij præsumatur error. In pertinẽtibus ad partes, vt est substantia contractus, error præsumatur partis: ideo in his quæ scripsit notarius non præsumitur error, neq; aliter fuisse scriptũ ꝙ̃ dictum ob præsumptionem pro notario militantem, vt etiam infra dicetur. ꝙ si cõsuetas clausulas in instrumento non apposuerit enm id illi iniunctum censeatur. vt infra late dicam. notarij præsumitur error, vt per Rimi. loco præalleg.

Circa secũdam dubitationem principa-
26 lem † de iustificatione & probatione talis erroris, quæ plurifariam multisq; modis fieri potest: vt hic per Barto. & Deci. per Alex. Soci. Ias. & alios in consilijs & locis præalleg. Fely. in d. c. ex literis. Vi-
27 talem loco prædicto. Et ꝙ † eo casu ad petitionem partis exhibeñ. sit protocollum: tradunt Abb. & alij in c. cum p. de fide instru. & Bal. in d. l. imperator. Quod si liber protocolli in remotis aut longinquis partibus sit, assignantur partes ad locum illum, & ordinario loci scribitur, vt fiat exhibitio & videatur si sit auctẽticum & c. vt p Bar. & Bal. in l. iudices. C. de fide instr. & Ang. Are. institu. de excep. in. §. præterea.
28 col. xxxv. vbi dicit, non † audiri petentẽ protocollum exhiberi, eo ꝙ de falso redarguere intẽdit, nisi sciret ea de quibus in l. fi. C. de fide instru. se videlicet inscribẽdo

ad pœnam talionis, prout etiam no. in l. j. in §. editiones. ff. de eden. quod no. reputat ad refrenandum malitiam causidicorũ, qui originalia exhiberi requirunt qñ sciunt illa esse in longinquis partibus. Vt tñ intelligas, talis inscriptio nõ est necessaria qñ opponẽs ciuiliter agendo & pro defensione sui iuris tñ ac citra cuiusq̃ iniuriam se de falso velle redarguere, dicit: vt per Roma. in consi. ccccccxix. Ange. in tracta. maleficiorum in verbo, necnon ad querelam. col. j. Ias. in d. §. editiones. col. pe. Guido. Papæ in q. cccclxxj. & Parisi. in repe. c. quoniam contra. nume. 160. cum seq. de proba. Et in ditione ista ex forma ducalis decreti, producens instrumentum non cogitur exhibere protocollum nisi ex causa.

29 De qua quidem materia, † an & quando parte requirẽte exhiberi debeat protocollum vbi exhibitum fuit instrumẽtum: plura scribunt Are. in l. vnum. ff. de testa. Alexan. cõsi. cv. & cliij. vol. iij. & consi. xiiij. lib. vj. & cõsi. clxxv. lib. vij. Cor. in consi. ccxxiij. col. j. & pen. in ij. vol. Abb. & alij in d. c. cum p. tabellio. Ias. in l. fi. col. iiij. C. de edict. diui.

30 Si instrumentum † leuatũ fuerit ab alienis notulis aut protocollis, nisi exhibeatur protocollum nõ facit fidem. auct. si quis in aliquo documento. C. de eden. & not. in c. cum p. tabellio. de fide instru. Vnde practicando qñq; dixi, ꝙ licet in primo termino ad oppo. asignato nõ fuerit facta oppositio contra tale instrumẽtum ab alienis notulis seu protocollis leuatum non constare de licentia & cõmissione leuandi, nec possit amplius opponi ĩ patria nostra propter formam ducalis decreti: & tradita per Alexan. in cõsi. clxvj. vol. ij. Si tñ non cõstet de notulis seu protocollis a quibus dicitur leuatum instrumẽtum fides non est adhibẽda. per text. in d. auct. si quis in aliquo. & not. per Pau. de Ca. in consi. cxcv. visis in nouis. Bart. & alios in l. eum qui. in. §. qui ita. ff. de verb. obli. & Deci. in consi. ccciij.

31 nu. 15. vbi ponit, non † credi notario asserenti aliud instrumentum a se rogatum & receptum nisi actualiter producatur, quãto minus ergo instrumẽtum ab alienis protocollis leuatum ex commissione iudicis ꝓbabit non cõstante de protocollo? In quibusdam tñ locis, ex dispositione statutaria vel stilo, exigitur oppositio partis, nõ constare videlicet de protocollo, alias probat vt per Guido. Papæ in q. ccccciiij. Et vbi pars dictam oppo. facit, fieri solet illi interrogatorium, vtrum velit stare instrumẽto producto tãquam legitime sumpto: quo negatiue respondẽte, petitur & requiritur asignari partem ad vidẽdum fieri extractum & instrumentum exhibitum collationari cum protocollo in tali loco & hora, aut compelli notarium ad faciendum fidem de protocollo, qui liber proprius est notarij & productio in ipsius potestate, vt per Alex. in l. prætor. in prin. ff. de eden. & nisi exhibeat poterit puniri: vt post Bald. in rub. C. de fide instru. tradit Fely. in c. cũ p. colum. ij. & in c. accepimus. col. fi. de fide instru. & per Mod. in auct. si quis in aliquo. præalleg.

32 Et an † de mandato iudicis posit extẽdere instrumentum de notis aut protocollis alterius notarii absque citatione partis ac impune, maxime vbi notæ ille solennitatibus necessarijs carebant: tradunt Soci. consil. cxxvj. libr. ij. Bologni. consi. xxv. alias xxvj. colum. fi. & consi. xxx. Alex. consi. cliii. vol. ii. & consi. clxxv. lib. v. dicens debere fieri mentionem de omnibus defectibus existẽ. in protocollo vel notulis, de quo per eundem Alex. in consilio xiiii. li. vi. & Ang. in consi. ccvi. & cclix. reperitur causa, vbi ponit quando ab alienis protocollis de mandato iudicis instrumentum leuare debeat.

33 Et si sit † foliazium repertũ inter scripturas notarii mortui, vel filza scripturarum notarii defuncti sine subscriptione & signo, an per alium not. ex iudicis commissione leuari posit instrumentum quod faciat fidem? & quicquid dicant Pau. de Cast. in l. contractus. colum. ii. C. de fide instru. Deci. in d. c. i. colum. v. & in consi. ccccxlvii. & Curt. iuni. in cõsi. clxii. verior & magis cõis opi. est, ꝙ ab asserto instrumento in filzis, qñ non adest subscriptio & signum notarii, leuari nequeat instr̃m probans & fidem faciens. Abb. in d. c. i. col. iii. Pau. de Cast. in consi. cciiii. ad primum. in antiquis, & in consil. cciiii. ad primum, in antiquis, & in consil. ccxxx. in ix. dubio. Angel. consi. ccxx. ad hoc. in nouis. Bal. cõsi. xxii. vol. i. Barbar. consi. ix. col. vi. lib. iiii. Alex. in cõsi. cliii. lib. ii. Mod. Asten. citantes plures auctoritates, in trac. de forma. char. lxxxii. col. ii. Corne. post Bal. Nouel. in consi. xciiii. lib. iiii. & rubrum Alex. in consi. xciiii. Et dicit Pau. de Ca. in præalle. cõsi. cciiii. ꝙ ita se habet generalis consuetudo & practica notariorum. quæ quidem conclusio præsertim procedit stante consuetudine, ꝙ subscriptio cum signo ponat in principio aut

in fine instrumenti. Quemadmodum videtur esse in his partibus Cismontanis. Et hanc partem pro vera & canonizata tenẽt nostri practici, sicq; plerũq; fuisse iudicatũ per magnum consilium Illustrissimi principis nostri audiui. Ex speciali tamen commissione iudicis a dictis filzis leuari poterit instrumentum fidem faciẽs interueniente scilicet cognitione causæ, & testiũ examine super literis & publicatione dicti instrumenti, facta de instrumento releuando per notarium defunctum & non aliter: vt per Pau. de Cast. in dicto consi. cciiij.

34 An autem † per errorem & ignorantiã a notario omissam quid potius præsumat', ꝙ per dolum & malitiam? vltra ea quæ hic ad fi. scribit Deci. vide Bart. in l. nulli. C. de numera. libr. xij. Alexand. in consil. lxxxviij. col. ij. lib. iiij. & consi. lxxiij. co lum. ij. vol. j. Vitalem de Camba. in tracta. clausularum. loco præalleg. Fely. in d. c. ex literis. Ias. in l. iubemus. C. de testa. Alcia. in tract. præsumptionum in xiij. præsump. iij. regulæ.

Modo ni vererer ne momus quispiam de inculcatione mihi occineret, hic subiungerem vtilia quædã circa notarios & instrumenta, quæ in occurrentibus negotijs notaui. Quia tñ omnino extra propositum non sunt, immo saltem de appendicijs materiæ prætactæ, & pluribus forsitan aliqñ grata, Idcirco ad commodum & vtilitatẽ maxime practicare volentium, hic subiunximus.

In primis sciendum est, ꝙ licet præsumptio sit pro notario ꝙ officium suum fideliter exerceat, & a partibus dicta scribat. Eidemq; asserenti mulierem vel minorem de beneficio sibi competenti certiores fecisse, credatur: vt plene per Ias. in l. si duo patroni. in. §. idem iul. col. iij. & iiij. ff. de iureiuran. Felyn. no. in c. si diligenti. col. iiij.

35 de foro compet. potest † tñ illi fieri interrogatorium quid disponat illa lege, cui asserit fuisse renunciatum, facta prius per eũ certificatione de natura & virilibus talis remedij, ꝙ si nesciat respõ. renunciatio nullius erit momenti. quomodo enim potuit certiorare si nesciebat. ista fuit cautela Albe. de Rosa. quam ibi sequitur. & Ripa. in l. centurio. col. xxvij. supra de vulga. & in l. j. col. v. ff. si cer. peta. idem Alex. in apostil. ad Bar. in l. ff. in. §. fi. ff. ad vellei. & Fely. in d. c. si diligenti. col. iiij. Tñ Alex. in l. sciendum. col. vij. ff. de verb. ob. oppositum verius ẽt dicit in puncto iuris, quia in facultate notarij esse nõ debet, quod solenniter factum est destruere & parti præiudicare, vt esset si renunciatio nullius momenti redderetur notario respondente dicto interrogatorio, se nescire quid lex vel remedium de quibus in interrogatorio est mentio disponant. sequitur simpliciter Alcia. in quodam tract. de præsum. in xiij. pręsump. iij. reg. ꝙuis secundum eum aliqualiter minuatur de fide instru. sed considerata & retenta ratione Alex. dicendum erit nec de fide instri quicquam diminui, arg. Alex. nititur rñ. Deci. in l. i. colũ. iiii. in ii. lec. ff. si cer. pe. dicens fuisse parti ius quæsitum tempore cõtractus cum ista pręsumptione, ꝙ notarius intelligeret quid esset velleianum, vnde apparẽte postea id nõ intellexisse, ius non fuisse quæsitum liquet: vt in simili dicitur in l. si qui adulterii. C. de adul. quæ ratio cessat in testibus. Mod. Pap. in d. l. i. col. vii. dicunt sol. Deci. nõ satisfacere, qa hoc ẽt militaret in dicto Bar. in. §. si quis moriens. ibi allegato. ꝙ subintelligeretur illa qualitas dummodo nõ essent corrupti, seq; putare hanc cautelã esse periculosam quia esset in facultate notarii parti præiudicare: & ista fuit fundamentalis ratio Alex & prius Fulg. cui Deci. non respon. Hanc eam opi. Ful. & Alex. sequit' Cæpol. aliam rationem adducẽs in cautel. cxcv. incip. notarius. dans cautelam, vt in instrõ dicatur quid disponat lex vel beneficium quibus renunciatur sic se solitũ facere obseruari. & hanc opin. sequutus sum in l. i. ff. si cer. peta. Ex quibus vides opi. Alex. in d. l. sciendum. cõtra Albe. esse veriorem & magis communem quicquid ibi dicat Deci.

36 Et si notarius † duobus signis vtatur, in crimen falsi incidit, vt no. in l. comparationes. C. de fide instru. Alexã. in apost. ad Bar. in l. eos. ff. de fal. Aquen. in l. post dotem. col. fi. ff. so. ma. Fel. in c. i. in vi. requisito. de fide instr. vbi ẽt ponit nõ licere alterius notarii signum sibi assumere. Quid

37 aũt † operetur appositio signi in instrõ, aut alia scriptura: vide Phi. Fran. in c. si canonici. de offic. ordi. lib. vi. dum ponit casum in quo parificatur probatio per instrumentum publicũ, & per literas sigillo publico sigillatas. Deci. in c. ii. col. fi. de fide instr. & in c. post cessionem. de proba.

38 Et si cõficiat † instrm vel scripturã sine forma publica, dicitur tanꝗ priuatus facere & fides non adhibetur illi. Alex. in consi. xlviii. lib. v. & consi. clxvi. lib. vi. & cõ

ſi.cliii.col.ii.in ii.vol.& Moder.Bono.in repe.rub.C.de proba.col.lvii.

39 Quid ſi † notarius conficiat inſtrm fene ratitii ſeu illiciti cõtractus an efficiat infamis,& aliqua pœna puniri poſsit,ac ad reſtitutionem vſurarum teneat: ponunt Ro. ſing.385. Alex.in l.ſi quis iniquum,in.§.ſi procurator.col.ii.ff.quod quiſq; iur.& in conſi.lxxvii.lib.i.& Fely.in cap.ſi aduerſus.de hæreti.

40 Et qñ duo † ſunt notarii, in ſolidum de aliquo actu rogati, vel duo requirunt ex forma alicuius ſtatuti an vnus aliũ pro teſte poſsit apponere.Et vtrum ambo inſtro ſubſcribere ſe debeãt.Et ſi de actu illo varia conficiant inſtrumenta cui ex illis potius ſit ſtandum? Bald.in cõſil.xlii.lib.v. Barb.cõſi.xviii.ad fi.in iii.vol.Soci.conſi.ii.lib.iii.Alex.conſi.xcii.& ſeq.in vii. vol.Corn.in cõſ.ccxliii.col.fi.lib.iii. Deci.in c.qñ contra.col.antepe.de proba.& in c.cum ſuper abbatia.de offi.deleg.& in cõſi.xxxv.& ccccciiii.Mod.Bono.in repe.rub.C.col.lxxv.& alii Mod.in auct.ſi quis in aliquo documẽto.C.de eden. Et

41 vbi† ſtatutum duos notarios requirit,hoc procedit ẽt ꝙ inſtrm iuratum fuerit.Pau. de Ca.in cõſi.xcviii.in antiquis incip.notandum.Cor.conſil.xxxii.lib.iii.& Soci. conſi.xcvii.col.fi.lib.i.Statutum enim diſponens ꝙ inſtrm non probet niſi in illo adſint duo notarii,vẽdicat ſibi locum ẽt ꝙ ſit iuramẽto roboratum, quia tollit probatoriam fidem inſtri: ideo ſicut inſtrm non probat contractum,ita nec iuramẽtum: vt per Abb.in c.cum contingat.col.pe.de iureiur.Pau.Cor.& Soci.in locis præalleg. Alexan.in conſi.xcv.ad fi.lib.j.& conſi. cxxv.col.iii.verſi.vnde attento.in eo.& Marſ.Bono.in ſing.700.quod eſt vltimũ.

42 Sed qñ † ſtatutum ſimpliciter annullaret ipſo iure cõtractum & omnia in eo cõtenta,nõ traheret ad contractũ iuratũ,& tunc valeret inſtrm & contractus,quia ſtatutũ ad talem contractum iuratũ non extendit. Alexan.cõſi.xxvii.col.iii.lib.i.& conſil. xxxvii.lib.ii.Barba.conſi.xxi.& xxiii. col.iiii.lib.i.Deci.in l.de alimentis.col.fi. C.de trãſa.& Ripa lib.iii.de dona.& gra. cap.x.Data igitur validitate inſtrumenti, ratio nõ oſtenditur cur probari nõ deben: iuxta l.cum præcibus.C.de probat. Et

43 ratio† quare ſtatutũ ad inſtrm iuratum in præcedẽti caſu trahit, ſecus qñ annullaret contractum & in eo contenta,eſt iſta:quia vt dixi in primo caſu ſtat,tollit fidem,inſtrumenta propterea nõ probat cõtractum nec iuramentum ẽt, quia licet inſtrm propter ſtatutũ non probet, non tñ tollitur iuramẽtum:ideo ſi contractus iuratus per teſtes probetur,ſuum ſortietur effectum. vt per Abb.& alios præalle. Sed in ſecundo caſu ſtatutũ annullans cõtractum & in eo contẽta,non trahitur ad iuratum,deficit.n. poteſtas, cũ ſtatuta laicorum iuramentum tollere nequeant: vt per Alex.in cõſil.lix. lib.j.Item quia voluntas non cõcurrit cũ de actu iurato ſtatuẽtes minime ſenſiſſe cẽſeantur: vt per Alex.Barb.Deci.Ripã & alios in locis prealle.Et data ualiditate ſtatuti, hoc ſcẽo caſu nihil prodeſſet probare iuramẽtum per teſtes. quod abſonum eſſet dicere.Præterea in verbis ſtatuti vis fieri debet: cũ enim ſimpliciter diſponit ꝙ contractus ſit nullus,nõ trahitur ad iuratũ, vt dixi: ſed ſi diceret ꝙ cõtractus,minoris pu ta,in quo nõ interuenerint affines & ſolennitas talis,fictus,fraudulẽtus, vel dolo celebratus pręſumatur,ẽt ꝙ iuramentum interuenerit,ſubſiſtit,locũq; ſibi vendicat ẽt in contractu iurato. vt per Bar.in l.oẽs populi.in iij.q.prin.vbi etiã Alex in apoſtil. ff.de iuſt.et iur.Iaſ.in auc.ſacramẽta puberum.col.fi.C.ſi aduer.ven.Barb.cõſi.lxx. in ij.dubio.in iij.vol.late Ferra.Brixiẽ.in ſuis cautelis in xvj.caute. vbi rationes aſſignat.Et notabis diligẽter hoc caſu,quicquid cõſuluerit. Barb.conſi.xxj.lib.j.niſi ſtatutum expreſſe mentionem faciat de iuramento,ẽt ꝙ velit contractum fraudulentum & ſimulatum cẽſeri, non intelligit de iurato: vt per ſcribentes præalleg.communiter traditur.

44 De auctoritate † notarij,de quibus poſſit rogari,& an inuitus inſtrumenta cõficere cogatur.Alex.conſi.ciiij.lib.v.Fely.in c.ſeries.de teſti.in c.cum cauſam.col.ix. c.qñ contra.col.iiij.de pro-

45 ba. Et an ac qñ † notarius poſsit inſtrumentum conficere de pertinentibus ad cũ, aut in ſui utilitatem uel damnum,vel filius de contractu patris,aut pater de contractu filij vel vxoris ſuæ: tradunt Bar.in l.ſi pater.ff.de ſal. Alex.in l.ſciendum.col.ij.ff. de verb.obli.Fely.in c.j.col.pe.de fide inſtru. Barb.in c.ſuper qõnum.de offi.dele. Bologni.in repe.auct.habita.col.pe.C.ne fil.pro patr.& Iaſ.in l.ſciendum.præalleg. ad fin.ij.col.dum ponit quid iuris vbi inſtrumẽtum eſt pro eo & cõtra eum. Abſq; dubio aũt teſtator ſi notarius ſit poteſt teſtamentum ſuum cõficere illudq; publica-

ae. Bart. ad fi. l. ii. ff. de stip. ser. & Abba. in d. c. quoniam. col. xvii. vbi Deci. char. vltima. colum. j.

46 Nunquid autem † credatur notario de commissione sibi facta, & an possit conficere instrumentũ de ipsa commissione sibi facta saltem actus particularis. exempli gratia, examinis testium, quod notario causæ committi potest, tam per ordinarium quam per delegatum: secũdum scribeñ. cõiter in l. more. ff. de iurisdi. om. iudi. & tradit Pau. Parisius nũc Cardi. benemeritus in repet. c. quoniam cõtra, nu. 149. cum seq. de proba. In hoc articulo multum variarũt doctio, propter decisionem & auctoritatẽ Bartol. in l. ex sentẽtia. ff. de testa. tut. patet ex dictis per Alex. ibi in apost. ad Bar. et Deci. in cõsi. xlii. in ij. dubio. Ang. Aret. insti. de excus. tut. in. §. itẽ propter inimicitias. ad finem dicentem opinionem Bar. quod credatur dicto notarii de commissione sibi facta, & quod de illa possit instrumẽtum conficere, in practica seruari. quod magnum verbum & bene not. reputat Aquen. in dicta l. sciendum. colum. ii. Nihilominus dicta opi. & sentẽtia a veritate est aliena, quia in facto proprio testis quis esse nõ potest: iuribus vulgaribus. & naturali suadetur ratione, quam solam allegare sufficeret si legem non haberemus. l scire oportet. in. §. sufficit. ff. de excu. tut. quam plurimum in superioribus exornaui, Et ideo magis communis opi. doct. est contra Barto. in d. l. ex senten. vt multis relatis cõsulendo attestatur Alex. in cõsi. ciiii. lib. v. Ioan. de Ana. in consiliis suis relatis per infrascriptos. Guido Papæ in q. cxxvi. Matth. de Afflі. in decisione regni. cccxvii. dominus Parisius plene post Fel. Lanfran. de Oria. Deci. & alios in repe. d. c. quoniam contra. colum. liii. nu. 151. Bolog. in repe. auct. habita. col. pe. C. ne fil. pro pat. Deci. in l. ii. col. j. C. de edẽ. & in d. c. quoniam contra. charta. penul. col. ii. versi. tertio. per Abba. vbi post plures per eum relatos attestatur magis cõem opi. esse cõtra Bar. in d. l. ex senten. Et sicuti ex scriptis suis apparet opi. quam tenuit in præallegatis locis lecturarum est posterior & vltima, ideo magis attendenda tenẽdaq; quam ea quam tenuisse videtur in præalleg. consi. xlii. quanquam plura alia in casu ibi occurrenti accedebãt & cõcurrebant: ita quod nõ solum ipsius fundamentum fuit in decisione supra relata prout ipse ibidem fatetur, sed in aliis pluribus, & consequẽter quicquid dixerit Ange. Are. & Aquẽ. simpliciter sequens opi. Bar. magis cõiter est reprobata, & veluti ex lectura librorum cognoscere, licet plures sunt doct. & maioris auctoritatis qui hoc attestantur. Si tñ in aliquo loco cõsuetudo aliter se haberet probareturq; illi standum esset. vt in terminis tradit Are. in cõsi. xxxvj. col. fi. & tunc procedere posset. Ang. Are. & Aquẽ. superius relati. sed cum huiuscemodi cõsuetudo sit facti, nec credatur doctori illam attestãti, vt tradunt post Bart. doct. in l. de quibus. ff. de legi. & plene alibi diximus, probãda esset per allegantem illam.

47 Et notabis, † quod quantum ad recusandũ notarium causæ & actorum puta, seu commissarium & examinatorem ratione suspicionis sufficit solum iuramẽtum, cum ex tali recusatione magnũ nõ inferatur præiudicium: ita cõsuluit Anch. in cõsi. cclxiii. incip. subtiliter. & Alex. in consi. ciiii. vol. v. faciũt quæ scribit Ias. in l. apertissimi. col. ii. C. de iudic. & Deci. in consi. clxxiii. ad fin. & in c. postremo. colum. j. de appel.

48 Et in dubio † not. cẽsetur rogatus, vt ponat in instrõ oẽs clausulas quæ sunt de cõsuetudine: & si nõ apposuerit verum pro appositis habeantur. vide per Ioan. Andr. in Spe. de fide instr. in. §. instrumẽtum. Alexan. cõsi. j. col. iiij. lib. v. & consi. xxviii. col. ii. vol. ii. & consi. lxxxix. col. fi. in iii. vol. Soci. cõsi. lxxxviii. col. fi. lib. ii. & cõsi. cj. col. ii. lib. iii. & cõsi. lv. & pen. li. iiii. Alex. in l. fi. de mag. cõuen. in iiii. apostilla ad Bar. Fel. in c. ex literis. col. vi. & seq. supra alle. Ias. in l. vt liberis. col. iii. vbi etiã alii scribẽtes. C. de colla. & in l. certi cõditio. in. §. si nummos. vbi alii quoq; scribentes. ff. si cer. pet. Deci. in c. cum M in iiii. not. de consti. ẽt in cõsi. clxxxv. col. v. & ccccxlix. col. iiii. Lancel. Galiau. omnino in rub. ff. de ver. ob. col. x. & in l. i. in prin. in ii. col. illo eo. tit. Rip. in l. centurio. col. xxvi. cum seq. ff. de vulg. Alex. in repeti. §. quidam recte. l. Gallus. ff. de lib. & post. in xi. col. & Curt. in auct. ex causa. col. antepe. C. de lib. præte. In quibus locis concludunt doct. quod cõstitutum, & iuramẽtum in instrumentis per not. apponi non possunt, nisi fuerint expressa. Vtrum autem si omiserint alias clausulas necessarias censeantur omisisse per errorem, ignorãtiam, vel malitiã, & dolũ, dixi in superioribus.

49 Potest autem † notarius cogere partes rogantes instrumenta ad ea leuandum & ad soluendum mercedem condignam. Ioã.

de Plat.in l.fi.ad fi.C.de princ.agen.in rebus.lib.xij.& voluit etiam Bar.in l argentarius.in princ.ff.de eden.dum ait habere cum actionem ex locato.agere igitur poterit vt sibi constituatur,persoluaturq; salarium.Et licet Pau.de Cast.& Ias.ibi intelligant quando notarius reddidisset instrumentum vt agere possit ex locato ad mercedem.Bar.tamen simpliciter loquitur,vt ibi etiam per Alexã.Nec est verisimile ꝙ notarii,qui (vt Specu.ait) humani & duriusculi communiter sunt,instrumenta sine mercede tradant. Vlterius probatur dicta conclusio, quia notarius & partes rogantes correlatiua sunt.Ias.in d.l.argentarius. sed correlatiuorum eadem est iuris dispositio.l.fi.C.de indic.vid.tol.partes vero notarium cogere possunt ad edeñ.instrumenta mercede condigna.d.l.argentarius.cum glo.ergo similiter notarius debet posse partes compellere redimere & releuare. Ad quod vide etiam Bart.in l.j.in.§.ludi.ff.de vari.& extraordi.cogn.Saly.ad fin.l.j.C.de eden.Canoni.in c.statutum . in.§.notarium.de rescrip.libr.vj.Angel.Areti.in.§.cum autem.colum.ij.institu.de adopt. Soci.in consil.ccxlvii.lib.ii.Firmia.in tract.de gabel.in vii.parte principali. Moder.Tauriñ.in l.ii.colũ.ix.C.de eden.Deci.in consil.ccccccliiii.ponentem per quem taxari ipsum salarium debeat. si tamen pars sua non interesse dicat , cogi nequit ad leuandum instrumentum: per nota.Abba.in c.cum p.colum.j.de fide instrum.& debet ipse not.toties mercedem habere, quotiẽs instrumentum leuat.vt omnes not. in d.l.argentarius . & in l.diuortio. in.§.vir in fundo ff.solu.matr.vbi Hercul. Perusinus & Aquen.in l.patris & filii.ff.de vulgar.

50 Non † cogitur tamen instrumentum edere in eodem minime nominato licet interesse prætendat,nisi consuetudo aliter se habeat,cum requiratur vtilitas & mandatũ. Ang.in consi.cccliii.vtrum.Fely.& Deci.
51 in c.j.de proba.Expensę † vero instrumẽti post moram debitoris leuati damno ipsius cedunt.Deci.in auct.cassa.colum.iii. C.de sacrosan.eccle.

52 Sed an possit † notarius instrumentum vel protocollum per alium non notarium scribi facere: Et vtrum in subscriptione dicere debeat, quia inueni cum protocollo meo concordare &c. Fran.de Rampo. inter consil.Ang.in consi.ccclii. testator. Abb.in d.c.cum p.in fi. Alex.in consi.50. colum.iii.& in consi.xiiii.lib.iiii.& in l. quædam.in.§.nihil.ff.de eden.Soci.in cõsi.xxiiii. colum.x.lib.i.Fely.in c.inter dilectos.col.fi.de fide instr.Lanfran.de Ori. in repet.c.quoniam contra.in versi. sequitur instrumentorum productio.col.vi.Deci.in consi.ccccxlvii.dixi.post Moder. in auct.c.si quis in aliquo.C.de eden.. Et an
53 † possit notarius ordinari facere instrumẽtum per alterum ex contrahentibus: Cæpolla in cautela ccxxxj.Et si publicauerit instrumentum antequam illud scriberit,an incidat in crimẽ falsi. Alex.in cõs.lxxiiii.
54 cum seq.lib.i. Et si dicat † de voluntate partium instrumentum cancellasse, idq; in margine adscribat , an fides ei adhibeatur. Alex.consi.lix.col.pe.& fi. lib.ii.Soci.consi.cxxvi.Fely.in d.c.ex literis.Lanfran.de Oria.loco prælleg.colum.vii.

55 Nec debet vnquam † notarius debere aut tollere de protocollo testamentum vel instrumentum,licet testator vel partes mãdent illud cancellari , deleri , aut lacerari. Bar.& Alex. in l.ii.in.§.si plura.ff.quemadmo.testa.ape.Bal.& Alber.in rub.& in l.contractus.C.de fide instru.Lanfranc.de Oria.in prællega.loco.& Deci.in c.i.colum.xxvi.de proba. Bar.tamen in auct. cassa & irrita.ad fin.& Deci.ibidem in iii. colum. contrarium dicunt.sed opi.concordari possunt, vt dicamus instrumenta penes partem existentia sine causa esse lacerandam & parti restituenda,notarium tamẽ de protocollo suo id facere non debere,ita loqui videntur scribentes in locis præall.

56 Quod si†negetur quis notarius an probandum sit , & quomodo. Bald.in consil. cccxix.lib.i.Anchara.consil.ccxiii.colũ. ii.Fulgo.consil.clj.colum.j.Alexan.consi.cxxxviii.volu.j.& consil.lxxiii. ad fi. lib.vi.& consil.cj.colum.ii.lib.vii.& consil.clxxxiiii.colum.iii.& cxcviii. in co. Soci.consil.xxxiii.lib.j.& consi.xxxvi. colum.iiii.lib.ii.& consil.xcv.char.j.lib. iii.Corne.consil.clxxi.colum.ii.lib.j. Fely.in c.j.colum.vi.de fide instrumen. Ias. in l.barbarius.colum.x.ff.de offic.præto. & in l.de quibus.ad fin.ff.de legibus. Rochus de Curt. in tractatu de consuetu. folio xxx.& Deci.pulchre in consil.xi.colum.vi.& in consi.xxxvi.& xlii.colum. j. Alciat. in prællega. tractatulo de præsumptio.in xiii.præsumpti.tertiæ regulæ. Et in dictione ista Sabaudiæ.extat Ducale decretum in materia disponens in qua-
57 dragesima char.Instrumento† autem longinquis partibus allato nõ credit,si igno-

retur an recipiẽs sit notarius,nisi adsint literæ testimoniales de legalitate notarij. Pau.de Ca.per illũ tex.in l.ij.in fi.C.vbi de ratioci.agi opor. & in consi.cccxciiij. pract. Papien.in forma libel.oppo.contra instrumenta in gl.non fuit.Fely.in c.j.col. vj.de fide instr.Matth.de Affli.in decisio. regni.cclj.& Moder.Bono.in l.si quis cui quæstio. col.xxij.cum seq.ff.de quæstio.

58 Nec potest notarius † de his, quæ per iudicem expedienda sunt,se impedire. Areti.& Fely.in c.tuis.col.fi.de testi.Lanfrã. de Oria.loco prealleg.in versi.testiũ depositiones in x.q.Ias. in l.videamus.in.§.deferre.ff.de iureiuran.vbi concludunt contra Anto. de Butri.non posse notarium in præsentia iudicis absq; illius mandato te-

59 stibus iuramenta deferre. Et si † notarius attestetur sanam mentem, aut ea quæ tempore confectionis actus interuenire nõ potuerunt,non creditur ei. Alex.consi.penul.ad fin. lib.j.& consi.lxxxv.ad finem vol.ij.& Ferra.Brixien.in suis cautelis in

60 vltima. Et an † notarius computetur in numero testium,vel a pari procedat. Bald. in consi.ccclv.lib.iij. Alexã. consi.cliij. col.fi.vol.ij.Soci.consi.cxliij.col.ij.lib.j. & scribentes in l.domitius labeo.ff.de te-

61 sta. Et an † ab vtraque parte rogatus esse debeat. Alex.consi.cx.col.ij.lib.ij.& in princ.l.prætor ait. vbi etiam Iaso.ff.de eden. & Abb.in c.j.colũ.iiij.& v.de fide

62 instru. Et si † verba instrumenti ambigua sint, statur declarationi notarij. Alex. cõsi.cxlvj.col.iiij.in v.vol.& semper verba instrumẽti si ambigua sint,trahuntur ad sensum, quo sustentatur nõ quo destruitur instrumentum.Bart.in l.si quis filiabus.ff. de test.tut.Fel.in c.si diligenti. colum.iiij.

64 de foro compe. Item notarius † acquirit nobis vtilem actionem sine cessione: secuta tñ ratificatione:quicquid aliqui dixerint,secũdum communem docto. opini. quam totus mundus obseruat. Ang.consi. lxxj.statuto.Aret.consi.xcv.respon.ad fi. Cor.consi.50.col.iij.lib.j.& consi.cxj.colum.vj.lib.ij.& consil.clxij.col.pe.Deci. in consi.ccxxvj.ccxxxv.ccccvij.colum. iiij.ccccxxxij. colum. fi.cccccIxxxvj.& dclxj.& in l.contractus.in quinta limit.& in l.quo tutela. in.§.nec paciscẽdo.& in l. semper qui non prohibet.colum.fi.hoc nostro tit.& per Cur.iun. in cõsi.lv.& cxx.

64 Notarius † autem recipiens instrumentum renunciationis alicuius, qui se talem denominat cum tñ non sit,excusatur, pulchre Deci.in auct.si quis in aliquo. col.fi.

65 C.de eden.Quod † quidem notariatus officium non possunt exercere fratres minores,licet in testamento testes esse possint: vt per Deci.in c.decernimus.col.ix.de iudi.instrumenta tñ prius recepta leuare, & extendere nõ prohibentur. Bal.in l.alienationes.ff.famil.herci.& in l.j.C.de testa.et per Spec in tit.de statu monach.in.§.j.versicu. vigesimoseptimo quæritur.&c.Et si

66 † notarius condemnatus fuerit de falso, vtrum postmodum instrumenta conficere possit,si in sententia pronunciationis falsi commissi arte notariatus expresse non fuerit priuatus. Ang.in tract.malefi.in verbo, falsario. Bar.in consi.clxxiiij.instrumenta vero confecta ante cõdemnationem de falso subsistunt & valent. Bald.in l.ii.& in l. in exercẽdis.C.de fide instru. Pau.de Ca. in consi.cciii inci.ponitur.in antiquis Io. Millis in sua summula in verbo,notarius: & per scribẽtes in l.barbarius.ff.de offic. præto.Et si notarius creatus fuerit per regem,non poterit extra regnum instrumenta conficere.Brixien.in repert.suo in verbo iurisdictio.in fi.Bal.& alii. in l.fi.ff.de iurisd.om.iud.Fely.late in d.c.cum p.dum examinat quis possit creare notarios.

67 Quid si † statutum prohibeat notariũ nõ collegiatum instrumẽta in ciuitate recipere an inter forenses de cõsensu partiũ possit instrumẽta recipere:& quid si stat. vlterius nõ ,pcedat annullãdo,an recepta subsistant: & quid si iuramento sint firmata. Bal.in l.receptitia.in fi.C.de episc. & cle. Paul.de Ca.in cõsi.xcviii.incip.notañ. in antiquis. Alex.consi.xliiii.col.pen.lib.v. & consi.xviii.lib.vi.vbi ponit not.cautelam,Soci.consi.lxxix.col.ii.lib.iiii. Fely. in c.cum p.col.fi.de fide instru. Ias.consil. lxxx.col.pe.lib.iii. Ripa responsorum tertio cap.ix. Deci.in.§.i.l.in ambiguis. supra co.Brixieñ.pulchre in suo reperto. in verbo not.& Firmi.etiam in reper.in verbo,notarius quis esse .& Fely.in d.c.quoniam cõtra. col.xx.vbi si non collegiatus receperit instr̃m tempore pestis, qñ alius notarius haberi non potuit, an valeat docet.de quo latius per Rip.in trac.de peste. & Mod. Aſtẽ.in trac.de forma.sub rub.de poten.& effec.for.char.lxiiii.col.i. Et si

68 vigẽte prædicto † statuto instr̃m fuerit receptum per not.non collegiatũ in ecclesia, an probet validumq; sit? quidam affirmatiue parti adherent, & fraudem statuto facientes instr̃a recipi procurant per notar.

non collegiatum in ecclesia cum ecclesia dicatur esse extra territorium laicorum statuentium, vt in tit. de immu. eccle. not. Angel. in. §. fi. in auct. vt liceat mat. & auię. & in tract. malefi. in glo. in scalis. ad fin. j. q. Vel saltem sit locus exēptus, & paria sint esse extra territorium, & esse exemptum c. cum episcopus. de offic. ordin. in vj. & tradit Deci. in l. fi. col. j. ff. de iurisdic. om. iudi. statutum autem extra territoriū effectū non porrigit, nec comprehendit actum factum extra territorium: iuxta late tradita in d. l. fi. & in c. vt animarum. in. §. j. per illa iura. de constitutio. lib. vj. & late Moder. Bonon. in l. de minore. in. §. plurimum. colum. vj. ff. de quæstio. Sed oppositū verius arbitramur quicquid sentiat Deci. loco pręal

69 lega. quia & † si locus ecclesię exemptus sit, remanet tamen de territorio si non exēptus ibi delinquat vel contrahat. l. si quis ī hoc genus. C. de epis. & cler. sicuti ecclesia exēpta remanet de diocesi: vt per Ioan. in c. si propter. in nouella. de rescri. in vj. & post Anch. sequitur Alex. in consi. cxj. colum. j. vol. j. & quod ecclesia intra territorium sit, quāuis locus sit exēptus: tradit Bald. in l. etiam. colum. pen. C. de execu. rei iud. & Phil. Fran. in c. j. §. j col. iij. & iiij. de cōsti. in vj. facit quia clerici non dicuntur forenses, licet non sint subditi laicis statuētibus: vt per Dec. in consi. cclxxvj.

70 Et si † copiā alicuius auctenticæ scripturæ parti dederit. collationatam & subscriptam (vt aiunt) non facit fidem talis copia, nisi producatur originale: per regulam. auc. si quis in aliquo. C. de edendo. & glo. in l. ij. ff. de fide instru. Et solent in instrumē-

71 tis notarij dicere † actum &c. ad denotandum. rem esse perfectam. Pau. de Ca. in cōsi. ccclxij. col. ij. in antiquis. Alex. in cōsi. xiiij. lib. vj. Bolog. in consi. liij. Brun. Astē. in tract. de forma. fol. lxxxij. co. ij. dū loquitur de rogitu notarij. Et denominatur

72 † actus, ab hora in qua finitur: ideo notarius dicere debet actum die tali, ponēdo diē actus finiti: vt traditur in l. si quis eū. in. §. j. ff. de vulg. & per Inno. in c. consuluit. de offic. deleg. Nec debet ponere noctem, sed diem. Bal in l. si C. de his quibus vt indig. dicere tamen potest, vt quotidie fit, hora secunda vel tertia noctis existentibus tribus luminaribus puta: iuxta no. in l. nō minorem. C. de transa. & in l. stipulationes. ff.

73 de verbo. oblig. Et si † notarius sit extra clausuram siue garzale monasterij recipiēs instrumentum de contractu facto cum monialibus quæ in monasterio sunt, dicere potest actū in monasterio licet ipse sit extra. Alexand. in l. plerique. ad fin. ff. de in ius

74 voc. Neque debet † notarius recipere instrumentum nisi de his quæ duobus sensibus percipit, visu scilicet & auditu. In alijs vero quæ scribit non habetur loco notarij, licet testis de omni sensu corporeo deponere posSit. Bald. in l. ij. ad finem. ff. de seri.

75 Et si † apostillauerit instrumentum aut protocollum, an, quomodo, & quādo probet. Bar. in l. j. ff. de his quæ in testa. delen. Ancha. in consi. ccccxxxj. Alexan. consi. xiiij. lib. vj. & in l. si vnus. C. de testa. Ioā. de Ana. in consi. xxxviij. Francis. de Curte. in consi. cxlv. col. antepen. Abb. & alij

79 in d. c. ex literis. Et si receperit † instrumentum die feriato, in honorem dei, valet. Abba. in c. fi. col v. de fer. & etiam iuramēta ibidem apposita, quicquid sentiat. Abb. vt consuetudine introductum est, quemadmodum scribit Caieta. in sua summa in verbo, in fęsto prohibita.

77 † An autem & quādo valeat pactū vel statutum, quod solutio vel talis cōtractus per instrumentum tantū probari possit, & non per testes: tradunt Roma. in singu. 204. dubium est. Anchara. in consil. cccl. Fulgo. consil. ccviij. Cępollam cautel. ccl. cum sequen. Alex. consi. lxviij. vol. iij. & cōsi. lviij. in quarto. & consi. l. & cij. in quinto. Barba. consi. xix. j. vol. Ias. in l. vbi pactū. col. v. C. de transact. & in aucten. iubemus. colum. j. C. de iudi. & Deci. in ij. charta vltima. de iud.

78 Et tanquam † ab igne caueat notarius, ne attestetur realem numerationem vel traditionem, nisi interuenire videat: vt per Felynum in c. si cautio. col. xvj. & seq. de fide instru. Corn. consi. lxj. lib. iij. Ias. in l. singularia fol. vlti. ff. si certum peta. vbi Deci. col. fi. Et ibi inuenies, an consuetudo excuset notarium a falso. Et ex ibi dictis credo quod licet notarius in instrumento dicat talem consensum esse habuisse & recepisse prout re vera habuit & recepit in præsentia mei not. & testium suprascriptorum scutos centum puta, in falsum non incidit quāuis probetur pecuniam tunc ibi numeratam non fuisse tantæ quantitatis: quia dummodo notarij videant numerari pecunias non solēt penitus & ad vnguem inspicere an sint pręcise illius summę & quātitatis, sed stant relationi partium quarum interest: ideo talis consuetudo excusare videtur notarium a

pœna falsi, & a quauis alia, per prædicta.

79 Et vbi† notarius debet cum tali solenni tate & forma instrumentum conficere, actu alias remanente inualido ex dispositione statuti, non probabit quamuis iuratum sit, licet contractus iuratus per testes probari posit. Pau. de Cast. in cõsi. xcviij. incip. notandum. in antiquis. & in l. seruum filij. in. §. eum qui chirographum. ff. de leg. j. & per Soci. in consi. xcvij. volu. j.

80 Et instrumentum† cõfectũ per notarium publicum dicitur probatio probata & non probanda, ac veritas apparens: euidentissimeque cõstare dr̃ illud de quo extat instrumentum, cũ verum solenneq; præsumatur alio non apparẽte nec probato l. & si post diuisionem. C. de iuris & facti ignoran. l. fi. C. de edicto diui Adria. Tollen. Bald. in l. ij. C. quando fis. vel priua. Curt. Senior late in repe. l. admonendi. colum. xliij. ff. de iureiur. Deci. in c. licet causam. in xiij. nor. & in c. cum speciali. in. §. porro. col. j. de app. Ias. in prin. l. j. in vj. colum. ff. de no. oper. nun. Pau. de Cast. in consi. cccxxiij. colũ. ij. in antiquis. Barba. in consi. xliij. col. iiij. & sequen. lib. j. Deci. in consil. clxxxiij. cccclxxiiij. col. ij. & dclxxxij. & per Alciatum loco præalleg. in xiij. præsumptio-

81 ne. iij. regulæ, Et quãuis† matrix & originalis scriptura notarij non reperiatur, fidem non perdit instrumentum leuatũ. Bal. in rub. C. de fide instr. col. ix. Pau. de Cast. in consi. ccxxx. Fely. in c. cum p. colũ. j. de fide inst. & Aqũe. in auct. si quis in aliquo documento. col. j. C. de eden.

82 Ad hoc autem vt† ipsum instrumentum probet, continere debet non solum locũ in genere, verũetiam locum loci in specie, maxime ex cõsuetudine generali: vt per doc. in c. j. de fide instr. Ang. in cõsi. ccxx. inci. ad hoc. in nouis. Pau. de Ca. & alios in l. de pupillo. in. §. qui nunciat. ff. de oper. noui nunc Phil. Franc. post alios Cano. in c. abbate sane. colũ. fi. de re iud. in vj. & in data ipsius libri sexti. & Alex. in consi. lix. colum. ij. in ij. volu.

83 Aliud vero† est instrumentum, aliud contenta in instrumento. Fely. in c. cum venerabilis col. vij. de except. & in c. capitulũ sanctæ crucis. col. xv. de rescri. Bal. ĩ l. alia. colũ. ij. C. de his quibus vt indig. vbi pulchre loquitur. inquiens, ꝙ si quis confiteatur non contentum in instrumento negotiũ sed ipsum instrumentũ quod inualidum reperitur, quemadmodum nõ subsistit instru-

84 mentum, ita nõ confesio. De registro† an probet: & sic vtrum sufficiat producere registrũ: tradũt Fely. ĩ c. fi. ad fi. de fide instr. & Lanfran. de Oria. in repet. d. c. quoniam contra. in verbo, sequitur instrumentorum productio.

Iam satis prata bibere.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula in peculio profectitio etiam hodie procedit.*

2 *Quicquid acquirit filius uel seruus, patri & Domino acquirit. Et hoc immediate nume. 6.*

3 *Seruus & filius in acquisitione quomodo differant.*

4 *Hæc regula non procedit in peculio castrensi nec aduentitio.*

5 *Nec in detentatione.*

7 *Verbum videtur, veritatem importat.*

8 *Omne possessorium est triplex. Et quomodo intelligitur.*

L. XCIIII. Metianus.

Filiusfa. neq; retinere, neq; recuperare, neq; adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

SVMITVR ex ll. per glo. hic alleg. Et quicquid sentiat Dec. hic in prin. ibi no. ꝙ isto iure. et circa fi. ver. & regula limitat vt hodie nõ procedat, hunc text male intelli-

1 gens. Dico† regulam nostrã in peculio profectitio prout loquitur adhuc hodie incorrectã esse, qa in tali peculio ex eoq; acquisitis per noua iura nihil immutatũ est §. j. cum not. ibi per Ang. insti. per quas perso. nobis acqui.

2 Notandũ igit' ex isto tex. est, ꝙ† sicuti seruus dño, ita filius prĩ omnia ꝑter castrensia acquirebãt, adeo vt nec momento subsisterẽt in ꝑsona filij. l. placet. ff. de acqr. her. & idẽ esse respectu possessionis, vt hic vult iurisconsultus. acquisitio. n. q̃ omnia fit ex capite. & iure patriç ptãtis fit ministerio legis sine facto hois, qd nõ est regulariter in alijs casibus in qbus ex ꝑsona alterius accipere quis debet: secdm Arc. ĩ prin. d. l. placet. ideo incõtinẽti fit, & prĩ ẽt ignorãti ex cã peculiari, quãuis ab alio possideatur l. quicquid. ff. de acqui. pos. Differẽtiaq; est ĩ

3 hoc† iter filiũ et seruũ quoad acqsitionẽ. nã

acquisitio, quā facit seruus, fit medio possessionis ipsius l.j.§.sed p eū.ff.de acq.pos. merito nobis nō acqrit̄ possessio si ab alio possideat: sed acqsitio quę fit per filiū, non causat̄ medio possessionis ipsius filij, cum persona libera a sciēte possideri nō possit .§.fi.l.cū heredes.ff.eo.tit. sed fit medio iuris patrię ptātis, quę semper durat, licet filius tanq̄ seruus ab alio possideatur: secundum Are.in d.l. quicquid.

4 In peculio † vero castrēsi aliud est: & in aduentitijs erit ēt hodie aliud. Iura.n.antiqua correcta sunt l.cum oportet. C.de bon. quę libe.& insti.per quas pso.nob.acquir. .§.j.cum ibi no. per doct.

5 Nec ēt procedit † hęc regula in detētatione & tenuta, quę meri facti est. ista.n.remanet penes filiū, nō penes patrē: vt hic p Deci.& Are.in d.l.placet.ad fi.j.col. Dū generaliter cōcludit, ꝙ in his q̄ meri facti sunt, prout est implementū cōditionis, & in quibus factū personę cohæret, tale factū dño vel patri cōmunicabile non est, nimirū ergo si pri nō acquiritur. Faciunt not.per doctō.in l.j.in glo.in verbo varios.ff.si cert. pet.et per Deci.in cōsi.cccij.col.iiij.et seq. Prędictis adde ēt Aret. subtiliter loquentē in l.cū filio.col.ij.& vj.ff.de leg.j. vbi ponit talē acquisitionē fieri pri, licet protestetur ꝙ nō vult rē ad se pertinere: cū nō possit derogare iuri patrię ptātis, cuius medio fit acquisitio, de quo latius dixi in l.inuito. supra eo.ti. Et quēadmodū post Raph. vult

6 ibi Areti. oīs † acquisitio quæ fit per tales personas, non acquiritur primo ipsis, & de ipsis transit in patrē vel dñm, sed immediate per eorū ministerium creatur in persona dñi vel patris ita vt nullum ius acquiratur quærēti, sed solum causetur in persona dñi vel patris quibus fit acquisitio, quod per multa iura probat Are.ibi in vj.col.& seq.

7 Ex quibus patet † verbū, videtur, in hac regula positū, veritatē potius q̄ fictionē referre, prout alias plerunque: vt dixi in l.nō videtur cœpisse supra eo.ti.

8 Secūdo ex isto tex. vr̄ principaliter colligi posse, † omne possessoriū esse vel retinēdę, vel recuperādę, aut adipiscendę: ad idē .§.sequēs.inst.de interd.vbi imperator, late ꝓsequitur sed vr̄ addi debere quartū, v3 cōseruandę: de quo in l. iij.in.§.missum.ff.de car.edic.& in l.j.C.eo.tit.ideo Bal.in.§.si.in ti.de prohib.alię.feu.per Fed, arguit imperatorē fuisse diminutū in d.§.sequēs. Pro sol.vide Alex.& Mod.in d.l.j.& Ripā in rub.de cā pos.& propr, vbi cōcludūt, ꝙ interdicta possessoria sunt tria.d.§.seqūes. iudicia plura, & istud conseruandę diuersum est ab illo retinēdę: estq; extraordinariū & iudiciū, nō interdictū. ideo &c.

SVMMARIVM.

1 *Abundans cautela non nocet, & quomodo procedat nu. 2.*

3 *Solemnitas quæ non requiritur, si exprimatur sed inepte non vitiat.*

L. XCV. Vlpianus.

NOn solent, quæ superabundant, vitiare scripturas.

SVPERABVNDARE, superfluere, & superuacaneū esse, sinonyma vr̄: superesse vero, aliud est. Gel. pulchre. c.xxij. lib.j. De hac regula plura dixi in l. quę dubitationis.& in l.oīa quę iure supra eo.& sunt diuersę regulę vt occurramus arg. euitādæ superfluitatis iuxta.§.quibus in cōsti.C.loquit̄ illa vbi expressio facta fuit dubitationis tollēdę cā. hęc in superabūdātibus quę

1 nō vitiāt. Hinc defendit vulgatū de † abundāti cautela quę nō nocet.l.testm̄.C.de testa.vbi gl.hanc regulā & alia quędā citat.

2 Quod intelligas † nisi superfluitas vitiosa esset, vt q̄a cōtra naturā & formā actus, sicque inseparabilis esset: tūc.n. vitiat̄ & non vitiat l.actus.vbi dixi supra eo.& in d.l.q̄ dubitationis: not.Rimi.& alij in d.l. testm̄. De quo quidē inculcationis vitio, vide l. q̄ extrinsecus.ff.de ver.ob.& l.certi cōditio. in prin.cum no.ff.si cer.pe. Et facit hæc

3 regula ad illud brochardicū, ꝙ † vbi aliqua solēnitas nō requirit̄, vel causa exprimi nō debet, si adhibeatur aut exprimatur, sed inepte, ꝙ nō vitiat.de qua materia late per Fely.in c.cum ordinē.in primis col, de rescri. & in c.examinata.de iudi.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, soluere, quid significet.*

2 *Verbū, solutionis simpliciter prolatum intelligitur de satisfactione.*

3 *Cōdēnatus ī amputatiōe manus nisi.100. psoluerit, an liberetur datis fideiussoribus.*

4 *Hæc regula quādo nō procedat. & nu. 5.*

6 *Soluendo intelligitur qui idonea pignora paratus est dare.*

7 *Et qui nomina debitorum habet.*
8 *Soluendo non præsumitur cuius bona uenduntur.*
9 *Soluendo in dubio an quis præsumatur.*

L. XCVI. Vlpianus.

NEmo dubitat, soluendo videri eũ qui defenditur.

PONDERA verbum videri, quod im-
1 proprietatem denotat. Soluere † aũt proprie religare est: iuxta illud Virgil. Soluite me pueri &c. Sed quoniam qui debent obligati sunt creditori, soluere etiam, pro debitum reddere vsurpamus. Hinc per metaphoram solutionis vocabulum ad omnẽ liberationem quoquo modo factam transfertur, magisque ad substantiam obligationis q̃ ad nummorum solutionem: vnde soluere ꝓ satisfacere vsurpamus. l. solutionis verbum. ff. de solu. & l. satisfactio illo eo. tit. dum ait, satisfactio pro solutione est. habet etiam alios significatus verbum soluere, vt apud poetas, historicos, & oratores habetur.

Ratio presentis regulę est, quia secundũ veteres regulas alienæ rei nemo idoneus fideiussor sine satisdatione ĩtelligitur. §. pe. insti. de satisd. alium igitur defendens pro defenso satisdat, qui ex quo fideiussores habet, a quibus exacturus est, creditor nõ est mirum si quantũ ad creditorem ipsum sol-
2 uendo videri dicatur. maxime cum † verbũ solutionis, simpliciter vt dixi prolatum, nõ intelligatur de solutione nummorum tantum, sed de satisfactione. d. l. solutionis. & l. ij. in. §. j. si cert. pet. & dixi etiam in l. plus cautionis supra eo. Ille autem dicitur esse soluendo, qui solidum soluere potest. l. soluendo supra tit. j. per se vel per alium, scilicet, quia habet fideiussores puta: secundum glo. ibi, per hanc regulam. Quapropter cũ aduersus furem lex det fulloni actionem si fullo sit domino soluendo nisi solidum pręstare valeat nõ dabitur sibi actio. l. itaque. ff. de furt. ne compellatur dominus ex vno iudicio duo facere, vt videlicet contra fullonem ex locato agat, & quanto minus cõsequeretur aduersus furem contradicat, id enim esset eidẽ damnosum. Qui igitur idoneos fideiussores habet soluendo esse dicitur. Et sic deciditur quæstio hic tacta per
3 Bar. q † condemnatus in amputatione manus nisi centum persoluerit, liberandus sit datis idoneis fideiussoribus: per hanc regulam. & ita voluit ipse Bar. in l. item libertatur. in. §. j. ff. quibus mod. pig. vel hyp. sol. & sequitur hic Deci. Sed verius est oppo. quia pecuniaria requiritur solutio: vt ꝑ eundem Bar. in l. j. ff. de cust. reo. & per Ias. post Bald. in l. j. col. j. ff. qui satisd. cog. & Mod. de Fano. in tract de pigno. in v. parte princi. col. j. & Soci. consi. xciii. vol. j. Probaturque per ea quæ scripsi in d. l. plus cautionis. quia cum verbum soluere, radicia-tur quantitati & pecuniarię præstationi, prout in quęstione. Bar. hic, intelligitur de pecuniaria solutione, vt ibi diximus. Ex quo patet sol. ad arg. ex ista regula sumptũ, quia loquitur de solutione simpliciter, quæ vt dixi pro satisfactione capitur. quæstio autem Bar. de solutione quantitatis vel pecuniæ quæ verificari non potest in datione fideiussorum. Habes igitur ex prædi-
4 ctis † declarationem cum lim. ad præsentẽ regulam, vt intelligatur quando in l. fit mẽtio simpliciter de solutione, secus si de solutione pecuniaria, quia intelligi nõ posset, neque verificari in datione fideiussorum.

5 Limita † & secundo istam regulã vt subtiliter per Bar. in d. l. i. ff. de cust. reo. dũ respon. ad regulam istam.

Et quemadmodum soluendo esse dicitur
6 qui dat fideiussores idoneos, idem † est in eo qui idonea pignora paratus est dare: per d. l. plus cautionis, cum ibi dictis. Solue-
7 do etiam dicitur secundum Deci. hic, † qui in nominibus debitorum æs suum habet, modo idonei sint et bonam fidem agnoscãt vt per Alex. in l. facere. ff. solu. matrimo.

8 Sane is † cuius bona venduntur minime soluendo pręsumitur l. tres tutores. in fi. cũ ibi not. per Bar. ff. de admini. tut. secundum Deci. cuius dicta simpliciter sequitur Alciatus in d. l. soluendo supra tit. i. in dubio
9 autẽ † quis præsumitur esse soluendo: secundum glo. in c. bonæ memoriæ. el i. in verbo, naturam. ad fin. de elec. quam sequitur ibi Panor sed glo. videtur mihi cõtrarium sentire, dum in fin. citat. l. ex persona. C. de proba. quæ vult q asserens quem fuisse soluendo probare debet, ergo nõ præsumitur ideo vide Bar. Iaso. & alios in l. si vero. in. §. qui pro rei. col. fi. qui satisd. cog. concludentes communiter post glo ibi, q fundãs se in paupertate vel diuitiis id probare tenetur tanquam fundamentum intentionis suæ. Et illud commune dictum quęlibet pręsumi idoneũ, intelligi respectu morũ & bonitatis a natura insitę, non quantum ad facultates quę a fortuna veniunt.

SVMMARIVM.

1 *Verba ambigua in instrumento posita declarantur per notarios.*

2 *Hæc regula quando habeat locum in contractibus.*

L. XCVII. Metianus.

IN ambiguis orationibus maxime sententia spectanda eius est qui eas protulisset

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. Verbum illud maxime, secundum glo. respicere potest primam & secundam partem legis. Tu secundam partem dicas determinare, non primam: quia si oratio non esset ambigua, sed clara, declaratione opus non esset, nec coniectura l. continuum. §. cum ita. & aliis ibidem allegatis. ff. de verbo. oblig.

Exemplificari potest ista regula multipliciter, vt hic per glo. & latius exempla glo. prosequitur Deci. hic. & plenius in c. cum venissent. de iudi. & in c. cum ecclesiasticæ. de except. vbi et alii scribentes. & per docto. in l. fi. C. de legi. & in l. ex facto. ff. de vulga. potest exemplificari pariter in
1 †ambiguis orationibus positis in instrumētis per notarios, vt stetur interpretationi & declarationi ipsorum, vt in teste. c. cum clamor de testi. & latius dixi in l. si librarius supra eo. nu. 62.

2 In contractibus †regula ista locum non habet, immo oppo. videtur debere seruari, vt contra eum qui verba obscure protulit interpretatio fiat: secundum glo. per l. veteribus. ff. de pac. in superioribus per me exornata. facit optime tex. in c. contra eū. de regu. iur. in vi. Hocque verum est secundum Alber. hic si potest secundū intellectum vtriusq; valere, alias pro validitate actus fit īterpretatio l. quoties. de ver. ob. & de ver. sig. Postremo de dña ambigui, & obscuri: & de triplici ambiguitate: vide quæ scripsimus in l. semper in obscuris supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Deportare quid sit.*

2 *Proscribere quid sit.*

3 *Deportatus non habet hæredem fisco volente bona, alias secus.*

4 *Ius accrescendi an habeat locum in fisco hærede.*

5 *Vbi bona confiscantur id ipso iure non fit sed per sententiam.*

6 *Bona futura non veniunt in confiscatione.*

7 *Bona hodie non confiscantur, nisi in crimine læsæ maiestatis. Et vide alias limit. nu. 8.*

9 *Bonis cōfiscatis quomodo filijs prouideatur.*

10 *Feudum confiscatum cui applicetur.*

11 *Banniti an æquiparentur deportatis, uel relegatis.*

12 *Indulgentia principis pœnam remittit, sed bona non restituit.*

13 *Indulgentia principis an habeat locum in præiudicium tertij Et quomodo verba cōcipiantur vt bona recuperet.*

14 *Indulgentia principis in crimine læsæ maiestatis non valet nisi motu proprio.*

L. XCVIII. Hermogenianus.

EA sola deportationis sententia aufert, q̄ ad fiscum perueniunt.

PRO declaratione legis & materiæ videndum hic esset, quid sit interdicere, relegare, deportare, & proscribere, & quomodo differant, sed quia de his habemus titulo de interdi. releg. & depor. Et speciales. ff. de bonis proscrip. paucis contentus ero.

1 Deportare †est de loco portare, siue extra portare, hoc est ponere extra ea quæ sunt iuris ciuilis: l. quidam sunt. ff. de pen. Bar. in l. relegatorū. ff. de interdi. & relega. Et hæc deportatio hodie successit loco aquæ & ignis interdictionis. l. iii. ff ad legē iul. pecu. l. gallus. §. & quid si tantum. cum glo. & ibi doct. ponunt. ff. de lib. & posth. & cuius auctoritate fiat: tradit Spec. in tit. de relat. in. §. iii. Iterum not. est hanc pœnā deportationis hodie non esse in vsu, sed est imponēda alia arbitrio iudicis: ita Imol. in l. ii. col. ii. ff. de pub. iud.

2 Proscribere †vt declarat Vlpia. in l. sed & si pupillus. in. §. i. ff. de insti. est claris literis, vt de plano recte legi possint, ante tabernam, vel ante eum locum in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto sed euidenti, quid proponere. Sed aliter accipi-

tur in proposito nostro, vt pro damnare. Ideo in rub.C.præalleg.dr̃ de bonis ꝓscriptorũ seu damnatorũ, tractũ est autẽ ab eo quod Vlpia loco ꝑalleg.dixit, qd proscriptorũ nõia pro rostris ponebantur. Et secũdum Alber.in dictionario in verbo ꝓscribere.proscripti proprie dicuntur qui corporaliter nõ damnãtur, verũ eorũ bona publicantur, vt patet,dicit ipse,in ti.C.de bo. proscrip. Sed melius declarat M. Cic. in orationibus suis.quid aũt,inquit,est proscribere.velitis,iubeatis,vt M.Cic.in ciuitate non sit,bonaq; eius vt mea sint.ita enim fecit(air) si alijs tulit verbis, ex quo patet proscriptionem afficere ẽt personam cum extra ciuitatem & prouinciam sæpe proscriptus eijciatur.

Redeundo modo ad tex.nostrũ oppo.cõtra ipsum,nã per deportationẽ omnia fisco applicari videntur.l.deportatorũ. de pœn. & l.deportati.C.de bo.proscrip. ergo sñia deportationis oĩa aufert,cuius cõtrariũ vr̃ velle hic text. in illis verbis, ea sola &c. Glo.ponit duos intellectus cõiter tenetur secũdus,ꝙ quę nõ sunt fisco applicãda per sententiã deportationis nõ auferuntur, ea vero plura sunt:vt plene per Alex. in cõsi. xxiij.lib.i.& in consi.lxxxix.lib.iiij.Exẽplificare etiã posses,in casu.l.si filius. C.de bo.proscrip. vbi filio deportato castrense peculium non sequitur fiscum, sed patrem.

Glo.hic ad fi.reputat̃ ad hoc solennis &
3 singularis per Bal. Alex. & alios. ꝙ†licet deportatus non habet hæredem. l.j. cũ ibi not.C.de here.insti.id tñ verũ est,fisco volẽte bona deportati: alias ipso fisco venire nolẽte deportatus heredẽ habet:vt hic vult glo.de qua vide Alex.in l.si seruus pluriũ. in §.si quis ante. in fi.ff.de leg.j.Ias.in l.ex facto.in.§.iul.col.j.ff.de vulgar.& in l. vnica.col.iiij.C.quãdo non pet. part. Et per
4 hanc eandẽ gl.dicebat Rom.ius†accrescẽdi locũ non habere in fisco hęredẽ, qui bona recusare põt,sed est hoc a veritate alienũ,neque glo.loquitur in casu isto: vt per Alex.in l.j.col.pen.ff.de acquir.hære.Ias. in d.l.vnica.in iiij.colum.

Beneque hic iurisconsultus dicit, ꝙ de-
5 portationis sententia aufert. nam in† casibus in quibus bona confiscantur & publicantur id ipso iure non fit,sed per sententiã l.i.cũ not. ꝑ Bar.ff.de vi priua. & per Frã. de Parma.in tract.de iure fisc.char. xxiiii. sed in deportatione non requiritur alia expressio,quia ad pœnã deportationis tacite sequitur adeptio bonorũ.d.l. deportatorũ. cum not.per Salic.ideo recte hic dicitur ꝙ sententia aufert etiam ꝙ de publicatione bonorũ nihil dictũ fuerit,ad quod vide etiã Are.in l.eius qui. in.§.si cui.colum.i.& ii. ff.de testa.

Et intelligitur prędicta secundum Sali.
6 †de bonis quæ deportatus habebat tẽpore deportationis. futura.n. non veniunt, nec cõprehenduntur in publicatione. l.si mãda uero. in.§.is cuius.ff.manda. De quo vide Bal.in l.ii.C.de bo.proscr. Anch. in consi. cclxxv. Roma. in consi. ccxlvii. Paul. de Ca.in consi.xxxii.in antiquis. Alexan. in consi.xv.ad fi.vol.i.Fely.in c. ad liberandum.in ii.nota. de iudę. & Deci. in consi. ccxxxv.& Sali.in auct.bona damnatorũ. col.ii.C.de bo.proscrip.Ang.Are.in tract. maleficiorum.charta antepe.Deci.nouissime.in l.fi.supra quod quisque iur. vbi ponit not.quęstionẽ quę erat in facto de iure adeundi bannito delato. De iure nouissi-
7 mo†non publicantur nec confiscantur bona nisi in crimine lęsæ maiestatis.auct. bona damnatorũ.cum ibi plene not. per doct. C.de bo.proscript.et per Bar.in cõsi.clvii. vbi intelligitur hoc esse verũ stãtibus ascẽdentibus vel descendentibus:secus autẽ sit stantibus collateralibus tantũ, vt patet ex corpore:vnde illa auct.sumitur, vbi de collateralibus non fit mentio. Et ideo verba illa ex latere,de quibus in d.auct. bona dãnatorum.male ibi fuerũt per Irnerium posita:secundũ Bar.quã opi.confirmat & cõprobat in pũcto iuris Are.in in l.eius.in.§. si cui.col.iii.ff.de testa.fatetur tñ cõmunẽ opi.esse in oppo. Ang. Are.loco infra al leg.& plene Deci.in cõsi.cclii col.pe. vbi post Bal.scribit, ꝙ licet iudex contra tex. in d.auct.bona damnatorũ. confiscaret bona,sententia non valeret,nec noceret quãuis non fuisset appellatũ.& dicit no.Bal.in tit.de pace const.in verbo nos romanorũ, ꝙ bona cõdemnati ad furcas pro furto ex forma statuti nõ publicãtur nec confiscãtur sequitur Are.loco prææalleg.col.iiii. & Deci.in l.ii.col.fi.C.qui test.fa.pos. vbi de iure antiquo, & ante auct. bona damnatorũ. aliud fuisse probat. De qua materia. vide Bar.in l.i.ff.de bon.dam. Are.in l. ventre. col.fi ff.de acquir.hære.Ang in tract. malefi.in glo.& eius bona publicamus. est in pen.charta trac.vbi ad tex.prædictæ auct. bona damnatorũ alias lim. tradit pręcipue
8 ea†procedere qñ pœna cõfiscationis in cõsequentiã pœnę corporalis venit, vt in deportato:secus: vbi bona expresse olim cõ

fiscabātur non in consequentiam, vt in re-
legatis incorrecta remanēt antiqua iura de
publicatione bonorū loquētia: vt per Bar.
in præalleg. l. i. propterea videmus passim
ad confiscationē bonorū etiā hodie proce-
di contra contumaces non comparentibus
nec obtemperantibus imponuntur pœnæ
declaranturq;, & vsque ad confiscationem
bonorum inclusiue proceditur.
9 Confiscatis † aūt bonis an, quomodo, &
qualiter prouideatur filiis. vide Bar. & do-
cto. in d. l. i. de bonis dam. Are. in d. §. si cui
in ii. col. Ang. in tract. malefi. loco prealle.
10 Et diligenter nota, q † in casibus in qui-
bus fit publicatio & confiscatio bonorum
modo offensa non respiciat principaliter
dūm, seu delictū non sit commissum in per-
sonam domini, feudū non confiscatur nec
applicatur fisco, sed agnatis: vt per Bart. in
l. i. per illum tex. ff. de interdi. & relega. de
quo articulo vide Barb. inter consi. Alex.
quarti. vol. in consi. lv. col. ii. & in cōsi. lx.
in quarto dubio lib. iii. eundē Alex. in cō-
si. ii. col. iii. & seq. lib. v. & consi. xxx. lib.
vi. Iac. de sancto Georg. in sua feud. inuest.
in verb. qui quidem inuestiti. colū. xiii. &
seq. & in verbo, & cum pacto de non alie-
nādo. col. viii. Franc. de Curte in tract. feu.
in liii. col. ver. qua principalis. & Deci. in
consi. cxliiii. col. ii. & cōsi. ccviii. & cclii.
11 De bannitis † vero nostri tēporis vtrum
equiparantur deportatis, vel relegatis: exa
minant glo. & doct. instit. quibus mod. ius
patr. pot. sol. in. §. relegati. Signorol. consi.
cxix. Anch. consi. cclxxv. Alex. cōsi. xvi.
lib. ii. oēs in l. i. C. de here. instit. & in l. ex
facto. in. §. ex facto. ff. ad treb. Cur. Iun. in
consi. clx. clxvi. & clxxxii. & Gram. Nea
polit. in voto. xix.

Postq̄ de sententia deportationis, de pu
blicatione, & confiscatione bonorum plu-
ra diximus, videamus aliqua de indulgen-
tia, restitutione, & remissione. Indulgentia
12 † quidē pœnam solum remittit, bona vero
non restituit, nisi dicatur. text. est not. vbi
Salic. signat in l. cum patrem. C. de sen. pas.
faciunt quæ dixi in l. id quod nostrū. nu. 4.
13 supra eo. tit. Vtrū vero indulgentia † ac re-
stitutio prædicta locum habeat in præiudi-
cium tertii: & qualiter pro amico concipi
& formari debeat, vt etiam alienata recu-
peret: tradunt scribentes in l. gallus. in. §. &
quid si tantum. ff. de lib. & posth. Felyn. in
c. vrgentis. de hæret. Ias. in consi. vlt. lib. i.
Deci. in l. in condemnatione. in. §. i. vbi vi-
de quæ dicam infra eo, & in c, quia diligen
tia col. ii de elect. Alexand. in consi. cliiii.
14 Estoque memor vt † in restitutione pro
cōdemnato in crimine læsæ maiestatis im-
petrata ad hoc vt valeat, dicatur, motu pro
prio principis illam fuisse factam, vt per
Cur. Iun. in l. iii. in. §. si procurator. ff. quod
quisque iur.

SVMMARIVM.

1 *In pari causa lucri præfertur ille qui prior est in tempore.*

2 *Mulier habens expressam vel tacitam hypothecam præfertur habenti tacitam anteriorem secus: expressam.*

3 *Prioritas ex ordine cognoscitur.*

L. XCIX. Hermogenianus.

QVOTIES vtriusq; causa lucri ratio vertitur is: preferēdus est, cuius in lucro causa tpe præcedit.

1 Et sic in † pari causa lucri præfertur
ille qui est prior in tempore. Et prioritas
temporis cæteris paribus inducit priorita-
tē in iure. ad idem text. in c. qui prior. de
re. iur. in vj. vbi est optima glo. declarans
istam regulam, nonnullas lim. ponit ibidem
Phil. Fran. viginti ampl. & totidem lim. cō-
gerunt Mod. de Fano. in tract. de pig. in se-
cundo membro. v. partis princip. char. 35.
2 & seq. Notabis etiam diligenter, q † licet
mulier habens expressam vel tacitā hypo
thecā pro dote preferat habēti tacitā etiā
anteriorē fauore dotis: iuxta l. assiduis. C.
qui pot. in pig. hab. non tū præfertur habē-
ti expressam: quicquid dixerit Ang. & Are
ti. & in ea locū habet regula l. nostræ, vt
prior tpe potior sit in iure, & præferri de-
beat, secundū cōem cōclusionē scribentiū
vt per Bar. in d. l. assiduis. Ias. in l. i. in ii. le
ctu. ff. solu. mat. & in. §. fuerat. col. xvii. in-
sti. de act. Ioan. de Plat. in l. vnica, C. cre.
fis. præferri. lib. x. Moder. Perusi. in d. l. i.
char. pen. & Moder. de Fano loco præalle-
3 gato. Et in † scripturis ex earum ordine
cognoscitur prioritas temporis. Et qn̄ pro
ducuntur duo instrumenta eodē tēpore con
fecta, quomodo cognoscatur prioritas tēpo
ris, ponunt prædicti Mod. Fanenses loco
præalleg. in secunda parte, quarti membri,
fol. xvi.

SVMMARIVM.

1 *Creditor non tenetur offerre, consignare, aut deponere quando debitum est non liquidum.*

2 *Et quid debeat facere debitor nu. 2. Vel pars debiti sit liquida nu.3.*

4 *Debitor de x. a quo xx. petuntur an possit negare. Et quid in positionibus nu.5. Vel respectu moræ & expensarum. nu. 6.*

7 *Iudex debet ferre sententiam diffinitiue, separans ius competens ab incompetenti.*

L. C. Venuleius.

NOn pōt videri improbus q ignorat quantum soluere debeat.

SVMITVR ex ll. in glo. allegatis. facit etiam text. l. qui solidum. in prin. ff. de leg. secundo. a contrario sensu. Et secundum Albe. de Ros. hic facit hęc lex ad materiam oblationis, consignationis, & depo
1 sitionis: ꝙ † si debitum incertum sit & non liquidum, non teneatur creditor offerre, cō signare, aut deponere, allegat. l. acceptā. C. de vsur. l. obsignatione. C. de sol. & l. quidā extimauerunt. ff. si cer. pet. cum ibi not. & tradit Alex. in l. si mora. col. ij. ff. sol. mat.
2 Vbi etiam ponit, ꝙ † eo casu sufficit debitorem coram iudice comparere & requirere, vt deputetur vnus mercator ad calculandum rationes, offerendo se paratum soluere quicquid constabit eum debere l. pe. vbi
3 Bar not. ff. de distra. pig. Et si pars † debiti est liquida, sufficit illam offerre, & pro residuo offerre se paratum satisdare, quando est suspectus, per l. statuliber rationem. ff. de statulib. aliter satis est offerre se paratū soluere constito de debito. De qua materia ample tractant Pau. de Cast. in consil. 324. col. iii. in antiquis. Alex. in consil. ccxxii. col. fin. lib. ii. & consi. cxxx. col. iii. lib. iiii. & in prin. l. si se non obtulit. in vlt. col. ff. de re iudi. Barba. in consi. xxxvi. col. xiii. lib. ii. Soci. consi. lxxx. col. iii. vol. iii. Iaso. in l. i. col. iiii. ff. qui satisd. cog. & Alcia. in l. i. in §. si stipulanti. colum. fina. ff. de verbo. obliga.

Et per istam regulam infert hic Bart. ad determinationem quæstionis quam dicit
4 habuisse de facto pisis, ꝙ † si quinquaginta debeam, & petas centum, ex quo ratio nō est implicita si recuso soluere quinquaginta constituor in mora: & sic vult Bar. ꝙ debitor decem florenorum, a quo viginti petiti fuere, negare non possit minorem illā summam citra incursum periurii: vt latius per eundem Bar. & Alexā. in d. §. si stipulanti.

Contrarium firmat idem Bar. in d. l. qui solidum. in princi. concludens, ꝙ si quis petat plus debito, aduersarius habet iustā causam litigandi super toto, nec condemnabitur in expensis nisi actor dixerit se paratū recipere partē: per illum tex. hanc opin. vti veriorem contra Bar. hic, sequitur hic Deci. Nec obst. ꝙ qui negat totum videtur ēt negare partē: & ꝙ in maiori summa contineatur minor, quia in toto continetur pars ad integrandum illud totum. & pariter minor summa continetur in maiori ad illam integrandum, sed illa pars vel minor summa per se non videtur petita, ideo non videtur esse in mora improbus vel periurus, qui totum negat vel soluere recusat: vt hic per Deci. faciunt quę in dicto proposito an in maiori summa contineatur minor, plenius scribit idē Deci. in l. in eo quod plus infra eo. Articulus est difficilis, qa Bar. & doct. fuerunt varii & contrarii. Quantum ad positiones vult Bar. in d. §. si stipu-
5 lanti, ꝙ † positio partim vera & partim falsa non possit sine reatu periurii in totū negari. ideo respondentem fateri debere partem veram reliquum negare. In secreto iuris opi. Bald, quam hic amplectitur Deci. verior videtur. Et illam defendere post Perusinos & Soci. conantur. Alcia. & Gaiaula in d. §. si stipulanti. Communis tamē est cum Bart. contra id quod hic tenet Deci. vt omnes pręalleg. Mod. attestantur. & latius Fely. in c. nam concupiscentiam. colum. fina. de consti. vbi postea posuit tres not. limit. Et secūdum Lan. Gaiaulam ita est tenendum vt veritas facilius habeatur & finis causę citius imponatur. Adde & quia in dubio tenenda est illa pars quę securior est pro anima: vt per Abb. in c. esto te misericordes. de reg. iur. & dixi in superioribus. ideo propter periurium animę nociuum, ita teneri potest. Vel distingui ante responsionem & post, vt ante responsionē cōsulamus fateri debere partem veram vt euitetur periurium. Post responsum negatiue datum dicamus licuisset, vt hoc modo euitemus incursum periurii. Sed ad euitandum has opi. & contrarietates doctorū, aduocati practici salutarem apponunt clausulam, ꝙ si conuentus non credat de tanto

respondeat

respondeat de quãto, quia ita ponitur vsq; ad quadrantem vel nummum citra præiudicium ponẽtis, tenetur enim tunc absque dubio conuentus respondere de qualibet parte: vt per Fely. ad fi. præalleg. c. nam cõcupiscentiam. & omnes Mod. in dicto. §. si stipulanti.

6 Respectu vero† moræ & expensarum, cõis est cum Bar. in d. l. qui solidum. ad fi. principij. quia non est verisimile ꝙ totum petens velit partem recipere nisi id dixerit. l. lucius. §. tutor. ff. de vsur. ideo litigãs super toto iustam habet litigandi causam, vnde condemnari non debet in aliquibus expẽsis: secundum cõiter scribẽtes, vt per Ias. in l. properandum, in §. sin aũt alterutra. col. vij. C. de iud. Galiaulam & alios ĩ d. §. si stipulanti. in vltimis col. Bart. hic visus est cõtrarium dicere ꝙ respectu partis liquidæ constituatur reus in mora. Ruinus ibidem quantum sit ad propositum nostrum ait, ꝙ vbi pars debiti est liquida per petitionem totius constituitur in mora respectu illius partis, vt hic dixit Barto. nisi confiteatur illam partem: ꝙ si fecerit in mora nõ constituitur, nisi actor dixerit se partem illam recepturum, quia nõ tenetur offerre: per d. §. tutor & hoc modo. dicit Rui. procedit tex. in d. l. qui solidum. cum dictis Bar. ibi & sequuntur quidã alij Moder. Sed, vt inquit Galiaula loco præalleg. Bar. in d. l. qui solidum. & cõiter docto. ibi relati, tenent, ꝙ etiam si non confiteat' partem, non debeat debitor condemnari in aliquibus expẽsis propter iustam causam litigandi, nisi actor se paratum obtulerit etiã partem recipere. nec in d. l. qui solidũ. apparet ꝙ conuentus confessus sit partem debiti, vt Ruinus ait. Et per præalleg. l. qui solidum. in prin. cum not. per Bart. dicit, post Ant. de Bu. Are. in c. exhibita. ad fi. j. col.

7 de iudi. ꝙ† vbi sententia ferri potest diffinitiue separans ius competens ab incompetenti. iudex etiam parte non petente id facere potest & debet.

SVMMARIVM.

1 *Nihil superfluum in iure quomodo intelligatur. & nu. 2. 3. & 4.*

5 *Dictiones in iure an abundent.*

L. CI. Caius.

OMNIA quæ iure contrahunt, contrario iure pereunt.

In tex. non est difficultas: materia vero tacta fuit in l. nihil tam naturale. supra eod. Et si opponeres ꝙ nihil debet esse superfluum, nec syllaba quidem in iure. §. quibus. in prima consti. C. l. j. cum glo. supra quod met. cau. ideo dicebat not. Bal. in l. ampliorem. in. §. in refutatorijs. C de appel. semel capitulum non esse vlterius capitulandum, nec interrogatum interrogandum: & si in prima causa sit responsum capitulis, nõ respondẽs eisdem iterum in causa appellationis factis non habetur pro cõfesso, quia semel respondendo satisfecit legis

1 mandato. Responde, ꝙ † si eadem lex ad verbum nullo addito nec diminuto repeteret in eodem titulo, superflua quidem dici possent: alias secus. Et ideo cum verba differant, aliusq; sit dicẽdi modus, & si idem sit sensus nõ censetur superflua. Abba. & Ioan. de Ana. in c. si. per illum text. de homici. dicuntur enim tunc dissimilia, & diuersa quo ad formam verborum: vt pulchre per Ias. in l. qui liberis. in princi. ff. de vulg. Et illud dicitur superfluum, quod nõ facit ad id quod causa desiderat. Bal. in d. §. in refutatorijs. per illum tex.

2 Et ad accusandũ† superfluitatem plura sunt adinuenta, & accommodata vt pulchre per Fel. in c. cam te. col. xij. de rescri. & in c. solite. col. iij. de maiori. & obed. & in prohe. decretalium. rex pacificus. col. vlti. Deci. in l. ij. §. fi. col. fi. ff. si cer. pe. & in cõsi. ccxxxij. col. fi. Perusinũ. in c. vnico. de summa trini. lib. vj. vbi not. superfluũ non esse illud quod magis distincte exprimit modum eius quod primo erat dispositum: vt etiam per Deci. loco præalleg. Quod facit pro positionibus & articulis saluandis ne reijciãtur propter superfluitatem scđm Perusi. & Gemi. ibidem. securiusq; est superfluum admittere ꝙ̃ necessarium omittere. Spe. in titu. de teste. in. §. nunc de interrogatorijs.

3 Item † qñ aliquid decisum fuit in genere, si inde decidatur in specie, nõ potest de superfluitate redargui. gl. est not. per illum tex. ibiq; valde notari mandat, Curt. in l. fi. supra quod quisq; iur.

4 Item qñ vna † regula loquitur de potestate faciendi, alia de effectu iam facti, cessat ẽt arg. de superfluitate. vt per Archiepiscopum Flor. in prima parte summæ in regula, potest qui in si. Vides itaq; plures modos excusandi hasce regulas, & generaliter quãcunq; dispositionem a vitio superfluitatis. quibus addas etiam Cardi.

Alex.in c.romanorum.colum.ij.dist.xix.
5 Aduerte tñ quia † dictio, fortassis, abun
dat in l.si iure. ff.de leg.iij.scdm gl.ibi. idē
in dictione, maxime in l.fi.C.de test.man.
secundum glo.ibi.& Ias.in l.qui se patris.
col.x.C.vnde libe.pariter, dumtaxat. in l.
fi.in.§.filiusfa.C.de bo.quæ lib.no. Deci.
in auct.ex testamento. col.ij.C.de collat.
ergo contra prædicta, sed si bene prædicta
iura cōsideres inuenies vel causa ornatus,
vel ad maiorem declarationem, aut alio re
spectu poni, ita ꝙ argu.de superfluitate lo-
cus non est: quæ omnia bene nota.

SVMMARIVM.

1 *Mensis quomodo intelligatur, & in cōtra-
ctu & testamento nu.3.*

2 *Nomen mensis simpliciter prolatum quo-
modo accipitur.*

4 *Mensis in lege vel statuto pœnali quomodo
intelligatur.*

5 *Dies termini quādo cōputetur in termino.*

L. CII. Paulus.

VBI lex duorum men-
sium fecit mentionem:
& qui sexagesimopri-
mo die venerit audien
dus est. Ita enim impe
rator noster Antonius cum diuo fra
tre suo rescripsit.

HANC not.& vtilem regulam exem-
plifica in l.j.scdm gl.ibi.C.de tempo.app.
& in l.si venditor de his. ff.de ædili.edict.
1 Deci.hic concludit, ꝙ † si mēsis simpli
citer proferatur, intelligitur de duodecima
parte anni, q̃ pro triginta diebus declara-
tur, & sic de triginta diebus intelligit᷑: per
text.l.fi.in prin.& in.§.j.C.de iure deli.&
ita procedit tex.l.nostræ: qn̄ facta fuit mē-
tio duorum mensium absolute, intelligitur
enim de sexaginta diebus, tñ hic ex beni-
gnitate adiungit᷑ vnus dies: qd̄ intelligit in
materia fauorabili, prout ēt voluit hic gl.
Confirmat᷑ quia alias repugnaret d.l.fi.in
prin. Et idē vbi sit mentio de mense vtili,
prout in ducali decreto loquente de instan
tia, & de mēse qui iudici statuitur pro vi-
sione actorū, itelligitur, n, de xxx. diebus:
vt per Alex.in consi.cxiiij.col.fi.lib.v. Si
tñ designetur mensis quia exempli gratia,
prima die Augusti dicatur, hinc ad mēsem
vel duos menses, tūc mensis intelligit᷑ tot
dierum quot est ille mensis de quo mentio
facta fuit: iuxta gl.in c.quam sit. in verbo
mense. de elec.in vj.scdm Deci. Vide Al
be.de Rosa.ponentē aliam doctrinam, &
ad plures qōnes inducentē in suo dictiona
rio in verbo, mēses. Signo.de Homod. tra
dentē aliam prolixam distinctionē in cōsi.
xxxviij. & Alex.in aposti.ad Bar.in l.cū
bisextus. supra tit.proxi. Appellatione
ergo mensis simpliciter & absolute prolati
intelligimus de triginta diebus per prædi
2 cta & c.de illicita.xxiiij.q.iij.nisi † de ali
quo mense in specie, & in indiuiduo facta
fuerit mētio, quia tunc scdm numerū die-
rum illius mensis determinamus mensem
per gl.in prædicto verbo mēsem. quæ a do
ctoribus est cōiter approbata: vt per Imo.
& Alex.in l.de diuisione. ff.sol.mat. Soci.
cōsi xcix.col.j.vol.iij. Mod. Perusi.in l.si
ante.col.j.ff.so.ma.& Corn.in l.fi.in.§.do
nec, ad fi.j.col. C.de iure deli. vbi dicit in
practica ita vidisse seruari. Phi.Fran.super
gl.præalleg.in ver.mensem, recedendo ab
eo quod dictum fuerit de duodecima parte
anni, & bene quicquid dicat hic Deci.qa
si recte computabis, duodecima pars anni
aliquantulum plus q̃ sit spatium xxx.die-
rum comperitur, cōcludit mēsem capi pro
xxx.diebus secundum cōem vsum loquen
di locum habentē in qualibet dispositione,
nisi ex lege vel statuto vel alia demonstra
tione aliud appareāt, prout era: ibi ex quo
expressum fuit, a quo tēpore inciperet men
sis. tunc enim habita relatione ad eum mē
sem secundum subiectam materiam intelli
gimus, mensemq; capimus secundum nu-
merum dierum illius mēsis in quo incidit
sermo. Et secundum prædicta temperan
da esset & intelligenda glo.istius legis, di-
3 cens † non procedere in testamento, & cō
tractibus. verum enim dicit vbi simplici-
ter & absolute de mense sermo factus est,
quia intelligitur de xxx. diebus tantū per
prædicta: secus si in testamento vel cōtra-
ctu designatus aut nominatus in specie fo-
ret mensis, scdm ea quæ supra retuli, quia
ad talem mēsem & numerum dierum dicti
mensis fieri deberet relatio & haberi con-
sideratio. Vide ēt quod per hunc tex.cum
gl, consuluit late Ludo.Bolog.in cōsi.vlt.
4 concludens, ꝙ † in dispositione legali aut
statutaria etiam ꝙ nō agatur de pœna eui-

tanda, dies lxj. comprehēduntur sub spatio duorum mensium. & nō exigit ipse, vt hic ad ti. facit Deci. q̄ materia sit fauorabilis. Et vere hoc est diuinare, ad hanc legē literamq; uiolare. Fateor ex benignitate legis id esse i[n] dispositione ipsius legis prout hic voluit gl. Et ratio fortassis fuit: duodecim menses constituunt annum, qui habet dies ccclxv. l. anniculus supra ti. proxi. Si in dispositione legis solummodo xxx. dies pro quolibet mense acciperemus, post duodecim menses superessent quinq; dies calculo recte facto quod esset absonum, ideo lex de illis quinque diebus singulis bimestribus seu duobus mensibus adiungi debere statuit diem vnum. hoc est quod hic dicit esse cum audiendū qui. lx. die venerit vbi lex duorum mensium mentionem facit. ita q̄ attributis singulis bimestribus diebus sexaginta vno, cōperietur annū finiri diebus. ccclxvj. et sic uero numero diem vnū addi, quem lex propter bisextū adiunxit, & si sex m̄ horæ quolibet anno supersint dicto numero dierū ccclxv. l. cū bisextus, cum gl. supra de verb. sig. Verum quia annum ciuiliter ad dies nō ad momenta temporum computamus, vt dicit tex. in præalleg. l. anniculus. ideo lex noluit diuidere illas horas, sed diem illum bisextus singulis annis ipsius bisextus attribuere, quod no. quia non legisti hoc alibi.

5 Nunquid autem † dies termini computetur in termino, siue intelligamus de termino a quo, siue de termino ad quem: vide tex. in c. pia. in. §. si quis igitur. cum glo. in verbo computato. & dictis Cano. ibidē de excep. lib. vj. Bar. Pau. de Ca & Ias. in l. j. ff si quis cau. Ange. in consi. pen. incip. Pau. Phil. Franc. in c. quam sit. in. §. j. col. j. de elec. in vj. Deci. in c. ex ratione. col. j. de appel. & quæ scripsi in l. quoties dubia, in fin. supra eo. ti.

SVMMARIVM.

1 *Paria sunt contra prætorem vel edictum aliquid fieri.*

L. CIII. Vlpianus.

QVI vetante prætore fecit: hic aduersus edictū fecisse proprie dicitur.

1 PARIA ergo sunt † aliquid fieri contra prohibitionem prætoris, & contra edictum: vt etiam in l. si quis id quod. ff. de iurisdi. om. iudi. & in l. aduersus. ff. de arb. ad declarationem vide Alex. in consi. cxciiij. lib. vj. & de termino aduersus, qui idem sonat quod contra, vide tex. in rub. C. si aduer. rem iudi. cum rub. seq.

SVMMARIVM.

1 *Ad positionem generis non sequitur positio speciei, sed bene ad remotionem.*

§ EIVS est actionem denegare, qui posit & dare.

EXPEDITA est supra in regula eius est nolle qui potest & velle, quod est idē. verum quod ibi dixerat in genere, hic di-
1 cit in specie de actione loquēdo. † Ad positionem enim generis non sequitur positio speciei. quamuis bene ad remotionem. vide gl. Bal. Alex. & alios inducentes ad nota. qō. in l. iurisgentium. in. §. sed si fraudandi. ff. de pact.

SVMMARIVM.

1 *Domus sua debet esse, vnicuiq; tutißimum refugium.*
2 *Idem in domo aliena prohibente domino ingressum. Nisi iustitia impediat.*
3 *Domum alienam ingredi an & quando liceat.*
4 *Locator quid facere debet conductore non comparente & domo clausa.*

L. CIIII. Paulus.

NEMO de domo sua inuitus extrahi debet.

1 DOMVS † enim sua debet esse vnicuiq; tutissimum refugium, atque receptaculum: vt dicit tex. in l. plerique. ff. de in ius voc. & in l. j. C. de præto. & hon. præeu. lib. xij. ibi, maneat vnusquisq; domi suæ tutus atq; securus. Deci. hic quædam ponit quæ latius explicat Ias. in d. l. pleriq; vbi materiam istius legis ordinauit assignatis duodecim ampliationibus, & quatuordecim limi. vt ibi per eum.

2 Quod autem hic dicitur † de domo sua, idem est de aliena dño domus prohibente ingressum: nisi iustitia impediretur, quia dñs domus tunc impedire nõ posset in domo sua capi illum puta, qui de iure capi potest: vt hic per Deci. in fi. de quo vide pulchre Bar. in l. j. ff. de ser. fug. Bald. Paul. de Cast. & Are. in l. ij. C. eo. ti. de ser. fugi. vbi
3 ponunt, an † cum licẽtia iudicis possit q̃s impune ingredi alterius domũ, gratia perquirendi rem suam quam ibidem esse coniectat & opinatur. Et cõstituunt differentiam inter res animatas & inanimatas. res enim animatæ quæ dolum committere fugiendo possunt, prout seruus, & vxor indistincte iudice admittente in aliena domo perquiri possunt. l. requirendi. C. de ser. fugi. l. j. & l. diuus. ff. eo. ti. cum pulchre not. per Are. in consi. xcv. col. ij. & Aquen. in l. ij. col. ij. ff. de iurisdi. om. iud. Secus in rebus inanimatis ẽt furto subtractis, ne in diuitibus rei familiaris pompa propter inuidiam detegatur, in pauperibus ne vtilitas paupertatis manifestetur, nisi aliqua præsumptio iudicem ad sic facieñ. mouerit. sufficiũt aũt leuia indicia, quia agitur de modico præiudicio: sed si ad vtilitatẽ publicam, indistincte fieri posset per l. oẽs. C. de aqueduct. lib. xj. ita cõcludunt præfati scribentes. & sequitur Ioan. de Ana. in c. qui cum fure. col. ij. de furt. & Mod. Bono. in l. j. in prin. in ix. col. ff. de quæstio.
4 Postremo diligẽter nota, † q̃ si conductor domus meæ nõ compareret, & clausa sit, domus aperiri debet iudice præsente, & coram testibus describi quæ ibi reperiuntur. tex. est nota. in l. cum domini. vbi Bar. not. ff. loca.

SVMMARIVM.

1 *Solutio in dubio facta videtur in causa quæ remouet infamiam. & nu. 4.*
2 *Vita & fama quomodo æquiparentur. et nume. 3.*

L. C V. Vlpianus.

SI in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est · præponenda est causa existimationis. Vbi autem æquiparantur famosa iudicia: & si summam rei disparem habeant, pro paribus accipienda sunt.

SVMPTA est ex l. j. cum seq & ex l. si quid cum seq. ff. de solu. vbi latius clariusq;, quod hic summatim & succincte di
1 citur, explicatur. Solutio † ergo in dubio facta videtur in causam quæ remouet infamiam, quia grauior videtur, cum fama sit præferenda pecuniæ. l. iusiurañ. quod ex conuen. in. §. si procur. cum gl. ff. de iureiu. nihil enim est vtile sine honesto secũdum Cic. in officijs. Hinc Salomon melius est bonum nomẽ, q̃ diuitiæ multæ. hinc etiã est q̃ periculum vitæ & infamiæ pari passu ambulant. l. iusta. cũ gl. ff. de manu. vin.

Ad oppo. facit quod post Bart. & alios hic scribit Deci. limitando regulam & prę
2 dicta, nisi † ageretur de grauiori causa quę respiceret cõseruationem membri aut vitæ. arg. l. j. ff. de his qui mor. sibi cõsci. ergo nõ procedũt a pari. Ad idem facit tex. in l. si adulterium. in. §. liberto. ibi, multo magis vitæ parcẽdum est. supra de adulte. & tex. in l. j. ff. an causæ app. per alium agi poss. & quæ pulchre cõgerit Fely. in c. ius generale. col. fi. in j. dist. decr. Dici posset, q̃ apud viles personas quæ magis curant de commodo pecuniario & vita q̃ de fama aut infamia, non procedit æquiparatio prædicta: secũdum Aquẽ. in l. imperium. col. fi. ff. de iurisd. om. iud. regulariter ergo vult aliud esse. quod tñ ex prædictis con-
3 funditur. Ideo possumus dicere, q̃ † sufficit æquiparationem & similitudinem esse secũdum quid, nõ autem exigitur q̃ sit per omnia. c. translato. vbi Fely. et Deci. de cõsti. vnde non æquiparantur in omnibus & per omnia, cũ causa vitæ vel membri præponderet, maiorq; videatur per prædicta. De æquiparatione vitæ & famæ superius relata infinita accumulãt. Are. in l. si quis. C. de postul. Barba. in cõsi. xlvj. col. j. li. ii. & in c. licet causam. col. iii. de proba. Cur. senior in repe. l. admonẽdi. col. lxxvii. vbi Ias. fol. xvii. col. ii. ver. tertio ex prædicta. Ias. in l. iusiuran. quod ex conuẽ. in. §. fi. in quarto not. ff. de iureiur. Deci. in c. in præsentia. col. xv. de proba. & Gasp. Portug. in d. l. imperium. col. lxxvii.

Postremo ad intelligẽtiam prædictorũ
4 & materiæ q̃ † solutio cedit in duriorem causam, & potius pro eo quod debet nomine proprio, q̃ pro eo quod alieno nomi

ne debetur: vide Fulgo. in cõsi. vii. Alex. consi. lxxxv. vol. iij. & cõsi. lv. lib. v. Corne. in consi. ccxcv. lib. iij. Bar. in qõnibus suis. ad fi. primę. Are. tin consi. lxiij. colũ. iij. Alex. cõsi. clix. col. ij. & cons. cxxxij. col. ij. & cxxxiiij. ad fi. lib. v. Soci. in consi. xxiiij. vol. iij. & Deci. in consil. xxj. ad fi. & in consi. ccxv. col. fi.

SVMMARIVM.

1 *Prætor quis dicatur.*

L. CVI. Paulus.

VBICVNQVE causæ cognitio est: ibi prætor desideratur.

1 SECVNDVM Albe. † prætor pro iudice ordinario ponitur, quia largo modo quilibet iudex prætor dici potest: vt hic per Deci. quasi velit his dicere iuriscõsul. ꝙ vbi plena causæ cognitio exigitur, iudex ordinarius qui cognoscat requirit, & per delegatum expediri nõ potest. de qua materia plene dictum fuit in l. omnia. supra eo. Et in tali causæ cognitione est necessaria partis citatio. l. in causæ. l. j. §. causa cognita. ff. de mino. vt hic per Deci.

SVMMARIVM.

1 *Libertas est inæstimabilis.*
2 *Patria potestas est inæstimabilis.*
3 *Libertas quid sit.*
4 *Contractus factus cum extracto de carcere appositis custodibus non valet.*
5 *Liberum corpus æstimationem nõ recipit.*
6 *Vendens se vt de pretio participet an libertas tunc sit æstimabilis.*

L. CVII. Paulus.

LIBERTAS inæstimabilis res est.

NOTA ex hac l. & alijs in glo. alleg.
1 † Libertatem esse inæstimabilẽ. ideo Alber. hic dicit. no. auream legem, quam non nouerũt nisi qui seruitutem malorũ tyrannorum experti sunt: nihilq; gratius seruis præstari potest, ꝙ libertas: vt dicit text. no. in l. paulus. ff. de fideicom. liber. quem hic alleg. Deci. & prius Albe. de Rosa. de quo tex. vide Barb. in cõsi. xxxij. col. j. uolu. iiij. Et quia inæstimabilis res est, omnibus alijs fauorabilior est. l. libertas oibus. infra eo. Et cõtra rigorem iuris pro libertate multa statuta sunt. l. generaliter. §. si quis. ff. de fideicom. liber. Et eodem modo
2 † patria potestas inæstimabilis est dicit tex. in l. filiusfamil. in. §. secundum vulgarem. ff. de lega. j.
3 Quid aũt † sit libertas diffinit iurisconsul. in l. libertas. ff. de statu homi. Et qui aliquem libertati restituere tenetur, debet illum in libertate ponere extra eius terri-
4 torium & extra custodiam suam. † quod facit cõtra illos qui e carceribus aliquẽ extrahi faciunt, & secum contrahunt appositis custodibus: vt per Abba. & alios in c. accedẽs. in iij. no. & in gl. prima. de procu. & per Barto. in l. qui in carcerem. ff. quod met. cau. Facit illud vulgatum Non bene pro toto libertas venditur auro.
5 Et eodem modo † liberum corpus, vt ait gl. æstimationẽ nõ recipit l. fi. ff. de his qui deiec. vel effu. l. ex hac. cum simil. ff. si quadru. paupe. feci. dica. vbi propterea iurisconsul. eleganter dicit, ꝙ si liberum corpus læsum fuerit, iudex computat mercedes medicis præstandas, cæteraq; impendia, quæ in curatione facta sunt. Præterea operarum, quibus caruit vel cariturus est, ob id quod inutilis factus est. Cicatricum autem vel deformitatis nulla fit ęstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.
6 Fallentia aũt gl. hic † de eo qui se venũ dari passus est ad participandum pretium non est bona, quia ibi venditio fit tanquã de seruo, non tanquam de libero: alias non valeret: vt hic per Deci. vide latius gl. in. sti. de iure perso. in. §. pen. in verbo maior. cum not. ibi per scribentes. vide etiam ad hanc regulam & materiam quæ diximus supra in l. quoties dubia.

L. CVIII. Paulus.

CVM seruis nulla actio est.

EXPEDITA est in l. in personã seruilem. & in l. quod attinet. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Infans non capax doli, vel pubertati & capax doli quomodo puniatur.*

2 *Senex delinquens quomodo puniatur.*

3 *Maior quatuordecim annis imprudenter delinquens quomodo puniatur.*

4 *Dans imprudenter mulieri medicinam ad impediendum cōceptum, non punitur pœna mortis.*

5 *Dictum imprudenter, seuere per Romanos fuit punitum.*

L. CIX. Paulus.

VERE in omnibus pœnalibus iudiciis & ætati, & imprudentiæ succurritur.

Glo. hic plene declarauit materiam. Circa primum de ætate
1 Deci. nonnulla scribens concludit, ꝙ † si sit infans non capax doli in totum excusatur, quia non habet animum, & ideo nō videtur deliquisse. l. j. C. de fal. mon. l. infans. de sicar. & cle. j. de homic. Si sit maior infante pubertati proximus & doli capax, tenetur ex delicto sed succurrit, quia pęna diminuitur: vt hic & l. auxiliū. in. §. in delictis. ff. de mino. & in c. j. de delict. pue. Facit text. l. si adulterium. in. §. fratres. ff. de adul. vbi imperatores propter ætatē Claudiæ pœnam incesti remiserunt: vt hic per Deci. & latius per Pau. de Cast. & alios in l. j. & ij. C. si aduer. delic. Hipp. Bono. in d. l. infans, & oēs Cano. in titu. de delic. puer. Are. in consi. cxxxj. ad fi. Franc. de Curte iuni. in consi. viij. ad fin. Soci. consil. clvij. vbi ēt inuenies, quod qñ deliquit per culpam iuuatur per resti. in integ. vt nulla pœna plectať. d. l. j. C. si aduer. delic. vbi Pau. de Ca. no. & ꝙ delictū consistens in non faciendo non cadat in minorē, ideo seruatur tunc ipso iure illesus. l. ij. vbi Pau. de Cast. tradit. C. si aduer. delict.

Et pondera verbū, ætati, in regula positum, nō solum. n. minoribus pp ętatem succurritur in diminutione pœnæ: verum etiā
2 † ætate prouectis propter senectutem. l. ij. cum gl. ff. rerum amot. vt hic per Deci.
3 Circa secundum dictum regulæ de † imprudentia, quæ ēt maiores excusat: vt hic per gl. vbi. n. imprudenter, inaduertēter, & inconsiderate delinquitur, cōsiderať culpa potius q̃ dolus, ideo mitigari debet pœna tam ī factis imprudēter, q̃ in dictis: vt hic per Deci. Hinc consuluit eleganter Cald. in consi. iiij. posito sub ti. de sen. excom. ꝙ faciens, sed non incontemptū non incurrit pœnam legis vtentis verbis denotantibus dolum. accedant accumulata per Mod. Bono. in l. in lege Cor. in. §. cū quidam. ff. de
4 sica. Hinc ēt est, ꝙ † licet dans mulieri medicinam aliquā ad impediendū conceptū, tenetur tanq̃ homicida. c. si aliquis. de homici. qui tñ inconsiderate & per imprudētiam fit, pœna mortis non teneť, sed mitiori: per dicta Fel. in c. solite. col. ij. de maio. & obed. & in specie per Mod. Bono. in l. si mulierem. ff. de sica. Sed de impruden
5 ter † & incōsiderate dicto, seuere & graui mulcta per Ro. punito in filia Appij Ceci, tradit Aul. Gel. in noct. atticis. & retuli. in prin. l. vnice. ff. si quis ius dicē. non obtē.

L. CX. Paulus.

NVLLVM crimen patitur is qui non prohibet cum prohibere non possit.

Expedita est in l. culpa caret. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Minor summa an contineatur in maiori de proprietate sermonis.*

2 *Fideiussor pro maiori summa obligatus, nō tenetur in minori summa in qua erat obligatus principalis.*

L. CXI. Paulus.

IN eo quod plus sit, semper inest minus.

Svmitvr ex. ll. per gl. alle. & maxime ex. §. si stipulanti. l. j. ff. de verb. ob. Facit tex. l. si seruus legatus. in. §. qui quinq;. ff. de lega. j. §. fi. l. inter pares. ff. de re iud. l. rogatus. ff. man. l. si vltra. C. de fideiuss. Et huic regulæ connexa est regula, nō debet cui quod plus est. supra eo. & ex ista sumpte sunt aliæ quæ ponunť lib. vj. decre. in c. plus semper. & ī c. in toto. de quibus miror ꝙ Deci. hic non fecerit mentionem. & in d. c. plus est optima gl. declarās hāc gl.

Quasdam limi. tradit hic Deci. de materia quam latius ordinarie examinant scri-

bentes maxime Moder.in d.§.si stipulanti. Recurrendum est igitur ad dicta legistarū ibi, & Canonista.in d.c.plus semper. Et
1 dum Deci.hic late in prin.insistit. †an minor summa contineatur in maiori de proprietate sermonis. Are.Soci.et pręfati Moder.in.§.si stipulanti. concludūt ꝙ de proprietate sermonis per fundamēta relata hic per Deci.& plura alia.& facit hercle optime tex.in d.c.plus semper.& hic in verbo inest.Declarādo tñ vt etiam hic per ipsum Deci.ꝙ continetur proprie minor summa in maiori tanq̄ pars illius, non tanq̄ quid separatum:& sic qui petit viginti, dicitur proprie decem petere vnite,nō tñ proprie petere decem separatim. & ideo in casu d. §.si stipulanti.non proprie continetur,sed ex æquitate & legis interpretatione, ne actus pereat: vt hic per Deci. Dicit etiā Rui.in d.§.si stipulanti.summæ maiori inesse minorem re & proprie,quia sine ea ad maiorem perueniri non potest,& hoc casu loquuntur prealleg. Sed de hoc dicit ipse nō quæritur, sed an verbum significatiuū maioris summæ, vox hæc centū exempli gratia,ex proprietate vocabuli cōprehendat summam minorem:& tenet ꝙ nō, sed ex interpretatione tm̄,vt ibi per eundem. Et vere alia est summa de centum,alia de decem vt de se patet.

Est etiā no.articulus ille de fideiussore, quem hic in quinta limi.tangit Deci.con
2 cludens,ꝙ † si in maiori summa se obligauerit pro principali,non tenebitur pro minori pro qua erat principalis obligatus:& hoc casu in summa maiori non inerit minor.Deci.hic contrarium firmat,quamuis doct.cōiter(vt ait)aliter dicant. Galiau.in d.§.si stipulanti.col.pe.licet de Deci.nō faciat mentionem, sequit̄ hanc opi.tanq̄ veriorē.ad.§.illud.l.græce.ff.de fideiuss. vbi est fundamentum contrariæ sn̄iæ rn̄.ꝙ illa verba omnimodo nō obligari,debēt,intelligi.i.nec naturaliter nec ciuiliter. hæc.n. bene respiciunt modū obligandi,non autē minor vel maior summa. Pro cōi tñ opi. cōsuluit Ro.in cōsi.lxvj.inci.vir eximie. per d.§.illud.quia vbicūq; respectu formę actus est indiuiduus & inseparabilis, licet sit diuiduus respectu essentiæ,semper vtile & inutile vitiat. Verū quia vbi adest iuramentū,vtile non vitiatur per inutile, vt hic per Deci.Et cessat tunc difficultas pręd̄icta,nō est supra vires laborañ.cū in omni instrō & obligatione hodiernis temporibus iuramentum apponatur, in reliquis dicendum, vt per scribentes in dicto.§.si stipulanti.

SVARMMMIVM.

1 *In causa criminali admittitur quis sine satisdatione ad allegādū causas absentiæ.*
2 *Executio sine nouo processu fit contra fideiussorem de iudicato soluendo.*

§.NEMO alienæ rei expromissor idoneus videtur,nisi cum satisdatione.

Est regula iuris antiqui.vt dicit Imperator in.§.pe.insti.de satis.Deci.hic ponit tres amplia.plures cū limi.ponūt Pau. de Ca.in l.qui procuratorio.in.§.qui aliū defendit.ff.de ꝓcu.Ias.in l.exigēdi.col.j. C.de procu.in l.filiusfa.col.j.ff.q satisda. cog.vbi late post Alex.& alios scribit de materia istius.§.Deci.hic solūmodo isistit circa vnā limi.quā posuit hic gl.reputata.
1 no.per oēs scribentes,ꝙ† in causa criminali admittat̄ quis sine prędicta satisdatione ad allegandū causas absentiæ:quicquid dicat Ias.in d.l.filiusfa.quia agit de vtilitate publi.Et quia iudex defensionem pro innocētia absentis suscipere tenetur, ideo iustū est ꝙ quilibet defensor pro innocentia absentis possit cōparere, excusando.s. eum pp absentiā intellige.& vltra hic per Deci.allega.de hac materia vide Signo.in cōsi.clxx.Imo.in l.pe.in.§.ad crimē.ff.de pub.iud.Cor.in cōsi.cclxxxj.li.iiij.Alex. in cōsil.vj.& xxx.in fi.lib.vj.& pulchre in l.quæsitum.in fi.ff.de re iudic.Ias.in l. vbi pactum.col.v.C.de transa.& Deci.in consi.cccclxix.circa fin.
2 Postremo quæritur,an † contra dictum fideiussorē de iudicato soluēdo fiat executio sine nouo processu.Doc.cōiter cōcludunt ꝙ sic,in l.si.per illum tex.C.de vsur. rei iud.& in l.j.ff.iud.sol.vbi per Bar.in j. col.& vltra vide Bal.& Pau.de Ca.in l.j. C.vbi causæ fis.Ang.Are.in.§.si.instit.de satisda.& Guido.Papæ in q.xxvj.

SVMMARIVM.

1 *Pupillus pati non potest, quia quicquid videt ignorat.*
2 *Pupillus an pati dicatur pp primū decretū.*
3 *Ad citationē cōtra pupillū plura requirunt̄ §.j.l.hæc aūt,ff.quib.ex cau.in pos.ea.ornatur.*

4 *Pupillus agere potest actione iniuriarum pro iniuriis sibi illatis.*

§. PVPILLVS pati posse non intelligitur.

SVMITVR ex. ll. per gl. allega. optimeq; exemplificatur i l. labeo. ff. de aqua
1 plu. arcen. Ratio istius tex. est quia † talis ætas quicquid videt ignorat. l. j. C. de fal. mone. nec est capax consilij. l. more. §. fin. ff. de acqui. hære. & in omnibus rebus infirmum habet iudicium, ideo auctore tutore regitur. l. fi. ff. de manu. vindi. & a testimonio repellitur, testariq; prohibet. §. preterea. insti. quib. non est permis. fac. test. & eius voluntates nulla est. l. furiosi. cum ibi not. supra eo. pro absenteque habetur. l. si pupillus. ff. quib. ex cau. in pos. ea. Ideo ni mirum si iuris præsumptione pati nō intelligitur, cum nesciat quid faciat, et etiam dicitur in. §. pupillus. insti. de inuti. stip.
2 Quantum tñ ad † primum decretum, qđ contra ipsum pupillum interponitur si non defendatur. l. apud iul. in. §. si. cum l. seq. ff. ex quib. cau. in pos. ea. pati dicitur, secundum Deci. hic. quæ limitatio male conuenit in proposito. pati enim in hac lege pro, permittere & cōsentire, vt dictum est, accipitur. cui non quadrat quod de primo decreto dicitur, quia interponitur contra ipsum etiam inuitum & recusantem. nec considerátur hoc casu ipsius tm̃ pupilli inobedientia & contumacia, sed omnium aliorũ illum non defendentium. requiritur enim ꝙ fuerit legitime citatus, quia illegitima citatio in eo qui citatur excludit cōtumaciæ crimen. ff. de inter. acti. l. si filius. la ij. & ff. si quis in ius voc. l. ij. ad fi. tradit Roma. in cōsi. ccccliiij. in re præsenti. & Soc. plene in tracta. de cita. arti. xx. q. iij. Sunt
3 autem plura † necessario requisita ad hoc vt dicta citatio contra pupillum sit legitima, vide tex. cum gl. no. ff. quib. ex cau. in pos. eat. in l. hæc autem. in. §. j. quam materiam pulchre explicat Cic. in xij. oratione pro P. Quintio. Bal. consi. ccclv. lib. j. Pau. de Ca. consi. lij. in antiquis. Fulgo. consilio cxiiij. cum seq. Alex. in l. iii. C. de procur. & in l. si finita. in. §. iul. colũ. xiii. & seq. ff. de dam. infe. Soci. in trac. de cita. arti. v. q. xiiij. Et de intellectu d. §. j. cum materia dum ait, liquere constareque prætori. vide Ro. in consi. proxi. alleg. Pau. de Ca. in cō si. ccxcix. et cccxix. in antiquis. Are. in cō si. clxiiij. col. v. Barb. consi. lvj. col. ij. libr. iij. & cōsi. vj. col. iij. lib. iiij. Soci. in l. multum. col. fi. ff. de condi. & demon. Felyn. in c. sciscitatus. col. fi. de rescrip & Deci. consi. ccccxxj. col. ij.

Et prædicta intelliguntur quantum ad
4 præiudicium ipsius pupilli, sed † respectu iniuriæ quæ sibi infertur, pupillus pati dicitur, vt actione iniuriarum experiri possit licet illam inferre nequeat. l. illud relatum. ff. de iniur. secundum gl. hic & Deci. In se dictum verum est, sed aliter capitur pati in regula ista ꝗ in lege illa, ex prędictis liquere potest. si tamē sit pupillus proximus pubertati & doli capax potest etiam iniuriā facere. l. pupillum. infra eo. & satis voluit text. d. l. illud, pro declaratione vero eius quod de doli capace dictum est, vide pulchre Lappum allegatio cxv.

SVMMARIVM.

1 *Orationum species tres sunt, & earum natura.*

2 *Oratio soluta quō accipiatur si de mēte appare, & si non apparet nu. 3.*

4 *Punctus in oratione soluta tenet locum copulæ.*

5 *In disiunctiuis & alternatiuis sufficit alterum verum.*

§. VBI VERBA coniuncta non sunt: sufficit alterum esse factum.

1 TRES sunt † orationum species vt declarat Dy. in c. in alternatiuis. de regul. iur. in vj. quædam sunt cōiunctę, id est quæ aliquam copulatiuam orationem habent. quædam disiunctæ quę habent aliquam disiunctiuam. quædam solutę quę nec disiunctiuam nec copulatiuam coniunctionē habent. Natura copulatiuę requirit omnia simul vera. l. si quis ita. de ver. ob. l. si hęredi plures. ff. de cōdi. insti. Natura disiunctiuæ alterum tm̃ prævalle. regula in alternatiuis. Oratio vero soluta est illa de qua hic fit mētio, vt cū in dispositione plura absq; copulatiua vel disiunctiua nominant: vt in l. sæpe. supra ti. j. Et in ista tertia specie est maior difficultas & cōtrarietas inter glo. & scribentes, ꝗ in alijs præcedentibus, vt patet ex dictis glos. & in l. triplici. & in l. alienationis. & in l. sæpe. vbi per Bart. supra titu. j.

2 Si de†mente proferētis apparere potest nulla erit difficultas, quia vel cōiuncta vel disiuncta accipitur. secundum mentem ipsius proferentis. tex. est clarus. in d. l. alienationis. in fi. mens enim est illa quæ dominatur in omnibus dispositionibus. l. nō aliter. ff. de leg. iij. l. iij. C. de liber. p̄ter. prout latius dixi si me non fallit obliuio in l. semper in stipulationibus supra eo. Quod si
3 †de mente non appareat in hoc est difficultas. glo. hic, alterum, ait, fieri sufficere, vt dicitur in regula præsenti. quia etiam in obscuris quod minimum est sequimur. glo. in d. l. alienationis. in fi. contrarium dixit, ꝙ in dubio pro coniuncta accipitur, per d.
4 l. triplici. vbi probatur, ꝙ†in oratione soluta punctus tenet locū copulæ, vt inquit glo. in l. pretia rerum. ff. ad legem falci. cum alijs hic alleg. per Deci. qui respondet, ꝙ ibi de mente proferentis constabat, & sic sequitur glo. hic dicens, in dicta regula in alternatiuis Dynum aliter respondere: Verum adeo obscure loquitur ꝙ Deci. eum non intellexit, nec vt puto se ipsum Dyn. intellexit. Bar. in d l. alienationis. glo. ibi verius dicere scribit, idem facit hic Alber. de Rosa. dum ait, vel dic simpliciter glo. l. alienationis. veriorem esse vt soluta pro cōiuncta accipiatur, vnde non sufficiet alterū fieri, vt hic. Et istam opi. licet de prædictis mentionem non fecerit, sequitur Alciat. in d. l. sæpe. & in d. l. alienationis. etiam in dubio non recedendo a verbis quæ coniunctionem inferunt, cum & punctum loco copulæ & coniunctionis sæpe poni Accursius docuerit. Sed idem Bart. in l. sæpe. latius materiam reassumpsit. In dispositione legali solutam pro coniuncta accipi dicit, nisi de mente legislatoris aliud esse appareat. per tex. d. l. sæpe ponderādo verbū interdum in ea l. positum, quod in contrarium regulam esse notat. In dispositione hominis in iudicijs & vltimis voluntatibus distinguit, vt ibi per eum. In contractibus concludit interpretationē fieri contra fundātem se in verbis, per regulā l. veteribus. ff. de pact. Et sic in fauorem debitoris vt alterū fieri sufficiat. sicuti hic dicitur. Et istud videtur verius per hanc regulam, & alteram per glos. hic cōsideratā in superioribusq; relatā, nos in obscuris quod minimū est sequi. nisi vt diximus de mente contrahentiū ex verbis aut coniecturis aliud esse appareret quia tunc pro coniuncta vel disiuncta accipitur: iuxta mētem cōtrahentium; ita procedit quod dicit tex. prædictæ l. alienationis in fi. Si igitur stipulatus fuero. Titium, Seium, Pamphilam, Dammam si de mente cōtrahentium aliud non appareat disiunctiue deberi dicendum est, vt ad minimam summam res redigatur. In di-
5 siunctiuis ergo†& alternatiuis sufficit alterum fieri, & adimpleri, quod est verum in alternatiuis affirmatiuis, in negatiuis autē requiritur ꝙ neutrum fiat l. si quis ita. in fin. ff. de verbo. oblig. secundum Dyn. loco prealleg. nam vt affirmatiua vult alterum fieri, ita negatiua vult alterum non fieri & sic neutrum fieri, secūdum Ioan. Andr. & Philipp. Fran. in d. c. in alternatiuis.

SVMMARIVM.

1 *Deceptis & non decipientibus iura subueniunt.*

2 *Leges tollunt occasionem delinquendi quo ad possunt.*

§. MVlieribus tunc succurrendū est, cum defraudantur: non vt facilius calumnientur.

Svmitvr ex ll. in gl. alleg. Deceptis
1 †ergo & non decipientibus iura subueniūt vt hic. & l. ij. §. verba. ad velleia. & l. pen. C. si minor se ma. dix. & c. inter dilectos. de don. cum alijs hic per Deci. post gl. adductis. ad declarationem & intelligentiam d. l. pe. vltra allegata hic per Dec. vide Anchar. in consi. ccxxvj. Soci. consi. lxvj. col. viij. lib. j. & Cur. Iun. in consi. cxviij. cum seq. Et est no. ex hoc tex. secūdum
2 glo. ꝙ†iura tollunt occasionem delinquēdi quoad possunt: reijciuntque conuentiones quæ possunt inducere ad delinquēdum l. conuenire. ff. de pact. dot. quibus adde Bal. in l. fi. C. de reuo. donat. & in l. j. C. de ingra. lib. opizo. in l. pactum. colū. pe. C. de colla. & Deci. in cap. j. colum. iij. de appellationibus.

SVMMARIVM.

1 *Pubertati proximus quando quis dicatur. Et in criminalibus. nu. 4.*

2 *Aetas quotuplex sit.*

3 *Malitia suplet quandoque ætatem. Et ubi præsumatur. nu. 5.*

6 *Pubertati proximus in matrimonialibus*

quando dicatur.

7 *Pupillus proximus pubertati obligatur pro furto & iniuria.*

8 *Nisi sit haud doli capax quia etiam in ciuilibus non tenetur. Secus ad exhibendum numero 9.*

10 *Pubertati proximus & doli capax ligatur iuramento.*

11 *Et an possit testari etiam ad pias causas, vel ex priuilegio.*

L. CXII. Caius.

PVpillum qui proximus sit pubertati: capacē esse & furandi, & iniuriæ faciendę constat.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. Sciendū est primo pro declaratione qui dicatur pro
1 ximus pubertati.† masculus dicitur proximus pubertati ab anno decimo cum dimidio supra, quod est tēpus medium inter infantiam & pubertatem fœmina ab anno nono cum dimidio supra secundum glo. hic & in §. pupillus. insti. de inuti. stipul. Bart. & docto. in l. j. ff. de noua. Ang Are. in d. §. pupillus Deci. hic & Albe. de Ros. qui asserit in practica se vidisse seruari opin. istius glo. vti mediam & æquitati consonam, & sequitur etiam Iaso. in auct. sacramenta puberum. colū. iiij. C. si aduer. ven. in quibus locis scribētes attestantur opi. istius gl. cōmuniter teneri, vt etiam per Ioan. de Ana. late in cap. j. colum. ij. de delic. puer. Vbi
2 †ętatum aliam inquit esse infantilem, aliam pupillarem, aliam pubertatis, iuuenilem aliam: ideo proximum dici respectu ætatū quando nulla est ætas media, sed comparatione facta ad ætatem infantiæ transactam & ad futuram ætatem, pubertatis proximus infantiæ dicitur qui nondum medietatem dictorum annorum excessit: proximus
3 pubertati qui excessit. Quæ intelligas† nisi malitia suppleret ætatem, quia tunc etiā si sit minor annis decem cum dimidio pubertati proximus dicetur: secundum Ang. in d. §. pupillus. quia est doli capax & tenetur, vt ibi per eum. & per Ioan. Andr. Abb. & Ioan. de Ana. in cap. j. de delic. puer. referentes Grægorij auctoritatem, de puero quinque annorum deum blasphemante e manibus patris per diabolum, exportato, ex quo patet dolum & malitiam in infantem cadere, quia alias deus ex iustitia eius non permisisset infantē illum rapi & perire: vt etiam per Hippol. Bonō. in l. infans. col. j. ff. de sica. Iaso. in d. auct. sacramenta. colū. iiij. & seq. Prædictam conclusionē
4 procedere intelligit in ciuilibus,† secus in criminalibus acriter puniēdis ī quibus nō dicitur quis proximus pubertati nisi parū a pubertate per sex menses puta, quæ declaratio confunditur per istum tex. cū glo. commuuiter vt dixi approbata, loquitur enim in delictis, vt patet. bene verum est ꝙ propter ætatem mitigaretur pœna, vt per Hyppol. loco prælleg. & dixi in l. Fere in omnibus supra eo.

5 Diligenter tñ aduerte, ꝙ† nō propterea ætatis prædictæ puer doli capax de necessitate præsumetur, sed arbitrio iudicis id relinquetur: secundum Salyc. Bar. Abba. & Ioan. de Ana. quos refert & sequitur Dec. quæ omnia prius retulit. Ana. in d. c. j. col. ij. dicentes, ꝙ istud considerabit & statuet consideratis personis. c. de causis. de offic. dele. & materia subiecta. Intelligas vt per Lappum in prælleg. alleg. cxv. vbi dicit, ꝙ licet impubes possit esse doli capax, vt intelligat malum etiam & peccatum furari, iniuriam inferre, blasphemare, & similia tamen non erit doli capax vt possit intelligere ꝙ coram delegato cōparere teneatur, & alia quæ ad ordinē iudiciarium spectāt: sicq; secundum subiectam materiam iudex cognoscet & arbitrabitur, an pupillus sit doli capax vel ne.

Non procedunt etiam quæ supra scripsi
6 mus de proximo pubertati ī† matrimonialibus, in quibus est arbitrarium iudici qui sit proximus pubertati, arbitrarique debet ex qualitate pueri vel puellæ malitia & lanugine: ita Abb. & Præpositus in c. continebatur, circa fin. de spon. impu.

7 Secundo not. pupillum† pubertati proximum obligari ex furto & iniuria. idem est in alijs delictis ac contractibus, vt hic per
8 Deci. Et istud intelligitur† dummodo sit doli capax: alias neq; furti, neque iniuriarū tenetur, ne q; de cōsilio aut ope: ita vult iurisconsultus in l. impuberem. ff. de fur. vbi Ang. multum not. & sequitur Ioan. de Ana. in c. j. col. iij. de delict. puer. Et quādo non est doli capax non obligatur etiam in contractibus ciuiliter aut naturaliter etiā si ad eum aliquid peruenit, vt ex illo cōtra
9 ctu teneatur. Ad† exhibendum tamen tenetur vt res illa vendicari possit, vel actione

sine causa:vt per Bal.in l.j.ff. de don. Ioã.
de Ana.in d.c.j.col.ij.& Dec.in l.pupillus
nec velle infra eo.ti.
10 Ex prædictis infertur,ꝙ†pubertati pro-
ximus,doliq; capax intelligo, ligabitur iu
ramento:vt hic per Dec.attestantem cõem
opi.& latius Ias.in prealleg.auct.sacramẽ-
ta puberũ.col.iiij.& v.Corn.in cõsi.ccxl.
lib.j.Afflictũ in deci.regni.cccxxij. Pari-
sium in repeti.c.in præsentia.nume.30.de
proba.& Deci.consi.dclxxxij.
Quantum tamen ad vltimam voluntatẽ
11 †pubertati proximus etiam doli capax nõ
æquiparatur puberi,quia licet pubes testa
ri possit l.qua ætatẽ.ff.de testa.secus est in
proximo pubertati etiam ad pias causas,
quamuis ex priuilegio principis habilitari
dispẽsarique possit vt testari valeat, vt hic
per Deci.per Are.& alios in d.l.qua æta-
te.& in l.fin.C.de mil. testa.vbi Deci. late
scribens idem concludit.

SVMMARIVM.

1 *Actiones pœnales ex maleficijs ad hæredes non transmittant.*
2 *Cadauer mortui ad furcas suspendere non licet.*
3 *Cadauer suspensi deponi vel sepelliri inconsulto principe non licet. Et quæ sit pœna numero 4.*
5 *Cadauer banniti offendi nec spoliari licet, dato quod bãnitus impune offendi posset.*
6 *Contra mortuum in pluribus casibus proceditur.*
7 *Hæc regula quando non procedat.*

IN hæredes non solent actiones transire quæ pœnales sunt ex maleficio,veluti furti,damni,iniuriæ, vi bonorum raptorum.

Svmitvr ex ll.alleg.per gl.quę ple
ne regulam hanc exponit.
1 Nota certissimam iuris regulam,†actio-
nes pœnales ex maleficijs in hæredes non
transire:vt dicit ẽt Imperator in.§.non aũt
oẽs.insti.de perpe.& temp.act.& tex. in l.
j.ff.de pri.delic.Ratio est quia delictum &
pœna extinguũtur morte.l.j.ff.de pub.iud.
l.j.& toto tit.C.si reus vel accus mor. fue.
omnia.n.soluit mors.§.deinceps.in auct.de
nupt.de quo vide pulchre Anch. in consil.
cclxxiij.& Corn.consi.cxcv.col.fi. lib.ij.
& post mortem quis regulariter accusari
2 non potest.Et ea ratione†iniustũ & illici-
tũ dr cadauer mortui ad furcas suspẽdere,
errantque assessores contrafacientes cõue
niriq; possunt in syndicatu tanquã iniuriã
cadaueri inferẽtes:sed in Ang.in d.l.defun-
cto.ff.de publ.iud.per tex.l.j.in.§.quoties.
ff.de iniur.& sequitur hic Deci. alios alle-
gans.& tradũt oẽs Mod. in l. imperiũ.fu-
gans per glo.animaduertendũ per illũ tex. ff. de
iurisd.om.iud.& latius tradit Corn. in l.ij.
C.qui testa face.pos. Bal.tñ in d.l.ij. te-
net hoc esse arbitrarium iudici, qui ex cau
sa facere id poterit ad aliorum vz terrorẽ,
vt ibi ẽt per Deci.& per eundem in d.l.im-
periũ.col.iij.post Imo.& Rom. & idẽ vo-
lunt ibidẽ alij Mod.& ita videmus in pra-
ctica seruari. Postquã vero facta est exe-
3 cutio & †suspẽsus exẽpli gratia delinquẽs,
deponi nõ debet nec sepeliri incõsulto prin
cipe:per tex.cũ glo in l.i. &ii. ff. de cada.
punit. & tradit Iacob. de sancto Georg. in
tract.feud.in verbo cũ mero.col.ij.& bene
quia gratiã sapit quæ ad solum principem
spectat,l.j.ff.de quęstio.& in l.diui fratres.
ff.de pœn.quãuis glo.in cle.j.in verbo pœ
nitentię.de pœnitẽ.& remiss. velit posse iu
dicẽ id facere,& de facili concedere debe-
re.faciunt quæ scribit Cur.in tract.de con-
suet.super.c.fin.in iii.not. colum.iii. sed in
puncto iuris refragantur leges pręallega.
4 Et quæ†sit pœna deponentis cadauer su
spensi absq; licẽtia:Ioã. Grassus in l.si quis
id quod.ff.de iurisd.om. iud.pœnã illius le
gis de corrumpente aut tollente edictũ prę
toris quæ est quinquaginta aureorũ, incur-
ri vult. Verum quia vt dixi id soli principi
spectat, videtur talia attentantem sibique
auctoritatẽ huiuscemodi vsurpantem læsæ
maiestatis crimen incurrere:per l.iij. ff. ad
legem iul.maie.
Ex prædicta cõmuni cõclusione, ꝙ cri-
men & pœna per mortẽ extinguãt infert,
5 ꝙ†licet ex dispositione statuti bãnitus im-
pune offendi possit,si bannitum mortuum
reperias offendere non debes, nec vestes
illi subtrahere impune poteris: vt per Bal.
in l.sororem.C.de his quibus vt indig. ni-
si incontinenti post mortem a te illatam
id egeris : vt per Paul. de Cast. in consil.
6 xxxiii,ad fi,in antiqs, Plures† vero casus

in quibus propter atrocitatem criminis cõtra mortuum procedi potest, tradunt glo. & scribentes in. §. per contrarium. institu. de hære. quæ ab intest. Ang. in malefi. in verbo, che hai tradito. col. iij. Fely. in c. cũ nobis. col. iiij. de præscript. & in c. si quis episcopus. de hæret. & alios casus in quibus pœna morte non extinguitur, sed continuatur, enumerat Deci. in d. l. ij. col. j. C. qui testa. fac. pos.

Limitatur nunc ista regula legis nostræ
7 † aliquibus modis, vt hic per Deci. vide quæ scripsi in l. sicuti pœna supra eo. est materia late examinata per Bald. Ang. Saly. & alios in l. j. C. ex delic. defun. Imol. in l. j. ff. de priua. delic. Ang. in. §. non omnis. insti. de perpet. & tempor. actio.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula quomodo intelligitur.*
2 *Habere actionem inutilem vel non habere æquiparatur.*

L. CXIII. Paulus.

Nihil interest ipso iure quis actionẽ non habeat an per exceptionem infirmetur.

Ista regula in effectu traditur etiam in l. non videtur cœpisse supra eod. vbi late scripsimus, & ex ibi dictis inuenies re-
1 gulam hanc intelligi † quãdo effectualiter cõtra agentẽ opponitur exceptio infirmãs & elidens actionem, ex quo enim quantum
2 ad effectum repellitur agẽs, lex † a pari procedere voluit, ꝙ non habeat quis actionẽ, vel ꝙ habeat sed inutilem, & quæ infirmetur. accedat. l. nam is ff. de dolo. ibi. n. æquiparantur quempiam nullam habere actionem, vel habere inanem.

SVMMARIVM.

1 *Turpis est pars quæ suo non conuenit vniuerso.*
2 *Rei appellatione etiam pars continetur.*
3 *Pars tripliciter capitur. Et quæ sint.*
4 *Pars etiam est quæ potest sine toto consistere.*
5 *Totum vniuersale & integrale quid sit.*
6 *Genus, species, & indiuiduam quomodo differant.*
7 *Ad positionem vnius an sequatur positio alterius. & nu. 8.*
9 *Ad positionem partis an sequatur positio totius.*
10 *Genus inest speciei positiuè.*
11 *Plebs differt a populo tanquam species a genere.*
12 *Ad remotionem partis non sequitur remotio totius.*
13 *Pars cum toto pluribus modis dicitur.*
14 *Argu. de toto ad partem quando valeat.*

L. CXIIII. Caius.

L. in toto, & pars continetur.

Svmitvr ex ll. per glo. alleg. ponitur pariter hæc regula in c. in toto. de reg. iur. in vj. vbi Ioan. And. ad quæstiones inducit. Et per hanc regulam recte dicitur in
1 c. fi. de spon. du. ꝙ † turpis est pars quæ suo nõ congruit vniuerso. tunc enim non est in toto, sed extra totum. Limitando tamẽ vt per Anch. in consi. x. & quia pars est sub toto petito, & pars petita videtur. Sententiaque lata super toto, etiam super parte pro lata censetur, & rei iudi. obstat exceptio. l. si quis cum totum. ff. de except. rei iudi. Dicunt etiam per istam regulam theologi, ꝙ in sacramento est totus Christus, ideo & omnes partes eius, idest corpus, anima, sanguis, diuinitas, & huiusmodi: secundum Archiepiscopum Flor. in d. c. in toto. Item ꝙ omnis scientia & sapientia in deo est: si quis igitur partem aliquam velit ad eũ accedat, ab eodẽq; petat: vt docet Ambros. dist. xxxv. & xxxvij. in c. legimus. Facit etiam ad hanc regulam tex. d. l. si quis cum totum. & in l. appellatione rei supra titu.
2 proxi. † (Rei inquit iuriscõsultus) appellatione, etiam pars continetur, accedant quæ posui supra eo. in l. in eo. Et totum dicit totalitatem respectu vnius rei tantum. insti. de societ. in prin. cum gl. j. vbi Christoph. Portius adducit ad no t. in l. iij. in. §. filius inter medios. ff. de lib. & posth. ibi, & erit a toto gradu semotus. aliud in dictione vniuersali omne, vt plene scripsi in prohem. fforum. in prin. in ij. colum. vbi late posui qualiter differant omne & totum. Faciunt

etiam ad hāc regulam quæ scribit Philos.
lib.j.de naturali auditu. Vbi totum,inquit,
sequi partem quo ad magnitudinem & par
uitatem,exemplificādo caro,& os,& reli-
qua,partes sunt animalis.& fructus planta
rum,impossibile ergo carnem aut os aliqd
aliud quantumcunque esse secūdum magni
tudinem,aut in maius aut in minus. Ibi cō
mentator Auerrois format consequentiam
a destructione consequentis, si partes sunt
infinitæ compositum est infinitum, sed cō-
positum est finitum,ergo etiam partes fini-
tæ,sed hoc parum ad nos.

Et ex dictis,menteq; Bar. Ang. & alio-
rum in l.qui vsumfru.ff.de verb.obli. & in
l.si mater.in.§.si quis iter.ff.de except. rei
iud.not.est pro declaratione præsentis re-
3 gulæ & materiæ ꝙ † pars tripliciter capi-
tur.Quædam numeralis, vt quatuor.est n.
tertia pars duodecim, & ista etiā nuncupa-
tur per Barto. prealleg.pars integralis, ex
quo est necessaria ad integrandum illū nu-
merum duodenarium, proprie tamen & a
nomine ipso facta denominatione numera-
lis rectius appellari videtur.
Integralis vero proprie illa cēsenda est ex
qua vnum totum & integrum constituitur,
sicuti paries est pars integralis domus, &
vsusfr. pars fundi. sine pariete enim & te-
cto nō constituitur domus.l.eum qui ædes.
ff.de vsucap.ideo paries recte pars integra
lis ipsius domus recte appellabitur. idē in
vsusfructu siue formali,siue causali pars est
fundi,non quotitatiua siue discretiua, puta
tertia vel quarta fundi pars,sed est pars in-
tegralis fundi, cum ex proprietate & vsu
fructu totum illud integrale.s.fundus con-
stituatur,vt per glos.l. recte dicimus supra
titu.j.& Ias.in d.l.qui vsumfruct.in secun-
do nota.& Ripam in repet.l. re coniuncti,
col.x.cum seq.ff.de leg.iij.

Quędam est pars quotitatiua seu subie-
ctiua,vt triens,quadrans,semis,partes sunt
assis;& appellatione assis,vt pars appella-
tione totius continentur.§.hæreditas.insti.
de hære.inst.Et species sub genere,animal
enim est genus,sicque totum homo,bos,&
similia,partes sunt seu species subiectiuæ,
quia ipsi generi subijciuntur & de genere
prædicantur,quia si est homo,sequitur ani-
mal esse,& dicitur etiam pars prædicamen
talis,vt per Bar.in d.l.qui vsumfructū. Est
4 etiam † pars quæ potest sine toto consiste-
re.l.cum aurum.ad finem.ff.de auro & ar-
gen.leg.glo.l.malam. in verbo inutiles su-
pra titu,proximo,quicquid dixerit Alex.
in rub.ff.de lega.j.Et dici potest pars non
necessaria:vt per Ruynum in prealle. rub.
de leg.i.sicuti de accessorio non necessar. o
dicam in l.cum principalis infra eo. ti.
5 Est quoque † totum vniuersale,& totum
integrale secundum præfatos scribentes,to
tum vniuersale est illud quod sub se mul-
tas species numero differentes continet,
genusq; appellatur.Et quicquid cōtinetur
sub isto toto, species nuncupatur, & pars
generis dicitur:secundum Angel.& alios
in d,l.qui vsumfructum.per text. not.in.§.
hoc edictum.l.j. ff. de his qui deiecerunt.
Ideo dispositio loquens in genere, verifica
tur in qualibet ipsius generis specie,immo
in quolibet indiuiduo sub eodē genere cō-
tento.ff.quod cu.vn.nomi.l. sicut in fi. &
l.non est sine liberis supra tit.proxi. & l.j.
C.de condi.inser.per quæ iura conclusionē
hanc tradit Are.in l.si mihi & titio. col. v.
ff.de ver.obli. Et sicut genus proprie cō
prehendit quaslibet suas species, ita ratio
generalis complectitur omnes casus sub ra
tione comprehensos:ita Bald. in auct. post
fratres.C.de legi. hære. facit text. cum ibi
not.per Bart.in l.regula.in.§.cum quis.ff.
de iuris & fact.ignor. Dicuntque Cy. &
Vltramonta.in l.iura non in singulos supra
de legi. ꝙ quando in pluribus casibus est
vna eademque ratio numero, illa decidit
omnes casus non per extentionem, sed si-
cut genus quod prædicatur de singulis suis
speciebus:vt etiam per Deci.in cōsi. 284.
6 colum.ij.Quomodo † autem,& qualiter di
cantur,differantq; genus,species & indiui-
duum,declarat Bar.in l. quæsitum.in.§.pe.
col.ij.ff.de fund.instru.& Curt.Iun.in con
sil.cix.colū. ij.Partis vero appel. quid ve-
niat,habetur in l.nomen.in.§.portionis.ff.
de verb.signi.
7 Nunquid autem † ad positionem vnius,
sequatur positio alterius; & ad remotionē
vnius,sequatur remotio alterius? dicendū
est ad positionem totius sequi positionem
partis,posita domo de necessitate ponitur
paries:vt per Bart in d.§.si quis iter. posi-
ta maiori summa ponitur minor que inest
saltem interpretatiue:vt diximus. in d.l.in
eo. Posito asse ponitur pariter triens qua-
drans.&c.Nisi in toto vniuersali, quo posi
to non ponitur pars subiectiua seu prædica
mentalis,posito enim animali non sequitur
homo,quia potest esse asinus;secundū Bar.
& alios loco prælleg.& hoc est quod di-
cunt glo.& doct. ꝙ affirmatiue ad positio
nem generis non sequitur positio specieī

vt si dicam, hoc est animal, non sequitur ergo est homo l. inter agnatos. cum ibi not. ff. vnde legit. & scribit Alex. post glo. in l. iurisgentium. in.§.sed si fraudandi. ff. de

8 pact. † Et si contentiue seu prædicamentaliter species generi insit, quia posito genere sub eo continentur omnes species quæ de genere sunt, ideo posito animali, cuncta animalia continentur: ita Angel. in dicta l. qui vsumfructum. colum. fi. valet ergo arg. de genere ad speciem affirmatiue prædicamentaliter, non illatiue, Bald. in titu. per quos fiat inuestit. in.§.j. Ripa in l.j. colum. j. ff. si certum peta. & Deci. in l. ij. in.§.appel. illo eo. tit.

9 Ad positionẽ † vero partis non sequitur positio totius, quia posito minori numero, non ponitur maior, posito pariete non ponitur domus, posito vsufruct. non ponitur fundus. Nisi in parte subiectiua seu prædicamentali, prout est genus & species, quo casu posita specie ponitur genus. veluti si dicatur, homo est, sequitur ergo animal est.

10 † cum genus insit speciei positiue. l. si quid earum.§.inter emptum. ff. de legat. iij. tradunt glo. Alex. & alij in præalleg.§.sed si fraudandi. Bartol. in dicto.§.si quis iter. & Ang. loco supra alleg. Soci. ĩ additionibus factis. ad l.j. ff. de vulga. col.j. vbi pulchre declarat quomodo hoc intelligatur, ꝙ appellatione generis de proprietate veniat quælibet eius species. Nec obst. text. in .§.plebs. instit. de iure naturali. vbi dicitur,

11 ꝙ † plebs differt a populo tanquam species a genere: nam posita specie ponitur genus. & tamẽ posita plebe non ponitur populus. nam secundum Deci. loquitur ibi text. de toto integrali, quo casu non valet argu. quia plebs non est pars populi subiectiua, sed integralis, & licet taceat fuit consideratio Aret. & Soci. in .§.fina. l.ij. ff. si certum pet. dicentium, ꝙ ibi genus & species non accipiuntur proprie, sed genus capitur pro vno toto integrali, qđ sub se cõtinet partem, scilicet plebem sub populo, & populus dicitur genus respectu plebis, quia plus comprehendit, vt per eosdem.

12 Ad remotionẽ † vero partis, nõ sequitur remotio totius, vt patet ad sensum, quo casu quærere rationem non est nisi infirmitas intellectus, secundum Auerroe & scribentes relatos per Ias. in consi. cxxvj. colũ. pe. lib. iiij. sicuti nec ad remotionem speciei, sequitur remotio generis. l. duobus.§.si quis iurauerit. vbi Bart. not. ff. de iureiur. & tradit Alex. in d.§.sed si fraudandi.

Quantum ergo ad regulam nostram tam in toto integrali, ꝙ in toto vniuersali continetur pars: secundum Deci. & ex prædictis satis liquet. quæ omnia bene not.

13 Sciendũ est etiã, ꝙ † quædam se habẽt vt pars in toto, sicuti duo in x. & tunc dispositio totius omnes suas partes includit. l. si vnus.§.si cum decem. ff. de pac. & l. post decisionem. C. de furt. Quędam se habẽt sicut pars circa totũ, vt alluuio circa fundum, & idem nisi sint limitati agri. l. in agris. ff. de acquir. rerum do. Quædam se habent vt cõtinens ad contentũ, & tunc aut significatio continentis sumitur ex contento, aut de per se. Primo casu continetur contentum nomine continentis. vnde ille qui ciuitati pręficitur, ẽt hominibus ciuitatis præfectus intelligitur, quia significatio ciuitatis ex ipsis ciuibus sumitur. secus est in secundo casu, ideo appellatione sacci non continetur farina, quæ est ibi, nec econtrario, quia separata est significatio l. qui saccum. ff. de furt. Quædam se habent vt connectens & connexum, & tunc si quidem connexũ mobile est, nõ continetur, nisi actus sit fauorabilis & res mobilis ei sit perpetuo destinata, aut verborum significatio rẽ ipsam mobilem cõprehendat, vel immobilis rei pars censeatur l. debitor. ff. de pign. porro immobilia connexum semper continetur l. granaria. ff. de act. emptio Quædam se habent vt principale & accessoriũ, & tunc distinguitur inter accessorium necessarium & volũtarium: vt pulchre per Bald. in titu. de cap. qui cur. ven. & ibi etiam tradit Præposi. Mediol. in v. col.

Postremo ex quo dicitur hic partem in
toto contineri, non impertinẽter quęri pos-
14 set, an idem iuris sit in parte quo ad partẽ
quod est in toto quo ad totũ. valeatq; arg. de toto ad partẽ, & econtrario? gl. & doc. de hoc ponũt in l. quæ de tota. per illũ tex. ff. de rei vend. Bal. in l. maximum vitiũ. colum. pe. C. de lib. præter. Are. consi. clxiij. col. iij. Corn. consi. xxxix. ad fi. lib. iij. Fely. in c. fi. col. fi. de maio. & obed. Iaso. in l. iurisgentium. in.§.adeo. ff. de pac. Deci. in c. apostolicę. col. ij. de excep. & in l.j. col. fi. C. vnde legit. vbi concludit, ꝙ sic, quando est eadẽ ratio, alias secus, vt ibi per eũ. Itẽ in materia indiuidua non procedit dictum arg. de toto ad partem text. est not. in l. & per iusiurandum. in.§.j. ff. de acceptila. & scribit etiam. Deci. in l. cuius effectus infra eodem titu.

Et dicit p̃terea Aristo. 1. Celi. xix. ꝙ idẽ

ſeruātur totū & pars ſecundū naturā. tota. ſ. terra, & vna glěba: ibiq; Auerrois ait, natura partis corporū ſimiliū eadē eſt cū naturę totius diffinitione. Et cum ſit eadē diffinitione, eadē eſt forma, & cū eadē forma, eadē actione ꝓueniente ab illa forma, & appellatione partis, continetur aliqñ totū: vt per illū tex. dicunt Alex. & Imol. in l. coheredi. in. §. fin. ff. de vulg. ſed prout melius declarat Iaſ. id ibi alia ratione contingit.

L. CXV. Paulus.

IN obſcuris inſpici ſolet ꝙ veriſimilius eſt, aut qđ plerũq; fieri ſolet.

Expedita eſt in l. ſemper in obſcuris. & in l. ſemper in ſtipulationibus ſupra eodem titu.

SVMMARIVM.

1 *Dare, & remittere paria ſunt. & numero. 3.*

2 *Accipere videtur is qui liberatur ab obligatione.*

4 *In remiſſione facta ex cauſa donationis inſinuationem requiri.*

5 *Iuramentū ſupplet defectum inſinuationis.*

6 *Pactum de non petendo habet incluſam donationem.*

7 *Pactum liberatorium cauſam non requirit.*

L. CXVI. Paulus.

SI quis obligatione liberatus ſit: poteſt videri accepiſſe.

Svmitvr ex l. ij. ff. de calū. ex l. ſi mulier. ff. de condi. cauſa data. cum ſimil. de quibus hic per Deci. & prius per Iaſo. in d. l. ſi mulier. & Fely. in c. veniens el. j. de teſti. Deci. hic facit concluſionem, ꝙ
1 †paria ſunt dare & remittere, vt etiā in d. l. ſecunda. & in d. l. ſi mulier. Inde limitat iſtam concluſionem pluribus modis. In primis aduertendum, eſt ꝙ hæc materia proprie non cadit ſuper hac regula, quę nō facit æquiparationem prædictam: ſed dicit
2 †eum videri accipere qui liberatur ab obligatione, & iſtud eſt veriſſimum, accipit, n. liberationem quæ in omni cōtractu deduci poteſt, vt in tit. de lib. leg. et acceptila. ideo dico verbū videri, hic poſitū veritatē importare, qa nō ficte ſed vere qui eſt ab obligatione liberatus accipit liberationem.
3 Quātū ad articulū †an remittere ſit dare. Deci. hic plures limitationes accommodat, ſed omnia prius eleganter poſuit Fely. poſt Abbatē & Are. in d. c. veniens. el j. de teſti. vbi ipſe Deci. reperit omnia hic poſita, concludēs pariter vt hic, ꝙ quantū ad factū remittere non ſit dare, ſecus quo ad effectum ex quo nullū intereſſe cōſiderari pōt intē. dationem & ſolutionem ſeu remiſsionem. Pro qua cōcluſione eſt tex. not. in præalle l. ſi mulier. in fi. ibi, quia nihil intereſt &c. Vult enim prædicta æquiparari non quia vere. idē ſint, ſed quia eiuſdē ſunt effectus.

Ex prædictis infertur ſecundum glo. fa-
4 migeratam hic, ꝙ †in remiſsione facta ex cauſa donationis excedētis ſummā quingē torū aureorū inſinuatio requiratur, & cōis eſt receptiorq; ſententia, vt hic per Deci. Iaſ. in d. l. ſi mulier. Fely. & alios in d. c. veniēs. & Deci. in l. creditori. ad fi. C. de pac.

Sed non eſt ſupra vires in hoc laborañ. cū hodie in omnibus cōtractibus fere vbi-
5 que apponatᵣ †iuramentū, quod inſinuationis defectū ſupplet. Aret. conſi. ij. xlvij. & lxxvij. ad fi. Cald. conſi. ij. ſub rub. de iureiur. Pau. de Ca. in conſi. 100. col. fi. in antiquis. Barb. in cōſi. lij. in primo dubio. vol. iiij. Alex. cōſi. iiij. col. pe. lib. j. & cōſi. xxj. lib. iij. Soci. conſi. lxxvij. char. pe. & fi. volu. j. Cor. conſi. ccxxj. vol. j. & conſi. lxix. lib. ii. Deci. conſi. ccxxxix. col. ij. & ccclxxxviij. Iaſ. in conſi. lj. col. x. lib. j. & Moder. Aſten. in tract. de forma. fol. lxij. col. ij. ver. prędicta limitatio.

Poſtremo videbis in materia iſtius legis. Are. in l. pactū curatoris. C. de pac. vbi
6 glo. huius legis vult, †pactum de non petēdo habere incluſam cauſam donationis: Et extendit ad quodlibet pactū nudum ſi cauſa nō apparet: vt per eū. Sed glo. noſtra loquitur quando expreſſe fiebat remiſsio ex cauſa donationis. ſicq; nō ꝓbat dictū Are. quod tñ in ſe verū eſt, vt per Alex. hic in
7 apoſtillis ad Bar. Confirmo, †quia licet pactum obligatoriū cauſam requirat, aliud tñ eſt in pacto liberatorio. l. tale pactum. cum ibi not. ff. de pac. tradunt Alexan. & alij in d. l. creditori.

§. NOn pōt videri accepiſſe, ꝗ ſtipulatus pōt exceptiōe ſubmoueri.

NOTA in iure nostro considerari effectum, vt infra in l. cuius effectus. Et pro declaratione istius tex. viden. sunt quæ scripsi supra in regula, non videtur cepisse. vbi hanc expeditam videbis.

SVMMARIVM.

1 *Consensus violentiæ & compulsioni contrarius est.*

L. CXVII. Vlpianus.

NIHIL consensui tam contrarium est (qui & bonæ fidei iudicia sustinet) q̃ vis atque metus: quem comprobare, cõtra bonos mores est.

QVANTVM ad declarationẽ istius tex. glo. bene & eleganter loquitur, docens & contractus bonæ fidei esse, vestimentũq;
1 sumere ex consensu† qui violentiæ & compulsioni contrarius est. vnum enim conseruat & sustinet, alterum destruit. idem est in errore. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si per errorẽ. cum no. Et consensus est etiam aliquando consensui contrarius, quando vz est coactus, sed vt glo. not. hic dicit, tunc consensus coactus est contrarius consensui spontaneo, non simpliciter facit. §. fi. infra hac ea. l. & l. j. & ij. ff. quod metus causa. vbi quid sit metus, & quid vis traditur. materiã aũt metus plene tractauimus in l. in omnibus causis pro facto supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Lex quid sit.*
2 *Ad obtinendum restitutionem in integrum duo sunt necessaria.*
3 *Minor quando restituatur absque aliqua probatione erroris & læsionis.*

§. NOn capitur qui ius publicum nõ sequitur.

ASSVMPTA fuit ex ll. per glo. alleg. Facit tex. l. fi. cum ibi not. C. de in integ. resti. & l. j. in fi. C. de his qui ven. æta. impetra, l. j. & ij. C. de formu. l. pe. & fin. C. qui ad mi. vbi huiuscemodi captiones tolluntur per ll. vt dixi etiam in l. quoties ni-
1 hil infra eo. Præterea† lex est sanctio sancta iubens honesta, & prohibens inhonesta dolosq; & deceptiones inquantum potest l. j. & ij. ff. de legib. l. leges. C. eo. titu. c. erit autem lex iiij. dist. l. in fundo. ff. de rei ven. Quid igitur mirum si nõ decipitur, qui ius
2 commune sequitur. Duo† autem necessaria sunt ad obtinendum in integ. resti. de qua supra facta est mentio: q̃ ꝓbet quis se minorẽ: & sui facilitate læsum: alias obtinere nõ poterit l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. vt hic per Dec. latius per Alex. & Ias. in d. §. si minor. Alex cõsi. lv. ad fi. lib. v. Deci. in singularia. colũ. ix. vbi Curt. vij. ff. si cer. pet. Ias. in consi. clxxxviij. volu. ij. vbi consuluit de quo hic per Deci. q̃
3 †vbi ĩ causa criminali minor confitet' delictũ de quo nõ cõstat aliter q̃ per cõfessionẽ ipsius minoris, eo ipso leditur, & absq; alia probatione erroris aut læsionis venit restituendus. de quo sępe etiam per Marsilium in pluribus locis, suorum commentariorum criminalium.

SVMMARIVM.

1 *Error consensum non habet. Et quid sit.*

§. NON videntur consentire qui errant.

1 ERROR igitur† consensum non habet. estq; errare vnum pro alio putare, atq; capere. Deci. hic dicens hanc regulã nunquã fallere, quia pro veritate non consentit qui errat. de omnibus est tex. vbi omnes scribentes not. in l. ij. in prin. ff. de iud. late de materia erroris, per Vitalem in tract. clausularum. char. 35. cum seq. Et licet glos. hic non soluit oppo. factam de. §. si legatarius. in ea alleg. ibi tamen soluit.

SVMMARIVM.

1 *Bonorum possessor & hæres: bonorum possessio & hæreditas an æquiparentur & quomodo nu. 2. 12. An differant nu. 13.*
3 *Et an æquiparentur in statuto correctorio.*
4 *Quando duo in lege antiqua æquiparãtur, lex noua etiam correctoria & pœnalis disponens in vno, habet locum in alio. Amplia nu. 5. 6.*

Limita

Limita nu.7.8.9.& 10.

11 *Fideicommiss.& hæres an æquiparetur.*

14 *Vt de iure ciuili est hæreditas, ius adeundi, & aditionem: ita de iure prætorio bonorum possessio, ius petendi uel agnoscendi, & concessio & agnatio.*

15 *Bonorum possessio an sit successio vel ius succedendi.*

16 *Prætor an possit facere quempiam desinere esse hæredem.*

L. CXVIII. Paulus.

PRAETOR bonorum possessorem hæredis loco in omni causa habet.

PER hanc regulam intelligit hic De-
1 ci. † bonorum possessorem exequari & æquiparari hæredi. Idemq; esse in hæreditate. & bonorum possessione vt parificent etiam in materia stricta, sed non in odiosa: vt per Soci. in l.j. col.iij. de vulg. Sed errore labitur, nec euacuat sensum & intellectum istius l. Idcirco diligenter aduertendum est quia non tm̃ Deci. immo oẽs alij scribentes errant, & in hac materia æquiuocant intelligentes a pari procedere bo. poss. ac bono. pos. hæredem, & hæreditatẽ, confundentes prædicta prout faciunt Alexan. Deci. & alij in l. emancipata. C. qui admit. & Deci. ibi in rub. in pe. col. j. lect. & Ias. in l. nec is. in. §. j. col. fi. ff. de acquir. hære. vbi dicit, ꝙ sicuti appellatione hæredis venit bo. possessor de iure prætorio: ita appell. hæreditatis venire debet bonorum possessio. idem dixit Rimi. in prealle. rub. qui admitti. col. viij. inquiens, cum prætor habeat bo. possessorem loco hæredis, quare est ꝙ bo. possessionem loco hæreditatis habere non debeat. facit l. hæreditatis appellatio. ff. de verb. sig. dicens, ꝙ hæreditatis appellatio est nomen iuris, sicuti bono. pos. Ideo dici solet ꝙ ita se habet bo. pos. de iure prætorio quemadmodũ hæreditas de iure ciuili. Deci. in prealle. rub. col. pe. per l. ij. ff. de bo. poss. facit l. j. ff. de contra tab. eo, inquit, iure eoq; ordine vocari liberos ad bo. pos. contra tab. quo vocantur ad successionem de iure ciuili. Sed vt prędixi aduertendum, quia longa est differentia inter prædictos terminos. vt enim hic dicitur, & in d. l. ij. & in. §. bonorum, l. j. ff. ad treb. bo. possessor in omnibus est loco hæredis, sed nusquam dicitur ꝙ bo. possessio antequam fuerit agnita sit loco hæreditatis, illi ve exequata & æquiparata, quãuis sit nomen iuris prout hæreditas, vt infra declarabimus. Constituendo ergo inter
2 prædicta differentiam † si loquamur post aditam hæreditatem & agnitam bon. poss. sicq; in hærede & bo. possessore, vel in hæreditate & bo. possessione post aditam & agnitam concludeñ. est, ꝙ licet bo. possessor vere & proprie non sit hæres cũ vnus sit de iure prætorio, alter de iure ciui. vnus habeat iura tãtum vtilia, alter directa, exequantur tñ & æquiparantur a lege. §. bonorum. §. quos autem. & l. ij. præall. & bono. possessor, vt ait Are. subrogatur loco hęredis. ita ꝙ lato sumpto vocabulo ac improprie bo. possessor venit appellatione hæredis, pro hæredeq: in effectu habetur. iuribus præalleg. Et in hac regula ponderãdo illa verba, in omni casu habet. insinuant. n. ꝙ vere nõ est hæres, sed pro hærede habet
3 illum prætor. Ex quibus infertur, † ꝙ in materia statutaria correctoria, seu odiosa dispositio loquens in vno, locum habebit etiam in alio: ita volunt cõiter scribẽtes. vt tradit Iaso. in d l. is qui hæres. in. §. j. latius ipse & alij in d. §. bonorum. & in rubr. C. qui admit. in vltimis col. Et probãt scribentes ꝙ etiam in materia strictę intelligẽda, appellatione hæredis veniat bo. possessor: per tex. in l. in conditionibus. in. §. si patronus. vbi Soci. not. ff. de condi. & demon. & l. si quis mihi bona. in. §. sed quid si mandauit. ff. de acqui. hære. Et pro veritate hæc opi. legibus supra allegatis & rationibus concludenter probatur. Nam bonorum possessor vt diximus loco hæredis subrogatur, ideo virtute subrogationis ẽt in materia a iure exorbitãti, illud quod de vna persona dicitur, ad aliam extenditur l. libertũ. §. senatus. ff. de ritu nup. licitaque est extensio etiam in exorbitantibus ex identitate rationis de stricta significatione vocabuli ad latã. l. filium habeo. ff. ad macedo. cum alijs per Ias. alleg. in l. si constãte. colum. xiiij. in quarta limi. ff. solu. mat. & in d. §. bonorum. col. fi. Et quando in le-
4 ge antiqua † duo sunt æquiparata & exequata, lex noua etiam correctoria & pęnalis superueniens & in vno disponens, virtute ipsius adęquationis locum habet etiã in alio. l. si quis seruo. cum glo. vbi docto. etiam not. C. de fur. iuncta l. vt tantum. in. §. j. ff. de serui. cor. cum alijs adductis per

Iaſ.in auctẽn.quas actiones. colum.xv.in verſi.tertio. pro opin.plac.C.de ſacroſan. eccleſi.Ripam in l.ſi conſtante.col.xij.ff. ſolu. matr.Ioan.Crot.in repe.l.omnes populi.colum.xxxviij.ſupra de iuſti.& iur. & per Are.in l.ij.colum.penulti. vbi Iaſo. vlt.ff.de lega.j.licet Rui. ibidem in vltimis col.nixus fuerit dictis iuribus reſpõ. vt ibi per eum. Adde etiam Alex.in l.j.colum.v.& in l.emancipata.C.qui admitti. & in l.cum antiquioribus.col.fi.C.de iure delibe.in quibus locis concludit prouiſiones a iure ciuili in hærede introductas,extendi etiam ad bono.poſſ.de iure prætorio exemplificando, vt per eum.qui dicit hãc extenſionem paſsiuam dici,eſſeq; ideo locum habere in omni materia. vt etiam per Iaſ.in l.qui in aliena . in princip.in iij.col. ff.de acqui.hæred.& per Alexan. & alios late in l.j.in.§.lex falcidia.ff.ad legem fal cid.vbi late ponunt & declarant iſtud qđ dictum eſt de paſsiua extenſione,& quę dicatur paſsiua extenſio.

Amplia prędictam concluſionem,vt per Deci.in c.translato.in ij.lectu.col. ij.de cõ
5 ſtitu. etiam † ꝙ in dictis æquiparatis darentur plures inſtantiæ: vt per Areti. in l. ex facto.in vj not.ff.de vulg. per illũ tex.
6 Secundo amplia.etiam † in diſpoſitione hominis.l.fin.in fin.ff.manda.Areti.in loco ſtatim alleg.

Limita primo procedere dictum arg.ab
7 exæquatis † ſolum in eo in quo reperitur omnimoda paritas & ratio : vt per Gemi. in c.j.de tempo.ord.in vj.Imol.in clemen. j.de electi Rimi.in l.j.colum.xv.vbi Alexan.v.C.qui admitti. & ſeu in caſibus in quibus reperitur facta æquiparatio ſeu in eadem materia : ſed extra illos caſus , ſiue materiam non procedit argu.ab æquiparatis.glo.in l.omnes.in ver.apoſtolicę.C.de ſer.& in c.poſtquam.in.§.fi.de electio. & per Deci.in d.c.translato.in prima lect. in ij.colum. Vbi & ſecundo limitat quando æquiparatio facta eſt per modum regulæ : alias ſecus.allegat Matheſil.& Ang.Areti.ſequentem hanc limita.vide tu Alex.& alios in l.gallus.in.§.& quid ſi tantum.colum.iiij ſuper gl.in ver.emancipatus.ff.de libe.& poſthu.& Hercu.Peruſi.vbi no.reputat.in d.§.lex fal.col.fi.

8 Tertio limi.† vbi duo ſunt æquiparata per modum cauſæ fiendi, quia non procedat tunc argu.vt poſt Bapt.de ſancto Blaxio.tradit Ripa.in l.j.col.ij.ff.de leg.j.

Quarto lim.ſeu reſtringe & intellige ſe-
9 cundum aliquos not.† vbi ſolum eſt eadẽ ratio. quia licet leges dicant eſſe ibi idem ius.l.a titio.ff.de fur.tamẽ iſta nõ eſt æquiparatio de qua loquimur,ſed vt dictum eſt debet eſſe facta in l.antiqua per modum regulæ : vt declarat Areti.in prælleg.§.& quid ſi tantum.in j.col.

Poſtremo limita & declara prædictam
10 † concluſi. vt per Pariſium in conſil.xij. lib.ij.& Alex.in l.j.col.pe.ſupra ſi cer.pe.

Item aduerte ꝙ Socin. in l.j.colum.iij. hic per Deci.alleg.non dicit id ad quod ꝑ Deci.allegatur , quia non loquitur in bon.
11 poſſ.hæredi æquiparato † ſed in fideicommiſſario,inter quos minor eſt conformitas ꝗ̃ inter hær.& bon.poſſ. quorum vterque totam ſucceſsionem iure proprio vniuerſaliter conſequitur : aliud in fideicommiſſario qui de manu hæredis illam recipit : vt per eundem Deci. in l.fina.colum.pen. C.qui admitti. Quare autem prætor hæredem quem facere nõ poſſet, ſed faciebat bono.poſſ.qui loco hær.in omnibus habebatur,ut hic & in prælleg.iuribus,ſcripſi alias in d.rub.qui admitti.reprobando intel.Bulgar.Senen.licet Deci.& Moder.illum vt ſubtilem ſequatur ibi.ad.§.quos autem.in ver.ſolus.Declarando pariter quomodo intelligi debeat,nouumq; ſenſum & intel.accommodando ad illum tex.ibi hæredes quidem ipſo iure non fiunt.

12 Si vero ſermo † ſit de hæreditate non adita vel bono.poſſ.non agnita : licet ſcribentes ſupra relati de vno ad aliud arguãt eo ꝙ eodem modo ſe habeat bono.poſſeſ. de iure prætorio quo hæreditas de iure ciuili.d.§.quos autem.Et quia ſicut eſt dare hæreditatem aditam & nõ aditam quamuis primo caſu improprie dicatur hæreditas : ita eſt dare bono.poſſ.agnitam, & nõ agnitam.prima non poteſt repudiari,ſecũda ſic.l.j.ff.de ſuc.edic. Et aliquæ aliæ ſimilitudines dari poſſunt.

13 Sunt tamen † inter prædicta plures differentiæ : & diſsimilitudines ſeptem congeſsit.Iaſ.in d.rub.qui admi.col.fin.aliam ponit Pau.de Caſt.in l.ſi infanti. colum.j. C.de iure delib.patet etiam alia,quia propterea diuerſimode diffiniuntur hæreditas & bono.poſſ.nam hæreditas eſt ſucceſsio. & bono.poſſeſ.eſt ius ſuccedendi. Deci.in d.rub.qui admi.ad fi.primæ lecturæ. vnde Bald.in l.j.in vij.oppo.C.qui admitti. negando ſimilitudinẽ adducit rationem diſsimilitudinis,quia ipſe prætor, inquit , non procedit per eaſdem regulas , magis enim

sequitur æquitatem, q̃ iuris subtilitatem. Ius vero ciuile, dicit, per punctum rationis procedit. sed prętor rei considerauit effectum. vnde non fecit ipse prætor differentiam inter iussum & consensum, prout ius ciuile: propterea & si hæreditatis aditio in suspenso & pendenti stare non possit, iussusque patris de iure antiquo requireretur l. si quis mihi bona. in. §. iussum. ff. de acquir. here. secus tamen est in agnitione bono. pos. facta per filiumfa. ignorante patre, cui ratificanti acquirebatur, alias inefficax reddebatur. l. fina. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. j. C. qui admit. satis enim visum prætori fuit nullũ ex agnitione inferri patri prejudicium, cum non implicetur oneribus hęreditarijs nisi ratificauerit. iuribus pręalleg. & l. fi. in pluribus locis. C. de bon. quę liber.

Item differunt in modo acquirendi. nam in hęreditate succeditur propria voluntate, cum solo animo quis hęres efficiatur. l. gerit. & l. pro hęrede. ff. de acqui. hęred. & l. mutum. cum glo. illo eo. tit. sed in bono. pos. agnoscenda requirebatur de iure antiquo decretum, vel iudicialis agnitio de iure nouissimo. l. iij. §. si causa cognita. cum no. ff. de bono. pos. l. fi. C. qui admit. §. fina. institu. eo. titu.

Differunt etiã aliqualiter in modo trãsmittendi ad hęredes successiones prędictas: vt per Iaso. & scribentes in d. l. emãcipata. quamuis enim regulariter nõ transmittatur hęreditas nec bo. pos. non agnita, attamẽ ratione suitatis hęreditas ad quoscunq; transmittitur, quem effectum nõ potest operari suitas in bo. pos. edictali transmittenda, vt per Ias. in d. l. emancipata. co lum. v. & Rimi. in pręalleg. l. i. col. xv. vbi probat non procedere hoc casu arg. ab exęquatis, etiã q̃ diceremus ista esse exęquatã propter diuersitatem rationis quę reperitur in prędictis. In modo autem repellendi adequantur prouisiones prędictę legis non est ambigendum. in fi. ff. de bono. pos. l. i. in princ. cum glo. ff. de contratabu. vnde sicut exclusus tempore a bono. poss. potest ex alio capite venire. l. j. §. sed videndum. ff. de suc. edic. ita exclusus ab aditione hęreditatis. nam si hoc fieri non posset in aditione hęreditatis, fieri etiam nõ posset in bono. poss. a qua eodem modo quis excluditur, quo ab aditione. d. l. nõ est ambigeñ. & not. Aret. in l. quandiu. la prima. col. fi. ff. de acquir. hered.

Postremo circa predicta aduertendum pro profecta intelligentia & declaratione
14 istius legis & materię, q̃ † sicuti de iure ciuili est dare hęreditatem, ius adeundi, & aditionem, quę diuersa sunt: vt per Bar. in rub. ff. de acquir. hęred. & in princ. l. iii. ff. de bono. poss. ita de iure pręrorio aliud videtur bono. poss. quæ est loco hęreditatis, aliud ius petendi & agnoscendi ipsam bo. posse. quod succedit loco iuris adeundi de iure ciuili, & aliud ipsa concessio & agnitio bono. poss. quæ est loco aditionis, quæ est actus quidam animi, & facti: vt per Rimi. in præalleg. rub. qui admi. col. viii.

Quamuis ergo hęreditas sit successio in vniuersum ius quod defunctus habuit. l.
15 hæreditas. supra eodem, tamen † bon. possess. secundum Bart. in dicta l. tertia. in princip. non est successio, sed ius succedendi. Verum Rimin. loco præallegat. hic reprehendit per dictã l. iii. ibi vniuersitatis successionem & . §. sed cum plures. institu. de bono. possess. & l. iii. C. vnde legi. vbi, hę bonor. possess. successiones nuncupantur. Hinc not. dixit Bar. in l. ex asse. ff. ad Trebel. q̃ hęreditas est quoddam ius vniuersale hęreditarium. Et hoc apud bonorum possess. vtile esse dicit. & Aret. in rubri. de acquiren. hęred. colum. prima dicit, q̃ hęreditas & bono. possess. inquantum considerãtur vt ius quoddam & successio vniuersalis ęquiparantur & eiusdem naturę sunt. ita q̃ sic dici potest successio de iure prętorio sicuti de iure ciuili. ad quam quidem successionem de iure prętorio inuentam acquirendam introduxit prętor bon. possess. ita ait uoluisse dicere iurisconsultum in dicta lege tertia in prin. & in dicto. §. bonorum. de bono. possess. & probatur licet ab Areti. non allegetur in l. bonorum. supra titu. proximo, considerato igitur iure illo vniuersali bon. possess. satis dici potest successio, & ita procedunt iura quę bon. possess. successionem appellant. sed quo ad formalitatem differunt. hęreditas enim solo animo acquiritur. sed bono. possess. mediante decreto vel agnitione iudiciali: vt dictum est. ideo aliter diffinitur quam hęreditas, vt patet in dicta l. tertia. in. §. bonorum. Dum igitur Barto. dixit bono. possess. non esse successionem, sed ius succedendi: secũdum formalitatem eius sermonem intelligere oportet, alias vt ex prędictis liquet, male diceret.

16 Postremo not. † q̃ sicuti prętor hęredem facere nõ potest, ita nec potest facere quempiã desinere esse hęredẽ: ita gl. Alex.

1 Are.& alij,in l.ex duobus.in.§.fin.& in l. in substitutione.ff.de vulg. Tu tamen considera, quia mihi non sapit & id a veritate alienum esse videtur.& si enim prætor nõ haberet per prius legis condendæ potestatem,ideoq; hæredem facere non posset,habebat tamen potestatem corrigẽdi legem. ff.de iusti.& iure.l.ius autem ciuile: & faciendi hæreditatem ad alium spectare.§. emancipati.insti.de hære. quæ ab intesta. & de bono.pos.per totum.ergo facere desinere quem esse hæredem: & contrariorum contraria est determinatio, quando ratio est contraria in contrarijs: vt per scriben.in rub.ff de acqui.poss.

SVMMARIVM.

1 *Creditor consentiendo alienationi pignoris, censetur ius suum remittere. Limita nu.2.4.& 6.*

§.si in venditione.l.iiij.ff.quib. mod.pig. vel hypo.sol.ornatur.

3 *Creditor sciens debitorẽ pignus vendidisse & non contradicens,sibi non præiudicat.*

§.non videtur.l.sicut.ff.eo.ti.ornatur.

5 *Vxor consentiens marito alienanti res hypothecatas, sibi non præiudicat nisi in eo qui consensit.*

L. CXIX. Caius.

CREDITOR qui promittit rem venire, pignus dimittit.

SVMITVR ex.ll.in glos.alleg.censei-
1 tur† enim per talem actum ius suum remittere,quod vnicuiq; permissum est.l.pe.C.
2 de pact. & ideo † si consentiret salua causa pignoris sui,aliud esset.l.iiij.§.si in venditione.ff.quib.mod.pig.vel hypo.sol. de quo tex.vide Roma.in consi.xciiij.col.ij. Pau.de Cast.in consi.clxij.colum.fin.Alexan.cõsi.cxxx.lib.iiij.Soci.cõs.cxxxvj. col.ij.lib.ij.& in c.j.col.xxxiij.versi.ex prædictis de litis contest.Ias.in l.ij.in princi.ff.si quis cau.& Deci.in cõsi.cccclx.
3 Nec videtur † concessisse creditor, si eo sciẽte & aliud nõ faciente debitor rem vendiderit,cum ius suum saluum durare sciret: vt dicit tex.nota.l.sicut. in.§.non videtur.ff. quib.mod.pig.vel hyp.sol,Ad cuius declarationem & intelligentiam plura scribunt Fely.in c.ecclesia.col.ix.de cõsti. Ias.in l.emancipata. in primo nota.C.qui admitti & in auct.ex causa.col.pe.et fi.C. de libe præte.& Mod. Asten. in tracta.de forma. in articulo de probatione & præsumptione formæ.col.xliiij.versic. sed est considerandum.Mode.de Fano loco infra citando. Et quamuis in casu præsentis re-
4 gulæ,pignus remissum censeatur,aliud† tamen est in debito,quod propterea debitori remissum non censetur.l.postquam. supra de pact.secũdum Deci.quem sequunt præfati Moder.de Fano.in tract.de pig.in tertio membro sextæ partis nu.11.24.& 54. Et ratione prædicta subijcit hic Deci. ꝙ
5 † vxor marito pignus remittere põt, quia nõ est donatio.l.si pignus.ff.de his quæ in frau.cred & l.etiam.C.ad velleia. vbi gl. & doc.notant.restringiturq; ad illas res et personas quibus accommodatus fuit prædictus consensus l.iubemus.C.ad velleia. de quo vide Pau.de Cast.in consi.cxvij. in antiquis.Socin. consil.cxxv. volu.iiij. Matth.de Afflic.i deci.regni.cccxj.cũ seq.
6 Postremo † ad hanc regulam xj.ampli. & xij. limi.ordinarunt prædicti Moder.loco supra alleg.fol.lvj.& sequẽ.ibi vide ne frustra scriptura cartas occupet.cõtra tex. in c.si roma.xix.distin.

SVMMARIVM.

1 *Eadem res an & quando possit nostra esse ex pluribus causis.*

2 *Scientia an inflat,& quos.*

L. CXX. Paulus.

NON vt ex pluribus causis deberi nobis idem potest,ita ex pluribus causis idem potest & nostrum esse.

SVMITVR ex.ll.in glo.alleg. est materia.§.ex pluribus.l.iij.ff.de acquir.poss. vbi videndum est.

In text.ibi ex pluribus, id est etiam diuersis temporibus intrantibus: secundum Dy.& Alb.de Ros.exponentes eadẽ ver-
1 ba in fi.ad aliud propositum dicta, ꝙ †eadem res non potest nostra esse ex pluribus causis successiuis.s.siue simul in idem tem-

pus traditionis non concurrentibus. secus ergo si eodem tempore concurrant: vt infra per Decium licet de Alber. non faciat mentionem.

Duæ limi. Pau. de Ca. ibi relatæ hic per Deci. circa primum dictum regulæ quãdo causæ essent contrariæ, uel altera inualida: & si veræ sint, in se non sunt bonæ lim. ad regulam istam, quæ intelligitur de habilibus. l. qui testamento. ff. de testa. l. j. C. de sacrosan. eccle. Secundum dictum limita vt scripsi in l. neq; pignus. in princi. supra eod. Cætera de hac materia dic, vt per scribentes in d. §. ex pluribus. Et ad gl. dicentem, q si egerim rei ven. & succubuero, inde iterum agam, repellor. vide Bar. et docto. melius declarantes in l. & an eadem. in. §. actiones. ff de excep. rei iudi. & in l. j. in prin. ff. de eden.

Est etiam signanda ista gl. in fi. ad illud
2 vulgatum dictum, q † scientia inflat. gl. reprehendit, quia scientia causat superbiam, superbia inflationem. Et sic scientia dicit gl. non est causa proxima superbię, sed causa remota. Ad oppo. est text. contra quem dicit gl. in c. nisi cum pridem. in ij. colum. de renun. vbi referendo auctoritatẽ Apostoli expresse dicit, scientia inflat, charitas ædificat: quodq; ideo imperfectum scientię supplere potest perfectio charitatis. Inflat autem sciẽtia rusticos, nobiles nequaquam: vt per Bal. in l. mercalem. C. de cõdi. ob turp. cau. Fel. in c. super eo. el ij. de testi. & probatur secundum aliquos in l. domitius labeo, ff. de testa. vt tñ subtilis Areti. ibi declarat, ille tex. aliter ĩtelligi debet.

SVMMARIVM.

1 *Consentiens venditioni an teneatur de euictione.*

L. si pater in fi. ff. de manu. vin. ornatur.

2 *Aliud est vendere, aliud promittere de vendendo.*

3 *Prohibitus contrahere, an posit alteri contrahenti consentire.*

L. CXXI. Vlpianus.

ALIVD est vendere, aliud vendenti consentire.

SVMITVR ex. ll. in gl. alle. quam gl.
1 Bart. multum no. mandat † ad cognoscendum, qñ consentiens venditioni de euictione teneatur. Adducit etiam Deci. duo alia similia, in l. cum pater. in. §. libertis. ff. de lega. ij. & in l. si pater. in fi. ff. de manu. vin. quæ iura adduxit prius hic Alber. Et de illo no. tex. l. si pater. in fi. cum materia. vs de Bal. in l. ij. q. xx. C. de rescin. vẽ. Signo. in consi. lxj. Barba. consi. xlj. col. v. & vij. lib. iij. Fely. in c. eam te. col. xv. de rescrip. Deci. in c. j. col. j. & in c. ij. col. vj. de iudic. & in c. at si clerici. in. §. de adul. col. xj. eo. & in rub. C. de pact. ad fi. & in consil. cl. ti. & in l. gallus. in. §. videndũ. col. ij. & Aquen. in l. gallus. in. §. videndũ. col. fi. ff. de lib. & posthu.

2 Adde etiam huic regulæ aliud † pariter esse vendere, aliud promittere de vendendo: vt per glo. not. in l. in bonæ fidei. ff. de eo quod certo loco. vbi late Ias. ad fi. j. consilum. cum seq. faciunt dicta Alex. in consi. xlv. libr. v. Et an † prohibitus contra-
3 trahere, posit alteri contrahenti consentire? conclude secundum Deci. hic q sic, si eadem sit ratio, alias secus. de quo vide latius in locis superius allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Quod fit a maiori parte vniuersitatis, censetur fieri per totam, & quõ procedat.*

2 *Intelligitur per fictionem nu. 2.*

3 *Concorditer factum quando dicatur.*

5 *Syndicatus legitimus quando dicatur. Et an sufficiat dicere duas partes interuenisse nume. 6.*

7 *Absentes an sint vocãdi, & an maior pars interessentium actum posit expedire si maior pars vniuersitatis legitime citati non venerint. nu. 8.*

10 *L. quòd maior. ff. ad muni. ornatur, & limitatur nu. 12.*

11 *Statutum quòd sacris initiatus non admittatur in consilium an valeat.*

13 *Titu. de his quæ a maio. par. capit. extra non habet locum in profanis.*

14 *Alia causa est vniuersitatis, alia singulorum de vniuersitate.*

15 *Subditus capitulo est subditus in vniuerso non singulis de capitulo.*

16 *Subditus Do. Venetorum est subditus om-*

nibus vt vniuersis, non singulis ipsorum.
17 *Contradictio aliquorum de consilio, non facit, quin dicatur facta per consilium, & an tales possint dici consentientes.*
18 *Factum per consilium populi censetur factum a populo.* Limita nu. 19. 20.
21 *Vniuersitas quando possit delinquere & puniri.*

§. REFERTVR ad vniuersos quod publice fit per maiorem partem.

REPVTATVR not. & vtilis. §. per Albe. de Rosa. hic. Sumpta fuit ex l. municipales. & ex l. quod maior. ff. ad municipa. cum simil.

1 Quod † ergo fit per maiorem partẽ pop. censetur per vniuersos totumq; populum fieri. Et quod fit a maiori & saniori parte capituli, per capitulum censetur factum. c. j. & vlt. de his quae fiunt a maio. parte cap. Eodem modo quod a maiori parte ordinis salubriter fuerit cõstitutum, cum duae partes ordinis in vrbe positę: totius curiae instar exhibeant, vt dicit text. in l. nominationum. C. de decurio. lib. x. tex. vero. d. l. quod maior. illud inquit quod facit maior pars curię pro eo habetur ac si omnes ege
2 rint. sicq; † per viam fictionis, vt per Abba. in c. cum olim. ad fi. de re iudi. & Deci. hic in prin. Et clare huiusce. §. & omnium praeallegatorum iurium ostendunt verba.

Ratio autem regulae secundum glos. & Deci. est, quia facile dissentiunt homines. l. quia poterat. ff. ad trebel. ideo difficiliter expedirentur vniuersitatum negotia, si omnium consensus requireretur, immo perraro. vnde licet in aliquo actu vniuersitatis dicatur de consensu omnium, intelligitur secundum subiectam materiam id est maioris partis: vt per Deci. hic. & in c. cũ omnes. infra allega. vbi etiam scribit prout
3 hic, dicit † concorditer factum quod a maiori parte factum fuit, habita scilicet relatione ad collegium vel vniuersitatẽ, secus si ad singulares haberetur relatio. Cur autem actus a maiori parte vniuersitatis factus teneat, licet omnes non affuerint, assignatur per tex. d. l. nominationum. ne paucorum absentia, siue necessaria siue fortuita, impediat factum maioris partis.
4 Intellige prędicta secundũ gl. hic, † dummodo duę partes omnium consiliariorum, venerint & interfint, consenseritq; maior pars: vt hic & l. nulli & l. plane. supra qđ cuiusque vni. nomi. quicquid alibi dixerit Saly. vt per Ioan. de Pla. in d. l. nominationum. & Ias. in consi. cxl. lib. iiij. vbi enim sunt duae partes vniuersitatis, ibi tota vniuersitas vel collegium adesse censetur. d. l. nominationum. tradit Bald. in d. l. nulli. & Corne. in consi. ccxxiiij. col. j. lib. iiij. Et si agatur de electione in numero maioris partis, computatur etiam ipse electus, & sic obtinet vicem eligẽtis & electi. d. l. plane.

Et propterea scribi debet in instrumento, ꝙ interfuerint duae partes. Bar. in l. j. ff. de all. scrib. & in l. fin C. de praedi. curial. lib. x. Bal. in d. l. nulli. & in l. fi. C. qui bo. ced. pos. immo dixit not. Alexan. in consi. lxviij. col. ij. lib. ij. & in consi. j. col. ij. lib.
5 iiij. non esse † legitimum syndicatum vniuersitatis, nisi in eo dicatur ꝙ interuenerũt duae partes ex tribus, & ꝙ maior pars cõsensit: vt etiam per Areti. in. §. praeterea. col. xxiiij. de excep. vbi ponit ea quę possunt opponi contra syndicatum. Iaso. in l. & haeredi. in. §. hodie. supra de pactis. vbi
6 etiam Alex. Nisi † enim dicatur de duabus partibus ex tribus, ĩtelligitur de duabus partibus ex duodecim: vt post Bar. & Ang. scribit Firmia. in suo reperto. in verbo, pars. Sed iura praealleg. videlicet. l. nulli. l. plane. l. decurionum. cum ibi not. l. iii. ff. de decre. ab ordi. fac. cum not. ibi per Bar. & Alex. & Abb. in c. i. col. fin. de his quae fiunt a maio. par. cap. probant oppo. sufficere dicere duas partes interuenisse, & sic intelligitur ex tribus licet non dicatur. & hoc in terminis tradit Alex. in l. cũ qõ. col. i. C. de leg. nec est lex quę requirat exprimi duas partes ex tribus. Et non sunt multi dies, quibus disceptabatur super intelligentia cuiusdam statuti requirẽtis interuenire quatuor partes vniuersitatis, de quibus partibus intelligatur, & respondebamus de quatuor ex quinq; scilicet, per praedicta: & similiter si loquatur de octo partibus, intelligitur ex nouem. Nõ ob. decisio superius mẽtionata. procedit enim in haereditate, quam lex in xii. partes diuidit: in aliis vero rebus secus, secundum Ang. in l. defuncta. supra de vsufr. quapropter si duas partes rei petieris, nõ duas ex asse sed ex tribus partibus petiisse videberis. ꝙ si sex partes dari testator voluerit, semissem deberi certum est. ita procedat dictum Bar. in l. interdum. ff. de haered. insti. & sequitur Alçia. in l. nomen filiarum. in

versi. portionis. ff. de verbo. sig. quæ bene notabis. Quibus adde ea quæ scribunt Cæpol. in caute. xxix. Deci. loco infra alleg.
7 & Ias. consi. liiii. ponentem. an † absentes
8 vocandi sint. Et † qñ illi qui faciunt maiorem partem vniuersitatis aut consilii nolunt venire etiam legitime vocati, an maior pars interessentium actum possit expedire: ponit Seuer. in repe. l. omnes populi. col. xv. & xvi. de iusti. & iur.

Intelligitur similiter prędicta conclusio
9 † quando vniuersitas fuit legitime cõgregata, & ex generali licentia ac potestate id facere poterat: alias secus, si restrictam videlicet & limitatam potestatem ad aliquos actus habebat. frustra enim vltra manum poneret. Corne. plene in dicto consil.
10 ccxxiiii. Rursus ad † declarationem & limitationem. d. l. quod maior, possent plura adduci. de quibus per Abb. in tracta. consilii Basil. in primo casu primi dubii. Barb. in consi. vii. lib. i. Alex. consil. cxxiiii. lib. ii. & consi. cxcii. lib. vi. in l. ii. ad fin. C. de pact. & in l. omnibus. ff. ad trebel. vbi docet a quibus possit syndicus vniuersitatis constitui. Fely. in c. cum omnes. col. i. de cõsti. in c. non potest. col. iii. & fi. de re iud. et in c. dilectus. el ii. col. fi. de simo. Curt. iun. in consi. clxxiiii. col. fi. Corse. in singul. in versic. vniuersitas. Aquen. in l. iiii. in. §. cato. colum. fi. de verbo. obliga. Deci. in d. c. cum omnes. in penulti. col. ii. lectu. & in c. constitutus. de appella. Ias. consi. lxxi. lib. iii. Ripam lib. i. de legib. cap. xxii. Iaso. & scribentes in l. ciuitas. ff. si certum peta. & Alcia. in l. collegarum. supra titu. i. vbi po
11 nit † nunquid valeat statutum collegii vel populi disponens, ne qui sacris initiatus esset admitteretur in collegium vel consilium. Et pariter stante statuto iurato ne quis recipiatur nisi omnibus consentientibus an maior. pars admittere quempiam possit.

Prædicta vero conclusio & regula, lege quod maior. locũ sibi vendicat in his quæ communia sunt pluribus & vniuersis: se
12 cus † si vt singulis, quia tunc omnium requiritur consensus. quod enim omnes tangit ab omnibus approbari debet. l. per fundum. ff. de serui. rusti. prædi. tradit Deci. in d. c. cum omnes. in ii. col. primæ lecturæ.

Nec requiritur ꝙ sit factum a maiori & saniori parte copulatiue, prout in c. i. & to
13 to titu. de his quæ a maio. parte cap. nam illud procedit in rebus ecclesiasticis, secus in profanis &, secularibus in quibus iura ciuilia specialiter dicunt, ꝙ maior pars attenditur. vt concludunt Alexã. & alii in l. maiorem. ff. de pact. Deci. in d. c. cum omnes. in vlti. colum. ij. lectu. & Curt. in tracta. de iure patr. fol. xiij. col. ij. in lix. q.

14 Alia † tamen est causa vniuersitatis, alia singulorũ de vniuersitate. ff. quod cuiusq; vniuer. nomi. l. sicut. §. si quid. pulchre Deci. in consi. lxj. colum. fina. Felyn. in c. eam te. colũ. x. de rescrip. & in c. dilectus. el ij. col. ij. de simo. vbi dicit aliud esse vniuersi tatem, aliud singulares de vniuersitate.

15 Et ꝙ † ideo clericus iurans episcopo & capitulo (iuxta tex. c. cum clerici. de verbo. signifi.) non est singulariter canonicis subditus, sed omnibus tanquam capitulo:
16 vt per eum. & sic etiam † Mag. illustr. qui dominis Venetis subditus. non est singulis ipsorum, vt singulis subditus, sed omnibus vt vniuersis, & excelso eorundem dominio vniuersaliter considerato. ad quod videtur tex. not. in l. sed si hac. in. §. qui manumittitur. ff. de in ius voc. faciunt quæ supra dixi de causa vniuersitatis, quæ alia est a causa singulorum, vt vltra præallega. ponit etiam Parisi. in consil. xcj. lib. iiij.

17 Ex quibus etiam patet, ꝙ † licet aliqui in senatu vel consilio alicuius principis fuerit contrariæ sententiæ aut opinionis eius quod per alios communiter conclusum fuit, cum plurimorum præualeat sententia maiorisque partis attendatur factũ, ꝙ sententia vel conclusio prædicta per senatum consiliumve dicitur facta & in relatione & cõtradictores poni possunt: prout recusantibus quandoq; illis, qui contrariæ fuerant opinionis, vidi fieri, apponique & nominari in fine sententiæ vel conclusionis per secretarium. Recte itaque dicitur per senatum vel consilium præsentibus tamen libus &c. etiam ꝙ ex illis nonnulli contradixerint. Et nota quia non solet dici cõsentientibus, quamuis etiam si diceretur de consensu omnium non esset falsitas, per hunc tex. & d. l. quod maior. cum aliis. hic per Deci. alleg. melior tamen est prædicta practica, secũdum quam solum dicitur præsentibus. &c.

18 Et glos. hic volens, ꝙ † factum per consilium populi censeatur factum a toto populo per consilium repræsentato, est not. & concordat cum glos. per quosdam singulari reputata. in rubrica. C. quæ sit longa consuetu. vide Alexan. in apostill. ad Bar. in l. hi qui. ff. de iure immu. vbi alleg. etiam alias glo. ratio patet ex prædictis &

ponit Cardi. Alex. in c. senatusconsul. per illum tex. ij. dist. decreti.

19 Quam † conclusionem restringe seu limi. tripliciter vt dixi in l. ij. in prin. in ver sicu. si. col. iiij. ff. de orig. iur.

20 Item † in delictis perpetractis seu factis per consilium populi: non enim attribuuntur populo, quia in generali potestate eis data non includitur potestas delinquendi, nisi dicat vel postea ratificetur. l. j. in prin. ff. de ma. conuc. l. si procurator. vbi Bar. & alij not. ff. de condi. indeb. Old. cõsi. lxvj. Corn. consi. ccxxiiij. præalleg. Fely. in c. j. col. vj. vt lite non contesta. in c. nouit. col. viij. de iudi. in d. c. dilectus. el ij. col. fin. cũ simil. & Parisius præalleg. An autem &

21 qñ † vniuersitas delinquere posit & puniri regressumq; habeat contra cõsiliarios & rectores & in quibus casibus parcatur multitudini, vltra supra allegata. vide Fely. in d. c. dilectus. col. j. & fin. Bar. & alios in l. aut facta. in. §. si ff. de poen. omnes docto. in d. l. ciuitas. & Parisium in consil. xxi. & xci. lib. iiii.

SVMMARIVM.

1 *Resoluto iure datoris resoluitur ius acceptoris.*

§. ABSVRDVM est plus iuris habere eum cui legatus sit fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem si viueret.

FACIT alia regula l. nemo plus iuris. supra eo. & l. quod ipsis. &. §. fi. l. in omnibus officiis infra eo. vbi gl. circa fi. has regulas citat.

Cũ igitur melioris conditionis esse non debeam q̃ sit meus auctor a quo ius in me

1 transit, infertur ad illud vulgatum ꝙ † resoluto iure datoris resoluit̃ ius acceptoris. l. lex vectigali. ff. de pigno. & hyp. ad quod plures cottas, hic citat Deci. & vltra vide Anch. consi. lxiii. & cxxxiiii. Alex. cõsil. xlv. vol. v. Iac. de san. Geor. in tract. feud. in verbo, qui quidem inuestiti, col. xvii. & in verbo ita etiam ꝙ ipsi vasalli. col. pen. Deci. in consi. ccxxxix. col. iiii. Mode. de Fano in tracta. de pigno. in primo membro quintæ partis prin. nu. 53. cum seq.

SVMMARIVM.

1 *Conditio habetur pro impleta quando stat per eum ad quem pertinet quominus impleatur, & quomodo procedat.*

L. CXXII. Vlpianus.

IN iure ciuili receptum est, quotiens per eum, cuius interest conditionem impleri non fiat, quominus impleatur, perinde haberi ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertates, & legata, & ad hæredum institutiones perducitur: quibus exemplis stipulationes quoq; committuntur: cum per promissorem factum esset quominus stipulator cõditioni pareret.

SVMITVR ex. ll. in glo. alleg. & præsertim ex l. iure ciuili. ff. de conditi. & demon. vbi ad verbum fere positam leges. Et inseritur etiam lib. vi. de regu. iur. in c. cum stat. per eum. vbi Ioan. And. in mercuriali. inducit ad no. q.

1 Not. ergo, ꝙ † cũ stat per eum ad quem pertinet quominus cõditio impleatur, pro impleta haberi debet. concordãt iura præalleg. Gl. hic no. declarat hanc l. & clarius adhuc gl. in d. c. cum stat. aliter etiam exẽplificans. Deci. hic accommodat quasdam limi. de quibus latius per Paul. de Cast. & Soci. in dicta l. iure ciuili. etiam per omnes scribentes in l i. C. de instit. & substit. & in l. fi. C. de condi. inser.

SVMMARIVM.

1 *Necessitas non habet legem.*

2 *Fornicatio vel adulterium nõ permittitur prætextu necessitatis.*

3 *Furtum propter necessitatem permittitur, intellige nu. 4. 5. 7. & 8.*

6 *Vuas comedere in agro alieno licet in necessitate, non tamen exportare.*

L. CXXIII. Paulus.

QVAE propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumento trahi.

Svmitvr ex ll. in glo. alleg. & inseritur hęc regula etiam in vj. de regu.iur.in c. in argumentū vbi est glo.optima pro declaratione istius regulæ. ad quam te remitto, ne frustra occupem membranas.

1 Necessitas† ergo non habet legem: & quod non est licitum, facit quandoque licitum, durante.s.necessitate l.j. cum ibi not. ff.de off. consul. vt hic no. Dec. de quo late per Barb. in c.quanto.col.v. de consue. & per quendam Pet.Gerardi in not.suo 100. Fely.in c.omnes.j.dist.decr.Dec.post alios ibi in l.j.ff.de offi.cius.in iiij.not. & super glos. in verbo non aliter. Et dicit pulchre Bald.in l.diuus.ff.de peti. hær. ꝙ tempore necessitatis, ideo cessant legis præcepta, quia lex debet esse possibilis, extremitas vero præsupponit impossibile. Aduerte tamen inquantum Deci.hic & in locis pręalleg.
2 ait, ꝙ† propter necessitatem licita non est fornicatio; nec adulteriū l. palā §. non est ignoscen.supra de ritu nup. vbi necessitas quāuis cogat ad turpia, non tamen excusat turpem vitam: secus in furto quod propter extremam necessitatem permittitur c.si quis propter necessitatem cum gl. de furt. ratio assignatur quia mediante furto immediate necessitati famis ꝓuidetur, non sic in coitu illicito ex quo non satiatur fames: vt hic per Deci. Nam talis cōclusio periculosa videtur. ideo Ioan. de Ana. timoratæ cōscientiæ vir in d.c.si quis propter. & in c.quoniam.de simo. vacillat pedem firmare non audens. Communis est
3 doct.conclusio receptaque sententia, ꝙ† tēpore extremæ necessitatis licitum sit furari: quia tali tempore omnia debent esse cōmunia.c.sicut hi.xlvij.distinc.l.ij. cū glo. in verbo cōferret supra ad legem rhod. de iact.vbi Ang.infert ad milites stipendio cōductos, vt etiam per glo. in d.c.iij, de furt.

Et propterea furtum proprie committi non dicitur, quia aliena res non contractatur: secundum Abba. & Ana. in locis præalleg.

Et prædicta intellige quando est tanta necessitas ꝙ rapiens periret nisi raperet, tunc excusatur ab omni culpa. ita intelligitur cap.discipulos.de consec. distin. v. sed
4 †quando tanta necessitas non vrget alleuiatur pœna & culpa, sed nō excusatur ex toto. ita etiam intelligitur tex. ppræalleg. c.iij. de furt. secundum Abb. & Ioan. de Ana. in d.c.quoniam. nec etiam in foro cōtētioso per iudicem puniri poterit, qui propter ineuitabilem necessitatem talia subtraxerit: ita Abb. in d.c.iij ad fine.& Ang. in l. ij. in.§.cum in eadem supra ad legem rhod. de iact. vbi inquit, ꝙ si tempore caristiæ familiaris vel mendicus panem furatur, nō punitur, & sequitur Ana. in d.c.iij. ad fi. Et sic in effectu volunt præfati ꝙ taliter surripiens comestibilia, ita demū excusetur ꝙ puniri nō possit, quando aliter subuenire sibi nequit, estq; in periculo mortis nisi sic faciat. Si ergo modum habeat emendi prædicta, seu subueniendi licet maxima instet penuria & caristia, de suo id facere debet, non aliena rapere, nec tunc aliter faciens excusaretur, quod nota.

Videntur etiam pręfati scriben. velle, ꝙ
5 †tunc excusetur rapiens quando modicum quid raperet vt famem satiaret, vt loquitur tex. in d.c.discipulos. secus ergo si raperet & furaretur magnam quantitatem cibariorum & commestibilium rerum. Facit quod scribit Fely. post alios in d.c. omnes leges, colum.fi. ad intelligentiam.d.c.discipulos,
6 ꝙ† licitū est in necessitate vuas comedere in agro alieno, sed nō exportare: & ꝙ ideo rustici vuas exportantes trahuntur per plateas vuis ad collum pendentibus. vidimus ēt annis pręteritis quasdam mulieres fustigari eo ꝙ saccum frumenti furto subtraxissent.

Inuenio etiam ꝙ Deci.in glo. præalleg.
super verbo non aliter.ex ratione superius
relata, cur potius permittatur furtum quā
fornicatio,quia ex furto immediate neces-
7 sitati famis non prouidetur, infert† aliud
esse in eo qui furaretur argentum aut vestē,
quia militaret eadem ratio quæ est in mu-
liere committente adulterium propter ne-
cessitatē,quia ex tali furto immediatē non
satiatur. Sed huiuscemodi distinctio, vi-
detur contra text. præalleg.c. iij. expresse
loquentis de veste, ideo Ioan.de Ana.in d.
c.quoniam.colum.ij. dicit considerandum
ꝙ iura prædicta quæ propter necessitatem
famis vel nuditatis furtum permittunt, vi-
dentur permittere furtum cibariorum &
vestium, sicque aliud forsitan esse si alia, in-
quit, res surripitur quamuis tex.d.c.iij.vi-
deatur permittere furtum pecorum, quod
mihi non placet, cum text. ille velit ꝙ fiat
restitutio. Ego tamen in prædictis crede
rem, ꝙ instante maxima necessitate & mor
tis periculo nisi raperetur vestis, quod lici
te fieret quemadmodum de cibarijs dictū
est propter rationis identitatem. Et quia il-
la ratio doctorum ꝙ tempore necessita-
tis omnia sunt communia, videtur pariter

hoc casu militare.

8 Est tamen not. ꝙ † ille qui ob maximam necessitatem licite surripuit, tenetur inde cum facultas datur restitutionem facere: vt per Abb. in d. c. iij. quæ bene not.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, concedo, quid importet.*

2 *Verbum, transferre plus est quam concedere.*

3 *Verbum donare se habet in plus, quam vẽdere vel concedere in emphiteusim.*

4 *Donare & perdere an æquiparentur.*

5 *Hæc regula quando non procedat.*

6 *An venditione prohibita, censeatur prohibita donatio.*

L. CXXIIII. Vlpianus.

CVi ius est donandi: eidem & vendendi, & concedendi ius est.

HAEC tria de quibus in text. donare, vendere, & concedere, vt diuersa ponuntur, sicuti ex lectura ipsius legis patet iuncta expositione glo. ad participium concedendi, de emphyteotica concessione intelligentis. & vocabulorum equidem differentia rerum differentiam inducit l. si idem. C. de codicil. l. nam supra de pręscript. verb. cum alijs alleg. per Ruynum in. §. diui. fol. antepen. dum examinat, an & quando appel. venditionis, omnes alij contractus veniunt: & quando expresso vno modo, veniant omnes alij eundem effectũ habentes.

1 Et quamuis verbum † concedo, donationem aliquando importet. l. vxori. §. fin. vbi glo. & Bartol. not. ff. de leg. iij. Istud tamẽ est ratione subiectæ materiæ cum sit verbum generale, quod secundum naturã contractus cui adijcitur accipitur & intelligitur. Alber. de Rosa. in l. cum autem. C. de dona. ante nupt. & in suo dictionario ĩ verbo concedo, & in verbo cõcedere. & Bal. in l. non ambigitur. colum. fina. supra de legib. & in. §. titius. in titu. si de feud. fuer. contro. circa princi. vbi vult, ꝙ concessio sit nomen generis ad omnem contractum, in quo seu per quem transfertur ius vel possessio. aut tenuta ex causa lucratiua vel onerosa, vt refert & sequitur Aquẽ. in Specu. sub rubr. de feu. diffin. col. x. vbi dat plures remissiones in materia concessionis. & Iacob. in sua feudali inuestit. super verbo fluminibus. patet igitur ꝙ istud participium concedendi tanquam generale in regula præsenti recte positum fuit.

De ipso autem articulo an & quando cõcessio seu verbum concedo importet donationem, infeudationem, emphyteosim, custodiam, vel alium contractum: & an cedere & concedere differant, quia non est principalis huiusce regulæ farrago, vitra præalle. vide Bar. in l. j. ad fin ff. de precar. Alexan. in l. sed si me. in. §. j. ff. de condit. indeb. in l. a titio. colum. fina. ff. de verbo. obliga. & si certum pet. in l. cum quid. col. pen. vbi etiam per alios. Socin. in consil. xciij. colũ. ij. & xj. volu. j. Fely. post Abb. in c. cum vẽn. colum. j. vbi Deci. in vlt. nota. de except. Are. in consil. clx. in sexto dubio. pract. Pap. in lib. actio. confessorie. in glo. plenam. colum. ij. Prępos. & alios in cap. j. in princi. in vlti. colum. in quibus cau. feu. amit. Iaso. in l. si prius. col. xiiij. ff. de noui oper. nunc. & in l. j. in secundo not. de constit. prin. & Deci. in cõsi. dclxxxix. cum similibus.

2 Transferre † vero plus est ꝙ̃ concedere. importat enim totalem transitum. glo. in c. j. de commod. vnde translatus de vna ecclesia ad aliam, nihil retinet de priori: vt per Deci. in l. j. in. §. fina. ad fin. ff. de offic. eius. & in c. translato de constit. & in l. non vult. vbi aliquid scripsimus supra eo. titu. Et an concessio censeatur realis vel personalis: item an facta censeatur secundum cõsuetudinem cedentis, dictũ fuit in l. in omnibus causis. & in l. semper in stipula. hoc eo. titu. Glo. non citat l. ex qua appareat hanc regulam fuisse sumptam, sed extrahitur ex. §. in contrarium l. sicut. supra quibus mod. pig. vel hypo. sol. secundum Alber. de Rosa. hic. Faciunt pro hac regula aliæ supra positæ. videlicet cui licet quod plus est licet vtique quod minus est, & in eo quod plus est continetur quod minus est. Et ex legibus a quibus ille desumptæ

3 fuere potuit pariter ista sumi. plus † enim est posse donare, ꝙ̃ posse vendere, aut in emphyteosim cõcedere. donans. n. rem alienat a se abdicat absq; recõpensatione, vt hic inquit Deci. sed vẽdẽs pretiũ habet; qđ loco rei succedit, & aliquãdo rei ęstimationẽ excedit & exsuperat. l. ij. cum not. C. de rescin. ven. Et similiter rem in emphyteosim concedens (prout intelligi potest iste

tex.de concessione loquẽs secundum glo. hic)retinet dominium directum & pensionẽ percipit.C.de iure emphyt. per totũ tit.

4 Hinc est,ꝙ† donare & perdere quandoque a lege parificãtur l.filiusfa.ff.de dona. ideo alia quęuis pręsumptio & coniectura potius ꝙ̃ donationis capi debet l. campanus. ff.de oper lib.dixi in l.donari supra eod.& si glo.rub.ff.commo. dicat beatius esse dare ꝙ̃ accipere,hic Ouidius,Crede mihi res est ingeniosa dare.probatur in clemen.j.in .§.nos. de reliquijs & venerat. sancto. & ibi Cardin.no.donationem rem esse vtilẽ & ingeniosam, quia amicos acquirit.

Et probatur hæc regula per instantias in glo.positas quibus liquet plures esse personas quæ vendere possunt, donare vero non possunt. Errore tamen labitur glos. ponens illos casus pro limitationibus. non enim exceptiones sunt a regula, quia non dicit regula ꝙ potens vendere possit donare, sed oppositum & in prædictis instantijs dicitur non posse donare qui potest vẽdere, ideo apparet exceptiones minus bonas esse secundum Abb.hic.

5 Limitat modo† hanc regulam glo.in casu.l.fi C.de prædijs curial.lib. x. & in casu.l.fi.C.de iure emphy.vbi est glo. consimilis dicens esse ius specialissimum & rationem diuersitatis assignat.licet Deci.hic eam non referat de quo etiam per scribentes in d.l.fina.

6 An autem & quando ecõtrario,† venditione prohibita, censeatur prohibita donatio,examinant Cor.& alij in l. volũtas. C.de fideicom. Et similiter vtrum ille qui non habet liberam rei administrationem aduersario iuramentum deferre possit.Iaso.in d.l.fi.in xj.q.C. de iure emphy.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium quando ceptum dicatur.*

L. CXXV. Paulus.

PAenalia iudicia semel accepta, in hæredes transmitti possunt.

CONCORDANT iura alleg.in glo. in quibus iuribus materia huiusce regulæ explicatur.Et est limitatio ad regulam positam supra in l.pupillum. in.§.j.vbi dixi.

1 Et generaliter † quando iudicium ceptũ dicatur, tradunt omnes in l.prima.C.de iudi.in l.amplius non peti.ff.rem ratam hab. & in l.vnica.C.ex delic. defunc.

L. CXXVI. Vlpianus.

CVM QVIS possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probãdum erit nec si donationis causa cõsenserit, ratam eius voluntatem habendam.

EXPEDITA est supra in l. aliud est vendere.Facit regula cui ius est,supra eo. cum alijs ibidem pro corroboratione adductis.

Glo.in excep.positis minus bene loquitur,nam prima regula non dicit,ꝙ qui non potest alienare non possit alienanti consentire.sed dicit quĩ potest alienare potest alienanti consentire. fallit hæc regula in casibus exceptis,de quibus hic per glo.

L. CXXVII. Paulus.

QVi rẽ alienã defendit: nunquam locuples habetur.

INTELLIGE ad euitandam onus satisdationis iudicatum solui secundum Alber.de Rosa.& fuit expedita in.§.nemo. l. in eo.supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Dare est dominium transferre.*

L. CXXVIII. Vlpianus.

NOn videtur data quæ eo tẽpore quo dantur, accipientis non fiunt.

SVMITVR ex §.fina.l. vbi autem.ff. de verbo.oblig.& .§.si hæres.l.qui concu-
1 binam.ff.de leg iij.nota ergo, ꝙ† dare est dominium transferre de qua materia late per scribentes in d.§.fin.& in.§.sic itaque. insti.de actio.

SVMMARIVM.

1 *Mandatum iudicis excuſat a dolo.* N*iſi con ſtet de iniuſtitia nu.5.*

2 *Debitor ſoluens non creditori ex iudicis mã dato,liberatur a creditore.*

3 *Qui iurauit ſoluere certo termino , excuſa tur iudice præcipiente ne ſoluat.* L*imita numero.4.*

§ QVi iuſſu iudicis aliquid facit, nõ videtur dolo malo facere : quia parere neceſſe habet.

SVMITVR ex ll. per gl.allega.& habetur etiam in c.quod quis mãdato.de reg. iur.in vj.vbi glo.plura notabilia exempla congerit.& clarius hanc regulam declarat q̃ fecerit hic glo.noſtræ legis.

1 Nota ergo ex hac regula †mandatum iudicis excuſare a dolo:ſicq; dolo caret qui iudicis obtemperat præcepto.Sicuti econtrario,non caret dolo qui mandato iudicis non obtemperat l.nõ poteſt dolo infra eo. cum not.per glo.in d.c.quod quis: facit l. iuſte poſsidet.cum accumulatis,ibi per Iaſo.& alios ff.de acquir. poſ. & in l. j.in.§. huius ſtudij.ff.de iuſti.& iur.& in c.ij.cum ibi not.de maior & obed.

Ex hac regula & prædictis infertur ad
2 quæſtionẽ†debitoris, qui de mandato iudicis ſoluit alij q̃ vero creditori,vt ſit excuſatus,& a vero creditore liberatus,per quẽ in poſterum moleſtari nõ poteſt: vt p Bar. in l.creditor.ff.de ſolu.Phil.Fran.in d. cap. quod quis.Anch.in cõſi.lxiiij.col.fi. Pau. de Caſt.conſi.cclxxxviij. in tertio dubio. in antiquis.Cõmen.in cõſi.clxxxv. Barb. conſi.xxvj.lib.iij. Cur. Seniorem in repe. l.vnicę.in xvj.q.C.de prohib. ſeq. pecu. Deci.conſi.xxv.Iaſ.conſi.xxvj. volu. iij. Mat.de Afflictis in deciſi.regni.cl.& Pariſiũ in c.ex tranſmiſſa.col.iiij. de præſcrip. vbi poſt Pau.de Caſt. dicit ita demum contingere liberationẽ , ſi debitor fecerit aliquam reſiſtentiam & ſecundũ præceptum expectauerit.alias ſecus,quod reputat multum notab.

3 Et pariter†ſi ſit debitor cum iuramento & ſub pœna ſoluere,ad certam diem obligatus, & iudex ſequeſtrari fecerit pecuniã vel præceperit ne ſolueret,non incurrit debitor periurium nec pœnam non ſoluendo, dolo.n.& culpa caret iudicis parens mandato:vt hic per Dec.& eſt tex. optimus,in .§.fi.l.fi.ff.de lege commiſ.quibus adde Fely.in c.j.col.pe.de iureiur.

4 Intellige†niſi malitioſe tale ſequeſtrum & præceptum fuiſſet procuratum,quia tũc non prodeſſet, per l. & qui data.ff.ex quibus cau.ma.cum ſimil. de quibus p Barb. in conſi.lvj.lib.j.Fely.in c.fi.col.fi. de teſti.& in c.fi.colũ.antepe.de for. compe. & Parp.in repe.l.ſi quis maior.in viij.not.in ver.vj.facit.C. de tranſac. Poſſet etiam induci ad alias q̃ſtiones,vt per Ioan.And. in mercurialibus.in d.c.quod quis. & ibidem Phil.Fran.

Limitatur iſta regula ſecundũ glo. Alb. & Dec.hic. & Canon.in d.c.quod quis,vt procedat quando præceptum fuit iuſtũ vel
5 in dubio,ſecus †vbi de iniuſtitia conſtaret, quia parendum illi non eſſet, ſed reſiſtendũ l.prohibitum.C.de iure fiſ. lib.x. Et ſimiliter vbi procederet non ſeruato iuris ordine,ſeu extra eius officium:vt hic per Deci. de qua materia vide late & pulchre Aquẽ. in rep.l.vt vim.col.vij.cum tribus ſeq. ff. de iu.& iure.vbi etiam per alios Mod. & per Ruy.in rep.§.diui.in vlt.col.

SVMMARIVM.

1 *Verbum,occaſio quomodo intelligitur hic.*

2 *Occaſio quid ſit.* E*t quotuplex nu.3.*

L. CXXIX. Vlpianus.

CApienda occaſio eſt quæ prebet benignius reſponſum.

1 OCCASIO †hic capitur pro interpretatione,& cauſa: ſicuti in l. qui occidit in
2 .§.in hac.ff.ad legem aquil.Diciturq; †occaſio cauſa iniuſta,& non ſufficiens:vt per Card.in cle cauſam.col.j.de elec.& in clemen.ij.in.§.ij.de ſepult.ſeque habet ad non verum & irrationabile. c.j.de ſtatu regul. lib.vj.cum glo.in verbo cauſam.eamq; alii qui quærunt,vt lupus aquæ turbationem. ſicuti in auct.de defen.ciuit .in prin. cũ gl. & tradit Alber.in dictionario in verbo,occaſione,de qua materia,vide Fely.in c. ſolite.col.iij.de maior.& obed.Deci. in rub.
3 C.qui admi.col.iij.Theologi†vero dicunt duplicem eſſe occaſionem , datam ſcilicet, & de iſta quem teneri. Et acceptam de ſe. de qua dicunt quem non teneri: ita Archie

piscopus Flor, in prima parte summę. in regula, qui occasionem. Oratores occasionē temporis, opportunitatem casu prouenientem esse intelligunt, secundum Festum. hic Cicero lib. rhetor. occasio, ait, est pars temporis in se habens alicuius rei idoneam faciendi opportunitatem. Est autem expedita materia præsentis regulę in l. semper in dubijs benigniora supra eo. faciunt quæ excusando iurisconsultum a rudi, duroque responso scribit Arc. in l. dominus labeo. ff. de testa.

SVMMARIVM.

1 *Animus percutiētis iudicatur ex qualitate vulnerum.*

§. QVod factū est: cū in obscuro fit, ex affectu cuiusque capit interpretationem.

EXEMPLIFICARI equidem hæc regula potest in ll. per glo. alleg. sed nō sumi, cum posteriores sint, & Cesarum creaturę, accipi autem potuit ex. §. fin. l. si seruus plurium. ff. de leg. j. & secundum Alber. hic facit optime text. in l. j. cum ibi not. C. de
1 sicar. ꝙ † ex qualitate vulnerum iudicatur animus percutientis. de quo pulchre Aret. in consi. lxxx. col. ij. Regula vero præsens expedita fuit in l. in obscuris. & in l. semper in stipul. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Etiam quòd facit per alium facientem.*
2 *Statutum loquens de faciente an habeat locum in mandante.*
3 *Mercantiam per alium exercens an perdat nobilitatem.*
4 *Quòd potest quis per alium, potest & per se ipsum.*
5 *Princeps pōt suā sententiā reuidere & reuocare, num possit alteri committere.*

L. CXXX. Vlpianus.

IS damnū dat qui iubet damnū dare. Eius vero nulla culpa est, cui parere necesse est.

ASSVMPTA fuit ex ll. per glo. alleg. vel ex l. j. in §. deiecisse videtur. ff. de vi & vi arm. & ex fin. l. aut qui aliter. ff. quod vi aut clam. Facit alia regula. l. quod iussu infra eo. & l. & si p̄tor. supra de offic. eius. vbi licet prætor sit ille qui alterius iurisdictionem exequitur, & ex delegatione sibi per alium facta cognoscit, nō tamē pro imperio suo facit, sed pro eo cuius mandata iurisdictio est, sicq; consideratur potius iurisdictio mādantis & delegantis, ꝙ̄ actum facientis & exequētis. ad idem l. solet supra de iurisdi. om iudi. Et iste regulę traduntur etiam in c. potest quis. & in c. qui facit. vbi gl. notabiles. de reg. iur. in vj. & propterea dicunt Ioan. And. & Archiep. Floren. in d. c. potest ꝙ sicut per se potest quis se subscribere, ita per alium. In tex. nulla culpa, ergo nulla pœna, secundum Alber. ad quod est tex. not. in c. cognoscentes. vbi late per Canon. de consti.

1 Nota ꝙ † qui per alium facit videtur per seipsum facere concordantes allegauimus supra. Ampliatur vt procedat etiā in eo, qui facit per alium facientem pariter per alium. Si igitur ego titio mandaui & titius Seio, omnes tenemur i. si ego vbi tex. sing. ff. quod vi aut clam. vt post Bald. scribit Phil. Franc. in c. qui facit per alium.

Procedit autem hęc regula ex quadam iuris fictione seu interpretatione, vt denotat verbum videtur, impossibileque est secundum veritatē quod factū vnius dicatur factum alterius: vt declarat etiam Barto. in repe. l. si is qui pro emptore. in v. q. princi. in ver. venio ad secūdum. de vsucap. immo factum ab eodē diuersis temporibus eiusdē facti identitatem non repręsentat l. nemo. ff. de duobus reis. Dyn. Ioan. And. & alij in loco pręalleg. & voluit etiam Deci. hic.

2 Ex quo infertur, ꝙ † statutum loquēs de faciente, locum non habeat in fieri faciente & mandante quæ diuersa sunt, nisi statutum loqueretur in rem: vt hic per Deci. & per eundē, & Curt. Iuni. in l. iii. in. §. si pro. curator. ff. quod quisq; iur. & plenius per ipsum Decium in l. si quis id quod. in septimo not. ff. de iurisdi. om. iud. Et quia prædicta sunt diuersa, accusans aliquem de homicidio & probans de mandato succumbit. Et pariter si de mandato accuset & de instigatione probet: vt per Deci. hic ad fi. & latius de materia per Felyn. in c. mulieres. el ij. de sent. excom.

3 Hinc etiam est, ꝙ † licet exercentes mercaturam & apothecam tenentes non sint

nobiles, immo si nobiles erant, perdant nobilitatẽ quæ cum tali exercitio se non compatitur. l. antep. C. de cohartal. lib. xij. l. iij. C. de commer. & merca. istud procedit qñ per se id faciunt tali vacantes exercitio: secus si per alios quibus ipsi non assistant, quia cessat tunc vile exercitium personæ nobilis a lege consideratum ad faciendum reputandumq; quem vilem. Et cessat hoc casu ratio istius regulæ qui per alium facit &c. ex quo exercitio prædicto se personaliter non immiscet & consideratur in hoc actus personæ exercentis. Et dicta regula non procedit, vt dictum est, inspecta veritate, sed per quandam iuris fictionem quam isto casu locum habere æquum non est. & ita tenent Alb. de Ros. in l. humilem. C. de incest. nupt. Gemi. in c. primo de vita & honest. cler. in vj. & Alciat. in tracta. de præsump. in xlviij. præsumpt. primæ regulæ. faciunt quæ de actu personalitatem denotante in locis supra alleg. Deci. scribit. Acquirens tamen per alium vere proprieq; acquirit. l. placet. ff. de acqui. hære. & instit. per quas perso. nob. acquir. & l. certe. in. §. j. ff. de precar.

Prædictam regulam nostram ad tres no. quæstiones inducit Ioan. And. in dicto c. qui facit. vbi etiam per Philip. Franc.

Et de hac materia, & alia regula huic cõ
4 formi, † ꝙ potest quis per alium quod põt
per seipsum. vltra not. per Canon. in d. cap. potest quis. vide Alexand. in l. prima. in. §. fin. colum. ij. & iij. ff. de oper. no. nunc. vbi etiã per Iaso. Felyn. in c. quæ in ecclesiarum. colum. iij. de constit. scribentes in l. j. in. §. item acquiritur. in vltimis col. ff. de acquir. pos. Aquen. in repe. l. vt vim. charta. pen. colum. j. ff. de iu. & iu. Dec. in c. ecclesia. colum. viij de constit. Hip. Bonon. in suo not. clxxv. & Moder. Taurin. in repe. l. fi. nume. 103. C. de pac.

Faciunt ẽt prędicta ad qõnem, quæ per quosdã annis p̃teritis excitata motaq; fuit.
5 vtrũ, sicuti † princeps eius sñiam reuidere
reuocareq; põt si male prolatam inuenerit: ita possit id alteri cõmittere: prædicta probant ꝙ sic: licet quidã cõtrariũ diceret, concedẽtes ꝙ posset cõmittere cognitionẽ, nõ autẽ diffinitionẽ, ne honorẽ suũ in alterius manum reponeret, sed ex hac regula & prędictis patet respon. quia satis per se facere dicitur per alium faciens. Ad declaratio nẽ aũt versiculi, eius vero. licet Deci. hic q̃dam scribat, vidẽda sunt. quæ plenius scripsimus in l. velle non creditur supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Pendentia a futuro euentu non habetur vt pura.*
2 *Lex quando de futuris certa dicatur.*
3 *Quæ resolui possunt de præsenti dicuntur.*
4 *Si represaliæ reuideri debent & approbari approbanda vel reprobari reprobanda, interim executio non suspenditur.*
5 *Quantitas promissa ea lege, quòd facto calculo si minus debeatur illa minor quantitas promissa censeatur, interim executio non tardatur in quantitate promissa.*
6 *Excommunicatus nisi infra x. dies satisfecerit interim non dicitur excommunicatus.*
7 *Dispositio quæ est in suspenso quo ad resolutionem pura censetur.*
8 *Spes an suspendat.*
9 *§. si pendeat. l. j. ff. ad maced.*
10 *Plura sunt quæ a futuro euentu pendent.*

§. QVod pendet, non est pro eo quasi sit.

1 NOTA ꝙ † pendentia a futuro euentu
non habentur vt pura ac presentia: & consequẽter ꝙ de futuris cõtingẽtibus non est determinata veritas. vnde Aret. in consil. clv. periculosum. col. iij. post Imo. in l. cẽturio supra de vulg. reprehẽdit opi. Bart. ĩ d. l. cẽturio. dum dicebat cõpendiosam substitutionẽ p verba directa nõ ciuilia factã semper fideicommissariam interpretari si casus mortis filij post pubertatem cõtingat, quia lex ab initio certa erat filium institutũ illo tempore moriturum. l. cũ quidam. §. suum. ff. de acquir. hæredi. nam sine dubio falsum est secundum Are. loco prælleg. quia vt
2 Bar. met dicit in d. §. suum. lex † non est cer
ta de futuris euentibus, sed de eo quod iam est in rerum natura, & quod modo aliquo homini notum esse potest, quia futuros euẽtus solus deus scit. vnde cum mori hoc vel illo tempore de futuro sit euentu, non procedit. dicunt Imol. & Areti. ratio Bartol. immo cõfunditur per d. §. suum. & idem in effectu sensit Paul. de Cast. in d. §. suum. colum. ij. Quantum tamen ad effectus resultantes ex suis dispositionibus lex certa esse dicitur de futuris, secundum Ripam in

d.l.centurio.colum.xxv.vbi prius per Ga
Baulam.col.xlv.& xlvj.vide eum.

Sumpta fuit regula ista ex ll.per glo.al-
leg.facit l.pen.supra quando de pecu. act.
est anna. &.§.in nouissimo. l. vnicę.C. de
cad.tol.cum alijs de quibus per glo. in.§.si
pendeat.l.j.ff.ad macedo.Et quemadmodū
vult hic glo. si sint conditionalia, ante con
ditionis euentum suspenditur dispositio &
locum non habet. Eodem modo secun-
3 dum Dec.exemplificari potest in † re quæ
in futurum resolui possit, quia de præsenti
dicitur certa,& alteratio illa quæ fieri pōt,
non est pro eo quasi sit,sed potius quasi nō
sit l.ij.cum glo.ff.de in diem addic. vbi vē
ditio dicitur pura , licet resolui possit sub
conditione.Facit quod vult Bar. ad fi.l.iu-
4 lia.ff.de condi.indeb.ꝙ † si ordinatum fue-
rit omnes represalias reuideri debere, &
approbari approbandas,reprobari vero re
probandas,ꝙ interim non impeditur exe-
cutio,& sic quamuis psosint resolui cōper
ta earum iniustitia, interim tamen currunt
& executio non retardatur.& sequitur hic
Deci. Pariter inferri potest ad quæstio-
5 nem † quādo in instrumēto est promissa cer
ta quantitas ea lege , quod si facto calculo
minus debeatur illa minor quantitas pro-
missa censeatur,dubitatum fuit,an in quan
titate promissa instrumentum haberet exe-
cutionem?prædicta faciunt ꝙ sic,et ita So-
ci.se obtinuisse testatur in l.pecuniam.col.
i.ff.si certum pe.& in l.quibus diebus. in
§.quidam titio.col.ii.ff.de cōdi. & demō.
vbi similiter dicit, ꝙ si super exceptioni-
bus oppositis contra instrumentum guaren
tigiatum factum fuerit compromissum , cū
statuto repugnante non posset fieri super
contentis in instrumento pendēte compro
misso,quamuis contenta in instrumēto pos-
sint resolui per laudi prolationem super ex-
ceptionibus, interim tamen instrumentum
pro puro habendum est & executioni mā-
dandum prædicta cautione de satisfaciēdo,
secundum formam laudi: iuxta anctē. quæ
supplicatio.

Ex prędictis pōt ēt inferri ad not. quæ-
6 stionem, † dixit iudex excōico te nisi sa-
tisfeceris intra decem dies vtrū interim sit
debitor excōicatus?pscripta faciunt ꝙ sic.
cōtrariū determinat Bal. i d.§.quidā titio.
quia quędā sunt quę ad essentiā nō requi-
rūt morā,& tūc ,pcedunt prędicta. Quędā
vero morā exigūt vt excōicatio,& tunc,
qa pēdēte cōditione nō est in mora,excōi-
catus non est,l.lecta,ver.sed cū sortis, ff. si
cert.pet.& cū ista opi.trāseūt Imol.& So-
ci.in d.§.quidā titio. allegātes pro hac de-
cisione tex.in c.preterea.el ii.de appel.

Aduerten.tū est diligēter pro intelligen
tia prædictorū & huiusce materię, ꝙ regu-
la.§.nostri de pēdentibus a futuro euentu
male adduci vr̄ ad qōnes prędictas , & ad
cōprobationē glos.d.l.ii. quę loquitur qn̄
7 † dispositio non est in suspenso quo ad esse
suum,sed solū quo ad resolutionē, ideo ni-
mirū si pura cēsetur.hęc.n.regula loquitur
de eo qd̄ pēdet simpliciter, quod pro puro
nō habetur. Et pro hoc vr̄ etiā tex. not.
in l.gallus.in.§.videā ff.de lib.& posth.ex
quo not.ibi Bal.ꝙ licet captus desinat es-
se suus,tū id nō est irreuocabiliter,sed si po
stea in captiuitate decedat,apparet spem il-
lam quæ suberat inanē esse:ex quo infert,
ꝙ illud quod non pendet essentialiter, li-
cet pendeat quo ad spē resolutionis , inte-
rim pendere non dicitur secus ergo si essen-
tialiter penderet, vt hic,de qua materia vi-
de quod scribit Aquen.in d.§.videndū. co
lum.i.vbi resoluēdo difficultatē ibi tactam
8 inquit,aut † quęrimus quantū ad veritatē,
& tūc spes nō suspēdit: aut vero quātū ad
effectū,et iuris dispōnem interpretationeq;
& tūc attēdit futurus euētus.s.an reuertat
ab hostibus,an vero ibi moriat, & pp in-
certitudinē futuri euētus dr̄ stare in suspen
so: vt ibi ,pbatur,quicquid dixerit Bal.pro
qua distinctione adducit ēt l.si. cū ibi not.
C.de sen.pas.&.§.si ab hostibus,instit.qui-
bus mo.ius pat.po.sol.Et sic vr̄ cōcluden.
ꝙ vbi dispositio est in suspēso respectu re-
solutionis,pro pura hr̄ de pn̄ti, quantū ve-
ro ad effectū & iuris dispositionē attēdit
futurus euētus.Quādo vera tota dispositio
pēdet,suspēdit & ,pcedit quod dr̄ in ista re
gula. Sed cōtra pdicta vr̄ text.not. in l.i.
9 in.§.† si pēdeat.ff.ad maced. vbi si factum
fuerit mutuū filiofa.pre apud hostes existē
te,sicq; in pendēti sit pp̄ spem postliminii
& reuersionis,an patrifa.vel filiofa.factum
fuerit mutuū,interim , dicit iurisconsultus,
denegāda est actio , sed tū cōtrariū statuen.
videbat,vt in casu cōcesso potius ꝙ in ca
su ,phibito mutuū factū videret.Ille tex.lo
quitur qn̄ a futuro euentu dispositio pen-
det & nō est dubiū ꝙ attendi debet futu-
rus euentus,sed ambigitur quid interim fa
ciēdū sit,& dicit actionē denegādā, qa vbi
aliquid pendet & pōt stare si ve habere, vt
ad ,phibitū & vt ad pmissum, semp stat vt
ad ,phibitū.d.§.si pēdeat.& l.nec nos.C.de
capti.& po.reuers.& tradit Lan. Deci.in l.

edita.col.vj.C.de eden.& in l.j. ad fi.ij.columm.vbi Aquen.iij.C. de pac. De pluri-
10 bus vero † a futuro euentu pendentibus, vide tex. not.in.§.hoc autem.de non elig. secundo nub.l. pater filium.ff.de inof. test. l.legata cum dictis Soci.ibi.ff.de condi. & demon Barb.consi.xliij.lib.j. Alex.& Ias. in l. vnica.colū.fin. C.quando non pet.par. Ias.in l.duo iudices.ff.de re iudi. Deci.in l. precibus. colum. v. C. de impub. & aliis substi. Curt. in tracta.feud. in tertia parte in viii. q.

In fi.gl.ibi speciale.ratio specialitatis apparet ibi in tex.& in §.præcedenti.ne venter fame pereat,secundū Alber.de Ros.hic

SVMMARIVM.

1 *Quis soluere non tenetur pro alio, vt post solutionem repetat.*

2 *Habens actionem contra alium, non tenetur soluere sed actionem cedere.*

L. CXXXI. Vlpianus.

NEmo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod pstiterit.

SVMITVR ex.§.apud ferocem. l. supra iter. ff.de aqua plu. ar.

1 Nota, ꝙ†non tenetur quis soluere pro alio,ob hoc solum,ꝙ post solutionem possit repetere,quia melius est non soluere q̄ solutum repetere:vt hic & d.§.apud ferocē Facit tex.l.fi.C.ī quibus cau.rest.in integ. non est neces.& tex.no.in l. quod debetur. ff.de pecul. & in l. qui actionem habet. & in l.minus supra eo. Et sic quando quis nō habet actionem contra alium,sed potest soluendo acquirere,vt in l. soluendo. & in l. cum pecuniam.ff.de neg.gest,non tenetur soluere & actionem sibi acquirere. Sed si
2 †iam habeat actionem contra alium,antequam mihi aliquid soluat,et queratur vtrū propter hoc ꝙ habet actionem teneat mihi? respon. teneri quidem non soluere, sed illam actionem cedere.text. est not. in d.l. quod debetur. secundum Pau. de Cast. & alios ī d.§.apud ferocem.de quo vide Bar. & Alex.in l si maritus.ff.sol.mat. Alex.in l.singularia.col.vi.ff.si cer. pet. & Soci. in consi.cxliii.col.fi.vol j.

Et præsens regula generaliter procedit. nam lim.de quibus in glo.male cōueniunt, quia non tenebatur in eis qui pro alio soluere eo ꝙ inde repetere posset,sed propter aliam causam subsistentem: vt per Bart. & scribentes in d.§.apud ferocem.

SVMMARIVM.

1 *Iudici procedenti vt priuatus non est parendum. Etiam quòd facta bona sint numero 2.*

3 *Citatus coram iudice notorie incompetenti non tenetur comparere.*

4 *Episcopus si facit compositionem de aliqua parte cum vsurario remittēdo reliquum, nihil agit.*

L.CXXXII. Vlpianus.

FActum a iudice quod eius officiū non pertinet, ratum non est.

IBI a iudice, subaudi alias, secundum Archiepiscopum Flor.in i.parte summę super regula,ea quæ fiunt. Et ratio regulæ
1 est, quia†vbi aliquid facit ad eius officiū iurisdictionemve non pertinens, tanquam priuatus videtur procedere: ideo ꝙ agit nō subsistit,neque ei parēdum est l.fi.supra de iur.om.iud. visum fuit in.§.qui iussu.l. non videtur supra eo,plura accumulat Felyn. in c.cum ordinem.de rescri.

Sumitur ista regula ex ll.per glos. alleg. Et inseritur etiam in vi. de reg.iur. in c.ea
2 quę fiunt. Proceditque hæc regula†etiā in his quæ bona sunt,quæ a iudice fiunt.viribus enim non subsistunt cum ad illius officium non spectent.c.bene quidem. xcvi. distin. Estque generale non sufficere bonum facere,nisi & bene fiat xvi.q.i.c. monachi,ii.
3 Inducitur ista regula ad questio. de†citato coram iudice notorie incompetenti, vt comparere non teneatur: vt plene per docto.in l.ii. supra si quis in ius voc. non ierit. Item inducitur ad alias quæstio. vt per Ioan. And.& Phil.Franc.in d.c.ea quę fiunt. vbi Archiep. Flor. pariter dicit, ꝙ
4 †si episcopus faciat compositionem cum vsurario publico de certa quota remittens residuum restitutioni obnoxium certis personis,nihil agit nec tenet remissio,quia episcopus non est iudex alienæ substantię. c. reintegranda.iii.q.i. Et absolutio facta per confessorē a casu peccati a quo non potest,

non

non tenet. Et si prælatus præcipiat subdito aliquid contra regulam suam, vel aliqd ei reuelandum saluo ordine fraternæ correctionis, tale præceptum non obligat nec obtemperandum illi est, c. si peccauerit, ij. quæstio. j.

SVMMARIVM.

1 *Verba dubia interpretantur contra fundantem se in verbis.*

2 *In dubio fieri debet interpretatio vt actus valeat.*

L. CXXXIII. Vlpianus.

IN contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandũ est. Ambigua autem intentio, ita accipienda est, vt res salua actori sit.

SVMITVR prima pars ex l. labeo scribit, supra de cõtrahen. emp. & ex l. veteribus. ff. de pact. Et inseritur ista regula etiam in vj. de reg. iur. in c. contra eum.

1 No. ergo, ꝙ † verba ambigua seu dubia interpretanda sunt contra fundantem se in verbis ipsis, & qui potuit apertius loqui. Deci. hic col. j. nonnullas ampl. & declarationes ponit. latius & ordinarie glo. & scribeñ. in d. l. veteribus. & in d. c. contra eũ. Et vltra vide innumeras cottas quas citaui in l. semper in obscuris. supra eo.

2 Secundo no. ex ij. parte l. ꝙ † in dubio fieri debet interpretatio, vt actus valeat. Ista regula habet plures concordantes & limi. & ex ea infertur ad multas quæstiones, vt hic per Deci. & miror ꝙ non dicat verbum de Iaso, qui omnia prius posuit in l. quoties in stipulationibus. vbi idem dicitur quod hic. ff. de verb. obli. Est etiam tex. in l. quoties. la prima. vbi Soci. ponit. ff. de reb. dub. & l. in contrahẽda. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Donator non tenetur nisi inquantum facere potest.*

2 *Donatarius an & quando teneatur præstare alimenta donanti.*

3 *Vsuræ centesimæ non currunt post quadrimestre.*

L. CXXXIIII. Vlpianus.

IN cõdemnatione personarũ quæ in id quod facere possunt damnatur: non totum quod habẽt extorquendum est: sed & ipsarum ratio habẽda est, ne egeant.

DECI. se remittit ad dicta ĩ l. diuus. vbi quædam scripsi. supra eo. Gl. hic est multum corrupta. Alb. ex dictis Azo. in summa vnde extracta fuit hæc gl. eam corrigit approbando opi. Ioan. antiqui glo. ꝙ siue

1 † priuilegium detur ratione personæ, siue ratione contractus, vt in donatione, non tenetur quis nisi inquãtum facere potest, vt etiam hic per Alex. in apostil. ad Bar. Et approbant ẽt præalleg. scribentes glos. hic

2 volentem † donatarium teneri ad præstandum alimenta donatori. declarantes gl. intelligi debere de obligatione causatiua, vt alere teneat si nolit perdere donata. secus in præcisa obligatione, quia directe non possunt peti alimenta, ita ꝙ præstanda de necessitate sint: reuocabitur tñ donatio si non præstiterit, quia ingratus est donatarius. & sequitur latius discutiens articulũ Ripa in repet. l. fi. q. xlix. C. de reuoc. don. intelligendo de fructibus rerum donatarũ, & ad petitionem donatoris, ac de donatione simplici. Adde & propria omniũq; bonorum, vt patet ex allegatis hic per Alexan. in apostil.

3 Reputatur etiam no. gl. hic in fi. volens † post quadrimestre nõ teneri quempiam ad vsuras centesimas. Alb. allegat concor. in l. iij. C. quod cum eo.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, restituo, quomodo accipiatur.*

2 *Rebannitus an recuperet fructus a fisco perceptos. Et de clausula restõnis nu. 3.*

§. CVM verbum restituas in lege inuenitur: & si nõ specialiter de fructibus additum sit: tamen etiã sunt restituendi.

Svmitvr ex.ll.alleg.per gl.& Deci.Et reputatur hic.§.vtilis.per Alb.nihil tamen super eo scribentem,quia glo. sufficere dicit.

1 Nota ꝙ † verbum restituo, plene est significationis,vt etiam fructuum restitutionem comprehendat, quia restitutio omnia in pristinum reponit.l.quod si minor.in.§.restitutio.ff.de minor.& hic per Deci.con
2 cludentem,ꝙ † restitutus aduersus bannũ & confiscationem bonorum , debet etiam recuperare fructus a fisco perceptos,ita tamen ꝙ in preiudicium tertij non operetur effectum. est materia quam late explicant scribentes Mode.in l.Gallus.in.§.& quid si tantum.ff.de libe.& posth.Fely. in.c.inter quatuor.col.penul.& fina.de maior.& obed.& in c.vrgentis.de hæret.& Iaso.in consi.vlti.lib.j.& Moder. Alex.in consil.
3 cliiij.vbi tradunt,quid † iuris si in literis gratiæ dicatur , ita ꝙ nihil opponi possit de confiscatione bonorum seu de bãno.ad quam materiam conferunt quæ scripsi supra in l.ea sola . Et in actu practico vtilis est clausula petentis rem cũ fructibus perceptis & percipiẽdis ex omni causa, quod verbum ex omni causa importat restitutionem totius , quod actor consecutus fuisset ex re vel propter rem,si tempore litis contesta.res fuisset restituta : vt per Fely.in c.interdilectos.col.ij.de fide instr.

SVMMARIVM.

1 *Mora sua vnicuique nocet. Limita nume. 2.3.& 4*

§. VNICVIQVE mora sua nocet:quod in duobus reis promittendi obseruatur.

1 Svmpta est ex.ll.per glo. alleg.Et ponitur etiam in c.mora. de reg.iur.in vj. vbi glos.ponit multa not,exempla, & plures effectus moræ congerit ibidem Phili. Fran.Et in foro poli nociua est mora in suscipiendis sacramẽtis præcipue baptismo, propter varia pericula quæ cõtingere possunt,c.baptizari.dist.v.similiter in contritione habenda de mortalibus,quorum nõdum alias pœnituit cum recordatur peccat mortaliter, secundum beatum Thomã ideo dicitur Ecclesiastici.v.non tardes ad dñm conuerti,& ad benefaciendũ.& subuenieñ,necessitatibus aliorũ,Math,xxv, moram faciente sponso virginibus quæ se non præpararũt clausa est ianua.Et coruus vocem habens procrastinationis nõ redijt ad archam.Geñ.viij.Et leuitæ, qui morosus fuit in recedendo a socero, cõtingit scãdalum constupratæ vxoris : vt habetur in lib. Iudicum.c.xix.

Item ampliatur ista regula etiam ꝙ dicti rei debendi essent socij propter ipsius regulæ generalitatem , vt hic per Decium post Are.in l.pe.ff.de duo.reis.

2 Limitatur primo hæc regula † vt non procedat in mora cõmissa in faciendo,quę appellatur mora ex maleficio, qa grauior est cæteris,& ideo nocet alteri reo debendi.tex.est in d.l.pe.vbi Aret.& sequit̃ hic Decius. Obstare tñ videtur quia factum vnius alteri nocere non debet, nec refragari videt̃ ꝙ mora ex maleficio grauior sit : quia respõ,posset,ꝙ ista mora plus q̃ alia ipsi moroso non alteri nocere debet, ẽt per ea quæ ibidem in vlt.col. Are.scribit.

Fallit secundum Deci. prædicta regula
3 †in fideiussore,cui mora principalis nocet l.quoties in diem.ff.de verb.obl.cum alijs hic per eum alleg.Et propterea dicũt Ange.& Are.in d.l.pe.ꝙ mora vnius ex reis debendi alteri nocet, qñ fuit color quæsitus,quia vere vnus erat fideiussor & alter reus , tunc factũ illius qui erat principalis nocet alteri tanquã fideiussori: per l.mora rei. cum ibi not.per Are.ff.de verb.oblig.

4 Item fallit regula † quo ad interrumpẽdum præscriptionẽ rei debendi, vnius mora nocet alteri qñ iudicialiter facta fuit interpellatio,licet gl.hic de hoc non curauerit,secundum Ange. sed vt dicunt Imo.& Aret.in d.l.pe.curare debuit.qã iudicialis interpellatio præscriptionem interrumpit, non aũt extraiudicialis : vt ibi per eos & latius per Balbũ in tract.prescrip.fol.lxx. nu.39.cum seq.dum de secunda specie interruptionis præscriptionis tractat. Et qđ dictum est de fideiussore , procedit quantũ ad perpetuandam obligationem : aliud est quo ad augendam , quia mora principalis non nocet fideiussori. l.j.cum nota.ff.de in litem iur.vt hic per Deci.ad fi.cõmenti.

§. DOLO facit qui petit quod restituturus est.

Svmitvr ex.ll.in gl.alleg. Et ponitur etiam in vj.de reg. iur.in c.dolo facit. vbi est optima gl.pro declaratione præsentis regulæ tradens ea quæ hic succincte

scribit Deci. Aliquas limi. & quæstionum decisiones ponunt ibidem Ioan. Andr. & Phil. Fran. vide etiam Raph. Com. in l. dolo facit. ff. de excep. doli. Are. instit. de excep. in pr. char. & Deci. in cõs. ccccxxiiij.

SVMMARIVM.

1 *Qui proprie dicatur aliquid non posse. & nume. 6.*

2 *Episcopus negligens in petendo absolu. a suspensione, post negligentiam dicitur non velle seu negligere.*

3 *Negligenti remouere impedimẽtum quando poterat currit tempus absque spe restitutionis.*

4 *Hæc regula quando non procedat. & numero 5.*

L. qui commeatus. ff. de re mili. ornatur.

L. CXXXV. Vlpianus.

QVI potest facere vt posit conditioni parere, iam posse videt.

EXEMPLA glos. licet Deci. cum eis transeat, nõ placent Alb. de Ros. hic: quia in eis conditio habetur pro impleta. hic autem non quærimus exempla in quibus cõditio pro impleta habeatur, sed in quibus intelligatur quis deductus in statum potentiæ adimplendi: ideo exẽplificat in l. quibus diebus. in prin. ff. de condi. & demon. & l. sed & si per prętorem. in. §. j. ff. ex qb. cau. maio. & in c. fi. de elec. Et ꝙ ista intelligentia sit vera probatur, quia de primo articulo, ꝙ conditio habeatur pro impleta qñ stat per eum in cuius personam impleri debet quin adimpleatur, tradita fuerat regula supra in l. iure ciuili. ideo dicendum idem non repeti hic, sed aliud dici, id autẽ quod supra ostendimus dicitur.

1 Ille igitur † dicitur proprie aliquid non posse, qui etiam si faciat diligentiam hoc non potest. secus si ex sua diligentia impedimentum remouere posit. iuribus præalleg. secundum Are. etiam in c. testimoniũ. col. iij. de testi. adducentem alium tex. optimum in c. j. in verbo in mora. ne sede vac. libr. vj. vbi dicitur, ꝙ † episcopus qui est
2 suspensus, si est negligens in petendo absolutionem a suspensione, post negligentiam non dicitur amplius impeditus cõferre beneficium, sed potius non velle, vel negligere, ideo potestas ad capitulum deuoluitur. propterea infert ad aliam quæstionem, vt ibi per eum.

Ex prædictis deciduntur duæ aliæ not. quæstiones, vt per Soci. post Bal. & alios per cũ relatos in princ. d. l. quibus diebus.
3 Quando † igitur impeditus remouere potuit tale impedimentum & fuit negligens in remouendo, currit tũc sibi tempus absq; spe restitutionis: vt plene per Felyn. in c. ex transmissa. col. j. vbi Parisius iij. de præscrip. & Balb. in tracta. præscrip. fol. lxiij. nume. 23. plura alia ad propositum & materiam istius regulæ vide per Ro. in consil. ccccxxxv. Pau. de Ca. in consil. ccxcij. in antiquis. Alex. in consi. lxxij. col. fi lib. v. Rimi. in l. procurator. in vlt. no. C. de edẽ. Deci. in c. cum inter. col. viij. de excep. & in consi. dclxxvij. & Crotum in repeti. l. si is qui pro emptore. in iij. col. penul. char. ff. de vsucapio.

4 Et ista regula secundum Deci. videt̃ † locum habere qñ quis astringitur ad aliquid facieñ. vt in d. c. fi. alias secus. ita procedit limitatio gl. per tex. in l. is qui hęres. in gl. alleg. Sed nõ est limitatio si bene aduertat̃ & consideretur, quia ibi vr̃ posse, & vere potuit parere, sed noluit, & cum esset potestatiua nihil sibi imputat̃. Magis posset capi per limi. alterius regulæ de qua supra dixi, ꝙ cõditio habet̃ pro impleta qñ stat per eum qui debet implere quin impleat̃, vt non procedat in cõditione potestatiua, quia cum sit collata in arbitriũ partis non habetur pro impleta nisi voluerit. Et de illo tex. l. is qui hr̃s. vide pulchre ibi Are. & Ias. sequentem sol. gl. in. §. qui sub conditione. hic per glo. alleg. vt istud non procedat in casu illius. §. quo ad edictum ibi relatum, quia cõditio ꝗuis potestatiua pro pura habetur, hocq; magis placet ꝗ̃ id quod hic scribit Albe. ꝙ quantum ad illum tex. in cuius potestate erat pro ad damnũ eius impleta & pura habetur, vt ibi: nõ quantũ ad illius commodum d. l. is qui hæres. quia non liquet de cõmodo allegato in d. l. is ꝗ hæres. Et si fuisset commodũ non est verisimile ꝙ fuisset repudiatum. tene ergo sol. gl. in d. §. qui sub conditione.

5 Secundo intelligitur regula † qñ impedimentum de facili remoueri potest, vt in iuribus supra alleg. secus si esset difficile remouere impedimentum quia excusatur si fecit quod potuit l. ꝗ cõmeatus. cũ ibi no.

per Bar.ff.de re mili secundum Deci. Pondera tu iurisconsult.id satis clare hic velle
6 in verbo potest.nam † id posse dicimus, qđ commode possumus.l.nepos proculo.cum gl.& not.ibi supra ti.j.Et pro intelligētia ac declaratione d.l.qui commeatus. vide Deci.in c.ex ratione.col.antepe.cum seq. de appella.& Parisi.in d.c.ex transmissa. de præscript.

SVMMARIVM.

1 *Ius de futuro non potest repudiatione tolli, sed pacto. & quæ sit ratio.*

2 *Qui non potest repudiare non potest adire. sed affirmatiue ita indistincte nō pcedit.*

§. QVOD qui, si velit, habere non potest: id repudiare non potest.

SVMITVR ex.ll.in gl.alleg. in quibus exempla ponuntur. Facit regula, eius est nolle.cum ibi dictis supra eod.

1 Noto ergo ex isto tex.cum glo. † q̄ ius de futuro repudiatione non tollitur, sed bene pacto: quod pactum duorum consensu nititur, sicq; fortioris virtutis est.simplex vero renunciatio solo renunciantis consensu nititur.Idem dicit glos.magna, l.j.C.de pact.in ij.parte.vbi docto.contra hanc rationem plura dicunt, difficultatem præsentem hoc modo cōiter resoluentes, q̄ ideo sola renunciatio nō valet, quia simpliciter renuncians solum agit de aliquo iure a se abdicando, ideo non potest abdicare quod non habet, quia priuatio præsupponit habitum l.decem.ff.de verb.obli.l.remittit. ff.de iureiur.cum vulg, ille aūt qui paciscitur de non petendo iure conditionali, non solum agit vt a se abdicet, sed etiā agit vt eius personam astringat de præsenti ad nō petendum in futurum: ideo potuit in eius persona talis obligatio fundari, & subsistit, ita post Salyc.& Pau.de Ca.declarant in d,l.j.C.de pact.Arc.col.j.Deci.vj.Moder.Pap.iiij.& alij scribeñ.vbi qñq; ordinarie scripsi assignando plures limita. ad istud dictum de repudiatione, Ibidem inuenies quomodo intelligatur, quod de iudice glos.hic in fi.dixit.quibus etiam adde Ias. hanc materiam tangentē in d.l.is q hæres.

Et regula ista negatiua, vt inquit hic
3 Deci. semper procedere videtur, q̄ † non potest repudiare, qui non potest adire. sed affirmatiue non ita indistincte procedit, qa non omnis qui adire potest, repudiare pōt: vt per Bart.in l.is potest.ff.de acqui.hær. est materia plene per scribentes examinata in d.l.is potest. & in d,l.is qui hæres. vbi per Iaso.

Et prædictam regulam negatiuam intellige i repudiatione proprie sumpta. Secus qñ haberet vim pacti iuxta tradita in d.l.j. quia hoc casu, licet quis adire non possit conditione pendente exempli gratia, poterit tamen repudiare & se astringere ad nō adeundam etiam si conditio euenerit.

SVMMARIVM.

1 *Seruus officiū notariatus an exercere possit. & nume. 2.*

L. CXXXVI. Vlpianus.

IN omnibus officiis q̄ fieri per liberas personas leges desiderant: seruus interuenire nō potest.

CLARA est, & sumitur ex.ll.in glos. alleg.Quædam hic congerit Deci.in quibus nequit seruus interuenire nec adhiberi. Plura alia possent addi de quibus per eūdem Deci.in l.fi.infra eo.Brixiensemq; & Firm.i suis repertorijs.in verbo seruus.
1 Et dum ponit hic Deci.de † officio tabellionatus quod seruus exercere non potest. declarabis, vt pulchre per eūdem Deci.in l.qđ attinet.supra eod.vbi melius scripsit, q̄ fecerit Zasius germanus i l.prætor ait. ff.de eden. Eandem materiam tāgit etiam ipse Deci.in c.decernimus.col.ix.de iudi. vbi ait, q̄ si prius quis fuisset notarius & inde seruus efficeretur, esset omnino inhabilis ad officiū notariatus, quia per seruitutem omne ius inductū a iure ciuili extinguitur l.ex facto. in.§.iul.ff.de vulga. & idem in monacho, vt ibi per eum.
2 Quo ad limitationem † factam per glo. qñ cōis error interuenisset. vide late Ias.in d.l.barbarius Philippus.ff.de off. præto. Abb.in c.cū in iure peritus.col.fi.de offi. dele,& Soci i cōs.xxxij.col.antepe.vo.j

SVMMARIVM.

1 *Exceptio compensationis an posit opponi*

emptori per venditorem.

2 *Exceptio cõpensa. cohæret rei, non personæ.*

3 *In re transeunte de vna persona ad aliam possum melioris conditionis esse quam auctor meus.*

4 *Quælibet res iudicanda est secundum præsentem statum, non futurum.*

§. NON debeo melioris conditionis esse quã auctor meus, a quo ius in me transit.

FVNDATA est in ratione naturali, et comprobatur per alias plures regulas consimiles in hoc titu. positas, & adductas per gl. hic ad fi. in quibus plura de materia scribuntur. Facit etiam tex. no. in l. exceptio, cum ibi not. ff. de excep. rei iud.

1 Ex quibus infertur ad qõnem de † exceptione cõpẽsationis an possit opponi emptori contra venditorem? & per hanc regulam videtur ꝙ sic, secundum Dy. Præ
2 terea (iudice Alberico) certum est † exceptionem compensationis cohærere rei nõ personæ, quia cõpetit fideiussori. l. si quid. ff. de compensa. & omnis exceptio rei cohærens, quæ opponi potest venditori, pariter emptori poterit opponi. l. ij. & l. omnes. supra de excep. non facta distinctione an competat ex causa lucratiua, vel non: vt hic per Alber. & per omnes in l. doli. supra de noua. Item infertur etiam ad aliã quæstionem de qua scripsi ad fin. l. aliud. supra eodem titu.

Et intellige sane hãc regulam, ꝙ ius iam causatum & existẽs penes auctorẽ meum, si in me transeat, nõ debet esse melioris cõditionis & qualitatis penes me, ꝙ̃ erat penes auctorem meum, Ita intelligitur ista regula, quia tale est ius creditori, quale est ius obligatoris: vt per hanc regulam pulchre scribit Bal. in consi. xxij. lib. ij. Secus
3 † in re transeunte de vna persona ad aliam, quia mutata persona mutatur status rei. qualitas enim superueniens ius mutat successionis, etiam in persona eiusdem. l. si seruus. in. §. qui fideicõmissariam. ff. de hære. insti. ibi, non vt desinat hæres esse, sed vt ius mutetur in eo successionis. Et in pluribus similibus patet ꝙ causa extrinseca, scilicet accedente, mutatur conditio & natura rei, vt in successione cuius qualitas alteratur mutatione personæ. l. paulus. alias ꝑ procuratorem. ff. de acqui. hære, & in iure patronatus de laico in ecclesiasticam personam deuoluto. c. j. de iure patr. lib. vj. Similiter in possessione laici quæ postquam translata est in ecclesiam, liberata est ab oneribus & collectis laicorum. c. ij. de im
4 muni. eccle. lib. vj. Et generaliter † quælibet res iudicanda est secundum præsentem & nouum statum qui ei accessit, nõ secundum antiquum. c. ferrum. 1 distin. l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arbi. cũ multis alijs similibus. de quibus per Calder. in disputatione incipiẽte impetrauit clericus beneficium. Pet. de Ancha in consi. clxxj. casus talis col. ij. ꝙ consi. ccccciiij. col. fina. Bar. consi. clxxx. Alex. consil. xxxv. col. pe. lib. iiij. Soci. cõsi. xcvij. col. ij. lib. j. Bolog. consi. iiij. Iaco. de sancto Georg. in sua feud. inuesti. in verbo, qui quidem inuestiti. col. xvij. cum seq. Præposi. Mediola. in ti. qualiter vas. deb. do. fid. iur. col. fi. Ias. cõsi. xxj. lib. j. Deci. in l. j. in §. fin. ff. de offic. eius. & in l. in omnibus causis. ad fin. supra eo. ti. & Fran. de Curte iunio. in consi. xlij. Dicemus etiam quædam ad hanc regulam conferentia in l. qui in ius. infra eo. & nõnulla dicta fuere. in l. fœminæ. in. §. primo. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Permitti non debet, vt propria auctoritate sibi quis ius dicat.*

2 *Creditor an possit sibi satisfacere de bonis sui debitoris.*

3 *Posita in solo a se possesso an quis possit destruere.*

4 *Creditor an possit vigore pacti capere suũ debitorem.*

5 *Captura personæ an possit cõmitti parti.*

6 *Occasio seditionis & tumultus remoueri debet. Et quid sit seditio. nu. 7.*

8 *Si familia potestatis dubitet eripi sibi captiuum, occidere iuridice possunt.*

L. CXXXVII. Vlpianus.

NON est singulis concedẽdum quod per magistratum publice fieri possit: nec occasio sit maioris tumultus faciendi.

GLO. exemplificat vt per eam.ex quo
1 patet, q † non debet alicui permitti q au
ctoritate propria ius sibi dicat l.j.C.ne qs in causa sua iudi.vbi scribentes ponũt plures casus in quibus hoc permittitur. Deci. hic adducit plures cottas in hac materia, in quibus etiam traditur an & qñ possit quis auctoritate propria rem suam accipere, vbi aliter per iudicẽ illam consequi nõ
2 potest. Et vtrum † clam & occulte possit quis de bonis sui debitori capere, sibiq; ipsi satisfacere: Et vltra accumulata hic p Deci. plura alia ponunt Signoro. in consi. lxxv.col.vij.& in consi.cviij.Bald.in l.j. col.ij.C.si quacunq; prędi.pot.& in c.j.§. si.versi.sed quid si dñs.de prohib.feu.alie. Abb.in tract.concilij Basil.in quinto mẽbro, secundi dubij.col.j.Pau.de Ca.in consi.xxxv.col.j.Alexã. consi.cxxxv.lib.i. Soci.consi.cxx.colum.viij.lib.j.& consi. xxxvj.col.si.lib.ij.Bolog.consi.v.col.vj. Zabarel.in cle.ij.§.vt illud,q.pe.de re iudi.Card.Alex.in c.ius militare.col.ij.j.distin.Perusi.in c.cupientes.in princ.in glo. malignantium.de elect.in vj.Barb.in c.nouit.col.vj.de iudi.Fely.in c.j.col.vj.eo.ti. Deci.in c.cum venissent.illo met tit.& in d.c.nouit.super gl.iudicare. Bru.Asten.in
3 consi.xix.& xxxj. Et quando † auctoritate propria possit quis in suo & a se possesso posita tollere & destruere: Deci.late in consi.ccxxj.col.ij.& Aquẽ.in l.j.in.§. nunciatio.ff.de de noui ope.nunc. Et an
4 † per pactum initum liceat creditori auctoritate propria debitorẽ capere? & hæc regula facit q non liceat, quia hoc magistratibus tantum conceditur, ergo priuatis denegatur. Et licet sint hinc inde multa argu.tñ hæc est veritas, secundum Alber.de Rosa.hic. facit text.in l.liber homo.ff.ad l.Aquil.in ratione ibi allegata, q nemo sit dominus membrorum suorum.ad quod vide Guido.Papæ in q.lxj.& cclxxviij.& Deci.in consi.dclxix.

5 Sed maius dubium est an † executio & captura personæ committi possint parti: Bar.Alex. Are.Ias.& alij cõiter in l.iuste possidet.ff.de acqui. possef.concludunt q sic, dummodo executio non habeat annexam causæ cognitionem, & fiat sine armis & resistentia, alias secus. Fely.autem in c.de cætero.col.iiij.de re iudi.& in c.cum causa.col.ij.de offi.deleg.refert Bal.in qõ. incip. accusatus. colum.xviij.dicentem q Bartol.male & insipide loquutus est, quia possum in re mea fieri merus executor, & q iudex & lex armat me, nõ ego, & sic q possum vim inferre cum moderamine tñ, quodq; hoc non videtur facere pars tanq̃ aduersarius sed tanquam officialis prætoris. Et ad regulam legis nostræ respon. debere intelligi quando quis facit auctoritate priuata, secus si publica per quam etiam priuatus potest vim inferre. & q hæc lex non negat quin iudex hoc committere & permittere possit. Sicq; tenet post Bal. Innocen.& Rom.ibidem allegatos, q sit licitum auctoritate iudicis defendere & mouere arma etiam cum violentia pro accipienda re sua. Hanc decisionem Bald.& aliorum referunt etiam Alex. Ias.& alij in dicta.l.iuste possidet dicentes recedendum non esse ab opi. Bart.& communi tanquã æquiori & scandali euitatiua. Et ad.§.j.l. ij.ff.de seruis fugi.respon. Are.& Aquen. in d.l.iuste. hoc ibi permitti propter frequentiam, vtq; serui a fuga deterreantur, & similiter homines ab occultatione seruorum fugitiuorũ.& dicit ibidem Aquen. q Felyn. nihil quod stringat contra communem citat.

Quod igitur fieri potest per magistratũ forti armataq; manu ac cum violentia etiã contra resistentem executioni iustitiæ, fieri non debet nec potest per partem etiam de licentia ac cõmissione iudicis, ne oriantur scandala, vel præstetur occasio faciendi tumultus: vt hic dicit tex. Et sic no.
6 q † occasio seditionis & tumultus remoueri debet.facit l.penul.ff.de siccar.&.§.j. in auten.de manda.prin.& est crimen læsæ maiestatis.l.j.ad fi.ff.ad l.iul.maiest. &
7 hic per Deci. Est autem † seditio quietis perturbatio.l.j.& ij.C.de seditio.differtq; a bello: quia bellum pertinet ad hostes, seditio ad ciues.secundum Gregorium. Quã quidem materiam seditionis & tumultus populi. ponunt scribentes in præalleg.l.j. & ij.C.de seditio. Card. Alex.in c.seditionarios.xlvj.dist. Iaso.in consil.clxvij.lib. iiij.& Gramma.Neap.in voto xix.

Postremo vtilem & pulchram decisionem per hanc legem tradit Bal. in l.addi-
8 ctos.C.de episco.audien. † de captiuo ad carceres vel ad iustitiam per familiam potestatis conducto, si dubitet eum in itinere sibi tolli & liberari, non potest illum interficere nisi habeat ad id specialem commisionem. tunc enim faceret vt persona publica & mandato superioris, ita q excusaretur, secus si ut priuata. quilibet enim priuatus talem captiuum occidens capita-

liter, dicit, puniretur per legem nostram, quod valde not. est.

§ INFINITA est ęstimatio libertatis, & necessitudinis.

PRIMVM dictum de libertate declaratum est, & expeditum in l. libertas. Secundum de necessitudine id est coniunctione sanguinis in l. iura sanguinis. supra eod. tit. vbi videnda sunt quæ diximus.

SVMMARIVM.

1 *Successor particularis etiam iure domini vti debet.*

2 *Immunitas loco concessa, ad successorem loci transit.*

3 *Ius personale mutatur mutatione personæ.*

L. CXXXVIII. Vlpianus.

QVI in ius dominiúve alterius succedit, iure eius vti debet.

CONCORDANT plures aliæ regulę huiusce nostri tit. de quibus per glo. in l. in omnibus officijs in. §. non debeo. cum ibi dictis supra eod. Et ex hac sumpta fuit regula c. is qui in ius. de regul. iur. in vj. vbi glo. notabilis exemplificat, & rationem regulæ assignat.

1 Et locum habet hæc regula † etiam in successore particulari & singulari, cum loquatur de illo qui succedit in ius dominiũve alterius, exemplum in l. si aquæductus. ff. de contrahen. emp. vbi seruitus aquę ducendæ, quæ debetur prædio, transit in emptorẽ prædij. & in l. forma in. §. quanquã.
2 ff. de censi. vbi † immunitas loco concessa, ad successorem loci porrigitur: declarando vt hic etiam per Deci. per Alex. Ias. & alios in l. quædam. in. §. nihil. ff. de eden. Ias. in l. ait prætor. in ij. not. ff. de iureiurã. & latius per Phil. Fran. post alios in d. c. is qui in ius. vbi inducunt ad plures q. & per Alex. in consil. xii. col. ii. lib. iiii. vbi hanc regulã procedere dicit in eo qui vellet vti iure seu ti. auctoris sui, alias secus. l. an vitiũ. cum ibi no. ff. de diuer. & tẽp. præscri.
3 cũ alijs ibidem alle. Item † non procedit in iure personali qđ mutatur mutatione personæ. c. vnico. de iu. pat. in vj. vbi gl. no, in verbo semestre, inducit ad not. qõnes.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantia iuris an excuset a dolo*

§. NEMO videtur dolo facere, qui ignorat causam cur non debeat petere.

SVMITVR ex. §. & generaliter. l. ij. in glo. alleg.

1 Quomodo aũt † & qualiter iuris error, vel ignorantia excuset a dolo, & bonam fidem causet, tradit hic Deci. concludens excusare ignorantia durante, secus si superueniat scientia, quia si perseueret non excusatur. Bal. in l. cum ancillis. per illum tex. C. de secun. nup. De qua materia late per Fel. & alios in c. de quarta de pręscri. Alex. & alios in l. si quis id quod. ff. de iuris. om. iudi. Balb. late de præscrip. in repe. l. Celsus. in iiii. not. de vsucap.

SVMMARIVM.

1 *Accessoriũ illius efficaciæ, virtutis, et naturæ est, cuius principalis. Amplia. n. 2. 3. 4 Limita nu. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*

5 *Marito ex forma statuti lucrãte partẽ dotis, an partẽ bonorũ parafrenal. lucretur.*

6 *Accessorium duplex.*

7 *Legata & fideicommissa quomodo sint accessoria ad testamentum.*

8 *Dependens, appendix, appẽditiæ quid sint.*

9 *Accessoriũ an vĩ recissũ, rescisso principali. Glos. §. patronum. l. si patronus. ff. si quid in frau. ornatur.*

10 *In causa summaria, an legitimatio personarum sit summaria.*

11 *Pactũ sup principali trahiť ad accessoriũ.*

12 *Ortus contiguus domo an veniat in domo cõcessa, vẽdita, legata: vel in feudum concessa nu. 13.*

L. CXXXIX. Vlpianus

CVM principalis causa non consistat, plerunque nec ea quidẽ quæ sequuntur, locum habent.

SVMITVR ex. ll. in gl. alle. Excepto verbo plerunq;, ponitur ad verbum in l. nihil dolo. in. §. i. infra eo. & inseritur ĩ vi. de regul. iur. in c. accessorium, vbi glo, & scribentes.

1 Nota ergo quod † accessorium ex principali productum vel deriuatum illius efficaciæ, virtutis, & naturæ esse debet, cuius est principale producens seu deriuans: secundum Ioan. Andr. & alios in d. c. acces-
2 sorium. Quæ regula locum habet † siue loquamur de principali inducendo, siue tollendo, siue confirmando, vt accessoriũ inducatur, tollatur, & confirmetur cum principali: vt per gl. Ioan. And. Phil. Franc. & alios in d. c. accessorium. & per Felyn. in c. inter dilectos. de fide instru.

Et quicquid dicat Phil. Fran. loco præ-
3 alleg. procedit † ẽt si accessorium esset pretiosius & nobilius ipso principali, quia extinguitur extincto principali. text. est not. in l. & si non sint. in. §. perueniamus. ff. de auro & arg. lega. voluit ẽt Bar. in l. j. & ij. ff. de pecu. leg. Ro. in sing. 628. & Corse. in singul. in verbo legatum.

4 Item † procedit in statutis, quia si loquãtur de principali, locũ habent ẽt in accessorijs. l. iij. §. hæc verba. ff. de nego. gest. cum not. ibi per Bald. & Philip. Franc. in dicto c. accessorium.

Ex quo inferri põt ad not. quæstionem.
5 † an quemadmodũ maritus ex forma statuti lucratur partem dotis vxore sine liberis præmoriente, ita lucretur partem parafrenalium bonorũ, siue scherpe vt vulgo dicitur? Ista regula vt supra ampliata probat quod sic: & ita voluit Ioan. de Ana. in consil. xxxvj. & Bolog. ibi in addi. & ita ẽt consuluit Curt. iun. in consi. cxxix. col. fin. per dicta Ioan. de Ana. in consi. præalle. quod statutum loquens de lucro dotis, locum ẽt habeat in bonis parafrenalibus. & vidi consultum per solẽnes viros & practicatum.

Ad oppo. faciũt no. per Ias. in l. maritus. col. fi. C. de pecu. Et vere parafrenalia sunt bona vltra dotem data, vt per Azo. in summa. C. de iure dot. in prin. ideo dictum stat. de lucro dotis, quod est stricti iuris & stricte intelligendum non vr̃ habere locum. Pro qua opi. vidi consultum & ita seruatũ in ciuitate Vercellarum, vbi tale statutũ uiget, restituiq; in totum & sine difficultate bona parafrenalia. Faciũt optime q̃ scribit Are. in l. placet. col. ij. ff. de acqui. hær. ponunt enim ibi doct. aliquos casus in qbus contra regulas iuris antiqui aliquid filio acquiritur. Et primo speciale esse dicũt in dote vt acquiratur filiæ in potestate. l. ij. §. quod si in patris. ff. sol. ma. circa quam fallen. dubitatur nunquid idẽ sit in parafrenalibus, & dicit Aret. esse nouam q̃onem tactam ibi per Ro. referentem quosdam consuluisse quod sic, quia ista bona sunt quoddãmodo accessorium ad dotem. l. fi. C. de pactis conuen. ideo debent sibi vendicare priuilegium dotis, sicuti dicimus in augmento dotis l. etiam. C. de iure dot. l. inter socerum. §. pen. ff. de pac. dot. Sed ista non sunt similia, quia augumẽto dotis efficitur ipsa dos substantialiter, cum dos sit vniuersale quoddã respicitq; diminutionem & incrementum. l. quod dicitur. ff. de impen. dot. ideo Rom. contrarium tenuit, dicit Aret. quia bona hæc parafrenalia non sortiũtur priuilegium dotis. l. si ego. in. §. dotis. ff. de iure dot. & sequitur Alex. in consi. cxvij. col. fi. lib. vj. Sed ista consequentia non tenet: vt per Are. in d. l. placet. col. ij. qui tñ hanc opi. sequitur, eo quod bona parafrenalia ad dotem accesio sint, nõ ex natura dotis, sed ex voluntate partium, quia ad solidationem dotis non sequitur. vnde secundum Are. periculosum esset iuxta consilia a Roma. relata iudicare. Comprobari hæc pars potest per ea quæ scribit Deci. in c. translato. col. ij. in j. lect. de consti. quod pactũ factum super principali, non porrigitur ad appendices & accessoria in odiosis. & vbi contra ius cõe dispositio facta legit, prout in hoc casu contingit. Vt igitur ex præ-
6 dictis patet, est † accessorium necessarium, item & voluntarium. sicuti in alio proposito tradit Præpositus Medio. in tit. de capi. qui curiam vend. colũ. v. Et alibi etiam
7 per scribentes in rub. ff. de leg. j. legata † & fideicõmissa (secundum glo. ibi) ad testamentum accessoria dicuntur, quod propter hæredis institutionem principaliter fit. §. ante hæredis. insti. de lega. accessorie vero legata & fideicommissa postea fiunt, quæ testamenti pars non sunt, sed potius additamentum, & secundum gl. accessoriũ. quod secundum moderniores in præalleg. rubri. intelligitur de accessorijs volũtarijs & ex accidenti, non de necessarijs, id est ex natura testamenti, cum sine eis testamẽtũ fieri possit l. j. §. qui. neque legatarius. supra de here. insti. reperitur enim quoddam accessorium ex natura principalis sine quo principali non datur, quod dicitur accessoriũ, vt litus ad mare, & ripa ad flumẽ. §. j. & §. riparum. institu. de rerum diuisi. Item similiter intellige ex accidenti, non ex natura legati vel fideicommissi cum sine testamẽto fieri possint, vt per docto. in l. j. ff. de legat. j. ideo procedit conclusio præalleg. gl. quando legata facta sunt in testamento,

quo casu regulatur velut accessoria a testamento quemadmodum a suo principali regulariter.l.si nemo.ff.de test.tut. & ita procedit in eis regula accessoriorum, secundū neotericos præalleg. Quod si dicas ergo eodem modo in paraffrenalibus, licet accessoria sint ex voluntate & accidenti, non ex necessitate, siue ex natura principalis contractus dotis a dote principali regulari debebunt, cuius cōtrarium dictum est supra? Respondeo φ statutum ibi circa principale est contra ius commune, quo casu vt dixi non extenditur ad accessorium voluntarium siue ex accidenti, ideo nimirum si stricte intelligitur, nec reguletur tunc á princi-
8 pali accessorium. Depēdens † vero, vel appēdix, seu appēdicię quid sint, vide Are. in l.si quis hæres institutus. col.j.ff. de acquir. hære.

Et per hāc regulam & prędicta infertur
9 φ†rescisso principali videtur etiam rescissum accessorium: iuxta glo.not.in.§.patronum l.si patronus, supra si quid in frau.pat. Et si non tenet contractus principalis, nec accessoria in eo cōtenta, vt hic per Deciū. posset pluribus decisionibus & auctoritatibus comprobari & exornari præalleg. glo.vt eleganter per Bal. in l.j.in quæstio. C.qui admitti. Roma. in consil ccxxiiij. ccxlvj. cclvij. & ccccliiij.colum.iij. Ancha.in consi.clxxxij.col.fi.cccxxx. colū. pe.& fi.& cccxciij.Barb.cōsi.xlij.colum. viij. lib.j. Alexand.consi. xxxij. lib.ij. & xxxviij.colum.ij.in iij. volu.& lxxxj.colum.iiij.in eo Corf.in suis singu. in verbo officialis. Soci.in l.fratre a fratre.in xij.no. ff.de cōdi. indeb. & in l.j. in.§.si vir.ff. de acquir.pos.& in l.si is qui ducenta.in.§.cū quis.in j.not.ff.de rebus dub.& in l.si quis arbitratu,in v. not.de verb. obliga. & in consil.iij.colum.iij.lib.j.& iiij.col. pen.& fi.in eo,& consi.xcix.in secūda difficultate.lib.ij.& consi.xxij.ad fi.lib iiij. Iaso in l sub prætextu.l.j.colum.fi. C. de transa. & in l.non dubium.colum.pe, & fin. C.de legib.& in l.ex testamēto.C. de fideicom. & in consi.ccxiij,lib.ij. Moder.in repe.l.si vnquam,in iiij.q.C.de reuoc.don. Curt.in l.vnica.colum.v.C.quādo nō pet.par. vbi ponit,φ sublato principali nō tollitur accessoriū qū de per se potest stare: per textum cum glos.in l.intelligere.C. de luit. pigno. cum alijs ibi per eum alleg. Item per hāc
10 regulā & prędicta videtur dicēdū, φ†vbi causa est summaria, pariter summaria erit legitimatio personarum in causa ipsa, secundum Iaso.in l.ij.C.de edic.diui.sed male,cū articulus legitimationis personarum a causa sit separatus: vt per eundem Ias. in rub. C.qui admi.col.j.& Deci.in l.fi. colū. xv.
11 C.de edic. diui. Item infertur † φ pactū super principali factū operatur in accessorio.l.lecta.cum ibi not.per Alex.in vij notā.ff.si cer.pet.quod multum notat ad lim. .§.ante omnia.l.si vnus,de pact.
12 Infertur et, φ † concessa seu vendita aut legata domo, venit etiam ortus contiguus tāquam accessorius ad domum siue tanquā de pertinētijs domus.l.prędijs.§.qui domū ff.de leg.iij.cum alijs de quibus per Alex. in consi.pen.ij.volu.& consi.iiij.lib.iij.& xxvj lib.iiij. & xxxiij.& cciiii.volu.vi. Barba.in c.j.col.x.de proba.& in c.raynutius.col.vij.de testa.Cæpol.in trac. de ser. vrb.prędi.in titu.de orto.Fely.in.c.rodulphus.col.xv.de rescrip. & Deci. in consil.
13 cix. Et ideo†concessa domo vel castro in feudum, videbitur etiam in feudū concessus ortus ibi cōtiguus, per prædicta.& regulam.c.accessorium.de reg.iur. in vj.& not.in terminis per Aquen. in spec. feudorū in titu.seu rub. quę res in feu. dari pos. col.vij.in prin.quāuis ortus ibi contiguus posit esse allodialis, licet domus vel castrū sint feudalia: vt post Bal. scribit Præposi. Mediol.ā. in prçludiis feu. colum. xvij. ver.xv.& Iser.in tt.quæ sint regalia in ver bo & plaustrorum.col.fi. Et similiter mobilia existentia in castro vel domo in feudum concessa, propter diuersam naturam & rationem rerum censebūtur allodialia, licet accessoriæ veniant ad rē principalem in feudum concessam: vt per Iacobi.in lib. feu.in verbo,fluminibus. nisi in casibus positis per Aquen. in loco præalleg. Nec mirum quia in dictis casibus mobilium accedunt naturæ immobilium eorumq; naturā assumunt,& censentur pars fundi & feudi. per l.quod fundum.in fin. & l. si aquæductus.cum legibus sequen ff. de cōtrahenda empt.vbi rota putei,fistulę, & canales censentur pars ędium,ideo nimirum si feudalia censentur.Facit tex l.quę religiosis. ff. de rei vend. & in.§.ecōtrario in titu. de inuestitu.de re.al.fac.cum not. per Barba. in c. possessiones.de rebus eccle. non alien. & in c.cum dilecti.colum.fi.de dona. Bald. in l.fina. colum.i.de cōstitu.princip. Præposi. Mediolanen.post Bald. in titu. de contro. inuest.in.§.si quis de manso.& Iser.in pręalleg.ver.plaustrorum.dū voluīt, φ instrumēta ad culturam fundi, munitiones castri

destinatione patris sa. ibi cōstitutę vt perpetuo ibi sint quemadmodū bombardæ & cętera arma, veniant in concessione, feudaliumq; naturam sortiantur. Item quemadmodum fides viua est principale, vt fundamētum in statu spirituali, opera de genere bonorum sunt vt accessorium. remota fide nihil boni meritorij potest esse in homine. xxviij. q. j. §. ex his. vt per Archiepiscopum Florē. in prima parte summę, super regula prima, quia corruente principali corruit accessorium.

Quādoque tamē hæc regula non procedit, vt hic innuit text. in verbo plerūque.
14 intelligitur † enim vbi eadem est ratio. secus si diuersa. Barto. in l. ita stipulat. in duodecima oppo. ff. de verbo. obliga. per l. & si is. C. de prædijs minor. quem tex. exornat Alexan. limitando in consi. lxvi. ad fin. lib. iiij. De qua lim. latius scribit Deci. hic & in l. certi conditio. in §. si nummos. ff. si cert. peta. vbi etiam alij Moderni concludunt hanc regulam intelligi quādo validitas accessorij a principali dependet, vt colligit ex verbis istius legis, ibi nec ea quę sequuntur. secus quādo non depēdet, sed subsistit per se, vt per præallegatos & Deci. hic. & Alberi. prius. quamuis Deci. illū non referat. Dicit enim post Burriga. regu-
15 lam esse veram, † nisi accessorium a principali dependeat, quia tunc non sequit̄ eius naturam. §. si. l. iij. ff. de liber. & posthu. Vel nisi vtrunque sit principale. tunc enim vno sublato nō tollitur aliud. ff. de fideiuss. l. generaliter. & ff. de solut. l. si duo. & clare ponit Philip. Frāc. in d. c. accessorium. in accessorio v3, quod sine principali consistere nequit: sed si absq; principali cōsistere posset, quamuis cōcesso principali accessoriū videatur etiam concessum, eo tamen sublato non erit ipsum accessorium sublatū secundum Lappum.
16 Item lim. † nisi dispositio facta in principali esset contra iuris communis dispositionem. tunc nō porrigitur ad accessorium voluntarium, vt de parafrenalibus supra diximus.
17 Limita etiam † quando in accessorio reperiretur a lege facta prouisio, vel dispositio. l. cētum capuæ. ff. de eo quod certo loco. l. fi. ff. de fun. instruc. not. ēt Dyn. Ioan. And. & Franc. in d. regula accessoriū. probatur etiam in auten. ex causa. & in corpore vnde sumitur. C. de liberis prætери. licet enim habentia dependentiam ab alio irritentur & annullētur illo irritato l. nam, & si. §. fina. ff. de iniusto rup. Bartol. in dicta auctentica ex causa. colum. vi. istud tamen non procedit in legatis rupto testamento ex causa exhæredationis cum causa facti, vt ibi. licet dependentiam habeant ab institutione quæ irritatur propter exhæredationem, ipsa tamen legata conseruantur speciali quadam ratione, vt ibi.
18 Item limitatur † in c. debitores, & in c. cum contingat. de iureiurando. vbi tenet iuramentum accessorium & non principale, sed illud est propter periculum animę quod non seruato iuramento sequeretur
19 vt ibidem not. Postremo lim. vt † per Felyn. in c. cum inter. colum. pe. in x. lim. de re iudi. vbi dicit, q̄ licet secundum regulā iudex super toto eo quod petitur pronunciare debeat, alias sententia nullius sit roboris. l. in hoc iudicio. ff. famil. her. l. j. cum ibi not. C. si aduers. rem iud. Tamē fallit quando iudex omittit in accessoriis, puta in expensis, condemnare quia non vitiatur expressum propter omissum in accessoriis. l. paulus. ff. de re iud secundum Bart. in l. terminato. C. de fruc. & lit. expen.

L. CXL. Vlpianus.

IN obscura voluntate manumittētis fauendum est libertati.

Pro declaratione sufficit gl. cum ibi dictis in l. quoties dubia. & in l. non est singulis. i. §. j. supra eo. & infra eo. i l. libertas.

L. CXLI. Vlpianus.

QVod iussu alterius soluitur, p̄ eo est, quasi ipse soluisset vel ipsi solutum esset.

Expeditam habes in l. is damnū dat. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Huius regulæ ratio quæ sit.*
2 *Verbum, soluitur, quomodo exponatur.*
3 *Hæc regula quando procedat remißiue.*

L. CXLII. Vlpianus.

SI nemo subiit hæreditatem, omne ius testamenti soluitur.

SVMPTA fuit ex ll. per glos. allega.
1 Ratione † istius regulæ latius q̄ per alios vide per Ias. in l. eam quam. col. vi. in secūdo not. C. de fideicō. Tu magis eleganter & pulchre potes et dicere, q̄ per legē xii. tab. hæreditatis institutio inuenta fuit non solum vt testamēti caput esset in ordine successionis, sed etiā in ordine sermonis & scripturę. cum enim hæres idem sit q̄ dominus: ab ipso & per ipsum l. xii. tab. fundamentum posuit. §. ante heredis. instit. de leg. l. proxime. ff. de his quę in testa. delen. & ideo quę in testamēto relinquuntur, nisi a persona hæredis sumerent principiū, inania erant, quia in omni dispositione debet esse persona a qua, & in quam. l. quidam referunt supra de iure codicil. Ideo hæc regula fundata est in ratione naturali, q̄ si nemo ex testamento adiit hæreditatem soluitur ius testamenti, ex testamēto enim non subsistit, quia non est testamentum, cum careat herede: neque ab intest. cū causam intestati testator non prospexerit: vt C. de codicil. l. nō codicillū. nec ex alia causa pōt subsistere, ita pulchre declarat Bal. in auct. ex causa. col. i. C. de lib. præter.

2 In tex. ibi † soluitur. glos. exponit. i. non incipit. cui expositioni cōsonant alia iura de hoc loquentia. l. si nemo. ff. de testa. tu. l. eam quam prealleg. dum dicūt, si nemo subiit hæreditatem, nihil valet ex scriptis in testamēto. facit tex. no. in l. i. in §. decretalis. in verbo finiri quidē. cum glo. ibi. ff. de suc. edic. Procedere et potest quod hic dr, soluitur habita cōsideratione ad spem quę erat vt per aditionem omnia in testamēto disposita confirmarentur, quia si non adeatur hereditas id totum soluitur. Posset etiā exponi soluitur. i. solutum esse apparet. per not. hic in glo. & dicta in l. generaliter supra eodem.

3 Ad hāc regulā † Dec. hic tradit quinquelim. de quibus latius p Ias. in d. l. eā quam ponētē duodecim lim. Cor. vero ibi xxv. casus ab hac regula exorbitātes congerit. & vltra vide et Anch. in cōsi. viii. ad fi. & Deci. in cōsi. ccccIxxvi. ad fin. Barb. in c. raynaldus. fol. lx. cum seq. de testa. Alexā. in auth. ex causa. col. fin. vbi Cor. xxvii. C. de lib. pręter.

L. CXLIII. Vlpianus.

QVod nullius eē pōt, id vt alicuius fieret, nulla obligō v3 efficere.

PRO declaratione. sufficit glo. iunctis his quę dicentur in l. impossibilium.

SVMMARIVM.

1 *Ius solemne quid sit.*
2 *Forma in minimis seruanda est.*
3 *Sententia rite lata immutari non potest.* *Nisi euidens iniquitas appareat. Et quid in criminali nu. 4.*
5 *Exceptio innocentiæ nunquam reicitur.*

L. CXLIIII. Marcellus.

ET si nihil facile mutādū est ex solennibus: tamē vbi æquitas exposcit subueniendum est.

SVMITVR ad verbū ex l. pe. ff. de in
1 integ. rest. vbi † exēplificatur de solēni iure, de quo hic mentio fieri vr. vide tex. cū ibi dictis in l. nec ex p̄torio. supra eo. facit et tex. no. in l. ij. C. de sen. ex pericu. recit.
Et per hāc regulā dicūt Bal. Butr. Abb.
2 Soci. & alii, q̄ † forma seruari debet in modicis queādmodum & in magnis, & q̄ de forma a statuto tradita nihil immutari pōt et ratione vnius horę: vt plene tradit Brun. Asten. in tract. de forma. char. lii. col. iii. in ver. scdo ampliatur. Et de forma decreti vel statuti ad vnguē seruāda, alias actus sit nullus. Bal. in l. ordo. colū. ii. C. de exec. rei iud. Deci. in consi. cccccxxxi. cum seq. & dcxii. Ias. cōsi. clxvii. cū duobus seq. lib. ii. & xcvii. lib. iiii.
Et qa vbi ęquitas suggerit subueniendū est, vt scribitur hic. dicit Ang. in d. l. pe. &
3 Deci. hic. q̄ licet † post sn̄iam solēniter prolatā nihil sit immutan̄. verū illi iuxta verba inherēdum, tn̄ rōne euidentis ęquitatis succurēdū est ei qui cōtra se sn̄iam reportauit: Vnde dicūt succuri † capitaliter con-
4 demnato cōtra veritatē post modū manifestatā, quia iudex debet ab executione desistere & principi scribere. l. diui fratres. ff. de pęn. l. i. §. i. vbi late Moder. Bonon̄. ff. de quæstio. exceptio enim innocentię nunquam reiici debet, nec exclusa censetur vt hic per Deci. dicentem non esse opus superiorem consulere si innocentia sit notoria. per tex. l. inde neratius. in. §. si. cū l. seq. supra ad legē aquil. de qbus omnibus latius scribit Felyn. in c. consanguinei. de re iud. vbi tamen tutius esse, ait, adhuc principem

conſulere: nec ego aliter facerem, aliis ve faciendum conſulerem.

SVMMARIVM.

1 *Auctoritas principis circa impoßibilia an extẽdatur. Et quid de deo.*

2 *Impoßibilia quæ dicantur.*

3 *In generali diſpoſitione non includitur quòd fieri non poteſt.*

4 *Promittẽs de rato cum pœna vel iuramento, an liberetur ſi ille non vult ratificare.*

5 *Conuentio ſuſceptiua caſum fortuitum valet.*

6 *Conditio impoßibilis contractum uitiat, ſecus in modo impoßibili & turpi.*

L. CXLV. Marcellus.

IMPOSSIBILIVM nulla obligatio eſt.

SVMITVR ex ll. per glo. alleg. & ponitur etiam in c. nemo poteſt. de reg. iur. in vi. vbi eſt no. glo. ſufficiens ad declarationem iſtius regulæ. Proprie triplex eſt dicit impoſsibilitas iuris, facti, & naturæ: & rationem ad regulam aſsignat, vt ibi per glo. & Io. And. ponentẽ verſus illos antiquos.
Vltra poſſe ſuum nullũ lex iuſta coegit.
Nec putat eſſe reũ q toto poſſe peregit.
Glo. etiam inſti. de hęre. inſt. in. §. impoſſibilis. addit impoſsibilitatem perplexitatis, ſeu contradictionis, de quibus etiã per Bal. in l. eam quam. colum. ix. C. de fidei-
1 com. vbi dicit, ꝙ † circa impoſsibile de natura vel de facto, aut ratione cõtrarietatis, nõ ſe extẽdit auctoritas principis. immò nec deus, ſecũdum Theol. poteſt, dicit, ea quæ contradictionem implicant. adde tex. §. quæ rerum natura. l. vbi repugnantia infra eo. & l. ii. de vſu. earum rerum quæ vſu cõſu. ſupra. Circa vero impoſsibile quia cõtra bonos mores vel de iure an ſe extendat auctoritas principis, diſtinguit vt per eum notabiliter dicentem. ꝙ ſi princeps vellet facere l. generalem ꝙ ſpurii ſuccedãt, non valeret, quia contra bonos mores indirecte, & quia eſſet permiſsio futuri delicti, ideo non ſubſiſteret. c. erit autem lex. iiii. diſt. Qua ratione eleganter dicit non poſſet legitimare naſcituros, qui nõdum cõcepti ſunt ex aliquo: ſecus in iam natis, quia nõ remouetur reatus, ſed pœna, vt ibi per eũ.
2 Item adde, ꝙ † illud quod per miraculũ fieri tãtum poteſt, cẽſetur impoſsibile. cap. fraternitatis. cum ibi no. de frig. & malefi. Et pariter impoſsibile cẽſetur quod fieri ſolum modo põt per beneficium extraordinarium. Inno. in cap. paſtoralis. de cauſa propr. in prin. Et ſimiliter quæ depẽdent a poteſtate ſolius principis. l. apud iul. §. fin. ff. de leg. i. Quod tamẽ intellige: vt ibi per doc. & in. §. cum quis. l. cõtinuus. ff. de ver. obli. Soci. in l. quidã relegatus. in vlt. no. ſupra de reb. dub. Natam in rep. cle. ſepe. in prin. in iiii. not. de verbo. ſigni. & Aquen. in l. gallus. in. §. inſtituens. colum. prima. de libe. & poſth.

Et quia, vt hic dr. impoſsibilium nulla eſt obligatio, nullus effectus, ſi ex dilatione cõceſſa tãtum temporis præteriit, vt certũ ſit illud poſſe adimpleri, an iudex procedere poterit dilationis fine nõ expectato. Io. And. in ſpec. de dila. in. §. i. ver. probatorię. Item ſi conditio & dies adiecta fuerit in diſpoſitione, & ante diẽ certũ ſit cõditionem non poſſe impleri, nunquid ante diẽ agi poterit. Imo. in l. in illa ſtip. ſi calendis. col. i. de verb. obli. Et ſicuti lex nõ fingit impoſsibile ſecundũ naturam. l. qui ad certũ. ff. loca. gl. & doc. in d. l. gallus. in § ſi eius. ita nec impoſsibilia de iure gl. & ſcribẽn. in l. talis ſcriptura in §. fi. ff. de leg. i.

Ex prædictis, ꝙ lex & obligatio nõ ada-
3 ptantur ad impoſsibile, infertur, ꝙ † in generali diſpoſitione non includitur quod fieri non poteſt. c. a nobis. de ſent. excom. cũ alleg. per Deci. in l. vnica. col. i. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer.
4 Infertur pariter, † ꝙ promittens de rato pro aliquo cum iuramẽto & pœna ac cum effectu, ſi quicquid potuit fecit diligentiamque adhibuit vt ille ratificaret, non incurrit periurium nec pœnã illo recuſante ratificare, niſi conſtaret promittentẽ ad pœnã vel intereſſe obligari voluiſſe etiam non ſecuta ratificatione, vt quia promiſit indemnem ſeruare, aut de ſuo proprio ſoluere: vt hic per Dec. poſt alios. Soletq; hodie in huiuſcemodi promiſsionibus & inſtrumentis deſuper confectis dici, caſum & debitum proprium faciendo, vel cum effectu & ſine defectu, ita ꝙ non excuſetur faciendo poſsibilia, niſi enim tunc effectualiter ſequatur ratificatio, de rato promittens ad intereſſe vel pœnam adiectam obligatur,

& ita sæpe iudicari in arduis causis vidimus. Et vltra hic alleg. per Deci. vide Fulgo. cōsi. clx. col. iij. Alex. consi. cxxvij. lib. v. Corn. consi. lxi. char. vlt. lib. iij. Soci. cōsi. xliiii. lib. i. & lxxij. col. fi. in eo. Matth. de afflic. in decisione regni. ccxcv. Dec. in consi. cccxiii. cccxxiii. & ccccj.

Sed contra hanc regulam videtur casus in l. si quis fundum, in princi. ff. loca. vbi
5 † valet conuentio susceptiua casus fortuiti, cui tñ mens humana prouidere nō pōt. l. quæ fortuitis. ff. de pig. act. ergo tenet obligatio ad interesse. solue vt pulchre per Saly. ad fi. l. j. C. commo. vel vt per Ripam in tract. de peste. fol. viij. ver. quæro primo, nu. 49.

Induci pariter potest ad plures quęstiones de quibus per Philippum Frā. post antiquos in d. c. nemo potest.

6 Deniq; not. q† licet cōditio impossibilis contractum vitiet, aliud tamē est in modo impossibili & turpi: secundum Ange. in l. impossibilis. ff. de verbo. obli. modus. n. nō suspendit, prout facit cōditio. Rimin. in l. cum donationis, in fi. C. de transac.

SVMMARIVM.

1 *Belli timor & pestis, idem quòd de bello et peste iudicatur.*

L. CXLVI. Celsus.

VAni timoris non iusta excusatio est.

SVMPTA est ex ll. per glo. alleg. Expedita fuit materia metus supra in l. in om
1 nibus causis pro facto, Et de † iusto timore belli pestisve, iudicatur idem quod de bello vel peste. l. ij. & l. interpositas. cum not. C. de transac. tradit Ripa in tracta. de peste. fol. iij. nume. 12.

L. CXLVII. Celsus.

NIHIL peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolui posit. Et cum soluendi tempus obligationi additur: nisi eo tempore præterito peti non potest.

PRO declaratione sufficit glo. secūdum Alber. materia vero plene fuit examinata & discussa in l. cum in tempus. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Hæres proximus si mulier sit prægnans hæreditatem adire non potest.*

2 *Sine liberis decessisse non dicitur qui vnicum filium reliquit.*

3 *Conditio liberorū ante natiuitatem eorum non dicitur impleta.*

4 *An mulier infallibiliter posit iudicari prægnans.*

5 *Mulier ex ventre tumefacto præsumitur grauida. & alijs signis nu. 6. 7. 8. 9. Et quando sit certum nu. 10.*

11 *Mulieri dicenti se prægnantem an credatur.*

12 *Legitima matri per statu. debita in bonis filij sui sine liberis decedenti, non transmittitur ad fratrem quando vxor filij prægnans præsumitur.*

L. CXLVIII. Celsus.

SI quis prægnantem vxorem reliquit: non videtur sine liberis decessisse.

PONE casum vt per glo. Facit tex. no. in l. cū quidam. in. §. quod dicitur. ff. de ac
1 quir. hære. vbi dicitur, q† proximus a filio posthumo hæres, si mulier prægnans sit vel esse putetur, hæreditatem adire non potest: quoniam mortis tempore qui in vtero est quantum ad moram faciendam inferioribus, & sibi locum faciendum, si fuerit editus, pro iam nato habetur, prout etiam dicitur in l. qui in vtero. ff. de statu hom. cum his quæ scribit Signorol. in consi. j. & Moder. Asten. in tract. de forma. char. viij. colum. iij.

2 Nec dicitur † sine liberis decessisse qui vnicum filium reliquit. l. non est sine liberis supra tit. proximo. & C de condi. inser. l. j. in fi. Ad quam vltra dicta ibi per scribētes videre poteris. Roma. in cōsi. cxlviij. Paul. de Cast. in consil. lxxix. in antiquis. Corn. in cōsi. ccij. lib. iij. & cclxxv. lib. iiii. Capram in consi. xviii. & xxii. Alexand.

cōſi.xxxviij.lib.vj.Anch.cōſi. cccxcvj.
Crotum in repe.§.& quid ſi tantū.col.vj.
Dec.in cōſi.xvij.l.cccclxxvij.cccclxxx.
col.iij ccccxcv.cccccxj.cccccxlv. ccccc-
lxxxv.Iaſ.in cōſil.cxl.cum ſequenti. lib.
ij.& conſi.lxvj.lib.iij.Curt.Iuni.in cōſi.
5 xj.& clxiij. Et quāuis †ob ventrem præ
gnantem relictum vt hic dicitur nō defece
rit cōditio,nō eſt tamen impleta niſi naſca
tur partus, vt hic per glo.& Deci.Qui etiā
ait,ꝙ licet credatur mulieri ſe pregnātem
aſſerenti,hoc tamē intelligitur cōcurrenti-
bus coniecturis, alias ſecus: iuribus, per
eum alleg.

Et in pñti materia ventris prægnātis in
caſu ex raro cōtingētibus pulchre cōſuluit
alias genitor meus dum in agro Vercellen
ſi ſerperet peſtis & crudeliter ciuitatem ip-
ſam laniaret: Ex morbo peſtis deceſſerat
ab inteſtato & ſine prole Dominicus Vr-
ſus,relictis poſt ſe Andrieta matre et Mag-
dalena vxore:quæ Andrieta intra paucos
dies migrauit ex hoc ſeculo, & deinde
Magdalena vxor,quæ dū viueret ac tem-
pore mortis ſe pręgnantem dicebat & pro
tali a dicta Andrieta a vicinis & ab alijs
communiter tenebatur & reputabatur, pro
pter quod tam mater ipſius Magdalenæ
ꝗ̃ Andrieta ſocrus Faſcias & alia in hoc
negotio neceſſaria præparauerant, de mu-
liereq; ad ipſius cuſtodiam tēpore partus
prouiderant: Inſurrexit frater dictę Andrie
tæ dicēs,ꝙ & ſi per ſtatutum Vercell. ex-
cludatur mater a ſucceſsione,reſeruat tamē
eidem legitimam, & naturalē portionē de
iure debitam,quā ſibi vt fratri perſolui da-
rique requirebat, attento ꝙ dicta Magda-
lena deceſſerat vt prædiximus nulla edita
prole.dubitari contingit de pluribus.

Primo vtrū poſsibile eſſet,& certitudi-
naliter,& infallibiliter cognoſcere,iudica-
reque mulierem prægnantem eſſe.

Et ſi id fieri non poſsit, vtrum poſsibile
ſit per ſigna aliqua: Vel demonſtrationes,
aut verba probabiliter p̄ſumere, tenereq;
mulierem prægnantem eſſe.

Tertio poſito,ꝙ preſumptio pręgnātiæ
cōceſsibilis ſit,vtrū eſſet in caſu prędicto:
ſufficeretq; ad iudicādum ꝙ Andrietę prę
dictę ius nullū cōpeteret in bonis relictis
per dictum Dominicū in eius hæreditate
ratione legitimę,aut alio reſpectu.

Ad primū peſſent pro & cōtra colorate
4 aliquę rōnes adduci.Nōnulli†phyſici aſſe
runt cōem opi.eſſe ſecūdum Canones phy-
ſicales ꝙ impoſsibile ſit certitudinem talē
infallibiter habere: Hippocrates tamē in
lxj.Aphoriſmo. ſi mulieri purgationes,in-
quit,non exeūt, neq; frigore ſuperueniēte,
aut febre,anxietates,defectiones,abomina
tiones animi ei acciderint:hāc in vtero ha-
bere reputa.Et quāuis Galenus in commē
to dicti aphoriſmi dicat prædicta oīa abſq;
ſubſequente cōceptu euenire poſſe, cū ſto-
macho aut alij mēbro mali dominantur hu
mores: vnde oportere,ait, medicū rem be-
ne proſpicere: nō propterea cōcludit Ga-
len.eſſe impoſsibile prægnantem mulierē
cognoſcere, immo contrariū præſuppone-
re videtur, dicēdo oportere medicū bene
ꝓſpicere, ꝙ videlicet peritus & expertus,
ſciet diſtinguere,prudēter ſubtiliterq; con
ſiderādo vtrum ſit prægnātia vel defectus
humorū, maxime cū ſint multa alia ſigna
indicatiua demōſtratiuaq; prægnātiæ, de
quibus per Hippoc. loco præallegato in
xl.Aphoriſmo, per Raſim & Serapionem
in varijs locis.& Auicennam vigeſimapri
ma tertij tractatus cap. xj. de ſignis præ-
gnationis. vbi plura quam faciant alij præ
gnationis ſigna ponit.

Idcirco ad ſecundum faciliter breuiter-
que reſpondebat, poſsibile eſſe probabili-
ter per ſigna, actus,& plures demonſtratio
nes præſumere,ac tenere mulierem eſſe prę
5 gnantem, Vt†quando venter adoleſcentu-
læ nuptui traditæ,quę ventrem planū ha-
bere cōſueuerat,creſcere,tumeſierique pau
latim incipit,& de die in diem ſic proce-
dit, talis enim excreſcentia & tumefactio
ventris infirmitate ceſſante prægnantiam
arguit,ſecūdum Phyſicos præallegatos,ma
xime qñ a vicinis,ab obſtetricibus, & ab
expertis mulieribus tenetur ꝙ talis præ-
gnās ſit,pro prægnāte præſumitur & repu-
tatur. Et ſimilis excreſcētia & tumefactio
ventris mouit perturbauitq; Ioſeph virū
Mariæ virginis,adeo ꝙ illam clam voluit
dimittere: vt habetur Matth.j. vbi Nico-
laus de Lyra dicit fuiſſe dignam dubitatio
nem Ioſeph. Sed hæc illo cogitante appa-
ruit ei Angelus in ſomnis dicēs, Ioſeph fi-
lij Dauid. Noli timere accipere Mariam
in coniugem tuam quod enim in ea eſt de
ſpirituſancto eſt. Ecce quomodo per ven-
tris excreſcentiam & tumefactionem vltra
ſolitum cognouit Ioſeph veram Marię vir
ginis prægnationem, adeo ꝙ eam dimitte-
re voluit niſi ei Angelus cauſam & mo-
dum excreſcentiæ ventris declarauiſſet.Et
niſi talis excreſcentia ventris prægnantiā
argueret,fruſtra occuparet membranas ti-

tu.ff.de vent.inspi.

6 Est etiam aliud signum, quando † talis mulier mammillas tumidas & lac in eis habere incipit. hoc precipuum signũ est pregnationis, accedente maxime tumefactione ventris eiusque continua superexcrescentia: secundũ Serapionem præallegatũ. Bald.in rub.C.de proba.col.iij.& Firmia. in repertorio in verbo fœmina, & in verbo prægnantia.

7 Aliud signum prægnãtię est, quãdo † mulier quæ solebat menstruari cessat a menstruo: secundũ predictum Serapionem.

Et dicunt nouissimi physici, ꝙ superfluitas illa humoralis quę quolibet mense regulariter mulierem occupat, ob quod mẽstruũ dicitur, desit cessatque statim ꝙ mulier pręgnans est, & animatum est puerperiũ, quia ex superfluitate illa nutritur, secundum aliquos.

8 Aliud signum quod in pręgnantibus cõmuniter accidit est, quia † supra faciem mulieris pręgnantis certę maculę superueniũt, quę vulgo, panne, nuncupantur: secundum Serapionem.

9 Est aliud signum † pręgnantię mulieris, quia vt plurimum res extraneas, & aliquãdo quas non licet appetunt comedere.

10 Certũ vero † pręgnationis signum est, quando mater sentit partum in vtero moueri, sicut cõtigit in Helisabeth. Lucę cap. j. ibi, exultauit pre gaudio infans in vtero meo. motio tamẽ illa in vtero Helisabeth facta fuit principaliter ex permissione mãdatoq; Dei, ad declarationem sanctitatis virginis & prolis in eius vtero existentis. Naturaliter ea motio ĩ muliere fit partu tãtum animato, antea fieri non potest, quod quando sit declarat tex. cum glo. in c. quod vero cum sequenti. xxxij.q.ij.& in c. j. v. dist. Et licet physici dicant talem motũ in vtero contingere posse aliunde ꝙ propter prolem & partum, hoc fatendum est, quia vt Galenus loco supra alleg. dicit, etiam in homine ratione alicuius vẽtositatis contingere posset: in muliere tñ quę quatuor vel quinque mensibus vterum grauem portauit, ꝙ contingere posit similis motio quin ipsa cognoscat ꝙ sit motus infantis credendum non est.

Sunt ẽt multa alia ꝑ quę presumitur, immo tenetur ꝙ mulier pregnans sit, puta

11 † qñ mulier dicit se esse pregnãtem. Credẽdũ.n. ei est cum de facto suo agatur: scdm Ang. in l. illud. ff. si pars here. pet. Pau. de Ca. in pallegꝰ §. quod dr. Deci. hic ĩtelligit cõcurrẽtibus ẽt aliis coniecturis per l. j. in prin. ff. de ventr. in pos. mitt. ibi, nec se pregnãtẽ dicere sufficit. adde aliũ not. text. ff. de vẽ. inspic. in. §. de inspiciẽdo. l. i. vbi mortuo marito si mulier se pregnãtẽ dicet, his ad quos ea res pertinebit procuratoribusve eorum bis in mẽse denunciandũ curet, vt mittãt si velint quę ventrẽ inspiciãt. Sola ergo mulieris assertio & denunciatio non sufficit ad iustificationẽ allegatę pregnationis: obstetricum vero depositio adiuncta sufficiẽs est, immo sola sufficit: vt per Ang. in d. l. illud Pau. & Roma. in d. §. quod dr. Fama aũt vicinię vel cõis opinio cognoscentiũ & amicorũ pregnationẽ probãt: secundũ Pau. de Ca. & Rom. loco palleg. & ibidẽ Are. in pe. col. Et si aliter diceremus probabiliter cognosci, aut teneri nõ posse mulierẽ esse ꝑgnantem, superuacua essent quę Physici ꝑdicti tradũt. & iura multa superflua: vt l. pregnantis. ff. de pœn. l. imperator. la. ii. ff. de statu hom. quibus cauetur executionẽ mulieris pregnantis ad mortẽ damnatę differri donec partũ ediderit. Idẽ esset dicendũ de titulo. ff. de ventre in pos. mit. & ff. si ven. nomine mulier. ac ẽt de vẽtre inspic. qui nõ ĩspicitur, nisi ratione tumefactionis, nec per inspiciẽtes inuita muliere tangi debet. l. i. §. de inspiciẽdo. ff. de vent. inspi. Erit igit vera cõclusio posse ꝓbabiliter cognosci, presumi, & teneri ex multis signis mulierem esse pregnantem.

Pro resolutione tertii dubii dicebat geni

12 tor meus, ꝙ in casu proposito vbi † presupponebatur posse sufficienter probari, quemadmodum Magdalena tempore sue vitę & mortis se pregnantẽ esse dicebat, plura signa pregnantię ostendendo, quodq; Andrieta predicta eius socrus tenebat & reputabat illam pregnantem, fasciasque & alia ad partum necessaria preparauerat, & de muliere ad illã in partu custodiendo prouideret, & ꝙ cõis opinio vicinorum Magdalenę erat illam fuisse pregnantem: nullum ius competebat tempore mortis eidẽ Andrietę in bonis & hereditate dicti Dominici filii sui: Quia vbicunque & quotienscunq; is qui putat vel presumitur in vtero esse, si nasceretur omnes excluderet qui ius in hereditate pretendunt, impedit aditionem hereditatis quandiu incertum est an nascatur nasci ve posit l. antiqui, l. illud. & §. quod dicitur, in superioribus allegatis. in quibus locis Angel. Pau. de Cast. & alij scribentes notant. & ꝙ fama, & communis opinio pregnantię mulieris impe-

dit additionem hereditatis, tradit etiam post glo. & Ioan. de Imol. Are. in præalleg. §. qd dicitur. col. pen. & in l. ventre. col. j. per illam tex. ff. de acquir. hære. Et consequenter cum ipsi Magdalenæ mortis tempore in bonis & hæreditate Dominici filij ob spem posthumi, cuius natiuitas sperabatur & expectabatur, ius nullum competeret, ad hæredem suum pariter nullū ius potuit transmittere, quia nemo plus iuris ad alium transfert q̃ ipse habeat. l. traditio. ff. de acquir. rerum domi. l. nemo plus iuris supra eo. tit. Ad quod facit optime text. l. lucius. in. §. fi. & l. qui habebat. ff de vulg. & est casus in. §. sin autem aliquid sub conditione. l. vnicę. C. de cadu. tollen. & in l. si cum hæres. ff. quádo dies leg. ced. cum accumulatis per Anch. in cons. cccliiij. incip. visis diligenter. & Barba. in sua Ioannina super c. raynaldus. fol. liiii, super glo. si forte rem. de testa. cum similibus. Quę quidem suprascripta conclusio satis clare probatur per regulam legis nostræ volentis, non videri sine liberis decessisse qui vxorem prægnãtem reliquit: ergo venter plenus ita impedit matri defuncti ius quæri, quemadmodū impedirent liberi si reliquisset, quæ omnia nota.

SVMMARIVM.

1 *Repugnãtia seu contraria se inuicē elidūt. Limita nu. 4 6. 7. 8. 9, 10. 11.*

2 *Contrarietas quæ dicatur. & quotuplex.*

3 *Prohibita reprobatione testium, non videtur prohibita reprobatio quæ ex contrarietate resurgit.*

5 *In contrarijs coniecturæ fortiores præualent.*

11 *Reus contrarias exceptiones proponere potest.*

12 *In dispositionibus contrarijs quæ præualere debet.*

L. CXLIX. Celsus.

VBi repugnantia inter se in eodē testamento inueniuntur, neutrū ratum est.

SVMPTA fuit ex ll. per glo. alleg. De cl. adducit concordantes, habet prope infinitos, prout tradunt omnes scribeñ. in l. i. C. de furt. & in l. titiæ. ff. de cōdi. & demō. & in c. vt qui duas. de elec. lib. vj. cū alijs

1 infra allegandū. Nota ergo, † q̃ repugnãtia seu contraria se inuicem elidant, si biq; inuicem fidem derogant, vt etiã dicitur in d. l. j. & in l. scripturæ. C. de fide instr. earumque rerum naturaliter inter se pugna est: vt dicit iurisconsultus in l. ius nostrum. supra eodem tit. vbi nonnulla scripsimus, propterea allegans contraria non auditur, iuribus præalleg. contradictoria enim, & seu contraria & repugnantia nō possunt in eodem subiecto stare. quinimmo vnius inclusio alterius est exclusio. clem. gratię. de rescript. cum præalleg. Et est similiter philosophorum regula dicentium, contraria simul stare non posse, sed mutuo se expellere, vt per Philo. in x. metaph. in prædicamentis, siue fuerint contraria priuatiuę, siue positiue, sicut calidum non stat cum frigido, nec album cum nigro, nec tenebre cum lumine, vnde quia boni malis cōtrarii sunt, mali illos infestant & persequuntur, c. qui secundum carnem. xxiij. q. iiii.

2 Et contrarietas † est in eadem vel diuersis rebus contraria & incompatibilis qualitas: secundum Bald. in d. l. j. colum. pe. de furt. Sunt autem directo contraria seu repugnantia capitula. de legitimitate puta, & illegitimitate. De præsentia, & absentia. De furore, & sana mente. De actu spontaneo, & coacto. De virginitate, et corruptione. cum hæc & similia de eisdem personis & actibus eodem temporis instanti sic contrariæ formentur: secundum glo. in cle. fin. de testi. Et quædam sunt contradictoria seu contraria, quorum vnum necesse est verum esse alterum falsum, vt si vnus testis dicat me contraxisse alter neget. de necessitate enim vnus verum dicit alter falsum. l. optimam. C. de contrahen. & commit. stip. licet interdum neuter puniatur, quia quis falsum dixerit nescitur: vt not. in l. duobus. in. §. fi. ff. de iureiur. Quædam sunt cōtraria in quibus testes vtriusque partis possunt esse falsi, vt si vnus dicat omnes de cap. interfuisse, alius q̃ nullus: vterq; de falso puniri poterit, si quidam interfuerūt, quidam non l. si is qui ducenta. in. §. vtrū. ff. de reb. dub. cum not. contraria ergo simul vera esse non possunt, sed falsa sic Bald. in d. l. j. colum. iii. Adeoque legi odiosum est contrarietatis & repugnantię vitium, q̃ neque simplicitas, neque rusticitas excusat: neç remota nullitate vel exceptione intelligi-

tur

tur remota illa quæ continet in se contrarietatem. Et pariter † prohibita reprobatione testium, non videtur prohibita reprobatio quæ ex contrarietate ipsorũ testium surgit. Deci. hic & plenius in l. edita. colũ. xiiij. cum sequẽ. in tertia regula Bart. C. de eden. & in l. fi. illo. eo. titu. in quibus locis concluditur nec legislatorem, nec deum posse simul repugnantia in esse producere. de quo in superioribus dixi, Nunquid autem iudicium in quo quis est sibi contrarius sit ipso iure nullum, an vero ita demum si excipiatur? ponit Bald. in l. ordinarij. col. ij. & iij. C. de rei ven. faciũt quæ Deci. scribit in d. l. edita, col. antepe.

3

Et per hanc regulam cum præallega. dixit Bal. in l. j. col. iij. C. q̃n prouoc. non est necesse, ꝙ si reperiantur duæ sententiæ eadem hora prolatę, siue duo instrumenta cõtraria, neutrum valet. Item si ille cui tam ex testamento q̃ ab intestato alicuius spectat hæreditas adeat hæreditatem ab intestato protestatione præmissa, ꝙ non vult, neq; intendit causæ testati renunciare propter repugnantiam & contradictionẽ, redditur actus nullus: ita Aret. in l. illud. in fi. ff. de acquir. hæred.

Restringitur modo & limitatur hæc regula cum prædictis pluribus modis. Et primo q̃n est tanta tamque precisa contra-
4 rietas ꝙ nullo modo tolli potest: † ꝙ si cũ aliqua diuisione, distinctione, seu alio legitimo modo remoueri potest id omnino fieri debet, cum quælibet dispositio sic interpretari ac intelligi debeat, ne sibi contradicat si fieri possit. §. quibus. in prima cõstit. C. §. cæterum. in auct. de fide instru. c. inter dilectos. de fide instru. Deci. hic. & in l. fi. C. de eden. & in consi. cxcv. col. ij. & consi. dcliij. col. fi. Alex. in consi. clvj. clxx. & cxc. col. iiij. lib. vj. Ias. in Spe. feud. in prin ci. in vij. col. versi. item licitum est. Bal. & Pau. de Ca. in l. ij. ff. ne quis eum qui. dum loquuntur de producente positiones quæ contrariæ videntur, vt si petas a me centũ & opponam te non soluisse, Item me præscripsisse, quia hæc contraria esse videtur: intelligi debet, dico me præscripsisse casu quo constet te soluisse: vt etiam per Rimi. in l. j. col. xij. C. qui admit. Et si dicat rem esse cõem pro diuiso sicq; videatur repugnantia, cum nihil diuisum sit cõe, remouetur tñ contrarietas habito respectu ad totã rem. si enim pro vna parte sit mea, & pro alia etiam diuisa tua sit: satis poteris cõis dici, quia nec tua nec mea absolute dici potest: vt per gl. in l. id quod nostrum. supra eodem. & in terminis vult Deci. in consil. ccclxxxviii. col. fi. & in depositione testis a contrarietate saluandi, pulchre scribit Iaso. in l. j. col. iii. ff. si cer. peta. & Fely. in c. cum tu. de testi. Ex prędictis, ꝙ contrarietas remoueri debeat si fieri potest in qualibet dispositione, infert ad decisionem multarum quæstionum Cardi. Paris. in consi. vii. col. i. libr. iii. & in consi. i. colũ. ix. lib. iiii. & in consi. lxxii. col. antepen. in eo. volu. & in pluribus aliis suis consiliis.

Quod si sit tanta eiusdem dispositionis cõtrarietas ꝙ nequeat remoueri neutrum
5 valet, vt hic dicitur: sed † si pro vna parte sint meliores rationes vel plura & fortiora signa, prævalet pars illa, arg. l. quæritur. ff de statu homi. & c. capellanus. de feriis. Faciunt quę diximus in l. mutare consilium. supra eod. & quæ post Bald. scribit Alex. in consi. cxc. col. iiii. lib. vi. ꝙ quando sunt plura instrumenta repugnantia illi creditur quod maioribus adminiculis iuuatur. Propterea dicebam alias in differentia cuiusdam muri quem vnus vicinorum cõem dicebat propter fenestellas in eo ex sui parte existentes: iuxta ea quæ scribit Cæpo. in tract. de serui. vrba. prædi. in tit. de pariete seu muro. col. ii. & iii. alter proprium asserebat propter duos magnos terminos longitudine vnius pedis extra murum se protendentes ibiq; defixos, quibus murum non esse cõem sed proprium significari dicebat, alias dicti termini essent ibi sine effectu. In tali repugnantia vr̃ debere prævalere partem illius pro quo stant termini, tanq̃ sint signa potentiora & vrgentiora ad ostendendum eius proprietatẽ muri prædicti. Faciunt ẽt quæ scribit Iaco. de sancto Geor. in trac. de rhoidis seu operis. col. xi. dum vult ꝙ existeñ. hincinde cõie ctturis & argumentis ad venditionem & permutationem, iudicandus sit contractus scd̃m fortiores coniecturas & argumenta.

6 Secundo limi. nisi † repugnantia sit inter principium et finem alicuius scripturę. tunc enim attenditur finis, qui principio derogat & per quem recessum censetur ab illo. arg. l. pacta nouissima. C. de pact. propterea vltima dispositio testamenti attenditur: vt per Deci. in consi. dcliii. col. fin.

Ideo in statutis q̃n duo stat. sunt contraria, vltimum attenditur; immo q̃n vnum stat. sibi ipsi contradicit, seruari debet qđ vltimo loco scriptum est. ita Angel. in l. in ciuile. supra de legib. per gl. ibi. Et respon.

ad hanc legem, ꝙ loquitur vbi est suspicio falsitatis, vt ibi per eum. Propterea dicebatur alias in quæstione occurrẽti super quodam instrumento, per quod cessum erat ius redimendi & recatandi, & cõstitutus quis procurator in rem suam in multis partibus instrumenti, postea in fine instrumenti dicebatur, ita tñ ꝙ quicquid per præfatum B. vigore præsentis instrumẽti & contentorum in eo gestum & negotiatum fuerit faciat ipse B. ad commodum & vtilitatẽ ipsius dñi constituentis &c. Quod hæc verba in fine instrumenti posita quæ sunt attẽdenda alterabant naturam cessionis & faciebant transire in simplex mandatum reuocabile per pœnitentiam, vel morte re integra: per glo. & doctrinam Saly. & Pau. de Ca. ibi in l. per diuersas. C. mand. Sed confundi videntur prædicta per l. nam ad ea. ff. de condi. & demon. vbi incontinenti nõ præsumitur quispiam se corrigere, ideo Deci. in l. pacta nouissima. col. j. C. de pac. dicit illam regulam intelligi qñ secunda dispositio contraria primę facta est ex interuallo, secus si incontinenti, quia attenditur prima, præcipue plenior, cum non præsumatur quis incontinenti se corrigere. d. l. nam ad ea. Quod confirmari potest ex pluribus quę scribit Alcia. in tracta. pręsump. in xxviij. pręsump. ii. regulę, & Corne. in consi. cccviij. lib. iij. Alex. clare in consil. clxx. lib. vj. Et propterea in casu cessionis pędictę ego consului oppo. ꝙ immo erat cessio & constitutio procuratoris in rem propriam, prout principium dicti instrumẽti in pluribus clausulis clare ostendebat: et ꝙ clausula in fine posita censetur potius per errorem posita, ꝗ̃ quod partes voluerint se corrigere. l. quoties. §. tantũdem. ff. ff. de hęredi. insti.

Et pędicta procedunt nisi pręcise constaret de voluntate partium ad correctionẽ tendente. illa enim attenderetur quia actus agentium &c. l. non omnis. ff. si cer peta. Deci. in d. l. pacta nouissima. colum. j. Et in istis terminis saluari possent quę scribũt Ang. in dicta l. in ciuile. & Deci. in consil. dcliij. colum. fina.

Tertio limi. quę dicta sunt de allegante cõtraria seu vtente contrarijs remedijs vt audiri non debeat, vbi quis est contrarius
7 eodem tempore & instanti: secus † si intẽtauerit successiue remedia contraria: vt per Bar. Alexan. Ias. & alios in l. naturaliter. in. §. nihil commune, in iij. lectura. ff. de acquiren. posses. vbi petitorium & possess. retinendę, quia contraria sunt (quia in petitorio dico aduersarium possidere. l. j. C. de alie. iudi. mut. causa fac. in poss. retinendę dico me possidere. l. j. ff. vti poss.) possunt tamẽ intentari successiue licet simul & semel non. Sed dic istud esse, quia intentãdo possessorium retinendę a primo remedio contrario recessum videtur, illique renunciatum. Alexã. & Ias. in d. §. nihil commune. in iij. lectu. Intellige pędicta, nisi cõuentus negauerit quod per actorem assertum fuit. non enim tunc posset dicere per secundum esse primo renunciatum, cum se iuuare quis nequeat ex eo quod impugnauit, vt ibi per Alexan. col. xiij. versi. item ex hac tertia lectu. & sequuntur posteriores. Vbi autem quis succubuit in intẽtato remedio, põt ad contrariũ se cõferre, & sic in diuersis instantijs allegare contraria & cõtrarijs remedijs. vti. l. aurelius. §. fi. ff. de libe. leg. no. Are. in l. j. C. de fur. Ias. in d. §. nihil cõe. col. vij. ver. secdo principal'r. no. Alex. in l. qui Romę. in. §. pe. de verb obl.

8 Quarto limi. vbi † incertitudo ex facto conuenti procederet. tunc enim licet actori contraria remedia intentare: vt per Barto. in l. vbi autem non apparet. in. §. fin. ff. de verbo. obligati. & ita erat in d. §. nihil commmune. secundum iij. lectu. Bart. quia reus confessus fuerat actorem possidere: secundum quosdam Mod. ibi dicentes, ꝙ sicut tunc admittuntur contrarię probationes, ita admittunẽ contrarię positiones: vt per Alex. consi. lxxxij. col. iij. lib. ij.

9 Limita quinto † nisi pars velit vnũ ex contrarijs remedijs per actorem in suo lib. intentatis acceptare, quia istud potest facere. Bal. in l. cum precum. ad fi. C. de lib. cau. Deci. in d. c. solicitudinem. in viij. no. de appel. & Abb. in c. cum olim. in nor. de
10 censi. Sexto limi. nisi † quis intentaret contraria remedia subordinate & conditionaliter: vt pulchre per Roma. in consi. cccxcij. circa princi. colum. ij. & per omnes scribentes in l. edita. C. de eden. in materia cumulationis. propterea vbi aduocati in iudicijs opponunt de contrarietate & repugnantia remediorum intentatorum, solet replicari id friuolum esse cum subordinate proposita fuerint & cumulata, quo casu nulla regula impeditiua cumulationis obstat & petitio ratione subordinationis sustinetur.

11 Septimo & vltimo limi. in † reo, quia licet agendo non liceat contraria proponere, secus tamen est excipiendo, vt dicit gl.

in c,si a subdelegato. in verbo contrarius in si.de offic.delegat.in vj.declarando, vt per Phil.Franc.& alios in c.nullus pluribus,de regul. iur.lib. vj.& plene scripsi in l.nemo ex his.supra eod.ti.vbi est tex.secundum intelligentiam gl,& doct.

12 Stante autem † repugnantia & contrarietate dispositionum, quæ præualere debeat,affirmatiua, aut negatiua: fauorabilior,vel æquior & iustior, ponit Deci.in l. si ruffinus.col.j.C.de testa.mil.Et si concurrant causa naturalis & accidentalis,seu magis potens & minus potēs,aut duæ qualitates repugnantes, quæ præualeat & attendi debeat,tradit post alios Seueri.in repeti.l.cunctos populos.fol xvij.versi. nec obstat lex qui habet.C.de summa trini.Faciunt not.per Ias.in l.j.in prima lect.in ij.col.ff.solu.ma.ꝙ existentibus duobus testibus cōtrarijs eodem tempore factis, seu datis duabus contrarijs prouisionibus eodem tempore,ille qui reperitur in pos.præfertur.Et si sit dubietas ratione perplexitatis & concursus plurium locorum quis locus attendatur: ponit Bru.in paruo suo tracta.de rebus seu dispositionibus dubijs. fol.xlij.cum seq. & in eodem tracta. plura congerit de dubijs & repugnantibus dispositionibus.

§. QVAE rerum natura prohibentur,nulla lege confirmata sunt.

EXPEDITA fuit in l,impossibiliū. supra eod.ti.

SVMMARIVM.

1 *Pupilli voluntas nulla est.*

L. CL. Celsus.

PVPILLVS nec velle nec nolle in ea ætate (nisi apposita tutoris auctoritate) creditur. Nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.

IN text.ibi animi iudicio. exponas,id est ī quo intellectus requiritur, siue animi discretio,secundum Albe.

1 No.† pupilli voluntatem nullam esse; ideo illum tutore qui eū regat egere.quicquid enim videt ignorat,& quid faciat nescit, vt diximus in l.in eo. in.§.pupillus. & in l.pupillū.supra eo.vbi declarauimus quādo dicatur pubertati proximus, doliq; capax: & quemodo tunc obligetur.

SVMMARIVM.

1 *Tempus pro tempore sæpe ponitur.*

2 *Dotalia bona non dicuntur esse in bonis mariti.*

L. CLI. Celsus.

QVOD euincitur, in bonis nostris non est.

DE materia euictionis habemus speciales ti.& amplas scribentium doctrinas, quæ hic non sunt replicandæ: neq; inculcandæ. Exponi vero debet, euincitur.i. euictum est, vt hic per glo.& Albe.sicque
1 † tempus pro tempore ponitur,de quo videnda sunt quę diximus in l.generaliter.supra eo. Et huiusce regulæ ratio assignari potest.re enim iuste euicta nec actionem nec exceptionem ad rem illam habeo,ideo nimirum si nō dicitur in bonis nostris,per iura infra alleg.Pro declaratione igitur & intelligentia regulæ & materiæ videbis.l.rem in bonis.cum glo.ff.de acqui.rer.domi.& l.bonorum appellatione.§.in bonis.supra ti,proxi & Deci.in cons ccxxxvij.
2 col.ff. Et mirum videtur, ꝙ † bona dotalia dicantur non esse in bonis mariti, vt hic per Deci.post Bar.quem videbis in l. lucius.in.§.idem respon.el ij.ff.ad munic.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium principis alicui datum,nō subsistit si ille erat mortuus. Et quomodo procedat.*

2 *Beneficium mortuo datum quādo valeat. Et quid si per ecclesiam datum fuerit numero 3.*

4 *Mortuus quando possit sepelliri in loco ei viuo prohibito.*

5 *Mortuus laudari potest.*

6 *Beneficij interpretatio ad concedentem spectat.*

L. CLII. Celsus.

NERATIVS consultus, an quod beneficiũ dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iã defuncto dedisse existimaretur: Respondit non videri sibi principem ꝙ ei quem viuere existimabat concessisset, defuncto concessisse. Quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius æstimationem esse.

SVNT duo dicta. Primum ꝙ priuilegium alicui tanꝗ̃ viuenti datum mortuo non competit. Secundum ꝙ interpretatio beneficij ad principem concedentem spectat: ideo ipsius æstimationem esse dicit. hoc est cõsiderationẽ, iuxta illud Ouidia.

Hæc quicunque leget, si quis leget, æstimet ante.

Prius enim rem æstimamus, hoc est consideramus. Deinde existimamus, id est iudicamus.

In tex, ibi, quasi viuenti. nõ credas esse notam improprietatis, sed voluit iurisconsul. dicere tanꝗ̃ viuenti, patet ex sequentibus ibi, quem viuere existimabat. In eo. tex. ibi, quem tñ modum exponitur & declaratur secundum Alber. i. vtrum ad hæredem transire debeat vel non.

1 Not. primo ex tex. ꝙ † si princeps ei quẽ viuere opinabatur beneficium dederit, & ille mortuus comperiatur, concessio non subsistit. Ratio est in promptu, quia in interpretatione huiusce beneficij, seu priuilegij mens cõcedentis attendi debet. c. cum te. de rescrip. c. inter alia. de sen. excom. l. ex facto. in prin. cum ibi not. per Ias. in iij. no. ff. de vulg. sed in proposito nostro mẽs principis fuit viuenti dare, ideo mirum nõ est si non tenet cõcessio comperto ꝙ mortuus sit. Sed refragari vr̃ tex. in l. si iam facta. ff. de condi. & demon. vbi legatum a testatore sub conditione casuali factũ debetur, licet conditio ante testm̃ impleta esset ignorante testatore, cum multis alijs iuribus alle. per Alex. in cõsil. cxlvj. infra adducto, per quæ iura dicunt doct. ꝙ si papa mandauerit alicui prouideri de primo beneficio vacaturo in certa ecclesia prouideri poterit de beneficio quod tempore datæ vacabat licet pontifex vacare ignorasset. Item ꝙ si testator centũ legauerit pro Berta maritanda, debebuntur quamuis nupta esset testamenti tpe. Item ꝙ concessio pontificis de testãdo facta alicui incapaci, cardinali puta, vel epo de bonis acquisitis ex beneficijs, trahitur ad tesm̃ ante huiuscemodi concessionem & licentiam factum, quod ex tali indulto confirmatur. Et similiter mandatũ ad contrahendum matrimoniũ cum tali factũ operatur, licet tunc iam esset cõtractum, & ratificationem inducit: vt de istis tradit Alex. in cõsi. cxlv. lib. v. Et aliqua ex prædictis declarat Soci. in d. l. si iam facta. & Brun. Asten. in suo tracta. de rebus seu dispositionibus dubijs. folio xxx, capite incip. dispositio circa aliquid faciendum an trahatur ad iam factum.

Respon. põt, ꝙ in prædictis non cessat mens legantis, mandantis, vel concedẽtis, nec causa impulsiua aut finalis, prout cessat in terminis istius legis, vt dixi. ideo nimirum si dispositio sortitur effectum licet eo tẽpore actus explicandus ex forma verborum dispositionis factus comperiatur, vt sentiunt etiam Alex Soci & alij præalle. & pulchre Alex. in consil. xcv. col. iij. lib. vij. vbi consuluit non valere gratiã a summo pontifice impetratam de consequẽdo certum quid pro nubẽdo si filia iam nupta erat. quia licet vt dictũ est qñ testator sub ea cõditione legat debeatur legatum licet filia nupta sit, quia ibi nulla culpa surreptionis vel obreptionis committitur per legatarium, ideo non efficitur indignus legato: secus tñ in impetratione facta seu q̃ præsumitur facta ad postulationem supplicantis, quo casu literæ gratiosæ vitiantur, siue surreptio aut obreptio fuerit cã inductiua & finalis ipsius gratiæ, siue impulsiua adeo ꝙ concedens surreptione cessante concessurus fuisset, sed non ita de facili aut leui. c. postulasti. de rescri. Propterea etiã infertur, ꝙ licet sufficiat ꝙ qualitas reperiatur inesse tpe quo dies dispositionis cedit. l. si cognatis. ff. de reb. du. si quis tñ alicuius beneficij expectatiuam impetrauerit vti Papæ familiaris, cum tunc talis nõ esset, sed postea effectus est, concessio non valet. cessat enim mens cõcedentis, qui ad initium se retulit: ita consuluit Bal. in consi. ccccxlvij. incip. Petrus lib. iij.

2 Nunquid aũt † mortuo beneficium dari possit? Deci. hic concludit non posse mortuo legari, nec literas dari, neq; doctoratũ conferri; si tñ priuilegium conueniat etiã

mortuo, vt ꝙ in ciuitatem deferri possit q viuens ibi stare non poterat, concedi dariq; valebit, vt per eum. De quo pulchre per Abb. & Fely. in c. a nobis. el ij. de sen. excõ. Assignantes rationem cur mortuus doctorari nequeat, sed bene militia digni-
3 tateq; exornari. Ecclesia † vero communicat thesaurum suum etiam mortuis, ad quos saltem per modũ suffragij summi pontificis se extendit auctoritas & potestas, vt per Fely. in tract. de indulgentijs in qõ. incip. hodie mecum eris in paradiso. colũ.
4 vij. Et ꝙ † mortuus nequeat ad sepulturã deferri vbi viuus commorari prohibeat, præterquam ex licentia & beneficio principis, est tex. in l. ij. supra de cad. punit. Et his diebus præteritis occiso quodã nobili bannito Mediola. in hac ciuitate Vercel. illius affines et amici nec a senatu nec a Cæsare impetrare potuerunt vt posset ibidem sepulturæ tradi. De qua materia est etiam tex. no. in c. sacris. de sepul. & no. Fel. in c. mulieres. el ij. de sen. excom. Deci. in l. ij. C. qui test. fa. pos. Hipp. de Marsi. limitantem in ossibus delatis in l. fi. col. pen. ff. de
5 qõ. Et quemadmodum † mortuus beneficio condonari potest, vt dictum est, & laudabilius extolli. c. religiosus. de reliqui. & ven. san. in vj. Iniuria, & offensa affici. §. soluta. in auct. de nup. §. j. vbi late Ang. insti. qui & ex qui. cau. ma. non poss. Bart. in l. j. ff. de his quib. vt indig. & Bald. in l. sororem. C. eo. titu.
6 Secundo no. beneficium † principis ab ipso principe esse interpretandum. de quo est tex. optimus in l. ex facto. in princ. vbi late Ias. in iij. not. ff. de vulg. & tradit Roma. in consi. ccccxciiij.

L. CLIII. Marcellus.

EA QVAE in partes diuidi nõ possunt, solida a singulis hæredibus debentur.

Svmitvr ex l. ij. in §. & harum. & §. ex his. vbi late scribentes. ff. de verbo. obli. & in. §. cato.

§. IN re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius quàm tutius est.

Expedita Est in l. semper in dubijs. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, per inde, quando fictionem denotat.*
2 *Aditio hæreditatis retrotrahitur ad tempus mortis.*
3 *Possessio non transit nisi apprehendatur.*
4 *Repudiatio retrotrahitur ad tempus mortis vt aditio.*

L. CLIIII. Celsus.

OMNIA fere iura hæredum perinde habentur ac si continuo sub tempore mortis hæredes extitissent.

Svmitvr ex ll. in gl. alleg. & ex l. hæres quandocunq;. ff. de acqui. hære. vbi clarius dr, hæres qñcũq; hereditatẽ adeundo, iam tunc a morte defuncti successisse defuncto intelligitur.

In tex. ibi hæredum iura. i. quę transeũt ad hæredes. & qđ subiungit a tpe mortis, intelligitur. i. ĩmediate post mortem, secundum Alb. hic. & probatur clare in d. l. hæres. ibi, a morte defuncti. In eo. tex. ibi,
1 † perinde &c. vt infra dicetur denotat fictionẽ, idq; est regulare, nisi ponatur in his quæ sunt iuris. tunc enim veritatem denotat, vt per Alex. in l. si quis vi. in princ. ff. de acqui. pos de quo vide Aret. & Ripam in l. rem quæ nobis. col. j. illo. eo. ti.
2 Not. ꝙ † aditio hæreditatis retrotrahit ad tp̃s mortis perinde est. n. ac si immediate hæreditas fuisset adita & iura acquisita, & sic est per viam fictionis non veritatis & recto tramite. Quod facit ad qõ. de qua hic per Deci. & latius Are. in d. l. hęres. vbi regulã. l. nostrę inducit ad quasdã no. q. V tit aũt hic iurisconsul. temperamento, fere, ad denotandũ regulam nõ semper procedere, exẽpli gratia vbi extrema q̃ requiruntur i fictione translatiua de tpe ad tp̃s non sunt habilia, vt in casibus no. per gl. in d. l. hr̃s. qñcunq;. & in l. hæres in oẽ. eo. ti. & in regula nostra vbi Deci. aliũ adiungit casum, facit q̃ vidimus in regula, q̃ legata. supra eo. Potes aliũ casum addere † de possessio-
3 ne, q̃ translata non fingitur, neq; trãsit, nisi apprehẽdat. l. j. §. sceuola. supra si quis test. lib. & l. cũ hæredes. supra de acqui. pos. & sic acquirit solum a die apprehẽsionis: nisi

quantum ad complendam ceptam præſcriptionem. intelligitur enim eo respectu poſſeſsio in hæreditate fuiſſe & in hæredem tranſire etiam ſine apprehenſione. l. ceptã. & l. nunquam. §. vacuum. ff. de vſucap. & hoc ſingulari quodam iure receptũ eſt, ut dicit tex. l. pe. in. §. nondum. ff. de vſucap. de quo per Bar. & ſcribentes in l. ſi is qui pro empt. vbi Iaſ. col. xlv. illo eod. ti.

Poſtremo not. ꝙ ſicuti hæreditatis aditio ad tempus mortis retrotrahitur, eodem
4 modo † repudiatio ad dictum tempus retrotrahitur. Are. pulchre in conſi. cl. incip. viſis diligenter ad fi. iiij. col. Sic ẽt in iure accreſcendi. eodem enim modo retrotrahitur ne contingat quem decedere pro parte teſtatum & pro alia parte inteſtatum, vt per docto. in l. re coniuncti. vbi Ripa col. xxv. ff. de leg. iij.

SVMMARIVM.

1 *Hæredis appellatione veniunt omnes hæredes in infinitum. Amplia nu. 2. 3. 4. 5. & 6. Limita numero 8. 10. 11. 12. 13. & 14.*

Papa dicitur ſucceſſor Petri licet fuerint plures intermedij poſt nu. 2.

7 *Libellus in quo quis dicit ſe hæredem inſolidum, cum habuerit fratrem qui deceſſit poſt immixtionem, ſuſtinetur & valet.*

9 *Hæredis appellatio comprehẽdit omnes hæredes ex mente & vtilitate, ſecus de propria vocabuli ſignificatione.*

L. CLV. Modeſtinus.

QVI per ſucceſsionem quamuis longiſsimam defuncto hæredes extiterint, non minus hæredes intelligũtur, quàm qui principaliter hęredes extiterũt.

In tex. ibi principaliter, ideſt immediate, ſecundum Alber. hic.

1 No. ꝙ appellatione † hæredis, veniunt omnes hęredes in infinitum. Ad idem l. hęredis appellatione. & l. ſciendum. ſupra tit. j. & l. ſi quis filium. §. fi. ff. de acquir. hære. cum alleg. per Alex. in conſi. xlix. libr. vj. & eſt antiqua iuris regula, vt dicit text. l. fi. C. de hære. inſti.

Ampliat regula iſta quatuor modis per Iaſ. in d. l. fi. & in §. fi. d. l. ſi quis filium. cuius dicta eo tacito tranſcribit hic Decius.
2 Prima ampliatio eſt, vt † procedat etiam in alio ſucceſſore. c. j. de homic. in vj. cum ibi not. per Gemi. vbi Inno. papa ſe Petri ſucceſſorem dicit, cum tamẽ multi fuerint medij, vt hic per Deci. & Iaſo. in d. l. fi. & in d. l. ſi quis filiũ. in. §. fi. col. j. de acq. hęr.
3 Secunda ampliatio, vt procedat † regula ẽt in eo qui non eſt hæres hæredis, verum ei ſucceſsit alio titulo vniuerſali non hæreditario, vt dicatur hæres principalis defuncti quamuis non ſit hæres hæredis. tex. eſt ſingu. in l. j. ff. de caſtren. pec. ſecũdum Iaſ. ibidem. & Ro. in ſingu. 690. vbi mille effectus mirabiles ex hoc ſequi dicit: & ꝙ contra illum text. quilibet prima facie reſponderet. ſed & ſi illum tex. quis nõ vidiſſet poſſet iſtud dictum facile probare ꝑ regulam. l. in pari. §. hi qui. infra eo. ti.
4 Tertio extende † ẽt in implemento cõditionum, quæ licet in forma ſpecifica impleri debeãt, dando tñ hæredi hęredis impleri dicuntur. l. ſi ſtatulibera. §. non ſolũ. & §. ſi filiusfamil. ff. de ſtatulibe. l. cum ita datur. §. fi. ff. de cõdi. & demon. vt hic per Deci. & Iaſ. loco præalleg.
5 Quarto amplia † ẽt ſi dicatur ſcriptis hęredibus, venit tñ hæres hæredis. l. j. vbi Bal. not. C. quo. lega. l. cum filio. in verbo, ſcriptos. ff. de vulga. tradit Iaſ. loco præalleg. Quod mirum videtur, quia vbi eſt mẽtio de hærede ſcripto intelligitur de hærede ex teſtamento, ſed vbi de hærede ſimpliciter, intelligitur tam de hærede ex teſtamento ꝙ̃ ab inteſtato: vt per Alex. in conſi. xlix. col. fi. lib. vj. Deci. hic ſequitur diſtinctionem Corn. in conſi. lxix. lib. iiij. ꝙ vbi eadem eſt ratio veniãt oẽs in infinitum; alias ſecus. Eandem concluſ. ſequitur etiam ſimpliciter Alci. in l. hæredis appellatio. ff. de verb. ſig. ꝙ non ex vi verborũ, ſed propter vtilitatem receptum ſit contineri hæredem hæredis, licet ſcriptus non ſit, quia nulla veriſimilis affectio magis in hærede ſcripto conſiderari poteſt, ꝙ̃ in nõ ſcripto. vbi ergo vel particularis affectio oſtenderetur, aut mens teſtatoris demõſtraretur magis in ſcripto ꝙ̃ in non ſcripto hęrede, tunc de ſcripto tantummodo intelligeremus diſpoſitionem.

Quinto & vltimo amplia non ſolum in
6 hærede vniuerſali primi teſtatoris, † ſed

etiam in hærede millesimæ partis : secundum Bal.in d.l.fi.in ix.q.arg.l.quæ de tota.ff.de rei vend.declarando tamen vt ibi per Corne.in j.col.

Ex hac regula inferunt docto. ad quæ-
7 stionem.dixit † quidam se patris insolidũ hæredem.& cõuenit insolidum debitorem paternum : inde apparuit patrem decessisse relictis duobus filijs, qui paternæ hæreditati se immiscuerũt,quorum alter postea decessit cui dictus actor successit: dubitatur an libellus fuerit apte conceptus , vel non,possitq; condẽnatio sequi,vel debeat absolutoria ferri ? & docto.cõiter concludũt sustineri dictum libellum, & sequi debere condemnationem.arg.text.nostri,vt per Ias.& Corne.in d.l.fi.& Ias. in.§.hæc verba.in secundo nota.infra alleg & in d. l.si quis filium.§.fi.col.j.

8 Limitatur nunc primo hæc regula † nisi fieret mẽtio de hæredibus cum adiectione suprascriptis vel infrascriptis,quia tũc nõ venirent hæredes hæredum : secundum Barto.in l.qui liberis.in.§.hæc verba. per illum tex.ff.de vulga.Quia infrascripti dicuntur hæredes qui legi possunt.l.j.supra de his quę in testa.delen.cum dictis Ias.in locis præalleg.& Deci.hic. ponuntq; not. Alexan in consi.clxxiij.lib.v.& Deci.in consil.ccccl xv.col.ij. & ccccc xiij.col.ij. ipse tamen Deci.hic & Alcia.in d.l.hæredis appellatio.sequitur distinctionem Cor-
9 ne.in præalleg.consi.lxix.lib.iiij. † ꝙ licet generaliter loquẽdo prædictis casibus hæredes hæredum non contineantur:secus tamen quando militaret eadem ratio magis ex mente & vtilitate, q̃ ex propria significatione vocabuli. Alijs not.effectus & differentias resultantes ex denominatione hæredis scripti,potius q̃ ex denominatione hæredis simpliciter prolati.ponũt Areti.in l.j.colum.v.versi. secunda ratio. ff.de testa.& Alex.in l.ij.in gl.falsum.ad fin.C.de edic.diui.

10 Secundo limita † in penalibus . si enim testator grauasset hæredem sub pœna aliquid facere, non comprehenditur hæres hæredis: quia in pœnalibus & sic in odiosis non proceditur ita per cõiecturas, venũ liquidissime probari debet:vt hic per Deci.& Iaso.in d.l.fi.colũ.ij.Si enim testator mandat hæredi, ꝙ construat monumẽtum sub pœna si scriptus hæres intra tempus deliberandi decedit,& eius hæres ex iure deliberandi transmisso hæreditatem testatoris adijt & non facit monumentum,non incidit in pœnam.l.mulcta.ff.de conditio. & demonst. Idem est si primus hæres adiuit hæreditatem , & decessit intra tempus per testatorem assignatum ad faciendum monumentum, ita ꝙ non fuit in mora : si enim hæres eius non facit , non incidit in pœnam.arg.d.l.mulcta.in prin. Intelligendo sane quando nominatim iniunctum fuit primo hæredi, vt quia dixit testator infrascriptus hæres meus faciat &c. secundum Bar.consi.lxv. Andreas.quem refert & sequitur Corn.in d.l.fi.col.ij.secus itaq; videtur in casu per Bart.formato , secundum Corn.ibidem.Et merito,nam.l.mulcta.per quam se fundat probat ꝙ in vltimis volũtatibus nõ receditur a persona, sed si onus sit iniunctum hæredi , & hæres hæredis censetur hæres primi , si in eo verificatur mulcta non receditur a persona , vt ibi per Corne.de quo art.tangit etiam Ias.in præallega.§.fi.col.fi.

Tertio intellige prædicta procedere lar go modo & improprie : vt dicit gl.in d.l. hęredis appellatio.& est tex.in l.fi.in.§.fi. in verbo,videtur.ff.de vulg.vt ibi no.Areti.& Deci.hic.facit l.nostra . in verbo intelligũtur, quod improprietatem denotat.
11 secus † ergo ex ꝓprietate sermonis. Quod confundi videtur per tex. in d.l.fi.qui vtitur verbo esse quod veritatem & proprietatem importat.hunc art.plene discutit Iaso.in d.l.si quis filium. in.§.fi.vbi tandem concludit ꝙ hæres hæredis vere & proprie dicatur testatoris hæres,licet per mediam personam.& sequitur Alc.in d.l.hæredis appellatio. Intellige in his q̃ iuris sunt & quæ vere proprie transeunt ad hæredes : alias secus.vt hic per Deci. Faciũt quæ latius statim dicam.

Quarto limita istã regulã procedere vbi fit mentio hæredis super re transitoria ad hæredes:regulariter.n.intelligitur de quocunq; hęrede in infinitũ.iuribus præalle.
12 secus † vbi fieret mentio hæredis super re de sui natura nõ trãsitoria ad hęredẽ:qa de primo hrde intelligit̃,vt in substõne cõditionali.l.si ex pluribus.ff.de suis & legit. pulchre Anchar. in consi.cxxx.incip.pro & cõtra.vel etiam in materia vsusfructus. l.antiquitas.C.de usufr.ne proprietas dño reddatur inutilis sublata specie consolidationis.& in quibusdam alijs casibus not. per Alciat.in d.l.hæredis appellatio . & prius per Alex.no.in consi.lxix.lib.vj.

Quinto limita & intellige regulã procedere qñ terminus hrs ꝓfert a lege vel statu

to, vt veniant oẽs in infinitum per iura prę
23 alleg. † secus si proferatur a testatore, quia intelligitur de primo tñ, non de alijs. d. §. hæc verba. scdm Bal. Ang. & Pau. de Ca. sed Ias. ibi in iij. not. reprobat hanc doctrinam per d. l. in annalibus. C. de lega. & d. l. fi. C. de hær. insti. vbi verbũ, hæres, a testatore, profertur, & tñ intelligitur de hęredibus in infinitum. Et propterea concludit Ias. loco præalleg. post cõmen. iura præalleg. loqui qñ testator facit mentionẽ de hęredibus alterius, non de suis: eoq; casu nõ solum de primis intelligi, sed in infinitum, quia ratio cur testator ibi non magis intellexerit de primo ꝙ̃ de alijs hæredibus est, quia forte non magis cognoscebat primos ꝙ̃ alios. secus qñ testator mentionem facit de hæredibus proprijs. tunc. n. intelligitur de primis ad quos pręsumitur habuisse affectionẽ. d. §. hæc verba. vt ibi per eũ post Bal. in d. l. fi. in iiij. oppo. de quo arti. tãgit etiam Anch. & Alex. in consilijs præalle.

Duas alias limi. ponit Ias. in d. l. si quis
24 filiũ. in. §. fi. col. fi. qñ † testator vsus fuisset hoc pronomine, meo hęrede, aut dixisset ipse hæres, quia facit relationem personalissimam. Sed, nisi alia coniectura mẽtis concurrat, hæc non procedunt, scdm Alci. loco præalle. & vere confunduntur per generalitatẽ istius regulæ cũ alijs supra alle.
25 Nunquid aũt † prohibitio de non alienando facta hæredi, porrigatur ad hæredes in infinitum? ponit vnum verbum Deci. hic in fi. & Alex. in consi. præalle. lxix. late examinant scribentes ordinarie in. §. diui. l. filiusfa. ff. de lega. j.

SVMMARIVM.

1 *Expressa plus nocent quam suppressa quantum ad annullandum actum.*

2 *Libellus in quo est expressa actio inepta nõ valet de iure ciuili: secus canonico.*

3 *Expreßio magis prodest in nouatione, quã suppreßio.*

L. fi. C. de *nouatio. ornatur.*

4 *In contractibus taciti & expreßi par est virtus.*

5 *Expreßum quid dicatur, et quid tacitum.*

L. CLVI. Modestinus.

EXPRESSA nocent, non expressa non nocent.

SVMITVR ex l. nonnunquam. ff. de condi. & demon. vbi est notabilior & plenior glo. ꝙ̃ hic. Et Iurisconsul. ibi alio modo hoc dici posse docet. dum ait, Nõnunꝙ̃ contingit vt quædam nominatim expressa officiant, quamuis omissa tacite intelligi potuissent nec offutura essent: exẽplificando vt ibi. Idem subiungit dictum est, expressa nocent, non expressa non nocent, sicq; regula ad oppositum potius facienda videbatur, prout dictio nonnunquã ibi posita indicat. Sed vt omnia recte procedant considerari possunt quædam conclusiones. & tradi certæ regulæ secundum gl. & doctores.

1 Prima regula est, † quantum ad vitiandum seu annullandum actum plus nocent expressa ꝙ̃ suppressa, & sermo ꝙ̃ taciturnitas: vt hic & d. l. nonnunquam. & l. si in diem. §. fi. eo d. tit. & l. actus legitimi. supra eo. ita Alex. in l. cum quid. col. ij. ff. si cer. peta. dicens sic intelligi regula istius legis nostræ. quando enim expresßio actus corruptiua facta fuit, de vitio manifeste apparet: secus vbi non fuit expressum. Vnde nimirum si apparentia magis inficiunt, ꝙ̃ latenter existentia, quę in benigniorẽ partem interpretari possunt. Ideo non valet libellus, in quo quis petit se mitti in poss. vigore edicti diui adriani, quod est sublatum & correctum. Item si exprimit᷑ actio incongrua libellus non subsistit. l. j. §. j. ff. si mes. fal. modo dix. quia propter vitium visibile expressa nocent, vt hic. & tradit Bald. in l. fi. colum. iij. C. de edic. diui. Sub-
2 iungens, ꝙ † licet de iure ciuili propter expresßionem ineptæ actionis non procedat libellus: secus tamen de æquitate canonica, secundum quam siue actio causæ præmittatur siue causa actioni præcedit: quia quando superfluo additur nõ nocent, ex quo etiam sine actione sufficit ipsa naturalis iustitia ex causis resultans. quod dicit esse not. Et ad exemplum positum in d. l. nonnunquam. vide ibi Pau. de Ca. assignantem rationem diuersitatis. & scribentes in l. j. ff. de lega. j. Item pro limi. prædictorum. vide quæ pulchre ponit Aquen. in l. j. ff. de offi. asses.

Secunda conclusio seu regula glos. hic. & in dicta l. nonnunquam. est econtrario,
3 ꝙ † expresßio prodest magis quam taciturnitas, vt in casu l. fi. C. de nouatio. quia hodie non fit nec inducitur nouatio nisi exprese agatur. De quo articulo si volueris, vide plene Fulgosium in consilio

cxxx.Alex.consi.x.col.iij.& cōsi.xiij.colū ij.lib.ij.& lxxij.in eo.& in vj.vol.cōs. lxxij.& clxxiij.in vij. vol Barb.cōs. xix col.fi.lib.j.& cōsi.xxxvij.ī eo.et cōsi.86. in scdo artic.lib iiij. Soci.cōs.xxj.lib.j.Rimin.in l.pacta nouissima.in gl.j.C.de pac. Ias.in l.singularia. col.xiij.si cert. pet.& l. ita stipulatus.in tribus vlt.col.de ver. ob. Dec.in consi.cccc.Mod.Pap.in l.cū quid. col.vj.& in l.lecta.in ix.not. si certum peta.& Mod.Asten.in tracta.de augumento. in iiij.q tertię quęstionis princ. fol.vij.& in alijs casibus de quibus per glo.in d.l.nō nunquā. & aliqualiter hic extendit Deci.

4 Tertia cōclusio† in contractibus regulariter taciti & expressi par est virtus l. cū quid supra si cer.pe. Quod procedit in his quæ sunt de natura contractus, & ex prouisione legis potius q̄ ex intentione partium: vt hic per Deci. latius per omnes in
5 d.l.cū quid. Et dicit† expressum, quod voce profertur, vel scriptura apparet: tacitum quod colligitur per rationem intellectus, seu quod virtualiter cōprehenditur, seu quod venit in cōsequentiam expressi. Bal.& Imo.in l.illud.ff de acquir.hære.& in l.fin.colum.pe.C.de instit.& substi. vbi Bal.dicit illud esse tacitum, quod magis intellectu percipitur, q̄ locutione exprimatur.arg.l.ratum.ff.de solut. Et certe tā expressum q̄ tacitum pluribus modis dicitur, vt late per scribeñ.maxime Moder. in l j.supra de vulg.Bart. & alios in l. præcibus.C.de impub.& alijs substi.& Deci.in l.sicut certi.in tertio not.C. de milit. testa. & de edic.diui.in l.fi. col. ix.& Ruyn. in §.& quid si tantum.col.xxxvj.

L. CLVII. Modestinus.

PRIVILEGIA quędam causę sunt: quædā personæ: & ideo quędā ad hæredes transmittūtur. Quæ causæ sunt: q̄ psonæ sunt, ad hæredes nō trāseunt.

Expedita est supra in l. in omnibus causis id obseruatur.

SVMMARIVM.

1 *Honestum præfertur licito.*
2 *Mulier subdita non potest cogi ad coriZandum in castro domini.*
2 *Meretrices possunt cogi signum deffere, vt ab alijs cognoscantur.*
4 *Maritus potest cogi ad dimittendum concubinam.*
5 *Licitum per leges contra honestum quomodo intelligatur.*
6 *Monachus nondum professus institutus a patre in tota hæreditate si nō profiteatur, & si profiteatur in xxv. lib. Non valet conditio.*
7 *In contractibus bono viro non licet decipere.*

L. CLVIII. Modestinus.

SEMPER in contractibus non solum quod liceat cōsiderādum est: sed & quod honestum est.

Ad idem est tex.in l.non omne.infra eodem.& in l. semper in coniunctionibus.ff.de ritu nupt.vbi glo. exemplum ponit in l.si qua mihi.hic etiam per gl. alleg. vide tu aliud pulchrum exemplum per Deci.in l.præcibus.colum.ij.C. de impub. & alijs subst. De materia honesti, vide Cicer. in iij.offic.cum aliqua species vtilitatis nobis, inquit, obiecta est, nos commoueri necesse est: sed si cum animum attenderis turpitudinem videas adiuncta ei rei quæ speciem vtilitatis attulerit, tunc vtilitas non est requirenda, sed intelligendum, vbi turpitudo sit ibi vtilitatem esse non posse, a te mi Cicero, inquit, peto vt mihi concedas nihil præter id quod honestum sit esse propter se experendum: quodque Arist. placet necesse est quod honestum sit, id esse aut summum, aut solum bonum. Facit ad hanc regulam, tex. cum gl. in l. reprehendēda.C.de insti.& subst.sub condi.fac. & in
1 §.j.l.iustitia.ff.de iust.& iur. vbi† inter pręcepta iustitiæ iurisconsultus in primis constituit, q̄ quis honeste viuat, vnde ius honestatis ab omni superiorita te est exemptū. l.quod ex libera.C. de ope. lib. Ex quo
2 tex.inferebat ibi Bald.mulieres† alicui domino subditas ad trepudiandum seu corizandum in castro domini compelli nō pos-

se neq; debere, vt hic refert Deci, & prius Iaco. de sancto Georg. in tract. de homag. ad fin. Et minus dicas posse exigere prima connagia secundum consuetudinem, immo corruptelam aliquorum locorum quæ tanquã diabolica recte fuit extirpata. Infer-
3 tur etiam ex premissis, q † meretrices cogi possunt signum deferre, vt ab honestis mulieribus cognoscantur: & inhoneste viuentes a vicinia honestarum mulierum expel-
4 li possunt. Et pariter † cogi potest maritus ad dimittendũ concubinam, vt hic per Deci. & per Aquen. & Zasium in d. §. j. l. iustitia. vbi etiã tradunt, q si consanguinea impudice viuat, licenterq; discurrat ad honeste viuendum, per iudicem compelli potest, maxime quãdo statuto vel respub. ex tali impudicitia lederetur. Sed ista, quæ Deci. & præalleg. congerunt, bene inferuntur ex d. §. j. l. iustitia, sed non ex tota l. nostra loquente in prin. de licito. non. n. prædicta licita sunt. Præterea quomodo stare
5 põt † licitũ quid esse per l. contra honestatem. iustitia. n. honestatis pars est, vt in primo officio. ait Cic. & Card. Alex ĩ c. erit aũt lex. colũ. ij. dist. iiii. nam & quod decet honestũ est, & quod honestũ est decet, secũdum Cic. nec subsistit lex nisi sancta & honesta d. c. erit. & l. ij. ff. de legib. Glo. in d. l. semper in coniunctionibus. oppositionẽ sentiens intellexit, licere, videlicet de iure stricto: quia tamen inhonestum, non fuisset per l. licitũ neque concessum. quod not. & q in omni negotio requiratur honestas, seruandusque sit semper honestus modus, traditur plene in summa Angel. in verb. honestas.

Facit ẽt hæc regula secundũ Alb. hic ad
6 not. q. † de eo qui intrauit religionẽ fratrũ minorũ nec dũ professus fuerat. pr̃ cõdidit testm̃ filio hærede instituto sub cõditione, si nõ profiteret in ordine, q si profiteretur in libris. xxv. tm̃ instituebat: an admittat talis cõditio? quod dicendum videbatur, quia in libera voluntate filij est egredi, aut profiteri, ergo potestatiua est conditio sub qua. ll. institui filiũ permittũt. l. suus. ff. de hęre. insti. Oppo. dicit Albe. se cõsuluisse, quia licet licitũ sit egredi, nõ tñ honestũ ideo cõtinet turpitudinẽ quandã, & per cõsequẽs imposibilitatẽ, qa ea videntur imposibilia quę salua honestate fieri nõ pñt. arg. l. nepos proculo supra titu. j. ideo talis conditio secundum Alber. apponi nõ potest l. filius l. quidam. & l. conditiones. supra de condit. instit. sed melius allegasset tex. in auct. de sanct. episc. in. §. sed & hæc præsenti. & no. in cap. in præsentia. de proba. quia talis conditio non est licita, immo habetur pro non scripta, quia retrahit a religione & a vita contemplatiua, vt ego late de hoc scripsi ĩ l. ij. C. de pact. inter emp. & vendi. in quæstionibus.

Est præterea hic famigerata glo. in ma-
7 teria † deceptionis contrahentibus a iure permisse, bono viro id minime licere dicẽs. Deci. hic quędam scribit. ego latius & perfectius scripsi reprobando hãc gl. in l. ij. in j. not. C. de rescin. vend. & hæc satis.

SVMMARIVM.

1 *Hæc regula quomodo procedat remissiue.*

L. CLIX. Iabolenus.

NEQVE interdicto, neque ĩ cęteris causis, pupillo nocere oportet dolũ tutoris siue soluẽdo est, siue non est.

Facit. §. si procurator. l. iij. ff. quod qsq; iur. & l. si vnus. §. ante oĩa. ff. de pact. cum not. per Deci. in cõsi. dclxxij. Decla
1 ratur † autem & intelligitur præsens regula secundum distinctionem Bar. in l. si dolo tutoris. ff. si quis omissa causa testamenti. & in l. i. in. §. si pcurator. vbi scripsi. ff. si quis ius dicen. non obtemp.

SVMMARIVM.

1 *Vniuersitas quomodo citanda sit, & in cõtumacia constituenda.*

L. CLX. Iabolenus.

NON POTEST dolo carere qui imperio magistratus non obtemperat.

Svmitvr ex ll. in gl. alleg. Facit tex. §. qui iussu, l. non vr supra eo. & illud Catonis dictũ, Foro parc. Pau. de Cast. in l. vt vim supra de iust. & iur. tẽperat dictũ præsentis gl. aliquibus modis, dixi late in d. §.

qui iussu. Et quomodo ac qualiter puniri possit inobedientia & cõtemptus in magistratum, dixi in repe. rub. si quis ius dic. nõ obtempe.

Et notabis perpetuo glo. hic ad fin. dicẽtem modũ citandi vniuersitatẽ, & eam cõ-
1 stituendi in cõtumacia. Vult. n. ꝙ†nõ sufficiat citare syndicum, sed citanda sit ipsa vniuersitas, nisi congregare se nollet, quia sufficeret tunc citare regentes vniuersitatẽ: secundũ Bar. hic & in l. fin. ff. quod cuiusq; vni. nomi. & latius in extrauag. ad reprim. in verbo, citatum corpus. Bal. in l. ẽt. col. pe. C. de execu. rei iud. dicit si vniuersitas est congregata personaliter citabitur, quia ista cõgregatio est quasi quædam persona politica l. metum. §. animaduertendum. ff. quod met. cau. si vero non sit congregata, ponetur edictum in loco vbi consueuit cõgregari, per not. in l. nostra. quod non est verum, quia glos. hic intellexit de vniuersitate, quæ citanda sit in capitulo, vel arengo, seu congregatione. Ang. cõsi. ccxvj. incip. iam sunt. & in l. j. in. §. omnibus. col. ii. ff. quod cuiusque vniuer. nomi. tenet ꝙ satis sit citari syndicum vel administratorem vniuersitatis. Idem dicit Guido Pape in q. cccxxj. & Alber. hic dum ait, quicquid dicat glo. mos iudiciorum tenet vt sufficiat citare syndicum vniuersitatis. Hũc artic. tangit latius Soci. in tracta. de citatione. artic. xvij. col pe. dicẽs cũ gl. ista, vniuersitatem citari debere in capitulo vel arengo aut alio deputato loco. arg. l. iubemus C. de sacrosan. eccle. Et ꝙ non sufficit citatio facta de syndico vel actore vniuersitatis, quia per talẽ citationẽ vniuersitas nõ cõstituitur in contumacia. per l. si ex dolo. in. §. j. ff. de dolo. Nec obst. l. j. in fi. cũ l seq. ff. de acquir. pos. quia verũ est ꝙ ea quæ expediunt vniuersitati fieri possunt per syndicũ vel actorẽ vniuersitatis, non autem ea quæ nocent, vt hic per Bart. Et quicquid dicat Innoc. securius est secundum Soci. tenere cum glo. & Bar. hic. ꝙ si vniuersitas se congregare nolit, tunc citetur modo hic per Bartol. dato: potestatem vero, vel alium officialem, subiũgit etiam Soci. citari non sufficere, quia cõtumacia illius non nocet subditis. l. meminerint. C. vnde vi. idem dicit Angel. in prę alleg. §. omnibus. adducens text. l. præses. C. de transact. & Bal. ibidem. in. §. ꝙ si nemo. In ciuitate Vercellarum extat statutum, quod citatio facta in persona consulum vel ad eorum domos sufficiat, vbi citanda est vniuersitas districtus Vercellarum. Recte igitur ad euitandum opiniones prædictas, in literis iustitiæ illustrissimi principis nostri contra aliquam vniuersitatem laxatis poni solet clausula salutaris, decernentes citationem faciendam in persona vnius ex consulibus vel syndicis loci perinde valere ac si vniuersitas ipsa citata foret & apprehensa, quandoque etiam adiungitur, necnon & in persona duorum ex credendarijs ipsius vniuersitatis. quæ bene not.

SVMMARIVM.

1 *Possidere non intelligitur qui possidetur. Et quomodo procedat nu. 2.*
3 *Iudæus licet in potestate christianorum sit, habet tamen filios suos in potestate.*

L. CLXI. Vlpianus.

QVI IN seruitute est, vsucapere nõ potest. nam cum possideatur possidere non videtur.

Svmitvr ex ll. in gl. alleg Et sic no-
1 ꝙ†possidere non intelligitur qui ipse possidetur: vt hic. & l. liber homo in. §. quicquid. ff. de acqui. rerum do. & l. sic eueniet. ff. de adult. Vbi Bar. intelligit hoc†proce-
2 dere in potestate eiusdem speciei & qualitatis, secus in potestate separata ab illa in qua est ipse: ideo filiusfa. potest esse tutor, & sic pupillum sub eius potestate habere, vt ibi per Bart. & Deci. hic. cui resolutio ista non placet, propter regulam text. not. & d. §. quicquid. quæ loquuntur de diuersa specie potestatis: ideo sequitur consideratione Ang. Are. inst. qui tut. da. pos. in prin. ꝙ in his quę sunt iuris publici nõ curatur patria potestas. Nõ est tñ recedendum a prædicta declaratione Bartol. vera & communiter approbata, vt per Felyn. in c. iudæi. col. ij. circa fi. de iudæ. ponentẽ
3 propterea, ꝙ†licet iudei sint in ptãte christianorũ, habẽt nihilominus filios in ptãte. Et pater effectus monachus, licet sit in potestate abbatis, habet tñ filios in sua potestate, quicquid dixerit Bar. in d. l. sic eueniet. cõtra quẽ post Bal. tenet ẽt ibi Alex. in apostil. Et ciues licet sint in ptãte princi-

pis, filios tamen habent in potestate. Nec obst. l. sic eueniet, quia proprie loquitur de patria potestate, quam quis habet supra se, non de alia. Nec refragatur præsens regula. & d. §. quicquid. quia loquuntur de eadem qualitate posſidendi. Accedat etiã regulæ nostræ pulchrum simile de minore. xxv. annis, qui tutor esse non potest. cui enim (inquit tex. in l. fi. C. de leg. tut.) ferẽdum est eundem esse tutorem & sub tutela constitui, & iterum eundem esse tutorem & sub cura agere, hæc certe & nominum & rerum feda confusio est.

SVMMARIVM.

1 *Alienatio proprie dicitur cum dominium transfertur.*

2 *Alienationis verbum in rescriptis accipitur etiam si res tantum sit ablata.*

3 *Alienationis verbum late patet.*

L. CLXII. Vlpianus.

NOn alienat qui dũtaxat omittit posſeſsionem.

SVMITVR ex. §. sunt & alia. l. item si res supra de alie. iud. mut. causa fac. Aliena
1 tio † ergo proprie dicitur quando transfert dominium. l. j. C. de fun. dot. l. alienatum. supra de verbo. signi. & c. episcopi. de reb. eccl. non alie. secus si amittatur possessio. Ideo licet prohibita sit donatio inter virũ & vxorẽ, non tamen est prohibita translatio possessionis. l. j. §. si vir. ff. de acquiren. poss. facit text. in l. fistulas. in. §. fundum. ff. de contrahen. emp. Et sic ista regula intelligitur proprie & stricte: largo aũt modo ẽt alienare videtur qui transfert possessionẽ l. non solum. in prin. ff. de alie. iud. mut. cau
2 sa fact. Et ideo secundum Deci. si per † rescriptũ cõmittatur ꝙ male alienata ad ius & proprietatẽ ecclesiæ reducantur, etiã de possessione occupata poterit cognoscere, licet proprie non dicatur alienata. dictũ est famigeratum Innoc. in d. c. episcopi. sequitur & extollit ibi Barba. & latius Fely. in rub. de rescrip. respondens ad quædam in cõtrariũ adducta Roma. sing. 606. tu scis.

Sola ergo translatio possessionis sine titulo nõ dr̃ proprie alienatio, vt hic & in iuribus præallega. & tradit Fabia. de monte sancti Sauini in tract. de emp. & ven. in iiij. q. princ. in xxij. & vlti. q̃one illius q̃onis. col. ij. licet dicat posse respõ. ad tex. l. nr̃æ. exponendo, omittit. i. non acquirit. secus si acquisita omittat. Et fuit intelligentia Bal. licet nõ referat in d. l. item si res. in. §. fi. vbi dicit no. ꝙ ille qui alienat, quia litigare nõ vult, nõ tenetur hoc edicto, puta si possessionem omittit deserendo. s. eam non dico transferẽdo, ait Bal. ideo nõ ob. prin. l. sequẽtis. Vel saltẽ intelligendũ est, ꝙ non dicitur alienare qui possessionẽ trãsfert vt teneatur. s. actione directa ex verbis illius edicti, sed bene vtili ex sententia l. non solũ. in prin. illo eo. tit. & ita declarat gl. in præ-
3 alleg. §. item si res. Verbũ autem † alienationis late patet nõ solum ad dñij alienationẽ, sed & ad vsucapionẽ, pignoris nexũ, donationem emphyteosim & similia. l. fin. C. de rebus ali. non alien. §. alienam. in auct. de non alie. col. ij. Alciat. in d. l. alienationis. nisi ratio subiectę materię aliud requireret, vt ibi per eum. De qua materia vide Signor. in consi. lxxj. Pau. de Cast. in cõsi. xvj. in antiquis. Fabia. de monte sancti Sauini. loco præalleg. Corn. in cõsi. xxxviij. col. iij lib. j. Fely. in c. cum olim. colũ. ij. de testi. Deci. in consil. cccccxxxiiij. colũ. fi. dcxlv. & dclx. & quod dicam in l. nõ fraudantur infra eo.

L. CLXIII. Paulus.

NEmo plus commodi hæredi suo relinquit, quã quod ipse habuit.

EXPEDITA est in l. hæredem. & in l. nemo plus. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Cõtrafacere dicit͂, qui nõ facit quòd debet.*

2 *Hæres negligendo soluere legatum pœnale factũ vxori testatoris incidit in pœnam.*

3 *Facti appellatione quãdo veniat nõ factũ.*

L. CLXIIII. Paulus.

QVI non facit, quod facere debet: videtur facere aduersus ea, quia nõ hoc facit. Et qui facit qđ facere nõ debet non videt facere id, qđ facere iussus est.

Sumitur ex ll. per glo. alleg.
1 Nota ꝙ† ille qui non facit quod facere debet, contrafacere dicitur. Et sic in cessatione continetur factum, vt post Bar. tradit Saly. in l. vnica. colum. j. C. de sent. quæ pro eo &c. Quod procedit etiã in pœnalibus. §. fin. instit. de verbo. oblig. tradit Alex., contra Ancha. in l. vbi autem. in. §. si id quod.
2 in fin. ff. de verbo. obli. ꝙ† si vxori aliquid annuum testator relinquat, & in fine testamenti disponat ꝙ si hæres contrafecerit hæreditate priuetur, ꝙ hæres interpellatus negligendo soluere incidit in pœnam, quia non faciens proprie dicitur contrafacere. Ruynus in. §. cato. in secunda lect. in secundo not. sustinet opi. Petri de Anchar. quia appellatione facti venit non factum improprie, vt ĩ d. §. cato. & in l. impossibilis. vbi Are. not. ff. de verbo. obli. & per dicta Bar. in l. naturalis. in prin. ff. de præscri ver. vbi
3 dicit ꝙ† appellatione facti in genere venit non factum: secus est appellatione facti in specie, per l. in facto. ff. de condi. & demon. Et ideo dispositio intelligi debet in specie & non in genere. l. hoc legatum. cum ibi no. per Bar. ff. de leg. iij. et in l. talis scriptura. ff. de leg. j. Deci hic simpliciter refert opi. Alex. contra Anchar. illam sequendo. idem facit Alciatus in l. facere non oportere ad fi. supra tit. proximo. Quidam præceptores mei in præalleg. §. cato. sustinentes Alex. dicebant, ꝙ vbi præcedit obligatio ad aliquid faciendum aut dandum, ille qui non facit dicitur contrafacere obligationi illi. text. est in l. post legatum. in. §. amittere. ff. de his quibus vt indig. & in l. si quis sepulchrũ. in. §. funus. ff. de relig. facit tex. not. in c. dilecto. de sen. excom. Lan. Galiaula. in l. ij. in prin. colũ. j. & sequenti. ff. de verbo. obli. dicit appellatione facti venire non factum large & improprie. d. l. impossibilis & probatur hic in verbo, videtur. ideo in materia stricte interpretanda dispositio loquens de faciente, non debet habere locum in non faciente, vt in quæstione Anchar. Ad tex. in præalleg. §. fi. instit. de verbo. obli. respondet nihil facere, quia bene probat ꝙ qui tenetur non facere si facit dicitur contrafacere, quia alias non potest venire contra promissionem de non faciendo nisi faciat, tamen per hoc non probat ꝙ non facere proprie sit facere. Respõ de hoc bene probari per alia iura a Corn. adducta. Fatetur tamen etiam ipse Galiaula ibi opi. Alex. veram esse quando testator nihil aliud disposuisset in testamento ꝙ̃ legata: per l. ij. ff. de lib. & posthu. & vbi dispositio testatoris aliter redderetur elusoria si negligentem non comprehenderet.

Mod. Mediola. pariter in d. §. cato. i quarto not. sequuntur decisionem Alexã. indistincte, quia si capimus factũ ciuiliter hoc est prout a iure consideratur tanquam differens ab his quæ sunt iuris, appellatione facti venit non factum. stipulatio enim nõ est iuris, sed facti, ita procedit ille text. Si vero consideremus naturaliter factum ex verbis, apparet ꝙ differt a non facto, si vero loquamur in cõtrafaciẽte vt si iussio legis aut hominis est affirmatiua non faciens dicitur contrafacere l. si quis maior. C. de transact. secus econtrario si prohibita sit iussio aliquid non fieri, si quispiam faciat dicitur cõtrafacere, quia facere & nõ facere sunt opposita. l. si is qui ducenta. in. §. vtrum. de reb. du. vnde præalleg. decisio de hærede ꝙ contrafacere dicatur nisi legata soluat, dubium non habet quicquid aliqui Mod. scripserint, inquiunt. Et sic vides decisionem Alex. contra Anch. esse communiter approbatam illam etiam sequitur Gozadin. in consi. lx. col. ij.

SVMMARIVM.

1 *Causæ libertatis, dotis, testamenti, piæ causæ, matrimonij, pupilli, & viduæ, sunt fauorabiles.*
2 *Opinio singularis doctoris contra cõmu. in dictis casibus an præualeat.*
3 *Causæ fauorabiles si concurrant inter se, quæ præualeant.*

L. CLXV. Caius.

Libertas omnibus rebus fauorabilior est.

Vltra ea quæ hic dicit glo. videnda sunt quæ scripsimus in l. quoties dubia & in l. in obscura voluntate, ac in l. libertas inæstimabilis supra eo. vbi hæc lex expedita fuit cum sua materia.

Quod tamen hic de libertate dicitur, habet† etiam locum & procedit in dote, testamento, pia causa, matrimonio, in causa pupilli & viduæ, & in quacunque causa seu persona fauorabili: quia a pari procedũt, & in fauorabilibus ex idẽtitate rationis licita

est extẽsio.iuribus vulg. Quod aũt prędicta vera sint.probãt Fely.& alij in c.fi.per illũ tex.de re iud. Ias.in l.inter pares.etiam de re iud.ff.& in l.j.col.j.sol.mat.& Bald. not.in tract.de dote, in ix. parte princi.
2 Et an † dictis casibus fauorabilibus opi. sing.alicuius doct,contra cõem attendi debeat,ponit Alciat in tract.præsump.in xl. præsump.primæ regulæ,cõcludẽs ꝙ nõ.la tius examinant Deci.& alij.in c.j.de constit. & Corse. in singu. in verbo, opinio.
3 Et si † prędictę causę aut aliquæ ex eis cõcurrant,an conquassentur priuilegia & fauores ac priuilegiati ad ius cõe reducãtur, vel egrediatur aliqua regula aut qualitas faciẽs ex dictis casibus priuilegiatis vnũ pręualere,inuenies per Bal.in auct.habita. col.xij.ver.& quęro.C.ne fil.pro pat. Ro. consi.ccclxxxv.Pau.de Cast.cõsi.cccxv. col.fi.in antiquis.Barb.consi.xv.& xxxviij.col.viij.lib.iij. Alex.cõsi.lv,col. fi. in v.vol.Cor.cxl.col.ij.lib.j.Soci.in l.j.in.§. per seruũ qui in fuga col.pe.de acqui.pos. & C.de eden.in l.qui accusare.col.fi.Fely. in d.c.fi.col.j.& in c.dilecti.col.iiij.de excep.& in c.in pñtia.col.xij.de .pba. Deci. in l.si ruffinus.C.de mil.test.et in cõsi.147. & in d.c.in pręsentia.col.xxiij vbi Paris. char.xiiij.nume.114. Sed quid respõ. ad hũc tex.in verbo fauorabilior? dici potest ꝙ nõ excludit casus similes & parificatos. facit l.ob ęs cũ gl.C.de pdi.mi.Aut ꝙ cõparatiuum pro positiuo ponitur, vt in iure sæpe cõtingit l.benignius.ff.de legi.l.j.C. de dolo.& tradit Alb. de Ros. in diction. in ver comparatiuum.

SVMMARIVM.

1 *Coniunctus ante litem contest. procuratorem substituere non potest excepto patre in aduentitijs. & nu. 3.*

2 *Defensionem alicuius quis suscipere põt, Nisi animo nouandi.*

L. CLXVI. Vlpianus.

NEMO alieno nomine lege agere potest.

SVMPTA est ex ll. glo. alleg. Et ꝙ in alienis causis agẽdis nemini cõcedatur potestas nisi dñi accesserit cõsensus, probant iura alleg.i gl.& l.cũ te.vt hic alleg.Deci. limitando,vt hic per glo. Itẽ fallit in cõiunctis.l.exigendi.C.de .pcur.cũ no. ibi p scribeñ.& in c.cũ M.de cõstit.& Ias. in l.
1 qd quis,in vj.lim.C.de proc. ponentẽ † cõiunctũ ante lit.cõte..pcuratorẽ substituere nõ posse excepto pr̃e in aduẽtitijs. Rom. in sing.222. Fely.in c.nõnulli.in §.sunt & alij.col.xv.& xx.de resc.& in c.pe.col.j. de re iud.cõcludẽs gesta per cõiunctũ non obesse cõiũcto nisi ratificatione secuta, iõ opus est de rato caueri alias qd agit nõ subsistit.vt ẽt per Alex.in cõsi.lxxvii.ad fi.li. vj.vbi ponit,qd debeat facere volens pro cõiũcto agere.Accedũt ẽt quę scribit Ripa in d.cap.cum M.nume.60. cum sequen.& Abb. colum.iij.sed melius in c. querelam. colum. vj. de elect. dum modum practicãque libellandi docet, coniunctum pro coniuncto agere volentem. De materia ampliando & limitãdo pulchre & scribit Ias.in l.non solum.ff.sol.mat.dicẽs nõ posse tñ coniuncto solui, vt per eũ. Et licet
2 alieno † nomine, vt hic dr̃, agere qs nõ possit:alienã tñ defensionẽ suscipere quis põt, nisi nouãdi animo id facere vellet, vt hic p Deci. faciũt quę diximus in l. in eo. in.§. nemo alienę supra eo. Et solẽt aduocati & procuratores practici .ptestari ꝙ per instrumentũ nouę personę alienã defensionẽ suscipiẽtis nõ intẽdunt discedere a consueto, nec illius personã deserere aut relinquere. Facit l.venditor,cum not.ff.de iud.&.§.in l.si mandato meo.ff.mand,ꝙ quis nõ cogitur mutare personã debitoris,vt plenius dixi in l. plus cautionis supra eo. Præterea
3 † ad id quod dictũ est de patre potestatẽ habente constituendi procur.etiam ante litis contesta.in bonis aduentitijs filij:adde Roma.in consi.ccxlj.spectabiles.col. fi. Cor. in l.j.C.de bon.ma.& in l.fi.in.§.vbi aũt. el.j.C.de bonis quæ lib.Iaso. in l. filiusfa. ad fin.ff.qui satisda.cog.& Deci.in l.j.col. v.C.qui admitti.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo completa quomodo tollitur.*

2 *Hic §. quando non procedat remissiue.*

§. TEmporaria permutatio ius prouinciæ non innouat.

NOTA text. iuncta glos. quam valde
1 extollunt scribentes infra alleg. ꝙ † consuetudo completa per vnum actum con-

trarium non tollitur, sed bene eo modo quo inducta fuit. sicque per contrariam cõsuetudinem l. fina. C. de serui. & aq. facit text. cap. primo. de reg. iur. in antiquis cũ dictis in p̃cedentibus super eadem regula.
2 Deci. hic † tres limitationis ordinauit. plura dici possent: sed gratia breuitatis vide hanc materiam examinatam pleneque discussam per Alexand. in l. ij. ad fin. prin. ff. sol. matri. & in consi. v. col. j. lib. j. Barb. in c cum accessissent. colum. xxi. de consti. & in c. fin. colum. xxviii. de consuetu. Iaso. in l. de quibus. colum. xviii. de legi. Felyn. in d. cap. cum accessissent. col. antepe. vbi Deci. ti. Rochum Curtiũ plene examinantem omnes lim. hic per Deci. tactas, in repe. d. c. fina. colum. ix. cum sequen. Et declara quod dicit hic Deci. de vltima posses. attendenda, vt per Moder. Taur. in l. pacta nouissima. col. pe. C. de pactis.

SVMMARIVM.

1 *Mutus & surdus vbi verba non requiruntur obligantur.*
2 *Mutus ponendo se in manibus abbatis, vel habitum gestando, facit professionem.*
3 *Pater ex sola præsentia obligatur pro filio decurione fiente.*

L. CLXVII. Vlpianus.

VBI non voce, sed præsentia opus est: mutus si intellectum habet potest videri respondere. Idem, & in surdo hic quidem & respondere potest.

1 NOTA ꝙ † vbi verbis non est opus, sed intelligentia & consensu mutus & surdus obligari possunt, secundum veriorem intell. glos. vt hic per Deci. ponentem aliqua quæ possunt facere, vt procuratores, hæredes, adire hæreditatem, matrimoniũ contrahere, & donare, vt hic per eum. & latius per Alexan. & alios in princip. l. prima. ff. de verb. obligatio. Et potest etiam poni casus secundum Alber.
2 prout ipse in facto habuisse refert: † mutus professionem fecit ponendo se in manibus abbatis, vel gestando habitum professorum, vt in cap. i. §. vero de regul. lib. vj. quærebatur an talis professio valeret? Respondet ꝙ sic, per hanc legem. Et ad regulam istius legis faciunt etiam l. ii. ff. ad municip. §. voluntatem. l. ii. ff. solu. matri. l. co. ram supra de verbo. signifi. l. si fine. C. ad velleia. Potest etiam poni exemplũ se-
3 cundum Albe. in † filio qui creatur decurio patre præsente, vt in dicta l. ii. ad municip. §. i. & l. honores. §. fin. de decur. nam vt pater pro eo obligetur sola præsentia sufficit, licet verbis & voce non consentiat: ad idem. l. i. C. de filiisfa. & quemad. pro eis paren. ten. lib. x. Et idem dicit Albe. in omnibus aliis casibus in quibus sola præsentia sine verbis consensum inducit l. sæpe. ff. de re iud. l. gaius. de pign. act.

§. FVriosus absentis loco est: & ita Pompo. lib. primo. Epistolarum scribit.

FVRIOSVS igitur quantũ ad ea quæ desiderant præsentiam personæ loco absentis est. Hæc regula cum materia expedita fuit in l. furiosi. & in l. prima. in negotiis. supra eodem titu.

SVMMARIVM.

1 *Reus fauorabilior est quã actor. Amplia. nu. 3. 4. 5. Fallit nu. 7. 8. 9.*
2 *Actor proponẽs actionẽ imptã & incõpetẽtem dato quòd ius habeat succumbit.*
6 *Reo, ẽt in ꝓbationibus a quibus decisio causæ dependet, magis fauetur quã actori.*
10 *Occiso aliquo vnico vulnere a pluribus coadunatis, si ignoretur percussor omnes pecuniariter tantum puniendi sunt. L. Absentem. ff. de pœn. ornatur.*
11 *Damnatus ad furcam si de innocẽtia protestetur & cadat fracto laqueo, an liberandus sit. Et quid facere debeat magistratus.*
12 *Mulier septies vercellis percussa visa est mori, & cadauer eius reuiuiscere.*
13 *Decapitatus reuiuiscens an iterum sit decapitandus.*
14 *Reus actore non probante quomodo veniat absoluendus.*
15 *In duello quis actor vel reus dicatur. & nu. 20. Et ibi quid de consuetudine.*

16 *Duellum quid sit.*
17 *Duellum an sit licitum vel permissum. Et quid de consuetudine.*
18 *Duello quando sit locus. & nu. 19.*
21 *Cautellis diuersis vtitur in mittendis cartellis. Et quae verba ponantur.*

L. CLXVIII. Caius.

FAuorabiliores rei potius quā acto res habentur.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. Et hic sumpta fuit regula quae ponitur in c. cum sunt partium iura. de re. iur. in vj. Officium ergo iudicis magis exuberat in absoluendo, q̄ in condemnando. l. absentem. ff. de poen. & C. de accusat. Et licet absens condemnari non possit, absolui tamen potest si de innocentia liquet: vt hic per Deci. Et
2 ideo † non sufficit actori q̄ ius habeat agē di, si ineptam & incompetentem intentauit actionem. l. j. ff. si mens. fal. mo. dix. & c. examinata. de iud. quia probare debet in illa actione quam intentauit, & in illa causa in libello deducta: alias succumbit etiā aliā probādo. l. habebat. ff. de instit. vt per Pau. de Cast. in consi. 50. in antiquis. Et potest poni exemplum in dictis regulis secundū Io. And. & alios in d. c. cum sunt. quando actor pariter & reus probāt, Vel per aequalem numerum testium per omnia, Vel per instrumenta ęqualis auctoritatis, Vel quādo neuter probat, Vel si agens hypothecaria contra titium probat rem sibi obligatā certo die: & titius probat sibi obligatam eodem die. nec apparet cui primo reus absoluitur.
3 Ampliatur ista regula etiam † si probationes ex parte actoris in aliquo excedant, quia in fauorem rei pronunciandum est: vt hic per Deci.
4 Secūdo ampliatur etiam si † reus per accidens actor efficiatur, vt qa debitor prius compareat & petat actori perpetuum silentium imponi, per hoc tamen actor non efficitur absolute, verum iuuatur praerogatiua regulae nostrae, vt tanquam reus in dubio absoluatur: vt hic per Deci. & in consil. ccccclxxxvij. et in consi. dclxxxvj. de quo late scripsi post Moder. in l. in tribus. ff. de iud.
5 Tertio ampliatur etiam † circa probationes faciēdas, quia licet circa acta medij iudicii, sicque circa probationes pariter vtrique faueri quidam dixerint, vt p Alex. in consi. lxviij. col. ij. lib. iij. allegant glo. c. cum ad sedem. in verbo, cum pertinentijs. de restit. spolia. tamen quia respiciunt decisionem causae, ex quo actore non probante reus absoluitur, ideo sibi eodem modo fauetur quo in decisione causae: secundum Deci. hic: Et est communis scribentiū sententia: vt per Bald. in l. magistratus. ad fi. C. quando prouoc. non est necesse. Alexan. in l. de die. col. j. vbi Iaso. in fi. commenti. ff. qui satisda. cog. Dec. in l. non est nouum. C. de eden. & Aquen. in l. fi. col. ij. illo. eo.
6 tit. vbi concludunt, q̄ † etiam in probationibus a quibus vis & decisio causae dependet, plus fauendum est reo q̄ actori. nec gl. supra alleg. per Alex. qui equam. de probationibus dicit.
7 Limita modo istam regulam † nisi actor fauorabilem causam foueat, puta matrimonij, libertatis, testamēti, vel dotis: quia tūc secundum glo. in d. c. cum sunt partiū. fauor causae praeualet fauori rei, & actori fauendum est. l. inter pares. ff. de re iudi. l. lege iulia. ff. de manumis. c. fin. de re iud cum alijs alleg. per glo. in d. c. cum sunt. Et inter has causas fauorabiles est etiam causa fisci, secundum Deci. hic. post Alexand. in l. j. ff. sol. mat. de quo diximus in l. in ambiguis. supra eodem.

Secundo limitatur vt procedat haec regula in fine causę, siue circa decisionē vt di
8 ctum est. † secus in principio & in praeparatorijs iudiciorum, in quibus magis fauetur actori q̄ reo prealleg. l. de die. cum ibi no. per Bart. & doct. & l. si quis intentione. ff. de iudi. In medijs causae pariter fauetur vtriq;: secundum glo. & doc. in locis preal leg. Dec. eleganter hic. & in l. nō est nouū. C. de eden. q̄uis Soci ibi aliter resoluat. quod in materia editionis deduxit, sed magis satisfacit resolutio Decij. Et predictam conclusionem sub paucis voluit glo. communiter approbata in d. c. cum sunt. quę dicit in principio faueri actori potius q̄ reo. In medio vtrique. in fine ipsi reo.
9 Tertio limita † nisi reus fauori suo renūciauerit. l. si conuenerit. ff. de re iud. cū no. ibi per Alex. in ij. col.

Et ad hanc regulam facit l. absentem. ff. de poen. vbi in materia poenali traditur regula, sanctius esse nocentem absoluere q̄
10 innocentem condemnare, ideoq; † si vna pluribus coadunatis reperiatur percussus vnico vulnere letali mortuusq; sit, & ignoretur

retur a quo illatum fuerit, non possunt omnes de homicidio condemnari, sed potius absoluendi sunt a pœna.l.corneliç & aliter pecuniariter plectendi: vt hic p Deci. quędam ad d.l. absentem. & vltra vide late Alex.consi.xv.vol.j.& consi. xiiij. volu. iij.& xlvj.lib.iiij.& consi.ij.volu.vij. Fely.in c.significasti.el ij.colū. iij.de homic. Aquen.in d.l.si quis id quod.col. fi. de iuris.om.iud.Casaneum Vltramontanum cōsil.lviij.Hippol.de Marss.in l.j.in princi. in vlt.col.ff.de quęstio.& in rub.C. de prob. cōlum.lxxxiij.& latius in l. si in rixa.ff. de sicar.

Et per d.l.absentem.iunctis supradictis, Lucas de penna in l.j.C.de deser.& occul-
11 ta.eorum lib.xij.dicit,ꝙ†ad mortem damnatus,laqueoq; suspensus: si fracto laqueo in terram viuens ceciderit, credendū est id factū fuisse miraculose in dubio, cum ille protestatus fuisset de innocentia sua, & cōcludit ipsum fore liberandum, & sequitur hic simpliciter Deci. tanquam notandum.

Adde in primis id fieri non posse per magistratum vel populum subditum, sed tantum per principem: quia cum sit gratia & indulgentia, soli principi spectat & pertinet.l.diui.ff. de pœn.l.j.ad fin. ff. de quæstio.Fely.late in c.consanguinei. de re iud. post Bald.Abb.& alios.vbi scribit, ꝙ per nouam notitiam innocentię rei confessi & condemnati executor debet omni modo quo potest ab executione personali supersedere principique scribere, & si ex indulgentia liberandū duxerit, bene: alias si sententiam exequendam rescripserit parendū esse, vt ibi per eum. Ideo cum talia contingunt cautela est, vt damnatus reducatur ad carceres tute custodiendus donec consultus princeps quid agendum rescribat.

Opi.tamen Lucę de penna, & Decij supra relata lege non probatur.postquā enim ille condemnatus extitit, constat nocētem esse,non innocentē,sicque nihil facit l. absentem.& fractio laquei potuit contingere vel per fraudem commissam, vel ex debilitate funis & chordæ, ita ꝙ necessario non arguitur miraculū: & temporibus nostris dum hoc contigisset in ciuitate Alexādrię existente ibi gubernatore quodam ex nostris Vercellensibus perspicui ingenij, & clamasset populus liberandum esse qui viuus in terram fracto laqueo ceciderat, id fuit pollicitus miraculumque credere si iterum suspensus in terram viuus caderet, iussitque duplicem laqueum inijci & suspendi, quo facto incontinenti vitam cū morte commutauit. Et temporibus diui Hieronymi, vt ipse in suis epistolis ad Innocentium scribit, nonne in vrbe vercel-
12 larum†mulier accusata de adulterio quod non commiserat ter icta per carnificem, & inde admoto iugulo mucrone mori nō potuit,& tamen vt iustitię locus esset; septies percussa legitur, & tandem visa est mori, sublatumque cadauer reuixit innocentiæ deo fauente. Et cum ahuc requireretur ad supplicium Euagrius episcopus ab Auxentio Imperatore Magistrali tūc agēte libertatem precibus suis impetrauit. In hoc casu bene dicerem cum Hieronymo ibidem. o vere ius summum, summa malitia post tanta miracula adhuc seuiūt leges, neque eo casu fuit necessaria illa principis liberatio. Est enim quęstio formata per An-
13 gel.& Moder.in l.iij.ff.de legib. si†cōtingat decapitatum reuiuiscere an iterum sit decapitandus? & respondent ꝙ nō, ex quo semel sententiam passus est, & mors omnia soluit.& quemadmodum refert ibi Angel.hæc fuit sententia theologorum. Nō sunt multi dies quibus simul euenit in castro nouo Tertonensi.quidam enim iniuste de homicidio accusatus condemnatusque, ter per carnificem omnibus neruis ictus mori non potuit.neque læsionem in corpore diuino suffragante auxilio recipere, propter quod ab executione supersessum fuit & consultus Illustrissimus Marchio Vasti loci dominus, qui iussit illum ad se adduci quem comperta veritate liberauit, cum restitutione bonorū quæ illi ablata fuerāt.

Redeundo ad regulam legis nostræ ꝙ
14 in dubio reus sit absoluendus, quęro†quomodo debeat reus absolui a actore non probante? Dicas ꝙ ab obseruatione iudicij si nihil sit actitatum: si autem fuerit actori assignatio facta ad probandum a lege vel ab homine, tunc absoluitur diffinitiue.ita Bal. & Phi.Fran.in d.c.cum sunt. Vide melius Are.in l.qui accusare.C.de eden.Rimi. in l.edita.col.xvj.eod.tit.& Iaso.in.§.fi.l.iusiurandū.ff. de iureiur. vbi ponit qualiter intelligatur quod dicitur, diffinitiue quem esse absoluendū, vel ab obseruatione iudicij,& qui ac quales effectus inde resultēt: prædictis vt supra ordinatis in quodā tractatu præsumptionū nuperrime per Alciatū edito.in xiiij.præsumptione tertię regulæ ad hanc regulam & materiam quædam poni & dici.quæ ibi videre poteris.

Per istam regulam volentem fauorabi-

liorem esse causam rei quam actoris: sicque vtilius esse partes rei & prouocati defendere, quam actoris personam induere, ac sustinere: Inferri potest ad no. & practicabilem quæstionem in materia pugnæ, & singularis certaminis seu duelli, quis † dicat prouocator & quis prouocatus, quis actoris, & quis rei vice fungi debeat, vt sciatur quæ pars fauorabilior esse debeat: iuxta terminos istius regulæ? materia frequens est, his sec maxime temporibus, ac vtplurimum inter magnos & generosos viros sæpe exagitata: nec longa temporis intercapedo est, quod orta differentia inter illustrem Ioan. Thomam Mirandulæ comitem, & comitem Thadeũ de Manfredis, prætextu quorundam verborum ab eodem comite Mirandulæ, vt asserebatur, prolatorum, post infelicem & miserabilem filiorum suorum casum, qui rixantes simul periere, mandato illustrissimi Sabaudiæ ducis principis nostri, ad preces præfati comitis Mirandulæ consuluit ciuitatis nostræ Vercellarum sacrum venerandumq; iurisconsultorũ collegium, cuius quidem consilij onus humeris meis fuit impositum, & pro communi vtilitate ac vera intelligẽtia materię duelli nonnullis resecatis consultationis summam hoc loco inserere placuit, nec omnino impertinens aut ingratum fore putaui. Quamuis enim materia duelli ad expertos in re militari viros magis, quam ad iurisconsultus pertinere videatur. vnde ab Annibale Phormionem de re militari disputãtem derisum fuisse quidam scribunt. Et Eudamidas (vt Plutar. in Laconicis apophthegmatibus refert) cum philosophum de bello differentem audiuisset, oratio, inquit, mirabilis est, sed dicenti minime credendum, non enim circa eum obstrepuit tuba. Attamen quia, vt in primo Ethicorum inquit Philosoph. legalis scientia architectonica dicitur, hoc est de alijs omnibus disponẽs, & cui omnes aliæ ancillantur & seruiunt: mirum videri nõ debet, immo congruum, parq; a iureconsultis super ea materia responsa dari, nonne enim de re militari, de captiuis, & postliminio reuersis, pleni sunt libri nostri, nonne de duello Ioan. de Lignano, Paris de Puteo, & plures Moder. tractatus composuere, nõne super quęstionibus & dubijs in hac materia exorientibus a iureconsultis decisiones requirũtur ab summis armorum ducibus, ab illustribus exercituum conductoribus, vt patet ex consi. Angel. cclxxiiij ex themate in nouis. Barbat. lxij. lib. j. Calcagn. ij. Iaso. cxliij. lib. ij. & cxiij. lib. iij. Decij cccclxxxvij. & ccccccixxxvj. cum similibus. Parisi. in consil. xxxj. lib. j. Et rationes, quas militares viri in materia duelli differentes adducũt, ex legibus & doctrinis iurisconsultorum sumũtur. ad similitudinem enim contentiosi iudicii procedit duellũ, idcirco emergentia dubia melius per iurisconsultos quam per alios enucleabuntur & decidentur etiam in prædicta materia.

Bar. in l. j. C. de lit. contesta. & Ioan. de Lignano in tract. de duello, colum. viij. Parisi. loco præalleg.

Hanc igitur materiam tractaturi præmit
16 temus † duellum nihil aliud esse quam duarũ partium de victoria contendentium bellũ & dimicatio: non tantum duobus vt quidam perperam existimauerunt, sed multorum, immo exercituum, alioquin non diceretur a Plauto duellum inter thebanos & theleboas, & ab Horatio Grecia barbarię lẽto collisa duello. Hinc est quod quos nos hostes appellamus eos veteres perduelles appellabunt, vt in titulo de verbo. sig. Caius iurisconsultus meminit.

Contingebat in ea quęstione de duobus principaliter dubitari. primo vtrum inter prædictos comites duello locus esset. Secundo hoc prę suppolito seu concesso, quis ipsorum prouocator diceretur, ita quod actoris partes sustinere deberet.

Circa primum articulum inquirendum
17 in primis videbatur, † an duellum licitum sit & permissum, & in defectum probationum concedendum vel non? quem articulum latius quam alij ad partes arguentes examinant Barbatia & Calcaneus in præallegatis consilijs, quæ sibi inuicem contrarij ediderunt in causa duorum nobilium Ducalis Sabaudiæ excellentiæ vasallorum vt in eis patet. Communis doctorum sentẽtia est duellum omni iure diuino scilicet et humano prohibitum esse: cũ probatio per duellum deceptiua sit & fallax, eligaturq; percussio proximi, & expositio proprię vitæ nec sit quis dominus membrorum suorum & minus animæ, & fiat diuini iudicij cum tentatione dei vsurpatio: ideo regem vel principem illud concedere non debere, nec abusum consuetudinis a peccato mortali excusare propter periculum perditionis animarum. Bald. Aquen. & alij in l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. Barba. Calca. & Iaso. in præalleg. consilijs, vbi leges iura, rationes, & auctoritates citant, Cla-

uasi. & Caietanus in eorum summulis, in verbo, duellũ. Deci. in cons. ccccLxxxvij. & Parisius loco præallegato. Ex consuetudine tamen generali fere totius Italiæ deuenitur ad duellum & singulare certamen, de factoq; obseruatur, maxime pro conseruatione honoris & famæ quæ vitæ æquiparatur. l. iusta. cum gl. ff. de man. vindi. cum plene cumulatis per Cur. seniorem in repetitione. l. admonen. colum. lxxvij. ff. de iureiuran. Perindeq; tunc est ac si de iure licitum permissumq; foret: secundum Doctores, vt per Decium in consil. ccccLxxxvij. & Curt. iuni. in consi. cixxiij. Parisi. loco præalleg. Quod respectu peccati procedere non putamus per prædicta. Nisi ex magna & rationabili causa principes permitterent, sicuti permittuur meretrices, quoniam non peccarent, secundum Caietanum in loco superius citato, peccarent tamen prouocantes & suscipientes duellum sicuti peccant mortaliter meretrices, vt per eundem Caietanum in sua summula in verbo, meretrices. Ex maxima tamen causa, & propter publicum bonum quod ex eo sequeretur, id fieri posse absq; peccato arbitraremur, vt in exemplo sequenti. cum de Sicilia insula Carolus Andegauensis & Petrus Tarraconensis diu bella gessissent & infinita procederent mala, Martini summi pontificis collegijque Cardinalium auctoritate (vt Paris Put. in præallegato tracta. scribit) in Aquitanis Burdegalæ armis concurrere conuenerunt & pacti sunt, iureque iurando sanxerunt vter victus esset insula decedere, nec in ea re amplius controuersiam facere. Et si inuictissimus Cæsar, & potentissimus Francorum Rex, controuersias eorum singulari certamine & duello diremissent aut decidere vellent, obuiamque hoc modo tot incendijs, stupris, homicidijs, calamitatibus, & malorum vndis irent etiam ex consensu summi pontificis, quis sani capitis hoc illicitum & damnatum diceret, ab omnibus laudãdum esset, & approbandũ?

In terminis quæstionis nobis propositę alio nõ facto nec apparente arbitrabamur
18 † duello minime locum fore, non ea ratione ꝙ super querela prædicta prius criminale iudicium institutum fuerit. quamuis enim electio iudicialis strepitus impediat iniri debere aut posse duellum, vt per Bald. & alios in. §. fin. l. cum filius. ff. de le ga. ij. Canonist. in capitulo j. & ij. de purga. canon. facit l. si mulier. in fine. ff. quod metus causa. ibi, via quam elegisti hæc tibi pateat. Tamen, vt dicitur, iudicium illud non fuit a parte institutum, sed per ordinarium ciuitatis Parmæ ex mero officio, ideo cessat ratio doctorum ad impediendum duellum considerata.

Præterea potissima pars querelæ erat, quod illustris Mirandulæ Comes dixerit vulgariq; fecerit homicidium filij sui commissum fuisse re prius inter Comitem de Manfredis, & Comitem Galliotum Picum composita: & super hoc vt intellexeramus nullum iudicium pendebat. ergo &c. Verum mouebantur quia licentia & auctoritas principis ad hoc (vt dictum est) requisita non interuenerat, vt dicit Baldus in titulo de pace tenenda in principio in quinta colum. per legem. j. C. vt armo. vsus inscio princip. libro vndecimo, & Decius in consil. cccccLxxxvj. colum. secunda. Item quia multa sub inuolucro verborum obijciebantur Comiti de Manfredis in responsionibus & chartellis illustriss. Comitis Mirandulæ, super quibus iudicio Serenissimi Cæsaris, vel per illius Maiestatem deputandi se stare uelle Comes Mirandulę profitebatur, seq; obtulerat quod recusabat Comes de Manfredis aliam certam cõditionem offerens. Antequam super prædictis per Cæsarem vel alium deputandum facta esset declaratio cessare debebat duellum: cum multa conram tali iudice afferri possent, honestatis gratia in literis & chartellis Mirandulæ Comitis non expressa, verum (vt ipse inquit) suppressa. Exprimendi postmodũ corã dicto iudice ꝗ futuro duello inter prędictos comites impedimento esse poterunt, pręsertim si de infamia vel imparitate obijceretur.

Ante igitur prędictorum declarationem & liquidationem sequendo Bald. in loco supra alleg. Barbat. & Iaso. in vltimis col. præallegatorum consiliorum dicendũ videbatur, non esse locum duello, sunt † enim
19 plura requisita ad obtinendum duellũ. inter cætera prouocãs maior vel par esse debet, cum non liceat minori ascendere: ad iudicemq; pertinet pronunciare & declarare duello locum nõ esse stante imparitate inter contendentes, secundum doctores in locis proxime allega.

Præsupposito autem citra præiudicium veritatis ꝙ huiusmodi contentio inter

præfatos Comites singulari certamine & duello diffiniri posset, sicq; declarari contingeret per Cæsarem vel alium, nam Cæsar id facere nõ solet, quinimmo ad bellum prouocantes graui pœna consueuit afficere. Discutiendam esse secundam dubitatio-
20 nem dicebamus † quis ipsorum comitum prouocator diceretur, actorisq; partes sustinere deberet, & qs prouocatus & reus.

Scribentes super materia duellli qõnem hanc arduam dicunt, & fere omnem difficultatem præsentis materiæ in discussione huiusce articuli consistere. Prouocatus.n. dicitur reus, cuius causa fauorabilior est vt apertissime in ista regula dicitur. Ideo eligit iudicem, locum, tempus, & arma militaria, cum præter spem ad pugnam vocetur & quodammodo trahatur. vt Pari. in tract. de duello cap. incip. ꝙ prouocator eligit lib. ij. Iac. Rebuff. in l. vnica. C. de gladiator. lib. xj. Ias. & Deci. in consilijs præalleg. & oẽs alij qui de hac materia tractarunt. Ex generali tamen consuetudine fere totius Italiæ quantum ad locum & iudicẽ obseruatur contrarium. Quod inductum videtur in fauorem ipsius prouocati et rei, ut releuetur ab onere inueniendi congruũ & non suspectum locum, Iustumq; iudicem: quod difficile est, quia catholici principes propter peccatum duello contendere pugnareque volentibus concedere recusant, nec in tali casu iudicare volunt.

Antequam attingeremus meriti propositi casus præmittebamus ꝙ ob prædicta
21 qui † huiuscemodi querelas proponunt, literasq; & chartas quas chartellos ipsi nũcupant mittunt, diuersis cautelis verbalibus in eorum sermonibus & circa emissionem & prolationem verborum vti solent. Qui enim pure & simpliciter cõtra aliquem querelam proponit, perperam ac æquite & nobili viro indignum eum aliqd fecisse dicens, aut tale quid dixisse vel dicere aduersus ipsius honorem, & illũ mentitũ fuisse ac mentiri quoties id fecerit aut dixerit dicatve, & se id armis ostensurum vel defensurum: graui iniuria aduersarium afficit. Barto. in l. apud labeonem. in. §. ait prætor. per illum tex. ff. de iniur. & Deci. in cõsi. dclxxxvj. col. ij. Estq; proculdubio prouocator duelli, & actoris partes sibi assumit: ex quo primo querelam dat, ad armaq; aduersarium vocat. l. in tribus. & l. qui prior. ff. de iudic. l. libertus a patrono. ff. de in ius voca. tradunt Ioan. de Ligna. Puteus Rebuff. Ias. & Deci. in locis præalleg. Alter vero prouocatus & reus dicitur, cuius causa in multis, vt infra latius dicetur, est fauorabilior. Et istud procedit et ꝙ huiuscemodi querela porrigentem, ita ꝙ a querelato oriatur iniuria ab illoq; origo rixæ & mali procedere videatur, quia adhuc talis querelans actor dicitur & prouocator duelli, non reus: cum cœperit querelam proponere, chartellos edere, aduersariumq;. ad arma vocare. iuribus proxime allegatis cum alijs de quibus per Afflictũ in decisio. regni cclxviij. & Deci. in consi. præalleg. Quamuis enim aduersariũ perperam aliquid fecerit dixeritve, sicq; fuerit iniuriæ prouocator, origoq;: ex quo tamen ipse non vocauit ad causam armorũq; iudicium querelantem, sed ipse est qui vocat: necessarium consequens est eum esse reum & ad duellum prouocatum, non autẽ actorem duelli. sicq; aliud est esse prouocatorem iniuriæ, & originem mali: aliud esse prouocatorem certaminis & duelli: vt Paris de Puteo in tracta. præalleg. alijque de hac materia scribentes adnotarunt. Ex quibus liquet magni momenti nõ esse cautelam, quam prudentes quidam & in re militari experti viri ad pugnam & duellum, vt dictum est, prouocati obseruant. nã antequam eis legatur pars illa literarum & chartelli vbi querelans ad mentiendũ descendit, a lectura desisti faciunt, & dicunt querelantem mentitum fuisse & mentiri, de hoc instrumentum præcipientes vt ipsi primum dixisse videant aduersarium mentitum ac mentiri, sicq; sint mentitores & defensores honoris sui, & cõsequenter rei & prouocati. Putant enim ꝙ si passi fuissent se prius mentiri, tanquam grauati armis solummodo possint honorẽ suum defendere, & sic necessitentur actores se facere: Sed cum in eadem charta per querelantem primo emissa contineatur querela & simul cum opprobrio mẽtientis obiectio, negari non potest quin ad mentiendũ querelans prior fuerit q̃ querelatus & prouocatus, & si talis mentitio inualida censeatur ad aggrauandum opinionem & honorem querelati, ac ad constituendum quempiam actorem duelli, vel prouocatum & reum, hoc parum faciat. Tota enim vis vt diximus est, quis primo querelam porrexerit, ad causamq; & pugnam aduersariũ vocauerit: illi equidem duelli prouocator erit, & actoris partes sustinebit non obstan

te quauis sophistica forma & conceptione verborum quibus querelans vsus fuerit, etiam si dixisset ꝙ non intendebat per ea quę dixerit vel scripserit partes actoris assumere, sed velle honorem suum defendere: quia cum leges & iura dantem querelam & ad iudicium armorum prouocantē, actorem & prouocatorem faciant & constituant, nō potest ipse cum suis cautelis & protestationibus se prouocatum & reum constituere, ac eludendo iuris dispositionem facere vt leges & iura disponentia talem esse actorem in actionibus suis locum non habeant. l. si prætor. in prin. ff. de iud. l. nemo potest, ff. de lega. j. l. leges. C. de legi. c. si ciuitas, de senten. excommu. in vj. & c. j. cum no. de constitu. alias esset in potestate & facultate cuiuslibet prouocantis cum cautela verborū de actore & prouocatore se prouocatum & reum facere, quod est absonum & minime dicendum. l. nam absurdum. ff. de bon. lib. cum alijs adductis per Deci. in c. cum inter. in vij. not. de excepti. Et vltra ꝙ excellentissimi doct. ita communiter concludunt & consuluerunt, vt ex præallegatis liquet: armorum proceres, & in re militari experti duces, prout prudentissimus Vrbini Dux, quemadmodum a pluribus accepimus, annis præteritis in querela quæ vertebatur inter illustres viros quondam Cæsarē Fregosium & Cagninum Gonzagam, alijque plures super diuersis querelis ita iudicarunt & responderunt, & recte legum quidē dispositionem insequentes.

Si tamen ille contra quē data fuit querela, & missus, vt ita dixerim, chartellus non exciperet simpliciter, aut se culpabilē negaret dicendo aduersarium mentitum & mentiri, verum illum mentiri diceret, & se id armis ostensurum: probandi onus in se assumeret, & de reo efficeretur actor ad pugnam inuitando & prouocando aduersarium. l. circa. ff. de probatio. l. in tribus. ff. de iudi. Iacob. Rebuff. in l. vnica. circa fi. C. de gladiator. lib. xj. & alij de hac materia scribentes. Secus vbi diceret delatorē & querelantem mentitum & mentiri, seq; paratum id cū armis defendere: tunc enim clare apparet defensiuam eum partem non offensiuam, sicque rei non actoris capere, Iac. Rebuf. loco proxime alleg. quicquid dixerit Paris contrarium sentiens loco ēt supra citato. censeri igitur debet prouocatus & reus: ita ꝙ summe laudandi sunt ad duellum prouocati qui verbis defensionē potius ꝙ̄ offensionem sapientibus vtunē ne partes actoris velle assumere videant.

Et hęc videntur procedere quando ille qui literas, quod chartellum dicunt, misit ad arma prius non recurrit, sed si ille vltra mentiendi opprobrium arma comminatus fuisset, prouocator videtur & actor, alter vero prouocatus & reus quamuis armis vltra rementiendi opprobrium id ostensurum vel defensurum dicat & offerat. ex quo enim aduersarius incepit priorq; fuit ad inuitandū ad arma, prouocator & actor dicendus est, nec curādum in claris quibus verbis defensiuis vel offensiuis prouocatus vsus sit, cum non curemus de modo quando habemus effectum. l. iij. C. de insti tu. & substi. sub condi. fac. l. etiam hoc modo. ff. de leg. j. & isto casu saluari posset qđ scribit Paris, quem proxime retulimus & reiecimus. Sed q hasce literas, & huiuscemodi chartellos scribunt mittūtq;, cum peritioribus tractatu habentes modestius ciuiliusq; agentes conditionaliter loquuntur & scribunt: si, & quoties puta, id feceris, dixerisve, aut dicas, perperam maleq; factum dictumve fieriq; & dici, & te mentitum mentiriq; dico, & armis defensurū. Nisi aduersarius id factum aut dictum neget: sicq; conditio verificetur, dispositio facta sub conditione ipsa conditione non impleta locum non habet. & neuter contēdentium quicquam affirmat, nulliusq; eorum opinio aut fama grauatur, propterea inter tales non cadit duellum. Sinautem asserat, fateaturq; factum vel dictum & bene factum dictumve contendat, dicens aduersarium mentitum & mentiri, armisque se id defensurum, vt aliquando fit, dicunt plerique & precipue in re militari experti viri & duces, eū qui fatetur sic dixisse aut fecisse vel dicere, esse prouocatorem primum, alterum defensorem honoris sui mentitoremq; ac prouocatum, ad eumq; pertinere electionē armorū. Sed errant & contrarium de iure verius est, maxime per ea quæ supra diximus de intentante beneficium. l. diffamari. ꝙ licet prouocatus veniat ad iudicium, tñ secundum leges & cōmuniter a doctoribus receptas sententias actor dicitur & non reus, vt per Decium leges & iura ad hoc citantem in consilio ccccclxxxvij. colum. ij. sic in proposito quamuis literas & chartellum primo mittens ob iniuriam sibi aut contra honorem

suum illatam ad sic scribendum prouocet, actor tñ non reus iudicari debebit. Poterit itaq;, vt in superioribus tactũ fuit, aduersarius vnde orta asseritur iniuria prouocator dici respectu iniuriæ, mittens vero chartellum prouocator duelli, qñ. s. dixit in casum negationis se id armis ostensurũ vel defensurum. ꝙ si vltra mentionẽ ad arma nõ cõfugerit, neq; illa minatus fuerit, neuter dicet duelli prouocator. Et erit tunc necesse ꝙ vltra opprobrium mentiendi ille qui se magis lesum et oneratum respectu honoris putat, vlterius procedat ad arma cõfugiendo, & ad pugnã aduersarium inuitet cõducatq;. Vnde ad decisionẽ propositę. q. descendẽdo dicebamus visis quinq; chartellis, vt isti duellatores nuncupant, vna cum manifesto seu literis patentibus Comitis de Manfredis et tribus ipsius Comitis Mirandulæ, ex ipsorum lectura clare liquere Comitem de Manfredis pure simpliciter & affirmatiue proposuisse querelã contra Comitem Mirandulę, dum asseruit notum sibi esse medio personarum quæ sunt fide dignæ, sicuti Mirandulę Comes a veritate discedens diuersimode calũnias falsasq; notas sibi adscripsit, & per vxorẽ eius adscribi fecit dicendo vulgandoq; dictũ homicidium filij sui non fuisse casuale & in rixa perpetratum, sed tractate req; prius composita cum Comite Gallioto Pico, dicendo eum fuisse mentitum & mentiri, armisq; se id defensurum. Cui querelæ & imputationi prudẽter responsum fuit per Mirandulanum, qui ad cautelam ante lectam auditamq; particulam chartelli vbi ad mẽtiendum Comes Manfredi descendebat, respondit, illum mẽtitum & mentiri in & super dictis & propositis cõtra eum. Cui ergo dubium ꝙ Comes de Mãfredis prouocator duelli censendus non esset & actor? Comes vero Mirandulæ prouocatus & reus: secundum iura & receptas a doctoribus sententias ac ẽt iudicium in re militari expertorum virorum & armorum ducũ, vt supra dictum fuit. Et consequenter d ce bamus ꝙ si huiuscemodi q̃rela armis decidenda foret & per duellum, sicq; iudicari contingeret, Comes de Manfredis duelli prouocator diceretur, actorisq; partes sustineri deberet: Comes vero Mirandulæ prouocatus & rei personam repręsentans, ita ꝙ armorum electio & temporis dieiq; præfinitio ad eum, per ea quæ in superioribus diximus & retulimus, spectaret & ptineret. Et istud est in quo causa prouocati fauorabilior est q̃ causa prouocantis.

Est aliud maius adhuc commodum, ꝙ quis potius cẽseatur prouocatus, q̃ prouocator, cum enim duelli prouocator die tali per prouocatũ eligendo censeatur promisisse, qua imposuit & proposuit se probaturum nisi prouocatum & aduersarium in pugna vicerit & superauerit, quod spoponderat & pollicitus fuerat præstitisse adimpleuisseq; non dicitur, pro victoq; habet, nec amplius tentanda erit fortuna. quod est magni momenti, Bal. & alij in d. c. j. in princ. de pace tenen. Sicq; maximum commodum est ꝙ sit quis potius prouocatus, q̃ prouocator & actor.

SVMMARIVM.

1 *Prædo multis modis dicitur.*
2 *Prædo possessione sua quãdo nõ restituitur.*

L. CLXIX. Vlpianus.

NEMO prædo est qui pretium numerauit.

SVMPTA est ex. §. si quis sciens. l. ẽt. ff. de peti. her. intelligẽdo, vt ibi per gl. Et nisi auctoritate propria rei emptæ possess. occupasset. l. si ex stipul. cũ ibi no. p Alex.
1 Ias. & doc. ff. de acq. pos. Dicitur † aũt prędo multis modis, Claua. i summa in verbo, prædo. qui possessione sua iure incognito priuandus non est. c. in literis. de resti. spol. faciunt not. pulchre per Fel. in c. si. col. fi. de præsum. Dicunt tñ Inno. & But. in d. c.
2 in literis. ꝙ † vbi cõstaret agentẽ remedio recuperandæ prædonẽ esse, nõ foret locus dispositioni. d. c. in literis. quia res aliena sine peccato retineri non põt. c. literas. de resti. spol. & c. cum tu. de vsur. debet itaq; tex. ille volens ẽt prędonẽ esse restituendũ de eo intelligi, qui prædo dr̃ nondum detecto ꝙ talis sit. q̃uis docto. indistincte dicere videant prædonẽ esse restituendũ. dummodo cum dño nõ concurrat. l. colonus. ff. de vi & vi arma. ideo de hac materia vidẽda sunt q̃ Moder scribunt in. §. nihil cõe. l. naturaliter. ff. de acqui. poss.

SVMMARIVM.

1 *Homo liber non potest in cõtractu deduci.*

2 *Hominis liberi emptor non dicitur locupletior.*

§. LOCVPLETIOR non est factus qui liberum acquisierit.

NEC primus nec secundus intellec.gl.
1 conuenit: Ideo intelligas † de libero homine scilicet qui in contractum deduci nõ potest.l. inter stipulantem.§.sacram. ff. de verbo.obligatio.l.liber homo.ff.ad legem Aquil.nec a quoquam retineri.toto tit.ff.
2 de libe.homi.exhibẽ nimirum igitur † si liberum hominem acquirens, scientes scilicet,non intelligitur factus locupletior, vt hic dicitur. facit tex.notab.in l.pretia,rerum.ff.ad legem Falcid.

§. CVM de lucro duorum quæritur, melior est causa posside̅tis.

VIDE quæ diximus in l.in eo quod. supra eo.& in l.in pari.infra eod.tit.

SVMMARIVM.

1 *Momentanea quando habeantur in consideratione.*

L. CLXX. Paulus.

CVM prætor in hæredem dat actionem quatenus ad eũ peruenit. sufficit si vel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.

PRO glos.istius legis sufficit.l.videamus.ff.quod metus causa, vnde sumitur
1 præsens regula. Vbi vero † & quando momentanea acquisitio in consideratione habeatur, Deci.se remittit ad not.in l.si tibi. ff.si cer.pet.ego latius dixi in l.non videtur quisquam.

SVMMARIVM.

1 *Ius ex persona actoris metitur non possessoris.*

2 *Possessionis iustæ commoda sunt infinita.et econtra nume. 10.*

3 *In cã possessoria quãdo summaria probatio requiratur. Et an sit magni p̃iudicij. L.fi.C.de edic.diui adri.declaratur.*

4 *In causa possessoria admittitur reprobatio testium. Et appellatio nu 5.*

6 *Possessorium summarium quòd sit. Et quid plenarium nu.7.*

8 *Possidens bona quando bono.posses.agnouit an teneatur probare se intra debitũ tempus agnouisse.*

9 *Fauorabilis personæ in causa prælationis ratione prioritatis temporis de qua non constat, an præferantur etiam contra possessorem.*

L. CLXXI. Paulus.

IN pari causa possessor potior haberi debet.

AB ista l.extracta fuit regula c.in pari.de reg.iur.in vj. Et vltra concordantes alle.per gl.facit text.l.in eo quod.ac.l.nemo prędo.in.§.cum de lucro.supra eo.c.ex literis.de ꝓba.§.j.l. vti frui.ff.si vsufr.pe.
ibi., vincet iure quo possessores potiores sunt,licet nullum ius habeat.ad idem tex.
no.in l.ij.ff.vti possi.accedat vulgatus.§.
cõmodum.insti.de interdi. actore enim nõ probante absoluẽdus est cõuentus & si nihil probauerit,vt ibi. Hinc solemus dicere
1 nos † metiri ius ex persona agentis, nõ ex persona possidentis.l.j.supra si pars hære.
2 pet. Infinita † prope sunt possessionis commoda: iustæ v3,scdm nota.Decij in consi.
clxix.col.fi.quemadmodum vltra not.per scribẽtes in dictis locis, videre poteris per Pau.de Ca.in consi.50.& clxxix.in antiquis. vbi in dubio possessoribus fauẽdum esse dicit.Abb.in c.in pręsentia.col.x.ver si.si vero causæ.de probat.practi. Papi.in forma lib. actio.negat.in gl.super verbo,ꝑ quandã. Barba.in c.ex literis.col.x.de ꝓba.in c.j.col.xxvij.eod.ti.in consi.xxiij.col.pe.& in consil.xxxix.col.iij. vol.iiij.
gl.& scribentes in c.afferte.de præsumpt.
Alex.in consi.xxx.col.fi.lib.iij.& in cõs.
cxl.vol.v.Fel.in d.c.ex literis. col.j.& in c.clim.col.pe.& fi.de rescrip. Curt.sen. in repe.l.admonendi. col.lxxxvij.cũ seq.ff.
de iureiur.Ias.in l.j.col.ij.ff.solu.ma.in l.si post.C.de iur.& fac.igno.& in l.nemo potest.in ij.lectu.fol.penul.ff.de lega.j.Corse.in singul suis in verbo,matrimoniũ. el iij.Deci.in l.fi.colum.penul. vbi plura ci.

tat. C. de edic. diui. & hic. ac in cõsi. clxix. col. fi. & ccccxliij. col. vlt. Hippo. de Marsil. in nota. lxxxij. & Ripam. in c. sæpe. de restitutio. spolia.

Sed in contrarium facit text. not. in l: fi. in secunda parte. C. de edict. diui. vbi in
3 † possessorio iudex sequitur apparentiam, & est facilis in mittendo in possessionem, quia secundum Deci. ibi in iiij. & seq. not. dicitur agi de leui & modico præiudicio ĩ iudicijs possessorijs, ita ꝙ sufficit semiplena probatio etiam per vnum testem vel famam. allegat Bar. in duobus locis. & Mathesil. vt ibi per eum: qui sic consuluit in consi. lvj. cclij. & dclxiij. sequitur Cur. iunior in d. l. admonendi. col. xix. siue antepenul. vbi addit, quia causa est momentanea. l. vnica. C. si momen. posses. fue. appella. non admittitur reprobatio testium, nec in dictis, nec in personis. allegat Roma. & Aret. Nec similiter admittitur appellatio. in possessorio ratione prædicta. d. l. vnicæ. consuluit Deci. in consi. xxviij. Tu autem diligenter aduerte ꝙ immo causa possessoria est magni & considerabilis præiudicij, cum magnum commodum sit possidere. d. §. commodum. cum alijs plene superius alleg. & ita in terminis post Bald. tenet Curt. senior loco præallegat. idem voluit Deci. in c. edoceri. colum. iij. de rescri. & in c. causam quæ. colum. ij. de iudic. Et Afflictus in decisio. regni cclxiiij. vbi dicit hoc voluisse Bar. in d. l. admonendi. colum. xiij. & in hac opinio. fuisse sacrum cõsilium regiæ maiestatis: & ꝙ non sufficiat semiplena probatio, nec vnus testis vel fama. Eandem opinio. tenet Alex. in consil. clxxxvij. ad fi. lib. vij. dicens magis communem opini. esse hanc, ꝙ in iudicijs possessorijs non sufficiat semiplena probatio, vt voluit Bar. in extrauagan. ad reprimen. in verbo summarie, vbi hoc dicit. sed nescio vnde ipse tunc collegerit illam magis communem opinio. cum dicat Curt. senior loco præalleg. ꝙ omnes vsque ad tempora sua contrarium tenuerunt. Eandem opinio. tenuit Ripa, licet de prædictis non faciat mentionem, in l. ij. ff. quorum bo. circa finem. Ex quibus videtur mihi nunc ꝙ ista possit dici magis communis, ꝙ causa possessoria dicatur magni & considerabilis præiudicij, & ꝙ in ea non sufficiat summaria probatio, sed requiratur plena, quemadmodum in alijs causis: vt per Bar. in dicto verbo summarie. & per præalleg. Pro qua opin. facit tex. in l. j. C. quorum bo. in verbo, si probaueris. quæ verba vt dicunt doct. habent sensum vere & perfecte probationis. l. Lucius. ff. de conditio. & demõstra. Felyn. in rubri. de probatio. colum. ij. ꝙ clausula si probaueris in rescriptis apposita, plenam & perfectam exigit probationem. Postremo dico hanc opinio. probari manifeste per d. l. fin. licet Deci. pro se adduxerit. ponderando ꝙ iudex sequitur apparentiam secundum eum. loquitur enim in princip. id volens vbi non adest legitimus contradictor, sicq; de interesse tertij non agatur, tunc iudex facilis esse debet in faciendo missionem in possess. requisitam, & sufficit summaria cognitio, et probatio, ac instructio iudicis vt inducatur ad concedendum missionem in posses. iuxta text. l. in lege Aquilia. ibi, ad suspicionem iudicem adducam. supra ad legem Aquil. hoc est ꝙ dicitur in dicta l. fina. prima facie seu prima figura, quasi prima fronte hoc videatur, cum iura partium perfecte non discutiantur: secundum Bartol. in dicto verbo summarie. in ij. colum. Sed vbi appareret legitimus contradictor & res agitur in figura iudicij, text d. l. fin. in versicu. sinautem aliquis contradictor. vult oppositum, ꝙ causa plene discutiatur, & illi acquiratur possesio qui potiora & meliora iura ostenderit, & consequenter ex prædictis fortissime induci potest. pro hac opi. ꝙ in possessorio dato legitimo contradictore, & sic cum res tractatur in forma iudicij perfecte debent discuti iura partium, & sic requiratur plena probatio.

4 Ex quo infertur, ꝙ † erit etiam admittenda reprobatio testiũ in dictis & in personis: & ita vult Abba. in c. licet causam. in tertio notab. de probatio. & Felyn. in c. veniens. el ij. colum. iiij. de testi. quicquid dixerint Curt. & Aret. præalleg. alias facile esset inducere aliquos testes Susannæ, ut dicitur, & obtinere in possessorio: quod est absurdum, ergo euitandum. l. nam absurdum. ff. de bon. liber. licet enim causa summaria sit, non debent propterea defensiones parti tolli. clemen. sæpe. in verbo, defensiones. de verbo. signific. tradit Fely. in d. c. veniens. colum. iiij. faciunt quæ ponit Iaso. in consi. lxxxj. colũ. iij. lib. iij. ꝙ possessorium non probatur per testes singul.

5 Et pariformiter † non reijcietur appellatio, quicquid dixerit & consuluerit Deci. supra relatus, quamuis enim non sit dandum interim, seu non retardetur executio sentẽtiæ prolatæ in iudicio possessorio per

appellationem interpositam.d.l.vnica.C. si de mo.po.fu.ap.tamen appellatio admittitur non retardata executione sententiæ & cognoscit de viribus & iniquitate sententiæ: vt ibi per glos. & scribentes per Bart.& alios in l.ij.de ap.recip.& plenius per Afflict.in decisione regni cclxix.cum similibus. Et ita seruatur in practica, ꝙ requiratur plena probatio & non sufficiat semiplena, ꝙ reprobatio testium in dictis & personis sit permissa, ꝙ admittatur appellatio non retardata executione.

Tandem vt semel finiam, arbitror opi. prædictorum doctorum fœdere distinctionis sic posse cōcordari,& citharam discordantem ad consonantiam sic posse reduci: considerando duplex esse possessorium. vnum summarium, aliud plenum siue plenarium: vt declarant Bald.& Pau.de Ca. in l. ordinarij colum penulti.& fina.C.de rei vendica.Pau.de Cast. notanter in con-
6 sil.v.in antiquis. Possessorium † enim summarium dicitur illud quod principaliter ordinatur ad finem ne lite pendente super proprietate vel possessione partes veniant ad arma se inuicem turbando ensemque pro libello ostendendo: vt dicit Bald. in l.quisquis. infra quorum appella. cum quælibet pars se possidere prætendat: & vt sciatur quis actor, & quis reus esse debeat.d.l.ordinarij.cum ibi not.per prælle ga. Et dicitur iudicium summariū, quia natura negotij exigit vt summarie procedatur, cognoscatur,& ordinetur: & solum affert præiudicium lite pendente & donec plenius fuerit cognitum, vel aliter ordinatum. Estq; tanquam præparatorium ad finem alterius iudicij statutum,& momentaneum aptitudine: ideo non requiritur plena probatio,sed summaria sufficit: neque exigitur libellus vel litis contestatio. nec sententia diffinitiua,sed interlocutoria tantum. vt per Bald. & Paul.de Cast.in locis præallega.Rotam in decisio.ccccxxvij. in nouis. & Dec.in cōsi.cccij. Et in isto possessorio summario modici temporis, & consequenter censura iuris modici præiudicij.argu.l.si debitori.ff.de iud.cum possit cito apparere de contrario,& interlocutoria possit reuocari, & totum oppo.pronunciari dando possessionem huic parti: procedant quæ hic dixit Deci. Bar.& alij in locis supra allegat.ꝙ sufficiat summaria probatio,ꝙ non admittatur reprobatio testium respectu personarum aut dictorum, nec appellatio,vt infra dicam. Aliud est
7 possessorium † plenum seu plenarium: qđ ordinatur ad finem & effectum perueniendi ad sententiam diffinitiuam super petitorio: in quo principaliter disputatur de iure partium seu de proprietate,& vim perpetuam obtinet, vt possessor in possessione remaneat & defendatur donec altera pars egerit & obtinuerit in petitorio.l.exitus.ff.de acqui.possess.Et quia istud perpetuum affert damnum & præiudicium donec pro altera parte cognitum & pronunciatum fuerit super proprietate, dicit plenarium iudicium,exigitur libellus, requiritur litis contestatio,diffinitiua,sententia. ac ordo iudicij: vt per Bald.Corne.Alex. Iaso.& alios scribentes communiter in dicta l.fi.Bald.& Paul.de Cast.in locis præalleg. Rotam in decisi.ccccxxvij.in no. & Deci.in cōsi.cccij.col.j. Et in isto iudicio possessorio pleno seu plenario procedant auctoritates supra citatæ cum prædictis fundamentis, quia magni & considerabilis preiudicij est, ꝙ plene probationes requiruntur admittitur reprobatio testiū, & appella.executione tamen non retardata. Et ita si bene ac diligenter videbis & considerabis cognosces & fateberis voluisse Bar.in extrauag.ad reprimen.in verbo, summarie.Fely in d.c.veniens.el ij.colum.iiij.Et Ludo.Gomes super regula cancellariæ de non tol.iure quæsito in v.q.cōcludentem prędictam regulam locum propterea habere in possessorio pleno successiuo & effectuali,quia talis posses. est maximi momenti, & damnum magnum illam perdere. Regulariter ergo in possessorijs plenarijs. vbi agitur de perdenda penitus possessione,& consequenter de magno dāno & considerabili præiudicio, requiritur plena probatio & admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem, quia si cognitio tolleretur & prædicta etiam requirentia altiorem indaginem non admitterentur, auferretur ius partis, quod fieri non debet: ita vult Barto.in dicto verbo, summarie.colum.j.in versicu. in hoc processu. & colum.ij.versicu. & idem dico. Quod tamen non procedit in remedio possess.l.fina.C.de edic.diui. vbi non admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem.l.ij.dicti tituli fauore vltimarum voluntatum. & quia quæstio pendet ex liquido: secundum Bald.& alios in dicta l.ij.& fina.quæ omnia bene not.

Et adde vltra prædicta quæ scribunt Barbat. Iaso. & Moder.in rub.C.qui ad-

8 mi. volentes q † quando ille qui bo. pos. agnouit effectualiter posideret bona, dicẽ ti bo. pos. non fuisse agnitam intra debitum tempus incumbat onus probandi, propter commodum possessionis aduersarij quæ transfert onus probandi in alium. dicto. §. commodum. Sed hanc opin. improbaui legendo prædictam rub. C. qui admi. quia fundamentum illius qui bon. posses. agnouit consistit in probando agnitam, ac intra legitimum tempus agnitam. l. fina. C. qui admi. §. fina. insti. de bono. posses. quod cum minime faciat, & aduersarius probauerit se adiuisse hæreditatem vel bonorum posses. agnouisse, ac intra tempora ab edicto prætoris statuta, iuxta iura præalleg. probata eius intentione obtinere debet. l. qui accusare. a contrario sensu. C. de eden. cum alijs adductis per Alexand. in consil. clxxxix. colum. prima, lib. ij Nec ob. §. commodũ. immo facit pro opin. mea, cum aduersarius probauerit intentionem suam, nec iura partiũ sint ambigua: iuxta id quod dicitur in. §. commodum. in c. si a sede. de præben. in vj. cum alijs de quibus ibi per Iaso. Tituli enim erant pares quo ad datam & tempus: ideo nimirũ si posidẽs vincit, præualeatq;, cum plus quam aduersarius habeat, possessionem videlicet. & optime procedit quod dicitur in. §. commodum. quod actore non probante &c. sed in terminis dicti supra relati aliud est, quia aduersarius plene probauit fundamentum suę intentionis, agnouisse videlicet bono. pos. & intra tempora ab edicto limitata, vel aditionem hæreditatis: conuentus vero de tempore nihil probauit, sed tantum agnitionem: ergo tituli non sunt pares, neque iura partiũ obscura, ideo non procedit quod dicitur in. §. commodum. cum actor probauerit intentionem suam, reus vero fundamentum suæ except. tempus. s. non probauit ergo debet succumbere.

9 Postremo aduerte quod † quando agitur de prælatione ratione prioritatis temporis, & de prioritate non constat: si ex priuilegio causæ obtinere quis debet, præferendus est etiam contra possessorem, vt patet in fisco per l. prima. cum ibi not. per Bartol. & docto. C. de iure fis. lib. x. Idem in dote, libertate, & pia causa, vt per Soci. in consil. lxvii. colum. penul. lib.
10 iii. Quandoque † tamen commodum est nõ posidere, vt pulchre per Pet. de Anch. in consil. clxxiiij.

SVMMARIVM.

1 *Ille ad quem bona alicuius perueniunt vniuersaliter loco hæredis est.*
2 *Quis dicatur prælatus.*
3 *An successor prælati ligetur ex contractu prædecessoris.*

§. HI qui in vniuersum ius succedũt loco hæredum habentur.

IDEM dicitur in l. prætor. supra eo. & potest etiam exemplificari in l. j. ff. de castr. pec. de quo vide quæ dixi in l. qui per successionem. supra eo.

1 Et generaliter † ille ad quem bona alicuius perueniunt vniuersaliter, hæredis loco est. l. non intelligitur. §. cum ex causa. ff. de iu. fis. cum accumulatis per Alex. in l. si marito. ff. solu. matri & per Deci. hic.

Quod aũt subiungit Deci. de successore in prælatura vt non censeatur eadem persona cum antecessore, secundũ Bald. non est in terminis regulę nostræ, quia talis non
2 succedit in vniuersum ius. Quis † autem dicatur prælatus: ponunt Barba. in c. quæ ab ecclesiarum colum. j. de offic. ord. Fely. in c. insuper. de testi. Deci. in c. ij. colũ. fin. de iudi. & in consi. cclxxxij. col. j. Et an
3 ligetur † successor prælati ex contractu antecessoris sui: vide per Bald. in consi. cccc. xiij. lib. iij. Barba. in c. ex præsentium de pign. Præpos. in c. vnico. qui succes. tene. Afflictum in deci. regni. c. j. Iaso. in consil. ccxxij. lib. ij. & consil. x. lib. x. & Deci. in consi. clvij.

SVMMARIVM.

1 *Dolus quid sit. Et quando sit mortalis, vel venialis.*

L. CLXXII. Paulus.

NIhil dolo creditor facit qui suũ recipit.

CLARA est & absoluta in l. nullus videtur dolo supra eo. Equidẽ non conuenit hoc casu doli diffinitio de qua in l. j. ff. de dolo. ideo nec diffinitum cõpetet. Et quẽadmodum etiam scribit Caietanus in sua
1 summula in verbo, dolus, dolus † est astutię

executio, siue per verba, siue per facta ad decipiendum ordinata: & est peccatum veræ prudentiæ contrarium, quandoque mortale, quandoq; veniale, vt cum intenditur deceptio iocosa.

§. CVm principalis causa non consistit: nec ea quidem quæ sequuntur locum habent.

ABSOLVTAM comperies in l. cum principalis. supra eo.

L. CLXXIII. Vlpianus.

NVNQVAM actiones, præsertim pœnales de eadem re concurrentes alia aliam consumit.

IN TEX. ibi præsertim pœnales. hoc forte dixit propter rationē tex. l. nūquā plura. ff. de priua. delic. Sumitur ex l. nunquā. & ex l. plura delicta. ff. de act. & obl. & ex pralleg. l. nunq̄ plura. ad idē est tex. instit. si quadrup. paup. fec. dic. in fi. vbi glo. not. & doct. declarant materiā istā, quæ ēt explicatur i l. edita. in materia cumulationis. C. de eden. faciunt quæ scribit in materia Pet. de Anch. in consi. iiij. Raph. commen. in consi lxxiiij. & Soci. in consi. lxij. in secundo dubio. vol. j. Tex. tamē iste admodū latinus non est, si dicendi formam diligenter spectaueris.

SVMMARIVM.

1 *Dolo desinens posidere pro possessore habetur. Et quomodo procedat.*

2 *Amplia & nu. 3.*

4 *Statutum de possessore an habeat locū in eo qui dolo desijt posidere.*

L. CLXXIIII. Paulus.

QVi dolo desierit posidere, pro posidente damnatur: quia pro possesione dolus est

SVMITVR ex ll. per glo. alleg. cōcordat l. parē. & l. ad ea. in. §. semper. infra eo. & in c. pro possessore. de reg. iur. in vj. vbi est glo. not. hanc regulam declarans,

1 Nota ergo† q̄ dolo desinēs posidere ex iuris dispositione pro possessore habetur.

Intellige quo ad sui damnum, nō autem quo ad commodum: vnde ei nō cauetur, licet caueatur possessori. l. hæc si res. & l. is qui dolo. ff. de rei vend. secundū Dyn. & alios in d. c. pro possessore. Accedant quæ scribit Pari. in consi. v. lib. ij. de eo qui dolo desiit res fideicom. subiectas posidere, q̄ ad restitutionem fideicom. potest adhuc conueniri. Et similiter dicit Angel. in l. cō petit. in. §. fina. ff. q̄ vi aut clam. q̄ contra non posidentem, qui dolo desijt posidere, eo modo & forma agitur, quibus concluditur si posideret, per text. in. §. fina. l. ibi prætendentis. nec est differentia in modo condemnandi, an posideat vel dolo desierit posidere, sed bene in modo exequendi. l. quanquam. in. §. iulia. cum not. ibi per Bar. ff. de aq. plu. arc. Item intellige hanc regulam quo ad effectum iuris, quia quilibet eorum conueniri potest: sed nō quo ad subtilitatē, q̄a possessor tenet directa, dolosus vtili: vt declarat Ang. i l. ij. in. §. hoc interdictū lo vltimo. ff. ne quid in loco publ.

2 Ampliatur hęc† regula ēt in eo qui dolo possesionē acqrere noluit. l. etiā. §. in eo. ff. de peti. here. vbi volente tū possessore iudicium suscipere, liberatur ille qui dolo desijt posidere: & si nō suscipiat nō liberatur, licet cōtra dolo desiētē posidere agatur.

3 Itē ampliatur regula† ēt in eo qui culpa posidere desijt. l. si culpa. ff. de rei ven. Et si differat talis desiens culpa posidere ab eo qui dolo posidere desijt respectu cessionis & actionis, vt in d. l. si culpa. de quo ēt per Dec. in cōsi. ciiii. Et ꝓpterea volēs cōtra aliquē actiones reales dirigere solet in primis interrogatoria cōuēto dare & facere, an talē rem teneat & posideat, dolove aut culpa tenere & posidere desierit, quī pro possessore habetur quo ad sui damnū, & respondere tenetur. vide pract. Papi. in princ. suæ practicæ char. iij.

4 An† aūt statutū de possessore, locum habeat in eo qui dolo desijt posidere, ponūt Ioan. And. & alij. d. c. pro possessore. Are. & cęteri in rub. ff. de acquir. pos. Postremo ad declarationē & intelligētiam istius regulę & prædictorum, vide glo. & doctor. in c. pen. de excep.

SVMMARIVM.

1 *Asserens se peritum tenetur de imperitia & culpa.*

L. CLXXV. Caius.

IMPERITIA culpæ adnumeratur.

SVMITVR ex ll.in glo.alleg.asserens
1 †igitur se peritum tenetur de imperitia & culpa. Vide etiã l. ij cum ibi not.ff. quod quisque iur.c.tua not.cum ibi not. per Felyn de homi. & quæ diximus in l culpa est.supra eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Conditio dominorum per seruos quando fiat melior vel deterior remissiue.*

L. CLXXVI. Caius.

MElior conditio nostra per seruos fieri potest, deterior fieri nõ põt.

1 SVMITVR ex ll.alleg.in glo.quę†ponit fallentias.materia plene examinatur in l.filius paciscendo.C.de pac.& in l.contra iuris.in.§.si.cum l.seq.ff.de pac.& in l. fi. C.de acqui.pos.

SVMMARIVM.

1 *Lucri, & damni est dispar ratio.*
2 *Repudiatio legati dicitur alienatio.* Et *quomodo intelligitur.*
L.qui aũt.ff.de hu q̃ in fra.cre.declaratur.

L. CLXXVII. Vlpianus.

NON fraudantur creditores cum quid non acquiritur a debitore, sed cum quid de bonis minuitur.

ET IDEO in primo casu non agitur redhibitoria secundum Alb. Sumitur ex l.qui autem.ff.de his quæ in frau. cre. vbi glo. Bar.& doc.late tradunt.

1 Est ergo in proposito†dispar ratio lucri & damni. iuribus hic etiam per Dec.alleg. Sed quo ad tex.l.nostræ vide rationem assignatam per Bar.in d.l.qui autẽ. vbi hãc regulã ponit non procedere in casibus in quibus de natura contractus quis tenetur acquirere: vt in l.ij.in.§.non tantum. cum no.ff.de hær. vel ac. ven. Et idem scribit Bartol.in l.j.in.§.non quærimus.ff.si quis omis.causa test.

2 Et† pariter repudiatio legati alienatio dicitur.tex.est secundum Dec.hic in l.magis puto.in.§.fundum.ff.de reb.eorum.vbi propterea pupillus fundum legatum sine tutoris auctoritate repudiare non potest. De quo vide pulchre Alexan. in consi.xxvij. lib.iij. Pau.de Cast.in consi.xj.in antiqs. vbi secus esse dicit in donatione. & ad.§. fundum respon.ꝙ loquitur in legato quod acquisitum fuit ignoranti, licet reuocabiliter cum pendeat ex voluntate vnius tantum.testatoris.s.secus in donatione quę nõ acquiritur etiam reuocabiliter nisi scienti & consentienti, cum sit contractus, & sic pendeat ex voluntate duorum: ideo repudiatio legati alienatio,inquit,dicitur,merito per pupillum sine tutore fieri non põt, vt ibi & in l.pupillorum.C.de repu.& absti.hære. sed repudiatio donationis nondũ acquisitæ dici non potest alienatio, vt colligitur ex.§.fundum.a contrario sensu secundum Pau.de Cast. Sed ꝙ repudiatio hæreditatis vel legati non dicatur alienatio probat tex.d.l.qui autẽ. in.§.j. in vers. proinde & qui repudiat.vbi Bar.opponẽs, ꝙ legatum a tempore mortis dicitur esse nostrum.l.a titio.ff.de furt.ergo repudiando dicitur diminuere patrimonium,respondet, ꝙ repudiando fingitur nunquam nostrum fuisse. & sequitur Corn. in consil. xxxij.colum.fi.vol.j. concludens propterea ꝙ repudiatio legati non dicitur alienatio.idem vult Bald. in d.l. pupillorum. eo ꝙ ante agnitionem in bonis nostris nõ est l.pretia rerum.ff.ad legem falci.ideo nõ dicitur alienatio,cum in alium de bonis repudiantis nihil transferatur. Ponuntque ibi Bald.& Alex.an prælatus possit repudiare hæreditatem vel legatum ecclesię relictum. Sed quomodo resoluetur prætacta difficultas quia quidam dicunt ꝙ repudiatio legati est alienatio,alij ꝙ non. Respondeo alienationem esse,neque id negari posse. cum hoc dicat text. in præalleg.§. fundum.ea ratione quia dominium rei legatæ directa via transit in legatarium quãuis reuocabiliter,non tamen esse diminutionem patrimonij cum ante acceptationem non sit in bonis nostris,vt supra dixi: ideo non pertinet ad edictum de his quæ in frau.cre. ita procedit tex.in d.l.qui autem.in.§.j.id quod iurisconsultus in prin.ipsius legis satis explicat,sicque Bald. & Corn. qui di-

cunt repudiationem legati non esse alienationem, male dicunt & contra tex. pręalle. .§. fundum. bene verum est talem repudiationem & alienationem non spectare ad diminutionem patrimonii: ita ꝙ alienatio in d. §. fundum non accipitur proprie & stricte, ꝑ ut adaptatur ad dominij radicati trāslationem. l. j. C. de fun. dota. sed largo modo, prout adaptatur ad alienationem dominij reuocabiliter acquisiti. accedant quę de hoc verbo alienatio, diximus in l. non alienat supra eo. tit.

Ad materiam vero istius legis. & d. l. qui autem. vltra superius adducta. vide. l. cum quidam supra de iu. fis. et ea quæ scribunt Feder. de senis in qō. ix. Barb. consil. xxiij. col. ij. lib. j. & consi. xlj. colū. vii. & xvj. in eo. & consi. xxi. in tertio dubio. in iii. volu. Soci. in consi. lxxvii. colū. fin. lib. iiii. & Deci. in consi. cclx.

SVMMARIVM.

1 *Delictum pœnam non impunitatem meretur.*

2 *Fur conditionem suam meliorem propter furti continuationem non facit.*

§. NEmo ex suo delicto meliorē suā conditionem facere potest.

1 DELICTVM † enim pœnam nō impunitatem vel prærogatiuam meretur. l. nunquam. ff. de priuat. delic. l. sancimus. C. de pœn. facit regula. c. mora sua. de reg. iur. in vj. & tex. not. in l. siue hæreditaria. ad fi. ff. de neg. gest. vbi præmium ex delicto qs reportare non debet. & gl. ibi allegat tex. nostrum, & alia plura. facit tex. not. in l. inficiando. in. §. infans. ff. de furt. ibi, quid. n.
2 tam † ridiculum est ꝙ̃ meliorem conditionem furis esse propter furti continuationē ęstimare. accedant quæ scribit Signorol. in repe. l. princeps. col ij. ff. de legib. Barba. in c. dilectus. el j. col. v. de rescrip. & Ias. in l. si a furioso. col. iij. supra si cer. pet.

L. CLXXVIII. Vlpianus.

EA QVAE dandum impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura nō sunt: pro nō adiectis habētur.

IN TEX. ibi, ad dandum impossibilia. iuris censura intellige. Item ibi, non sunt. nec esse possunt intellige, vt hic declarat gl. Et fuit expedita materia præsentis regulæ in l. impossibilium supra eo. tit.

L. CLXXIX. Paulus.

BONA fides tantumdem possidenti præstat quantum veritas, quoties lex impedimento non est.

SVMITVR ex l. qui scit. in. §. j. cum l. fructus supra de vsur. Et loquit' respectu fructuum perceptorum, vt ex dictis ll. apparet. Facit text. l. magis puto. in. §. i. ff. de rebus eorum. & in l. apud antiquos. in §. fi. C. de furt. De bonæ fidei possessore plura dici possent, quia materia est diffusa & vulgaris ideo omitto.

L. CLXXX. Vlpianus.

QVi auctore iudice cōparauit, bonæ fidei possessor est.

EXPEDITA fuit in. §. qui iusta l. non videtur. supra eo. tit.

L. CLXXXI. Paulus.

OMnis hæreditas quamuis postea adeatur: cum tempore mortis cōtinuatur.

ABSOLVTA est in l. omnia fere. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerans seruum non mortaliter, si negligentia perierit de vulnerato tantum tenetur.*

2 *Aestimatio iniuriæ factæ cōtra priuatū nō crescit, licet postea magistratū susceperit.*

3 *In delictis etiam tenetur de excessu quādo quis cognare potuit quid euenire.*

4 *Furti actio augetur si res furtiua facta sit prætiosior.*

§. NVnquã ex post facto crescit præteriti delicti æstimatio.

SVMITVR ex l. ei q furti. ff. de fur. & ex l. qui occidit. in. §. si. ff. ad legẽ aquil.
1 vbi †vulneratus fuerit seruus non mortaliter, negligentia vero perierit, de vulnerato erit actio non de occiso. sicque ex post facto non crescit pœna, æstimatioque illius perpetrati delicti. de quo per Signorol. in consi. lxiii. & clxiiii. Cornel. in consi. cclxxxiii. & cclxxxiii. vol. iii & Soci. in consil. xxvi. lib. ii. Exemplificari etiam põt
2 in æstimatione †iniuriæ contra priuatũ illatæ. Quamuis enim ex post facto iniuria affectus magistratus efficiatur contra quẽ illata est iniuria, seuerius punit. §. atrox, instit. de iniur. æstimatio dictæ iniuriæ & sic præteriti delicti nõ crescit: quia attenditur tempus factæ iniuriæ. facit text. l. prætor ait in. §. docere. ff. vi bon. rapt. Quando ta-
3 men†quis fuit in culpa, quia cogitare debuit id posse verisimiliter euenire, tenetur de excessu, & de his quæ ex delicto illo & ex post facto sequuntur c. si. de homi. in vj. tradit Alexã. consi. cxl. colum. ij. lib. ij. & Fely. in c. sicut dignũ. de homic. facit tex. no. in l. si quis domum. in. §. pe. ff. loca. ibi, quia hoc euenire posse prospicere debuit, de quo per Anch. in consi. ccccii. Felyn. in c. i. in quarto not. de iud et Dec. in c. nouit. colum. viii. eo. titu. Sed contra hanc regulam facit text. in l. furti. ff. de fur. vbi
4 †augetur actio furti, si res furtiua facta sit prætiosior: vt etiam probatur in l. inficiando, in. §. infans. illo eo. tit. de quibus opponit hic Deci. & non soluit? Responde regulam hãc intelligi vbi delictum est perfectũ & consumatum, vt hic Alberi. sed in casibus superius allegatis nondum erat consumatum delictum, quia fur non restituens rẽ furto subtractam semper est in mora, ideo nimirum si condemnatio fieri debet consideratione habita quanti plurimi fuerat res a tempore facti furti. d. l. in furti, cum not. ibi per Angel.

L. CLXXXII. Caius.

OMNES actiones quæ morte aut tempore pereũt: semel inclusæ iudicio saluæ permanent.

INTELLIGE inclusæ, per litis contest. secundum Alb. hic materia est expedita in l. non solet. & in l. pœnalia. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Perfectum quid dicatur.*

§. NOn videtur perfecte cuiusquã id esse, quod ex causa reuocari potest.

SVMITVR ex ll. in glo. alleg. & ratio nẽ palpabilem pre se fert. Faciunt quæ diximus in l. neque pignus, supra eo. & in l. non videtur quisquam, supra eo. Perfe-
1 ctũ†enim dicitur cui nihil posit accedere, vt per Lactan. lib. j. de falsa relig. & Arist. ij. de cœlo & mundo. Si res ex aliqua causa a me auocari potest, est quod posit accedere, ideo nimirũ si perfecte dicitur mea.

SVMMARIVM.

1 *Absens causa Reipub. damno affici nec lucrum sentire debet.*
2 *Nisi damnum culpa absentis contingat.*

L. CLXXXIII. Vlpianus.

ABsentia eius qui reipub. causa abest: neque ei, neque alii damnosa esse debet.

SVMITVR ex l. i. & si. & toto tit. ff. ex qbus cau. ma. vbi glo. hãc regulã alleg.
1 No. q†quẽadmodũ absentẽ causa reipu. prætor damno affici non vult, ita nec lucrũ facere contra alium patitur, vt dicit tex. in l. ergo. ff. ex quibus cau. maior Et pari-
2 ter†qñ læsio contingit culpa absentis cessat restitutio & præsens regula, quia absentia non fuit tunc causa huiusmodi damni, tex. est in l. quæ a patre. vbi Paul. de Cast. & alij not. C. de restit. mil.

SVMMARIVM.

1 *Quod contra rationem sunt extendi non debent. Fallit si quãdo sumus in nõ odiosis nume. 2.*
3 *Extensio etiam in odiosis fit ex identitate vel maioritate rationis.*

L. CLXXXIIII. Paulus.

QVod cōtra rationē iuris receptū est, non est producēdum ad consequentias.

SVMITVR ex ll. alleg in gl. præcipue ex l. quod vero. vbi est ad verbū posita.
1 Quę ergo † cōtra rōnem sunt extēdi nō debēt: & quicquid irrationabile est restringēdū venit, quia vnum incōueniens aliud sequi non debet: secūdum Bal. in d. l. quod vero.
2 Intellige hęc iura & regulā hanc † vbi cōtra iuris regulas aliquid cōstitutū est, vt qa posita exceptio a regula, quę tū in casu suo rōne fundari potuit, tunc non extēditur si materia sit odiosa: alias secus, vt declarat Pau. de Ca. in l. neq;. supra de legib. aliqua ad ꝑpositū facientia vidimus i l. j. supra eo.
3 Fallit † nisi eadē vel maior sit ratio in casu ad quē fit extēsio, scdm Mod. Germa. in d. l. qd vero. per text. l. non tm. in. §. j. ff. de seruo corrup. tu adducas tex. not. in. §. porro. in tit. quę fuit prima cau. benefi. amit. in vsib. feu. vbi ēt in pœnalibus & odiosis ex similitudine rōnis fit extēsio. de quo articulo vide Alex in l. si qs id qd. col. fi. ff. de iuris. om. iud. Deci. in c. trāslato. de cōstit. Ias. in auct. nō licet. col. ij. & iij. C. de liber. pręter. & in l. si cōstante. col. xv. ff. sol. ma. & in auct. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Aquē. in l. j. col. fin. C. de trans. Ripam in repe l. fi. q. xli. C. de reuoc. dona. & Deci. in. §. in pœnalibus l. factū. infra eo. titu.

SVMMARIVM.

1 *Heres est idē quod dominus.*
2 *Duo eiusdem rei domini insolidum diuersis temporibus esse possunt.*

§. VNi duo pro solido hęredes esse non possunt.

1 HAERES enim † idem est ꝙ dñs. §. pen. insti. de hęr. qual. & diff. cū glos. sed in solidū eiusdē rei duo dñi esse nō possunt. l. si vt certo. i. §. si duobus vehiculū. ff. cōmo. l. iii. §. ex cōtrario. ff. de acquir. pos ideo &c.
2 Item intellige hanc regulam † eodem tēpore, nā diuersis temporibus non solum duo, verum decē & centum pro solido possunt vni hæredes esse, vt hic per glo.

SVMMARIVM.

1 *Facere est medium inter negare & fateri.*
2 *Fallit ex præsumpta voluntate tacentis.*

L. CLXXXV. Paulus.

QVi tacet, non vtique fatetur: sed tamē verū est eum non negare.

EADEM regula ponitur in vj. de reg. iur. vbi est optima g o.
1 Inter † fateri igitur & negare est medium, tacere scilicet. de quo per Abb. & Fely. in c. nonne. de præsumpt.
Et licet de sui natura tacere medium teneat inter cōsentire & dissentire, aliquando
2 tamen † applicatur ad alterū extremorū ex pręsumpta volūtate tacētis: vt per Arc. in cōsi. clxj. in pręsenti. col. ii. & in casibus in quibus tacens pro consentiente habetur, iuxta tradita in l. quæ dotis. ff. sol. mat. & in c. qui tacet. de reg. iur. lib. vi. facit text. not. in l. seruus communis ab extero. ff. de acquiren. hæredi. vbi verbum non iubere, pro repudiare ponitur. ex quo text. not. Aret. ꝙ verba negatiua quæ sunt medium inter consentire & contradicere, inter adire & repudiare a iurecōsul. prolata, expresse contradicere significant. Vnde infert ad not. quæstionem Bar. in l. ne in arbitris. in fi. C. de arbit. dum vult ꝙ verba illa nō cōtradicere, aliqn expresse consentire significant Et similiter de verbo non negare. vnde si pars dicat non contradico, seu non nego, consentire videtur vel confiteri. allegat tex. not. in c. per tuas. in verbo, nō negare. de cōdi. ap. & not. Bal. in l. i. ad fin. C. de neg. gest. dū vult ꝙ si iudex dicat, non admitto has exceptiones, verba ista significant ꝙ repellit eas.

SVMMARIVM.

1 *Mala fides defuncti hæredē pscribere ipedit. L. cū hæres. ff de diuer. & temp. præscrip. ornatur.*
2 *Ius creditoris tale est, quale obligatoris.*
3 *Hæc regula quando non procedat.*

L. CLXXXVI. Vlpianus.

QVod ipsis qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit.

De universalibus successoribus intelligendo locum sibi vendicat regula tã in vitijs realibus q̃ in personalibus, vt per glo. & Bar. in l. vitia. C de acquir.
1 pos. vbi late de hac materia, ideo † mala fides defuncti hæredem præscribere impedit. l. cum hæres. ff de diuer. & temp. præscrip. Ad cuius. l. articulique intelligentiã, vide Pau. Cast. in consi ccxc. in antiquis. Corn. in consi. clxxvi. col. pe. & fin. lib. i. & consi. ccxcvi. in ij. & cclxxvij. in iiii. vol. Soci. consi. lx. col. fi. lib. i. & consi. lii. in ii. late Balb. in tract. præscrip. char. 18. & Crotum in rep. §. cum quis. l. pomponius. ff. de acqui. pos. faciunt quæ scribit Anch. consi. ccxliii. quia quæstio. & regula qui in alterius. cum alia regula, qui i ius, supra eo. iunctis ibi dictis & in l. aliud. in fi. & in l. in omnibus officijs. ad fi. supra hoc eo. ti.

Et per hanc regulam dicit Bal. in consi.
2 xxii. lib. ii. q † tale est ius creditoris quale
3 obligatoris. Intellige etiam & † hanc regulam hanc cum præalleg. vt per Alex. in cõsil. xii. colũ. ij. lib. iiii. & Deci. in l. ex qua persona. ad fi. eo. & Crot. loco supra alleg.

L. CLXXXVII. Paulus.

NON omne quod licet, honestum est.

Absolvta fuit in l. semper in contractibus supra eo. ibi videndũ est.

§. IN stipulationibus id tempus spectatur quo contrahimus.

Vide quæ diximus in l. quæ legata supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Scienti & consentienti non fit fraus, dolus vel iniuria:* Limita nu. 4. 5. 7.

2 *Scire vel scire debere paria sunt.*

§. ei qui. l. si tamẽ. ff. de ædil. edic. ornatur.

3 *Scientia quomodo hic requiratur. Et an copulatiue cum patientia.*

6 *An quis se poßit obligare ad torturam. quod non.*

L. liber homo. ff. ad leg. acquil. ornatur.

8 *In libello iniuriæ non debet exprimi, eam illatam contra voluntatem.*

9 *Dolus in quibus casibus præsumatur.*

L. CLXXXVIII. Vlpianus.

NEmo plus fraudare videtur eos qui sciunt & consentiunt.

Svmitvr ex ll. in glo. alleg & per glo. l. i. in §. vsque adeo. ff. de iniur. & in l. cum donationis. C. de transac. Et hinc sumpta est etiam regula quæ ponitur in vi. de reg. iur. in c. scienti. vbi est optima glo. huiusce regulæ declaratiua.

1 Nota ergo † scienti & consentienti non fieri fraudem, dolum, vel iniuriam: vt etiã in iuribus præallegatis habetur. Et hanc re
2 gulam loquentem † de sciente, intellige vel scire debente. secundum glos. præalleg. c. scienti. per text. not. in l. i. in §. si intelligatur. ff. de ædil. edic. Cui consimilis est in l. si tamen. in. §. ei qui. illo eo. tit. &, inquit, qui seruum vinctum vendiderit, ædilitium edictum remitti æquum est, multo enim amplius est id facere, q̃ pronunciare in vinculis fuisse. de quo tex. vide Bart in d. l. sancimus. in fi. C. de testa. Deci. in c. dilecti filij. in secundo not. de appel. & in l. semper qui non prohibet. col. ii. supra eo. & in cõsil. ccccxlix. & cccclxxxiii. col. ii. Et ad hoc q paria sint scire, vel scire debere, vide text. l. si duo. ff. de acquir. hære. & in l. quod te. cum ibi not. ff. si cer. peta. & dixi-
3 mus i superioribus. Et huiuscemodi † sciẽtia requiritur a principio, & non sufficeret ex post facto: secundum glo. hic. & in d. c. scienti. vbi scribentes sequuntur per tex. l. iustißime. in. §. fi. ff. de ædil. edic. & probat etiam aliter Ang. in tract. malefic. in verbo contra voluntatem. Et requiritur copulatiue cum patientia scilicet, quum scienti, sed non consentienti fieri posßit fraus & iniuria. c. illud. xv. q. i. no. glo. in d. c. scienti.

Ex hac regula plura inferri possunt, vt per Iaso. & alios in d. c. cum donationis. & per Deci. hic.

Limitatur primo secundum glo. in d. c.
4 scienti. in † dolosa persuasione, iuxta l. i. C. de rap. virg. vbi rapiens virginem quãuis volentem de raptu tenetur, vt etiã hic per Deci. & latius per Moder. rep. in dicta l. vnica.

5 Secundo limitatur vbi † iniuria in corpus infertur cum nemo sit dominus membrorum suorum, l. liber homo. ff. ad legem

aquil.

Aquil. Quod videtur procedere etiam in alapha data, quia per eam videtur corpori inferri iniuria, vt hic per Deci. Bar. tñ et Ang. de Perusio, per Deci. citati contrariũ tenent in alapha, ex quo corpus non debilitatur, nec cutis inciditur. & idem latius tenet Ang. de Are. in tract. malefi. in verbo contra voluntatem. quæ opi. videtur probari per d. l. cum donationis. & d. §. vsque adeo. secundum Aret. loco præallega. Non obstat fundamentum Decij hic de d. l. liber homo. cuius ratio videtur locum habere etiam in alapha, per quam corpori infertur iniuria: procedit enim tex. ille in actione. l. Aquiliæ quæ loquebatur de occidente aut vulnerante, vt in l. qua actione. & toto tit. ff. eo. ad l. Aquil. Item vbi quid vstum, ruptum, aut fractum fuerit. §. itaq;. insti. ad legem Aquil. Ideo nimirum si nõ procedit vbi cutis scissa non fuit, quemadmodũ Barto, & præfati scribentes dixere. Et cũ hæc pars sit benignior & mitior, in pœnis amplectenda est. l. cum de interpretatione. ff. de pœn. l. semper in dubijs. supra eod. ti. & in c. odia. de regul. iur. in vj.

6 Faciunt et prædicta ad qõnem † an possit quis se ad torturam obligare? Paris de Put. & Brun. ꝙ non. Deci. assentit, præter ꝙ ad torturam iudicis, qñ aduersarius tortus fuit, vt in casu Paridis. Non est recedendum a decisione prædictorum per rationem d. l. liber homo. nec licitum fuit iudici alium ponere ad torturam ex conuentione & permissione illius, per rationem. d. l. liber homo. Faciunt quæ scribit Hipp. de Marsi. in l. j. in prin. ff. de quæstio. & in consi. cxx. de iudice habente amplum arbitrium, qui tñ non potest ponere quempiam ad torturam non præcedentibus indicijs. & d. l. liber homo. Plura alia adduci possent. vide si libet, Rapha. Com. in consi. xxxij. Abb. et alios in c. de his. de accusa. Fely. in c. ius generale. col. fi. in j. dist. decr. Ias. in l. j. col. ij. ff. de in litẽ iur. Guidonem papæ in q. lxj. ccxj. cclxxviij. & cccxl. Deci. in c iurauit. col. fi. de proba. in c. cognoscentes. col. ij. de cõsti. in c. pastoralis. col. v. de excep. in c. inter cæteras. colum. vij. de rescrip. & in consi. cccccclxix.

7 Tertio limita vt quamuis consentiens iniuriarum agere nequeat † iudex tñ pro interesse publico agere poterit, vt per Barto. in d. §. vsq; adeo. cum alijs hic per Deci. alleg. Nec ob. ꝙ consensus videatur delictum tollere, sicq; impedire reipub. ius quæri, vt hic per Deci. quia respon. ꝙ talis consensus impedire potest, ne ius sibi consentienti quæratur, nõ autem impedire ius reipublicæ quærendum: vt ibi voluit Bar. quod bene probatur in l. iurisgentium. in §. si paciscar. vbi plene not. ff. de pact. Intellige secundum prædicta. quando corpus læderetur, ita ꝙ non sit in potestate partis tale ius remittere: secus in simplici iniuria absq; læsione & detrimento corporis illata, quæ non infertur scienti & consentienti, vt diximus. ideo reipubl. non quæritur ius, & cõsequenter nec iudex agere potest. & ita etiam tenet Ang. de Are. in malefic. super verbo, contra voluntatem.

8 Postremo nota, † ꝙ in libello accusatorio non est necessarium exprimere contra voluntatem meam illatam fuisse iniuriam. eo enim ipso ꝙ mihi iniuriam illatam narro, censeor in inuitum dicere. d. §. vsque adeo. Bal. in d. l. cum donationis. & Angel.

9 loco præalleg. Et quamuis † dolus regulariter non præsumatur id tamen non procedit in casibus enumeratis, per Phil. Frã. in dicto c. scienti.

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio serui licet cõferatur in tempus existentiæ sui iuris, tamen quæritur domino*

2 *Donatio omnium bonorum si contingat eũ committere maleficium facta alicui, non valet in fraudem fisci.*

3 *Patrimonium intricans, in fraudem creditorum fecisse censetur.*

L. CLXXXIX. Paulus.

QVOD quis cum seruus esset egerit: proficere liberto facto non potest.

1 LICET igitur † stipulatio serui conferatur in tempus existentiæ sui iuris, nihilominus quæritur dño: quia quo ad acquisitionem inspicitur tẽpus contractus, nec dolus debet prodesse doloso. l. fi. vnde potuit in præsens regula sumi. de stipu. ser. Quod inducitur ibi per Imo. ad qõnem † de viden

2 te vel donante omnia bona sua alicui si cõtingat eum cõmittere maleficium propter quod bona publicãda veniãt, ꝙ talis alienatio tanꝗ facta in fraudem fisci non sub-

sistat, de quo per oēs in l. post contractum. ff. de dona. Et pariter inducit ibi Imol, ad
5 qō. de † intricante patrimonium suum, vt in fraudem creditorum id fecisse censeatur: vt ibi per eū. Faciunt ad hāc regulam quæ dixi in l. que legata. supra eo. De lim. gl. videre poteris scribentes in l. j. C. an ser. ex fact. suo.

L. CXC. Caius.

SEMPER in generalibus specialia insunt.

ABSOLVTA fuit in l. in toto & pars supra eod. ti.

SVMMARIVM.

1 *Effectus magis attenditur quam verba.*

2 *Bannitus a territorio plurium dominorum nō potest cum licentia vnius licite redire.*

L. CXCI. Paulus.

CVIVS effectus omnibus prodest: eius & partes ad vniuersos omnes pertinent.

DECI. hic colligit arg. a toto ad partem: iuxta l. quæ de tota. ff. de rei ven. ponendo aliquas limi. quod arg. magis extorquetur q̄ colligatur, ideo de hoc te remittam ad ea quæ dixi, in l. in toto & pars. supra eo. Alb. de Ros. hic colligit ex tex. valere arg. ab effectu de quo late tradit in suo dictionario in verbo arg. ab effectu. & melius q̄ gl. nostra exemplificat in his q̄ cōia sunt pluribus vt vniuersis, non pluribus vt singulis, iuxta l. in tantum. ff. de rerum diui. Mihi autem vr̄ iuriscōsultum hic velle idem quod dicitur in c. quod omnes. de regul. iur. in vj. quod oēs tangit ab omnibus approbari debet. quæ regula ab
2 hac l. sumpta fuit. ꝙ † aūt attendi debeat effectus magis q̄ modus seu verba, vide l. iij. cum not. C. de insti. & substi. §. fi. insti. de bo. pos. & l. fi. C. qui admit. cum ibi no. per Rimi. in j. col. & l. si tibi pecuniam. supra si cer. peta. & pulchre Aquē. in l. j. col. ij. supra de legib. ꝙ potius inspicimus in quem dirigatur effectus legis vel statu. q̄ quomodo concepta fuerint verba.

Et intelligendo prædicta in effectu rei pertinentis ad plures vt ad singulos, qui prodest omnibus, inferri potest ad qō. † de
2 quinq; dominis alicuius loci, qui fecerunt bannum ne quisquā bannitus de eorū territorio possit aut debeat reuerti in locū sub pœna centum scutorū, ꝙ vnus dominorū non poterit in præiudicium aliorum dare alicui bannito licentiā redeundi alijs condominis non consentientibus: per præalle. ad qd̄ vide nota. per Ias. in l. iurisgentium. in. §. fi. ff. de pact. Brun. Asten. in cōs. xciij. & cij. & Deci. omnino in cōsi. ccxlix. vbi ponit ꝙ qū iurisdictio est cōis pluribus dn̄is, vnus sine alijs nihil potest facere.

SVMMARIVM.

1 *Hæres pro parte pro qua est hæres non potest contrauenire facto defuncti. Limita nume. 3. 4. & 6.*

2 *Culpam obijcere non possum alicui ex qua lucrum sensi.*

5 *Statutum repellēs vsurarium ab agendo, non comprehendit eius hæredem.*

L. CXCII. Vlpianus.

EX qua persona quis lucrum capit, eius factū præstare debet.

SVMITVR ex. ll. in gl. alleg. cū alijs de quibus per Decium hic. & in consil. clxxxiiij. ad fin.

1 Et sic † hæres pro parte pro qua est hæres contrauenire non potest facto defuncti l. cū a matre. C. de rei vē. dixi late in repe. l. ij. C. de pact. inter empt. & ven. Facit ad hanc regulā tex. l. scdm naturā. cum ibi nota. supra eo. & l. pompo. in. §. cū quis. ff. de acqui. pos. vbi volens vti adminiculo tpis ex persona alterius, cū sua causa vitijsque suis vti debet. facit ēt tex. l. qui in ius. & l. quod ipsis. cū ibidē not. supra eo. ti. Et si-
2 militer † non possum alicui culpā obijcere ex qua lucrum senserim. l. nupta. §. j. ff. sol. ma. l. cum in fundo. §. j. cū gl. in ver. lucrū. ff. de iur. dot. tradit Alex. in cōsi. lxxj. col. j. lib. ij. & Deci. consi. cccxcij. ad fi.

Et procedit hæc regula qn̄ causam lucratiuam quis habet ab aliquo, & ex eius persona vult agere: non enim potest uenire contra factum illius ex cuius persona agit,
3 † secus si nō prætendit titulum lucratiuū. l. apud celsum. §. de auctoris. cum. §. seq. ff. de excep. dol, ita Alex. in consi. xij. col. ij.

lib.iiij.& Deci.hic dicens id tenuisse Ancha. in cōsi.ccxliiij.quia qō.col.fi. Qui tñ loquit̃ in alijs terminis. & erit alia limi.ad
4 hanc regulā.Dicit.n.ꝙ † & si vitia personalia trāseant in hæredē & successorem cū vtitur adminiculis ex persona auctoris, id locum habet cū hęres vult lucrū consequi ex persona defuncti, vt vsucapere & præscribere qđ defunctus mala fide inchoauit. secus vbi agit̃ de persona ab agendo repellenda pp personale defuncti vitium, quia facilius interdicitur lucrū alicui q̃ infligatur pœna.arg.§.& si prętatam.l.fi.C.de iure delib.cum si.ideo concludit,ꝙ† statutū
5 repellens publicum vsurarium ab agendo nō repellit illius hæredem nec cessionariū si non vtitur adminiculo & persona auctoris.& sequitur Crotus loco præallega.col. ij.vbi assignat ēt rationē ad tex.d.§.de au
6 ctore. Limitatur pariter hæc regula† nō procedere qñ hęres confecit inuentarium, quia tunc facto defuncti contrauenire pōt: vt hic per Deci. & in consi.clxxxv.cum seq.& per Barb.in consi.lxvj.lib.iiij. Verum quia vt præfati scribentes post Imol. dicunt,intelligitur hoc qñ de bonis defuncti nihil hæredi remanet, & sic non sentit lucrum ex persona illius,ideo limitatio nō est bona cum non sit de regula.

L. CXCIII. Vlpianus.

PAREM esse conditionē oportet eius,qui quid possideat vel habeat: atque eius cuius dolo malo factū sit,quominus possideret vel haberet.

Expedita est in l.qui dolo.supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam non meretur quòd lege permittente fit.*

L.Gracchus.C.de adulte.ornatur.

2 *Iniuriam nemini facit qui iure suo utitur.*

L. CXCIIII. Paulus.

NEMO damnum facit, nisi qui id facit qđ facere ius non habet.

In text.ibi damnū facit.i.damnum faciendo vel dando obligatur, scđm Alb.&
1 scđm Deci.resoluit̃ cum eo quod dr̃ † non mereri pœnam quod fit lege permittēte.l. gracchus.C.de adulte. de quo vide Ro.in consi.cccclxxxiiij.Fel.in c.si vero.el j.de sen.excom.doct.in l.fi.ff.quod quisq; iur. Deci.i l.bona fides.supra eo.Hip.de Marsi.in l.patre.ff.de qō.& in l.edicto.col.iij. eo.ti.Neuiza.in sylua nup.col.viij. cū seq. Gasparē de Portug.in repe.l.imperiū.col. iij.ff.de iuris.om.iud.Facit l.qđ reipub. &
2 l.iniuriarum.ff.de iniur.vbi dr̃,ꝙ† nemini iniuriam facit qui iure suo vtitur: & ꝙ iuris executio nō habet iniuriā.& l.factū.§. non videtur.infra eo. vbi dicitur,ꝙ nō videtur vim facere qui iure suo vtitur.

SVMMARIVM.

1 *Vis alia priuata alia publica.Et quomodo differat a violentia nu. 2.*

Violentiarum quot genera sunt.

3 *Violentiæ, quæ per iudicem infertur, non licet resistere.*

L. CXCV. Vlpianus.

HOC iure vtimur, vt quicquid omnino per vim fiat: aut in vis publicæ,aut in priuatę crimen incidat.

1 Non est enim alia † species vis,nisi priuatæ & publicæ,vt in rub.& toto ti.C.ad l.Iul.de vi.& instit.de pub.iudi. in.§.item lex iulia. Intelligiturque hæc regula in vi expulsiua,nō de inquietatiua. cū.n.contra denunciantē ædifico licet videar vim facere nō teneor.l.iul.de vi publ.vel priua.nō enim cadit vis illa in crimen, qđ per hanc legē exigitur.arg.l.seruus non in omni.ff.
2 de act.& ob.scđm Alb.hic.Et qūo† vis a violentia differat,tradit Pau.de Ca.in cō si.ccclxxix.in antiquis. Violentiarū vero plura sunt genera,vt p gl.& Bar.i l.extat. ff.qđ met.cau.& Bar.in l.si quis in tantū. C.vnde vi. Nec est †licitū resistere vio
3 lentiæ q̃ iure infertur.l.si seruus.C.de his qui ad eccl.cōfu.scđm Deci.hic.et Pau.de Ca.in d.l.si seruus.& in cōs.cxciiij.& Lu do.Bolo.in consi.lxiij.nec mirum quia talis actus nec vis nec violentia proprie dicitur,cum iuris executio, vt in præcedenti.l.dixi,iniuriam non habeat.

§. DEIECIT qui vel iussit, vel mādauit, vel ratum habuit. Rati enim habitio mandato comparatur.

SVMITVR ex l.j.in.§.deiecisse videtur. vbi iurisconsul.rationem assignat. ff.de vi & vi arma. Ad cuius arti.declarationem vide Fel.in c.mulieres.col.ij.de sen.excom & quæ scripsi in l.quod iussu. & in l.semper qui non prohibet. supra eo. vbi de iussu mandato, & ratihabitione tractatum inuenies.

SVMMARIVM.

1 *Hæres ex dolo defuncti an insolidum teneatur, vel quatenus ad eum peruenit.*
2 *Dolus in contractu bonæfidei quomodo purgetur. Idem & stricti iuris.*
3 *Culpa defuncti an præstetur ab hærede.*

§. IN contractibus quibus doli præstatio vel bona fides inest, hæres insolidum tenetur.

SVMITVR ex.ll.per gl.alleg.Facit l. pœnalia.& l.pupillum.in.§.in hæredes.supra eo.cum ibi dictis.& in.§.fi.l.ad ea.infra eo. Secundum Deci.ista regula tāgit materiam indiuiduorum quæ altiorem postulat indaginem. in ea enim se torquens scribentes omnes in.§.cato.& in l.stipulationes non diuiduntur.ff.de verbo.oblig.

Sed fallitur Deci.est enim alia materia, vt ex glo.apparet.hic enim non tractatur
1 materia diuidui & indiuidui, sed † an ex dolo defuncti hæres insolidum teneat vel quatenus ad eum peruenerit, vt patet ex l. si hominem.in.§.datur.ff.depos.& ex l.ex depositi ac.l.ex contractibus.ff.de acti.& obli.& ex.§.fi.l.ad ea.infra eo.ti. Pro habenda veritate huiusce articuli, ex dictis & mente Albe.de Rosa.hic.Bar.& Ang. in d.l.ex depositi.& in l.j.ff.de priua.deli. Bar.& Saly.in d.§.datur.& Saly.in l.vnica.col.fin.C.ex delic.defun.dici potest, ꝙ aliqñ dolus defuncti fuit commissus in cōtractu vel circa, & tunc quia dolus ex contractu descendit, & rei persecutione tenet hæres sicuti defunctus, si sit vnus insolidū, si plures pro hæreditarijs portionibus, siue ad eum aut eos peruenerit, siue non, & siue lis contesta.fuerit cum defuncto, siue non: vt hic.& in d.§.datur.& in d.l.ex cōtractibus.& in l.ex depositi.cum ibi nota. per glo.Bar.& Ang.Nec ob.§.aliqñ.insti. de perpe.& temp.actio.vbi si te induxerit quis ad contrahendum, hęres illius non te
2 netur. ibi enim fuit commissus † dolus in contractu qui non purgatur per actionem descendentem ex eo contractu, cum dolus contractui causam dederit: ita ꝙ cōtractus est ipso iure nullus, & purgatur per actionem de dolo, idest secundum quod decrarat Pau.de Cast.in l.curatoris.col.fi.C.de nego.gest.de dolo agitur nulla alia compe tēte actione. Quæ quidem actio de dolo in hæredem non datur nisi lite contesta.cum defuncto, vt per Bar.in d.l.ex depositi.aut quatenus ad eum peruenerit, vel dolo male fecerit ne perueniret.l.itaq;.cum l.seq. ff.de dolo.& tradit Are.in d.§.non autem. vbi etiam post Bart. rationem assignat ad id quod dictum est de lite conte.quia tunc quasi contrahitur qui quasi contractus est causa huiusce transitus in hæredem intelligendo qñ litis contest. fuit legitime facta. Proceduntq; prædicta in contractu bonæ fidei. Secus si dolus causam dederit cōtractui stricti iuris, vel inciderit in cōtractum quia agitur tunc actione ex eo contractu.l. eleganter.§.j.cum ibi no.per Bar.ff.de dolo.secūdum Saly.& Are.in locis proxime allega. Et ita intelligi potest hæc regula qñ dolus incidit, secundum Alber.hic.Et idem si circa contractum vel quasi vt in re deposita vel commodata & in administratione tutelæ & similium, quia natura contractus est vt actiones ex eo descendentes ad hæredes trāseant, & si nihil ad eos peruenerit: merito hæredes tenentur.l.curatoris.C.de nego.gest.l.j.cum glo.C.de hære.tuto.& hac l.cum præallegatis.Et si cōtractus ad hæredes non transeāt secus erit. l.quæsitum.§.fi.iuncta l.cum precario.ff. de preca.secundum Saly.& Ang.Areti.in locis præallegatis.Quando vero dolus cōmittitur extra contractum si pœna est imposita ipso iure transit in heredem, alias secus, nisi quatenus ad hæredem peruenerit, vel sit cum defuncto cōtestata: ut per Ang. Are.loco præallegato.colum.pe.& latius Bart.in d.l.j.col.j.& ij.ff.de priua.delict.

3 Sed quid de † culpa defuncti an ab hærede præstetur? Bar.in d.l.ex depositi.tenet præstari latam, leuem vero non nisi in contractu vel quasi volūtario, exceptis casibus positis in l.j.C.de hære.tut. sequunt Pau.de Ca.& Alex.in d.l.curatoris.circa fi.tradit etiam Ang.in d.l.ex depositi.vbi

dicit, ꝙ si defunctus ex necessitate contrahit seu quasi, tunc ex eius culpa non cōuenitur hæres nisi quatenus ad eum peruenerit, aut cum defuncto lis contest. fuerit: secus, inquit, si voluntarie, vt in negotiorum gestore. nam etiam ex sola culpa defuncti conuenitur hæres licet cum defuncto non fuerit lis contest. nec ad hæredem quicquā peruenerit, l. iij. §. hæc actio. ff. de neg. gest.

L. CXCVI. Paulus.

FERE quibuscūq; modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acqrimus, iisdē in contrarium actis amittimus. Vt igitur nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur nisi in qua vtrunque in cōtrarium actum est.

DE ista regula plura scribunt Socin. & omnes Mode. in l. iij. in. §. in amittenda. ff. de acqui. posses. ego plenius dixi in l. nihil tam naturale, supra eod. ti.

SVMMARIVM.

1 *Replicatio doli non datur contra exceptionem doli.*

2 *Statutum quòd banniti vel excommunicati non audiantur, si reus excipit de banno vel excommu. non admittitur replicatio similis delicti.*

3 *An patiens aliquem defectum poßit de simili defectu contra alium excipere.*

L. CXCVII. Vlpianus.

CVM par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa: sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris. neq; enim datur talis replicatio petitori, aut si rei quoq; in ea re dolo actum sit.

SVMITVR ex l. apud Celsum. in. §. marcellus. ff. de except. doli. vbi iurisconsult. assignat rationem regulæ, dum dicit,
1 † aduersus doli excep. nō dari replicationem doli. cum longe æquum sit ex eo quod perfide gestum est actorem nihil consequi. Et ex hac l. sumpta fuit regula in pari delicto, de reg. iur. in vj. vbi vide gl. no.

In tex. ibi possessoris cā. intellige quantum ad onus probationis & prærogatiuam obtinendæ absolutionis, secundum Albe. quod la te excussimus in l. in pari. vbi expedita fuit hæc regula. supra eo. In eodē tex. ibi, aut si. verba sunt replicationis denegatæ, aut pro certe, subaudi recte nō excipis. si, pro quia. Rei. i. cōuenti pariter dolo in ea re actum est, nō enim licet hoc modo excipere, secundum iurisconsul. hic.

Et facit hæc l. ad nota. qōnes secundum
2 Alb. † de duobus bānitis vel excōicatis, quibus ius reddi non debet ex forma legis vel statuti, ꝙ si contra actorem excipiatur de banno aut excōicatione, ꝙ non admittatur replicatio banni vel excōicationis rei, sed potior sit conditio rei. Idē dici pōt de duobus non æstimatis, stante statuto ꝙ non æstimatis ius non reddatur: secundum Alb. adde Fel. & Deci. in c. ij. col. fi. de excep. Et de materia eius quod glo. tangit
3 † an patiens defectum, possit de simili defectu cōtra alium excipere, seu culpa cum culpa, vel delictum cum delicto compensæri debeant: vide Alexan. & alios in l. viro atq; vxore. ff. so. ma. Ias. in l. in arenam. C. de inoffi. testa.

SVMMARIVM.

1 *Incidens in pœnam iuxta compromissum vel pacem initam, non potest illam ab alio postea contrauueniente exigere.*

§. ILLI debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

VENIT quasi illatiue ex regula posita in prin. istius legis. Et potest exemplificari secnndum Albe. in l. cum pater. in. §. libertis. vbi ēt not. ff. de lega. ij. & in l. quo-
1 ties. C. de fideicom. Et facit ad qōnē † de duobus compromittentibus, qui non contrauenire sub pęna promiserunt, ꝙ ille qui primo incidit in pœnam non potest illam exigere ab alio postea contrauueniente. Et idem in frangentibus pacem initam, vt hic

per Deci. & prius per Alb. de Ros. Quam materiam late explicant oẽs scribentes in l. semel mora. ff. so. mat. & in l. cum proponas. la ij. C. de pact. et in l. si quis maior. C. de transa. Facit ad hanc regulã alia posita in vj. de reg. iur. in c. frustra sibi fidem.

L. CXCVIII. Paulus.

FACTVM suum cuiq;, nõ aduersario suo nocere debet.

EXPEDITA est supra in regula 'nõ debet. & facit c. non debet aliquis. & in c. mora sua. de reg. iur. in vj.

SVMMARIVM.

1 *Excõicatio prolata contra molestantes titium in tali re, quomodo intelligatur.*

2 *Clausula posita in processibus ecclesiasticorum contra rebelles & contradictores, quomodo intelligatur.*

§. NON videtur vim facere qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur.

EXPEDITA est in l. nullus vr̃ dolo facere. & in l. nemo damnũ facit supra eo. ti. Et vltra glo. exemplificari potest scd̃m
1 Albe. de Rosa. hic in † excõicatione lata per iudicem contra oẽs molestãtes titium in tali re, vt ego qui rem meam dico & vẽdico nõ sim excõicatus: arg. huiusce legis. intelligi enim debet excõicatio de iniuste molestantibus. Et pariter dicit de clausula
2 † quæ in processibus ecclesiasticorũ poni consueuit, in quibus excõicantur cõtradictores et rebelles, vt intelligi debeat de iniuste contradicentibus & rebellantibus.

SVMMARIVM.

1 *In pœnalibus vbi lex pedem figit non debemus vltra procedere.*

§. IN pœnalibus causis benignius interpretandum est.

SVMITVR ex. ll. in glo. alle. Facit. l. semper in dubijs. supra eo. & l. cum quidã. ff. de lib. & posth. c. odia. & c. ĩ pœnis. vbi hæc regula ẽt ponit̃, de reg. iur. in vj. & est ibi gl. no. pro declaratione præsentis regulæ. Et ad plures vtiles qõnes doc. inserũt. Deci. hic quasdã illationes, declarationes, & limitationes congerit. Est materia vulgata & per scribentes in varijs locis præsertim supra alle. tacta. et per Aquen. in l. si quis id qd̃. col. fi. ff. de iur. om. iud. & Deci. in l. imperiũ. in iij. col. illo eo. ti. in quibus locis infinita inuenies in præsenti materia. & dicit Bal. in l. fi. col. j. C. de litig. q̃
1 † in pœnis vbi lex figit pedem, non debemus vltra procedere.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati, notarij, consultores, hospites, & meretrices ratione suscepti officij coguntur patrocinari.*

2 *Officia publica auctoritate & vtilitate nõ potest quis recusare.*

L. CXCIX. Vlpianus.

NEMO inuitus cogitur defendere.

SVMITVR ex. ll. per glo. alle. hocq; est pp̃ vilitatẽ officij: scd̃m Bal. ĩ l. inuitus. C. de procu. & Fely. in rub. de testi. cog. facit l. liber homo. ff. ad l. Aquil. & de libero homine exhib.
1 Intelligiturq; hæc regula † nisi huiuscemodi exercitio se publice dederint, quia tunc patrocinari cogunt̃: queãdmodũ dicimus in aduocato, notario, cõsultore, hospite, artifice, & meretrice tenẽtibus signũ, q̃ cogunt̃ facere rõne suscepti officij & exercitij: vt hic per Deci. & Fel. in rub. de test. cog. Ang. in l. j. in. §. fi. per illũ tex. ff. furti aduer. nau. vbi plene & elegãter explicat qñ hospes cogat̃ hospitari, & qñ possit repellere & expellere viatores & hospites.
2 Officia † vero publica vtilitate & auctoritate non potest quis recusare: vt per Fel. præalleg. loco. gl. & doc. in l. dotem. ff. sol. ma. Bal. in l. ij. ff. quod quisq; iur. in l. si qñ. col. iij. ad fi. C. de appel. & in l. hi qui ad ciuilia. col. iij. eo. ti.

SVMMARIVM.

1 *Facilius permittitur quam petitio.*

2 *Mulier tam agendo quam excipiendo põt facere vt dos in tuto collocetur.*

3 *Hæc regula quãdo non procedat. nu. 4. 5.*

§ CVI damus actionẽ, eidem exceptionem competere multo magis quis dixerit.

SVMITVR ex.ll.in gl.alle. & dat' et
hæc regula in c.q ad agendū.de reg. iur.i
vj.vbi gl.aliter ẽt exẽplificat q̃ fecerit gl.
hic.Cõproba per l.p retẽtionẽ.C.de vſur.
& l.ij.cũ no.per Bal.in no.C.de fideiuſ.ꝙ
1 † facilius permittit' retentio,q̃ petitio.de
quo pulchre Deci.in conſi.ccxcvij.col.ij.
Itẽ quia excep.maiori nititur æquitate q̃
actio.l.qa ęquitate.ff.de exce.dol.&.§.cer
te illud.inſti.de rer.diui.Simile eſt in repe
titio,cuius cā fauorabilior eſt q̃ cā peti-
tionis,vt poſt Imol.ſcribit Are.in rub.ff.
ſolu.matri.col.iij.
2 Et per hāc regulā infert,ꝙ †ſicuti vxor
per viā actionis agere põt vt dos in tuto
collocetur pp inopiā viri, ita põt facere p
modū exceptionis:ut pulchre plene p Bal.
Nouel. in tract.dotium in vij.parte prin.in
priuilegio xviij.& xxiiij.
3 Et procedit † hæc regula niſi ſit ratio di
uerſitatis,pp quā detur actio & denegetur
exceptio: ſcd'm Deci.hic per c.debitores.
vbi Abb.de iureiur.ibi.n.aderat iurm,qđ
obſtat exceptioni & nõ repetitioni: ſcd'm
Ant.de Bu.ibi,et Phi.Frā.in d.c.q ad agē
4 dum. Scd'o limitat' regula † q̃n de eodem
& ad idẽ agit' excipiturq; : & ſic q̃n actio
& exceptio rẽdunt ad idẽ & eundẽ finem,
ſecus ſi ad diuerſa.vt hic p Deci.& Phil.
Frā.in d.c.q ad agendū.& aliqua dixi in re
pe.l.ij.in xxv.q.ad fi.C.de pac.inter emp.
5 & ven. Quaſdā † alias lim.poſt Io.Mo
na.congerit Phil.Fran.loco præalle.

§. CVM quis in alicuius locũ ſucceſſerit,non eſt æquũ ei nocere hoc,quod aduerſus eum non nocuit in cuius locum ſucceſſerit.

ITA regula habetur ẽt in l.hæredẽ. in l.qui ius.& in l. quod ipſis.ſupra eod.in quibus locis plura ſcripſimus.

§. PLerunq; emptoris eadẽ cauſa debet eſſe circa petendum ac defendendum quæ fuit auctoris.

EADEM regula in effectu habetur in locis proxime alle.& in l.nemo plus iuris. & in l.in omnibus officijs.& in.§.non debeo.vbi latius ſcripſimus.ſupra eo.

SVMMARIVM.

1 *Prohibitum accipi,eſt etiã prohibitũ dari.*
2 *Prohibitus exigere vel accipere, an poßit a ſponte dantibus accipere.*
3 *Et quid de prohibito petere?*
4 *Prælatus xenia & munuſcula querere nõ debet, nec oblata reſpuere.*
5 *Munera reſpuens dicitur optimus rerũ publicarum adminiſtrator.*

§. QVOD cuiq; præſtatur: inuito non tribuitur.

EADEM regula habet.ſupra eod.in l.
inuito beneficiũ nõ datur.vbi plene ſcripſi
1 mus. Eſtq; ſignādā gl.hic circa fi.ꝙ †,p-
hibitũ accipi eſt ẽt prohibitum dari: & tñ
quędā honeſte dãtur q̃ inhoneſte accipiun
tur,vt in exẽplo gl.quā extollunt hic Bar.
& Alex.Inducentes ad.q.ſtatuti prohibẽ-
tis notariũ priorũ accipere ſalariũ pro ali-
qua ſcriptura,ꝙ nõ poterit ẽt a ſponte dan
tibus recipere:qa ſtatutũ diſponit circa no
tariũ,non circa ſoluẽtes , ideo non põt illi
ſtatuto renunciari.& ſequunt' hic Deci. &
Io.de Ana.plura citans in c.j.col.fi.de ſi-
mo.& alij ſcribẽtes in locis infra alle.repu
tantes gl.iſtā no.& Parpa.in rep.l.placet.
col.xxj.ver.& ideo ponatis.C.de ſa.ſan.
eccl. Hinc ſumpta occaſione poſt Alex.
2 in apoſtil.tractat hic Deci.an †prohibitus
exigere vel accipere,poſsit a ſponte danti-
bus recipere:& cõcludit ꝙ nõ, vbi agitur
de intereſſe publico:& ĩ caſibus a iure ex-
preſsis,alias ſecus.vt hic p̄ eũ.adde Ioan.
de Ana.& Fel.ĩ d.c.j.circa fi.de ſimo. ubi
Fel.per hanc gl.dicit attẽdenda eſſe verba
cõſtitutionis.Et vbi eſt prohibitũ dari pp
bonum publicũ,eſt ẽt prohibitũ recipere a
ſpõte dante:per iſtam gl.& alia de quibus
ibi per eũ.& per Iaſ.& Aquen.in l.nõ ſo-
3 lũ.col.ij.& iii.ff.ſo.ma. Et ſimiliter † vbi
quis eſſet prohibitus petere, non prohibe-
ret accipere ab eo q̃ ſponte ſolueret aut da
ret.c.dilectus.el ii.de ſimo.ſcd'm Deci.hic
ad fi. verba.n.conſtitutionis hunc caſum
tunc non cõprehendunt:ergo nec nos illũ
cõprehendere debemus, vt per Fel.in d.c.
j.ad fi. Et quædā ſunt q̃ petere nõ debe
mus , oblata aũt accipere poſſumus.c.q̃m.
& c.de eulogiis.xviii.diſt.vbi Card. Ale.
4 colligit.quam † modeſtiam tenere debeat
prælatus in xeniis ſeu munuſculis recipiẽ
dis.illa enim quærere non debet.nec quæ
oblata ſunt reſpuere paſsimq; ac per om-
nia recipere auariſsimum eſt.indifferenter

respuere inhumanum.l.solet. supra de off. procon. Cuius græcum prouerbium ibidē relatum interpretatur Politia.in prima cē turia miscellaneorum.c.xcv.in hunc modum.i.non omnia,non passim, nec ab omnibus. De prædictis vide etiam Cice.in ij.
5 offi.vbi tñ vult † respuentem munera esse optimum publicarum rerum administratorem. Est igitur consideranda qualitas dantis ac recipiētis,&|doni, causaq; dandi, ad iudicandum magnum ne sit an paruum, recipiq; debeat vel respui.ad quæ facit etiā tex.c.& si quæsti ones. de simon.& glo.l. sed si susceperit.ff.de iudi.

L. CC. Vlpianus.

AD ea quæ non habent atrocitatem facinoris vel sceleris,in his ignoscitur seruis, siue dominis, siue iis qui vice dominorū sunt,veluti tutoribus & curatoribus,obtemperauerint.

EXPEDITA est in l.velle non creditur.supra eodem.

§.SEMPER qui dolo fecit quominus haberet, pro eo habendus est ac si haberet.

HABES eodem modo expeditam in l.qui dolo.& in l.parem. vbi in effectu idē dicitur. supra eodem.

§.IN contractibus successores ex dolo eorum quibus successerunt non tantum id quod ad eos peruenit,verum etiam insolidum tenentur: hoc est vt vnusquisque pro ea parte,qua hæres est,conueniatur.

ABSOLVTA in.§.fina.l.hoc iure. supra eodem.

SVMMARIVM.

1 *Captio quid sit, & in omni materia euitanda est.*

2 *Sensus magis quam verba inspici debet.*

3 *De duobus malis minus est eligendum. Nō tamen malum laudatur nu.6.*

4 *Maritus si vxorem adulteram occidere intendit vt aliam ducat, faciat adulteriū, non homicidium.*

5 *In dubio pronunciandum appellationē non esse desertam, sed admittendam.*

L. CCI. Vlpianus.

QVOTIES nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est quod minimū habet iniquitatis.

EXEMPLVM ponit in.§.j.l.si debitor.vñ sumit hæc regula.ff.de fideicō.lib.

1 In tex.ibi captione. † dolū & deceptionem refert. & est actus ipse capiendi seu decipiendi,seu id per qđ quis capitur. cuius diminutiuum est captiuncula: vt tradit Aul.Gel.in noct.atticis.Facit tex.no.in l. pe.supra ad exhib.ibi,respondi nō oportere ius ciuile calumniari neq; eius verba captari. Hinc dicimus captiosa est cōclusio, vt ait Hiero.Et captiosis qōnibus,positionibus,vel interrogatorijs non esse respondendū:& ideo intentionē legislatoris esse ne quis in uerbis capiat,propterea solennitates verborum quæ alias erant necessarię in petitionibus iudicialibus sublatas fuisse.l.j.& ij.C.de formu.l.fi.C.qui admit.& insti.de succes.sublatis. vbi dř propterea, hodie omnia iudicia esse extraordinaria. idem videmus esse in contractibus.§. sed hæc solēnia.insti.de verb.ob.ac in vltimis voluntatibus.l.j.& ij.C.cōia delega.l.qm̄ indignum.C.de testa. & l.ēt hoc modo.ff. de lega j.propterea dixit Bald.in l.j.C.de ædil.acti.ꝙ licet statuto caueať quē debere pure & simpliciter positionibus respondere,si tñ iudex videt positionē esse captiosam,admittere poterit cōditionalē & qualificatā responsionē.Et ad prędicta,& de captione euitanda,maxime in lege & in materia iuris ciuilis,adde Pe.de Anch.in consi.lxxv.col.fi.Pau.de Ca.in cōs.ccxcviij. col.iij.in antiquis.Alex.in consi.lxxxiij. col.iiij.lib:ij.& in cōsi.cxiij.lib.iij.Fely. in c.cū bertoldus,col.iij.de re iud.Deci.in l.ea est natura.co.ti.& in cōsi dclxvj.col. ij.& in cōs.dcxc.col.j.Mod.Taur.in l.cū qđ.col.x.ad fi.supra si cer.pe.Et in pdicta materia plura elegāter pulchreq; ad interpretationē interdicti de vi & vi arma.maxime circa verba illa, deiecti & detrusi, scripsit. M. Cicer. in oratione pro Aulo

Cecinna.charta.iii. si verba, inquit, sequi
volumus, si ad verbum rem attingere, ne-
cesse esse nos labi. Cumque voluntas (ait)
& consilium & sententiam interdicti intel
ligitur, impudentiam summam aut stultitiã
singularem putabimus in verborum errore
versari, rem & causam & vtilitatem cõmu
nem non relinquere solum, sed & prodere.
maxime cum neque verborum tanta co-
pia fit non modo in nostra lingua quæ dici
tur esse inops, sed ne in alia quidẽ vlla res,
vt omnis suis certis ac proprijs vocabulis
2 nominetur. Quod si † versuti & callidi, su-
biungit, a captione verborum non auerta-
mus aures animumque, sed ad verba rem
deflectere velimus: quæ lex, quod senatus-
consultum, quod magistratus edictũ, quod
fœdus aut pactio, vt ad res priuatas redea-
mus, quod testamentum, quæ iudicia aut sti
pulationes, aut pacti conuenti formula, nõ
infirmari aut conuelli potest. imputandum
tamen est ei qui effuso sermone se iactat si
in promptum sui incidat periculum. dicit
tex. in l. si. ad fi. C. de dot. promis.

3 Nota ergo † de duobus malis minus esse
eligendum, ad idem text. in l. si procurator
rei. vbi glo. ff. de excep. doli cum alijs hic
per Deci. allegatis. facit text. c. considera.
xxij. qõ. j. vbi infirmis adhuc in fide per
Deum iurare permittebatur, non ꝙ coacte
hoc facerent, sed ꝙ melius est deo id exhi-
bere ꝗ demonijs. ponitur que ibi, melius,
electiue, non comparatiue, secundum glo.
& hi qui de paginis euangelicis sortes le-
gunt, & si optimum est vt id faciunt potius
ꝗ ad demonia consulenda concurrant, ea
tamen consuetudo Augustino displicuit, vt
dicitur in c. hi qui. xxvj. quæst. j. vbi glos.
not. permitti minus malum vt euitetur ma-
ius. Alibi dicitur, non esse illicitum pro li-
cito faciendum, sed vtrũque vitandũ, ideo
4 † non licere homini christiano adulteram
coniugem occidere, neque ea viuente alte-
ram ducere: sed si facturus est ꝙ non licet,
faciat adulterium & non homicidium. c. si
quod verius. xxiij. q. ij. sic ergo permitti-
tur minus malum vt euitetur maius, vt ibi
per glos. Hinc etiam est ꝙ in c. j. & ij. dist.
xiij. dicitur, duo mala licet caute præcauẽ
da sint, si tamen ita vrgeant, vt alterum eo-
rum necesse sit eligi, minus malum facien-
dum est. ideo Alexan. in l. si constante. in §.
fi. col. pen. ff. sol. matri. dicit ex solutioni-
bus non satisfaciẽtibus minus malam esse
eligendam. arg. l. ita vulneratus. circa fi. ff.
ad legem aquil. vbi pro communi vtilitate
quædam contra strictam rationem disputã
di recipi, dicit. Confirmantur prædicta
per not. regulam quam tradit Pau. de Cast.
in l. j. per illum text. ff. si quis caut. Alex.
in consi. cvij. ad fi. in iij. volu. & in consi.
liiij. viso processu causæ. colum. fin. lib. v.
Quod in dubio eligi debet illud quod est
5 partibus minus præiudiciale: ideo †, in du-
bio pronunciandum est appellationem nõ
esse desertam, item esse admittendam. c. vt
debitus. cum ibi not. de appel. vt hic etiã
per Deci. & per Cor. in consi. cclxxix. lib.
iiij. & Deci. in consil. dclxxvij. Hinc etiã
est, ꝙ vbi dubitatur an aliquis in collegiũ
admittendus sit vel nõ, pro admissione pro
nunciandum est, id enim minus est præiudi
ciale & fauorabilibus, ita Bald. in consil.
clxxxiij. lib. ij.

Non inuoluam silentio quę prædictis re
fragantia scripsit Franc. Petrarcha lib. v.
Epistolarum rerum senilium. in epistola
quinta circa fin. Et si prouerbium, inquit,
sit duobus aut pluribus ex malis minus
malum eligendum esse, non video cum mi-
nus malum haud dubie malum sit, qualiter
mali electio laudanda. Itaque rectius dici
reor, maiora mala maiori studio vitanda.
et si vitari cuncta non possunt minora fa-
cilius tolerentur, non electione, sed patien-
tia, æquanimitate, modestia. Id potius con-
filio Cice. in prouerbium erat. Ex malis eli
ciendum si quid inest boni, neque id mirũ
videbitur cogitanti non solum ex radici-
bus atque herbis amarissimis, sed ex qui-
busdam quoque venenosis animantibus,
vt fama est morborum remedia constare.
6 Sed non est recedendum a dictis † iuris-
consultorum quibus tanquam loco sacro
reuerentia debetur, qui eo dicendi modo
vsi fuere non laudantes malum, sed præca-
uere mandantes. Præterea eloquentiæ fons
M. Cic. lib. iij. officio nonne idem dicit, dũ
inquit, ab hominibus doct is accepimus nõ
solum ex malis minima oportere eligere,
sed etiam excerpere ex ipsis si quid inesset
boni. Et si cuncta recte considerentur idem
sensus est dicere, duobus malis imminenti-
bus, ita vt alterũ sit necesse incurrere, ma-
ius esse vitandum vel minus eligendum:
quia non possumus vitare maius quin se-
quamur & eligamus minus, nec eligere mi
nus malũ quin vitemus maius malũ, ideo
optime dixit tex. in cap. j. & ij. distin. xiij.
ambo mala esse cautæ præcauenda: si tamẽ
ita vrgeant vt alterũ eorũ sit necesse eligi,
minus malum faciendum est, euitatur au.

tem maius malum tribus modis, vt per Cardi. Alexand. in c. omnis autem lex circa finem. ij. distinc.

L. CCII. Vlpianus.

OMNIA quæ ex testamento proficiscuntur: ita statim euẽtus capiũt si initium quidem sine vitio cœperint.

CONCORDAT tex. l. quod in initio. & l. non omne. §. in stipulationibus. vbi aliqua dixi, supra eod. titu.

SVMMARIVM.

1 *Regula, etymologia, allusio, deriuatio vocabuli, diffinitio, descriptio, quid sint.*
2 *Diffinitio vnde dicta sit.*
3 *Est duplex, quid nominis, & quid rei. Et quid rei est propria: quid nominis impropria nume. 5.*
4 *Diffinitio quãdo præcedere debeat omnem dispositionem. & nu. 34.*
6 *Diffinitio quid rei quid sit.*
7 *Diffinitio quid rei an dari poßit per effectus & accidentia. Et quid de quid nominis. nume. 11.*
8 *Accidentia in quam cognitionem nos ducant.*
9 *Diffinitio quid rei datur p essentialia diffinito, maxime per causas intrinsecas, et per genus & differentias ad minus duas.*
10 *Formæ substantiales quia nobis sunt notæ oportet quòd nobis manifestentur per aliqua accidentia.*
12 *Diffinitio data per genus & accidentia est quid nominis, non quid rei.*
13 *Diffinitio an detur per causam finalẽ. Vel materialem & formalem nu. 15. 16.*
14 *Diffinitio quid rei quot conditiones requirat.*
17 *Descriptio, q̃ dicit̃ quid nominis, quid sit.*
18 *Et ex etymologia vel ex accidentium concursu sumitur.*
19 *Diffinitio facit cognoscere proprietatẽ vocabuli. Et poni possunt verba ex communi vsu loquendi nu. 20.*
21 *Diffinitio quid rei, & quid nominis est ẽt apud legistas.*
22 *Descriptio est multiplex etiam apud nos.*
23 *Descriptio parum differt ab etymologia.*
24 *Descriptio quãdoque dicit rem esse, sed nõ propter quid. Et prout est in fieri nu. 25. Et ab effectu nu. 26. Et prout est in potentia. nume. 27.*
28 *Omnis diffinitio in iure cur periculosa. Et quæ sit ratio nu. 29. 32. 33.*
30 *Hæc lex an loquatur de regula vel diffinitione.*
31 *Regulæ inherere debemus, sicut bononienses carotio.*
35 *Omnis diffinitio est vniuersalium; & nulla singularium, nisi per accidens.*
36 *Scientia habet certitudinem ex subiecto.*
37 *Diffinitio an comprehẽdere debeat omnes casus ẽt speciales, vel sufficiat adaptari ad regulam & communiter accidentia, & nume. 49.*
38 *§. puto l. suus. ff. de hered. insti. intellect.*
39 *Homo ratione carens an veniat sub diffin. hominis.*
40 *Diffinitio quando sit bona.*
41 *Simulatio in plus se habet quam dolus.*
42 *Diffinitio doli sulpitij, & labeonis quæ sit melior. & nu. 43.*
§. dolum l. j. ff. de dolo. intellect.
44 *Specialis inclusio nõ excludit quòd ex alio capite includitur.*
45 *Iudicium inquisitionis an comprehendatur in diffinit. iudicij.*
46 *Dos in qua onera matrimonij non sustinẽtur, an comprehendatur in diffin. dotis.*
47 *Dotis finis quis sit. Et eius diffin. an sit bona nu. 48.*
50 *Natura diffinitionis alia est a natura legis.*
51 *Genus, species, differentia aliter a dialecticis, aliter a legistis accipitur.*

52 Differentia ex accidenti per plus & minus quando constituant diuersas species.

L. CCIII. Vlpianus.

OMnis diffinitio in iure ciuili periculosa est. Parum est enim vt non subuerti possit.

MALE hic seruatur venustas sermonis & solita elegantia iurisconsulti, eloquẽtię alioquin magistri: vt mordax Valla in suis eleg. fatetur. Nisi de industria subobscure loquutum dicas, & intelligas, parũ est, pro modicum deest. Vel loco verbi parum, legas, Rarum, vt Budęus dicit. quę litera suaderi potest, quia hoc vocabulo vti solebat Vlpia. nostræ legis auctor, vt patet ex l. ea quæ raro supra eo. Et tunc expone, vt, pro quod: sicuti est apud Terent. Vult ergo dicere rarum esse in iure ciuili quod nõ possit subuerti. Planius diceret, omnis diffin. ĩ iure ciuili, periculosa est. cum facile subuerti possit. Vtcunque sit sensus regulæ manifestus est. sumique potuit ex vulg. §. dolum. l. j. supra de dolo ex l. mora. supra de vsur. ibi, difficilis est diffinitio, & ex §. puto. l. suus. supra de hære. instit. ibi, propter quod ad gener. diffin. recurrendum est.

Pro declaratione huc materiæ & dicendorum sciendum est longe inter se differre,
1 † regulam, etymologiam, allusionem, & deriuationem vocabuli, Diffinitionem, & descriptionem. In l. j. supra eo. declaratur quid sit regula. In §. appellata l. ij. si cert. pet. quæ sint & dicantur prædicta tria post regulam mentionata. Quæ tñ (ne decipiaris) inter se secũdum Quintil. differũt prout etiam voluere Ripa supra de acquiren. poss. in l. j. col. iiij. & in l. i. col. xiiii. si cert. pet. & Alciat. in l. tabernę. supra tit. j.

Veniamus ad diffin. & descript. quæ est materia & farrago nostræ legis, in qua propterea multa noua & elegantia dicemus in auditoriis legistarum nunquam dicta ne-
2 que intellecta. Diffinitio, † ex oĩs, & finio, componitur: quasi dispartiendo distinguo, Quæ definitio & finitio, quicquid aliqui dixerint, latine nuncupatur. Et per trãslationem ab agrorum finibus dicta est. nam sicuti illi proprietates determinant & distinguunt ab alienis nostra, sic & diffinitiones rem ipsam complectuntur, atque ab aliarũ cõfinio disiunctam esse faciunt.

3 Tam † apud nos q̃ apud philosophos proprie duplex est diffi. quid nominis, & quid rei. Probatur secundum fundamenta philosophiæ. duplex est, quid rei scilicet, & nominis: ergo duplex diffinitio, scilicet quid rei, & quid nominis. antecedens habetur expresse ab Aristotel. quo ad vtranque partem. 2. posteriorum tex. x. lect. viii. De quid nominis meminit etiam in primo posteriorũ tex. ii. seu lect. ii. vbi dixit quædã esse de quibus oportet præcognoscere q̃d est, quod dicitur, vt quid significat triangulus, quid vnitas. De diffin. quid rei habetur. 2. Posteriorum text. i. ibi quatuor quærimus, an est, quid est, quia est, & propter quid est. De diffin. quid nominis loquit etiã Philoso. in quarto Meta. tex. x.

Et huiusmodi diffin. quid nominis, est ratio exponens quid per nouum significatum: siue ratio interpretatiua significationis nominis. omnis autem diffin. siue quid nominis siue quid rei, est oratio quædam apud Aristotel. vt ait Boetius ĩ tertio lib. super topica Ciceronis habens partes, vt etiã patet. vii. Meta. tex. xxx. Et hęc diffinit. quid nominis est improprie per vnicũ nomen, sed proprie habet partes & est entium & nõ entium, vt patet. iii. & iiii. physic. de infinito & vacuo. De hac etiã Themist. Poster. i. c. ii. & Poste. 2. cap. xii. vbi vult diffin. quid nominis, nec diffin. quidem digna sit, sed interpretatio vocis quæ
4 efferatur. Hæc est † quam de subiecto oportet semper pręcognoscere, vt patet Poster. in verbis præalleg. immo pręcedit omnem disputationem & omnem tractatum, vnde Aristo. 4. Meta. tex. x. a significatione nominum incipere docet. nisi enim homines conuenirent in significatione nominum, inter eos de rebus non posset esse disputatio. hoc etiam obseruauit iurisconsult. in l. prima supra si certum petatur. & sæpe alibi. Diffinitionem vero quid rei non oportet cognoscere ante omnem tractatum & ante omnem demonstrationem, sed ante demonstrationem propter quid vnde aliquando inuestigatur in scientia, vt patet in ii. de anima vbi inuestigatur diffinitio animæ quæ est subiectum in libro de anima. Item diffinitio quid nominis accipitur pro medio ad probandum aliquid esse, oportet enim accipere pro medio quid significat nomen ad probandum aliquid esse: vt dicit sanctus Thom. in prima parte quæstio. ii. articu. ii, non autem quod quid est rei, quia quę-

ftio quid eſt, ſequitur quæſtionem an eſt: vt patet. 2. Poſte. lect. vj. & viij.

Alia eſt diffi. quæ rem dicit eſſe, ſed quā ob rem ſit nō commonſtrat, vt hęc, eclipſis lunæ eſt defectus luminis in luna in plenilunio. hęc. n. diff. eſt per effectum, dicitque rem ita eſſe, ſed nō propter quid. i. cauſam.

Alia eſt diff. quæ dicit quid, & nō propter quid. nam vt res ſit & cauſam cōtinet propter quā res ſit, vt plene per Themiſt. i ij. Poſter. c. xij. & philo. in 2. poſte. tex. j.

Item quēadmodum ex Boetio in libro de diffinitionibus & in iij. lib. cōmentariorum ſuper topica elicitur, diffinitionū alia eſt impropria & abuſiua, alia propria. Illa
5 †propria eſt quę dicit quidditatem rei per eſſentialia, & per propriū genus, & ꝓpriā differētiam, de quainfra. Sed diffinitio abuſiue dicta multiplex eſt. quędam cōſtat ex vnico termino: altera in oratione cōſiſtit. prima in duas partes ſecatur, quarum vna eſt, cum nomen exponitur per aliud nomē notius: vt cū quęritur quid eſt cōticeſcere? reſpondetur ꝙ eſt tacere. alia eſt exēplaris vt cū quæritur quid eſt animal? reſpōdetur ꝙ eſt velut homo. omnis. n. reſponſio vel oratio quę rē de qua quęritur quoquo modo oſtendit & deſignat, diffinitio dici poteſt, large ſcilicet & abuſiue ſumēdo diffinitionē. At diffinitio abuſiue dicta quæ in oratione conſiſtit, eſt deſcriptio quędā quę fit vel per enumerationē partiū, vt animal eſt quod ſenſu tātum, vel ſenſu & rōne cōſiſtit. Alia eſt q̄ cōi nomine notio a philoſophis nūcupatur, et eſt illa quę per ꝓprias operationes vel accidētia vel cōſequētias rem manifeſtat, vt homo eſt quod rationali conceptione & exercitio pręeſt animantibus. & plures alię diffin. abuſiuę & improprię dant quę breuitatis gratia omittūtur.

Diffinitio ergo quid rei & quidditatiua, eſt proprie diffinitio: quid nominis improprie & abuſiue, & iſta parum differt a deſcriptione qua vtimur nos legiſtę. Ad has duas diffi. quid rei & nominis reducuntur omnes alię diffinitiones, vt di-
6 cunt philoſophi. Diffinitio † quid rei & proprie ſumpta, eſt oratio quid eſt eſſe indicans: ſecundum philoſ. 1. Topicorum. iiij. c. hoc eſt eſſentiam & naturam rei perfectę manifeſtans. In ij. vero poſteriorum ſic ab Ariſto. diffinitur, eſt oratio ipſius, quod qd eſt, ſignificatiua. ratio inquam. i. oratio. Secūdum vero Cicer. in topicis, diffinitio eſt oratio quæ id quod diffinit explicat quid ſit. i. per partes ſubſtantiales, & mēbra aperit & declarat quid ſit. nam id quod inuolute confuſę, & implicite ſignificatur per nomen, euoluit, explicitęque (ſecūdum Cic.) aperit diffinitio. continet enim diſtincte & explicite principia eſſentialia diffiniti, genus ſcilicet & differentiam, vnde ſecundū philoſ. 1. phy. text. v. nomen diffinitum ſignificat totum indiſtincte: diffinitio autem ipſius diuidit in ſingula, vt per phylo. 1. phy. text. xxviii. Diffinitio igitur ipſius diffin. nihil aliud eſt, quemadmodum prædicta indicant, q̄ demonſtratio eſſentię rei diffinitæ: vt etiam per Abba. in rub. de ſen. excom. & per Bartol. in l. prima. de appel. & in l. j. ſupra de teſta. propterea ab eſſentia rei fieri debet.

7 Sed an iſta † diffin. dari poſſit per effectus & accidentia, clarius q̄ ex prædictis adhuc habeatur, reſpon. notando, ac primo quædam præmittendo. Primum erit ꝙ li-
8 cet † accidentia, communia non ducant in cognitionem quidditatiuam ſubiectorum, ducunt tamen in aliqualem cognitionem ſuorum ſubiectorum diſtinctā, ſi omnia aut plura accipiantur, quæ ſimul in alia ſpecie non reperiuntur. cognoſcimus enim verū aurum a falſo & adulterino ex colore, pondere, ſono, & alijs accidentibus: cognoſcimus lapides pretioſos a falſis ex claritate, colore, diaphaneitate, duritiæ, & alijs accidentibus. multa etiam cognoſcimus per odorem, per ſaporem, per figuram, per vocē. Immo omnes ſubſtantias ſenſibiles cognoſcimus & abinuicem diſcernimus per eorum accidentia. diſcernimus enim bouē ab aſino, & aſinum a mulo & equo per accidentia, & ita de alijs, vt dixit Io. Grammaticus in 1. de anima. in expoſitione tex. commenti. xj. Hæc enim manifeſta & ex euidentia ſumpta accidentia conferunt nobis in diffinitiones nōdum cognitas: Et talia accidentia obſeruauit Ariſto. in diffi. loci vacui, & temporis. nam viſis prius omnibus accidentibus conuenientem illis loci aſsignauit diffin. vnde dixit Phil. 1. de anima text. xj. ꝙ accidentia magnam partē conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. ſecundum Auer. ibidem cōmē. xj. per accidentia propria cognoſcimus diffinitionem quidditatiuam multorum, ſicut econuerſo per diffin. demonſtramus accidentia propria. Secundo not. eſt, ꝙ diffi. vt dictum eſt, bifariam diuiditur in propriam et quidditatiuam, ac impropriam & abuſiuā quæ dicitur deſcriptio, vt ſupra dictum eſt & etiam infra declarabitur: tunc dicimus

9 duo, primum est ꝙ †diffinitio proprie sumpta & quidditatiua non datur per effectus, sed per essentialia diffinito, & maxime per causas intrinsecas, vt per materiam & formam, & per genus & differẽtias ad minus duas, quia vltimæ differentiæ & conuertibiles cum diffinito sunt nobis ignotæ. genus autem sumitur a materia, & differentia sumitur a forma: vt patet vij. Meta. cõm. xliij. & j. Meta. cõmen. xvij. & xij. meta. commen. xiiij. & alibi sæpe Auer. si tamen vltima differentia nota nobis esset, vt ab aliquibus tenetur, de rationali, ꝙ sit differentia conuertibilis & vltima hominis, tũc sufficeret assignare diffinitionem per genus proximum & vnam differentiam, vt homo est animal rationale: vt dicit S. Tho.
10 in 2. Poster. lect. xiij. Tertio not. ꝙ †qa formæ substantiales non sunt nobis notæ, oportet ꝙ manifestentur per aliqua accidẽtia, quæ sunt signa illius formæ: vt patet, viij. Meta. tex. commen. xliij. non autem oportet accipere accidentia propria illius speciei, quia oportet talia per diffinitionẽ illius speciei demostrare per alia accidẽtia communiora: & secundum hoc alia accidẽtia communia dicuntur differentiæ substantiales inquantum inducuntur ad declarandum formam essentialem: sunt autem communiores species inquantum assumuntur ex aliquibus signis quæ sequuntur superiora genera. hæc Tho. vbi supra. Ex hoc patet ꝙ diffi. quidditatiua & propria datur per accidentia communia aliquando, quia differentiæ & formæ substantiales sunt nobis ignotæ, & tamen dicitur diffi. essentialis, quia accidentia illa inducuntur ad declarandum formam essentialem.
11 Quarto not. ꝙ †diffi. impropria & abusiua dari potest per effectus, per operationes proprias, vel accidentia, aut consequẽtia rem: & ista diffini. communi nomine, notio, a philoso. nuncupatur. exemplum, homo est quod rationali conceptione & exercitio præest animantibus cũctis. Prouidentia est per quam futurum aliquid prouidetur. Memoria est per quam animus repetit quæ fuerunt. Similiter etiam diffini. descriptiua est illa quæ per plura accidentia, quorum nullum per se sufficit manifestatur: vt luxuriosus est qui pluribus & nõ necessarijs sumptibus in delicias affluit, & in libidinem fertur effusior Dicit præ
12 terea S. Tho. in 2. poster. lec. viij. ꝙ †diffinitio data per genus & accidentia, ꝓpria non est quid rei, sed quid nominis, vt illa, homo est animal risibile, susceptibile disciplinæ, est ratio expositiua nominis & non essentialis. & præterea Philo. in 2. phys. diffiniuit naturam per motum & quietem, quæ sunt effectus & accidentia naturę.

Ex quibus patet ad quæsitum respon.
13 Datur etiam diffi. †per causam finalem, vt patet in 1. Poster. demonstratio est syllogismus faciẽs scire. vbi secũdum expositores, scire est finis demonstrationis. Similiter potẽtia diffinitur per actum, per motum qui est finis & perfectio potentiæ. Et visus d ffinitur esse potentiam ad videndum, vbi videre absolute sumptum est finis visus, vt patet in secundo de anima. Et istæ diffinitiones per causam finalem cõpetũt instrumentis, vt serra est potentia, quę ad operationem & actum ordinatur. Dicimus enim ꝙ serra est instrumentum ferreum & dentatum &c.
14 Sed veniamus ad propositum †diff. perfecta quæ dicitur quid rei, vt dicunt Philo. Auer. & Tho. in quarto phys. in tex. commẽti. xxxj. quatuor requirit. Primum quidem vt ostendatur quid sit res, quam diffinimus prout locus, vel quid aliud. cũ diffin. sit oratio indicans quid est res. Secundũ vt soluantur quæcunque opposita sunt circa diffinitum. cognitio enim veritatis solutio est dubitatorum. Tertium quod ex diffin. data manifestentur proprietates diffiniti quæ insunt ei quia diffinit. est media in demonstratione, qua propria accidentia demonstrantur de subiectis. Quartum ꝙ ex diffinit. data sit manifestata causa, quare aliqui discordant circa diffinitum & omniũ quæ sunt opposita circa ipsum. Et sic pulcherrime vnumquodque diffinitur. Et sicuti colligitur septimo Metaph. commento. xl. veræ diffinitiones sunt compositorum vniuersalium, & maxime specierum. nam genus inquantum genus non diffinitur, sed inquantũ species, vt in c. de specie. in Porphy. inquit Boet. rationem vide per Auer. septimo Metaph. commen. xvij. Tu elegantius & not. dicas, tres esse debere condiciones & qualitates bonę diffin. vt ex Moder. philosophis colligitur. Prima diffinitio conuenire debet omni contento sub diffinito, quia cum diffin. prædicetur per se in primo de diffinito, oportet ꝙ prædicetur de omni: quia omnis propositio per se est de omni. primo Posteriorum. Secunda ꝙ cõueniat soli diffinito, quia vt ex Porphyrio habet, licet quęlibet diffinitionis pars in plus se habeat ꝙ̃ diffinitum, tota tamẽ

conuertitur cum diffinito, exempli gratia diffinitio hominis est, ꝙ sit substantia animata, sensibilis, rationalis, mortalis. quę singula in plus se habent ꝗ̃ homo, tota simul conuertitur cum diffinito, vt patet. Tertia conditio debet explicare naturam diffiniti, quia constat ex principijs diffiniti, vt dictum est. genus enim & differentia dicunt primam potentiam & vltimum actum, & consequenter differre facit diffinitum ab omnibus quæ nõ sunt diffinitum. nam differentia facit aliud, ex porph.

15 Est etiam† quædam diffi. causalis, quæ datur per causam materialem: vt ira est accessio sanguinis circa cor. Vel per causam formalem, vt homo est animal rationale. Vel per causam efficientem, vt homo est animal rationale a deo, a Sole, & ab homine factum. Vel per causam finalem, vt homo est creatus ad fœlicitatem cõsequẽdã. de quo per Linconiensem. 1. Posteriorum. c. iiij. Tu diligẽter aduerte dicebat Excellentiss. & Maximus inter theologos & philosophos nostri temporis. Reuer. domi-

16 nus Richardus Vercellen. ꝙ† vere diffinitiones, quemadmodum etiam ex prædictis apparet, non dantur nisi per causas inexistẽtes intrinsece quæ sunt materia & forma de quibus supra, & non per causas extrinsecas, efficientem scilicet & finalem: vt dicit Auer. in com. magno. 1. Poster. xxxiiij. in hæc verba, prædicata enim quæ sumuntur in diffinitionibus subiectorum sunt causæ inexistentes rei, non causæ extra rẽ existente, causa vero efficiens nõ est de causis quæ inest rei: ideo & si effectus ille attribuatur per se, illa non capitur in effectus diffinitione nisi per accidens. Ipse tamẽ doctiss. pater se credere dicebat, ꝙ aliquando ponatur causa efficiẽs in diffinitione effectus quãdo effectus non potest esse sine tali causa, vt eclipsis diffinitur per interpositionem. est enim eclipsis defectus luminis in luna obiectu terrę. Et similiter motus non potest esse sine motiuo: & ideo motus diffinitur per motiuum. quod est causa efficiens motus enim est actus motiui & mobilis. 3. phys. in tex. cõm. xviij. & xxiij. qa ergo nõ semper causa efficiens ponitur in diffin. effectus, ideo dixit ꝙ ponitur ꝑ accidens. ponitur. n. in diffi. quando effectus nõ põt esse sine tali causa, & ideo dixit Auer. in 5. phys. cõmen. 3. motum ex sua substantia cõstitui ex tribus causis, mobili, termino a quo, & termino ad quem, tanquã ex causis intrinsecis, quia motor est de causis extrinsecis. intelligitur enim ꝗ̃ constituitur ex illis per se & semper: sed motiuum est de causis extrinsecis quæ non semper ingrediantur diffin. nisi quando effectus nõ abscinditur a tali causa.

Veniamus ad descriptionẽ, quæ est diffinitio impropria & abusiua: & conuenit, vt supra dictũ est, cum diffin. quid nominis, ꝙ multifariam, multisque modis datur, quẽadmodum & illa quid nominis apud philosophos, vt supra ostendimus & quia vt plurimũ nos legistæ hac vtimur clarius latiusque aliquantulum rẽ explicemus. Ista

17 †est (vltra supra dicta) oratio expositiua quæ rem significatam ante oculos repręsentat: igitur diffi. quod qd est significat, reiq; essentiam claudit, descriptio intelligentiã: secundũ Boetium quem refert & sequitur Bald. in rub. C. qui admi. colũ. ij. Sicq; differt diffi. a descriptione, ꝙ hæc ex substantia, illa ex accidentibus rem ostendit. Et cũ sermo ex his fuerit quæ rebus, vt ita dicã substantialiter inexistunt diffin. vocabitur, vti hoc, homo est animal rationale mortale. Sin vero ex his quæ adueniunt descriptio vti hoc. homo est animal quod recte incedit latos vngues habens & manibus vtitur. adueniunt quidem hæc atque coincidunt in substantiam hominis, sed nõ cõponunt perfecte hominem sicuti superiora.

Et cum diffinitionẽ quis non inuenit ad descriptionẽ cõfugit. semper enim quas res diffinire nõ possumus describimus tanquã rem minus periculosam, cũ ex accidẽtibus fiat, effectũ notet, nec semper insint substantialia, pœnitusq; & ex toto non concludat, neq; corruat licet semper non conuertatur d. l. j. supra de legib. vbi glo. Pau. de Ca. & Aquen. notant. propterea iurisconsulti potius describẽdo ꝗ̃ diffiniendo in hac legali disciplina processerunt, vt patet in mutuo, dote, & similibus. §. appellata. l. ij. supra si cer. pet. l. j. sol. mat. not. Rimin. in rub. C. qui admi. col. xiij. vbi Deci. viij. & ego la-

18 tius statim ostendam. Et omnis† descriptio (vt dicunt Dialectici) vel ex etymologia suscipitur, vel ex accidentium concursu. Diffinitio vero ex alijs sumitᵉ, vt diximus.

19 Et quia† diffi. vt dictum est. sumitur ab essentia & substantia rei nõ ab extrinsecis, illud dicitur proprie tale quod ex diffi. habetur: vt per illum tex. scribit Bald. in l. nõ sine. C. de bonis quæ lib. & plenius Barto. in l. omnes populi. colum. xxj. versi. quæro vnde supra de iust. & iur. vbi propterea dicit, maioris virtutis esse diffinitionem ꝗ̃

allusionem aut deriuationē vocabuli: ideo ad cognoscendum propriam significationē vocabuli seu deriuationem, exemplificando vt ibi per eum & per eundē in l. j. col. fi. in prin. supra si cer. peta. vbi Alex. et alij sequuntur. Et per prædicta dicendum videtur labi Aluar. & Prepos. in tit. per quos fiat inuest. in. §. fi. volentes per illum text. valere pactum contra diffi. contractus, inferentesq; post Bal. non esse cōtra substantiā contractus quicquid est contra illius diffi. quod ex prædictis confunditur. & Bal. per eos allegatus loquitur in descript. nō in diffi. & sequi videt. Curt. in prima parte trac. feu. in vlt. col. vj. q. princ. Aliquādo ta-
20 men † ponuntur in diffinitionibus verba ex communi vsu loquendi sumpta: vt post Bar. not. Cur. in l. j. col. j per illum tex. C. de sent. quę pro eo. nec mirum cum omnis dispositio de mundo capiat a talibus interpretationē: vt per Fely. in proœm. decret. & propria significatio cognoscatur ab vsu: secundum Bald. in rub. supra si cert. pet. & Ripam in l. j. col. xv. eiusdem tit. & philosophum quem referam infra in ver. videamus nunc. immo licet illud quod diffinitur debeat esse ex proprietate, vt ex prædictis colligitur: verba tā quæ ad illud ostendendum. in diffi. ponuntur, aliquando largo & grosso modo capiuntur: tex. est cū gl. in verbo debetur. in. §. j. instit. de act. vbi secundū glo. & communiter docto. vt ibi concludit Are. in v. col. & Alex. in consi. cij. lib. vj. per verbum debetur, quod largo modo & grosse intelligendo ad actiones reales adaptatur, etiā realis diffinitur actio: & ꝙ proprietas verbi diffiniti possit per verba impropria demonstrari. ponit Bar. in rub. sol. mat. vbi Ripa. col. vij.

Et quemadmodum apud philosophos, duplex est diffi. quid nominis & quid rei: prima impropria & abusiua quæ datur per extrinseca & multifariam multisq; modis, vt supra declaratum est, altera propria & quidditatiua quæ datur per essentialia &
21 substantialia rei: † Ita apud nos. Sed quia propria & quidditatiua est periculosa in iure ciuili, vt hic dicitur, & cur, late infra dicam. ideo raro hoc modo per iurisconsl. datur aut in iure fit. ponitur tamen quandoq; vt in l. j. supra de dolo. in l. j. supra de vsufruc. in c. lex. ij. dist. in l. j. supra de test. vbi ponitur quidditatiua diffi. testamēti per genus & differentias, vt ibi declarat Bartol. Diffi. quid nominis frequens est in iure no-
22 stro, & quemadmodū apud Phil. sic † apud nos multiplex est, & per varia accidentia & extrinseca reperitur data. Aliquādo exponendo & interpretando vim verbi, ,put dicit Themist. loco supra relato. et satis voluit iurisconsul. in l. quintus. in. §. cui argentum supra de auro & arg. leg. dū ait, ꝙ cui aurum vel argentū factū legatur, si fractum vel collisum sit non contineri, quia nō incidit in eam diffi. idest descriptionē & expositionem ac verbi interpretationem. Et
23 hæc † parum differt ab etymologia, quam Cic. veriloquiū appellat, ac notificationē, vt per Alcia. in d. l. tabernæ, & latius Ripam in l. j. colum. iiij. & sequen. ff. de acquir poss. vt testamentum ꝙ fit testatio mē tis. instit. de testa. in prin. In quo loco verberandus esset Valla, qui voluit in cœlum os ponere reprehendendo imperat. in suis eleg. c. ccccivj. non enim dicit ꝙ sit verbū compositum, vt Valla intellexit. tunc enim male sentiret, vt per Aul. Gel. in noct. atticis. c. xij. lib. vj. sed quod est testatio mentis, hocque verum est. Similiter diffinitur seu describitur donatio, doni datio, exceptio, actionis exclusio, mutuū, de meo tuū. l. ij. §. appellata. vbi Deci. & alij Mod. supra si cer. pet. & pariter de replicatione dicitur instit. de replic. in prin. de possessione & in l. j. de acquiren. possess. a pedum positione licet alij, prout Alciat. lib. j. disp. c. j. & Ripa. in d. l. j. colū. iiij. magis a sedibus dictam velint, prout in antiquis codicibus dicunt legi, hocq; prius voluit glos. ibi in princi. facit text. in cap. insgentium. ij. distin. ibi sedium occupatio. Et si in aliquibus ex prædictis quidam velint potius esse allusionem ꝙ etymologiam, prout dicitur de furto in l. j. supra de furt.

Alia est diff. seu descriptio apud iuriscō-
24 sul. sicuti apud philo. † quæ dicit rem esse, sed non propter quid. i. causam: vt in l. j. supra de cap. dimin. dum describitur esse
25 status commutationem. Aliquando † res diffinitur seu describitur proprie loquēdo, considerando rem prout est in fieri, & exprimendo modum per quæ in esse deducitur: vt in l. libertas. in. §. seruitus supra de stat. homi. & in l. v. in §. stipulatio. de verbo. obligatio. licet necesse non sit, exprimere in diffin. modum per quem res in esse deducitur: patet in l. prima supra de testa. & de tutel. in l. prima. secundum Deci. in rub. de ,pba. col. iij. & iiij. & Moder. repet. in. §. morte. col. xxx. sicuti etiā causa finalis non est ponenda de necessitate in diffi. l. iij. cum l. prima. supra de vsucap.

tradit Deci. in rubri.de iudi.colum.iiij. & Parisius in rub.de pręscrip.col.ij. nec causa efficiens nisi vt in superioribus declaratum fuit. Sed quemadmodū diximus supra, hęc non est proprie diffinitio, quę est quidditatiua,& datur per genus & differētias,sed est abusiua,& diffinitio quid nominis seu descriptio.

26 Alia est† diffin. ab effectu resultante ex re diffinita,in iure nostro: vt patet instit. de oblig & de actio. in prin.& est bonus tex. in l.j.supra de accepti.vbi Angel.& Imol. no.melior adhuc tex.in l iij. supra de vsuca.Idque admittunt etiam Philo.secundū Soci.in rub.supra de cōdi.& demō.& Parisium in rub.de pręscrip.col.iij. quicquid dixerit Bar.in l.j.col.j.supra de appel. impugnando diffin.appel.datam per Azo.per cōsiderationem effectus: cum diffin. nō sit dāda per exteriora.causa enim,inquit Bar. non debet diffiniri per effectū, ex quo causa differt a causato,vt mater a filio,& cōsequēter talis diffin.nō esset conuertibilis. sequitur. Alciat.ī tract.de eo qd interest col.viij.Sed defendēdo prædictā conclu.ꝙ sit bona diffi.ab effectu,vt probatur in iuribus pręalleg. Ad oppo. Bar.respō.potest, ꝙ procedit in effectu remoto qui ex interuallo sequitur,vt rescissio sentētię per aliā sentētiam post appel.prolatā, tunc nō esset bona diffi.quia non cōuerteretur statim cū diffinito:Secus quādo talis effectus immediate sequitur,quia tūc statim conuertitur cum suo diffinito,nec est separatus a re diffinita, immo habet cum illa correlationē, vt patet in iuribus pręalleg.& declarat Deci.in rub.de proba.col.v.Sed vt ex supradictis apparet ista non est propria diffin. & quidditatiua:sed est impropria & quid nominis seu descriptio,quam etiam Philo.admittunt non solum per considerationē effectus,sed per multas alias causas, vt in superioribus deduximus.Et ideo Pau.de Cast. in d.l.j.de acceptil.dicit, ꝙ ibi ponitur potius effectus acceptilationis,ꝙ̄ diffin. sed possunt saluari Ang.& Imol.in diffinitione impropria, quę vt deductū fuit descriptio dicitur.

27 Fit etiam† diffin.seu descriptio huiuscemodi non solū prout res est in actu & exercitio,sed etiam prout est in potentia l. imperium.vbi Aquen.in vlt.col. supra de iurisdi.omn.iud.

Nunc opportune discutiendum se offert problema propositum ab Vlpi.in l.nostra. *An vera sit propositio,& quę sit ratio*, & hic videbimus an & quomodo diffin. debeat esse generalis & conuertibilis cū suo diffinito, & an ad hoc vt diffin. sit bona sufficiat illam adaptari ad regulam & ad ea quę communiter accidunt, licet omnes casus speciales non comprehendat.

28 Quantū† ad primū philosophi ꝓpositio non videtur vera , quia ab ipsa sequuntur multa inconuenientia quæ faciliter nō soluuntur. Primū inconueniēs est si omnis diffi. in iure subuerti pōt, sequitur ꝙ ius ciuile nullo modo sit scientia.probant cōsequentiam , vbi non est vera & perfecta demonstratio,quia medium in demonstratione est diffinitio, vt dicit philos.in 2.Posteriorum, præsertim in tex. commē.viij. vsque ad tex.10. et ideo omnes expositores ibi conuenerunt in hoc,ꝙ diffin.sit mediū in demonstratione. hoc etiam ꝑ Auer. in commen. magno.1. Poster. cōm.xi.lvj. & lviij.& Themist.2.poster.c.xxxi.Tūc vltra, vbi non est perfecta demonstratio ibi non est scientia. probant consequentiam, quia scientia est effectus demonstrationis,vt inquit philos.1. poster.tex.commen. v. ibi, dicimus scire esse per demonstrationem intelligere. & subiungit ꝙ demonstratio est syllogismus faciens scire, sed secundum iurisconsult.in iure nulla est bona diffinitio,ergo ibi nec demonstratio, nec scientia,quod est inconueniens,Præterea omnis propositio,in qua diffinitio prædicatur de diffinito,est per se, ergo est de omni, quia omne per se est de omni. ergo talis propositio habet vniuersalitatē subiectorum & temporum, & ita est semper vera.ergo diffi.non potest remoueri a diffinito contra text. nostrum dicentem ꝙ potest subuerti. Hęc ratio colligit͂ tota a philosopho in 1.Poster.& ab expositoribus a tex. commen.vij.vsque ad tex.11.& Alber.magno in 1.Poster.trac.ij.c.lxxj.vbi dicit,ꝙ ista propositio,homo est animal,est semper vera,siue homo sit,siue nō sit. Prȩterea diffinitio & diffinitum conuertuntur & differunt solum sicut confusum & distinctū, vt habetur in 1.phys.tex.commen. 5. tunc arguunt sic,qui subuertit,diffin. omnem subuertit & diffinitum:sed iurisconsul.subuertit omnem diffin. ergo subuertit omne diffinitum,& consequenter cum scibilia sint diffinita,quia de ipsis probantur passiones per diffi.sequitur ꝙ tollantur omnia scibilia & omnia media,& consequenter ꝙ non sint in iure aliqua scibilia,neq; aliqua media ad sciendum. Sed nos qui iuriscōsul.

tanꝙ̄

tanq̃ loco sacro debemus ac præstamus reuerentiam hæc dicta non admittimus. Et est primo aduertendũ,quia iuriscõ.non dicit,ꝙ i iure nostro nulla sit bona diffinitio, immo sunt multæ bonæ & approbatæ per ipsos iuriscon.sed dicit ꝙ est periculosa &
29 facile subuertibilis. Ratio † aũt quare hoc sit,haud facile palpari,põt.aliqui dicũt id esse,quia debet esse vl'is & oẽs casus ẽt speciales cõprehendere,qđ est difficilimũ. ideo de facili subuertibilis: sicuti dicimus de arg.a sufficienti partium enumeratione qđ fragile est,qa vna partiũ omissa corruit l.a patre furioso. supra de his qui sunt sui vel alien.iur,cũ ibi no,quę art. late statim discutiemus verã rationẽ ostendere cona-
30 bimur. Gl.hic † intellexit hunc tex.loqui de regula,non aũt de diffi.proprie sumpta,q̃ breuiter vt diffi.tradit. diffinitionis enim verbũ multis modis accipit, vt per Albe.in dictio.in ver.diffi.cui intellectui arg.prębet hic tit.sub quo lex nostra situata est coniuncta l.imperat.cũ ibi not.supra de in diem adic.Sed non recedẽdo a ꝓpria significatione vocabuli: iuxta vulg.l.non aliter.supra de leg.iij,põt respon.ꝙ Vlp. hic regulã tradit circa diffi. q̃ valde necessaria est, cũ omnis disputatio debeat a diffi.proficisci.sicq; bene cõgruit ti.sub quo sita est, quod not.pro intellectu istius tex, Male ẽt dicit, gl.hic ad fi. restringens.l.ad regulas & diffin.huiusce tit.cũ loquat̃ generaliter de omni diffi.in iure ciuili. Sed quãuis diffin.reputet̃ periculosa scđm gl. propter varias excep.& fallẽ. quas regula patitur de cuius veritate latius infra dicã. Alb.tñ hic, enumerans vltra gl.quasdã regulas q̃ exceptionem non patiunt̃,reputat
31 hanc gl.no.† dum aduocatos admonet, vt sicuti Bononien. Carrotio,ita ipsi regulis adhereant,quia ille dr̃ rem certam habere qui pro se regulã tenet, nisi aduersarius fidem faciat de limitatione,vt diximus in l. j.supra eo.hinc est ꝙ dicit Bald.in l.iij.C. fini.regun.non esse a regula legis recedendum nisi per aliam legem,plura accumulat Aquen. in l.q̃ iurisdictioni. supra de iuris.
32 om.iudi. Deci.vadit vacillando & †nesciens videre bonam rationẽ ad istam legẽ subiungit non videri rem ita periculosam, diffin.huiuscemodi scđm legistas,quia satis est eam constare ex genere & differentijs licet quidditas & essentia rei nõ exprimatur,vt a Phil.requiritur. Istud enim de directo repugnat legi nostræ quæ dicit periculosam,& in iure ciuili. Aquen.in specul.feu.in tit.de feu.diffi. col.ij.dicit oẽm diffin.esse periculosam, quia demonstrare debet diffinitum per genus & differẽtias, discretum alienumq; a quocunq; alio subiecto citra expressionẽ alicuius qualitatis non substantialis,vt in diffin doris tradunt Bar.& alij in rub.supra solu.matr. Et quicqd nõ est de forma diffinitionis, egreditur ipsam diffi.Bal.in ti.quib.mod. feu. amit.ad fi.et Alex.in apostil.ad Bar.in l.j. supra de legib.Et ipsa diffi.a nullo separari potest.Bald.in c.ex parte.M.col fin.de appel.& Ias.in rub.supra de acqui.hæred. col.j.hinc ẽt Cic.in Topicis vult difficultatem finiendi oriri ex subtilitate q̃ circa propria ac differentias versatur. Cogitaui aliqñ diffinitionẽ ideo periculosam et subuertibilem dici ac censeri, ꝙ difficilimum sit ponere generalem diffin. omnia cõprehendẽtem ẽt secundum regulas iuris cõis: sicuti in l.generali & cõi dicit iuriscõsul. in l.neq; leges.& in l.non possunt.supra de legib.Et hoc triplici ratione contingit,vt post gl ibi declarant Bal.& Aquen.videlicet ratione multiplicitatis rerum & negotiorum quæ plura sunt q̃ vocabula.l.iiij. supra de præscrip.verb.fragilitatis intellectus nostri qui de infinitis notitiam habere non põt.l.ij.C.de vet.iu.enuc. ac ratione accidentium, quia pp diuersitatem animorum necesse est vt infinita negotiorum sequatur diuersitas:propterea difficilimum iudicetur sub vna diffi.omnia comprehendi.Quæ consideratio non satisfacit in pręsentia, tum quia ea q̃ in dictis legibus dicuntur,procedunt vel in raro contingentibus,q̃ & si non comprehendant̃ in diffi.eã non vitiant vt statim ostendam,vel in similibus quæ ex rationis identitate satis cõprehensa censentur,vt ibi de lege dicitur. Præterea vt dicunt Philos.quos statim citabimus,diffinitio speciei specialissimę est proprie & magis certa, ista ergo dari posset absq; eo periculo,& consequenter non subsistit dicta consideratio ꝙ diffin.omnis dicitur & censeatur periculosa & subuertibilis per rationes prædictas. Et propterea diligenter not.est quicquid male senserit hic Deci.& sæpe alibi doct. Quod lex
33 †nostra loquitur de diffi.propria & quidditatiua,quæ non datur per effectus, nec ꝓ extrinseca, sed per essentialia diffinito & maxime per causas intrinsecas, vt per materiam & formam,ac per genus & differentias,vt supra dictum est.Hæc est quam iurisconsult. hic in iure periculosam dicit,&

subuertibilem. Secus est in diffi. quid nominis, siue i descriptione, qua vt diximus vsi propterea fuere iurisconsul. vt in pluribus, vt patet ex infinitis legibus tractantibus de huiuscemodi materia. Hanc assignare & tradere nō est ita periculosum nec subuersioni obuium, cū multifariam multisque modis dari iuridice possit per effectus, per proprias operationes vel accidentia extrinseca aut cōsequētia rem, per causas materialem, formalem, efficientem, & finalem, vt in superioribus demonstratum fuit. nec corruat licet omittat aliquis casus de raro contingentibus, vt late infra dicemus. Ita q hmōi diffini io seu descriptio, non est ita difficilis & periculosa, ex quo sequitur de ea nō loqui legē nostram. Vnde nimirū si iurisconsul. vt in pluribus huiuscemodi descriptionibus vsi sint, quę dicuntur diffinitiones quid nominis seu improprie & abusiue, & ab eis vt plurimum inchoarunt doctrinas: vt patet ex l. j. supra si cer. pet. ex l. j. de acqui. pos. & de furr. cū
34 simil. cū † omnis bona disputatio debeat a diffi. profisci, vt intelligatur quid est id de quo disputatur, scd̄m Cic. officiorū primo. aliter enim in errorē labi necesse est, vt apud Platonē inquit Socrates. Quod intelligas de diffi. quid nominis. nō de diffi. qd rei & quidditatiua quæ qnq; inuestigat in ipsa sciētia, vt patet in ij. de anima. quemadmodum in superioribus demonstratum fuit. Et id plerūq; similiter fecere iurisconsul. vt in ti. de pecul. de dolo. de verb. obli. & alijs pluribus. Et si ēt ab ea doctrinas īceperint, vt in l. j. supra de testa. & de vsufruc. in l. j. cum similibus.

35 Aduertendum tñ diligentius est, q † omnis diffinitio est vniuersalium, & nulla est singularium, scd̄m Philo. nisi per accidens: quia de singularibus nō habetur scientia, primo Poster. nisi per accidens, & consequenter neq; diffinitio. Id ergo quod dicit diffinitionē speciei specialissimę perfectiorem esse, intelligitur qn̄ diffinitur species ipsa, non autem qn̄ singularia. Et in hac diffinitione specifica per quid rei dāda, militat ēt quod hic ait iuriscon. periculosam eam esse in iure ciuili & parum deesse vt non possit subuerti, quicquid superius dictū fuerit. Ad cuius quidem rei declarationem & intelligētiam sciendum est vt dicebat Reuerē. Do. Richar. Vercellē. de quo
36 supra meminimus. Quod † scientia habet certitudinem ex subiecto de quo est, & modo demōstrandi, primo de anima tex. j. vñ Metaph. scd̄m se est certissima, qa est omnino de immobilibus. Quam sequitur Mathematica, quæ est certa & scd̄m se & quoad nos, quia est de quāto & abstrahit a motu & materia sensibili scd̄m cognitionem, licet non scd̄m esse. Post quā sequitur Physica quæ est de mobilibus, & de his quę habēt esse in materia sensibili, & propositiones i eis sunt veræ, vt in pluribus. Sed moralis philosophia & Ethica est de virtutibus & de moribus, quæ siue habeāt esse in ratione & in volūtate, siue in appetitu sensitiuo, cum dependeāt a libero arbitrio in acquiri (vt aiunt) & possideri incertitudinem magnam & instabilitatem habere videntur, cum voluntas & ratio ad opposita viam habeāt in his moribus & virtutibus quæ ordinantur ad finem. ēt quia medium in virtutibus difficillime inuenitur nisi secundum quod sapientes iudicant quorum diuersum potest esse iudicium. Verū leges ciuiles q̄ circa negotia extrinseca et actiones humanas sunt, adhuc omnibus istis minorem de se certitudinem habent, & licet dentur in vniuersali in intellectu habent esse materiale & perpetuum, tñ quia talia vniuersalia habēt esse insingularibus quæ dependēt a libero arbitrio & a ratione prædicta, Incerta multum sunt & contingētia. ideo scientia de istis vniuersalibus est multum incerta, ac per hoc iurisconsul. hic totus philosophia plenus dixit, Parum esse in iure ciuili vt nō subuerti possit, ac si diceret diffinitio & scientia de talibus actionibus & negotijs est in vltimo gradu incertitudinis, ita vt parū desit quin possint subuerti, licet re vera subuerti non possit, quia est de vniuersalibus quæ habent esse perpetuum, licet esse habeant in materia multum contingenti & incerta vt dictum est. Faciunt quæ diximus supra referendo Bal. & Aquen. in l. neq;. ll. & in l. nō possunt. Ex quibus patet in tex. huiusce. l. omnis diffinitio debere esse parum, non autem rarum vt legebat Budeus.

37 Videamus nūc † vtrum ad hoc vt diffi. bona sit oporteat vt comprehēdat omnes casus etiam speciales. vel sufficiat diffini. adaptari ad regulam & ad communiter accidentia. Articulus subtilis est & male intellectus. Communis opi. est satis esse diffini. ad regulam & communiter accidentia adaptari: ita tenuit glos. & Alber de Rosa. hic. Abb. Aret. & Deci. in rubr. de iudi. Alexan. in rub. solu. mat. colum. v. Saly. in l. præcibus. colum. ij. C. de impube. & alijs

substit.dum appellat miseros Canonistas, qui ad tollendum consequentiam dicunt sufficere dare instantiam,per glo.in c.sicut vrgeri.j.q.j.quandoquidem a communi re gula non sit propter specialem casum rece dendum, neque mereatur reprehendi qui secundum regulam loquitur.l.ij. supra si quis in ius voca.non ierit.late not. in lege prima.supra eodem.Eandem opi. sequitur Alexan.in rub.soluto matrimo.col.v.Are ti.in l.j.colum.fi.supra de testa. Bald. No uel.in tracta.dot.colum.ij.Deci. & Mod. in l.j.& in l.imperium.supra de iurisd.om. iudi.& Curt.in rub.C.de impube. & alijs substitu.& in l.vnica. col ij..C.de senten. quæ pro eo. & alij multi. Et ista opini. pluribus probatur rationibus: Primo quia ad tollendum consequentiam non sufficit dare instantiam,vt dixi. & declarant pul chre Ias.& alij in l.creditori. supra de no. oper.nunc.& Deci.in c.translato. colum. ij.in ij lectu. de constitu. Secundo quia vt etiam diximus satis est secundum regu lam loqui ac communiter accidentia. nam vt etiam inquit Deci.in d.rub.de iudi.col. iiij.in casibus a regula deuiantibus alię vi dentur esse differentiæ quæ casus illos spe ciales respiciunt,& nequeunt verificari in casibus secundum regulam procedẽtibus. Et ideo dicit ipse vna diffi.non potest esse generalis vt omnes casus secundum regu lam & cõtra complectatur.sufficit ergo vt ad regulam adaptetur. Tertio probatur per id quod dicimus de l.communi quę ge neralis esse debet.l.j.& ij.supra de legib. c.erit autem.iiij.dist.Et tamen sufficit eã adaptari ad ea quæ frequenter & commu niter eueniunt,licet non comprehendat ea quæ perraro accidant. & sic casus specia les.l.nam ad ea.& l.neque.ll.supra de legi bus, & declarat pulchre Cardin. Alexan. in c.omnes.ll.colum.pe.in j.dist.decre.

Quarto quia secundum ius nostrum es sentia & forma substantialis rei considera tur secundum id quod inest ipsi rei regula riter,vt in pluribus casus est cum glo.in l. suus.in.§.puto.supra de hæred.insti. secun dum Are.in l.j.col.fi.de testam. Quinto per vulg.§.dolum.licet allegetur in oppo. per scribentes. & male vt infra dicam.ibi enim diffi. doli data per labeonem appro batur quamuis nõ adaptetur ad dolum bo num,qui raro accidit,ergo &c. Sexto & vltimo per locũ ab absurdo euitãdo: iuxta l.nam absurdum.supra de bo.liber.si enim aliter diceremus sequeretur nõ esse bonam diffini. hominis ꝙ est animal rationale & mortale cum aliqui sine ratione reperiãtur & etiam mente capti,secundum Bald.No uel.in tract.dot.fol.iij.col.iij.videtur ergo satis esse ꝙ diffi.ad regulam & communi ter accidentia.

Sed cõtrariam opi.ꝙ ad hoc vt diffi.sit bona necessaria cõprehendere debeat om nes casus etiam speciales. raroq; contingẽ tes,tenuit primo glos.in l.j.supra de vsufr. Card.& Imo.in rub.de iudic.vt ibi in iij. col.refert Deci.Ang.in rub.solu.matri.re prehendens,propterea diffin. dotis datam per Bar,ꝙ sit ius quoddam in se continens quod a muliere vel eius patre marito vel eius patri traditum est vel pro tradito ha bitum propter onera matrimonij cõseque da,quoniam etiam si maritus onera aliquã do non supportet, vt quia mulier virũ ha beat iuuenem & pulchrum cum quo cõue nit vt se ipsam alere teneatur, dos tñ dici tur.Sequitur Campez.in tract.de dote.co lum.j.Ias. in rub.soluto matri.colum.v.in prima lectu.& Parpal.in rub.supra de vul ga.eo ꝙ si ad communiter accidentia satis esset diffinitionem adaptari,non esset adeo periculosa & subuertibilis, vt hic dicitur. secundum eos.Eandem opi.tenuit Alexã. in rubri.C.de iudic.reprehendens propte rea diffini.iudicij datam a doct.ꝙ sit actus trium personarum in iudicio cõtendentiũ, quia non comprehẽdebat iudicium inqui sitionis in quo non interueniunt tres per sonæ, licet casus iste iudicij inquisitionis non sit de cõtingentibus communiter.Idẽ voluit Barba.in dicta rubri.de iudic.& Ri pa ibi in vij.colum.per d.§.dolum.vbi im pugnatur diffi.doli per Sulp.data, quia nõ comprehendebat dolum bonum, & tamen a communiter accidentibus dolus est ma lus. quamuis Ripa ibi glos.l.nostræ non intellexerit.vult enim contrarium eius qđ ipse dicit,ꝙ sufficiat videlicet diffinire se cundum regulam & inherendum sit regu læ,vt Bonoñ.inherent carrocio prout me lius hanc glos. intellexit Alberi. de Rosa. hic,& Alexan.in rub.soluto matri.col.v. Prædictam sententiam sequitur Alcia.lib. vj.Paradox.c.nono. sed ante omnes præ alleg.quicquid ibi sibi blandiatur & per suadeat.secuti etiam sunt hãc partem Mo der.Taur.in l.ij.in.§.creditum. colum.fi. supra si certum peta.& Parisius in rub.de præscrip.per d.§.dolum.vbi scđm eos re probatur diffi.doli data per Sulpi.eo ꝙ nõ comprehenderet dolum bonum qui tñ ra

rissime reperitur,prout etiam dixit Ripa & Moder. oẽs grauiter tñ errantes in intelligentia tex.præalleg.§.dolum.vt infra ostendam. Pro ista opi.adducuntur plura fundamenta per scribeñ.præalleg.In primis cui non competit quod in diffin.continetur, nec diffi.l.quintus.§.cui aurũ.ff.de auro & arg.leg.quem tex.cum.§.dolũ. ad idem in effectu citauit hic Deci. ꝙ diffini. debet conuerti cum suo diffinito & econtrario,alias non sit bona,vt ibi.Et concordant Philo.supra & infra alleg.si casus speciales non comprehendat in diffinitionem non incidunt.& sic diffinitio non adaptat. ergo nec diffinitum. & tñ diffinitum cadit vnde oporteret casus illos speciales improprios esse dicere. Secundo attenta cõmuni opi.ꝙ casus speciales non comprehẽdantur in diffinitione,oporteret dicere ꝙ iudicium inquisitionis in quo actor nõ interuenit non esset iudicium, cum non sit actus trium personarum in iudicio contendentium & sic non comprehendatur in diffi.iudicij per docto.data. Tertio pariter dos in qua onera matrimonij non sustinentur, pacto puta conuento sic stante non esset dos,cum non comprehendatur in diffi. dotis,quę datur propter onera matrimonij prout in eius diffi. dicitur per Bar.& doc. in rub.solu.mat.quæ absurdum foret dicere. Quarto quia si satis foret generaliter diffinire non esset tanta difficultas in terminanda regula.nec subuertibilis diffi.vt hic dicitur. Quinto per d.§.dolum.vbi Vlpia.diffi.doli datam per Sulpi.reprobat eo ꝙ & sine simulatione dolus adhiberi possit, & tñ vera est generaliter cum citra simulationem raro dolus inducatur,quia tñ & sine simulatione id agi aliqñ potest Vlpia.labeonis diffi.magis veram probat.

Sexto & vltimo per ea quæ scribit glo. in l.prima, supra de vsusfruct.ꝙ si cautio esset in diffinitione vsusfruct. non posset absq; ea.vsusfru.dari.ergo patet omnia q̃ in diffi.dicuntur requiri vt res nomen suũ habeat & speciales casus, cõprehẽdi. His accedat ꝙ vt inquit Philo. in vj.Topico. si quid amplius aut minus quã oportet in diffi.dicatur, interimitur diffi.deficientes igitur diffinitiones rem faciunt superabundare,superabundantes vero deficere.

Et hac opi. contra cõem retenta respõ. potest ad supra in opp.pro cõi allegata, ꝙ licet ad tollendum consequentiam nõ sufficiat dare instantiã,& reprehendendus non sit qui secundum regulam loquitur, sufficiat legem adaptari ad cõiter accidentia, vt in tribus primis arg.pro hac opi.adductis dicebatur,tñ secus est in diffi.quæ debẽt esse generales & omnia comprehendere.vt dictum est.nihilq; in diffi. secundum Phil.omitteñ.est ex separatis,ergo vt sunt prædicta male infertur ad diffi.l.Papi. exuli.supra de minor.l.fin.supra de calum.Ad
38 quartum de.§.puto † cum glos.respon. ꝙ non loquitur ibi iuriscõsul.proprie de diffini.de qua hic agimus, sed de regula prout ibi gl.prima declarat, ideo non obstat qcquid dixerit Areti.& hoc verum sit ꝙ ibi non ponatur diffinitio proprie. per illa verba quæ ibi solum ponuntur. facti potestas est vtrum in potestate fuerit conditio vel nõ manifeste patet,quia nõ ponit essentialia rei diffi. neq; constat ex genere & differentijs ad minus duabus, vt supra dictũ est.ergo &c. Ad quintum respon.ꝙ vt infra late declarabimus, diffinitio ibi posita est de dolo malo tm̃ & omnia comprehendit quæ cadunt sub illa specie doli ibi diffiniti. Ad sextum & vlti.quod fuit fundamẽ
39 tum Bal.Nouel.de† homine mente capto vel sine ratione,qui non cadit sub diffi.hominis & tñ non propterea infringitur.Respon.ꝙ illa diffi.adaptatur proprio homini,id est qui homo est nomine et re,sed isti de quibus opponitur nõ sunt homines nisi nomine,vt declarat Cic.in lib.de Offic.& Abb.in c.fi.§.j.circa fi. de offi.deleg.facit tex. in c.multi. xl.dist.vbi dicit ꝙ multi sunt sacerdotes & pauci sacerdotes, & ꝙ solum nomen sacerdotis non facit verum sacerdotem, nisi opera conuenientia iungãtur. Et sic resoluta sunt quæ pro communi adducuntur. Et tamẽ parum etiam videntur stringere quæ contra cõem pro cõtraria parte adducta fuere.

Et ante reliqua primum & quintum ex
40 suprascriptis fundamentis ꝙ † diffin. debeat esse generalis omnes casus etiam speciales, & raro contingentes comprehendens ac cum suo diffinito conuertibilis, alias non sit bona.d.§.dolum.vbi secundũ prædictos scribeñ.diffi. doli data per Sulpi.ꝙ esset machinatio quędã alterius decipiendi causa,cum aliud agitur aliud simulatur,improbatur per labeonem cui assentitur.Vlpia. Primo quia diffi.non est generalis cum & sine simulatione possit cõmitti dolus,vt ibi dicitur,vel vt dicũt Philos.,subtilius in hac materia speculantes, quia diffinitum in plus se habet q̃ partes diffinientes, nam non omnis dolus sit si-

mulatione, sed forte circunuenitur aliquis vi, quia putabat inimicũ ingredi per ostiũ & ascendit per murum. Secũdo improbatur diffi. doli mali data per Sulp. quia nõ est cõuertibilis, vt ibi probatur. Vel quia vt dicunt Philos. partes diffinitionis competũt alij a diffinito, nõ enim omnis simulatio fit ad decipiendum sed ad deridẽdum aliqñ, vel ad seruandum sua vel aliena, & iste est dolus bonus cõtra hostem puta vel latronem, vt ibi subijcitur iurisconsul. Et sic partes prædictę diffi. doli mali per Sulpi. traditę competũt alij a diffinito dolo, videlicet cõtra hostem vel latronem adhibito, qui tñ non est dolus malus sed bonus et permissus. Ad hæc respon. ꝙ diffi. Sulp. fuit bona, & eam in specie sequitur Cice. libr. iij. Officiorum. Et Vlp. met in l. iurisgentium. in. §. dolo malo. supra de pac. vbi tamen pedio iurisconsulto illam attribuit. Et pro declaratione & ad euidẽtiam scieñ. est ꝙ dolus dupliciter capi potest. Primo in genere & cõtinet sub se plures species. nam alius est dolus bonus, alius est dolus malus, alius dolus verus & manifestus, alius dolus presumptus. Bar. in l. quod nec ua. cólum. ij supra deposi. Curt. iunior in consi. liij. & cxlj. In genere ergo & cõmuniter sumendo cõtinet tam bonum ꝙ͂ malum, & accipitur in vtranq; partem & pro quacunq; deceptione & pro solertia & caliditate quæ contra hostem adhibetur, vt in dicta l. j. Et apud Teren. in Eunuch. ibi iam tunc erat suspicio dolo malo hæc fieri omnia. notanter dicitur dolo malo ad significandũ esse quendam dolum bonum. Paul. ad Corin. ij. capi. xij. dolo vos cepi. Aliquãdo dolus proprie accipitur & tunc capitur in malam partem, vt communiter & in pluribus, quemadmodum etiam vult iurisconsul. in d. l. j. in versi. nõ fuit contentus. hinc etiam Plau. in capti. nam doli nõ sunt doli nisi actu colas. sicq; diffinitur a Sulpi. dolus malus, vt verba sua ostendũt. Tunc respondetur ad primam rationem ꝙ licet dolus in genere & improprie sumptus ac pro quacunque deceptione vt in exemplo dato in plus se habeat ꝙ͂ diffinitio per Sulp. data non tamẽ dolus proprie sumptus, id est dolus malus quem Sulpi. diffinire intendebat, sed conuertitur cum eius diffinito. illud ergo de quo supra potius vis est ꝙ͂ dolus malus, ꝓprie sumptus. Ad secundum diceñ. ꝙ arg. concludit op-
41 positum, quia † licet simulatio in plus se habeat ꝙ͂ dolus, non sequitur ergo diffini. mala, quia vt dicitur. in ij. Posterio. text. xvij. & S. Thom. lec. xiij. singula quæ ponuntur in diffinitione in plus se habent ꝙ͂ diffinitum, & omnia simul sumpta conuertuntur cum diffinito, vt patet in diffi. hominis qui diffinitur ꝙ est substãtia animata sensibilis rationalis, mortalis, quæ singula in plus se habent ꝙ͂ homo, omnia tamẽ simul sumpta conuertuntur cum homine, quia omnis substantia animata sensibilis rationalis mortalis est homo, & econuerso. In proposito licet simulatio in plus se habeat ꝙ͂ dolus tamen non sequitur. ergo diffi. mala, sed sequitur oppo. quia vt dicit Philoso. & Boet. super Porph. & S. Tho. in ij. poster. lec. xiij. oportet ꝙ singulę partes in plus se habeant & ꝙ oẽs simul sumptę cum diffinito conuertantur.

Plus dicebat philosophorum doctissimus Dominus Richardus noster Vercel-
42 len. ꝙ † diffi. doli data per Sulpi. melior est altera per labeonem data & a Vlpia. probata propter duo, tum quia in rebus nominandis vsum sequi debemus, vt inquit Philoso. in ij. Topi. ca. vj. & Thom. in prologo contra gentiles, sed & si apud veteres dolus acciperetur cõmuniter pro omni exceptione bona & mala & cum intentione fallendi & sine. vsus tamẽ inoleuit & inualuit vt proprie accipiatur secundum diffin. datam a Sulp. & est modo magis in vsu. Secundo quia conclusio & diffinitio specifica est perfectior & magis determinata ꝙ͂ alicuius generis. nam superiora sunt magis confusa in potentia & indistincta, sed species est magis determinata in actu & distincta, & intellectus noster procedit a confusis ad distincta, a potentia ad actum, ab vniuersalibus ad species specialissimas, vt dicit Philoso. in j. Phi. tex. commen. iiij. Et propter hoc diffin. speciei specialissimæ est magis propria & certa. ideo dixit Aristotel. in vij. Met. tex. xiij. ꝙ sola species diffinitur. quæcunq; enim diffiniuntur per superiora diffiniuntur. ergo omne diffinitum habet rationem speciei vel est species. Et quia diffi. Sulpi. est specifica sequitur ꝙ est optima. Sed saluãdo diffi. lab. per Vlpia. & compilatores inde approbata respõ. ꝙ prædicta procederent quando ipsi diffinirent dolum in genere, vt sentiebat Excellen. ille pater, sed ipsi diffiniũt similiter dolum malum sicq; in specie vt etiam faciebat Sulpi.

Rursus diligenter aduertẽdum est, quia
43 † secunda diffi. doli mali approbata per

Vlpia. diffinitionem vero seu descriptionem doli in genere posuit.l.nihil dolo.supra eodem. videtur laborare eodem morbo quo ipsi diffi. Sulpi. damnabant, quia non est conuertibilis cum diffinito. Probo consequentiam: diffinientes ipsi dolum malum dicunt, esse omnem caliditatem fallaciam machinationem ad circũueniendum fallendum. decipiendum alterum adhibita, si caliditas fallacia & machinatio ad circunueniendum fallendum decipiendum latronem vel hostem adhibita competit diffinitioni prædicte in eamq; incidit, & tamen non est dolus malus sed bonus & licitus vt ibi dicitur, & consequenter non est conuertibilis cum diffinito, quia hic competit diffi. non tamen diffinitum cum non sit dolus malus, sed bonus, ergo diffi. mala.

Ego dico & nunc diuina suffragãte gratia declaro text. hactenus male per omnes docto. intellectum in d.§.dolum.ꝙ ibi Vlpia. loquitur cum magno ministerio dicendo solum, diffinitio labeonis vera est approbãt enim diffi. labeonis de dolo malo, non autem oppositiones rationes & confutationes facte per labeonem contra diffini. Sulp. Et sic nõ approbat argumen. labeonis, ꝙ sine dolo malo aliud posset agi aliud simulari, vt quando contra latronem vel hostem committeretur dolus qui bonus reputatur & non malus. nam si hoc fecisset Vlpi. pariformiter subuerti posset lab. diffinitio, vt dixi, prædicatur enim diffini. de solo diffinito, & de omni contento sub diffinito. Et illa diffin. quæ est alicuius valde communis diffiniti analogi, comprehendit omnes casus sub illo communi contentos per se. Sed illa diffi. quæ est alicuius in specie nõ debet comprehendere omnes casus in genere, alioqui diffi. competeret alijs a diffinito, & ita nõ conuerteretur cum diffinito, quod est contra iura prealleg. & contra Phil. in ij. poste. tex. commẽ. xvij. nam diffi. doli mali & sic in specie & proprie sumpti nõ debet comprehendere omnes casus doli communiter sumpti, alioqui falsa esset, quia competeret alij a diffinito. non enim potest esse ꝙ diffi. hominis competat omni animali, sed soli homini, vt etiam in superioribus tetigimus referẽdo Arist. Porphy. Boet. & S. Tho. In proposito nostro cũ disputatio & diffi. esset de dolo malo, si dolum bonum comprehendisset egressa fuisset materiam & terminum diffinitũ, & consequenter falsa fuisset. Vides igitur ꝙ grauiter errauerint Mode, Taur. Ripa, Parisius præalleg. & communiter scribentes ad id semper allegantes. d.§ dolum. Et affirmantes Vlp. reprobare diffi. Sulp. tanquam non comprehendentem dolum bonum qui perraro cadit. Sed ratio quę magis mouit Vlp. ad probandum diffinitionem labeonis fuit prima, ꝙ & sine simulatione id agi potest, vt quis circũueniatur, ideo probauit diffi. labeonis quæ oppositionem prædictam nõ patiebatur. nec casus iste est de raro contingentibus. vt dicebat Alcia. immo frequenter cõtingit, ideo comprehendi debebat in diffi. Ista est melior consideratio quæ pro diffi a Vlpi. cõtra Sulp. probata fieri possit. Et si defendẽdo diffi. Sulp. dicere possimus, vt in superioribus scripsimus. ꝙ licet dolus in genere & improprie sumptus in plus se habeat ꝙ diffi. per Sulp. data, nõ tamen dolus malus proprie sumptus, de quo intẽdebat Sulpi. sed conuertitur cum diffi. quam ipse dedit. Et propterea forte subobscure Vlp. ibi loquens licet amplectatur diff. labeonis ut veram non tamen reprobat diffi. Sulp. quã vt dixi secutus est ipse Vlp. in l. iurisgentium. in.§. dolo malo. supra de pac. vnde dixit labeonis diffi. vera est, sed non sequitur necessario, ergo alia falsa, cum sit alibi per eundem Vlpia. approbata in d.§. dolo. Et
44 habemus not. regulam ꝙ † specialis inclusio non excludit illud quod ex alio capite includitur, vt per Salyc. in l. de crimine. in ij. oppo. C. de accusa. & Deci. in consi. cx. colum. ij. & consil. cxc. col. iiij. Et si pertinaciter instaretur ꝙ immo Vlp. illam damnauerit approbando & sequendo diffinit. labeonis, citra præiudicium veritatis adhuc respon. vt dixi, id fecisse quia casus per Sulp. de dolo absque simulatione dabili omissus non erat de raro cõtingentibus, sed frequens.

45 Ad secundum argumen. de † iudicio inquisitionis multipliciter respon. potest, vt per Decium in rubrica de iudi. colum. iiij. vel per Ripam ibi columna. vj. Ego dico ꝙ diffi. iudicij in oppo. relata non est propria diffi. quid rei siue quidditatiua, quicquid ibi dicat Deci. sed est abusiua diffini. seu magis descriptio per accidentia & extrinseca vt verba sonant, ideo a fortiori arguendo satis est ꝙ fiat a communiter accidentibus, prout etiam in descriptione. l. vt supra de legibus. l. j. max. quia iudicium ĩquisitionis est extraordinariũ, vt late per Ripam in dicta rubrica, de iudic. diffinitio autem est de ordinario cum omnis dispo-

finitio intelligatur de actu ordinario non de extraordinario.l.Seia. in.§.medico. supra de annu.lega.Socin.in l.de diuisione. colum.secunda.supra soluto matrimo. Fely. in capitulo sedes. colum.iij.de rescript.latius scripsi in rubric.si quis ius dicen.non obtempera.

46 Ad tertium † de dote resp.bonam esse diffini.illam dotis attenta natura dotis & prout communiter cōstituitur:& casus de quo opponitur est extraneus insolitus & de rarissime contingentibus,ideo non infringitur diffi.per prædicta,vt per Alexā. in rubrica soluto matrimonio. colum.v. vbi latius Ripa ostendit onera matrimonij etiam in alijs consistere quam in alenda vxore,& fuerunt omnia dicta Bal.Nouelli in tracta.dot.fol.iij.vbi sequitur fol.prædictas. Vel etiam aliter dici potest redeundo iterum modicum cum Reuerendissimo & Excellentissimo Donno Richardo nostro Vercellense ad fundamenta philosophica.no.enim primo est, quod(vt elicitur ex prima Posterio.text.commen. quinto. & ex secunda Posterio. & vt ait Lincon.in prima Posterio.iiij.cap. cum sequenti.& sanctus Thomas in duodecima quæstione.lv.art.quarto, & in primo senten.distinct.xxij.art.secundo.) ad conclusionem vnius rei non est nisi vna diffinitio simpliciter quæ complectitur omnes causas, sed tamen vnius rei possunt esse plures diffinitiones secundum diuersa genera causarum,quarum quælibet erit perfecta in illo genere, & hoc patet in prima Posterio. vbi supra,assignantur enim ibi duæ diffinitiones demonstrationis. Et in secundo de anima. vbi duæ assignantur diffinitio.animæ. & in secunda Posterio. dicitur ꝙ quædam diffinitio dicit quid, & quædam propter quid. prima est materialis & conclusio demonstrationis. quædam formalis vel finalis quæ est principium demonstrationis. Tunc dicebat

47 doctissimus ipse philosophus, ꝙ † dicta diffi.dotis si dos est ius quoddam vniuersale pro oneribus matrimonij datum,si esset bona data est per causam finalem. nā ad hoc datur dos vt vir possit sustinere onera matrimonij,hic est finis dotis:sicut est hæc, sera est instrumentum ferreum ad secandum dura. Attamen dicta diffini.dotis secundum præcepta philosophica non est bona: pro cuius rei euidentia sciendum est ꝙ vt habetur a philoso.in secunda physi.text.commen.lxxxviij.cum duobus sequē.finis in operabilibus se habet, vt principium in speculabilibus.nam sicut principium ponit necessitatem conclusioni. sic finis ponit necessitatem his quæ ad finem sunt & sicut valet consequentia,principiū est, ergo cōclusio est:ita valet finis est ergo ea quæ sunt ad finem, vt domus est,ergo lateres sunt.domus enim est finis laterum. Et sic valet consequentia, conclusio non est vera ergo præmisse,non sunt vere. Ita valet ea quæ sunt ad finem nō sunt,ergo finis non est,vt lateres nō sunt, ergo domus non est,quando talis finis non potest haberi nec esse sine his quæ ordinantur ad finem vt domus non potest esse sine lateribus, neque vita animalis sine cibo,neque scientia sine demonstratione. Quibus sic

48 positis dicebat philosoph. meus † diffinitionem dotis prædictam non esse bonam, tum quia non ordinatur de necessitate ad sustinendum onera matrimonij quæ sustineri possunt sine dote,vt per lucra,successionem hæreditatis,& similia,ergo dos nō est necessario ordinata ad sustinendum onera matrimonij. Præterea non valet consequentia non est dos.ergo non est sustinentia matrimonij.ergo sequitur ꝙ sustinentia oneris matrimonij nō sit vere finis dotis. Et propterea ista diffinitio non est per causam finalem sed est descriptio quędam quę tam vera est,vt ī pluribus vt ista,homo est animal habens vnum caput.quamuis aliquis nascatur biceps,sic illa dos, vt in pluribus ordinatur ad sustinendum onera matrimonij non tamen semper.

Ad quartum fund.respon.est supra dum declarauimus rationem legis nostræ cur diffi.periculosa dicatur & subuersioni obuia.Et similiter ad quintum est respon.scilicet.Ad sextum & vltimū respō. Are.in l.j.col.fi.de testa.reprobando illam gl.per quædam ex prædictis.

49 Ab ista tamen opi.ꝙ † ad hoc vt diffi. sit bona comprehendere debeat omnes casus etiam speciales & raro contingentes, non credo esse recedēdum,& si bene numerentur docto.comperietur contrariam non esse communem,& hanc tam bonis auctoritatibus q̄ illam esse armatam,sed me magis mouent rationes.Et maxime ratio nostræ legis ponderatæ etiam per tenentes hanc partem,ꝙ ideo omnis diffin.sit in iure ciuili periculosa & subuertibilis. verba enim intelligenda sunt de propria diffini.l.ita vulneratus.vbi Barto. nota.supra ad legem Aquiliam.not Alex.in l.fin.col.

j.C. qui admitti. Et sic vult iurisconsul. ꝙ diffi. quid rei propria, & quidditatiua, quæ datur per essentialia diffinito & per causas intrinsecas, vt per materiam & formã, & per genus & differentias vt in superioribus declarauimus & debet cuncta comprehendere, sit periculosa in iure ciuili per plures rationes quas supra citaui præsertim legistis. Et hoc siue loquamur de generali diffin. siue de specifica. nam diffinitio, vt dicunt Philosophi prædicatur de solo diffinito, & de omni contento sub diffinito, illa ergo diffinitio ꝗ est alicuius valde communis diffiniti analogi comprehendit omnes casus sub illo cõi contentos per se, sed diffinitio quæ est alicuius in specie nõ debet comprehẽdere omnes casus in genere alioquin diffinitio competeret alijs a diffinito & ita non conuerteretur cum diffinito contra Philos. in ij. poster. text. commẽ. xvij. prout in superioribus declarauimus circa diffi. doli mali, sed bene contentos in specie diffinita.

Diffinitio igitur vt dicunt Philos. semper de diffi. dicitur, ideo si est generalis debet oẽs casus sub generali diffi. contentos comprehẽdere, si specialis sub specie, quod non cadit in descriptione. propterea nimirum si iurisconsulti vsi sunt potius descriptionibus ꝙ̃ diffinitionibus proprijs. Et

50 sic † natura diffinitionis alia est a natura. l. quam sufficit adaptari ad cõiter accidentia, iuribus supra allega. maxime quia proprium. l. est dare formam futuris negotijs. l. leges. C. de legib. quæ sunt infinita vt diximus. ideo non est reprehensibile si omnes casus non fuerunt in l. comprehensi ĩmo hoc est impossibile propter fragilitatẽ intellectus humani. d. l. non possunt. secus in diffinitione quæ versatur circa cognita & intellecta vt supra dictum est.

Tandem vt semel finiam. quia diximus supra omnem bonam diffin. per essentialia rei diffinitę dari, constareq; debere ex genere & differentijs constitutiuis. dicendũ aliquid esset ad instructionem legistarũ de genere, specie, & differentia: sed quia satis philosophatum est, me remittam ad Por-

51 phy. & commen. nos † tñ legiste aliter ꝙ̃ ipsi faciant prędicta accipimus, vt per scribentes in l. ij. in. §. creditum. et in. §. mutui. supra si cer. peta. & de leg. j. in l. legato generaliter. vbi glo. tradit de genere generalissimo, subalterno, & inferiori: vt etiam facit not. Bar. in l. quintus. in. §. argento. supra de auro & argẽ. lega, & per Zasium in suis intel. in fol. j. Et no. ꝙ differentia cõstitutiua hominis est, rationale & mortale. Item irrationale & mortale, constitutiua equi diuidunt suum genus animal. ipsum enim animal diuiditur in rationale & irrationale, in mortale & non mortale. Acci-

52 dentia † vero seu differentiæ ex accidenti per plus & minus nõ constituunt diuersas species. l. fi. de fun. instr. in l. quod attinet. supra eo. nisi qñ esset plus & minus iuris, vt in l. j. supra de ser. rusti. prædi. Curt. post Bar. & Deci. in pręalleg. l vnica. col. iij. vbi ponit, ꝙ ex diuersis effectibus cognoscunt substantiales differentię, quodq; ex modica & leui differentia cõstituuntur species apud nos. Hinc ẽt ꝙ licet reciproca & compẽdiosa substitutio quo ad effectum & substantiam non dicantur proprie species substitutionũ de se, sed magis adiectiones seu quoddam cõtinens alias substitu. cum semper resoluãtur vel in vulg. vel in pup. aut in exemplarem vel in fideicõ. de compendiosa loquendo: tñ ad formam & modum concipiendi prædictas substitu. possunt dici specie substi. quia aliter concipiuntur ꝙ̃ prædictę, vt per Are. & Soci. in rub. de vulga. char. j. Seuer. in d. l. præcibus. colum. ix. Iaso. in l. Lucius. colum. ij. de vulg. Deci. in l. in testamento. colum. ij. C. de mili. testa. & Galiaulam in repe. l. cẽturio. col. xl. de vulg. Si ex prędictis vt puto aperta sit via legistis ad intelligentiã omnium legum tractantium de diffi. & descriptione, quæ antea erat incognita & præclusa, laudetur deus a quo est omne bonum.

SVMMARIVM.

1 *Occidens se gladio vel ligone non imputatur facienti talia instrumenta.*

2 *Victus non tenetur victori ad expensas, ad quas eidem propter eius contumaciam cõdemnatus fuit.*

3 *Fideiussor a princ. repetere non potest vsuras, quas soluit eo casu quo nõ tenebatur.*

4 *Promittens feudum particulariter & distincte recognoscere, tenetur id facere licet damnum incurrat.*

5 *Promissio indemnitatis ab omni lite mouenda intelligitur nisi lis sua culpa euenerit.*

L. CCIIII. Pomponius.

QVod quis ex culpa sua damnum sentit:non intelligitur damnum sentire.

SVMITVR ex legibus per gl.alleg.Et traditur ēt ista regula in c.damnū. de regulis iuris in sexto, vbi gl.alijs modis exēplificat,& post illā Ioā. And. Ad hoc ēt facit qđ ait Aug.absit vt ea quæ pp̄ bonū & licitū facimus aut habemus,si aliquid p hoc præter voluntatē nr̃am cuiq̃ mali acciderit,nobis imputet̃ c.de occidēdis. xxiij. q.
1 v.vbi exēplū tradit de†eo q se gladio vel ligone occidit,ꝙ nō imputat̃ facienti talia instrumēta,vel vtēti eis ad bonū, sed illi q se occidit. Et scđm archiepiscopū Flor. super.d.c.damnū.pōt extēdi regula theologice,quod cū triplex sit damnū:primū priuationis glorię diuinę prescietię quis ĩputare nō debet,quia scđm August. ipsa nulli est causa labēdi,sed culpę proprię.c. nabuchodonosor.xxiij.q. iiij. Scđm damnū est subtractionis siue priuationis gratię p peccatū,qđ dei seueritati qs ĩputare nō debet verū suę negligentię.xj q.iij.c. audi.& de pœnit.dist.j.c.cōuertimini,nec debet ĩputare diabolo tētanti vel homini incitāti,sed sue ꝓprię volūtati.xv.q.j.c.nō est.& c.illa.Tertiū est damnū tēporalis fortunę in rebus,fama,honore, & huiusmodi. & hoc debet imputare peccatis suis. de pœniten. dist.j.c. quā ob rē. & c.si peccatū. & c. cū infirmitas.de poen.& remis.

Damnū igit̃ sua culpa cōtingēs sibi, & nō alteri,imputare quis debet. Quā regulā
2 Alber. hic inducit ad duas qō. †ꝙ victus nō tenet̃ victori ad expēsas,in quibus eidē cōdemnatus fuit,pp eius contumaciā:quia culpa ꝓpria tale damnū sensit. Idē volunt Cano.in d.c.damnū.Bal.ĩ l.nō ignorat. ad fi.C.de fruc.& lit.expē.Ias. post alios in l. properañ.in.§.sinaūt alterutra. col. viij. in vij.q.C.de iudi.& Matth.de Afflictis ĩ de
3 cis.regni.clxxvij.ad fi. Pariter† fideiussor repetere nō poterit a principali vsuras, quas sua culpa ꝑsoluit eo casu quo soluere nō cogebat̃,vt hic late per ipsum Alber.& per Phil.Fran.in d.c.damnum. Et similiter
4 †vasallus qñ in instr̃o inuestiturę promisit feudū vel emphyteosim particulariter et distincte recognoscere tenetur id facere, & si quid dāni sentiat sibi ĩputet:alias ad id nō teneret̃,vt per Iac.de S.Geor.in suo tract. feu.in verbo di ctiq; vas. promiserūt reco-
5 gnoscere circa si. Et pariformiter†,pmĩsio indēnitatis ab omni lite mouēda facta alicui,intelligitur nisi damnū vel lis culpa sua euenerint:vt plene p Soci.in cōsi.lxx. ĩ iii.vo. Postremo ĩ hac materia vide pulchrā gl.cū ibi not.in c.sicut.de testi.

SVMMARIVM.

1 *In rōne patrimonij nomina hæreditaria nō tantum computantur, quantū sonant.*

2 *Impetrans an teneatur facere mentionē de vacatura quam expectat.*

L. CCV. Pomponius.

MInus est habere actionem quam rem.

ABSOLVTA fuit ĩ l.qui actionē supra eo.Et vltra ibi dicta induci pōt scđm Alb. de Ros.hic ad qōnem de hr̃de qui tenet̃ ad cōfectionē inuētarij,iuxta l.fi.C.de iure de
1 lib.vt in†rōne pr̃imonij nō cōputent̃ noĩa hęreditaria tm̃ quantum sonant qđ clarius relucet ex dictis in præalleg.l.qui actionē.
2 Facit pariter†an impetrans teneatur facere mētionē de vacatura quam expectat. de qua quæstione.vide Alb.& alios in regula ignorantia.eo.tit.

SVMMARIVM.

1 *Status de præsenti cōsideratur, nec attenditur quòd resolui poßit.*

L. CCVI. Vlpianus.

PLERVMQVE fit vt ēt ea q a nobis abire possunt, perinde in eo statu sint,atq; si nō essent eius cōditionis vt abire posint. Et ideo quod fisco obligamus, & vendicare interdū,& alienare,& seruitutē prędio imponere possumus.

IN tex.ibi interdū.i.ante alienationē a fisco factā,scđm Alber. subiūgentē debere intelligi.hūc tex.in verbo alienare, cū sua causa.s. Idē hic volūt gl.& Dec.intelligentes,ꝙ dispositio posit fieri cōsiderato prę senti statu cū sua cā,& conditione resolutiua:per l.si debitor.ff.de distra.pig.& l.lex vectigali.ff.de pignor. de quo plura diximus in l.in oībus causis & alibi supra eo.
1 Not. ergo†considerari statū dē p̄senti,nec attēdi ꝙ posit resolui.vnde res sub conditione legata,cū interim sit hæredis,alienari

potest.l.si §.sed q̄a.C.cõia de lega. non tñ in præiudiciũ legatarij vel fideicõmissarij, vt hic per gl.& Alber.q̄a adueniẽte cõditione hr̃ pro non alienata, vt ibi & in auct. res quę.C.cõia de lega. Dec. hic quædã similia ponit in q̄bus dispositio iudicat̃ vt pura & secũdm p̄sentẽ statũ licet resolui possit. Nos latius diximus in l.is damnũ.in.§. q̄d pẽdet.& in d.l.in oĩbuscausis supra eo.

SVMMARIVM.

1 Effectus iuris naturalis qui sint, remißiue.
2 Vsucapio vel præscriptio quãdo fuit introducta.
3 Ius naturæ est, Alteri non faciendum quòd sibi nollet fieri.
4 Præscriptio an sit contra ius naturæ.
5 Copulatiua et, quomodo hic accipiatur.
6 Hæc regula de quo iure naturæ loquatur.
7 Duplex est ius gentium.
8 Sequestratio quare fuit introducta.
9 Populus Israel asportando vasa ægiptiorũ iure fecit.

L. CCVIII. Vlpianus.

IVre naturę ęquũ est, neminem cũ alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem.

1 De effectibus † iuris naturalis seu legis naturę, vide tex.cũ ibi not. in l.j. in.§.ius naturale.ff.de iu.& iur.& in c. ius naturale.dist.j, In quibus locis Card. Alex.& Fortu.Garcia plura de effectibus iuris naturalis tradunt, sed plenius de lege naturæ seu naturali, scribit Archiepis.Florẽ.in j.parte summę.tit.xiij.de lege naturali. Sumitur ex ll.per glo.alleg. Inseriturque hæc regula in c.locupletari.de reg.iur.in vj. Et licet l.ista copulatiue loquatur, text.tñ. d.c. locupletari.alternatiue loquẽdo procedit, & sic sufficit alterũ verificari.l. cũ pupillus.ff.de condi.& demon.secũdm Deci. hic, Iurisconsultus vero in l. nã hoc natura. ff. de condi.indebi.nec copulatiue nec alternatiue loquitur, sed alterũ tm̃ ponit, nõ esse inquiens, æquum quempiam fieri locupletiorẽ cũ alterius detrimẽto. Quid dicendũ? sanior litera vr̃ nostra, quæ copulatiue loquitur, per ea quę hic ad fi.scribit glo. de vsucapione, p̄scriptione, & expẽsis in aliena re factis, quibus casibus fit quis locupletior cũ alieno dãno: permittitur tñ ex quo fit sine iniuria, auctoritate legum, sergo ad impediendũ talẽ locupletationem requiritur iniuria proximi cũ damno. Et ratio prędictorũ casuum est, quia damnũ q̄d quis sua culpa sentit sibi debet imputare, vt hic per Deci.post Cano.in d.c.locupletari. Quę ratio bene procedit quãtũ ad id quod de expensis in aliena re factis dictũ fuit, nõ quã-
2 tum † ad vsucapionẽ vel præscriptionem, quicquid dixerit gl.in d.l.nã hoc natura.vt ibi per Ias.assignantẽ aliã rõnem, quia his casibus æquitas est scripta in gñe, & rigor in specie, ideo p̄fertur rigor. Vel est pp publicam vtilitatẽ, vt hic per Dec.& ne dominia rerũ sint in incerto, iuxta.l.j.ff. de vsucap.& latius scribit Balb.ĩ tract. prescrip. fol.j. Sed secũdm terminos legis nostræ loquẽtis de iure naturę alterum vr̃ sufficere.
3 est.n. † id ius, vt alteri quis nõ faciat, quod sibi nollet fieri, vt per Bar. Aquen.& alios in l.ex hoc iure.ff.de iusti. & iur. & secũdm prędictæ ius naturæ cognita nõ erat vsucapio nec p̄scriptio, quæ ex constitutionibus humanis introductæ fuerunt, vt per Balbũ loco præalleg. ideo de casibus prędictis cõtra hanc regulam valida oppo. fieri nequit.
4 An † aũt prescriptio sit cõtra ius naturę, disputat eleganter Ioan. And.in regula possessor malę fidei.de regulis iuris in sexto. cõcludẽs non dici ex toto cõtra ius naturale, quia ab eo penitus nõ recedit: nec ẽt dicit secundũ ius naturale in totũ, quia nõ seruit ei per oĩa, sed tenet mediũ, & dr̃ præter ius naturale: & sequi vñr cõiter doct. vt p Balb.loco præalleg.fol.ij.col.iij.& sequẽti.tu semper videbis pulchras rõnes quas late ponit Ioã. And.loco superius alleg.

Loquẽdo igitur de iure naturę alterũ vr̃ sufficere, detrimentũ, vel iniuria. Et ad tex.
5 † istius legis põt responderi, nõ debere esse hic copulatiuã, sed disiũctiuã vel, siue aut. Potest ẽt dici q̄ ponat̃ &, pro idest, vt per glo.ij.in l. si in venditione.ff.de euict.cum accumulatis per Deci.in c.cęterum.j.colũ. vij.de iudi.
6 Modo aduerte ad verba tex.ibi † iure naturę.glo.n.in d.l.nam hoc natura.intelligit de iure naturali, siue gentiũ q̄d naturale dr̃, vt instit. de rerũ diuis.in.§.singulorũ. Alber.hic post Host. reprobat inherendo verbis literę vt iacent & cantant. nam de iure gentiũ introductę fuere dominiorũ distinctiones, sicq; vsucapiones & præscriptiones præalleg.l.ex hoc iure. sentientes eas esse contra ius naturæ de quo scripsi pro-
7 xime. Sed non aduertunt q̄ † ius gentiũ

est duplex, primeuum & secundariũ, vt di-
ximus in l. cũ amplius. in. §. is natura de-
bet. supra eo. tit. Ius gentiũ primeuũ in effe
ctu dr̃ ius naturale. c. ius naturale. j. dist. de-
cre. & istud fuit eo ipso ꝙ gentes esse cœ-
perunt, naturali ratione inductum. Secũda-
riũ est quo oẽs gentes vtuntur, & de isto
secundario est dominiorũ distinctio, vt etiã
per Ang. insti. de iure naturali in. §. ius aũt
gentiũ, ad fi. & dixi in d §. is natura. verba
igitur legis nostrę de iure naturę intelligun
tur de iure naturali & gentium primeuo nõ
de secundario.

Ex prędictis, ꝙ ęquũ nõ sit cũ alterius
iactura damno vel iniuria quẽpiã locuple-
tiorẽ fieri, ad plura inferri põt, vt per Dec.
hic et in l. sicuti pœna. vbi scripsi supra eo.
& per Ias. in d. l. nã hoc natura. & Canon. ĩ
pręalleg. c. locupletari. vbi ẽt inducunt ad
8 materiã † sequestrationũ, quæ ad euitandas
iacturas inductæ fuerũt. de quo ẽt per Cur.
Seniorẽ in repe. l. vnicę. C. de prohib. se-
questr. pecu. Et Pharao locupletari voluit
cũ iactura populi Israel, sed punitus fuit.
9 Exodi. 12. Quod aũt † populus Israel locu-
pletatus fuerit cũ iactura Aegyptiorũ, quo
rum vasa mutuata asportauit, iniuria id nõ
fecit, sed in cõpensationẽ damnorũ dato-
rũ: sicut modo liceret de bonis alicuius re
tinere tm̃ quantum de suo habet. Itẽ quia
mandato dñi, cuius sunt omnia, hæc egit. c.
dixit dominus. xiiij. q. v. secundum Archie
piscop. Flor. in dicta regula locupletari.

SVMMARIVM.

1 *Sententia ius facit, & per veritate accipitur. Et naturalia sanguinis mutat. nu. 2.*

3 *In sententia, vt per veritate accipiatur, plura requiruntur.*

4 *Sententia non afficit nisi litigantes: & lata contra vnũ non nocet alteri.*

5 *Sententia & res iudicata differũt. Et quid sint, nume. 6.*

6 *Princeps si mandet per rescriptũ parere iudicato, intelligitur nisi appellatum sit.*

7 *Executio est rei iudicatæ sequela.*

8 *Rei iudicatæ renuntiari potest.*

L. CCVIII. Vlpianus.

Res iudicata pro veritate acci-
pitur.

Sumpta fuit ex l. ingenuũ. de statu
1 hom. vbi dicitur † sententiã ius facere, qa
res iudicata pro veritate accipitur, sicque
impropriẽ & per fictionem cũ aliud sit esse
talẽ, aliud haberi, seu accipi pro tali. l. mer-
cis. supra de ver. sig. cũ accumulatis ꝑ Ias.
in. §. j. l. prętor ait. ff. de no. oper. nuncia. &
Cor. in sing. suis in verbo habeatur. Et ali-
quãdo facit ius plenũ, nonnunquã plenius,
qñq; plenissimũ, vt in d. l. ingenuũ. in j. lec.
2 col j. declarat Bal. sententia † n. quæ in rẽ
trãsiuit iudicatam tantæ potentiæ est ꝙ na
turalia sanguinis vincula mutat, et falsum
est verũ, non essentialiter, sed quo ad effe-
ctum: ita signanter dixit Bald. in c. in præ-
sentia. extra de renũ. facitq; de nigro albũ,
& de albo nigrũ. Bald. in c. nosti. de elect.
ideo solebat ipse Bal. dicere, ꝙ sentẽtia dif-
finitiua solenniter lata facit oĩa rata habe-
ri inter litigãtes: facitq; eũ filiũ qui filius
non est, & prem qui non est. Et, vt ita dixe
rim, est vt altera natura, ius facit & originẽ
creat, allegãdo. l. j. in fi. ff. de lib. agnoscen.
prout refert & sequitur Curt. Iunior in cõ
sil. xxiij. circa fin.

Et intelligitur ista regula de re iudicata
tangẽte statũ persone, prout est sentẽtia su-
per ingenuitate, cuius causa nõ est restringĩ
bilis ad certam personã, vt per Alexã. in l.
sæpe. char. pen. col. iij. de re iudic. quemad-
modũ loquitur. d. l. ingenuũ. a qua extracta
fuit præsens regula, quia cũ faciat ius quo
ad omnes, bene sequitur quod hic generali-
ter dicitur, ea pro veritate accipi. Idem est
in sententia prolata super iure agnationis,
prout per glo. & Ang. in l. ius autẽ agnatio
nis. ff. de pac. Ad hoc † aũt vt pro veritate
3 accipiatur res iudicata plura requiruntur
Bar. & Bald. in d. l. ingenuum, connumerãt
quatuor requisita. Alex. alia quædã adiun
git in l. sæpe, col. xix. & sequenti adducen
do post Bal. multas alias species sententia-
rũ quæ ius faciunt quo ad oẽs, de quibus
ẽt per Felyn. in c. quãuis. de re iud. in qui-
bus locis ponunt plures lim. ad prædicta.
sicque ad hanc legem. Regulariter vero
4 sententia † non afficit nisi litigantes quos
tangit, & lata contra vnum alteri non nõ
cet d. c. quamuis. & præalleg. l. sæpe. Deci.
cõsi. ccccxlv. col. vij. & viij. ratione enim
naturali gesta ad auctores suos restringi de
bent. l. sancimus. C. de pœn. vt per Alex. lo
co præalleg. colum. iij. ad quod tam ipse
Alex. in d. l. sæpe. ꝙ Fely. ĩ d. c. quãuis assi
gnãt plures limitationes.

Et ex pdicta. l. ingenuũ reddẽte rõnem
in re iudicata vbi de sententia mẽtionẽ fe-

5 cerat, inferri vr, ꝙ † nō differret sniā & res iudicata. Cuius tñ cōtrariū concludūt cōiter doct. i l. j. ff. de re iud. Deci. hic & Fely. in rub. extra de re iud. col. j. Sniā. n. est illa quę finē imponit cōtrouersię: res iudicata vero est illa quę finē cōtrouersię accipit, iudicis pronūciatione. & sic res iudicata se habet p modū patientis: sniā per modū agētis, sedm doct. Et sic differūt tanꝗ decidēs & decisum: ideo in rub. cle. dr de sentē. & re iudic. vt post alios scribit Ias. i d. l. j. col. j. de re iudi. Et d. l. ingenuū. intelligitur de sniā quæ transiuit in rē iudicatā, vt ibi apparet, quia alias non faceret ius. Proprie
6 † aūt loquendo sniā dr statim ꝙ est prolata C. de senten. & re iudica. per totū, cū vulg. res aūt iudicata dr qñ lata est sniā quę nullo remedio appellationis vel supplicationis retractari pōt, per l. elegāter. in. §. si qd post. ff. de cōdi. indebi. vt hic per Deci. & prius per Fely. in pręalleg. rub. de re iudi. col. j. inferētes ꝓpterea, ꝙ licet in rescripto principis dicat nō obstāte priori sniā, per hoc rei iudicatę derogatū nō vr, nisi preci se cōstaret de mēte principis volētis derogare rei iudicatę, quia pōt cū sit ius quęsitū de iure ciuili, vt hic p Deci. Et pariter si princeps per rescriptū mandet quēpiā cogi parere iudicato, nō pōt si appellatum sit cogi: quia terminus ille iudicato requirit transitum in rē iudicatā, quod quidē iudicatū appellatione suspēditur. l. j. ff. ad turpil. nisi cōstaret ēt de mēte principis aliud volētis, vt per Fely. loco pręalleg. Sed non solet princeps circa ꝑdicta se intromittere euertēdo ordinē iudiciorū. an possit nō dico hic, quia parū pertinēs. Moder. autē Perusini in d. l. j. col. v. vbi Ias. tertia post Abbatē & alios ibi relatos cōcludunt, rē iudicatā dici posse ante appellationem, & post appellationē. dr. n. incōtinēti res iudicata lata sniā, prout proprie accipit pro ipsa causa decisa. & dr transire in auctoritatē rei iudicatæ, cū iuris auctoritate irretractabilis efficitur, vt ibi per eos. Et nihilominus defendi pōt opinio dicētiū rescriptum principis de cogēdo aliquēad parendū iudicato, intelligi de irretractabili iudicato, & sic quod trāsiuit in auctoritatē rei iudicatę, quia nō est verisimile principē velle derogare appellationi legitimę interpositę, ideo cēseri accipere iudicatū pro iudicato irretractabili, vt per Fely. in pręalleg. rub. de re iud. col. j. Ex quibus habemus, ꝙ sniā dici pōt ante appel. & post appel. eodē modo res iudicata, quæ differūt tanꝗ agēs & patiēs & quæ dnr transire in auctoritatē rei iudicatæ, cū iuris dispositione irretractabiles efficiuntur. c. qd ad cōsultationē. de re
7 iudi. Executio † aūt sententię nō est res iudicata, sed ipsius rei iudicatę sequela. C. de execut. rei iudic. per totum. & scribūt Moder. Perusi. in præalleg. l. j. in iij. col.

Limitatur ēt hæc regula secundū Deci.
8 hic † qñ renunciatum est rei iudicatę, prout fieri pōt. l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pact. siue expresse, siue tacite: vt hic p Dec. & per oēs in l. pen. C. de pac. & in c. si diligēti de foro cōpe. per regulā illorū tex.

Sed nō erit tunc bona limitatio ad regulā præsentē quæ de re iudi. loquitur, & hic vbi irretractabilis est: sed vbi est renūciatū hr perinde ac si non esset iudicatum, vel in rem nō transijsset iudicatā: ergo nō erit limitatio ad regulā de re iud. loquentem.

L. CCIX. Paulus.

NOn potest videri desiisse habere qui nunquam habuit.

RESOLVITVR cū eo quod dicimus ꝙ poni nō pt priuatio vbi nō fuit habitus: seu ꝙ priuatio ꝓsupponit habitū. l. non vr rē amittere. vbi quędā scripsimus. supra eo.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus horribilis est, & pessima, mortiq; comparatur.*

2 *Seruus pœnæ & seruus priuatus valde differunt.*

3 *Damnati qui statim mori debent, gladio, vel bestijs. s. moriūtur ēt hodie serui pœnæ.*

L. CCX. Vlpianus.

SEruitutem mortalitate fere comparamus.

SVMITVR ex ll. per glos. alleg. Nota ergo ꝙ sicuti libertas res est pretiosa & inæstimabilis. l. libertas. supra eo. Ita
1 † seruitus libertati cōtraria horribilis est, & pessima, mortiq; cōparatur, facit. l. qd attinet. cū ibi not. supra eo. Ex quibus infertur ad ea de quibus per glo. hic. & in d. l. qd attinet. & per Aret. instit. quibus mod. ius pat. pot. sol. in. §. j. col. fi. & Soci. in l. si cognatis. colū. v. & sequenti. ff. de rebus du-
2 bijs. Et licet † valde differat seruus pœnę, a seruo priuato seu alicuius corporis, vt hic p Deci. & plenius per Soci. in d. l. si co-

gnatis.col.iij.& sequētibus: regula tñ ista sc̄dm Deci. vr̄ ꝓcedere gn̄aliter. Quod cōfirmari pōt, quia cū gn̄aliter de seruitute loquatur, debet gn̄aliter intelligi. l. de pretio. ff. de publicia. & maxime hoc ꝓcedit intelligēdo l. hāc sc̄dm dictā. l. qd̄ attinet. cū ibi not. p gl. quantū. s. ad ius ciuile, sc̄dm quod seruus ꝓ nullo reputatur exceptis casibus ibidē not. ideo forsitā tex. hic dixit fere, secūdū gl. hic & ibi. Itē q̄a seruus priuati acquirit dn̄o l. si paterfamil. ff. de hęre. ĩsti. qd̄ non potest facere mortuus vere.

Hodie autē sc̄dm iura nouissima nullus efficit seruus pœnę. C. de dona. inter virū & vxo. auctē. sed hodie. & in corpore vnde sumitur. Intelligendo in his qui viui remanēt post condēnationē, vt sunt dānati in metallū seu in opus metalli, vel ad bestias viuēdo. s. cū eis, vt declarat gl. in præalleg. §. pœnæ. in verbo bestijs. in his est hodie immutatū, quia nō efficiunt serui. §. quod aūt. in auct. de nupt. sed † ĩ damnatis qui statim mori debēt, gladio. s. vel bestijs, nihil est ĩmutatū, quia isti moriunt serui pœnæ, secūdum Bart. in l. qui vltimo. ff. de pœn. & in pluribus alijs locis, vt hic per Deci. & per Ias. in l. si quis nihil bona. in. §. seruus. ff. de acquir. hęr. Ang. Are. loco præalleg. col. fi. Soci. in d. l. si cognatis. col. iiij. & v. Are. in l. eius qui. in. §. si cui. colū. pe. ff. de testa. & ad fi. cōmenti. & in d. §. seruus. col. iiij. vbi loquitur de damnato ad bestias qui mori debet, secus si mori nō debet, ꝓut ipsemet tenuit in d. §. si cui. col. pe. cuius dicta sic declarari debēt, alias sibi ipsi contradiceret. Ex quibus inferri posset ad plures q̄ōnes. vt p Ang. Soci. & alios in locis præalleg.

SVMMARIVM.

1 *Institutio vitiosa in substātialibus non recōuascit ex post facto, secus in accidētalibus.*

2 *Institutio vitiosa licet vitium ammoueatur, non reconualescit.*

L. CCXI. Lucinius Rufinius.

QVæ ab initio inutilis fuit institutio: temporis tractu conualescere non potest.

QVOD in genere dixerat in l. qd̄ ab initio supra eo. et postea specialibus loquendo de pendentibus ex testamēto, in l. oīa q̄ ex testamēto supra eo. nūc magis ad speciē descēdēdo hic dicit in hęredis institutione.

1 Et intellige regulā hāc sc̄dm Dec. † qn̄ defectus est in substātialibus: secus si ĩ accidētalibus, q extrinsecus cōtingunt, q̄a tūc cōfirmatur institutio quæ fuit a principio nulla. l. qui soluēdo. la. j. vbi Bar. not. ff. de hære. insti. Itē intellige † talē institutionem

2 vitiosam nō posse reconualescere, licet ammoueantur ea quæ reddebāt institutionem inutilē, secundum Alber. de Ros. hic. Reliqua ad supplemētum. vide in d. l. qd̄ in initio. & in d. l. omnia quæ ex testamēto.

SVMMARIVM.

1 *Serui quadrupedibus & pecudibus exequatur.*

2 *Seruus causa reipub. an possit abesse.*

3 *Vbi agitur de vtilitate publica etiam inhabiles admittuntur.*

4 *Lex pœnalis & odiosa vbi agitur de fauore publico extenditur.*

5 *Reformatio, quòd qui dederit tale castrū communitati habeat talē possessionē, comprehendit forensem qui prohibitus est acquirere in territorio.*

6 *Proclama, quòd capiens bānitum habeat castrum in feudum, comprehendit inhabiles ad feudum.*

7 *Verba quātūcūque generalia restringūtur de habilitate quādo aliquid operari debēt.*

8 *Statutū, quòd qui cœperit aliquē de petra sancta habeat mille, si bastardus captus fuerit, nō habebit capiens præmium.*

9 *Dispositio quando recipiat restrictionem de inhabilitate, vsque ad fin.*

10 *Præmium bannito cōcessum debetur bannito capienti alium bannitum.*

11 *In feudo pro se, hæredibus, & successoribus, quomodo succedatur.*

L. CCXII. Et fin. Paulus.

SEruus reipublicæ causa abesse non potest.

SVMITVR ex l. si quis seruū supra si quis caut. vbi exēplum ponitur. Facit. l. in oībus officijs supra eo in oībus (dicitur) officijs, quæ debēt per liberas personas fieri, seruus ĩteruenire nō potest. Habebāt. n. Romani seruos pro re vili, ideo seruitutem morti cōparabant, l. seruitutem. supra eo. & quantum ad ius ciuile attinet pro nullo re-

1 putabant.l.quod attinet supra eo.&† quadrupedes,pecudesq; seruis exequabant, vt dicit tex.l.ij.supra ad legem aquil. illosq; de facili ad eruendum veritatem torqueri pmittebãt.l.j.cũ simi.supra ad sylliania.

2 Non igitur mirũ† si pro causa reipub.seruos,vt hic dr̃,abesse nõ patiebant. Deci. hic ausus est attentare seruos abesse posse causa reipub.propter publicã vtilitatẽ: sed hæc regula & d.l.si quis seruum.manifeste refragant.quod forte sentiens postea dicit hanc regulam procedere in officio legationis honorifico,sed adhuc repugnat istarum legum generalitas:ideo forsitan subiunxit Deci.a sua fantasia recedẽdo,hoc esse, quia ita specialiter hic expressum sit. Tu dicas hãc regulã intelligi generaliter vt loquitur,quia ita specialiter disponitur eo ꝙ serui nõ debẽt nec possunt se occupare ĩ publicis negotijs:ita Pau.de Cast.in d.l.si qs seruum.facit ratio præalleg.l. in omnibus officijs.Pleraque alia a quorũ exercitio & interuentu repelluntur serui,diximus post alios in d.l.quod attinet.& in l. ĩ omnibus officijs.Sed & si seruus reipub.causa abesse non possit refragãte lege , vt dictum est:

3 alias tamen† vbi agitur de vtilitate publica admittuntur etiam inhabiles,nec tũc dispositio restrictionẽ de habilitate recipit, per tex.sing.cum ibi no.per Bartol.in l. si quis in graui.in.§.vtrum. in ver. hi, qui.ff. ad syllan.vbi probatur, ꝙ dispositio legis vniuersalis quæ defert præmium libertatis seruo qui vindicauit necem defuncti,cõprehendit etiam illum seruũ qui ex facto contrahentiũ ,ꝓhibitus erat manumitti: hocq; est ,ꝓpter vtilitatẽ publicam ,vt delicta puniantur. Istud est quod iurisconsultus vult ibi dicere in illis verbis,quod in commune vtile est. vnde plus operatur fauor publicus ꝙ̃ fauor libertatis , vt apparet ex illo tex.iuncto.§.in illis.l.iiij. ff. de fideicom. liber.secundum Are.in l. qui seruum.ff. de verbo.oblig.

4 Facit quia licet† lex pœnalis odiosa,restringendaque censeatur , vbi tñ agitur de fauore publico vt delicta puniantur,fauorabilis & extendenda dicitur, vt per Iaso.in l.si filiusfa.col. pen.ff. si cert. peta. Hinc etiam est, ꝙ vbicunque subest necessaria & euidens causa dispensationis quæ concernit principaliter bonum publicum,tunc semper videtur licentia data episcopo dispensandi contra canonem , etiam in criminibus grauioribus,vt per Areti.in cap.at si clerici.in.§.de adulterijs. colum. ij.de iudi, per text. quem solemnem dicit in.§.quoties.l. vt gradatim. ff. de mun. & hon.& alia de quibus ibi per eum.

Ex regula prçalleg.§.vtrũ.vt supra extensa infertur per Bar.& docto.ibi,& in d.

5 l.si filiusfa.ad plures not.quçstiones.Si† facta fuerit reformatio , ꝙ qui dederit communitati tale castrum habeat talem possessionem, ꝙ illam habere debebit etiam forensis,quãquam alias per statutum prohibitus in territorio acquirere. Et certe talis reformatio est specialis , ideo per eam recessum videtur isto casu a statuto primo generali,per ea quæ late scribit Alex. in l.si ab hostibus.colum.j.ff.soluto matrimo. & di

6 ximus in l.in toto iure supra eo.Pariter† si emissum fuerit generale proclama , ꝙ capiens bannitum habeat castrum in feudum, etiam inhabiles ad feudum admittentur.Et similiter stante statuto ꝙ ad accusandum de homicidio quilibet admittatur,etiã alias inhabiles ad accusandum admittentur , vt per Bal.in rub.C.qui accusa.col. pe.

De hic tenet oppo.ꝙ inhabiles non admittantur,patet quia multi sunt inhabiles ad accusandum.l.j.cum.l.qui accusare. supra de accusa.& cap.j.de accusa.Item quia satis est ꝙ dispositio operetur in habilibus, dicta.l.vt gradatim.secus si nihil operaretur , vt in præallega. decisione Bald.Et ad d.§.vtrum.respon.hic Deci. ꝙ nõ probat cõclusionem Bartol. & docto. quia loquitur in eo seruo qui fuerat alienatus ea lege ne ab emptore manumitteretur , & sic ab homine, merito non habet locum in manumissione quæ procedit legis dispositione per senatusconsul.syllañ.quia verba prohibitionis ne manumittatur ab emptore, non conueniunt manumissioni, quæ inducitur a lege propter vtilitatem publicam, quia conuentio inter priuatos inita non attenditur vbi tractatur de vtilitate publica. Bar. in d.l.qui seruum. & per omnes in l. pen. C.de pac.& in c.si diligenti.de foro cõpe.

Itẽ per illum tex.male infertur ad q.prædictam de feudo, quia inhabiles ad feudum erant prohibiti a lege,& per illa verba generalia non videntur habilitati , quia satis est ꝙ operentur in habilibus, vt per Deci. hic & in dicta l.si filiusfa. Confirmatur per text.not.cum glo.in l.in prouinciali.in.§. fina.cum l.sequenti.ff. de noui oper. nuncia. vbi dicitur omnes ciues admitti ad nunciandum nouum opus in publico, quia reipu.interest,& tamen ad idoneos restringitur , vt ibi per glos.ad idem text.not. in l.secunda. in.§.quod ait prætor . cum ibi

not.per Bartol.ff.qui satisd.cog & glo.or-
7 dinaria.l.iij.C.de fide instru.lib.x.vbi† verba quantumcunque generalia, nunquam videntur habilitare personam alias inhabilem, si aliquid operari possunt, vt per Arer. in l.gallus.in.§.etiam si parente. colu.iiij. ff.de lib.& posthu.Nisi respondeas prædicta non procedere fauore publico seu propter vtilitatem publicam, per supra alleg. & ea quæ scribit Are.in d.l.qui seruum. colum.fina. Facit etiam pro opi. Deci. decisio Bartol. not.per illum text. in l. itē in potestate ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.
8 si statutum dicat,†quod si quispiam aliquē,de petrasancta vel de filijs eorū cepit habeat mille,captus fuit vnus bastardus,vtrum capiens præmium habere debeat? certe non, quia intelligitur de legitimis,& spurius filius dici non debet.§.fina. in auct. quibus mod.natu.effic.sui.quamuis Alexan ibi in apostillis ad Bartol.dicat in oppositum facere præalleg.§.vtrum. cum ibi nota. per Bartol.

Doctores tamen communiter sequuntur doctrinam Bartol. in d.§.vtrum. & prædictas decisiones,vt per Alexan.Ias.& alios in d.l.si filiusfamil.Arer.in præalleg.l. qui seruum.Deci. in cap. quæ in ecclesiarum. colum.vj.de constit. Aquen.in l.j.in.§.nunciatio.col.ij.ff.de no.oper.nun Barb. in c. cum sit generale. colum. xxxviij. de foro
9 compet.vbi†limitat data habilitate subiecti:exempli gratia in crimine simoniæ non curatur de inhabilitate fauore publicæ vtilitatis, ideo infamis & inhabilis accusar. laicus tamen non iudicat, quia ratione subiectæ materiæ inhabilis est, & iudex esse non potest criminis mere ecclesiastici, vt ibi per eum.Sequitur etiam prædictam doctrinam Corn.in consi.clij.lib.j.declarādo & limitando vt prædicta videlicet, procedant iuxta terminos.d.§.vtrum.in præmio & in materia de se fauorabili, cum non inconueniat stat.forensi fauorem præbere propter vtilitatem publicam: secus dicit esse in pœna.& quod propterea tale statutum pœnale non comprehenderet forensem, maxime ignorantem pœnalem dispositionē statuti.Adde etiam prædictis Bald.& Alex. in l. si ab hostibus. in.§.si vir vxorem.ff. solu.matrimo.vbi dicunt quod stante statuto quod occidens aliquem de certis bannitis puniatur in dimidia illius pœnæ qua puniretur si occidisset non bannitum,quod occidens vnum de dictis certis bannitis nō habebit centum a statuto ordinata occidenti bannitum. Nec obstat.§.vtrum. cum doctrina præallega. quod statu. generaliter loquens & publicam vtilitatem concernens non recipit restrictionem de habilitate: quia respon. Alexan. quod ibi actus serui arguentis occisores ex toto licitus erat:nimirum si seruus alias ad libertatem inhabilis eo casu libertatis præmium consequitur fauore publico, vt delicta puniantur: sed in quæstione prædicta occidens vnum ex dictis bannitis non ex toto licite faciebat, patet quia in dimidia puniebatur, ideo nimirum si præmio condonari non debet, vt ibi etiam per Areti. in vltima colum. dum ait pro occisione in casu prædicto non tolli pœnam statuti, sed diminui, ideo nimirum si præmium consequi non debet. & certe tunc sumus in claris vbi coniecturis non est opus l. continuus.§.cum ita. ff. de verbo. obliga. Aliter etiam limitat text.præalleg.§.vtrum.& conclusionem suprafactam Iaso. in l. alienam.colum.j.C.de procu. vt procedat vbi agitur de vtilitate publica principaliter, secus si secundario, vt in dicta l.alienam.et l.exigendi.C.eo.tit. iuncta.l.seruum quoque.in.§.publice.ff.de procurat. Vide etiā Areti.in d.l.qui seruum.colum.ij.determi-
10 nantem post Bald.& Anchar. quod†si statutum defert præmium capienti bannitū,statim bannitus capiens alium bannitum, quia fauor publicus non recipit restrictionem de habilitate.Et licet Dyn & nonnulli alij contrariū sentire videantur ponendo exemplum de statuto permittente occidi bannitum, quod non comprehendit filium ad occisionem patris banniti:respondet Are. doctrinā præalleg.ex.§.vtrū.desumptā procedere regulariter saltē quo ad tollēdū effectū iuris positiui,quod facilius tollit quam ius naturale.§. sed naturalia.instit.de iure natu.& licet occidēs sit bānitus,non tñ reperit specialiter ab actu prædicto prohibitus,ideo nimirū si fauore publico includit in gñali statuto, pro prædicta. Non obstat inductio & ponderatio Decij ad d.§.vtrū.quia rñ.quod immo probat optime cō clus. prædictam,quod propter vtilitatem publicā sermo nō restringitur ad habiles.ibi.n. propter legem adiectā in alienatione serui ne manumitteret seruus erat inhabilis ad libertatē adipiscendam, ideo non videbatur includi in generali dispositione legis libertatem pro præmio dantis seruis qui necem defuncti vindicarunt, & tamen cōtrarium ibi dicitur propter vtilitatem pu-

blicam, ergo ꝓpter eam, ẽt alias inhabiles, includuntur ad pr̨mium a lege datum.

Inuenio ẽt quosdam distinguere in pr̨dicta materia. Aut quis est inhabilitatus a lege, & tunc ẽt fauore public̨ vtilitatis sub generalibus verbis nõ cõprehenditur, nisi in casibus a iure expresis. Aliquãdo inhabilitatus quis est ab homine, & tũc secus. d. §. virũ. Ratio qa verisimile nõ est ꝙ sub verbis generalibus inhabilitatũ a se cõprehendere velit, quia videretur quodammodo factũ suũ corrigere, quod præsumẽdum non est, quæ ratio cessat circa inhabilitatũ ab homine. Pro qua distinctione faciunt quæ scribit Curt. in tract. feud. in tertia parte princi. in vlt. col. in discussione illius ar-
a ticuli, quõ† succedatur in feudo suscepto pro se, hæredibus, & successoribus quibuscunque. Distinguẽdo aũt dictiones ill̨ generales & geminatæ proferũtur a lege vel a statuto, & recipiũt restrictionẽ de habilitate, ne generaliter intelligẽdo induceretur aliarũ legum correctio: cõtra l. vnicam. C. de inoffi. dot. cum simi. Aut proferuntur ab homine vt in casu per eũ posito, & nõ recipient restrictionẽ de habilitate, quia cessat ratio correctionis supra considerata: ita distinxit Bald. in l. fi. colũ. j. C. sine censu vel reliq. & sequuntur Alex. Soci. Fely. & alij ibi per eum relati, & latius per Ripam in l. quæsitum. in. §. si quis cum tutor. colũ. j. & ij ff. de priuil. cred.

Ex quibus facile solui põt contrariũ. §. fi. d. l. in prouinciali. cum l. seq. visum terribile & insolubile Iasoni in d. l. si filiusfa. & in d. l. alienam, restringitur. n. ibi dispositio etiam pro vtilitate publica edita, ne inhabiles hoc est per alias leges inhabilitatos cõprehendat, & per consequens ne sequatur aliarum legum correctio. Et si obijcias de supradictis circa reformationẽ, ꝙ dans communi tale castrum habeat talẽ possessionem, vbi diximus admitti forensem qui tamen per statutum inhabilitatus præsupponebatur: Respon. censeri ibi a generali statuto recessum per speciale in hoc casu tãtum, attenditurq; tunc speciale potius ꝗ̃ generale: Sed in. §. fi. d. l. in prouinciali. cũ alijs pr̨alleg. si diceremus includi etiã inhabiles, necessario sequeret̃ correctio aliarũ legum, quæ loquuntur in eodem casu, & in eadem materia noui operis nũciationis excludentis inhabiles, quod foret absurdũ, iccirco non includuntur inhabiles. Aliter etiã in ꝑdicto articulo de feudo distinguit Parisius in c. in præsentia. col. xiij. de proba. ꝙ verba prædicta, & quibuscunq; &c. comprehendunt quemcũq; hæredẽ modo habilis sit ad seruiendum etiã ꝙ sit extraneus, quia aliæ regulæ non obstant quin comprehendatur. Si vero nõ est ad seruiendum habilis, vt monachus, fœmina. & alį person̨ imperfect̨, tunc secus: per d. l. j. cũ not. C. de sac. sanc. eccle. & est moderatum tẽperamentum præcedentis communis cõclusionis, quam etiam aliter restringere poteris ex his qų scribit Iaco. de S. Georg. in tract. feu. in verbo, & quibuscunq;. & Felyn. in tract. qũ liter̨ apostol pr̨iudic. pat. eccle. col. iij. Quinimmo pr̨dicta verba in inuestitura feudali posita operantur, vt feudum legari, alienariq; possit: vt per Ias. & alios in d. §. nunciatio. & per Deci. in cõsi. dclxxx. quãuis in ditione celsitudinis Sabaudį secus esset propter decretum Ducale disponens, ꝙ non obstantibus prædictis verbis feudum censeatur rectum, propriũ, ac simplex. Itẽ & propter alia verba quæ solent in inuestituris apponi dum dicitur, de more tamen patriæ capacibus, & tradit Iacob. loco præallegato.

FINIS.

VENETIIS Apud Cominum de Tridino Montisferrati.

MDLVIII.

ומסכין ידיהן

א תן לו חלק
אדם לחבירו
ואפי' עומד
א יזכיר לו ש
ם שעורים ויי
נחתום מיורו
ר קדירה ושי
ש... ואנ רב

520
45
565